

Tar Károly

Helyőrségben

válogatott közírások

Ághegy Könyvek

TARTALOM

ITTHON.....	7
Északi ághegy.....	8
Az ág hegyén	8
A hidakról.....	11
Az Ághegy jövője	12
„a svédországi magyarságnak van újságja”	12
Tovább!	14
Takarónk hossza.....	15
Az ismertetések, a szemlék, a véleménynyilvánítás, a méltatás és a kritika fölöttébb szükséges voltáról, avagy alkotóink egymásra figyelésének hasznáról	16
A kritika szükségességéről	17
Loptam	21
Egy lehetséges skandináviai magyar irodalmi fordítói műhelyről.....	22
A magyar kulturális szervezetek együttműködéséről.....	25
Végszó.....	26
Északi ágon.....	30
Kárpát-medencén túli európai magyar írók tervezett találkozójáról	33
Kérdezve.....	36
Zsike és a cukorbetegség	36
Gyerünk a Neumann-galaxisba.....	38
Az Ághegy honlapjának szerkesztései	39
Hetvenöt év, félszáz kötet.....	41
Dolgozna Skandináviában?	43
Látogatás Benzédi Ilona műtermében	44
Látogatás Kertészéknél.....	45
Kertészék a svédországi sportolók élvonalában.....	46
A Szederjesi művészcsalád.....	48
A XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről.....	49
A borkirály.....	52
Cselgáncs és „hazaárulás”	55
Köszönöm, jól vagyok.....	57
„... nagyjából már megteremtettem egy olyan világot, amelyben jól érzem magam”	62
„...a rossz körülmények hihetetlenül nagy erőfeszítésekre készítették”	63
Ághegyen és Ligetben.....	63
„A pénz engem nem boldogít”	65
A kameraman.....	67
Születéstől halálig	69
Délceg utolsó fellépése.....	70
Érdemi kapcsolatokat a határon túli alkotókkal	72
Beszélünk.....	74
Tudunk, tudjuk.....	74
Egy nyelvi babona.....	75
Anyanyelv - kergekóros zárlat	78
Elfogták Göran Perssont.....	79
Tervjavaslat a távoktatás beindítására	81
A Magyar Liget a nyelvápolásért.....	83
A Határon Túli Magyarok Hivatalának.....	85
Javaslat a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának erősítésére	86
Határtalan irodalom és még valami: köldöknézés.....	87
Miniszterelnöki biztatás	88

Példák könyve.....	89
Főzés közben	90
Blogbafőzött csevejmártással	90
Körforgás.....	92
Ex Libris Díj.....	92
Felismerés.....	93
Könyveim könyve.....	95
Magyarító egyház.....	95
Jegyzetek	98
Félelmeinkből	98
50 éves a Napsugár	98
Háború.....	99
Jönnek a magyarok.....	101
Bolygót Bolyainak	102
Ötkarikás tanulság.....	102
Mi a magyar?	103
Tűzfészek.....	105
A nyár.....	107
Öröklét.....	107
Közösségszolgálat.....	108
Könyves történet	109
Mi vagyunk az idegen régió	111
Egy nagyapa feljegyzései	112
Svédfiék.....	119
Skandinávia dicsérete.....	119
Svédországban jónak mondható az anyanyelvi oktatás, de az EU-ban jobb is lehetne. Mert kell!	121
Lundi ószer (lopis)	126
Beilleszkedésünkért.....	127
Egyszer volt egy Egyszer	128
Itt vannak a szomszédban.....	129
Levelek	131
Levél a SMOSZ anyanyelvünk nyelvapoló közösségének.....	131
Hozzászólás a kárpát-medencei magyar kulturális szervezetek együttműködéséhez	132
Figyelemreméltó kezdeményezés	134
Patrubány Miklós úrnak, a Magyarok Világszövetség Erdélyi Társasága elnökének.....	135
Világszövetségünk	136
Levélváltás támogatásunkért	136
Levélváltás egy lehetséges előrelépés érdekében	138
Szerzők köszönete.....	142
Levélváltás a MEK-ben található első közlésű könyvekről.....	143
Holnapra	145
Toborzó	146
Pillantás a kompról.....	149
A kisközösségektől - megszámlálhatóságunkig.....	161
„Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról...”	168
Magunkra támaszkodva.....	169
A nevekről	170
Könyves titok.....	177
Utószó	178
Politikamentes kérdések	183

OTTHON	185
Leporolt írások.....	186
A sültcsirke.....	186
Akiket 1959 munkában talált.....	188
Kide dicsérete	189
Az aláírás	191
A naszódi vásárban	192
Egy régi bál emléke.....	193
Az utolsó erdélyi mézeskalácsos.....	194
A magyarság: becsület.....	195
A vers	195
Vallomás.....	196
Egy kis séta.....	196
Kérdezve.....	199
Régi tükör	199
Kilátás az Erősdombról	202
Eszményképeink közöttünk élnek.....	208
Szeptember tizenegy	213
Gyári nosztalgia	214
Balogh Edgár köszöntése	217
Művelődő Kalotaszeg.....	218
Matinék.....	225
Kárpátok jövője.....	226
Irányítás nélkül?.....	227
Wallenberg sofőrje volt	228
A teljesség vágya	233
Levelek	237
Levél az asszimiláció alól.....	237
Mit kezdünk a szabadságunkkal?.....	238
Szívhez, észhez, lelkiismeretünk szerint	240
Titoktéka.....	242
Fontos	243
Nem piszkozat	245
Levél az RMDSZ-hez.....	246
Kérvény	248
Merre tart az Erdélyi Kiskönyvtár?.....	249
A magyarság: becsület.....	250
Gondolatok a népszavazás után	251
Érmelléki barangolás.....	253
Ismételten	255
Borúlátók bizakodása	255
Félálmos gondolatok	258
Erdély Párt.....	259
I lie you Csilla!	259
Családi lapot	260
Zöld csillag	261
Kékesi üzenete	261
Kötelet kapott Kolozsvár.....	262
Felszólás	263
Hallgatni meddig?.....	264
Ki kell használnunk minden lehetőséget	265
Spanyolviasz keménykötésben	266

Rák és klikk	268
A magyarság becsülete	269
Az ember hivatása.....	269
Monológ	270
Porosodó hagyományunk, avagy a csődbement Erdélyi Szépmíves Céh története és tanulságai.....	273
Óvjuk az Erdélyi Szépmíves Céhet.....	299
Merre tart az Erdélyi Szépmíves Céh?	300
Leköszönő levél az Erdélyi Szépmíves Céh tagjaihoz	301
Az Erdélyi Kiskönyvtár folytatásáért	302
Erdélyi e-könyves Céhet (EeC)	305
Percnyi félelem	308
Néhány szó a magyarságról	309
Mi a magyar - 2?.....	312
Magyar nyilvántartás.....	323
Távoli vélemény az Erdélyi Tollról	328
A mi cigányaik.....	331
Holnapra	339
Magyar szervezkedés	339
Titoktéma.....	345
Még egy titok.....	346
Csángók a tenger közelében	347
Mi, múltvezredbeliek, avagy nyugodjam békében	349
Többynyelvűségben	350
Tanú	351
Kettes.....	352
Hóvirág, lányok, asszonyok.....	352
Az éden kényszerképzete, avagy őseink a fülesbaglyok	353
Véres forradalmak ideje	354
Prágai séta.....	355
Üzenetem Mátyás király lovának gyomrában a jövő századnak.....	356

Az ember a világot bebarangoló tárgy, örökmozgásra felhúzott játék, amelynek feladata és öröme a nézés, a megfigyelés, a látás. Három szemünk van a látásra. A harmadik, szempárunknál is élesebb: a mélyen látó gondolat.

A hazajáró gondolat pedig mágnes, minden időkből és mindenütt hazahúz. A haza éltető sugarában élünk igazán. Utolsó kívánságunkat is erős vágyunk serkenti: a szülőföldben megpihenni. Minden hazahívó szó és gesztus ereje éltető. Serkent és ösztönöz, hogy a világvégén is a hazánkat szolgáljuk. (tk)

ITTHON

Északi ághegy

Az ág hegyén

Folyóiratunk számainak bemutatásakor ismételten szóba kerül névadásának története, körülményei. Ilyenkor hiába kutakodom meszesedő agyamban és emlékezetem különleges polcain, azon egyszerű magyarázaton kívül, miszerint az Ághegy neve benne volt, s talán benne van ma is a levegőben, nem találok más magyarázatot.

E gondolat mellé rendelt hasonlat a következő: nemzetünk fájának törzsétől messze kinyúlunk mi, skandináviai magyarok, minden csoportosulásunk egy-egy különféle formájú ág. És az ágak hegyén bimbókként duzzad, virágokat nyit minden alkotónk, esetünkben az irodalom, a különféle művészetek művelői, akiket méltán nevezünk skandináviai magyar értelmiségieknek.

Az Ághegy alkotóinak száma manapság már meghaladta a másfélezer főt. Ha alaposabban szemügyre vesszük, hogy kik ők, látnunk kell: többnyire olyanok, akik még nem csatlakoztak a svédországi, a norvégiai, a dániai vagy a finnországi magyar egyesületekhez. Annak szükségessége, hogy legyen alkotóműhelyünk, amelyben, ha többnyire csak virtuálisan, de gyakorolhatjuk a megmaradásunk szempontjából elengedhetetlen együvé tartozást, indokolta és indokolja ma is folyóiratunk tevékeny jelenlétét az intellektuális értékek skandináviai, hazai, európai s olykor, ha színvonala ezt lehetővé teszi, a világ szellemi piacán.

Az Ághegy nemcsak folyóirat, hanem egyre bővülő, kiteljesedő antológia is, amelyben összegyűjtjük mindazt a jót, ami a skandináviai magyarok szellemi hagyatéka. Lapszámaint előbb honlapunkon mutatjuk be, s aztán, ha erre munkatársainknak pénztárcájából és az innen-onnan kapott, körülményesen összekapart sovány támogatásokból futja, öt-öt számonként hatszáz-hétszáz oldalas kötetekben jelentett(j)ük meg. Munkatársaink önzetlen munkája példamutató szolgálat, magyarságtudatunkat gyarapító dicséretre méltó tevékenység.

Hiszem, hogy folyóiratunk neve is táplálja igyekezetünket. Mi az, ami elhitelem velem, hogy alkotóink életében is jelen van és körüllegi őket az akarat levegője, amit az Ághegy neve szimbolizál. Helyünk mindenkor megszabja feladatainkat.

Amikor az Ághegyről beszélek, akaratlanul is felidézem irodalmunk jeleseinek egy-egy maradandó, továbbgondolásra érdemes gondolatát. Kolozsváriként, erdélyiként, magyarként, svéd-magyarként remélem, hogy nemcsak személyemre szóló és engem ösztönző sorok bukkannak elő emlékezetemből.

...és rügy fakad a tarlott ághegyen - írta hajdanán Bözödi György a velem is barátságos erdélyi író.

És büszkén mondhatom, hogy a múlt század nyolcvanas éveinek végén Kányádi Sándor főszerkesztője voltam a Napsugárnál, az egyetlen magyar gyermekirodalmi lapnál. Biztos vagyok benne, hogy Kossuth-díjas költőnk is elégedett volt velem. Nyilván nemcsak reám hatottak s hatnak mai is emlékezetes verssorai, válogatott kötetének címét adó költeményéből.

*valaki jár a fák hegyén
ki gyűjtja s oltja csillagod
csak az nem fél, kit a remény
már végképp magára hagyott -*

Egy városban, azonos napon születtem Reményik Sándorral. Még élt, amikor tudatomra ébredtem, azonos utcákon jártunk, azonos falak között, hatott reánk és irányított a hely szelleme. Tőle való a következő idézet *Ágak hegyén arany megint* című verséből.

*Alattatok megyek
Aranyló ághegyek
Megint, -
Ködön át s mély borún,
Tündérin, szomorún
Valami tűnt varázs
Int.*

*Mit kezdjek veletek
Aranyló ághegyek
Én?
Nekem már minden szép,
Lomb-arany, égi kék:
Illanó hűtlen kép
Holt tünemény.*

*Járna Ő köztetek
Aranyló ághegyek
Rögzíteni imbolygó,
Illanó színetek -
Ihletné Képre a csend -
Napszeme kinyílna,
A napra kinyílna,
Még egyszer kinyílna -:
Őszi bánat helyett őszi öröm nyílna -
S alunnék helyette lent.*

Félévszázaddal előttem Áprily Lajos a kolozsvári Református Kollégium diákja volt. Társai megfakult tablója alatt ismerkedtem költészetével. A *Fa vagyok* címűt időszerűsítve most találóan behelyettesíthetjük az Ághegy rovatainak számát. Vagy az eddig megjelent nyolc ezret meghaladó oldalra célozva, esetleg a szerkesztő éveinek számára gondolunk.

*Ködöt lehel a virradat
s január széljárása zordon.
A szélben hetven(hét) ágamat,
koronám hajladozva hordom.*

*Csúcsaimon ragadozók
települnek le, karmos ölyvek.
Körülöttem nagy köd-folyók
hömpölyögnek alá a völgynek.*

*Roppantanak szelek, fagyok.
De ha a fény győz, hetven(kilenc) ágam
a sugarktól megragyog
ködremekelte zúzmarában.*

Séta című versemben így fogalmazok:

*Tavasza dolgozik
testben és lélekben.*

*Bámulom békés világom,
és gondolataim ághegyén
reményügyeket babusgatok
csöndes holnapokról:*

*Legyen! - kívánom, mintha
magam volnék a soros Jóságos.*

A nyugatra kényszerültek érzelmes költője volt Tollas Tibor. Felfigyeltem rá, hogy majd minden versében találunk fákról, erdőről hasonlatot. Ágról szakadtságunk érzésével tele *Starnbergi fák alatt* című verse.

*Foházkodom a tiszta fákhöz,
míg lombjuk esőt, napsugárt hoz,
tanítják: élni türelem.
Virágjuk hullhat, tudják holnap
csupasz ágaik kibomolnak
s újjászületnek szüntelen.*

És a *Kivágott* című is.

*Ti messzi sodort, szolgáló fák,
gyökértelen, bolygó hadak...
Hazátlan mit ér a szabadság
a cellaszürke ég alatt?*

Lelomboz, de reményt is kelt költeményeiben, amelyekben nekünk, mai többhazájúaknak szól. A *mélyből visszaérkezett*-ben például.

*Áramütésként szárnyak nőnek
bordádból s fölrepítenek,
hol csupasz ágakon lassan nyílik
lombosodó emlékezet...
S az élet fáján új fészket rak
a mélyből visszaérkezett.*

Svéd-magyar unokáim nevelésére hagytam ott szülővárosomat. De magammal hoztam és elevenen él emlékezetemben Dsida Jenő intelme, amit minden ág hegyén lakónak és alkotónak figyelmébe ajánlok.

Részlet a *Tükör előtt* című költeményéből:

*Bolyongani faluról falura.
Durva darócban gazdag, tiszta szellem.
Egymás szolgálja mind és nem ura.
Csecsemő csámcsog minden anyamellen.
Így készülünk szelíd háborúra,
mindig magunkért, soha mások ellen,
sót párolunk és vásznakat szövünk,
s még kisebbítnek, lassan megnövünk.*

Credónk a fák alatt, az ágak hegyén, civakodások erdejében, kivagyiságok rengetegében legyen a következő:

*Egymás szolgálja mind és nem ura
mindig magunkért, soha mások ellen...*

József Attila *Ősz* című versében figyelmeztet, hogy keresnem és találnom kell olyan fiatalabb utódot, aki, ha másként nem lesz, hozzám hasonlóan pénztelenül és önzetlenül szolgálva szerkeszti, szervezi és elteti az Ághegyet.

*Tar ágak-bogak rácsai között
kaparásznak az őszi ködök,
a vaskorláton hunyorog a dér.*

*Tudtam, hogy ősz lesz, s majd fűteni kell,
de nem hittem, hogy itt van, ily közel,
hogy szemembe néz s fülembe morog.*

Dsida Jenő kriptája a Házsongárdi temetőben, közel családi sírhelyemhez áll. Homlokzatán a következő sírfelirat olvasható:

*Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását,
felejtsd el arcom romló földi mását.*

Legyen ez a mi fogadalmunk is. És ha így érzünk és így cselekszünk anyagi támogatás nélkül, de a haza éltető figyelmében bízva, új virágos ágakat bont, gazdag termést ringat ágain a jövőben is a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam.

A hidakról

Akármilyen szép, mesés és felemelő az öresundi híd, nem vetekedhet az emberi kapcsolatokban kialakult hidakkal, amelynek legeslegszebb formája a szerelem és az örökösen az egész emberiségre kiterjeszthető szeretet. De akármilyenképpen jól tervezett, ez is törékeny, karbantartani, ápolni kell. Agyunk működését vizsgálók szerint tehetjük ezt tudatosan, egónktól vezérelve csonkán, az „én testem, az én elmém, az én intellektusom, az én életem, az én birtokom... A feleségem, a gyerekeim, a boldogságom, stb.”, és egyéb büszkeségünket kiváltó gondolatokkal, de olyan az agysejtjeinkben zajló vegyi és elektromos eseményeken túli, eddig ismeretlen működést feltételezve, érzéseink és emlékeink titkos raktáira hivatkozva, nagyon régi és túlhaladott képzeletünk szerint: a szívünkre mutatva.

„Arisztotelész már két és fél évezreddel ezelőtt megfogalmazta, hogy az ember természeténél fogva társas lény: csak másokkal szövetségben élhetünk teljes életet. A modern kutatások szerint a magánynak és a rosszul működő emberi kapcsolatoknak nagyobb szerepük van a lelki betegségek kialakulásában, mint az anyagi problémáknak, az előrehaladott életkornak és a kellemetlen fizikai közérzetnek.” - írja egy pszichológus.

Arisztotelész egyik tanítványa, a szeretet tana ókori mesterének nevezett Taitosz szerint: *„Ha valakivel találkozol, gondoldj arra, hogy a találkozás mögött ezer és ezeregy ok rejlik. Minden emberi kapcsolat szent egymásra találás.”*

Világunk, életünk szövevényes kapcsolatrendszerekben működik. Mindenütt lélegzetelállítóan, képzeletünket feszítően és folyamatosan grandiózus hidak épülnek. De apró pallók is, amelyek az emberi gondolkodást meghaladó titkokba vert cölöpökkel, földönkívüli vidékekbe ívelő végeláthatatlan hidakkal serkentenek a megismerés őserdeibe.

Hinnünk kell, hogy mindnyájan hídépítők vagyunk. A kutatás jelenlegi állása szerint nem tudjuk hol, miként raktározzuk emlékeinket, de azt tapasztaljuk, hogy amikor nem erőltetjük, maguktól megjelennek, mindannyiunkat segítenek tapasztalataink tárházát növelve fontos döntések meghozatalában. Ezért igyekszünk naponta az egymásmegismerést gyakorolnunk, amely ilyenformán nemcsak feladatunk, nemcsak kíváncsiságunk kielégítése, hanem kellemes élmények sorával örömtéremtésünk gyakorlatának fontos formája is.

A Magyar Liget lapszámaiban - immár következetesen - számos írást gyűjtöttünk *Nyári történetek*, *Házunk tája* és *Itthon-otthon* rovatunkban. Olyan érdekes hidak ezek, amelyekben olvasóink az önépítéshez remélhetőleg megkedveltethető példamutatókra találhatnak.

Az Ághegy jövője

Amikor tavaly ősszel Stockholmban az írással foglalkozók előjárók által önkényesen válogatott kis csoportja előtt felajánlottuk, hogy számítógépen bemutatjuk a skandináviai magyarok irodalmi és művészeti lapfolyamát, csak néhányan voltak rá kíváncsiak. Inkább azok, akik a konkurenciát látták benne. S ha már látták, kételkedésüknek adtak kifejezést, hogy lesz-e az Ághegynek folytatása. Most, amikor a harmadik számhoz gyűjtjük az anyagot, bizakodva hisszük, hogy a skandináv magyar alkotók sokféleségét összebékítve olyan műhelyt teremtünk, amelynek munkájában minden, az összefogást komolyan, anyagi haszonlesés és kiva-gyiskodás nélkül gondoló, a közösség érdekeit mindennél előbbvalónak tekintő igaz ember kedvét leli. Nem takargathatjuk, hogy csupán Svédországban két olyan irodalmi kezdeményezés van, amely nem egyesíteni akarja erőnket, hanem megosztani.

Az Ághegy célkitűzéseire híven, nyitott közösség, éppen ezért jó évvel ezelőtt felkért mindenkit az együttműködésre, az elzárkózóknak felajánlotta lapunk vezető szerkesztői, sőt főszerkesztői munkakörét is, de ezt nem fogadták el.

Valószínűleg azért, mert a négy esztendeje megjelenő Magyar Ligethez hasonlóan, az Ághegynek sincs anyagi támogatója, és még az erkölcsi támogatásáról sem biztosította - Magyarországon stockholmi nagykövetségén kívül - soha senki.

Az Ághegy mégis él, mert élni akar. Mert a skandináv földön élő nagyszámú, különféle irodalmi és művészeti ágakban tevékenykedő magyar alkotóknak szükségük van erre az alkotóműhelyre, szükségük van valamiféle szervezethez, nem az elkülönülés, hanem a jobb kapcsolattartás, és hídszerepük erősítése végett.

Az, hogy az Ághegy - az elkövetkező esztendőben esedékes könyv alakban való megjelenése előtt - jelen van a világhálón, a Magyar Emberjogi Alapítványnak, személy szerint budapesti képviselőjének, Kott Ferencnek köszönhető.

Az Ághegy jövője így hát elkezdődött.

ML 2003 3. évfolyam 13. szám 2002/4

„a svédországi magyarságnak van újságja”

Ez a közhely, ami nem egyéb, mint újat nem mondó megállapítás, azért jó, mert érdemes elgondolkoznunk felette. Egy kurta-furcsa levélből való, amelyben ez olvasható: „*Sokadszori megkeresésére is azt tudom válaszolni: a svédországi magyarságnak van újságja. Ha küldünk, ide küldünk beszámolót. Jelentkezését, ajánlatát mindazonáltal köszönjük.*” Aki aláírta tisztelettel marad, és az egyik magyar egyesület elnöke. Hát ez bizony nem egyéb diplomati-kus visszautasításnál.

A szerkesztő valóban többször levélben háborgatta ennek a dél-svédországi egyesületnek a vezetőit arra biztatva őket, hogy legyen nekik is külön „lapjuk” a Magyar Ligetben, amely a dél-svédországi magyarok családi lapja kíván lenni, s mint ilyen, egyféle összekötő szerepet is betölt a különféle városokban élő magyarság előnyére, hiszen ismert és elfogadott a jelszónk: „*Tudnunk kell egymásról!*” Ennek hasznát azt hiszem nem kell már aprólékosan ismertetnem, annyit azonban hadd jegyezzek meg, hogy a lap kitűzött célja hasznos, nincs senki ellen,

legkevésbé a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének lapja, a *Híradó* ellen, amelynek nem helyettesítője, hanem csupán kiegészítője kíván lenni. A *Híradó* magyar egyesületeink szervezeti kérdéseivel foglalkozó, ugyancsak negyedévenként megjelenő, nemrég külalakjában megújult, csinos lap, amit olykor még akkor is lapszemlénkben szoktunk ajánlani olvasóinknak, ha annak szerkesztője elfelejti megküldeni öregebb, de néhány évtizeddel tapasztaltabb és a szerkesztőségi munka minden fokát végigpróbált, az otthoni nehéz körülmények között is őt segítő „szaktársának”.

Itt álljunk meg egy pillanatra, mert az ilyen apróságokból is az üzleti vetélytársnak kijáró csípős szelet kell elhessegetnünk azok felől, akik magyarságukat az egymás-ellenességben kívánják kiélni.

Ezért tisztelt hölgyeim és uraim, mielőtt hirtelen felindultságból elutasítanák a Magyar Liget szerkesztőjének jó szándékát, gondolatban pásztázzák végig a két lap közötti különbséget. A *Híradó* a szervezetek összefogásának eszköze, belső kérdéseit, történeteit a vezetőség szintjén nyugtázza, tárgyalja, értesíti a tagokat a szervezetek sikereiről, eredményeiről. A *Magyar Liget* a magyar családok igényeit igyekszik kielégíteni, megszólít minden svéd-magyart, serkenti őket a magyarul írásra, magyarul vitázásra a legkülönbélebb kérdésekben, abból a nyilvánvaló tapasztalatból kiindulva, hogy nyelvünket csak is úgy őrizhetjük meg, ha írásban is használjuk a zsenge gyerekkortól kezdve a sírig. A *Magyar Liget* tehát éppen azt vállalja magára, amit a *Híradó* nem, vagy csak részben tehet. Egyébként a *Híradó* a tagság nem kevés pénzén készül, a *Magyar Liget* pedig ingyenesen, mondhatni magánszorgalomból. Ha akarná is, nem lehet vetélytárs. Persze, egyesek szerint, ez is baj!

Megkérdezték már többször is tőlem, miért szerkesztem. Mondtam, mondom, hogy szükségből. Ki bízott meg ezzel? Széttárom a karom. Magam kezdeményeztem. Miért? Mert ez a tanult és hosszú, küzdelmes ideje óta mesterségem. Úgy érzem, nekem kötelességem ez a szolgálat. Nem vagyok egyedül. A szóban forgó egyesületben is van olyan írástudó, aki önzetlenül vállalta a lapcsinálást. Azt is vállalta, hogy a vezetőség ellenőrizze munkáját. Mégsem támogatták. Csak az atyáskodó, régi felfogású egyesületi vezetők képzelik, hogy azért vannak, hogy tudtuk nélkül senki, semmi ne mozduljon, másként felfordul a rend. Pedig a dolgok rendje az lenne, ha magyar közösségünk minden tagja a saját fejét használva igyekezne valami hasznosat cselekedni a közösség javára.

Ha diktatórikus a vezetés, nincs egyéni kezdeményezés. Példákat sorolhatnék arról, hogy miként távolodott és távolodik el a tagság emiatt, miként fogynak tucatnyi vezetőbarátlétszámúvá a régi módszerek szerint kormányozott közösségek.

Idézek egy a Gergely Tamás által készített interjúból: „Az itteni magyarság összefogására vállalkozott a svédországi magyarok szövetsége is, van a szövetségnek lapja, miért lenne létjogosultsága a te vállalkozásodnak? - Szívesen megfordítanám, sőt kifordítanám a kérdéset! Van-e a SMOSZ-nak létjogosultsága? Erre valószínűleg még Te is igennel válaszolsz, ugye? S ha igen, akkor miért ne lehetne „létjogosultsága” az én „vállalkozásomnak?” Amennyire a SMOSZ egyesít, oly mértékben ki is zár. A SMOSZ már időtlen idők óta létezik s egy svédországi magyar művészeti kiadvány még sincs. A „két évszak”-nak semmi más szándéka sincs, mintsem, hogy végre valahára legyen egy svédországi magyar művészeti kiadvány.” Így Sall László, akinek éppen ebben a számban mutatjuk be ötödik *Két évszak*-lemezét. Őt vajon ki bízta meg ezzel a munkával? Nagyváradról jött, ahol irodalmi kört vezetett. És magával hozta az Erdélyben az anyatejjel magába szívott szolgálat-kényszerét. Mire mennénk az ilyen egy-egy személyes intézmények nélkül. Az igazán jó vezetés segíti, felkarolja, élteti a kezdeményezéseket. Nem egymásra taposva, hanem egymást segítve érhetjük el megmaradásunk örökösen emlegetett, de nem mindig okosan követett célját. Humorosra is foghatnám a dolgot: nemigen van itt errefelé olyan ember, akinek csak egyetlen cipője van. Mondjuk puccos, de szoros

bálcipője. Nem hinném, hogy egy kényelmesebb, másik cipőt azzal utasítana vissza valaki, hogy köszöni, nem kér belőle, jó neki az a meglévő egy! Nem vicces dolog az, ha egyesületeinket nem az ésszerűség diktálta céloknak megfelelően terebélyesítjük, hanem szűkítjük, a tagságot nem cselekvő együttlétre ösztönözzük, a kétévenkénti egyszeri szavazások közötti tagságdíjat befizető szótlanságra kényszerítjük. A Svédországban élő magyarok számának csak töredéke egyesületi tag. Pedig lehetnénk harminc ezren is. Némelyik egyesület nem egyéb, mint a központ által utaztatott meghívottak szervezőirodája.

De még abban az esetben is jó szolgálatot tesz a *Magyar Liget*, amikor a dél-svédországi városokban sorra kerülő magyar rendezvények és események műsorát jó előre közli. Ilyenformán több helyen is népesebbek lehetnek a bálók, gyakoribb a szomszédolás, az együttléttel szaporodnak a hasznos emberi kapcsolatok. Ez lehet a módja az egyesületi élet további valóságos kibontakozásának.

Dsida Jenőt ez alkalommal is érdemes idéznünk: „*mindig magunkért, soha mások ellen*”. Ha nem szűnik meg a klikkrendszerekben használatos rövidlátás, ha nem enyhül kóros magyar-magyar ellenességünk, ha nem leszünk képesek felhagyni az otthon belénk ivódott (és azért továbbélő, mert kényelmes) vezetői gyakorlattal, akkor az elzárkózás folyamatában tovább kisebbedünk, atomizálódunk.

Hölgyeim és uraim! Elnök Úr!

Ebben az évezredben nem falakat kell emelnünk egymás közé, hanem ledöntenünk a meglévőket. Kitől félünk? Nincs kitől! Csakis magunktól. Rossz beidegződéseinktől, maradiságunktól. Józan észre - emberek!

ML 2002/4

Tovább!

Célunk ismeretében a felkiáltójel helyett nem tehetünk kérdőjelet. Célunk pedig nem változott. Ismételjük hát, hogy tudásunk öreganyját öregbíthessük. Az indulásunk óta eltelt két esztendőben műhelyépítéssel foglalkoztunk. Gyarapodó közösségünkben születésünkkel kapott tehetségünket, otthonról hozott, iskolákban ránk ragadt értékeinket és hitünket összeszedve irodalmi és művészeti alkotásainkat becsülő olvasótábort és anyagi támogatókat kerestünk. Előbbit - szép számmal, utóbbit - alig találtunk. Beruháztunk javainkból majd minden szellemi, de nemhogy anyagi, de még erkölcsi támogatókra sem leltünk. Sem itt északon, sem otthon. Pedig hangoztattuk mindenfelé, hogy tettünk közösségszolgáló indítékú: ahhoz, hogy az anyaországunkon kívül élő magyarok nyelvükben, hagyományainkban megmaradjanak, szükséges az irodalom és a művészet helyi alkotóinak a szolgálata, a példamutatása is. „*Magyarnak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát...*” A többször elismételendő idézet egyik, a jövőt világosan látó nagyságunktól, Szerb Antaltól való. Az idén az európai közösségbe gyakorlatilag beilleszkedő Magyarországon is tudják ezt, és vallják tiszteletreméltó, művelt fők szép számmal. De talán azt hiszik, hogy itt északon lazacból fonják a kerítést, és azok, akik irodalmi és művészeti alkotásra adják a fejük: milliomosok. Sajnos, nem így van. Az északra vándorolt magyarok számához viszonyítva, az itteni magyar vagy magyar származású értelmiségiek száma jelentős, de csak kivételes összefogással lesznek képesek szellemi műhelyt képező saját folyóiratot eltartani. De mivel ez az összefogás egyaránt szolgál minket és szülőhazánkat, reménykedtünk némi elismerésben és támogatásban. És szüntelenül keresgélünk az értékek érvei között, és hirdetjük a Mészöly Miklós által

hangoztatott „osztatlan magyar érdekek” szellemében, hogy „az európai kultúra nem más, mint soha meg nem szűnő folyamatos cseréje a kulturális értékeknek.”

Az északon fogant magyar alkotás előszámlálásával csereképességünket óhajtjuk növelni. Tisztában vagyunk azzal is: „Cserére a kultúrában csak az képes, aki értéket teremt, akinek van mit felkínálnia, és aki nyitott a Másik szavának befogadására.”

A magyarországi és a svédországi különféle - nehezen elérhető - pályázatok hálójában vergődve egyetlen reményünk erősödött: magunkra vagyunk utalva. Így aztán, induláskor kitűzött célunk, miszerint lapfolyamunk nemcsak a világhálón, hanem legalább néhány száz példányban nyomtatott formában is megjelenjen - csak nagyon nehezen, sok üggyel-bajjal, szegényletes anyagi körülmények között, minőségi megalkuvások árán valósulhatott meg. A skandináviai és a magyarországi anyagi támogatás két széke közötti pad alatt, de saját erőből, félszázyi nemes támogató előfizetésének köszönhetően végül mégis megjelentünk hatszáz példányban. Azt, hogy a skandináviai magyar irodalmi és művészeti kiadvány szükség, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy köteteinkből mára már alig maradt mutatónak néhány.

Így lépünk hát - tovább. Mert kell!

Mert most különösen szükséges: a skandináv országokban élő magyarok hídszerepe ez év májusától hangsúlyozottan fontos. És felemelő is. Mert adhatunk, mert szolgálhatunk hazánknak. A befogadóinknak éppen úgy hasznára lehetünk, mint az otthoniaknak. És ahhoz, hogy ezt az utánunk jövők is így cselekedjék: meg kell tanulniuk magyarnak maradni. Ebben segíthet, és segít az a magyar alkotóközösség, amelynek műhelye az *Ághegy*.

Hídszerepünket mutatjuk azzal is, hogy ettől a számunktól kezdődően egy, a régi északi életet ábrázoló regény magyar fordításának közlését kezdjük el. Egy másik, ízig-vérig mai izgalmas regényt, amelyet ugyancsak jelen számunkban kezdünk, azzal ajánljuk olvasóink figyelmébe, hogy szerzője stockholmi magyar. Eredetileg svédül írt izgalmas és olvasmányos művének magyar változata különleges világba enged bepillantást.

És lapfolyamunkat, ebben a számban is, olyan magyar vagy magyar származású északi képzőművészek munkáival díszítjük, akiknek elismertségére büszkék lehetünk.

Folyamatosan összegyűjtött értékeinket azzal a gondolattal továbbítjuk olvasóinkhoz, hogy sokféleségünket igenelve, összefogásunk eredményességét bizonyíthatjuk.

A gaudeamus bizakodó, naiv és elszánt hangulatával hirdetjük most is:

„Tovább, tovább, tovább...”

Takarónk hossza

Az *Ághegy* jó másfél évtizede a *Magyar Liget* mellékleteként indult. És önzetlen közösségi munkával, némi erkölcsi támogatással, minden anyagi nélkül eddig közel hét ezer oldalon ízelítőt, vagy ha úgy tetszik, egyfajta összegezését adott mindannak, amit a Skandináviában évszázad óta megtelepedett magyar alkotók anyanyelvükhöz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz való ragaszkodásukat bizonyítva, és hídszerepüknek megfelelően, a befogadó országok alkotásait közvetítve és tolmácsolva létrehoztak. Szerkesztőként ezt vállaltam és teljesítettem. Tíz - öt-öt számot magában foglaló - kötetünkkel bizonyítottam, amit az erdélyi előttem járóktól tanultam és vallom ma is: „Lehet, mert kell!” Megállapíthatjuk, hogy nincs a világon még egy olyan irodalmi és művészeti folyóirat, amely anyagi támogatás nélkül évekig, kisebb zavarok ellenére is, működött volna. Mert egész munkánkat, beleértve a szervezéstől a szerkesztésig, a tördeléstől a korrekturáig, mindent önkéntes, a szó jó értelmében, hazafias munkával végeztünk. Könyvelésünk nincs, mert nem fizettünk és nem kaptunk honoráriumot,

lapszámainkat ingyenesen letölthetik és terjeszthetik, a nyomdai költségekhez a rendeléskor hozzájárulva, nyomtatásban is kézhez kaphatják. Köteteink nyomtatásának költségeit ilyenformán Baráti Társaságunk tagjainak csekély hozzájárulásaiból, a Svédországi Magyarok Szövetsége tagjaként kapott némi részesedésből és a kérésemre készséggel válaszoló magyar művelődést irányító miniszterek alkalmi támogatásából álltuk. Bírjuk ezen kívül a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának és a Magyar Írószövetségnek erkölcsi támogatását is.

Folyóiratunk 50. számában minderről bővebben számot adtam. Sikeres pályázatunk is példa nélküli itt Skandináviában. És mert szolgálatunk a tóba dobott kő gyűrűző hullámaihoz hasonlóan terjedt, ingyenes munkával sikerült megjelentetnünk eddig mintegy félszáz kötetet az *Ághegy Könyvek* sorozatban. Az északi országokban élő magyar alkotók műveinek megjelenését tettük könyvsorozatunkkal lehetővé, akiknek sem az anyaországi, sem a kárpát-medencei támogatottak listáján nem jut hely.

Az a hiedelem, miszerint a jóléti államokban élő szóránymagyarság művelődését képes ön maga fenntartani, hamis. Addig is, amíg átmegy a köztudatba, hogy az Európai Unió országaiban élő magyarság szóránnyai egyaránt, tehát egyenlő jogokkal rendelkező részei nemzetünknek, és amíg kimondjuk, hogy az anyaországi, a kárpát-medencei és Európában élő magyarok egyformán fontosak a nemzetépítésben, a külföldi magyar megnevezés nem illik miránk, hanem a világ más részében tömbökben vagy szóránnyokban megtelepedetteket jelöli.

A skandináviai magyar alkotók könyveik nyomtatását maguk fizetik, szerkesztését, nyomdai előkészítését a szerkesztő, mint eddig is, saját, némileg megrokkant erejéből vállalja. Megmaradásunk forrása mindig is kitartásunk függvénye volt. Nyolcvanadik életévén túl a lapszerkesztés, a terjesztés, a népszerűsítés, a munkatársakkal való alkotómunka, levelezés és sok más rengeteg aprómunka meghaladja egyetlen szerkesztő erejét.

Ha rövid a takaród, húzd össze magad - figyelmeztet az öregek bölcsessége. Ezt megfogadva az *Ághegy* pedig visszatér családi lapunk keretébe és néhány oldalas mellékletként továbbra is a skandináviai magyar irodalmi és művészeti alkotók közlési lehetőségeit kívánja - nyilván valamivel szerényebb keretek között - elősegíteni. Kérem közhasznú munkánkat eddig is nemes önzetlenségükkel éltető munkatársainkat, erejükhez mértén támogassák folyóiratunkat.

Anyagiak híján az *Ághegy* sohasem volt a megszokott értelemben szerkesztőség. Mindig több volt. Olyan baráti társaság, amelynek igazán hasznos tagjait magyarságunk önzetlen szolgálatában összefogta, a kultúra terjesztéséért a mai napig egybe tartja a közös akarat. Kós Károly nyolcvan évvel ezelőtti megállapítása vezet, miszerint „*a kisebbségi életnek a kultúra legfontosabb területe.*” Az értők mellém álltak. Voltak és lesznek még számosan.

Nekik köszönöm gyümölcsöző együttműködésünk terméseit.

Az ismertetések, a szemlék, a véleménynyilvánítás, a méltatás és a kritika fölöttébb szükséges voltáról, avagy alkotóink egymásra figyelésének hasznáról

Az *Ághegy* folyóirat szerkesztője a kezdetektől fogva tervezte annak a kritikai rovatnak az állandósítását, amelynek keretében az évek alatt lassan gyarapodó olvasótábor igényeit kielégítheti és félezernél több alkotója elé tükröt tart, hogy valamilyenféle megmértetésükkel alkotói folyamatukban segítségükre legyen. Sajnos a kritikai rovat vezetésére alkalmas embert, ha talált is, mert a huzamosabb ideje itt élő értelmiségiek között a legkülönbözőbb végzettséggel rendelkezők szép számmal vannak, vállalkozót nem lelt, mert már maga a rovatcím is elbátortalanította az erre alkalmasokat.

Valamiféle ódzkodás lappang itt mások munkájának megítélésekor. Arra gondolhattak, hogy jobb elkerülni mindenféle vélemény-nyilvánítást, mert még a dicséreteket halmozó ismertetésekbe, a szemlékbe és méltatásokba is becsúsíthat egy-egy nem kívánatos jelző, amely sértődést kiváltó lehet.

Az Ághegy egyik hangos kiadásának nevezett folyóirat-bemutatónkon négy lapszámunk versanyagának ismertetését ismert munkatársunk kellett volna elvégeznie, de e helyett saját verseiből olvasott fel néhányat. Ezt később azzal indokolta, hogy neki csak a saját versei tetszenek, és arra a kérdésre, hogy miért nem tetszenek a mások költeményei, nem kívánt válaszolni. A szerkesztő azzal enyhített a kínos helyzeten, hogy maga olvasta fel néhány szerző versét, felszólítva a hallgatóságot a véleménynyilvánításra.

Folyóiratunk tíz vaskos kötetbe foglalt ötven, egészében antológiának is nevezhető számának szűkszavú elemzésében hiányjelként szerepel kritikai rovatunknak szánt teendőink elmáradása. Pedig a szerkesztőn kívül az alkotók és az olvasók is tisztában vannak azzal, hogy kritika nélkül nincs fejlődés, nehezebb az előrelépés.

Ebben a lapszámunkban végre hangsúlyosan szó esik a skandináviai magyar alkotók népes családjába tartozó két költő és író munkájáról. Ezt nemrég megjelent munkájuk tette lehetővé, és bizonyára erősíteni fogják ezt a fölöttébb szükségét teljesítő, a *Magyar Liget* irodalmi és művészeti mellékleteként megjelenő *Ághegy* új és fiatal munkatársai.

Hinnünk kell abban is, hogy az értelem „*kaszál gazos kertünk alján*”.

A kritika szükségességéről

Folyóiratunk - a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lap - még mindig adós kritikai rovatával, mert erre nem akadt felkészült munkatárs. Még az igenlő, a dicsérő írásoknak is híjával vagyunk, egyféle köldöknézés gyakorlatánál cövekelnek íróink. Teszik ezt önbizalmuk erősítésének céljából, de régi tapasztalatok alapján is. Nem mondanak véleményt kortársaik, szűkebb körben, a skandináviai írástudók munkáiról semmiképpen. Abban a hiedelemben rostokolnak, hogy véleményükkel, netán kritikai megjegyzésükkel úgy járnak, mint hajdani harcosaink: Ki kardot ránt, karddal vész el! Persze, tudva tudják, hogy kritika nélkül nincs fejlődés. A jóindulatú vélemények nélkül az írók is saját szűk világukban forgolódnak, a hallgatólagos egymásra hatáson kívül elefántcsonttoronyukban pöffeszkedve tapossák tehetőségüktől függően mókuskereküket.

Egyébként nem hiszem, hogy védenem kellene a kritikát.

Schöpflin Aladár: *A kételkedő kritikus* c. írásából idézem: „*Amit irodalmi műveltségnek nevezünk, az emberekben élő irodalmi gondolatokat, azt, hogy mégis vannak meglehetősen számmal emberek, akik öntudatosra igyekeznek tenni magukban a művészi élményt, mégis csak a kritikának köszönhetjük... És nem köszönheti-e számtalan esetben a kritikának, vagy egy kiváló kritikus nyomatékos támogatásának boldogulását egy-egy új művészi irány vagy egy-egy kitűnő művésztehetség? Mi a művészet, amelynek nincs kritikája? Nem egyes művek sikerre vitele vagy megbuktatása a kritika haszna, hanem a kritikai gondolkodás beoltása a művészet iránt gondolkozva érdeklődő agyakba. S a kritikust nemcsak az különbözteti meg a regényírótól, hogy élet-élmény helyett művészeti élmény az anyaga, hanem az is, hogy fokozottabb mértékben használja fel a tudomány támogatását, nem is lehet el nélküle. Minden tudományos műveltség nélküli regényíró elképzelhető, van is nem egy, de lehet-e kritikus tudományos műveltség nélkül? A kritika valóban nem tudomány, hanem művészet, de olyan művészet, mely a tudománytól kapja eszközeinek nagy részét. Elfogadom, hogy a kritika lélektani kiinduló pontja a kételkedés, de a kritikus az az ember, aki hiszi azt, amiben kételkedik.*

Nem lát objektív igazságot, de annál jobban ragaszkodik a szubjektív igazsághoz és ezzel válik alkotóvá.”

A Gutenberg-galaxisból a Neumann-galaxisba való átmenet időszakában élünk. Az irodalmi művek áradatában a kritika lehet az iránytűnk. Úgy kell, mint hajdanán a falat kenyér.

De mit tapasztalunk? Többnyire azt, hogy akiben nincs bátorság saját művet alkotni, kritikára adja a fejét. A kritikák zöme ezért, ha nem párosul tudományos műveltséggel, közel sem „alkotás”, inkább csak amolyan olvasónapló, amelyben a szubjektív vélemény hidege és melege váltakozik a fraternizáló és vállveregető igyekezettel. Ha nincs okos kritika, megteszik az olvasó tájékoztatását és a könyvterjesztést szolgáló könyvismertetők is.

Svédországban élek, ide csak elvétve jut magyar - ezen belül erdélyi - könyv. Az itt élő magyarok általában évenként egyszer-kétszer látogatnak haza, s az ilyen alkalmakkor adódik lehetőségük könyvüzletbe, könyvtárba betérni, tájékozódni az új könyvekről. Nem tájékozódhatnak a könyvtermésről sem a napilapokból, sem más irodalmi kiadványokból, nem tudok arról, hogy a Skandináviában élő magyarok járatnak-e napilapokat, esetleg irodalmi folyóiratokat. De azon kevesek, akiket érdekelnek az erdélyi magyar könyvek, könnyen tájékozódhatnak a különféle lapok internetes közléseiből. Külön kérdés, hogy az ott megjelent könyvismertetőknél és kritikáknál mennyire sikerül átfogniuk a könyvkiadás egészét, nekem úgy tűnik, hogy ezek az írások véletlenszerűen és ilyen-olyan okból elkötelezetten pásztáznak az újdonságok között, szubjektivitásuk nem mindig jó kalauz, a valamiért felkapott írók munkáinak bemutatásakor kiolvasható írásaikból a baráti gesztus, valamiféle csoportszellem. Természetesen lemérhetetlen az egyes irodalmi lapok kritikai rovatainak tervezettsége, de úgy tűnik, a szerzőktől függ, tehát nagyon esetleges, kiknek a könyvét népszerűsítik, megalapozott szakszerű kritikák helyett inkább csak vállveregető hangú biztatásokkal olvashatunk. Érdeemes volna erről - legalább az irodalmi folyóiratok háza táján - felmérés készíteni, és ennek alapján valamivel átfogóbb, az egész magyar irodalomra tervszerűen figyelő kritikai rovatmunkát általánosítani, hiszen irodalomkritikával behatóan foglalkozó ifjú szerzőkből most sincs hiány. Ha kritikai rovatok valóban befolyásolni akarják az egyre zsugorodó olvasótábort, netán az is megfordulna a szerkesztők fejében az olvasók nevelésének mostanság nem divatos feladata, akkor ezt valamiféle távlati tervszerűsítés nélkül nehéz elképzelni. Ez is olyan sziszifuszi munka, amit farmernadrágzsebből szerkesztett lapokkal elérni lehetetlen.

Nem titkolt szándékom, hogy az *Ághegy* munkatársait arra biztassam, segítsenek ebben a nemes munkában. Könyvismertetőt akárki könnyedén írhat. Rovatunk nyitva áll minden próbálkozó előtt.

Ha már a könyvek ismertetéséről mondok véleményt, nem hagyhatom szó nélkül azt, hogy az egyre terebélyesedő Magyar Elektronikus Könyvtárban és egyéb elektronikus könyvtárakban megjelenő könyveknek nincs, vagy alig akad népszerűsítője. Ha pedig a könyvesinálásban kevésbé, vagy egyáltalán nem támogatott írók ott megjelenő, és csakis onnan olvasható könyveiről nem szólnak az irodalmi berkek, pedig százával akadnak olyan írók, akiknek nem jut papír, nyomdafesték és honorárium sem, de a korszerűsödésének köszönhetően nem kell íróasztalfiókban porosodnia műveiknek, mert a MEK-re ingyen feltehetik, és onnan bárki letöltheti, a gyorsan szaporodó e-könyvekben pedig tárolhatja az erre kíváncsi olvasó. Itt az ideje, hogy az irodalmi lapokban, de akár a napilapok művelődési rovataiban is helyt kapjanak ezek a nyomdafestékre váró könyvek. Az olvasmányos könyvek terjesztését különben maguk az olvasók végzik olyan önkéntes munkában, ami egyben kellemes, hiszen megosztani könyv-élményünket olyan, mintha egymásra mosolyognánk, a jó hír szinte magától terjed, a jó könyvet egymásnak adják az olvasók. Erre példát is tudok. Környezetemben kézzől kézre járt például Magyarai Tivadar: *Megszokás első látásra* c. könyve. Ismerőseim közül, Kolozsváron

járva keresték kisregényeit és egyéb könyveit. Ennek a kolozsvári nyomdában készült A5-ös formátumúnál kisebb, 180 oldalas, fűzött könyvnek 25 lej, vagy 2200 forint az ára.

Miért drága a könyv? A könyvnyomtatás ára függ a kiadott mű példányszámától? Miért nem kifizetődő a könyvgyártás? Miért nem lehetséges eladható áron könyvet támogatás nélkül megjelentetni? - kérdések, amelyekre nehéz válaszolni. Tény az, hogy a kiadók a támogatás mértékétől függnének. Egyébként szabadok, nem áll fölöttük cenzúra. Éppen csak ki vannak szolgáltatva a támogató(k)nak. Pályázhatnak, s ha nyernek, az még nem biztos, hogy hasznukra válik. Az egyszerű ember hajlik rá, hogy a kiadók fölötti atyai gondoskodás helyett a régés-régi módon, tehát a kiadók saját felelőségükre adjanak ki műveket. Feltehetően így kevesebb, de értékesíthető könyvek és könyvsorozatok születnének. De az is lehetséges, hogy csődbe menne minden kiadó. Mert ma már egyre kevesebb az olvasó, egyre kevesebben vásárolnak könyvet.

Mi a megoldás? Azt hiszem a korszerűsödés folyamatában, amely ma már elkezdődött az elektronikus könyvtárak ingyenességével, eljön annak az ideje, hogy ne a papír alapú könyvek dominálják a könyvpiacot, hanem a jóval olcsóbb elektronikai felszereltséggel készült irodalmi és egyéb szövegterjesztés. Ma a könyv árának kiszámításakor a kiadók a szerkesztési, a szöveggondozási és adminisztratív munkáján kívül a nyomdai munkát (a papír ára+nyomás+fűzés/kötés) és a terjesztést számítják. A szerzői díjat is persze, de csak úgy mellékesen. Ezzel összefüggésben a könyv példányszáma csak akkor jön számításba, ha az író szerződésben kikötötte a százalékos jutalmát minden eladott könyvéből. A kiadói és a nyomdai munkák díja, minél nagyobb a példányszám, annál kisebb egy könyvre számítva. Így volt ez a régi felszereltségű nyomdák esetében. De nem a korszerű gépekkel működő nyomdákban, ahol gombnyomásra, a megrendelő igényeinek megfelelően akár egyetlen példányszámot nyomtathatnak. A második példányszám árába számított előkészítési munkabér tiszta haszon. Még csak meg sem kell nyomni még egyszer az elektronikus könyvnyomtató vezérlőgombját. Ezért aztán a kiadó és a nyomda érdeke, hogy minél nagyobb példányszámban készüljön a könyv. Láttam már olyat, hogy valaki olyan megfizethető könyvet rendelt és kapott az Egyesült Államokból, amit kérésére nyomtattak egyetlen példányban. Bízom abban, hogy ez lesz a jövőben. Feltehetően akkor, amikor a papír alapú könyvek helyét átveszik az elektronikus módon tárolt szövegek, amelyek könyvtárnyi mennyiségben tárolhatók már ma is, bársonyos tapintású és lapozható, a betűk nagyságát tetszés szerint nagyítható e-könyveinkben és okos telefonjainkban., akár a „felhőkben” is. Gyorsuló életünkben ehhez már csak évek, legfeljebb egy évtized további rohamos korszerűsítés szükséges a könyvkészítésben is.

Három évtizeddel ezelőtt írtam egyik egypercesemben:

Felhívás!

Ismételten felszólítjuk a lakosságot, hogy máától kezdődően mindenkinek kötelessége annyi verset, regényt és más rövidebb műfajú írást alkotnia, amennyivel a saját maga szükségletét megfelelően kielégítheti. Azok, akik a kelleténél többet írnak, kötelesek a kiadónak beszolgáltatni a fölösleget, hogy azt a megszokott módon nyomtatott könyvek formájában, idejében és folyamatosan eljuttathassák az orvosi igazolvánnyal rendelkező betegekhez és a csökkent képességű írástudókhoz. Akciónk jelmondata: AZ IRODALOM ÚGY KELL, MINT A FALAT KENYÉR! A jövőben szigorúan felelősségre vonják mindazokat, akik könyv nélkül élnek vagy könyveket titkolnak. A plagizálás továbbra is szigorúan tilos!

Minden elképzelhető. Ha nem egymást, legalább a könyveket szeretni kell. Mert érdemes. A hátralévő rövid időben tovább folytathatjuk küszködésünk a könyvellátás javítására, az olvasók számának gyarapítására és az írók munkájának megbecsüléséért. Különösen lelombozó ez a küzdelem a végeken, a szórványoknak nevezett foszlányokban.

Az *Ághegy* - a skandináviai magyar irodalmi és művészeti - és a *Magyar Liget* - skandináviai magyar családok lapja - mellett könyvsorozatot indítottam *Ághegy Könyvek* címmel. Közel félszáz skandináviai magyar szerző könyvét sikerült, igaz kis példányszámban, kihozunk. Az olvasó-szerkesztő munkán kívül az elektronikus szerkesztést és tördelést is többnyire magam végeztem ellenszolgáltatás nélkül s adtam nyomdába készen. A nyomtatás költségét a szerző(k) állták. Ugyanígy jártam el az *Ághegy* tíz vaskos kötetbe tördelt 50 számával és a családi lap negyedévenként megjelentetett számaival is. Svédországban megfizethetetlen a nyomdai munka. Budapesten és Kolozsváron találtam nyomdára. Így az *Ághegy* 650-750 oldalas nyomtatott köteteit olvasóink 100-125 koronáért kapták. Meddig lehet ezt csinálni? Ha nem kaptunk volna némi magyarországi és a Svédországi Magyarok Szövetsége tagjaként az általam alapított *Ághegy-Liget Baráti* társaságnak kiutalt, összesen 30-50 példány nyomtatására elegendő támogatást, az *Ághegynek* ma nem volna csak elektronikus változata.

Be kellett látnom, hogy egy ember ereje nem elegendő két lap munkájának elvégzésére, a nyomtatás pedig nem oldható meg kolduspénzből. A kultúra, és ezen belül a magyar kultúra Svédországban is pénzbe kerül. Támogatás nélkül a gazdagnak minősített svédországi magyarok sem lehetnek meg, pedig anyanyelvük és hagyományaik ugyanúgy közérdek, mint az anyaországban, a Kárpát-medencében. Megkockáztatom, hogy az itt élő, egykor kitántorgott és a mai munkavállalók felkészültségük, nyelvismeretük, egyszerűen műveltségük révén nem kevesebbek, mint a világ bármelyik részén élő magyarok. Talán még többek is. Olyanok, akiknek éltetése, erejük gyarapítása, hídszerepük hasznossága miatt megérdemelné az anyaország erkölcsi és anyagi támogatását is. Ehhez évek óta javaslom: szemléletváltásra lenne szükség. Kezddhetnék ezt a magyarok földrajzi helyzetének jövőbe mutató, a jelenleginél használhatóbb megnevezésével. A küszöbön álló szemléletváltás új rendet kíván a magyarság területi elosztásának megnevezésében. Egyre nyilvánvalóbb, hogy az anyaországi magyarok és a határok átjárhatóságával, az anyaországgal egyre szorosabb kapcsolatba lépő, sokoldalúan támogatott külhoni magyarság tetemes részét kitevő kárpát-medencei magyarok mellett már ma, de a közeljövőben egyre inkább számolnunk kell a többi európai országban élő és rohamosan gyarapodó számú magyarokkal. Számuk már most meghaladja a szlovéniai, hajdúsági és kárpátaljai magyarok számát. Skandináviában százezernél több magyar él. A hivatalos statisztika évek óta nem a valós helyzetet tükrözi. Az európai tudat erősödésével egyre természetesebb lesz, hogy az európai országokban munkát vállaló, rövidebb vagy hosszabb időre megtelepedő nemzettársaink már nem külföldi magyarok, hanem egyre inkább összetartozó, az Unióban szabadon mozgó és megtelepedő európai polgárok. A kárpát-medencei magyarok mellett, számuknak, iskolázottságuknak, a jóléti országokban nyert sokoldalú tapasztalataiknak megfelelően gyarapodó minőségükkel egyre fokozottabban megérdemlik és elvárják a haza éltető figyelmét. Nemzetegyesítő célunknak megfelelően ők is az anyaország segítségére szorulnak, hogy anyanyelvükben és kultúrájukban, hagyomány-ápoló igyekezetükben megerősödve, a befogadó ország civilizációs szintjéhez igazodva, két-, vagy többnyelvűségben, több kulturáltságban ne a beolvadást (asszimilációt), hanem a befogadó ország kultúráját gazdagító beilleszkedést (integrációt) válasszák. Ha az anyaország megfélemez róluk, a jóléti államokban szívesen és gyorsan asszimilálódnak, igyekeznek hasonlítani a befogadókhoz, leszámazottaik feledik magyar hagyományaikat, nevet változtatnak, nem fordítanak gondot anyanyelvük ápolására, második, harmadik generációjuk már nem beszéli anyanyelvét.

Szórványból foszlánnyá válnak. Akik nem gondolnak többnyelvűségük hasznával, nemcsak magukat kisebbitik, a befogadó ország gazdagodását sem segítik, hiszen a többnyelvű ország mindenütt több és hasznosabb, mint az egynyelvű. Az európai országokban élő magyarok nemzetiségvesztése gazdaságilag is káros. Hasznos az, ha az anyaország követeiként megkönnyítik Magyarország sokoldalú kapcsolatait az európai országokkal. Ezért fontos és jövőt

meghatározó az anyaország körültekintő és a jelenleginél hatásosabb segítsége, célzottabban pedig az Európai Unióban megtelepedett értelmiségiek biztatása annak érdekében, hogy álljanak a szórványokban élő magyarság hagyományörzésének élvonalába. Kezdeményezéseikkel, szervezettségükkel példát mutathatnak, emelhetik a különféle magyar egyesületek tevékenységének színvonalát. A magyar népesség földrajzi helyzetének valóságghú és figyelemfelkeltő új megnevezése volna az első lépés a szórványban élők megsegítésében. Az anyaországon és a Kárpát-medencén kívül élő, az európai egy hazában ideiglenesen, vagy véglegesen megtelepedő magyarok kötődése a szülőföldre nyilvánvalóbbá válna, a haza éltető figyelme ilyenformán magától értődően a magyar állam állandó feladata lehetne az adott európai keretben. Az anyaországi és kárpát-medencei magyarok mellett európai magyarságról kellene beszélnünk, a más földrészeken élők pedig értelemszerűen külföldi magyaroknak kellene neveznünk. Ennek pedig sokféle haszna lehetne mindenféle támogatások megítélésében is. A skandináviai magyarok gondjaihoz kapcsolható az magyar könyvkiadás minden kérdése. Szorosabb kapcsolat a szülőfölddel értelemszerűen növelheti az itt magyarságukat megtartók igyekezetét, az irodalom terjesztése és művelése, az olvasás és a könyvek megbecsülésére. A könyvterjesztőknek gondolniuk kell a külföldi szórványok könyvellátására is. Ennek eddig egyetlen bevált formája, egy-egy szerző körutaztatása többnyire a Svédországban, ahol, ha legalább tíz magyar egyesület vendégül lát egy-egy szerzőt, könyvei eladásával kifizetődő lesz az útja. Legutóbb Csinta Samu járta a svéd városokat sikeres, érdekességszámba menő könyvével, de amennyiben tudatosan irányítottak lennének az ilyen körutak, akkor a magyar irodalom jelesei is szívesen látottak lennének Skandináviában. Ehhez persze anyagiakban is tehetősebb írói tömörülésre és céltudatosabb közművelésre volna szükség Skandináviában is. A könyvkereskedelemnek mindig többnek kell lennie az üzletnél, mert csak akkor töltheti be szerepét és a kritika gyakoriságával, valamint fokozott könyvnépszerűsítéssel lehet sikeres, lehetne közérdeket szolgáló hivatás is!

Loptam

Megint emlékezmem kell hároméves koromra, amikor hirtelen felindulásból és torkomat szorító szégyenérzettel világgá indultam. Azért történt, mert nem jól loptam. Vándorlásom azóta is tart, s hogy mi mindent összelopkodtam tekintetemmel, próbálgatással, utánzással. Ennek felsorolására legvastagabb könyvemnél terjedelmesebb kötetemben sem volna elegendő hely.

Apám párizsi megrendelésre készített cipői közül az egyik mókusbarna színűt babusgattam akkor ölemben, s tört üvegcsereppel nem a rámáját, hanem a felsőrészét csiszoltam nagy igyekezettel. Nem mondták nekem, hogy a „mesterséget lopni kell”, ezt minden ember magától tudja. Apám üvegcserepes csiszoló mozdulatait sikerült ellopnom, de utánzásom helyére nem figyeltem kellőképpen. Ebből származott a baj. Apám dühösen mondta: *Ne is lássalak többé!* Erélyesen figyelmeztettem, hogy komolyan veszem indulatos ajánlását. *Megyek!*, mondtam. Aztán fenyegetőztem: *Megyek, biza!* Ha évekkel később is, de végül, amikor senki sem állított meg, senki sem hívott vissza, indultam s mentem világgá, szépszüdőimnél is régebbi kolozsvári őseimet, Erdélyt és egész Közép-Európát magam mögött hagyva.

De hosszú utam előtt, úgy tíz esztendő koromban, még sikerült ellopnom mézeskalácsos nevelőapám néhány pogácsagyáros mozdulaterdejéből az ő különleges formájú tordai pogácsája szobrozásához szükségeseket. Erre azért vagyok különösen büszke, mert immár egyedül vagyok, aki ezt olyan tökéletesen utánozza, hogy Szepi apu, ott fenn a magasságosban, bajorországi mézeskalácsos őseivel együtt, elismerően bólogathatna, s áldásukkal magam lehetnék a folytatójuk, ha nem halt volna ki Erdélyben a mesteri szintű mézeskalácsosság. De annyira kihalt ez a mesterség is, hogy a róluk írt lírai receptkönyvem sokáig még ingyen sem

kellett a könyvkiadóknak, éppen csak ünnepnapok előtt kattintnak rá vagy másfél ezren a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

Be kell vallanom, hogy megint csak hiábavalóan loptam. Amit elvettem, nincs kinek visszaadnom. Merthogy ilyen a régi iparos: génjeink, szokásaink, neveltetésünk parancsaira, nekünk örökké csak az áll a fejünkben, hogy mindent, amit összelopkodtunk, ha már vissza nem adhatjuk, azoknak jutassuk, akik utánunk jönnek. Mondhatom elég maradi, egyeseknek egyenesen visszatetsző gondolat ez, ebben a mindent csakis maguknak kapkodó, tolvaj világban.

Ki hitte volna, hogy a történetek után, visszatérő bűnösként, akár a kleptomániások, ismét vétkezem.

Történt ugyanis, hogy hetvenesen, a jó pénzért készített honlapommal csak addig büszkélkedhettem, amíg irigyeim, akik számítógépes tudományukat maguk is lophatták valahonnan, de nem az építésre, hanem a rombolásra adták fejüket, válogatott vírusokkal jól összekuszálták. Olyan volt szegény honlapom, mint véres utcai tüntetések után az egykor fényes kirakat.

Most a hetven és nyolcvan felezővonalán állva, javaimat újra megmutathatom, mert a magam szerkesztette *Ághegy* és a *Magyar Liget* honlapját a naponta frissítők önzetlenségével párját ritkító barátom, olyan honlapot épített nekem, amelyhez magam is hozzányúlhatok, szépségíthetem, bővíthetem, változtathatom. Bekapcsoltuk a Skype-ot, s ilyenformán majdnem kétezer kilométerről ellophattam tudományából annyit, amennyit csak bírtam. Ma már nemcsak lapot, tehát szöveget, képet, könyvet szerkesztek, és tördelek, hanem honlapot is. Nem győzők eléggé csodálkozni fiatal barátomon, amikor türelmesen arra biztat, hogy lopjak tőle mindent, amit csak akarok. S amikor világgá kiáltom, hogy bizony: *Tolvajoké a világ!* nem a szégyenteljes valóságra, hanem a visszaforgatott tudásra, az egymást segítő igyekezetre, az e-világ örömmel járó megismerésére gondolok, ahová mi idősebbek is beléphetünk a fiatalok önzetlen segítségével.

Én már azt sem szégyellem, ha elkap a lelkesedés, gyermekes naivsággal hirdetem, hogy nagyvásár a világ, a pénz nem számít, az árucseré másodlagos, gondolatot és jóérzést, humánus fogunk cserélni világviszonylatban.

Az sem lehetetlen, hogy valamikor már nem lesz szükséges lopnunk a tudományt, ott áll majd kéznyújtásnyira terített asztalunkon, s jó szívvel kínáljuk majd egymást: Vegyétek, ez a mi étünk!

A lopás vétkét pedig majd örökre elfelejthetjük.

Egy lehetséges skandináviai magyar irodalmi fordítói műhelyről

A skandináviai magyar irodalmi és művészeti műhely kialakítását és egyféle kulturális híd folyamatos működtetését másfél évtizede vállalja az *Ághegy* folyóirat. Szerkesztőjeként, a folyóirat köréhez tartozó több mint másfél ezer alkotót számláló virtuális közösségünkre gondolva, elérkezettnek látom az időt a skandináviai magyar-svéd, magyar-norvég, magyar-finn, magyar-dán és a jövőben lehetséges magyar-feröeri irodalmi fordítói műhely fokozatos kialakítására. Ennek szükségességét feltehetően senki sem vitatja. Szervezését a későbbiekben akár a Magyar-, vagy a Svéd Írószövetség vállalhatná, hiszen az *Ághegynek*, a skandináviai magyar irodalmi és művészeti, anyagi támogatás nélkül csodával határos módon élő folyóiratnak a kezdeményezésén túl nincs más lehetősége.

De az induláskor kitűzött céljának megfelelően a skandináviai magyar irodalmi múlt feltárásával, az *előttünk járók* emlékezetével és tervezett tíz kötetébe foglalt számaival mintegy

antológiát alkotva segíthet abban, hogy fordítóink az eddigieknél is tudatosabban vállalják hídszerepüket és közvetítsék a magyar irodalom kiemelkedő alkotóinak munkáit, a skandináviai irodalmi élet bensőséges ismeretével segítsenek a svéd, a dán, a norvég és a finn irodalom tolmácsolásában, népszerűsítésében.

A kezdetekre visszatekintve érdemes volna tanulmányt szentelni a magyar irodalmat közvetítő skandináviai fordítóknak, és azoknak a magyar vagy magyar származású fordítóknak is, akik az anyaországban munkálkodtak. Külön fejezetet érdemelnének azok, akik a befogadó ország nyelvét alaposan elsajátítva, ott helyben vállaltak és vállalnak irodalmi fordításokat. A svédek például annyira becsülik őket, hogy az Írószövetségbe teljes jogú tagként befogadják a fordítókat is.

Visszatekintve olyan alkotók sorával találkozunk, akiknek munkásságát még nem, vagy még nem elége ismerjük. A múlt század elejéről Leiffer Béla, Pándy Kálmán, Lotz János nevét említi egyik a nyugati emigrációban élő magyar alkotók munkáinak összegyűjtését javasoló Sall László. És a Svéd Akadémia fordítói díját elnyert Csatlós Jánosét. De az ismeretlenség homályában voltak még az olyan alkotók, mint Faludi Iván, Fonyódi István, Fried Hédi, Gilice Zsuzsanna, Ghleichmann Gabi, Stefan Westlund, (Gyóni István). Harrer Gábor, Hont Gábor, Kátai Zoltán, Kádár Péter, Kató János, Lukács Stefan, Langer (Jó) Sophie, Márky Ildikó, Mészáros Gabriel, Nalberg Zoltán, Pándy Kálmán, Sára Erzsébet, Svéd Ferenc, Szabó Petra, Szüts Gábor, Vörös Márton, Zichy Aladár, Zekeli Piere, Zurbej Magda, Göndör Ferenc, Hámosi László, Ladó József, Libik György, Markó Zsuzsa, Müller Teréz, Szende István, Böhm Tamás, Roth Imre, Eggens Magda, Lagerkrantz Rose, Grünfeld Benny, Michael Ben-Menachem, Nora Dekanic, Susanne Berglind, Peter Csihás... És sokan mások.

Mindannyian, ha többnyire svéd nyelven írtak is, valamiként fordításokkal is hozzájárultak származásuk helyének, kultúrájának és nyelvének, a magyar szülőföldnek a népszerűsítéséhez.

Az *Ághegy* külön figyelmet szentel Thinsz Géza munkásságának.

És a folyóiratunk kezdeteinél bábáskodó Mervel Ferencnek, aki skandináviai nyelvek birtokában, több fordításkötetet szerzőjeként példamutató módon még a feröeri irodalom tolmácsolásáról sem feledkezett meg.

Kiemelkedő többek között Sente Imre fordítói munkássága. Az általa fordított Kalevala különleges értékét emeli, hogy egyedülálló biztonsággal használja a tizenötödik magyar magánhangzót, a zárt *ë*-t. Hjalmar Söderberg Jézus regényének fordítása pedig a közel ötven kötetnyi *Ághegy Könyvek* sorozat jelentős olvasmányos darabja. És a jó emlékezetünkben élő norvégiai magyar költőről, Sulyok Vincéről sem feledkezünk meg. Számos versfordítása mellett norvég nyelven írt magyar történelme ma is hídépítésünket szolgáló kiváló munka.

Külön fejezetet érdemelnének mindazok, akik fordítói munkájukkal párhuzamosan valamely skandináv ország nyelvén regények, tanulmánykötetek, verseskötetek szerzői. Solymossy Olivér, Kádár Péter, Klein Georg/György, a több nyelvből több nyelvre fordító Kemény Ferenc, Márky Ildikó, Neufeld Róbert, Gellert Tamás, Pfeiper Iván, Paulovkin Boglárka, Tóth Kálmán Attila, Molnár István, Bartha István, Hegyi Éva, Neufeld Róbert, Lőrinczi Borg Ágnes, Gaál Zoltán, Shapira Székely Zoltán, a dániai Jehrbo Emese és Pető Tünde. És még sokan mások nevével bővíthetnénk a két vagy több nyelven alkotó skandináviaiak sorát. Neufeld Róbert például svédnyelvű közgazdasági témájú szakkönyvek mellett regényt és verseket is írt.

Külön csoportba kíváncsoznak svédországi szakdolgozatok szerzői: Solymossy Péter, Lajos Attila, György-Ullholm Kamilla, B. Szőke Amália, Dr. Kádár György, Larsson Mária, Lindqvist Judit Krisztina, Straszer Boglárka és olyanok, akik eddig még nem szerepelnek az *Ághegy* skandináviai országokban élő magyar alkotók névsorában. Molnár István stockholmi svéd-magyar író saját regényét (Fjärilens tredje val - Mint pillanó a tűzhöz) ültette át anya-

nyelvére és fiatal svéd költők tolmácsolására kapott külön rovatot az Ághegyben. Magam is két kisebb verskötet fordítójának mondhatom magam. Werner Aspeström: *Jégjelentés* és Tomas Tranströmer: *A nagy rejtély* kötetekkel próbáltam közelebb jutni a svéd költészet sajátos világához. A hivatásos fordítók névsorát sem lehet teljességgel felsorolni, nevük szerepel ugyan a Svéd Írószövetség tagjainak listáján (Rosemberg Ervin, Ortman Mária és mások), de már nem, vagy ritkán vállalnak munkát.

Van mit számba vennünk. Nevek sokaságát gyűjthetjük egybe, amikor javasolt fordítói műhelyünk lehetséges tagjaira gondolunk. Azokét is, akik nevével találkoztunk már eddig.

Két, figyelemreméltó mai csoportosulásban dolgoznak:

Ove Berglund hetedik esztendeje saját kiadóval, előbb magyar klasszikusokat (Babits, Mihály, József Attila, Radnóti Miklós, Kosztolányi Dezső, Weöres Sándor) jelentetett meg magyar ismerőseinek nyersfordításait véglegesítve, kisebb köteteket kiadva. Munkáságáért elnyerve a Falvak Kultúrájáért Alapítványa keretében működő lovagrend kitüntetését, a Magyar Kultúra Lovagja címet. A jelenkoriak tolmácsolásától elzárkózott, de aztán személyes ismeretség révén Kányádi Sándor verskötetét és egy gyermekversfüzetet (*A kíváncsi hold*) is megjelentetett kiadójánál. Legutóbb pedig Karinthy Márton *Ördögörös*c című könyvét adta ki svéd nyelven a Magyar Könyvalapítvány támogatásával. A kezdeményezők Moritz László, az Ághegy-Liget Baráti Társaság alelnöke és neje Livia voltak, akik a stockholmi magyarok köréből megnyerték nyersfordítói munkára a könyv előszavában is szereplő Imreh Mártát, Sántha Juditot, Sall Lászlót, Fenyő Györgyöt, Thiringer Klárát és Palotai Istvánt, továbbá Újvári Tündét és Mäshult Róbertet.

Az Ághegy műhelyében ugyancsak közös munkával készült kezdeményezéseimre és szerkesztésemben a *Hommage Tomas Tranströmer* című kötet, amelybe a közülünk eltávozott Mervel Ferenc, Sulyok Vince és Thinsz Géza fordításait felhasználva, Borg Ágnes, Békássy Albert, Bengtsson Benjamin, Bengtsson Emma, Gaál Zoltán, Lipcsey Emőke, Kovács Katáng Ferenc, Maros Miklós, Molnár István, Neufeld Róbert és Ungváry Tamás munkatársaim segítségével készített fordításokat gyűjtöttem kétnyelvű kötetbe. A méltatlanul kis példányszámú nyomtatás költségeinek nagy részét Neufeld Róbert, Moriz László és magam vállaltam.

Lehetséges fordítói műhelyünk tagjainak sorába tartozhatnak még mindazok, akik folyóiratunkban közzétett fordításaikkal bizonyították képességüket. Az *Ághegy* eddigi megjelenését önkéntesek önzetlen munkájának köszönheti. Honoráriumot nem kér, és nem kaphat egyetlen munkatársunk sem, de még a szerkesztő sem, mert azon ritka kiadványok közé tartozunk, amelynek nincs sem bevétele, sem kiadása. Innen-onnan kapott támogatásunkat aprópénzben számolva, az utolsó fillérig a Székely Ház Alapítvány számlájára átengedtük folyóiratunk nyomtatásának költségeire. Az összeggyűjtött összegek arányában öt-öt számot tartalmazó köteteink példányszáma a kezdeti közel ezerről ebben az évben száz alattira zsugorodott.

Lelkes munkatársaink névsora a teljesség igénye nélkül az *Ághegy* számokban történt megjelenések sorrendjében a következő: Sente Imre, Ortman Mária, Tar Károly, Kovács Katáng Ferenc, Békássy N. Albert, Molnár István, Lázár Ervin Járkáló, Klein György, Rosenberg Ervin, Neufeld Róbert, Tótfalusi István, Sall László, Gulbransen Wenche (Lisztos Istvánné), Kozák Katalin, Tomán Monika, Csillag János, Szentkirályi Csaga, Horváti Eszter, Kunszenti-Kovács Dávid, Tóth K. Antal, Kemény Kari, Lipcsey Emőke, Jehrbo (Hegedűs) Emese, Gaál Zoltán, Ábrahám Beáta, Ábrahám Péter, Bihari Andersson Anna, Vály Sándor, Bengtsson Benjamin, Bengtsson Emma, Kunszenti Ágnes, Dobos A. Éva.

Szerepel folyóiratunkban a Norvégiai Magyarok Baráti Köre és a magyarországi skandináv nyelvekre fordítók közül: Miszoglád Gábor, Vaskó Ildikó, Ambrus Orsolya, Pap Vera Ágnes és Kertész Judit.

Lipcsey Emőke pedig nyilvántartja az olyan fiatal és kezdő, az *Ághegy*ben is közreműködő fordítókat is, mint Kundszei Kovács Dávid és Bengtsson Benjamin. Ez utóbbi a nyáron tett sikeres magyar nyelvvizsgát a budapesti Balassa Intézetben.

Elképzelt fordítói műhelyünk az ösztönösségen kívül az *Ághegy* kezdeményezésére és Ove Berglundnak a magyar irodalom iránti érdeklődésére támaszkodhatik. De anyagi támogatás nélkül közel sem juthat valódi céljához, amelyben a jelenkori magyar és svéd irodalom különleges alkotásainak fordításában közreműködhetne. A könyvkiadás megcsontosodott körülményeinek változtatásával lehetne ezen segíteni.

Jó volna, ha Nemzeti Kulturális Alap támogatott kiadványainak sorában, az anyaország és a kárpát-medencei írók és fordítók munkái mellett, rendszeresen helyet kapnának az Európai Unió országaiban élő és munkálkodó magyar és magyar származású alkotók könyvei is. Svédországban, Dániában és Norvégiában élő írók és fordítók, többnyire saját költségükön, méltatlanul kis példányszámban jelentetik meg munkáikat, olykor pedig személyes ismeret-ségüknek köszönhetően kaphatnak csak némi támogatást.

Elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy az eddig *anyaországi, kárpát-medencei és nyugati magyarok* földrajzi kategóriák finomításával, az egyre gyarapodó számú, már nem „külföldi” és nemcsak „nyugati”, hanem pontosítva: *EU-s magyarokkal* számoljon az ország, amikor a céltudatos politika az országhatárok fölötti egyesítést tűzi zászlajára. Ilyenformán az Unióban élő honfitársainknak egyre nagyobb tere lehet, és kell is, hogy legyen, a gazdasági és kulturális hídszerepüket betöltésében. Mi együtt vagyunk: *európai magyarok*.

Addig is, amíg érik e gondolat, nekünk az a dolgunk, hogy sokoldalú műhelymunkánkkal, szerény lehetőségeink ellenére, minden erőnkkel segítsünk, formáljunk, éltsünk minden jövőnket érlelő kezdeményezést.

Lund, 2014. szeptember végén

Megj.: Sajnálom, hogy a rómaiak módjára „Egyébként javasolom, hogy romboljuk le Kárhágót!” ismételnem kell az *európai magyarok* megnevezés bevezetésének fontosságát írásaimban. Ezt kell tennem mindaddig, amíg fogamatja lesz, hiszen ez lehetne az alapja mindannak, amit „a haza éltető figyelme” óhajításunk akar, s amely nélkül szórványaink foszlányokká morzsolódnak a beolvasztást gyakoroló befogadó országok természetesnek ítélt gyakorlata ellen.

A magyar kulturális szervezetek együttműködéséről

Jogos és mindig időszerű az a kárpát-medencei kulturális szervezetek együttműködéséről megfogalmazott igény és elhatározás, hogy az anyaország körüli országok magyarságának kulturális intézményei a jövőben összehangoltan végezzék tevékenységüket, és közös programok rendezésével, szoros kapcsolattartással növeljék hatékonyságukat. Amikor ennek a közös munkának a követelményei és módszerei vizsgálat alá kerülnek, annak érdekében, hogy munkánk a jövőben hatékonyabbá váljon, fölöttébb szükséges a magyarság számottevő részének európai uniós jelenléte szempontjából nyilvánvalóan és parancsolóan lehetséges, a tervezettnél még szélesebb együttműködés lehetőségeinek kibontakoztatása. A magyar kulturális intézmények és szervezetek munkájának összehangolásakor, valamint a közösen végezhető programok kezdeményezésekor ideje volna az Unió egészében gondolkodni. Talán nem érdekünk, hogy az eddigi „nyugati régió” magyarjai között számon tartott európai magyarság mostoha sorsán változtassunk? Talán nem ugyanazon gondok bénítják a nyugat-európai országokban, a többnyire a maguk erejére számító magyar egyesületek tagjait és egyesületekhez nem tartozó, de ennél ötször-hatszor nagyobb számú magyarságot, az emberséges szórványban is küszködő, az anyaországból jórészt nem a maguk hibájából kitántorgott, nemzetiségükhöz hűen ragaszkodó magyarokat? Mindazokat, akik számuknál fogva képtelenek megteremteni a magyar művelődésnek a kor igényeihez mért színvonalát,

mert ezt sem szellemi, sem anyagi helyzetük nem teszi lehetővé. Akik szórványhelyzetükben képtelenek átfedni a kulturális élet sokféle területét, ahol a magyar műveltséget terjesztő értelmiségiek hiánya nyilvánvaló.

Pedig tetten érhető itt az igyekezet: elit irodalmi körök (Hollandiában, Dániában, Norvégiában, Stockholmban), fordítói műhely-kezdeményezések, magyar nyelvű egyesületi lapok, irodalmi és művészeti lap, egyházi folyóirat, legújabban magyar nyelvű irodalmi rádió stb. működik önerőből. Svédországban két helyen is meggyökerezett a táncház, Koppenhágában egyelőre még működik a Hamvas Béla Látókör, és a biztató példák sorát folytathatnánk. De a valóságos magyar népnevelésnek híjával vagyunk, s leszünk ezután is, ha nem kapcsolódhatunk abba az immár eredményesnek mondható körforgásba, ami az anyaország segítségével, a Magyar Köztársasággal határos országokban folyik.

Ehhez pedig sürgős szemléletváltásra volna szükség. Elmondtam, megírtam néhányszor, s most újra ismétlem, hogy a „nyugati régiókban” élő magyarok megkülönböztetett mellőzésén sürgősen változtatnunk kell. Ehhez meg kell neveznünk csoportjaikat, ki kell jelölnünk régióikat. Nyilvánvaló, hogy az anyaország határain kívül nemcsak nyugaton élnek magyarok, hanem a világ minden részén. Nem nevezzük, nem szólítjuk meg őket, nem gondolunk velük. Nem elégedhetünk meg a használatban lévő „nyugati régió” megnevezés alá sorolásukkal. Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozásával létrejött új helyzetben indokolt a pontosabb, a teljesebb meghatározás. Az EU országaiban élő és a jövőben minden valószínűség szerint, a sokféle gyarapodó számú magyarság sajátos helyzetéből adódóan, ők már nem csupán kis számú „nyugati magyarok”, hanem az Európai Unióban, az anyaországban élőkkel azonos értékű nemzettársak, uniós állampolgárok. Érvényt kell szereznünk a határon túli magyarok tényleges és ésszerű nyilvántartásának, bekapcsolásuk az összefogott magyar művelődés szervezettségébe, magától értetődő, halaszthatatlan feladat. Az anyaországi magyarokkal és a kárpát-medencei magyarokkal egyetlen nagy csoportba tartozónak kell megneveznünk az EU-ban élő nemzettársainkat.

A világban szétszóródott magyarsághoz pedig értelemszerűen a külföldi jelző illik. A nyugat-európainak mondott, valójában EU-s magyarság mellőzése mindenféleképpen káros és hátrányos az egész magyarság szempontjából. Szórványainkban most még van, még lenne erő a csatlakozásra, de további halogatással, szellemi és anyagi vonatkozású segítség nélküli magára maradottságában az ott élő magyarság erejét veszti, csatlakozásával egyre kevésbé lesz majd adományozó, magatehetetlenségében, nemzeti kiszolgáltatottságában pedig már nem lesz, nem lehet méltóságának, felhalmozott értékeinek közvetítője. Szórványokból foszlányokká leszünk. És harmadik nemzedékük ahelyett, hogy beilleszkedne, észrevétlenül beolvad a befogató ország nemzetiségébe. Most még adhatunk nyugaton tanult civilizációnk elsajátított értékeinkből az anyaországnak, később a beolvadás megpróbáltatásaitól tizedelve, béna szenvedői leszünk annak a bágyadt jóakaratnak, amely nemzeti tudatunk megmaradását ma még, legfentebb széttárt karú beletörődéssel ápolgatja. Meggyőződésem, hogy a magyar összefogás csakis úgy igazi, ha teljes.

Magyar Liget 2014/3

Végszó

Ez az Ághegy utolsó száma.

Két évtizeddel ezelőtt, amikor családegyesítés címén Svédországba érkeztem, családi folyóiratot indítottam. Öt esztendővel, lányom látogatására érkezve, és bepillantva a skandináviai magyar egyesületek életébe, szükségét láttam egy olyan kiadványnak, amely a magyar családok igényét próbálja kielégíteni hagyományaink és nyelvünk ápolásában. Ennek a lapnak

irodalmi és művészeti mellékletéből nőtt ki az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam. Minden támogatás nélkül, csupán a számomra megítélt svédországi társadalmi segélyből olyan irodalmi és művészeti folyóiratot alapítottam, amelyben ízelítőt nyújthattam az előttünk járók és kortársaink alkotásaiból, a *Rügyek* rovatban pedig szárnyukat bontogatóknak biztosítottam teret alkotásaik bemutatására. Folyóiratomat ugyanakkor egyféle antológiának gondoltam, amelybe összegyűjthetem az évszázada Skandináviában élő magyar vagy magyar származású alkotókat. Mindkét folyóirat a Magyar Emberjogi Alapítvány honlapján, számos anyaországon kívüli magyar lap társaságában talált ingyenes otthonra a világhálón. De az általam szervezett *Magyar Liget - Ághegy Baráti Társaság* anyagi segélyének és némely anyaországi miniszter kisebb támogatásának köszönhetően, nyomtatásban is rendre megjelent. A költségek kímélése miatt öt-öt számot szerkesztettem és tördeltem egy-egy hat-hétszáz oldalas kötetbe. Tíz ilyen kötetet elkészítését vállaltam.

Ez az *Ághegy* 49-50. száma, és így immár egyben, nyomtatásra készen áll a 46-50. számot felölelő tizedik kötet. Folyóiratunk közel hét ezer oldalon egyfajta összegezését adja mindannak, amit a Skandináviában évszázad óta megtelepedett magyar alkotók, anyanyelvükhöz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz való ragaszkodásukat bizonyítva, és hídszerepünknek megfelelően a befogadó országok alkotásait közvetítve és tolmácsolva létrehoztak. Elégítéssel írhatom, hogy önként vállalt feladatomat sikeresen teljesítettem. Nyolcvan éves vagyok. Életem nagy részét kisebb-nagyobb magyar közösségek szolgálatában töltöttem. Ezután, maradék időmben, erőmhöz igazodva, írói terveim teljesítését tervezem.

Az *Ághegy* nem szűnik meg, visszatér családi lapunk kereteibe és néhány oldalas mellékletként továbbra is a skandináviai magyar irodalmi és művészeti alkotók közlési lehetőségeit kívánja valamivel szerényebb keretek között elősegíteni.

Munkám végeztével - leginkább magamnak - tartozom valamiféle számvetéssel. A folyóirat leglényegesebb eredményének a közreműködők másfélezernél nagyobb számát tartom. Egyre gyarapodó számukat a skandináviai magyar alkotók névsora bizonyítja, amit lapszámaink végén találnak olvasóink. Bizonyosága ez annak a más felmérésekből is feltételezett ténynek, miszerint az északi országokban élő magyar szórványok értelmiségének alkotó ereje nagymértékben befolyásolhatja a jövőben is a nemzeti önazonosságuk megtartását és ápolását tudatosan vállaló, a beilleszkedni igen, beolvadni nem óhajtó magyarságot. Ők azok, akik a magyar közösségekben és ezeken kívül is bizonyíthatják, hogy az északi országokban élő svéd-, dán-, norvég, finn-magyarok, származásuk ajándékaként magukkal hozott és folyamatosan művelt kultúrájuk megtartásával, a befogadó országot gazdagítva lehetnek valóban hasznos, kettős identitásukat vállaló állampolgárok.

Az *Ághegy* folyóirat indulásakor egyik kitűzött célom az volt, hogy a magyar egyesületektől különféle okok miatt magukat távont tartó alkotók virtuális közösségével példát mutassunk a sajátos önépítésre. Köteteink bemutató rendezvényei - amelyek az északi országok nagykövetségeinek erkölcsi és nem egyszer anyagi segítsége nélkül nem jöhettek volna létre - bizonyítják alkotói közösségeink életrevalóságát és a résztvevők számának fokozott növekedésével jótékony hatását a magyar művelődési élet gazdagítására.

Megállapíthatjuk, hogy nincs a világon még egy olyan irodalmi és művészeti folyóirat, amely anyagi támogatás nélkül évekig, immár két évtizede kisebb zavarok ellenére is, működött volna. Mert egész munkánkat, beleértve a szervezéstől a szerkesztésig, a tördeléstől a korrekturáig, mindent önkéntes, a szó jó értelmében, hazafias munkával végeztünk. Könyvelésünk nincs, mert nem fizettünk és nem kaptunk honoráriumot. Köteteink nyomtatásának költségeit Baráti Társaságunk tagjainak csekély hozzájárulásaiból, a Svédországi Magyarok Szövetsége tagjaként kapott némi részesedésből és a kérésemre készséggel válaszoló magyar művelődést irányító minisztere, valamint Szöcs Géza államtitkár alkalmi támogatásából

álltuk. A nyomtatást előbb az ügyünket megértéssel támogató Nistor Gáspár kolozsvári nyomdájában és a szállítás nehézségeire való tekintettel, mert erre sem volt pénzünk, a Nagy Zoltán alapította budapesti Székely Ház Alapítvány segítségével végeztük.

A lényegében egyszemélyes szerkesztőség, a kezdetek után nem sokkal, olyan lelkes és értő szerkesztő helyettessel egészült ki, mint az oslói Kovács Ferenc, aki, mert szükség volt rá, időnként egész családját bevonta a lapcsinálás sziszifuszi munkájába.

Munkatársaim felváltva, időnként jó tanácsokkal szolgáltak, hat országban rendezett különféle bemutatkozásaink alkalmával, idejüket és költségeiket nem kímélve segítettek folyóiratunk népszerűsítésében.

Az *Ághegy* folyamatosan, letölthető és lapozhatóan olvasható formában jelen van a világhálón, számláló mutatja, hogy nemcsak az európai országokban, hanem a tengereken túl is számos olvasónk van. Büszkék lehetünk arra is, hogy például japán nyelvre fordítva is olvassák szövegeinket. Folyóiratunk elektronikus megjelenéséért sem fizetünk, hiszen a szerkesztő ezt barátai önzetlen segítségével végzi.

És mert szolgálatunk a tóba dobott kő gyűrűző hullámaihoz hasonlóan terjedt, ingyenes munkával sikerült megjelentetnünk eddig mintegy félszáz kötetet az *Ághegy Könyvek* sorozatban, Az északi országokban élő magyar alkotók műveinek megjelenését tettük könyvsorozatunkkal lehetővé, akiknek sem az anyaországi, sem a kárpát-medencei támogatottak listáján nem jut hely. A hiedelem, miszerint a jóléti államokban élő szóránymagyarság művelődését képes önmaga fenntartani, hamis. Addig is, amíg átmegy a köztudatba, hogy az Európai Unió országaiban élő magyarság szórányai egyaránt, tehát egyenlő jogokkal rendelkező része nemzetünknek, amíg kimondjuk, hogy az anyaországi, a kárpát-medencei és Európában élő magyarok egyformán fontosak a nemzetépítésben, és a *külföldi magyar* megnevezés a világ más részében tömbökben vagy szóránnyokban megtelepedettekre illik. A skandináviai magyar alkotók könyveik nyomtatását maguk fizetik, szerkesztését, nyomdai előkészítését a szerkesztő, mint eddig is, saját némileg megrokkant erejéből vállalja. Megmaradásunk forrása mindig is kitartásunk függvénye volt.

Számvetésemből a teljesség igénye nélkül emlékeznem kell néhány példamutatóan kitartó munkatársamra. Sente Imrére mindenekelőtt, akinek kéziratgondozása számomra példamutató volt. *Kalevala* fordítása, amelyet sorozatban közöltünk, s amelyben a tizenötödik magyar magánhangzót, otthonról hozott és megőrzött, vas-megyei gyakorlottságával alkalmazta, egyedülálló. Javasoltam és meg is kapta érte az Snyanyelvápolók Szövetségének Bárczi-harang díját. Nálunk jelent meg folytatásokban Hjalmar Söderberg: *Jézus Brabbás* című regényfordítása. Emlékezetes a stockholmi Molnár István svédül megjelent, kérésre magyarra átirta, *Mint pillangó a tűzhöz* című regénye, amit folytatásunkban közöltünk.

Minden öt-öt számot összegezõ kötetünkben egy-egy regényt közöltünk, hogy olvasóink táborát ilyen módon is növeljük. Többek között Veress Máriát és Tóth Ildikót is mi fedeztük fel, akiknek két-két könyvét jelentettük meg a sorozatban. Nemcsak magyarul, hanem svéd nyelven írt verseskötetekkel jelentkezett nálunk Lőrinczi Borg Ágnes és Gaál Zoltán. Dánból Lázár Ervin Járkáló, norvégból Kovács Ferenc fordított több szerzõtõl. Zenei anyagaink Maros Miklós európai híró zeneszerzõ gondozásával kerültek folyóiratunk lapjaira. A vele készített interjúmat rangos budapesti folyóirat is átvette. Mikola Nándor zseniális, finnországi iskolát teremtõ akvarellfestõnk is lelkes munkatársunk volt. A Svédországból Japánba költözött Wagner Nándor szobrászművész alkotásainak bemutatását a teljességre törekedve mutattuk be. Tíznel több könyvvel és néhány kötet fordításommal magam is hozzájárultam könyvsorozatunk sikeréhez.

Ugyancsak közmunkánk gyümölcse az a közérzetünket firtató alkotói pályázat, amelyre közel háromszáz irodalmi, képzőművészeti, fotós és zenei munka érkezett. *Skandináviai helyőrség* címmel CD-lemezes kötetet szerkesztettem pályázóink munkáiból. A díjazottak regényes módon, egy titkosított munkahely jóindulatú vezetőjének jóváhagyásával, pergament utánzat papírra, kitűnően színes nyomtatással, ingyenesen készült díszes diplomát kaptak, ennyire tellett erőnkéből. Külön említést érdemel a folyóirat indulásakor meghirdetett műhelymunkára való biztatásom teljesülésének letagadhatatlanul ékes bizonyítéka, a *Hommage Tomas Tramströmer* kétnyelvű kötete, amelyben az előttünk járó és a jelenkori svédországi magyar fordítók közös munkájának köszönhetően sikerült bemutatnunk a Nobel-díjas költő nagyra értékelt munkásságának svéd-magyarokhoz közelálló sajátos fordítású verseit.

Önzetlen munkatársaim és az alkotók elismerésére a Magyar Liget és Ághegy Baráti Társasága kezdeményezésére, valamint a Magyar Kultúra Lovagrendjének alapító tagjaként javaslatomra skandináviai alkotók közül tíznél többen büszkén viselik a Magyar Kultúra Lovagja címet. Ajánlásunkra többen a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának tagjai, s tevékenységükkel ily módon is erősítik magukban és környezetükben az anyaországhoz való tartozás éltető érzését.

Munkánk értékelése nemcsak reám tartozik. Kezdeményeztem, hogy valamely újságírószakot végzett fiatal, mesteri fokozatának elnyerése érdekében a svédországi Lundot választó hallgató kutatásaihoz, ha szükséges, szerény körülményeim néhány hetes megosztásával segítséget nyújtsak. Egyébként megfordultak már Budapesten és Kolozsváron végzett mesterképzők szerkesztőségünkben, nem dicsekvésképpen, munkatársaimnak nevezhettem őket, és ők idősebb kollegájuknak fogadtak, akitől tanulhattak is egyet s mást. Különben mindkét folyóiratom minden száma megtalálható az EPA (Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis) a Széchényi Könyvtár (<http://epa.oszk.hu/>) honlapján.

Lapszámaim mind tartalmi, mind esztétikai szempontból magukért beszélnek.

Az elégtétel hangja mellett szólnom kell néhány, munkánkat gátló, munkatársaimat és engem is elkedvetlenítő jelenségről is. Nehezen érthető számomra, hogy a magyar egyesületek több mint évtized óta próbált vezetői közül többen is, a hangoztatott magyar összefogást hirdetve, továbbra is ragaszkodnak a klikkszellemet bátorító olyasféle különállást pártolva, amely gátolja az egységben az erő alapvető igazságunk beteljesülését. Nem kívánom személyekre lebontva részletezni ezt a kérdést, csupán megemlítem, hogy két folyóiratom, valamint az általam indított és félelhagyott egyetlen svédországi magyar rádióadás hideg fogadtatásának tanulságaként megállapíthatom: nehéz az alulról jött kezdeményezőknek. Skandináviában magam vagyok az egyetlen képzett, félévszázadosnál több gyakorlattal rendelkező újságíró. Megjelenik itt egyesületi és egyházi lap is. Tanácsimat, javaslataimat észrevétlenül hagyják. Elismerést tőlük állami és a Magyar Újságíró Országos Szövetségének kitüntetései után sem kaptam.

Valamiféle ki nem mondott megkülönböztetések foglyaként, elkülönült táborokra oszlik az itteni magyarság is. Talán ezért nem sikerült kezdeményezésemnek érvényt szereznem, amikor a Skandináviában élő magyar egyesületek tagjainak szemlélőkből tevékenyekké változtatásának érdekében a magyarok összeírására biztattam. Ezt még akkor sem sikerült fontosságának megfelelően támogatnunk, amikor évekkel ezelőtt, a magyar miniszterelnök-helyettes javaslatára beindult a magyar regiszter. Ezzel hasonló felfogás folyamánként nem sikerült folyóiratunkban kritikai rovatot létesítenünk, amelyben bemutatva, szemlélve, ismertetve szubjektív véleményeinket összegyűjthettük volna, elsősorban a magunk okolása, másodsorban pedig alkotóink munkáinak mélyebb értelmezését elősegítendő. Pedig erre is van valamennyire gyakorlott nem egy emberünk, akit valószínűleg gátolnak a szókimondással járó nehézségek.

Munkám során, azt hiszem elkerülhetetlenül, sokféle emberrel találkoztam. Olyanokkal is, akik a hirtelen lelkesedés szárnyain lobogtak egy darabig, de a nehézségektől csigamódon visszavonultak. Nehezen viseltem néhány anyaországból itt munkát vállaló ideiglenes érdeklődését, akik a városról falura szakadtak módján nagymellényűségüket fitogtatva, mások munkáját maguknak tulajdonítva próbáltak érvényesülni. A sok becsületes és önzetlen között akadt olyan rangkórságban szenvedő is, aki kis közösségünk vezetéséhez sehogy sem illő címek viselésére pályázott. Magamat egyszerűen szerkesztőként jelöltem meg (voltam gyermeklapok és a bevándorlók svéd nyelvű lapjának főszerkesztője is), mert nyilvánvaló, nem lehettem szerkesztők nélküli főszerkesztő. Néha azt is le kellett nyelnem, amikor munkámat kisajátítva, kitüntetése érdekében magát a lap szerkesztőjeként feltüntetve, nem lapunk, hanem a saját pecsenyéje érdekében hajlongott a feljebbvalók előtt képviseletünkben a törtető. Az olyan emberek, akik lapunk képviselésében a saját érdekeik után futkostak és kisajátítják maguk önös érdekeinek elérésében eredményeinket, akármilyen magasságokba is kapaszkodnak, elmossa az idő.

Anyagiak híján az *Ághegy* sohasem volt a megszokott értelemben szerkesztőség. Mindig több volt. Olyan baráti társaság, amelynek igazán hasznos tagjait magyarságunk önzetlen szolgálatban össze fogta és a kultúra szolgálatában a mai napig egybe tartja közös akarat.

Nekik köszönhetjük gyümölcsöző együttműködésünk gyümölcseit. Az olvasók és az utánunk jövők majdani megbecsülése mellé, nekik tartogatom, fogadják őszinte elismerésemet.

Északi ágon

Nyelvünk és kultúránk ereje hatalmasabb minden aktuálpolitikai intézkedésnél, valljuk most is, amikor futó visszapillantásokkal pásztázva széleskörű tevékenységünk erdejét, azon vagyunk, hogy a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának intézménye és mozgalma valamiképpen fennmaradjon, jelentőségét őrizve és növelve, közhasznú munkáját folytathassa. A Törvényszék alapszabályzatunkban kifogásolhatja a megjelölt közfeladatok pontosítását a konkrét tevékenységek ellátásában, de terveinkből, beszámolóinkból, és évi értékeléseinkből világosan átlátható és ellenőrizhető gazdag tevékenységünk gyakorlata. Nemrég vizsgáltuk és határoztunk Társaság helyét és jövőjét meghatározva a magyarországi hivatalos, kormány-szintű intézményrendszerben, kijelöltük közhasznú munkánk területeit, és gyakorlati teendőinket nyelvünk és kultúránk védelmében.

Álljon itt két emlékezetes dolog intézményünk múltjából, amelyek a Társaság erejét, széleskörűen jótékony hatását, példás szervezettségét és előremutató tervezettségét bizonyítják.

Az északi országok magyar értelmiségének összefogásáért

Az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat és a Magyar Liget, a skandináviai magyar családok lapja, immár évtizede rendszeresen megjelenik és sokak által olvasott a világhálón, öt-öt számonként vaskos kötetekbe foglalva nyomtatásban is jelen van a magyar irodalmi, művészeti és művelődési életben. Teljesíti vállalt feladatát: felmutatja a skandináviai magyar alkotók példáját, tudatosan vállalt hídszerepüket a befogadó országok és az anyaország között. Az *Ághegynek* félezer-nél több munkatársa van. Alkotómunkájuk eredménye az a legalább tíz kötetesre tervezett antológiai, amelynek jelenleg a VIII. kötete készül, eddig több mint 5300 oldal. A Magyar Liget másfél évtizede tudatosan szolgálja az északi országok szórvány-magyarságának családépítését, kiegészítője a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége lapjának, valamint a Norvégiában megjelenő magyar lapnak. A két

lap főszerkesztőjeként bizonyíthatom, hogy e két folyóirat lényegében anyagi támogatás nélkül tartja fenn magát, a körülötte kialakult közösség önzetlen munkájának gyümölcse.

E két lap létét a MNYKNT-nek köszönheti. Elsősorban a Társaság erkölcsi támogatásából merítettünk erőt a lap körül kialakult közösség folyamatos és önfeláldozó munkájához. Értelmi és érzelmi indíttatásunk a Társaság maga elé kitűzött céljaival való azonosulással bővült és erősödött. Az Ághegyet évtizeddel ezelőtt Komlós Attila, Társaságunk alelnöke fedezte fel, és nagyra értékelte önzetlen közösségi munkánkat. A Társaságba fogadott, az északi magyarságot képviselő új tagok évi jelentéseiből kitűnik, hogy anyanyelvápoló munkájuk az Anyanyelvi Konferencia tevékenységének kiterjesztését jelentette. A kialakult munkakapcsolat erősödését szolgáltatta a Társaság alelnökének és később elnökének svédországi munkalátogatása, a különféle magyar egyesületekben tartott előadások, amelyek megvalósításához nem igényeltek pénzt a Társaság utóbbi években egyre szűkülő költségvetéséből.

Az Ághegy és a Magyar Liget létezése az anyaország éltető figyelmének függvénye. A haza figyelmét nekünk eddig leginkább a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága testesítette meg. Tanácsadó, lényegre figyelmeztető, javító, ösztönző ereje nélkül, a csüggedéstől, a beolvadástól, a nemzeti érzéstől elidegenítő hatások árjában Dsida Jenő versével biztatjuk magunk: *„Tavasza borít virágba? Rág a fagy?/Fakóra perzsel július heve,/vagy benned zsong az ősz gyümölcse?/Te élsz, s az élő fának ága vagy./Madár ha száll rád, - bármi a neve/és földre hajtó súlya bármi nagy, -/meg nem zavar, nyugodtan várni hagy: úgyis elröppen, tudod eleve./Te légy derűs példám, ha vakmerő/varjú telepszik rám és egyre fent ül,/míg szörnyű súlya földre teperő://tudjam, hogy mégis elszáll s terhe mentül/alább nyomott, annál több az erő,/mellyel alázott ágam visszalendül.”* (Dsida Jenő: Vers egy Ághoz)

Konkrét tevékenységünk erősítése érdekében

Társaságunk működésében tapasztalt, a határon túli magyarság ügyeivel foglalkozó magyarországi hivatalos, kormány szintű intézményrendszer bőven kialakult és az államigazgatás által létrehozott intézmények professzionálisan, és *ex officio* módon való foglalkozásának eredményeképpen kialakult bizonyos identitás zavara, amelynek feloldására idejében - két évvel ezelőtt - konkrét tervet dolgoztunk ki.

Itt most csak az általam javasoltakról szólnék javasolom, néhány olyan tennivalóról, amelyek részben vagy egészben, ilyen és hasonló megfogalmazásban helyet kaptak a közgyűlésünk által elfogadott jövőnk körvonalazó tervezetünkben is.

Abból kiindulva, hogy a Társaság csupa képzett, okos, tudós tagból áll, akik a magyar nyelv és a magyar művelődés ápolásának kérdéseire keresnek és találnak megfelelő választ, számomra nyilvánvaló: testületünknek legfőbb dolga a tanácsadás kellene, hogy legyen.

Felmérésekkel megalapozott, iránymutató és a gyakorlati teendőkig lebontott tervekkel kellene támogatnunk a mindenkor magyar kormányt, a minisztériumokat, mindenféle szervezeteket, intézményeket, hogy a Társaság által kidolgozott irányba ösztökéljük a társadalmat, mind a tizenötmillió magyart, magyarságtudatunk őrzésének végtelen munkájában és kiteljesítésében. Ez nem azt jelenti, hogy lemondunk a Társaság eddig megszokott és gyümölcsöző rendezvényeiről, inkább csak azt, hogy minden megnyilvánulásukban az általunk kidolgozott terveket igyekezzünk majd népszerűsíteni, közhírré tenni, s ezzel nyomósítva a különféle hivataloknak nyújtott tanácsadásunkat, kicsit a közvélemény formálásával kényszerítve a mindig bürokratikus intézményeket terveink megvalósítására. A Társaság tanulmánykészítői, tanácsadói központúsága, ha a tagok munkájukat valóban magyarság-szolgálatnak fogják fel, az anyagiaktól függetlenebbül végezhetik majd, véleményem szerint, egy-egy felmérés, egy-

egy alapos akcióterv kidolgozása hasznosabb lehet, mint valamely néhány napos, országos izgalmat alig okozó rendezvény. De ha jól szervezett, - ezt a Társaság kicsi, de lelkes belső munkatársainak eddigi kitűnő munkája a jövőben is biztosítja - egy-egy ötletbörze-jellegű konferencia is hasznos eredményekre vezet. Ugyancsak ezt szolgálná - eddig is hathatósan szolgálta - a Cservenka Judit által szerkesztett *Nyelvünk és Kultúránk* folyóirat.

Melyek az anyanyelv-ápolás és a magyar művelődés, mai, égető, jövőt meghatározó kérdései, amelyekkel foglalkozni kellene, amelyekre a magyar társadalom választ vár? Ezt kellene évente egyszer tagjaink országos, európai és külföldi jelenlétéből adódó tapasztalataink összegzésével tervvé alakítanunk. Egyszerű paraszti ésszel is kikövetkeztethető feladatok közül, íme, néhány.

1. Az anyaországiak magyarságismeretének félévszázados lemaradásának pótlása, a jó értelemben vett nemzeti érzés gyarapítása hosszú távú tervének kidolgozása.

2. A határon túli kárpát-medencei magyarok kétnyelvűségének, többnyelvűségének tudatos fejlesztése, a zagyvanyelvűség leküzdése.

3. A nyugati régiókban élő magyarok nyelvvesztésének orvoslása, hathatósabb kezelése, hagyományápolásának erősítése.

a) Ezt újra kezdeni azzal kellene, hogy összeírjuk a határon kívül élő magyarokat. Egyféle önkéntesek által végzett - ha nem vagyunk kishitűek világméretű - magyar népszámlálásra gondolok, amelynek kezdeményét miniszter-alelnöki szinten tapasztaljuk. Ki kellene dolgozni a magyar egyesületek, egyházak, klubok stb. tevékenységében a minden tagot, hívet, rokon-szenvezőt megmozgató közös, magyarokat összeíró munka módszereit, technikáját. A *Tudnunk kell egymásról!* jelszóval egyben felvillanyozhatnánk minden külföldi magyar kis-közösséget. (Svédországban 35 magyar egyesület működik, a 35.000-re mélyen alábecsült ott élő magyarok közül csak minden hatodik tartozik valamelyik egyesülethez. Van egyesületük a magyar orvosoknak, a vállalkozóknak, az anyaországból érkezett munkavállalóknak, és újabban az íróknak, képző-, és zenemű-vészeknek valamint más alkotóknak, akiknek a bevándorolt magyarok szellemi vezetését tudatosan kellene vállalniuk. (Lásd Ághegy, a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam (hhrf.org) és az Ághegy-Liget Baráti Társaság (www.aghegy.hhrf.org/tarsasag) törekvését. Ha a társaság ajánlaná az összeírást, könnyen elfogadnák és közösségi munkával kiterjeszthetnénk. Ez egyben segítene megszüntetni a magyar egyesületek kettéosztottságát tevékenyekre és tétlenekre, mert a magyarságmegtartás többet kíván annál, hogy a kevesek által szervezett előadások részvevőinek tetszésnyilvánítás a következő előadásra várva elégedetten vagy a nélkül, hazatérnek csöndes magányukba.

b) A nyugati régiók megnevezést külföldi és európaira osztanám, mert ezzel nagyobb lehetőséget és távlatot nyithatnánk az Európai Unióban az anyaországhoz közelebb került magyaroknak. Például az anyanyelvoktatás színvonalának emelésében, a magyarul tanulók nyilvántartásának, tanítók és tanárok összeírásának magyar minisztériumból irányított összeírásának, képzettségük ellenőrzésének céljából.

c) A heti egyszeri magyartanításnak megfelelő tankönyvek és munkafüzetek kidolgozása, kiadása, eljuttatásának módokai.

4. A külföldi és európai magyarok anyanyelvi és magyar művelődési életének fokozottabb szellemi támogatásával, változtatni kellene azon a szemléleten, amely a kivándorolt magyarok magyarságmegtartó tevékenységét csakis a maga önerejére bízta. Ez az önerő csak akkor működik, ha irányított a felnőttnevelés. Ennek is lehetne aprólékosan kidolgozott, régiókra lebontott terve. Érdemes volna olyan ajánlásokat kidolgozni, miszerint az anyaországi intézmények célzottan, szellemi táplálékkal, előadásokkal, neves előadók körutaztatásával,

kiállítások és Magyar Napok szervezésével aktivizálná a világon szétszórta magyarok kis-közösségeit.

5. Az Európai Unió országaiban élő magyarok, Magyarország Unióba való belépésével, új helyzetbe kerültek, jogaik az ország uniós képviselőinek munkájával, érdekképviseletével bővültek és tovább bővíthetők. Az anyanyelvoktatás és a magyar művelődés lehetőségeinek növelését tartalmazó tervet, ajánlásokat kell kidolgoznunk az Unió országaiban élő magyarok kérdéseinek, elvárásainak figyelembevételével. (Lásd a svédországi anyanyelvi iskoláztatást segítő „tanfelügyelő” intézményének bevezetése kapcsán, a magyar állam felelősségének kiterjesztését célzó javaslatomat.)

Ha megegyezhetünk abban, hogy a jövőben a Társaság munkájának középpontjában az összmagyarország művelődésének jövőjét kidolgozó, felmérő és tanácsadó tevékenység álljon, bizonyára számos, a világ minden részében tapasztalt gyakorlat elemzésével, sokféle tevékenységi területet határozhatunk meg és különíthetünk el, amelynek alapján munkánkat megoszthatjuk, minden tag és pártoló tag szellemi munkájával valóban hozzájárulhat a Társaság szabályzatában megfogalmazott célok megvalósításához és az elnökség irányításával, ajánlásainkat, tanulmányainkat sürgősségi sorrendben, időben elvégezve, leszünk hasznos cselekvői közös, országra és minden magyar felkutatva világra szóló ügyeinknek a magyar művelődés szolgálatában.

Összegezve:

Javaslatom lényegében nem tér el a Társaság tevékenységének az ügyvezető elnök által megfogalmazottaktól, amelynek a középpontjába a jövőben a következőket helyezi:

- 1) a kulturálisan egységes nemzet anyanyelvi és kulturális közösségének megélése,
- 2) a kulturális közösség-megélés terén jelentkező igények felmérése,
- 3) a kulturális közösség-megélés terén jelentkező igények kielégítésének segítése, előmozdítása,
- 4) a kulturális közösség-megélés terén korszerű folyamatok kezdeményezése,
- 5) vélemények és tapasztalatok összegzése,
- 6) ezen tapasztalatoknak, igényeknek a társadalom előtti megjelenítése,
- 7) ezen tapasztalatoknak, igényeknek a politikai döntéshozók elé tárása.

A felvázolt célok elérése céljából ajánlott tanácsadói, ajánlásokat, terveket, módszereket kidolgozó, a magyar művelődés gyakorlatában felhorgadó kérdéseket közvélemény elé táró, ébren tartó, az intézményeket megoldásra serkentő munka előtérbe helyezésével nyilvánvalóbbá tehető az is, hogy nem anyagiakat továbbadományozó, elosztó intézmény vagyunk, hanem a magyar művelődésről folytonosan gondolkodó, az ésszerű cselekvést serkentő, alkotó közösség.

Szerény véleményem szerint Társaságunkra szükség van és lesz a mindig szebbnek akart jövőben is.

Kárpát-medencén túli európai magyar írók tervezett találkozójáról

A Kárpát-medencén túli európai magyar írók találkozásának gondolatát az anyaországhoz való szorosabb kötődés szüksége diktálja. Néhány éve ajánlom a Magyar Írószövetség figyelmébe a Kárpátaljai Írócsoportéhoz hasonló csoportosulás kialakítását, hiszen az Ághegy, a

skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat, másfélezernél több önkéntes munkatársának köszönhetően, immár tizenöt éve anyagilag támogatatlan léte ellenére is, hasonlatos a kárpátaljaiak EGYÜTT címmel megjelenő irodalom-művészet-kultúra tartalmú folyóiratához, amely a Bethlen Gábor Alap, a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatását élvezi és sikerrel tölti be hivatását az anyaországon kívüli magyarság megtartásának szolgálatában.

Nyilvánvaló, hogy a skandináviai országok gyarapodó magyarságának egyre inkább szüksége lesz az *Ághegy* folyóirat köré csoportosul alkotók nemzetmegtartó munkásságára. Nincs statisztikai adat, de az is nyilvánvaló, hogy a skandináviai magyarok jelenlegi létszáma meghaladja a szlovéniai, az ausztriai és megközelíti a kárpátaljai magyarok számát. (Egyébként e sorok írója már évtizede szorgalmazza a skandináviai egyesületek tagjaitól elvárható, az egyesület tagjainak szükségszerű aktivizálását is elősegítő, s közvetlen környezetükben elvégezhető, a magyarországi igényekkel megegyező „népszámlálás”-t. A „tudnunk kell minden magyarról” igény gyakorlatba ültetéséről van szó. És arról, hogy az Európai Unió országokban élő, ott megtelepedett, vagy ideiglenesen munkát vállaló, az anyaországi és a kárpát-medencei magyarokkal azonos jogú európai magyarokra is, még idejében, mielőtt szórványokból foszlányokká válnának, szükségszerűen és fokozatosan, számuknak megfelelő arányban kiterjedjen az anyaországi intézmények, esetünkben a magyar művelődést irányító szervek figyelme.)

A szükség diktálja, hogy ez a civilkezdeményezésből alakult folyóirat tágabb, a Magyar Írószövetséghez kapcsolható szervezett keretekben folytassa munkáját. A jelenleg anyagiaktól teljesen független folyóirat az idén már csak az ugyancsak költségmentesen két évtizede, negyedévenként megjelenő *Magyar Liget* - a skandináviai magyar családok lapja - mellékleteként lát világhálót. (Eddig csak magyar miniszteri támogatással látott kis példányszámban nyomdafestéket.) Mindkét lapot magam szerkesztem. Félő, hogyha az anyaország megtartó figyelme továbbra sem terjed ki az erkölcsi támogatáson túlra, és a nyolcvanas éveit taposó szerkesztő utolsó leheletéig nem talál a maga helyébe önkéntes, anyagi javadalmazásra nem számító felelőst, mindkét lap megszűnik.

A két lap támogatására létrehozott *Ághegy - Liget Baráti Társaság* a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének tagja. Eddigi tevékenységével, tagjai számának megfelelően részesült csekély, a SMOSZ által közvetített svédországi állami segélyből, amelyet a lapok ismertetésére rendezett olvasókkal való találkozók szervezésére fordított. Ezt sem tehetné volna a skandináv országok magyar nagykövetségeinek nagylelkű vendéglátása nélkül.

Idén, a Magyar Írószövetség elnökének megfontolására és javaslatára új, aktív vezetőség állott az *Ághegy-Liget Baráti Társaság* élére azon célból, hogy keretében megalakíthassuk a Magyar Írószövetség Skandinávi Magyar Írók fiókját. A Magyar Kultúra Lovagrendjének segítségével, az *Ághegy-Liget Baráti Társasággal* kötött együttműködési egyezmény keretében, 2018 augusztus első hetére aranyos-apáti vendégházukba hívtuk a Kárpát-medencén túli európai magyar írókat, de ez a találkozó nem jöhetett létre a következő okok miatt:

1. A Magyar Írószövetség elnöke jelezte, hogy egyéb elfoglaltságuk miatt nem jöhet el a találkozóra.

2. A Kárpát-medencén túli európai magyar írók közül csak néhányan tagjai a Magyar vagy/és Svéd- és más Írószövetségeknek. (Az Írószövetségen kívüli, de legalább két megjelent kötetek szerzőinek összeírásából kiderült, hogy Skandináviában legalább húsz olyan magyar alkotó él, akit megfelelő ajánlásokkal akármelyik Írószövetség tagjai közé fogadhat.)

Nyári elfoglaltságuk miatt kevesen jelentkeztek a találkozóra, de a Magyar Kultúra Lovagjainak vezetője tartotta adott szavát, kijelentette, hogy mindenképpen megrendezi a találkozót, ahol a lefolyt és a beérkezett írásbeli vélemények összesítésével előbbre juthatunk a kívánt írószövetségi fiók jövőbeni megalakításában. Mégis be kellett jelentenünk, hogy minden igyekezetünk ellenére a találkozó elmarad, mert házigazdánk hirtelen jött súlyos betegsége miatt huzamos kórházi kezelésre szorul. S amint ez már történni szokott, az ilyen non profit egyesületek napszámosainak helyettesítésére nem akad jelentkező.

Mindazonáltal várjuk, és többek között a Magyar Írószövetségtől és a Svédországi Magyarok Országos Szövetségétől is reméljük jövőbeni támogatásunkat. „A szükség a legnagyobb tanítómester” és esetünkben nem bont törvényt, hanem erősíti azt. Kényszerhelyzetek néha bámulatosan egyszerű megoldásokat váltanak ki belőlünk. És az idő is nekünk dolgozik, akkor is, ha amit ma megtehattünk, holnapra halasztottuk.

A „sohasem csüggedők csüggedésével fel nem hagyók” tiszteletével:

A Magyar-, a Román-, és a Svéd Írószövetség tagja

Kérdezve

Zsike és a cukorbetegség

Az egyik kolozsvári nemzetközi vegyésztalálkozón svédországi meghívottként energikus fiatalasszony tartott rendkívül érdekes előadást évtizede folytatott bioszenzorokkal kapcsolatos kutatásairól. A szünetben több nyelven folyékonyan társalgott, közvetlensége, finom nőiessége mutatta a nemzetközi tudományos világban megszokott színvonalas viselkedéskultúráját. Ki ez a nő? - találgatták a részvevők. Kevesen tudták róla, hogy tudományos pályáján Kolozsvárról indult, ott végezte tanulmányait a kémiai fakultáson. Azóta Csöregi Erzsébet nevét megismerte a világ. Neve mellé most már illik kitenni megfeszített munkával megszerzett doktori címét is. Csöregi Erzsébet a kémiai tudományok doktora, a lundi vegyészeti kutatóintézet egyik csoportjának vezetője. A lundi vegyészeti kutatók előkelő helyet foglalnak el a svédországi kémiai kutatásokban, munkájukat számos kutatási eredmény, nemzetközi folyóiratokban közölt dolgozat hirdeti, hátterükben pedig ott áll a kolozsvárinál is nagyobb egyetemi város érdeklődő diáksága. Évtizede ennek, a határában táblán olvasható „kicsi nagyváros”-nak lakójaként Csöregi Erzsébet egyike azoknak az erdélyi magyaroknak, aki megalázó kisebbségből emberséges kisebbségbe jutva, életpéldájukkal mutatják, hogy a nagyobb szabadság levegőjében az emberibb kiteljesedés főként saját akarattal, igyekezetünkkel dolgozunk. Mert a tehetség is elsikkad a kisebbséget érő megkülönböztetések embertelen nyomása alatt, de közhasznúan kivirágozhat megfelelő körülmények között. - Csíkszeredán éltünk, onnan menekültünk a nyolcvanas évek közepén Bécsbe, ahol régi álmom teljesült: elfogadták jelentkezésemet a doktorátusra. Aztán mégis úgy sikerült, hogy barátaink tanácsára Lundban telepedtünk le. Egy esztendő után svédül írt tudományos dolgozattal jelentkezhettem, ezután már csak kitartásomon múlt, hogy megszerezhettem a tudományos munkámhoz szükséges kémia doktori fokozatot.

A Svédországban megtelepült magyarok felszabadult többlet-energiáját számos esetben tapasztalhattam, és erről hírt adtam külön-féle lapokban a közölt riportsorozatomban. A szülőföldjén kenyér-szállítással kenyeret kereső tehetséges gitáros és dalszerző - itt Svédországban - 25. századi filozófus írásaiból fordít, a szobafestő Magyar Archívumot alapít, a cselgáncsozó fekete övéhez edzői képesítést, csillagászatból műveltséget és utazóirodát szerez, gyerekeinek bábdarabot ír és rendez, a módszeresen színpadról kiszorított előadóművész videófilmet, irodalmi est-videokazettákat - egymaga készít, a dalénekes jól menő zenekart alapít, az író felekezeti munkába merül, könyvsorozatot szervez, a kereskedő „királyi borszállító” címmel dicsekedhet, a táncházas Akadémiát nyit, a vegyész internetes irodalmi műfajt gyakorol, az egészségügyi gondozó kiadja első verseskönyvét és képkiallításán bemutatja filozofikus tárgyköréből ihletett alkotásait. Honnan ez a többletenergia? Honnan ez az otthoni és itteni „kincstári” tunyaságellentét?

Csőregi Erzsébet veleszületett elemzőkészséggel segít a kérdés megvilágításában.

- Az otthoni elnyomásból szabadulva bennünk olyan nagy erejű bizonyításkényszer keletkezett, amely átsegített minden kezdeti nehézségen. Ideszámítom mindazok segítségét, akik mindmáig nekünk szurkolnak és tudatosan egyengették amennyire tudták utunkat, mert közelebb álltak a politikában jártasabb közösségekhez. Az 1989-es romániai változások előtt és után is voltak olyanok, akik számon tartottak minket, és velük együtt valljuk, hogy mi az erdélyi magyarság követői vagyunk és feltehetően leszünk a jövőben is. Magam is többször éreztem azt a jóindulatot, amely nélkül bizonyára nehezebben sikerül volna elérnem azt, amit eddig elértem. Egyszer - soha sem felejttem el - néhány száz dollárt kaptam a kolozsvári Kapcza ügyvéd úr leányától. Azt mondta küldi valaki. Az hogy ki, nem fontos. Tudom mások is kaptak ilyen meglepetésszerű segítséget. Sokáig csak azt tudtam, hogy otthoni az, akit segített. Mostanában

derült ki, hogy Szőcs Gézától jött a pénz. Nem akarta, hogy megköszönjem neki az adományt. Lehet, hogy most már késő... - A történetek után kissé furcsa ...

- De igaz. Mindenesetre akkor lelkesített. Belevetettem magam a tanulásba a munkába. És nemcsak velem történt ez meg, hanem több erdélyi társammal. Lemérhető ez abból a tényből is, hogy az elmúlt évtizedben a svédországi magyarok szervezeteiben több erdélyit választottak a vezetőségekbe. Miért? Azért, mert a kisebbségi életmódhoz hozzászokva tevékenyebbek. És talán azért is, mert akkor még kevésbé uralkodott el rajtuk az egymásellenesség magyarokat sújtó évszázados átka. Sajnos van erre lundi példa is.

Amikor ide kerültünk éppen válságban volt a magyar közösség. Hatásunk abban mutatkozott, hogy az új vezetőség, amelybe engem is beválasztottak, az önképzőkör jellegű művelődési munka mellett a szórakozást sem felejtette ki tervéből. Táncház-mozgalom indult, és egyre-másra érkeztek vendégeink: írók, színészek, neves emberek. Rendszeresen báloztunk.

Katalin napján érkeztem Lundba, este lányom elvitt a „magyar bálba”. Száznál többen gyűltek össze a város központjában lévő klubban. Éppen Csöregi Erzsébet mellé ültettek asztalhoz, akit mindenki Zsikének szólított. Vidám természetére, jó szervező-képességére magam is felfigyeltem: magyarul és svédül vezette a műsort, a játékot, a tombolát. Egyik amerikai útja után csöppent a társaságba, közvetlen módon, természetességgel vállalta hozzáértésének megfelelően a közösségi munkát, a barátságos hangulat kialakítása főként az ő érdeme volt. Ezután arról cserélünk gondolatot, hogy a családi nevelés irányításában milyen nagy szerepet vállalhatna egy a szóránymagyarság számára szerkesztett sokoldalú családi lap. A gondolat nem új, többen és több helyen próbálkoznak vele, svédországi változatának terve nyomtatásban is többször megjelent. Majd, ha az időt és élete rabló politikai csatározások nem feledtetik a magyarság tulajdonképpen megmaradásának célját és annak gyakorlati megközelítését, a valóban közérdekű cselekvés szárnyára veheti a kezdeményezést: tudatosan műveltség-központúvá teheti szervezeteit, a nyelvápolásra és a hagyományápolásra fordítja a vezetők minden erejét.

Zsike ezt leegyszerűsítve azzal magyarázza, hogy az ideirányuló nagytömegű bevándorlás megszűntével az emberek nemzetiségükkel kevesebbet, anyagi jólétük megalapozásával többet törődtek és törődnek mai is, amikor egymással versenyezve valamiféle kasztokba igyekeznek.

- Magyaroknak megmaradni - nem tűnik ez számukra fontosnak. Ennek tiltása is hiányzik, az ellenállás nem serkenti őket, beolvadásuk természetes mederben egyre visszavonhatatlannabbul folyik. Nyilvánvaló, hogy az itteni és az otthoni vezetők szemléletváltására van szükség ahhoz, hogy ne csupán a különféle szervezetek felszínén, hanem minden idegenbe szakadt magyarig jutóan tudatosítható legyen miként lehetséges a későbbiekben akár anyagiakban is számolhatóan magyarságukat utódiakra áthagyományozniuk. Másrészt pedig megfejtésre való különlegesség, hogy a többnyire felszínesen tevékenykedő kulturálisnak nevezett közösségek miként lehetnek a kirekesztésig kultúrember ellenesek. Nyelvünket művelő egyetemi tanár sokáig póttag, később már az sem egy városi egyesület vezetőségében, előadóművész nem kíváncsi egyén a magyar közösségben, magyar darabokat svédre fordító rendezőnek nem kerül közönsége, svédországi magyar író könyvét nem népszerűsíti, nem vásárolja senki, a magyar rádió tudósítójára és egy magyarországi folyóirat terjesztőjére nem kíváncsi még annak a városnak a magyarsága sem, ahol él. Sok ezren, az itt élő magyarság túlnyomó része mindenféle közösségen kívül őrzi, ahogy tudja magyarságát. Meddig? Életünk oly rövid, az utánunk következő generáció pedig oly tanácstalan...

Csőregi Erzsébet munkatársaival együtt olyan neotranszmitterek kimunkálásával foglalkozik, amelyek például a cukorbetegség ellenőrzésében hoznak majd jelentős változást. Bőr alá beültetett amperitikus enzimelektrodok képesek arra, hogy mondjuk egy kisméretű karóra

nagyságú kijelzőn folyamatosan mutassák a beteg vércukorszintjét. Erre a gyógyszeres beavatkozás minőségi javítása szempontjából van nagy szükség. Ugyanis az inzulin túladagolása kimutathatóan máj- és veseelégtelenséghez vezet. Ezt folyamatos vércukorméréssel lehet. A mérőeszköz piaci megjelenése a gyakorlati felhasználás kidolgozó szakemberek munkája. Hasonló kutatások folynak az agyműködés vizsgálatának tökéletesítésére, amely például az epilepsziás betegségek rohamainak előrejelzését ígéri a jövőben Zsike naponta tizennégy órát dolgozik. Ha nem születik és nem képezi magát ennyire okosnak és munkabírónak, nyugodtan lógathatná a lábát, talán még unatkozna is. Nemrég közösségi munkában lapunk egyik számát sokszorosította. Nyugodtan mondhatjuk: kiérdemelte mindnyájunk dicséretét. Elégedett-e munkájával, életével? Ki adhat erre a kérdésre kielégítően helyes választ manapság?!

Magyar Liget, 2001

Gyerünk a Neumann-galaxisba

Születésnapomra kaptam egy barna kötésű, csinos e-könyvet. Félévtizede megjósoltam, hogy lesz ilyen könyv (a japánok kezdték) és ezzel nemhogy közeledne a Gutenberg-galaxis vége, hanem akár a világegyetem, rohamosan távol, s közben lassacskán elkövetkezik a papírkönyvek alkonya. Ez is csak olyan váltás, mint, amikor eleink áttértek az agyagtáblákról a pergament tekercsre, a krónikaírástól fennebb léptek a nyomtatásig, a litográfiát felváltotta az ólombetűs tipográfia, a síknyomást a körforgóval való nyomtatás.

Nagy meglepetés lehetett, amikor a selyempapírra nyomtatott biblia elfért a zsebben. Most pedig az a meglepő, hogy a zsebbe simuló lapos szerkentyűben akár háromezer könyvet is tárolni lehet. A négy gigabájtnyi erősségű gépben és a géphez csatlakoztatható tárolókban zsebembe férne egykori, két és félezer kötetes könyvtáram.

Tapogatózom, olvasgatom az Amazon Kindle nevű gép angol nyelvű ismertetőjét, kattintgatom a jobb megértés végett a Google Chrome fordító programját. S miközben olyan érzésem támad, hogy okosodom, önkéntelenül ráz a röhögés.

Íme, két kis részlet az ismertető Záró gondolatok című fejezetéből.

„...az Amazon végül elérte az ár, ahol az átlagos fogyasztó és szeretője könyvek képes lenne megvásárolni a Kindle, anélkül, hogy üljön le, és átgondolni a havi költségkeretét, vagy várja a karácsonyt, vagy egy születésnap roll körül. A készülék super-hordozható, úgy érzi, nagy a kezét, és kellemes a szemnek.”

És:

„Ezek a készülékek nagy eBook olvasó ügyfelek végző csodálatosan, a fenébe, akkor is letölthető a Kindle alkalmazás a IPAD. Az egyetlen ok, amiért érdemes egy Kindle ha a tulajdonos egy tableta vagy pala készülék, ha túl nehéz, nehézkes, vagy kemény a szemed. Egyébként, csak maradj mit tudsz.”

Miközben diadalmas érzések környékeznek, mert újra megbizonyosodtam arról, hogy az emberi agynál nincs tökéletesebb, kalapot emelek az e-könyvek kigondolói előtt. Ezen túl összes könyveimet magammal vihetem. Lesz mit olvasnom. És jól teszi mindenki, ha maga írja olvasnivalóit. A sajátjánál nemigen talál jobbat.

Nekem szerencsém volt. A Magyar Elektronikus Könyvtár tizenöt éves fennállását tizenöt kortárs könyv digitalizálásával ünnepelte. Szív Ernő (Darvasi László) A vonal alatt című könyve még az Elekes Frici könyveinél is olvasmányosabb. Mondatai, akár az óriás légiturbuszok motorjai, könnyedén emelik az olvasó kedvét a hétköznapiak koszos felhői fölé, miközben történeteivel azonosulva, földön járhat.

De nemcsak ilyen írásokat rakosgatok könyvembe, hanem olyanokat, amelyeket eredetiben szükséges olvasni, és mellé szótárakat is teszek, enciklopédiákat és nyelvkönyveket.

Mától fogva én leszek az egykönyves író. Az, akitől tartózkodni szoktak a kritikusok. Mert-hogy egy könyvet bárki megírhat. És én leszek az olvasó, aki zsebében hordja könyvtárát. Talán arra is rájövök, hogy olvasni sokkal jobb, és egyre könnyebb lesz, mint írni.

Az Ághegy honlapjának szerkesztések

A szerkesztő kérdésére válaszol a honlapszerkesztő:

Tar Károly: Tető alá hoztad az évtizede támogatatlan skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat honlapját, nem kerülheted el tetted magyarázását, felelned kell a következő és az általad is még megtoldható kérdésözönre. Mi a célja az Ághegy Ötlettárának?

Sándor Attila: - *Főleg Nálatok, „nyugatiak”-nál, sokat hangoztatják /talán jogosan/, hogy „az idő pénz”. Nos, az Interneten való adatok keresése időbe telik, nem mindenkinek van erre elégséges szabad ideje és tehetsége. Szerintem, nem érdemes a spanyolviaszt újra és újra feltalálni, időt pazarolni erre, s ha már valaki végigjárta ezt az utat, megtalált bizonyos hasznos adatokat, akkor bűn lenne azt meg nem osztani másokkal is. Az Ötlettár ennek az egymás segítésének, a keresési idő lerövidítésének egyik lehetősége szeretne lenni.*

- Az Ághegy ezután minden olvasóját megajándékozta egy olyan ingyen-könyvtárral, amelynek ott a helye minden gondolkodó ember közelében. Aki szereti a könyvet, rossz ember nem lehet. Aki használja az Ághegy Ötlettárát még egy lépéssel közelebb kerül céljaink eléréséhez. Szerinted melyek ezek a célok?

S.A.: - *A „cél” ki-kí saját maga szabja meg. Mindenkinek megvan a saját maga érdeklődési területe. A két folyóirat (Ághegy és Magyar Liget) és azok honlapjai, profiljukat tekintve (ezt Te mint alapító határoztad meg) kulturális, humán beállítottságúak. Ennek megfelelően az Ötlettárban fellelhető könyvek, utalások, elérhetőségek is ezt a nyomot követik.*

Feltételezem, hogy az ezt a szöveget olvasók javarésze még emlékszik és tudatában van annak, mit jelentett 1989 előtt „a könyv” a Magyarország határain kívül élők számára, akiknek barátaik hátizsákjában elrejtve csempészték be egy-egy könyvet. Nos, én például (feltételezem, velem együtt nagyon-nagyon sokan), egyszerűen nem tudok eleget csodálkozni, hálálkodni ezért a majdnem korlátlan lehetőségért, hogy „karnyújtásnyira” ott van, elérhetőek, hozzáférhetőek, olvashatóak a legjobb, hön áhított könyveknek, folyóiratoknak a sokasága. Ez számomra súrolja a csoda határát.

Visszatérek kérdésedre a célt illetően.

Vörösmarty mondta, kérdezte a „Gondolatok a könyvtárban”:

„De hát hol a könyv mely célhoz vezet?

Hol a nagyobb rész boldogsága? - Ment-e

A könyvek által a világ elébb?”

.....

Hogy a legelső pár is kunyhájában

Mondhassa bizton: nem vagyok magam!

Testvérim vannak, számos milliók;

Én védem őket, ők megvédnek engem.

Nem félek tőled, sors, bármit akarsz.

Ez az, miért csüggedni nem szabad.

....

Köszönjük élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!" <http://www.jomagam.hu/versek/index.htm>

T.K.: Miért tartod magad is nagyon fontosnak a szórványban/foszlányban élő magyarok
ilyetén való kötődésének bővítését?

S.A.: - *Kapcsoljuk ide, folytassuk, ismételjük az előbbi Vörösmarty idézetet s hangsúlyozzuk:
a szórványban vagy bárhol élő magyaroknak, hogy „nem vagyok magam! Testvérim vannak,
számos milliók; Én védem őket, ők megvédnek engem”*

T.K.: - Nyilvánvalóan miközben összeállítottad ezt a terjedelmes könyvtárat, magad is
használtad. Milyen tapasztalatokra tettél szert? Milyen tanácsokkal segítheted a hatalmas
anyagban való bókászást?

S.A.: - *Az Interneten való kezdeti „kalandozásaim” jutnak eszembe, amikor elkezdtem,
elindultam egy bizonyos adat, könyv, bármi keresésére s egy idő után azon vettem észre
magam, hogy teljesen máshol vagyok, egyebet olvasok, mint amit kezdetben akartam megke-
resni. Ezt bizonyára mások is tapasztalták. Szóval, nagyon konok módon kellett ragaszkodnom
a kitűzött célhoz, s közben ismételtetni magamban, hogy mit akarok, mit keresek. Egészen
más, amikor azt mondja az ember, hogy például most egy félórát kalandozok, erre, arra,
szórakozom, engedem magam bárhová „dob” tovább egy-egy link, utalás.*

*Amint látod, az Ötlettár felépítésében igyekeztem bizonyos mértékig szigorúan ragaszkodni,
hogy egy-egy rovat alá azok a könyvek, anyagok kerüljenek, amelyek tényleg oda is tartoznak,
ahhoz a témához.*

*Talán láttad az egyik felhívásomat, ajánlatomat, hogy nagyon szívesen segítek bárkinek
bizonyos adatok felkutatásában, megelézésében. Jó néhányan már igénybe is vették ezt a
„szolgáltatást”, főleg azok, akik nem annyira jártasak a számítógép, az Internet világában.*

T.K.: - Igaz-e, hogy ez egyben amolyan mozgó könyvtár is? A mai és a holnapi digitális
hordozók, mindenféle telefonok és immár zsebbe való lapgépek lehetővé teszik, hogy ne csak
otthon, hanem akárhol is legyünk, könnyen használhatóvá tegyék ezt a könyvtárat? Milyen
eszközöket ajánlsz fiatal és korosabb olvasóinknak?

S.A.: - *Úgy van. Szerintem, ahhoz, hogy ennek a majdnem korlátlan lehetőségnek haszon-
élvezői lehessünk, elég egy Internet kapcsolat. Figyelve, hogy milyen irányba halad az
Internet világa, egyre kevesebb adatot fogunk majd tárolni a saját gépünkön s ebből követ-
kezik, hogy egyre olcsóbb, minél több ember számára hozzáférhetővé válik ez a virtuális világ,
„könyvtár”.*

*Digitális hordozókat emlegettél. Kérdezem Tőled, elképzelted volna valaha is, hogy te a
zsebedben (pl. több gigás sticken, amely egy doboz cigaretta ára) egész könyvtárat „cipelsz”
magaddal? Nem hinném.*

T. K.: - Ahhoz, hogy másokat és mindenkit biztassunk e könyvtár használatára, indítsz
számolót is a látogatás gyakoriságának jelzésére?

S.A.: - *Kissé furcsának tűnik számomra, hogy egy könyvet szerető embert arra kelljen
biztatni, hogy íme itt az ingyen lehetőség és hozzáférés olyasmihhez, amiről sokan még álmodni
sem merészkedünk. Abban igazad van, hogy a figyelmet erre fel kellene hívni. A két honlap
látogatottságát (az utóbbi két számmal kezdődőleg) „mértem”. Jóllehet ezt csak én láttam.
Emlékszel, amikor néha-néha figyelmedbe ajánlottam s együtt mosolyogtunk s örültünk, hogy
honnan is kerülnek ki a látogatók.*

A legtöbben Magyarországról, ezt követik a skandináviaiak, majd erdélyiek, továbbá az Egyesült Királyságbeliek (legtöbben Skóciából), továbbá az Egyesült Államok és Kanada. Vannak „egzotikus” helyekről érkezők is, mint pl. a Hawaii szigetek, vagy Caucasus Online Broadband Network Tbilisi, Dushet'is Raioni, Georgia. Vagy: Investelektrosvia Ltd Moscow, Moscow City, Russian Federation. Vagy: Apo, Armed Forces Europe, United States, TVCabo-portugal Cable Modem Network Cascais, Lisboa, Portugal.

Sokszor elgondolkoztam, ezek a „hazánkfiai” hogyan is találtak rá honlapjainkra s kik is lehetnek ők?

T. K.: - Talán hasonlóan hasznosnak tartanád, az olvasók visszajelzéseit is megjeleníteni? Lehetséges volna az olvasók segítségével kiszűrni a használatlan, az elévült, a megszűnt honlapokat, és ugyanakkor ösztönözni is mindenkit, hogy újabb érdekes és értékes honlapokkal frissíthesd fel az Ághegy Könyvtárat? Kell-e féljen attól az Ághegy Ötlettár használója, hogy olyan idegen virtuális könyvtárba tévedt, ahol a használat után majd fizetnie kell a szolgáltatásaikért?

S. A.: - *Nagyon hasznos volna számomra a visszajelzés. Mindkét honlapnak van Levelezési rovata s nagy segítség lenne számomra, ha visszajeleznék például, hogy melyik linkek nem működnek, milyen rovatokat kellene bővíteni, másképp alakítani.*

Remélem, hogy csak idő kérdése, amikor a Te álmod is valóra válik, hogy ténylegesen működni fog az élő „virtuális”, több tagból álló szerkesztőség, Lundtól Oslóig, Koppenhágától Erdélyig, Budapestig stb. Ami a „félelmet” illeti, szeretnék mindenkit megnyugtatni, hogy az Ötlettárban szereplő könyvek, adatok nem sértenek semmilyen szerzői jogot, továbbá sem most, sem a jövőben nem kell senki semmit fizessen ezért. (Ha mégis, akkor a számlát majd állja és kiegyenlíti a szerkesztő... Tréfáltam!)

T. K.: - Munkáddal új szakaszához érkezett az Ághegy honlapja, az eddigieknél még inkább szolgálhatjuk önzetlenül az északi szórványban élő magyarság nemzetegyesítésben hasznos irodalmi tevékenységét. Köszönet érte.

Hetvenöt év, félszáz kötet

Veress Mária interjúja a stockholmi Híradóban

Tar Károly nemrég töltötte be a hetvenötöt. Róla és sokrétű, félévszázados irodalmi munkásságáról sok mindent megtudhat az olvasó, ha rákeres nevére a világhálón, vagy ha fellapozza az irodalmi lexikonokat.

- Két könyvsorozat, irodalmi folyóirat és rádió, valamint családi lap alapító-szerkesztője vagy, félszáz köteted jelent meg. Egyaránt nevezhetünk téged regényírónak, költőnek, novellistának, nyelvvédőnek, szótár-szerkesztőnek, esszéistának, meseírónak, publicistának és fordítónak. Nehéz dolgunk lenne, ha valamely szokványos műfajba próbálnánk besorolni.

*- Háromnegyed évszázadomról még néhány órás író-olvasó találkozón is nehéz volna számot adnom. De elődeink kitalálták a dióhéjba sűrítést. Lássuk, mi fér kérdéseidből és válaszaimból mogyoróhéjba. Az irodalom felől érkeztem az újságíráshoz, verset, elbeszéléseket írtam, ráérős katonáskodásom idején, a kolozsvári napilap közölt belőlük. Később, a közösségi szolgálat ígézetében, amit nem mondhattam el újságíróként, igyekeztem irodalmi formába önteni. Aztán úgy alakult, hogy könyveimmel állíthattam emléket szeretteimnek: *Köszönöm, jól vagyok* című regényem apám világáról szól, *Az ismert katona*, fiamról, a *Gyáspárta* feleségemről, *Az erdélyi mézeskalács*, anyám összegyűjtött pogácsareceptjeivel nevelőapámról, verskötetem, az *Itt és ott*, magamról, és így tovább. Visszapillantva pályámra, úgy*

látom a szolgálat szabta meg utam. Szüleim és szülővárosom nagyjainak örökségeként kaptam a tudatos szolgálat kényszerét. Apáczai, Csere János, Misztótfalusi Kis Miklós, Bölöni Farkas Sándor, és a közvetlenül előttem járók: Tamási Áron, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Karácsony Benő, Józsa Béla, továbbá akik mellett magam is járhattam: Kós Károly, Székely János, Varró János, Bálint Tibor, Bodor Pál, Kányádi Sándor, Lászlóffy Csaba voltak elérhető példaképeim. S mert kellett-nem kellett, írtam színjátékot, viselkedésváltozó könyveket, szociográfiát, a Kárpátokat és a Dunát bemutató és számos más témájú riportsorozat, receptkönyvet, magyarító szótárakat, szerkesztettem erdélyi várainkat ismertető sorozatot, történelmi adattárat, Erdélyi Kiskönyvtár címmel hasznos könyvsorozatot.

Szerencsétlen-szerencsés embernek mondhatom magam. Olyan városban láttam meg a napvilágot, amelynek még a falai is tanítottak, kiváltságosai alakították érdeklődésemet. Az, hogy két apa és két anya között hányódva iskolai bennlakásban is laktam, és az, hogy édes szüleim, hiányos elemi iskolázottságukat kommunista hitükkel pótolták a becsületes élet utáni vágyukkal, meghatározták életem, s állítottak örökös, ma már némi kivagyisággal telített kifejezéssel szólva, népszolgálatba. Naiv emberré váltam. Küzdelem volt. Magammal és a mindenkori hatalommal. Fiamat áldoztam ebben az egyenlőtlen küzdelemben.

- *Nyugdíjasként érkezéskor Svédországba, tizenöt évvel ezelőtt. Mi készítette erre a lépésre?*

- Az európai különlegességű *Napsugár* című gyermekirodalmi lap főszerkesztői tisztjéből, lányom Svédországba menekülése után, „érdemeim elismerése mellett” menesztettek. Aztán a fővárosi napilap kikészítésre szakosodott emberei, nem minden ok nélkül idegpróbák után betegnyugdíjba kényszerítettek. A rendszerváltás utáni félétizedben lányomat kivéve minden hozzátartozóm meghalt. Egy esztendeig őriztem könyvtáros feleségem hamvait, gyermekeimnek gyűjtött több ezer kötetes, elárvult könyvtáram polcán, s közben rájöttem, hogy rajtunk csak a művelődés segíthet, s emberi kiteljesedésünk bölcsője, a család. Családegyesítés révén kerültem Svédországba, unokám (most már hárman vannak) magam vállalta nevelésének céljából.

- *Örömmel tapasztaljuk, hogy alkotói lendületedet nem törte derékba a kitelepülés.*

- A közösségi szolgálat olyan, mint a koránkelés. Aki megszokta, nem tehet másként. A reggeli fény munkakedvet sugároz, s mert korán kelőnek szeme van a látásra, mindig talál magának tennivalót. Ha azonban szorgalma apad, a szocializmusban megszokott felülről irányítás béklyóitól nem szabadulhat és a nyugati országok polgárainak életvitelét utánozva elkényelmesedik. Tudatában vagyok annak, hogy korunkban az emberi fejlődés naponta világrekordot dönt, aki lemarad, például a számítógép-kezelésben, holnapra az analfabéták sorsára jut.

- *Az Észak-Európában élő magyar alkotók, irodalmárok, zenészek, képzőművészek összefogását tűzted ki célodul. E hatalmas munkád eredményeképpen jött létre az Ághegy-antológia, melyet már tizedik éve sikerült kiadni. Mondd, hogyan talált rád ez a feladat?*

- Társadalomkutatók megállapítása szerint a kivándorlók harmadik nemzedéke már nem használja anyanyelvét. Vegyük figyelembe. Mindenféle felejtés ellen van orvosság. Unokáimat úgy tanítom anyanyelvükre, hogy svéd apanyelvükkel egybevetve anyanyelvük sajátosságait felfedezzék. De hiába minden igyekezetünk, ha nem lesz kivel itt szülőhelyükön magyarul szót váltaniuk. Ezért alapítottam a lundin magyar egyesület szolgálatára a *Lundi Lapot* és tizenegy esztendővel ezelőtt családi lapként és a SMOSZ lapjának, a Híradónak a kiegészítésére a *Magyar Liget*et. Ennek egyre bővülő irodalmi rovata adta az ötletet az *Ághegy* című skandináv irodalmi és művészeti lapfolyam indításához, amelyben immár félezernél több skandináv magyar alkotó szerepel. Az, hogy öt-öt számát, egyenként hétszázvalahány oldalas kötetekben adjuk ki (készül a hetedik), anyagi támogatásunk eddigi

hiányának tudható be, így olcsóbb. A két lap bizonyítja, és a bevándorlók egyesületének támogatásával indított magyar irodalmi *Ághegy Rádió* is, hogy összefogással minden értelmes célunk elérhető. Miközben az Ághegy, itt és szerte a világon ismertté vált, szépen araszolgat kitűzött célja felé: a skandináviai magyar értelmiség erőteljesebb bekapcsolódását segíti megmaradásunk szolgálatába. Felismerte ezt a magyar művelődésért felelős új vezetés: Semjén Zsolt megszámíthatóságunkat, Szőcs Géza pedig könyvellátásunkat, az anya-országon kívüli magyarok kultúrájára való fokozottabb figyelmet kezdeményezte. Hirdetem, hogy a magyarság földrajzi meghatározásakor rendhagyóan *anyaországi, kárpát-medencei, Európai Unió és külföldi* jelölést használjuk, de kettős állampolgárságunk jogán is, közelebb kerülhetünk a minket is megtartó magyar élethez.

- *Kivándorlásoddal nem vágtad el az anyaországgal és Erdéllyel összekötő szellemi köldök-szinórodat, hiszen továbbra is kapcsolatban állsz azzal az irodalmi közeggel, melyhez mindig is tartoztál. Vajon „odahaza” komolyan vesznek-e bennünket, külföldi magyar alkotókat? Van-e helyünk az egyetemes magyar művelődési életben? Létezik-e életképes szórvány-magyar kultúra?*

- Igenlő válaszzal erősítem azt, ami köztudomású: az otthoni tudatos nemzetépítőkkal együtt most már gőzerővel éppen ezen dolgozunk. A magyar irodalom egy, művelői bárhol is éljenek. Másokhoz hasonlóan erdélyinek vallom magam, még akkor is, ha otthoni könyvkiadásunk nem számol velem és a hozzám hasonlókkal. *Ághegy Könyvek* címmel könyvsorozatot indítottam. Nemsokára huszadik könyvünket is nyomdába adom. Köteteinket, kis példányszámuk ellenére figyelemfelkeltők.

- *Sokszor lehet hallani azt a tetszetős megfogalmazást, miszerint mi, akik két kultúrában élünk, a nemzetek közti híd szerepét vagyunk hivatottak betölteni. Mi erről a véleményed? Bevándorlóként sikerült-e bekapcsolódnod a svéd művelődési életbe?*

- Hídszerepünk fontos. Ezért vállaltam egy darabig a bevándorlók svéd nyelvű lapja, az *Över Gränser* főszerkesztését. A Svéd Írószövetség tizenegy magyar alkotót tart nyilván. Sokkal többen vagyunk erre érdemesek. Kezdeményeztem a Magyar Írószövetségben svédországi magyar alkotóközösség létrejöttének támogatását. A jelenkori svéd irodalom tolmácsolása is elsőrendű feladata az Ághegynek. Erre szolgál *Észak hírnökei* című rovatunk, és az Ághegy Könyvek sorozatban megjelenő svéd, dán, norvég, és finn szerzők magyar fordítású művei is.

A hosszú élet titka a jókedv, a derűlátás és a tevékeny szellemi élet. Azt hiszem, benned ezekből nincs hiány. Kedves Károly, szívből gratulálok eddigi sikeres, eredményekben gazdag hetvenöt évvedhez. Még számos, hasonlóan termékeny esztendő kívánok neked, és hozzá jó egészséget. Isten éltesen sokáig!

Dolgozna Skandináviában?

Tegyük fel, hogy Magyarországon vagy Erdélyben élő orvostól, vagy nővértől kérdezik ezt. Aki erre igennel válaszol, tanácstalanul visszakérdez: Hogyan? Miként? Kétségtelen bonyolult ügyről van szó. De, aki kapcsolatba került Bartha Lídiával, megbizonyosodott arról, hogy minden egyszerű, hiszen hozzáértő vezetőre talált.

Bartha Lídia ilyen segítségnyújtásra szakosodott miután befejezte tanulmányait Svédországban. Körültekintő tanácsadói munkájával eredményes munkaközvetítést végez, olyan kapocs a munkavállalók és az alkalmazók között, akit nem lehet megkerülni. Nemrég vállalkozásának születéséről kérdeztem.

- Már 19 éves koromban elkezdtem segíteni embereknek, hogy munkát vállalhassanak Svédországban. Akkoriban sem Magyarország vagy Románia nem volt EU ország, ezért ez nagy kihívásnak számított. Pesten élő unokatestvéremnek és barátjának segítettem kijönni. Erdészeti középiskolát végeztek. Svédországban sok az erdő, kell ott a munkaerő. Lakhat-e két magyar fiú nálunk, amíg, találok nekik erdészeti munkát? - kérdeztem szüleimet. Beleegyeztek. Bonyolult dolog, de hat hónapra rá, már erdészként dolgoztak..

Ha valaki azt mondja nekem, hogy valamit nem lehet, s jobb, ha neki sem kezdek, azért is megpróbálnom. Nincs lehetetlen. Még öt magyarországinak segítettem 2005-ben befejeztem az egyetemi tanulmányaimat és profi módon kezdtem azt, amit addig amatőrként csináltam. Munkaközvetítő tanácsadóként (rekryternigskonsul) dolgoztam, különféle cégeknek segítettem megfelelő alkalmazottakat találni. Ez a munka több mindenből áll, de emberismeret, kapcsolatfenntartás, gyors és strukturált munka, valamint szakismeret nélkül nehéz megélni belőle.

Ez a munka nagyon stresszes, a munkaadók hajtják az alkalmazottjaikat. Beleuntam az eredményhajszolásba. Gyereket vártam és közben orvosok áttelepülését segítettem. Aztán, mert szeretem a munkaközvetítői szakmát és családomban több az orvos és nővér, erre szakosodtam. Jelenleg több cégnek dolgozom. Ezek közül három dominálja a skandináv bérorvos közvetítést. Ez azt jelenti, hogy segítségemmel, akár több hétig, jó pénzért munkát vállalhat Svédországban. (Hyrlläkare) Ha például egy erdélyi orvos visszatért Svédországból Erdélybe valami okból kifolyólag, hetekre visszatérhet. Ezen mindenki nyer. Ezenkívül alkalmazottak közvetítéssel is foglalkozom. Segítek annak, aki ide akar költözni. Az ősztől kezdődően Norvégiát és Dániát is választhatja, szerződése van az ottani munkaközvetítő-ekkel. Minden idő függvénye. Először is, meg kell találnom az orvost/nővért, aki ide szeretne jönni., és esetleg a családja is. Meg kell, hogy tanuljon svédül, svéd szakmai diplomát és lakást kell neki szerezni, esetleg óvodával segíteni, személyi számot intézni stb. Most már mindez gyorsabban megy. Néhány példa: Cristian Mateiu háziorvost Nässjöbe költöztettük. Félig magyar, félig román. Kolozsváron vettük fel vele a kapcsolatot. Ott zajlott le az első interjúnk. Házi orvoslásra szakosodott fiatalember, aki rögtön elkezdett svédül tanulni. 2012-ben Svédországba érkezett, több napig faggatták és alkalmazták. 2012 szeptemberében ideköltözött fiatal feleségével együtt. Nagyon elégedettek vele. Csendes, barátságos, betegei kedvelik. Liana Manaila gyermekorvos és neonatológus (újszülöttgyógyász), ötven fölött jár, a munkaadók tartottak tőle, bár nagyon könnyen tanult svédül, végül a harmadik interjú nyomán felvették egy kisvárosban, de aztán anyagi okokból visszavonták ajánlatukat. Az idén márciusban, fiával együtt érkezett. Munkahelyi problémáit továbbra is követnem kell, megfelelőbb munkahelyet kell keresnem neki. Munkámnak nincs vége azzal, hogy valaki ide költözik. Az a dolgom, hogy a munkaadónak és a munkavállalónak egyaránt segítsek. Ezért fizetnek.

Vállalkozásom igazából az idén indult be. Szeptemberben újabb orvos érkezik segítségemmel, októberre hármat tervszerűsítettünk. A bérorvosok száma is növekszik, egyre többen szeretnének szabadidejükben Svédországban dolgozni.

Látogatás Benczédi Ilona műtermében

Kågeröd dél-svédországi kis település, ha nincs GPS-ünk, nehezen találtuk volna meg Ilona házát. De, amikor elhangzott a Megérkeztünk!-biztatás és kinéztünk a gépkocsi ablakán, a takaros kis ház ablakába állított groteszk Benczédi-szobrok hívogatóan integettek és mosolyra késztettek. Itt az ideje, hogy megvalljam, hogy éppen úgy, ahogyan ez már három vagy négy évtizede történt édesapja, Benczédi Sándor agyaggal és égetet kerámia szobrocskákkal tele

Bolyai utcai műtermében, Kolozsváron. Azóta nagy utat tett meg Ilona, akit mi annak idején Kolozsváron Lilinek szólítottunk, s csodáltunk, nemcsak az apjától egészen eltérő felfogásban alkotott apró agyagszobraiért. Akkoriban is festette szobrocskáit, rögtön hármat vásároltam, melyeket nem palástolt, kissé tétovázó pillantásomra rögtön megfürdetett. Az egyiket - az általam Három gráciának nevezett szoborcsoport, kissé telt-molett női közül - ma is szerelmesen őrzöm lundi lakásom könyvespolcán. Jártam két évtizeddel ezelőtt stockholmi műtermében is, és örömmel tapasztalhattam, hogy keresett szobrásznő, a svéd tévé is több adásban foglalkozott merésznék mondott alkotásaival. Ilyen előzményekkel, nyilvánvalóan „otthon éreztem” magam Lilinél, a szomszédban lakó lánya is átjött, erdélyiekhez méltó szívességgel fogadott, ami félig svéd unokámnak való lecke volt. Lencsevégre kapott munkái, maguktól beszédesek. Különben Benczédi Ilonát bemutattam az Ághegy folyóirat 2. számába (222-223. oldal) és szobrai folyóiratunk számos fedőlapját díszítik. Kompozíciói örökös jókedvét, talán apjától örökölt székely humorát tükrözik, groteszk figurái elesettségükben is szépek, magunkra ismerhetünk bennük, ilyenek vagyunk esetlenségünkben, kozmetikázatlanul, pajkosan és ösöktől akaratlanul is ellesett fifikáinktól terhesen. Az ember attól nagy, ha magát is kinevetheti.

„...a fiatal művész meglepő, sőt vakmerő módon a könnyen mintázható, mozgékony agyag kínálta mikrorealizmus mozzanataival, az arc, a gesztus, az egyes testrészek ábrázolásának nyomatékosan realiztikus elemeivel lazítja fel és töri át. Ezt a kettősséget hangsúlyozza a kisplasztikai munkák színezése is, ami nemcsak a valósághoz közelíti, hanem ugyanakkor egy elvont dekorativitás síkjára emeli át őket. E sajátos harmóniát alkotó ellentmondás különös hangulati feszültséget teremt, s ebből a feszültségből sarjad Benczédi Ilona kisszobrainak komikuma. A részletek mikrorealizmusa, a végletes ellentét erejénél fogva, humorosan felnagyítja az alappóz ünnepélyes méltóságát, az viszont erőteljesebben kiemeli az alakok részleteiben megnyilvánuló kisszerűségét. Mintha az emberi vágyak, remények és törekvések törvényszerű, örök monumentalitása szembesülne itt a mindennapi valósággal. Fanyar, filozofikus humor ez, nem bővérű hahota, hanem csendes tűnődés rejlik mögötte; mintha tűnődnének maguk a figurák is (ez igazolja egyben a pózt), magukba zárkozva, befele fordult tekintettel mintha sorsukon töprengenének, összemérnék egykori vágyaikat, kiégett reményeiket egyéni életük valóságával.

Sorsszimbólumok Benczédi Ilona kisszobrai, igaz gondolati mélységekből bukkannak felszínre, s alkotójuktól örökölt szuggesztív töprengésükkkel meditációra készítik a szemlélőt is önnön sorsa fölött.” - írta a művésznő indulásakor Jánosházy György, amihez nincs mit hozzátennünk.

Lili útja töretlen, alkotókedve teljében, unokái gondozása mellett újabb és újabb meglepetésekkel szolgál. Műterme látogatásának ötlete abból az országszerte divatos szokásból indult, amelynek keretében a környező régióban élő képzőművészek időnként nemcsak közös kiállításokon, hanem un. Nyílt napokon, meghatározott időben fogadják az érdeklődőket. Mi lehet kellemesebb, mint sorba látogatni ismert és kevésbé ismert képzőművészeket otthonukba és bepillantani alkotófolyamatukba?!

Látogatás Kertészéknél

A billesholmi Norra Vrams Keramik csak egy ugrás Benczédi Ilona házától. A házigazdák pompásan berendezett műtermében a kerámia és a festészet különleges alkotásai kínálják maguk. Kertész Anni alkotómunkájában benne van a férje gondoskodása, naponta megmutatkozó figyelme is.

Életük, mint annyi bevándorlóé, regényes. A művésznő, kérésemre röviden összefoglalta: „Hajdu Anna néven születtem Budapesten. 1956 végén menekültem szüleimmel Ausztriába, ahol a Bad Iselsbergi (Ost-Tirol) magyar gimnáziumban jártam iskolába. 1960-ban miután a diákok már fogytán voltak, az iskolát összezsúfolták az innsbrucki magyar gimnáziummal, úgy hogy az érettségit 1961-ben már Innsbruckban tettem le. Az iskolában ismerkedtem meg Andrással (egy osztályba jártunk), akivel 1965-ben összeházasodtunk majd 1969-ben fiunk András született. Az érettségi után a Linzi művészeti iskolába jártam festészetre s részben grafikára, majd 1963-64-ben Bécsben az Akadémián folytattam tanulmányaimat. 1971-ben Svédországba költöztünk, s 1973 óta ugyanitt, Norra Vramban (Billesholm) élünk. Egy 1856-ban épített öreg iskolaépületet alakítottunk át otthonná. Itt van műhelyem s kiállítótermem, ahol kerámiát s festményeket állítok ki. Műveim természet közeli témájúak, halak, madarak tájak. Festmények, kerámiák. Néhány éve, raku-technikával is dolgozom, nagyon jól passzol a kerámia szobraimhoz. Festményeimen olaj s akvarell technikát használok. Férjem, Kertész András (Endre) 1942-ben született Budapesten. 1957 elején menekült édesapjával, Dr. Kertész Endrével s nővérével Ausztriába. Először osztrák gimnáziumba járt, majd ő is Bad Iselsbergbe került, s Innsbruckban érettségizett. Bécsben az egyetemen gyógyszerészetet tanult. Diákévei alatt nyáron Svédországban dolgozott. Már akkor nagyon tetszett neki Svédország, s ezért ideköltöztünk 1971-ben.

Ő az üveggyapotszártásban kapott munkát, ahol mérnökként dolgozott. Több évig Lengyelországba és Oroszországba is küldték.

A fiunk Kertész András 1969-ben született Ausztriában. Linzben, 10 éves korától kezdve vívott nagy tehetséggel. Először Bjuvben az Aramis nevű egyesületben, majd az egyetemi évei alatt Stockholmban a Djurgårdenben Dr. Rerrich Bélánál. Svéd válogatott, többszörös svéd bajnok párbajtőrben. Sok szép eredménye volt külföldön is többek között 3-ik helyezés Európa-bajnokságon. Fiai Viktor Kertes 17 éves, Dániel 14, Mindketten úszók. Dani leggyorsabb a svéd korabeliek között 5-6 számban. Viktor szintén a legjobbak között szokott szerepelni.

Festményei töredékével próbálom érzékeltetni gazdag színvilágát: sorozatának *Képek a falon* címet adtam. Szenzációs munkája: a borsószemek, amelyek egyszerű formájába - kerámia és bronz is lehet az anyaga - filozofikus gondolatokat gerjeszt. Bronzba öntött alkotását köztéri szoborként csodálhatták, amíg valaki(k) el nem lopták. De van róla kép, a helyi lap bemutatta. Kertész Anni munkásságáról bővebben az Ághegy következő számában.

Kertészék a svédországi sportolók élvonalában

Kertészék társalgójában a látogatóknak mindenképpen megakad a szeme a falra akasztott vívóeszközön - azt hiszem párbajtőr -, és a fölötte szegre akasztott fémszálakból készített hálós védősisakon. Nemcsak díszek ezek, hanem a családi emléktár értékes darabjai. Ugyanis Kertész András fia, az ifjú András a svéd vívósport sikeres embere volt. Nem kisebb híresség volt a mestere Stockholmban, mint az olimpiai érmes Rerrich Béla Dezső (1917 2005), akit még most is Poci bácsiként emlegetnek sportszerető körökben. A 1956-os melbourne-i olimpia után Svédországban kért menedéket és edzőként nagy része van a svéd vívósport eredményességben. Utóda is van, hiszen jelenleg Makkai Iván a fővárosi djurgårdeni csapat edzője, aki nyolc éves korában Béla bácsinál kezdte pályáját. Másik kiváló tanítványa Andreas Kertes néven ma is szerepel a svédországi vívósikerek kimutatásaiban. 1993-1995-ben az országos vívóválogatott tagja volt.

Kertész András fiai - Viktor Kertes és Daniel Kertes - ugyancsak sportszerető emberek. Ők az úszást választották és dicséretes kiváló eredményeket értek el különféle versenyeken. Foglalkozik velük nemcsak a helyi, hanem a központi sajtó is.

Friss hír, hogy nemrég Dani az Egyesült Államokba szóló ösztöndíjat nyert, ahol kedvelt sportágának világhíres versenyzői tökéletesítik tudásukat. Ezek szerint a 14 esztendő Dani-nak - ahogyan nagymamája szólítja - alkalma van a 25 000 koronás ösztöndíjból Floridában edzenie.

- Egy kisvárosba megyek, Sarasotába, a YMCA Sharks sikerekben gazdag klubjában lesz mit tanulnom, hiszen országos bajnokokkal edzhetem. Jó úszó szeretnék lenni - fogadkozik Dani. Október 20-án utazik, tíz napig lesz az úszóparadicsom vendége.

Azt hogy ez mennyire nem könnyű, elképzelhetjük, hiszen a kiváló eredményekhez rengeteg munka, kitartás kell, állandó és ember-próbáló edzések szükségesek.

Egy a helsingborgi napilapban megjelent interjú árulkodik arról, hogy sokféle más akadályt is el kell hárítaniuk, ha sikeresek akarnak lenni. Viktorral készült az interjú, amelyből kiderül, ezeknek a fiuknak nem hétköznapi az akaratuk és a kitartásuk.

Az ängelholmi „hontalan” úszók naponta több uszoda közti kóborlásra kényszerülnek, ami nagy megpróbáltatást jelent. Victor Kertes szerint ez nagyon veszélyes. Rönneföldre bezárt és hosszú távon nincs megoldás. A kérdés egyszerű: meddig bírják a több mérföldes kényszerű ingázást az edzést igénylő ängelholmi úszó tehetségek.

- Igazán strapás a különböző létesítmények és uszodák elérése, az oda-vissza utazásra rengeteg időt fecsérünk - jelentette ki Kertes Victor a hét végén sorra kerülő úszóbajnokság előtt. Az Ängelholms Simsällskap (ÄSS) úszógárdájának legjobbjaként elmondja, hogy „nekem még jó, mert ősz óta a helsingborgi Filborna gimnázium diákjaként hetente három alkalommal iskolaidő alatt edzhetek”.

Az élre törő úszóklub tagjai heti öt alkalommal edzenek Munka Ljungbyben és két-két alkalommal Klippan- ill. Höganäsben. Rémesen elkésztő, hogy edzésre a község nem képes jobb előfeltételeket biztosítani a klubnak. Ez természetesen hallatlanul megerőltető. Kérdés, meddig bírjuk.

- Kimeríti az úszókat és a klub egész szervezetét, mondja Wennberg Bertil, az ÄSS edzője. A klub feladata marad a szülők és hozzátartozók egyfajta beosztása, melynek alapján aztán gépkocsival fuvarozzák az edzésre, hozzák - viszik az úszókat. Erőbevetésük nélkül ez egyáltalán nem működne. Höganäsban a keddi edzés például 21 órakor végződik. Az úszók aligha érnek haza 22 óra előtt. Aztán szerda reggel 6 órakor kezdődik Ljungbyben az edzés, mondja Wennberg Bertil és előfordul, hogy azt az úszók kihagyják.

- Amikor későig edzünk Klippanban, vagy Höganäsben, harapok valamit a kocsiban és hazaérkeztemkor rögtön lefekszem, mondja a nyári Európa ifibajnokságon résztvevő Roswall Lina.

És a fiúk mégis úsznak. Méghozzá országosan jó eredményekkel. Svédország - ha megengedhetjük maguknak az általánosítást - a nyugalom országa. Lassan, de biztosan mennek itt dolgok. Ráérősen, mert errefelé sohase járt, nem hajtotta őket a tatár!

Kell lennie valaminek, amiért a Kertész gyerekek kitartóak. Nem hiszem, hogy tévednénk, amikor ez a valami apjuk sportszeretéből, a nagyszülők otthonról hozott és következetes szorgalmából adódik. Mert az almák nem esnek messze a fájuktól!

A Szederjesi művészcsalád

Az apa

Szederjesi András (1926-2006)

A XX. századi erdélyi plasztika kiemelkedő képviselője a székelyföldi Medeséren született. 1957-ben diplomázott a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán, ahol Kós András, Benczédi Tibor, Kósa Huba Ferenc, valamint Szervátiusz Jenő voltak tanárai és mesterei. 1961-1972 között tanársegéd és adjunktus a kolozsvári Pedagógiai Intézet rajzszakán, majd 1986-ig a Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola tanára. Tagja az újraalapított Barabás Miklós Céhnek és 1961-től a Romániai Képzőművészeti Szövetségnek. Készített plaketteket és érmeket is (Michelangelo, Van Gogh, Medgyessy). Munkáit fellelhetjük Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Bukarestben, Budapesten, de Svédországban és Svájcban is. Bronzban, kőben, gipszben, márványban, homokkőben és fában egyaránt dolgozott, sok terrakottát, kerámiavázát és dísz tárgyat is készített, élvezte az anyag kötetlenségét. Fafaragásaira az aprólékos megmunkálás, a csiszolt, fényes felületképzés jellemző. Kisplasztikáin és domborművein Szervátiusz Jenő formaalkotásának hatása érződik, különösen korai munkáin. Kedvelt faanyagai a gyümölcs-, gyertyán-, mahagóni és tiszafa voltak. Kisplasztikái hajlékony, könnyed vonalvezetést mutatnak, gyakran választott témája a rusztikus világ, a falu élete, jellegzetes embertípusai. Az élet szépsége, az ember fény fele fordulásának igénye sugárzik például a *Napraforgó* című kisplasztikájából, amely egy napraforgót tartó fiatal lányt jelenít meg. Egyéni kiállításai: 1962 • Képzőművészeti Galéria, Kolozsvár, 1974 • Bukarest • Székelykeresztúr • Székelyudvarhely • Nagykároly • Szatmárnémeti, 1975 • Nagybánya, 1976, 1988 • Képzőművészeti Galéria, Kolozsvár, 2010 • Unitárius Egyházközség Tanácsterme, Kolozsvár.

A fia

Szederjesi András

1959. szeptember 14-én született Kolozsváron, a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézetet design szakán végzett Kiállításai: Malmö, Lund, Skobbebo/Kalmar, Dániában, Romániában. Munkái személyes gyűjteményekben: Svédországban, Svájcban, Magyarországon, Angliában és Romániában találhatók. info@studiodesign.se

(Szederjesi Andrást, az Ághegy 31-32. számában mutattuk be, 2011-ben.)

„Olyan környezetből jövök, - írta vallomásában -, ahol rengeteg tehetséges művész volt az édesapám környezetében, édesapámat is beleértve... Kolozsváron jártam a Ion Andreescu képzőművészeti főiskola iparművészeti szakára. (Designre). A diplomázás után kikerültem Svédországba, ahol reklámgrafikával, meg grafikai designnal (grafisk design) foglalkoztam, ami a megélhetésemet biztosította. Különböző reklám irodáknál dolgoztam sokáig. 1997 óta saját cégem van: Studio Design. Emellett szobrászkodással meg festéssel is foglalkoztam és foglalkozom mai napig, amit törekszem fejleszteni. Azért merészkedem ezzel foglalkozni, mert a távolság és az idő múlása miatt kevésbé érzem az elődeim visszatartó nagyságát. Természetesen szeretek munkáimba valami féle szellemi vagy lelki mélységet képzelni, anélkül, hogy túl igényes lennék a formához és az anyaghoz. Ritkán válik egy szobor egy „értelmetlen” tömbbé vagy egy kép egy egyszerű színfolttá. Java része a szobraimnak bronzból készül, de akad alumínium és grafitval kezelt farost szobor is közöttük. Ami a szobrok méretét illeti 20 centiméter és 1 méter közöttiek De többnyire kisplasztikák.”

Legutóbb Székely János budapesti fotóművésszel látogattunk műtermébe, fotóriportunk nemcsak róla szól, aki a szobrászat egészen más ágában követte apját, hanem feleségének és fiának képzőművészeti munkásságáról is, bizonyítva: „az alma nem esik messze a fájától”

népi bölcsesség igazát. Példás rendben tartott házukban nagyszerű kiállító helyiséget rendeztek be, de minden szobában rengeteg a látni és csodálni való. Ezt próbáltuk néhány fényképpel érzékeltetni.

A feleség

Szederjesi Ildikó

1963. szeptember 19 született Kolozsváron, a 11-es líceumban érettségizett. Malmöben nővérképző főiskolát végzett. Kiállításai: Malmö, Skobbebo/Kalmar.

„Gyerekként szerettem festeni, rajzolni, szobrászkodni. Lelkesen jártam művészeti iskolába délutánonként. Imádtam a szobrászati órákat, az érdeklődésem a szép, a különleges, a más miatt megmaradt. Évek múltán, amikor a férjemmel kialakítottunk egy kis műhelyt otthonunkban, nekifogtam üveg, ezüst és kerámia ékszereket készíteni. Munka után, kikapcsolódásképpen, szívesen elmélyülök egy kis alkotásban egyszerű kis műhelyemben. Ennek eredményeképpen született néhány ékszer sorozatom.”

A legfiatalabb

Szederjesi Péter

1993. február 24-én született Malmöben, a Linköpingi egyetem hallgatója. Kiállított Malmöben, Lundban, Skobbeboba - Kalmar.

„Már kisgyerek korom óta egyik kedvenc szórakozásom a rajzolás. A grafit a kedvencem. Többnyire abban dolgozom. Rajzaimat fényképszerűvé dolgozom ki, kísérletezve különböző technikákkal. Néha az egész felület feketévé válik, és a vonalakat radír segítségével „húzom”, illetve radírozom ki a fekete felületből. Néha radírgépet is használok. Nagyon pontosan lehet vele dolgozni és érdekes hatásokat eredményez.”

A XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről

Válasz Beke Sándor kérdéseire (rövidített kivonat)

Nem vállalkozhatom az összes feltett és minden valószínűség szerint az erdélyi könyvterjesztés lényeges kérdéseit feszegető kérdések megválaszolására. Svédországban élek, ide csak elvétve jut magyar - ezen belül erdélyi - könyv. Az itt élő magyarok általában évenként egyszer-kétszer látogatnak haza, s az ilyen alkalmakkor adódik lehetőségük könyvüzletbe, könyvtárba betérni, tájékozódni az új könyvekről. Nem tájékozódhatnak a könyvtermésről sem a napilapokból sem más irodalmi kiadványokból, nem tudok arról, hogy a Skandináviában élő magyarok járatnak-e napilapokat, esetleg irodalmi folyóiratokat. De azon kevesek, akiket érdekelnek az erdélyi magyar könyvek könnyen tájékozódhatnak a különféle lapok internetes közléseiből. Külön kérdés, hogy az ott megjelent könyvismertetőknél és kritikáknál mennyire sikerül átfogniuk a könyvkiadás egészét, nekem úgy tűnik, hogy ezek az írások véletlenszerűen és ilyen-olyan okból elkötelezetten pásztáznak az újdonságok között, szubjektivitásuk nem mindig jó kalauz, a valamiért felkapott írók munkáinak bemutatásakor kiolvashatóak írásaikból a baráti gesztus, valamiféle csoportszellem. Természetesen lemérhetetlen az egyes irodalmi lapok kritikai rovatainak tervezettség, de úgy tűnik a szerzőktől függ, tehát nagyon esetleges, kiknek a könyvét népszerűsítik, megalapozott szakszerű kritikák helyett inkább csak vállveregető hangú biztatásokkal olvashatunk. Érdemes volna erről - legalább az irodalmi folyóiratok háza táján - felmérés készíteni, és ennek alapján valamivel átfogóbb, az egész erdélyi magyar irodalomra tervszerűen figyelő kritikai rovatmunkát

általánosítani, hiszen irodalomkritikával behatóan foglalkozó ifjú szerzőkből Erdélyben sincs hiány. Ha kritikai rovatok valóban befolyásolni akarják az egyre zsugorodó olvasótábort, netán az is megfordulna a szerkesztők fejében az olvasók nevelésének mostanság nem divatos feladata, akkor ezt valamiféle távlati tervszerűsítés nélkül nehéz elképzelni. Ez is olyan sziszifuszi munka, amit farmernadrágzsebből szerkesztett lapokkal elérni lehetetlen.

Ha már a könyvek ismertetéséről mondok véleményt, nem hagyhatom szó nélkül azt, hogy az egyre terebélyesedő Magyar Elektronikus Könyvtárban és egyéb elektronikus könyvtárakban megjelenő könyveknek nincs, vagy alig akad népszerűsítője. Ha pedig a könyvesinálásban kevésbé, vagy egyáltalán nem támogatott írók ott megjelenő, és csakis onnan olvasható könyveiről nem szólnak az irodalmi berkek, pedig százával akadnak olyan írók, akiknek nem jut papír, nyomdafesték és honorárium sem, de a korszerűsödésének köszönhetően nem kell íróasztalfiókban porosodnia műveiknek, mert a MEK-re ingyen feltehetik, és onnan bárki letöltheti, a gyorsan szaporodó e-könyvekben pedig tárolhatja az erre kíváncsi olvasó. Itt az ideje, hogy az irodalmi lapokban, de akár a napilapok művelődési rovataiban is helyett kapjanak ezek a nyomdafestékre váró könyvek.

Miért drága a könyv? A könyvnyomtatás ára függ a kiadott mű példányszámától? Miért nem kifizetődő a könyvgyártás? Miért nem lehetséges eladható áron könyvet támogatás nélkül megjelentetni? - kérdések, amelyekre nehéz válaszolni. Tény az, hogy a kiadók a támogatás mértékétől függnének. Egyébként szabadok, nem áll fölöttük cenzúra. Éppen csak ki vannak szolgáltatva a támogató(k)nak. Pályázhatnak és, ha nyernek, az még nem biztos, hogy hasznukra válik. Az egyszerű ember hajlik rá, hogy a kiadók fölötti atyai gondoskodás helyett a réges-régi módon, tehát a kiadók saját felelősségükre adjanak ki műveket. Feltehetően így kevesebb, de értékesíthető könyvek és könyvsorozatok születnének. De az is lehetséges, hogy csődbe menne minden kiadó. Mert ma már egyre kevesebb az olvasó, és még ennél is kevesebb vásárolnak könyvet. Mi a megoldás? Azt hiszem a korszerűsödés folyamatában, amely ma már elkezdődött az elektronikus könyvtárak ingyenességével, eljön annak az ideje, hogy ne a papír alapú könyvek dominálják a könyvpiacot, hanem a jóval olcsóbb elektronikai felszereltséggel készült irodalmi és egyéb szövegterjesztés.

Ma a könyv árának kiszámításakor a kiadók a szerkesztési, a szöveggondozási és adminisztratív munkáján kívül a nyomdai munkát (a papír ára+nyomás+fűzés/kötés) és a terjesztést számítják. A szerzői díjat is persze, de csak úgy mellékesen. Ezzel összefüggésben a könyv példányszáma csak akkor jön számításba, ha az író szerződésben kikötötte a százalékot kap minden eladott könyvéből.

A kiadói és a nyomdai munkák díja, minél nagyobb a példányszám, annál kisebb egy könyvre számítva. Így volt ez a régi felszereltségű nyomdák esetében. De nem a korszerű gépekkel működő nyomdákban, ahol gombnyomásra, a megrendelő igényeinek megfelelően akár egyetlen példányszámot nyomtathatnak. A második példányszám árába számított előkészítői munkabér tiszta haszon. Még csak meg sem kell nyomni még egyszer az elektronikus könyvnyomtató vezérlőgombját. Ezért aztán a kiadó és a nyomda érdeke, hogy minél nagyobb példányszámban készüljön a könyv.

Minden elképzelhető. Ha nem egymást, legalább a könyveket szeretni kell. Mert érdemes.

A hátralévő rövid időben tovább folytathatjuk küszködésünk a könyvellátás javítására, az olvasók számának gyarapítására és az írók munkájának megbecsüléséért. Különösen lelembozó ez a küzdelem a végeken, a szórványoknak nevezett foszlányokban.

Az európai országokban élő magyarok nemzetiség-vesztése gazdaságilag is káros. Hasznos az, ha az anyaország követeként megkönnyítik Magyarország sokoldalú kapcsolatait az európai országokkal. Ezért fontos és jövőt meghatározó az anyaország körültekintő és a jelenleginél hatásosabb segítsége, célzottabban pedig az Európai Unióban megtelepedett értelmiségiek biztatása annak érdekében, hogy álljanak a szórványokban élő magyarság hagyományörzésének élvonalába. Kezdeményezéseikkel, szervezetségükkel példát mutathatnak, emelhetik a különféle magyar egyesületek tevékenységének színvonalát. A magyar népesség földrajzi helyzetének valóságú és figyelemfelkeltő új megnevezése volna az első lépés a szórványban élők megsegítésében.

Az Ághegy c. folyóirat köré csoportosult skandináviai magyar alkotók céltudatosan válladják a szórványban való megmaradásból eredő megbízatást. Most civilkezdeményezésként az európai országokban élő és alkotó írókat szólítja a folyóirat néhány napos együttlétre, gondolatcserére, hogy az értelmiség népszolgálatának időszerű teendőiből céltudatos tervet alkossanak, tapasztalatot cseréljenek sürgős teendők előszámlálásával.

A találkozó lehetséges témáinak ajánljuk a következőket:

1. Az európai szórványban élő magyar írók gondoljai.
2. Kapcsolattartás az anyaországgal és a befogadó ország irodalmi életével.
3. Mit tehet az európai író a szórványmagyarságért?

Értő és támogató társra találtunk igyekezetünkben a kitűnő szervezési adottságokkal működő Falvak Kultúrájáért Alapítványban, amely a nemzetegyesítés céljával két évtizede, öt földrész huszonhat országában sikerrel végzi tevékenységét, és minden esztendőben a Magyar Kultúra Napján rendezett gálán a Kultúra Lovagja címet ajándékozza a közművelődés kiemelkedő, önzetlenül és lovagias tetteikkel kiemelkedő egyéniségeinek. Skandináviában immár húsznál többen viselik ezt a címet és lovagias tettekkel bizonyítják elkötelezettségüket a magyar kultúra terjesztésére. Kezdeményezésünkről gyümölcsöző megbeszélésen tájékoztattuk az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárságának Közösségi Művelődési és Művészeti Főosztályát, és várjuk, reméljük a Magyar Írószövetség támogatását is.

A Falvak Kultúrájáért Alapítvány és az Ághegy-Liget Baráti Társaság együttműködési megállapodást kötött a rendezvény lebonyolításának kezdeményezésekor. A Falvak Kultúrájáért Alapítvány vállalta, hogy az Aranyosszigeti Gyermek- és Ifjúsági Táborában megrendezi a többnapos találkozót. Kidolgozta a találkozó programjavaslatát és pályázatot nyújt be a rendezvény állami támogatása céljából. Az Ághegy folyóirat különszámban tájékoztat az ideiglenesen Aranyhíd névvel jelölt első találkozóról, a résztvevők toborzását pedig már most év elején elindította. Elsősorban az Európai Unió országaiban élő magyar írókat várjuk, de meghívjuk a tapasztalatcserére a kárpát-medencei és az anyaországi irodalmi lapok képviselőit is. A találkozó jó alkalmat teremt korábbi kezdeményezésünk megvalósítására: elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy a Magyar Írószövetség kárpátaljai írócsoportjához hasonlóan a Magyar Írószövetség Skandináviai Írócsoportját is létrehozza és az Ághegy című folyóiratot e csoportosulás kiadványaként elismerje és támogassa.

A skandináviai magyarok gondjaihoz kapcsolható az erdélyi magyar könyvkiadás minden kérdése. Szorosabb kapcsolat az anyaországgal, avagy a Svédországban élő nagyszámú erdélyi menekült szorosabb kapcsolata a szülőfölddel értelemszerűen növelheti az itt magyar-ságukat megtartók igyekezetét, az irodalom terjesztése és művelése, az olvasás és a könyvek megbecsülésére. Az erdélyi könyvterjesztőknek gondolniuk kell a külföldi szórványok könyvellátására is. Ennek eddig egyetlen bevált formája, egy-egy szerző körutaztatása többnyire a Svédországban, ahol, ha legalább tíz magyar egyesület vendégül lát egy-egy szerzőt, könyvei eladásával kifizetődő lesz az útja.

Amennyiben tudatosan irányítottak lennének az ilyen körutak, akkor az erdélyi magyar irodalom jeleseit is szívesen látottak lennének Skandináviában. Ehhez persze anyagiakban is tehetősebb írói tömörülésre és tágabb látókörű kiadókra volna szükség Erdélyben is. És amit Beke Sándor első nyilvánvalóan igenlő kérdésében fogalmazott: A könyvkereskedelem üzlet, de mindig többnek kell lennie az üzletnél, mert csak akkor töltheti be szerepét és lehet sikeres, amennyiben **hivatás** is!

A borkirály

Svédországi meglepetések c. riportsorozatomból

Mosolyogva jött elém a tulajdonos. Irodája mellett ízlésesen természetesen magyarosan berendezett, borkóstolásra is alkalmas főterembe léptünk. Az asztalokon matyómintás, élénk színű kézimunkák, a szekrényeken itt-ott egy-egy különlegesen szépen csomagolt borospalack.

- *Borkereskedő vagyok* - mondta Lipovszky István, miután megkértem, meséljen magáról.

- *Tizenhét évvel ezelőtt érkeztem Svédországba. Nem szégyeltem: alulról kezdtem. Dolgozni akartam. Nem henyélni, szórakozni jöttem, nem azért, hogy az akkor még nagyon szép segélyből tengjek-lengjek ebben a gyönyörű országban. Voltam mosogatófiú, pincér, raktáros, mikor mi adódott. Elfogadtak, szerettek, megbecsültek, befogadtak. Apránként megtakarított pénzzel vállalkozásba kezdtem. Nem egyedül, úgy nem bírtam volna. Társra találtam, később önállósodtam. És szakosodtam a borkereskedelemre.*

Nyelvtudását és kapcsolatait ápolva nyilvánvalóan a magyar borokat pártfogolta. Jelenleg a *borok királyát és a királyok borát*, a tokaji borokat szállítja és ajánlja az északi államokban. Minisztériumok, miniszterek és a svéd királyi udvar szállítója. Manapság mi csak elképzelni tudjuk, micsoda megbecsülés, mekkora szakmai siker az, ha valaki udvari szállítónak mondhatja magát.

Évtizedekkel ezelőtt Galacon találkoztam és elbeszélgettem egy nagyon idős, kolozsvári származású udvari fényképésszel. Bizonyos ideig a román királyi ház fényképésze volt, azután Galacon megtelepedve hírnevéből élt, haláláig nagy megbecsülésnek örvendett. Mesterségbeli tudását minden időkben elismerték. Ezért jóleső érzéssel és egyre nagyobb tisztelettel néztem fel Istvánra, aki házigazdaként pohárrengeteget varázsolt az asztalra, hogy ne csak meséljen róla, hanem a gyakorlatban mutassa be a borkóstolás szertartásos módját, ceremóniáját

- *Itt nálunk, Svédországban hatalmas erőfeszítéseket teszünk a borfogyasztás civilizáltságának növeléséért. Ahhoz, hogy ne vedeljük az italt, hanem valóban élvezzük, ezen a téren is szükséges némi jártasság. Ha úgy tetszik, nevezhetjük egyfajta népnevelésnek. Előadások hangzanak el, ismertető füzetek jelennek meg róla; kirándulásokat szerveznek annak a gyakorlatnak a*

meghonosítása érdekében, hogy a bor különleges értékeinek, ízének, illatának, zamatának élvezetére és ugyanakkor a szeszfogyasztás mérséklésére rávezessük az embereket. Semmiféle civilizáció nem terem magától. A jó szokásokat ki kell alakítanunk, a rosszakat lefaragnunk. Mindez a szakmánkkal jár. És bevallom, nagyon kedvelem a szakmámat. Persze, könnyen arra gondolhat az olvasó, hogy a sokféle pazar bor kóstolgatásával járó szakmát igazán nem nehéz megszeretni

Magam is erre gondoltam. De István bortöltés közben szabadkozott, magának nem tölt: a borkóstoltatás szabályai közé tartozik, hogy a vendéglátó nem iszik, és arra is ügyel, vendégét ne hozza kényelmetlen helyzetbe.

- *Szerveztünk mi borkóstolással egybekötött kirándulást az Európa peremén található országokba. Sajnos, ott a vendéglátók abban a hiedelemben élnek, hogy kötelességük a mámoros tehetetlenség állapotába juttatni vendégeiket. De tapasztalataim szerint a leitatás nem jó kereskedői fogás, és oly messze áll a civilizált országok szokásaitól, mint a Balkán Európától. Svédországban akármerre jár az ember, még a kisebb városokban is talál egy-egy olyan üzletet, amelynek cégtábláján a következő, értelménél és külalakjánál fogva mindennek, csak éppen vonzónak nem mondható felirat áll: Systembolagets. Ezt az összetett szót hajlamos vagyok társulatrendszernek fordítani.*

Az ilyen üzletek kirakatában néhány palack inkább mutatja az üzlet rendeltetését. Nálunk az ilyen üzletet messzire láthatóan és feltűnést keltve SÖR, BOR, PÁLINKA felirattal látnák el. Bent az üzlethelyiségben patikatisztaság és gyógyszertárhangulat uralkodik. Egy parkolóhely óra-szerű csinos gépből sorszámát leszakítja a vásárló, és akár a bankban, tisztes távolságról figyeli, hogy a kiszolgálóhelyek fölött melyik elektromos jelzőtáblán jelenik meg a száma.

Az üzletben üvegezett polcokon mindenféle palackozott italok, különleges tárolókban sokféle olvasnivaló, ingyenes itallista, tájékoztató kiadvány hever. A *Prislista* negyedévenként megjelenő, 64 oldalas, rendkívül érdekes olvasmány. Az italok osztályonként (vörös, fehér, rózsaszín borok, pezsgő, brandy, konyak, likőr, puncs, rum, whisky, szőke és barna sörök stb.) és alosztályonként (nehéz, erős, félkönnyű, száraz, édes stb.), katalógusszámmal, az eredet hely és évjárat feltüntetésével, a fontosabb jellemzők felsorolásával, az ürtartalomnak megfelelően árazva sorakoznak ebben a kiadványban. Válogatni tudni kell. A kiszolgáláshoz az is hozzátartozik, hogy a vásárló elmondja az eladónak, milyen alkalomra, milyen étkezésre, miféle ételek mellé szánja az italt. A kitűnően képzett eladó segít a választásban.

Svédországban 363 systembolagets van. Stockholmban számoltam tízet. Dehogyan vásároltam mindenikben! A *Prislistából* tudom tíz italbolt címét. Mindenikben 363 féle ital kapható, védjegyük szerint több mint 1200-at tartanak nyilván. Ez pedig azt jelenti, hogy vásárolható is. Az ember bemondja az ital márkáját, évjáratát, a palack vagy a sörök esetében a konzervdoboz ürtartalmát, a bájos hölgy vagy a megnyerő képű öregúr visszavonul a raktárba, és kisvártatva mosolyogva hozza a vásárló által kívánt italt. Kiváló rendszer a systembolagets, ahol minden arra készíti a szeszes és kevésbé szeszes italra szomjúhozó embert, hogy adjon magára.

Mi sem áll ettől távolabb, mint a nálunk honos „mindegy, csak ártson!” szerű igénytelenség. Igaz, az italárak is kijózanítóak: mérsékelik a vásárlási mámort, fékezik a kedvet. Egy jobb fajta félnehéz vörösbor palackja lejjre átszámítva 6-7 ezerbe kerül. A 3372 sorszám alatt található francia, Graves környéki, 1983-as évjáratú Château la Mission Haut Brion nevű nehéz vörösbor palackja nem kevesebb, mint 62 600 lej. A CaritasTon hizlalt pénztárcájúak talán megengedhetik maguknak. Egy kis üveg whisky 10-20 ezer lejért kapható. A sört ezer lejnek megfelelő áron „prédálják”. Az élelmiszerüzletekben található sör szesztartalma 1,5-3,5 százalék vagy ennél is kevesebb, ára az ottani fizetésekhez viszonyítva mérsékelt. A huszonnégy országból importált borrengetegben mindössze két román borra akadtam; a

félerős Oltina - az Egri bikavérrel megegyező, 42 koronás áron - és a Küküllő menti félédes fehér - a magyar Csárdás nevű borral azonos áron - kapható. Sajnos mindkét román bor az évjárat megjelölése nélkül, a tájegység feltüntetése helyett csupán „román” jelöléssel került a katalógusba. Így aztán a többitől messze elmaradnak, az igényes fajborok listájára be sem kerülhetnek. Söreink a dán, belga, finn, norvég, ír, francia, mexikói, német, spanyol, kanadai, amerikai és ausztrál sörökkel nemcsak egy napon, hanem egy évben sem említhetők. A mi szocialista igénytelenséghez szokott gyomrunk is nehezen birkózik meg velük. Így aztán civilizált italfogyasztásról nálunk egyelőre szó sem lehet. De azért unokáinknak lejegyeztem egyet s mást abból az István által elmesélt és támogatott népművelő munkából, amely napjainkban Svédországban folyik

- Itt most úgy járnak az érdeklődők borkóstolóba, mint régen otthon jártak faluhelyen a fonóba. Vannak előadók, oktatók. Csoportosan utaznak Németországba, Ausztriába, Franciaországba. Valamely borvidékre érkezve kerékpáron járják a környéket, látogatják a pincéket. Szakszerű magyarázatot kapnak. Nekünk itt, Svédországban nincs erre szakemberünk, de ott találtunk megfelelőeket. A szőlő metszésétől a bor kezeléséig mindent megtudhatnak a kirándulók. Gyakorlati bemutatókon vesznek részt. Kérdeznek, és nem isznak, hanem valóban kóstolnak. Így neveljük az igazán igényes borfogyasztókat. Ennek megfelelően nekünk, borkereskedőknek is igényesnek kell lennünk az országba behozott borokkal szemben. Szigorú szabályok szerint járunk el. Például alapos vegyelemzésnek vetjük alá az importált italokat. A borban a szőlőcukron kívül nem lehet másféle cukor. A borkóstoló észleléseit számítógépbe táplált, vegyelemzésből származó adatok egészítik ki. Ha ezek az adatok valamiben is eltérnek a szabványban meghatározottaktól, sikkítással jelzi a számítógép. Az ilyen italt semmi áron sem engedjük be az országba. Van olyan bortermelő ország, ahol akár nyolcvan fajta szőlő levét szűrik egybe. Az így készült italból annyi van, hogy előnti az országot, de nem exportcikk. A minőségi bor ott kezdődik, hogy egyféle szőlőből készül, s azt egy helyről szüretelik. A cabernet az legyen cabernet! Belgiumból például „Veszélyes” felirattal, akár a tilos vegyi anyagokat, visszaküldik kiindulási helyükre a kevert vagy netán kénezett borokat. A jó borok ismeretét a nemes szőlők felismerésével kell kezdeni. Magam is végigjártam ezt az iskolát, és eljutottam a világhírű tokaji borokig. Ezekből szállítok, a minőségi borokat részesítem előnyben. A tokaji bor 136 literes gönczi tölgyfahordóban érkezik, és félliteres palackokban indul világ körüli hódító útjára. Különböző minden hordó bor külön világ. Nincs két egyforma tokaji bor sem. Fontos a borok szállítása és tárolása. Légkondicionált pincém van, ahol állandó a 13,8 Celsius-fokos hőmérséklet. Innen látom el hétezernél nagyobb számú vásárlóköroket, beleértve hetven éttermet is.

István büszke rá, hogy az egyedüli bevándorló Svédországban, akinek sikerült felküzdenie magát a legjobbak közé. Rendszeresen jelen van a Forum Eventum eseményein, amely a kiváló áruk fóruma. Júniusban például a kiállítóhely méteréért 7900 svéd koronát kellett fizetnie, és a tokaji borokból álló kóstoló személyenként potom 450 koronába került, de sikerült elérnie, hogy ajánlott borait azóta valóságos értéküknek megfelelően, az addigi árakat növelve hozhatja forgalomba. A csökkenő árakkal számoló borpiacon ez rangadó teljesítmény, így aztán Istvánt méltán nevelhetjük Stockholm borkirályának. A helyi Magyar Házban mostanában indított bortanfolyamára jó volna beiratkozni. Ha nem másért, hát azért, hogy a valamikor majd reánk köszöntő jó világ az italok élvezetének tudományában se érjen minket analfabétaként. Száraz szomorodnival koccintva, jövőnkön nem illő, nem lehet és nem is szabad szomorodni.

A borban mindig marad valamennyi minket is éltető igazság!

Cselgáncs és „hazaárulás”

Nem volt még tizenhét éves, amikor őrizetbe vették tiltott határátlépésért. Kolozsváron élt, és tudott annyit a világról, hogy túl a határon egészen más, szabad az élet. Oda vágyott. Miután elfogták Temesvár közelében, szülei idegklinikai kezeléssel próbálták menteni a súlyos ítélettől. A kórházban sokat segített az ápolóknak, akik nagyon megkedvelték. Olyan diagnózist kapott, hogy hazamehetett. Kolozsváron persze folytatta a „kezelést”. Iskolakezdésre kijöhetett a „zöldfedelűből”, ahol sok furcsaságot tapasztalt. Folyt ellene a vizsgálat. Hazaárulónak nevezték, amire büszke volt, hiszen olyasmit cselekedett, amit csak kevesen mertek. Akkoriban hurcolták meg Dusa Ödönt a pinceklubja miatt.

Misi kortyolt egyet sörösdobozából:

- Mindig fölnéztem Ödire! Szavalt és modern muzsikát gyűjtött. Többet akart és tett, mint amennyit „megengedett” a bennünket sorvasztó hatalom.

Misi - a Micael nevet Svédországban vette fel - időközben birkózni járt, és hogy lépést tartson a korral, Csép Dezső edző segítségével cselgáncsozni kezdett.

- Munkaruhában, rossz matracokon küzdöttünk, amelyek minduntalan kiszaladtak alólunk, és emiatt állandóan kékek meg lilák voltunk. Gyorsan haladtam előre, mert segített mindaz, amit a birkózóknál tanultam: a betanult dobások és fejlett földharcom. Ősszel már szerepeltem a bajnokságon. Az első mérkőzésemen feketeöves temesvári versenyzőt győztem le. Felfigyeltek rám. 1971-ben országos ifjúsági bajnokságot nyertem. Közben leérettségiztem. A testnevelési főiskolán kellett volna folytatnom tanulmányaimat, de egy akarnok sportvezető, hirtelen elhatározással, bemelegítés nélkül küldött pályára a megyei bajnokság döntőjében. Előzetes megbeszélés alapján meg nem jelenéssel át kellett adnom a mérkőzést egy katonabarátomnak. A továbbhaladás szempontjából érdektelen mérkőzés eredményeképpen bordatörést szenvedtem, és nem felvételizhettem a főiskolára. Temesváron végeztem magas szakképesítést nyújtó iskolát. Bukarestben sportolóként katonáskodtam. Csavaros megoldással a vasutak színeiben versenyeztem. Sokat edzettem, birkóztam is. Egy maratoni távon jeleskedő barátommal órákon át a vasúti sínen szaladtunk, egy másikkal súlyemelést gyakoroltam. Közben gyarapodtam súlyban is. Beléptem a 78 kilósok csoportjába. Ősszel a bajnokságban egyetlen mérkőzést sem veszítettem. A döntőben a dinamós bajnokkal szemben a bírók elvették tőlem a meccset. Leszereltem. Azzal kecsegtettek, hogy a bukaresti főiskolásokhoz kerülhetek, és közben elvégzem a jogot. Titkos vágyam volt ez, de nem sikerült, mert abban az évben nagy botrány tört ki a felvételikén elkövetett visszaélések miatt, így aztán nem segíthettek. Edzői képesítést szereztem.

Áttelepülés - sportból nem lehet megélni

- Közben a bátyám, aki szintén cselgáncsozott, kikerült Lengyelországba, ahonnan dobbanott: Svédországban telepedett le. Engem nem engedtek külföldre, hiába voltam a válogatott tagja. Aztán a kegyetlen sors akaratából édesanyám útlevelet kapott, meglátogathatta a bátyámat. Hazafelé gépkocsibalesetet szenvedett és meghalt. Megengedték, hogy hazahozzam, mert akkor már jóváhagyott házasságkötési engedélyem volt. A bátyám hozott össze egy magyarországi nővel. Akkoriban ez megszokott módja volt az áttelepülésnek, Svédországba érkezve, 1977. október 11-én a bátyámat kórházban találtam. Ő vezette a kocsit, amelyben anyám meghalt. Másnap tért magához. Később érkezett a másik bátyám is. Sorshúzással döntöttük el, hogy ő megy haza. Apámat nem akartuk magára hagyni Romániában. Politikai menedékjogot kértem. A svédek bevitték a tömlöcbe. Úgy döntöttek, hogy kitoloncolnak. Repülőre ültettek. Bécsben német nyelvtudásomnak és a bátyámtól kapott pénznek köszönhetően kikerülhettem a repülőtérrel. Csak német vízumot kaptam. Elmentem egy barátomhoz,

aki elvitt a helyi cselgáncsozókhöz. Rendre az egész csapattal megmérkőztem: feltöröltem velük a szőnyeget. Pénzt adtak, lakást, jó fizetést ígértek. Közben svédországi bátyám ügyvédet fogadott, és karácsonyra visszatérhettem Svédországba. Munkát kerestem és jelentkeztem a legjobb svéd cselgáncscsapatnál, a rendőrségi sportklubnál. Márciusban már edzőként dolgoztam. Angolul, olaszul, németül beszéltem. Gyorsan megtanultam svédül. Éjszaka kocsmákban, bárókban dolgoztam, hajnalban újságot hordtam, később iskolai felügyelőként vállaltam munkát. Egy év múlva indultam a bajnokságon. Tizenöt nemzetközi turnét, egyszer skandináv bajnokságot nyertem, kétszer voltam svédországi ezüstérmes. A nyolcvanas évek közepéig küzdöttem. A csapatbajnokságon rendszerint nehézsúlyban indultam, hiszen edzőként példát kellett mutatnom, hogy a súlyosabb ellenfelekkel is elbánok. Előbb a södertaljai csapatnál edzősködtem. Rövid idő alatt az élvonalba hoztam a csapatot. Egyik tanítványom a svédországi cselgáncsszövetség jelenlegi titkára. Eltörtem vele a vállamat. Közben a rendőrségi csapatnál versenyeztem. Bevezettem csapatomnál a bioritmust kimutató számítógépes statisztikát. Sikert sikerre halmoztam. Közben a bírói képesítést is megszereztem. Felfigyeltek rám. Előadásokat tartottam, szakmai tapasztalataimat átadtam. Hívtak a rendőrségi csapathoz edzőnek. Főedző lettem.

Kocsiba ültünk és benéztünk a klubba. Svédországi szemmel nézve igénytelen környezetben áll. A pici előszobából, ahol le kellett vetnünk a cipőnket, beléptünk a szőnyeggel borított terembe, ahol fiúk és lányok élvezettel tépték egymásról a hófehér cselgáncsruhát. Néhány szót válthattam Jobb Roberttel, aki nemzetközi hírnevű bajnok. Köpcös, erős alkatú legény. Svédországban született, de apja nyelvén is beszél, ha muszáj. Amikor Misi megmondta, hova való vagyok, szépen válaszolgatott kérdéseimre. Bizony mondom: rászolgált a nevére. Eredményei mutatják, hogy tudása sokkal jobb, mint sok-sok küzdelemben lelkes társáé.

A közösség szolgálatában

- Itt nem fizetik a teljesítménysportolókat, mint nálunk. Így aztán a saját pénzemből vettem nekik csokoládét, kisebb ajándékokat. Az sem előny, ha valaki a rendőrség valamelyik csapatának tagja. Egyszer fordult elő velem, hogy kocsim műszerfalára felragasztott sportklubunk jelvényét látva elnézőbbek voltak a rendőrök. Gyorshajtásért állítottak meg valahol az autópályán, ahol útjavítás miatt hetvennel kellett volna hajtanom, de százhusznál többel mentem. „Milyen öved van?”, kérdezte a rendőr. Mondtam, hogy elég „piszkos” már, mert nem szeretek dicsekedni fekete övemmel.” És nálatok az a szokás, hogy túlhaladjátok a megengedett sebességet?” Szült a feleségem, hadd menjek, lássam, fiú-e vagy lány. Miután kifizettem a bírságot, utamra engedett. Bevonhatta volna a hajtásimat. Szóval, akkor vagy később születtek gyermekeim, nem lényeges. A magyarországi nővel intézett házasságomból természetesen itt már nem lett semmi. Miután svéd állampolgárságot kaptam, kihozattam Erdélyből tornatanárnő barátnőmet, aki gazdagnak hitt. Gondoltam, majd együtt nekikezdünk a gyűjtögetésnek. Nem sikerült a házasságunk, mert kétszer is elvétette a gyerekeimet. Találtam egy elvált asszonyt, aki ikreket szült, így aztán két fiam van: Árpád és Attila. De ő birtokolni akart, akár a svéd nők. Ivott is, amit nem állhattam. Elváltunk. Most svéd barátnőmmel élek, útban van harmadik gyermekem.

Fábián Misi mozgékony ember. Segítőkészségéről legendákat mesélnek. Azt mondják: legalább huszonöt embert segített kijutni a diktatúra alatt szenvedő Romániából. Sokoldalúsága is bámulatos. Foglalkozik filozófiával, csillagászáttal, hajózással, irodalommal, konyhaművészetrel, fotózással és videózással. Az egyik születésnapjára olyan pulykasültet készített, amelyből előzőleg minden csontot „kiszerezelt”. Barátai - mindig számosan vannak - ahogy mondják: „eldobták” magukat ámulatukban. Közösségi ember, aki nagyon is tudatosan törekszik a szülőföldjüktől messze került magyarok összetartozásának szilárdítására. Vidám természete, szolgálatkészsége, jóindulata határtalan. A stockholmi Magyar Házban először a

bárpultnál találkoztunk. Olyan természetesen, odaadón végezte önkéntes munkáját, hogy azt hittem: nagy tapasztalatú vendéglátó szakember. A Katolikus Kör vacsoráján pincérkedett. Ebben a szerepében is kiválót alakított. Aztán közénk ülve országunk-világunk közös gondjairól folytatott vitánkba oly természetességgel tudott bekapcsolódni, hogy rá kellett figyelniünk. Nem magamutogató ember. A közösség szolgálatának jegyében cserélhettünk vele gondolatot. Látja és elítéli a közöttünk lévő széthúzást, az apró, sértődésekből kiinduló összeférhetetlenséget. Gyakorlatias módon mindenkor a cselekvést részesíti előnyben a sokszor értelmetlen és hiábavaló szócséplés ellenében. Barátaitól tudom, hogy az utóbbi időben az erdélyi magyarságnak szánt segélyek gyűjtésekor, a felajánlást elsőként azért kezdte jókora összeggel, mert a tehetősebbek szabódtak. Meghökkenésünkre is vállalkozik, hogy jó ügyet szolgáljon. A stockholmi magyarok például felekezetük szerinti csoportokat alkotnak. Misi gondolt egyet, és beiratkozott mind az öt vallási közösségbe, anyagilag mindenkit egyformán támogatja. Rosszat senkiről sem terjeszt, példát mutat arra is, hogy mindenkit meg lehet és meg kell érteni, mert csakis megértéssel és szeretettel közeledhetünk egymáshoz. Felfogásában ez nem jelenti a nyilvánvalóan elítélendők bűneinek elhallgatását. De szókimondása, nyíltsága nem elkülönülésre készítet, hanem a hibásak, a hibát követők megváltoztatását célozza.

Fábián Misinek már csak távoli rokonai élnek Erdélyben. Barátai viszont számosak. Stockholmban úgy éli életét, hogy a méltán elnyert elismerésből nekünk is juttat, hiszen ő ezután is kincses Kolozsvár egyik sikerrel küzdő és jószándékú fia marad.

Köszönöm, jól vagyok

Beszélgetés a 80 éves íróval - kérdezett: Székely Ferenc

- *A minap újból beleolvastam a Viselkedjünk c., 1988-ban megjelent illemtankönyvébe. Annyira fontos ez a könyv - nemcsak fiatalok körében -, hogy most, a harmadik évezred elején tanítani kellene Európa magyar iskoláiban. Ha egyetért velem, kérem, ossza meg véleményét.*

- Azt hiszem e kiskönyv nyomán született *Illemszótár* című könyvemben megfogalmazott ajánlás maradandó megállapítása az érdekes.

„Ez a könyv nem kívánja a szájbarágós pedagógia gyakorlata szerint szabályokba szorítani a helyes viselkedés mikéntjét. Különböző is ezeket a szabályokat az eddigiekből okulva mindenkinek sajátmagának kell kialakítania. Az illemben csak a jól viselkedni kész egyén jóérzése az állandó. Jóérzésből pedig mindenkor a megfelelő viselkedési szabályok is kialakíthatók. A szótár ehhez nyújt segítséget, támpontot, példát és sok hasznos ismeretet. A kényelmeknek és a megcsontosodott illeműeknek nem ajánljuk ezt a könyvet. Hiábavalóan ne költsék erre a pénzüket. A változó időben a változtatás egyben jobbítás. A viselkedéskultúrának is új alapokról indulva kell javítania nem éppen dicséretes emberi kapcsolatainkon.”

- *Első kötete, amire felfigyelt a szakma és egyöntetű sikert aratott az olvasók körében, a Köszönöm, jó vagyok volt, 1969-ben jelent meg a Forrás-sorozatban. Miről szól a kisregény?*

- Már akkor sem volt titok, hogy kisregényemmel a proletárburzsoáziáról rángattam le a vörös bársony leplet. Volt egy rövid fél esztendő, a kurbli vassal párt- és ország élére került és a bicikli tolvaj csicskása uralkodásának váltása idején, amikor a vásárhelyi *Igaz Szó*, majd Kacsó Sándor jóváhagyásával, a *Forrás* sorozat könyveinek máig legnagyobb példányszámával megjelenhetett. A könyvet az egykori illegálisak elégették, az előszót író Bálint Tibort veréssel fenyegették, engem eltiltottak a közléstől. Kilenc évig tartott a büntetés. Később sem engedték meg, hogy a Forrás-nemzedék valamelyik csoportjához soroljanak. Nálunk

figyelman kívül hagyták könyvemet. Megelégedtem Ruffy Péter és Illyés Gyula dicséretével. Legutóbb Kántor Lajos méltatása jelentett némi elégtételt művem akkori elhallgattatásáért.

- *Kolozsváron, Európa egyik legszebb városában született a két világégés között, 1935-ben. Meséljen gyermekeveiről, háborús emlékeiről*

- Megtettem ezt készülő pentalógiám első kötetében, amely a Magyar Elektronikus Könyvtárban olvasható. *Voltam - A Boldog utcán innen* címen. Máig erő bajom, hogy apám Károlynak nevezett, a születési bizonyítványomba Carol-t írtak. A hivatalon kívül soha senki nem használta ezt a nevet. Most, amikor gondoskodtam, hogy „nevemet hibátlanul írják fölém, ha eltemet, ki eltemet” és a svédek az ékezetet is kiteszik keresztnemre, otthon, nem kaphatok igazolványt és útlevelet sem, mert a hivatal szerint nem is létezem. (Új házasságom alkalmával végül sikerült érvényesítenem Romániában is a Svédországban megengedett keresztnév helyesbítésemet. Így lettem 84. esztendőmben végre az, akinek kereszteltek a hídelvei református templomban.) Négy esztendő koromban csak románul tudtam, egy öregasszony vigyázott rám. Később egy időre Apámmal laktam és csak akkor laktam jól, amikor elettem előle az egy tál vadasmártásos ebédet a Mátyás király utcai kifőzdében. A háború éveiben mostohaapámnál élveztem a külvárosi életet, jó voltam mézeskalácsos inasnak, a Ref. Kollégiumban pedig szobrásztehetségnek hittek. Aztán úgy is volt, hogy négy kolozsvári szülőm között, mert mostoha volt a sors, internátusban kellett laknom. Későn érő gyerek voltam, de a sok iskolareform miatt 17 évesen már technikai diplomám volt, és a magam lábára állva kezdtem felnőtteknek való életet, jó messze szülővárosomtól, amely mindig, ha ragaszkodom is hozzá, mindig kiebrudal. Konstancán, a Duna-Fekete tengeri csatornánál vezettem elektromos exkavátort és a tervezőirodán műszaki rajzolóként fénymásolási újtásomért pénzt is adtak.

- *Milyen emlékeket őriz a moldvai katonáskodás idejéről, amikor erdélyi magyarként, Trianoni-vesztesek leszármazottjaként egy egységes román vidéken kellett „szolgálnia” a haza érdekeit?*

- Katonáskodásom idején, amikor azért is rettegtünk, hogy bevetnek bennünket a magyar forradalom ellen, füzetnyi verset írtam erről. Örmesterem félelmében, titkon megsemmisítette verseimet. Blogomban, amit *Titoktárnak* neveztem, közlök ezekből a versekből, néhányat másolatban őriztem. (<http://titoktarcsi.blogspot.se/search?updated-max=2010-11-01T12:17:00%2B01:00&max-results=7&start=37&by-date=false> Egy régi versem)

- *1958-68 között az Igazság c. Kolozs megyei tartományi lap munkatársa, s tíz év után ott hagyja a lapot, hogy félévig a Helyipari Vállalatnál keresse kenyerét, technikusként. Miért hozta ezt a döntést?*

- Miután kisregényemet a főszerkesztő kulcsregénynek minősítve lapunkban elhallgatta, egy vajdrágító kormányintézkedést bíráló vitám nyomán, letettem újságíró igazolványomat a titkárnő asztalára és távoztam a szerkesztőségből. Az akkoriban elrendelt személyzet-leépítéssel úsztam meg a dolgot, és kaptam technikai állást a Helyipari Vállalatnál.

- *...És eközben elvégez egy bukaresti újságírói főiskolát és egy magyar-román szakot a marosvásárhelyi Pedagógiai Főiskolán. Kik voltak tanárai, - itt is, ott is -, akiktől a szép magyar szót, az írás művészetét tanulta, s emberi tartásuk, a későbbiekben példamutató volt?*

- Az újságírást második szakmámnak tartva, az 1960-as évek elején végeztem főiskolát. A magyar nyelv és irodalom szeretette és román tanárom biztatására, aki román nyelven írt karcolataimért biztatott, iratkoztam be a Pedagógiai Főiskola román-magyar nyelv és irodalom szakára. Később, amikor már az Ifjúmunkás publicistája voltam, hároméves mestéri tanfolyamon sajtóvezetői képesítést nyertem.

- *Mint Kolozs megye utolsó magyar nemzetiségi közművelődési felügyelője, két éven keresztül, az újonnan átszervezett adminisztratív-földrajzi tájegység magyar művelődési életét igazgatta, - a lehetőségekhez mérten. Mennyire adtak „szabadkezet” akkor az élet minden területét behálózó cenzorkorifeusok?*

- Napilapnál művelődési rovatot is vezettem. Innen bizonyos tájékozottságom a közművelődésben. Elégtételt az adott, hogy sikerült két Kolozsvár környéki énekkar évfordulójának ünnepléséhez kormánykitüntetésekert szereznem, és munkakörömön kívül, saját felméréseim alapján a kalotaszegi falvak magyar könyvállományát fővárosi könyvraktárban porosodó kötetekkel gyarapítanom. Ezt a Megyei Könyvtár elrománosító törekvései ellenében, a falusi könyvtárak címére küldött könyvekkel értem el. A megyei néptanács értünk felelő alelnöke jelzésére, miszerint igen sokat dolgozom, szívesen vállaltam Cseke Gábor felkérésére munkát az Ifjómunkásnál.

- *1970-től közel két évtizeden keresztül meghatározó egyénisége a Bukarestben megjelenő erdélyi magyar ifjúsági lapnak, az Ifjómunkásnak. Mi hozta a váltást, amikor új megbízatást kapott, s el kellett vállalnia a Napsugár és a Haza Sóllymai főszerkesztését, hogy az apró magyarok is részesüljenek „szeretett nagyvezériünk” iránti éljenzésből, de ugyanakkor - kellő zsurnalisztikai rátermettséggel - a valós értékeket, a gyermekeknek szánt, politikamentes irodalmat, képzőművészeti alkotásokat is be kellett vinni a laptestbe...*

- Cseke Gábor felfelé buktatása után, a magát a diktátor fia barátjának feltüntető új főszerkesztőm ellehetetlenítette munkámat. Azt terjesztette a szerkesztőségben, hogy magyarkodom, nincs olyan írásom, amibe ne csempészném be a nemzetiségek ügyét. Évek óta, már, a nevelési rovat vezetőjeként vállaltam a lehetőségeket fokozatosan erőltetve elhallgatott történelmünkről írni riportjaimban, elemző írásaimban és jegyzeteimben is. *Szülföldtől távol, Ezer kilométer a Dunán, Ezer kilométer a Kárpátokban, Keskenyvágányon, Regények színhelyén, Tanítók nyomában, Váraink, Szerelmes történelem* és más sorozataimban Erdély történelméről igyekeztem a lehető legtöbbet írni. A *Szülföldtől távol* riportsorozatomra a Központi Bizottság is felfigyelt. Csak az mentett meg, hogy saját pártkönyvem mellé tette a sajátját Cseke Gábor főszerkesztőm. Később az aktivista főszerkesztőm megpróbált fegyelmi eljárással fenyegetve távozásra bírni, végül a felfelé buktatás kényelmesebb változatát választva, javasolta áthelyezésemet a két gyermekirodalmi laphoz.

- *Kik voltak azok a jeles romániai költők, írók, képzőművészek, akikkel dolgozott, s ma is szép emléket őriz róluk?*

- Tamás Gáspár pelenkázott, a napilap szerkesztőségében engem nevezett meg írástudónak, Papp Ferenc és Kemény János biztatott regényírásra, Kacsó Sándor bátorságra tanított. Nem tartoztam egyik írói csoportosuláshoz sem. Szöcs Géza támogatására keltem a *Fellegvár* védelmében. Balog Edgárral és Gaál Ernővel egy székelyföldi körutazás nyomán kerültem közelebbi ismeretségbe. Edgár később, amikor a Donát negyedbe költöztem tanítványául fogadott, naponta látogattam. A Napsugárnál, ha kellett, Kányádi két kis verséből harmadikat csináltam, hogy általam makacs fellépésemenek köszönhetően kieszközölt külföldi távollétében fizetését biztosítsam. Bálint Tibor dicsérete jól esett, Fodor Sándor barátsága még a Bajor féle katolikus lap szerkesztőségben való fogadásom után is tartott. Jó esztendeig dolgoztam bérmentve Szöcs Gézának az Erdélyi Szépmíves Céh újraindításában. Egyetlen korombeli íróbarátom a nemrégien elhunyt Lászlóffy Csaba volt. Varró János két regény megírására ösztönzött, nem sejtettem, hogy a szekuritátét is szolgálnia kellett. Nem tudok megbocsájtani a besúgóknak! A csoportok (klikkek), ahova tartoztak, ma is védi őket. Györkös Mányi Alberthez is közel álltam. Soó Zöld Margit mellett Deák Ferenc értette lapújító terveimet, neki köszönhető a Napsugár máig használatos korszerűsített címlapja.

- *Hogyan emlékszik a 85-ben beindult szorításokra, amikor nemcsak a sajtóban, de az élet minden területén „húztak egyet” a csavaron, a legrafináltabb módszereket vetették be, hogy biztosítva legyen szeretett hazánk „felvirágoztatása”. Egyik elokvens példa Huszár Sándor eltávolítása a Héttől, azzal az ürüggyel, hogy egy kép fejjel lefelé jelent meg nyomtatásban. Nyilván, nem ez volt az első, sem az utolsó „kitaláció”... -*

- Csak a vak nem látta, hogy rendszerváltás küszöbén állunk a nyolcvanas évek végéhez közeledve. Főszerkesztőséget tudatosan, a szerkesztőség kérésére vállaltam. Akkoriban majd minden magyar lap élére pártaktivistát neveztek ki. Feladatuk a lapok elsorvasztása volt. Aki valamiért nem felelt meg ennek a feladatnak, a Huszár sorsára került. De ezt a módszert már előbb sikerrel használta Kovács Andor főszerkesztőm. Mezei Jocót, mert tisztafejként nem láthatta, hogy a spalton lévő fekete folt tótágast áll a cinklemez, sietve menesztette. Az igazi ok az volt, hogy Jocó szemébe mondta a főnöknek: nem ért a képzőművészethez.

- *A 89-es változást követően, önkéntes újrászervezője, törvényes beiktatója, majd intézője is az Erdélyi Szépmíves Céhnek, ami manapság keveset hallat magáról. Mi volna ma a legfontosabb feladata ennek a Céhnek?*

- Az újraindított Céh ismételt újraindítását mostanában is említettem Szöcs Gézának. Hiszem, hogy eljön az ideje ennek is... Mert az ESZC olyan Kós Károly által reánk hagyományozott kincse az erdélyi magyarságnak, amit kár nem folytatnunk. Távozásom után az erdélyi magyarság vezetői közötti torzsalkodás légkörében sajnálatosan ellehetetlenült ez a Keresztes Zoltánnal együtt hivatalosan bejelentett művelődési egyesület, amelynek 67 fiókját terveztem, és félszáznál több külön könyvtárat létesítve, beindítottam. Mert sablonos módon a közérdek követelését semmibe véve, a személyes érdekek kerültek előtérbe. Azt hirdetem, hogy a Céh nem valakié, hanem az erdélyi magyaroké, így sikerült 2600 fizető támogatót toboroznom. Kós Károlyt követve, hiába adtam nyomdába az első sorozat hat kötetét, a nyomtatásra szükséges pénzt, a sokféle rosszindulatú akadályoztatás miatt, nem sikerült biztosítani.

- *95 végén, fia, szülei és felesége halála után, Svédországba költözik, svéd-magyar unokái nevelése végett, de végül, ebből hosszabb „svéd-szerelem”, következik. Miért hozta azt a döntést, hogy élete hátralévő éveit Európa északi felében, egy erős, nyelvét és gyökereit szerető-ápoló magyar kolóniában tölti le?*

- Engem szüleim példája szolgálatra nevelt. Fiam, szüleim és feleségem halála után, ha megkésve is, de szilárd elhatározással családom szolgálatára szántam el magam. Családegysítés nyomán, nyugdíjasként kerültem Svédországba, fél-magyar unokáim nevelésére. Azóta minden vasárnap magyar órára várom három unokámat. Közzolgálatomnak is helye van itt: alapítottam és szerkesztem a *Magyar Liget* családi lapot, és az *Ághegy* - skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóiratot. Némi rádiós tapasztalattal egy ideig veztem az egyetlen svédországi magyar rádióadást és főszerkesztésem alatt jelent meg a bevándorlók svéd nyelvű lapja az *Över Gränsen (Határokon át)*. Tanári képzésemnek hasznát is vettem. Minden karácsonyfánk alatt unokáim saját verssel vagy svéd-magyar fordításokkal szerepelnek. Nagyobbik unokám tavaly nyáron kitűnően vizsgázott a Balassi Intézetben, s a nemzetközileg elismert diplomája még inkább feljogosítja arra, hogy a svédországi fiatal fordítók közösségének tagja legyen.

- *Aki svédországi éveit és munkásságát követi, annak az a véleménye, hogy csöppet sem „vett vissza” a kolozsvári-bukaresti életritmusból, sőt, igenis, rákapcsolt... Készítene egy kisebb leltárt az elmúlt 20 évről?*

- Lassan befejezem önkéntes küldetésem. Az *Ághegy* (<http://aghegy.hhrf.org/>) egyféle, 50 számát tíz vaskos kötetbe foglalt antológia is, amelybe összegyűjtöttem a Skandináviában élő magyar alkotókat. Éppen most fejezem be utolsó számát. Az egyetlen csaknem minden

támogatás nélkül megjelenő magyar folyóirat a világon. Nyolcvan évesen, társadalmi segélyből élve anyagilag sem bírom tovább. Tizenhárom könyvem vár kiadóra, az elmúlt két évtizedben. Erdélyben mindössze az Irodalmi Jelen regénypályázatán különdíjas regényemet jelentették meg. Okáról az egyik kiadó igazgatója azt mondta, hogy ez azért van, mert valaki olyanhoz tartozónak számítanak, akit nem kedvelnek az erdélyi magyar politikusok. Átadom a Magyar Liget (<http://magyarliget.hhrf.org/>) szerkesztését egyik munkatársamnak (több hónapos próbálkozásom után sajnos vissza kellett vennem szerkesztését, mert túlbecsültem képességeit), az *Ághegyet* pedig, mert nem találtam olyan embert, aki szerkesztését és szervezését ellenszolgáltatás nélkül végezné, visszahelyezem eredeti helyére, mellékletként fog megjelenni.

- *Több Írószövetségnek, s a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának választmányi tagja. Mi a véleménye, hol kellene jobban odafigyelnünk, hogy anyanyelvünk ne sérüljön, gazdagodjon, úgy adjuk át utódainknak, ahogyan kaptuk...*

- Évtizeddel ezelőtt meghirdettem: Magyarságunk jövője a magyar családokban dől el. Éppen úgy, ahogyan a magyar egyesületekben is, nem az emeleteken ütköződő pózoló, hanem a földszinten élő sokezek a fontosak. Az RMDSZ alapításából is kivettem részem, a kolozsvári huszonhét tagú szervezőbizottságot vezettem, amíg a saját pecsenyéjüket vigyázók meg nem rágalmaztak. A magyar szervezkedés alapjait, az „alagsorok”-kal kezdődően, a régi magyar tízes szervezetek hagyományának folytatásában látom. Ilyen irányú javaslataimat az RMDSZ Szervezeti Szabályzatába azok nem hagyták bekerülni, akiknek a közösség csak arra kellett, hogy karrierjüket építhessék.

- *Több verskötete jelent meg, kérem, sorolja fel ezeket, s várhatunk-e újabb Tar Károly-versválogatást?*

- Remélem *Est* című versgyűjteményem mielőbbi megjelenését. Baráti biztatást Pomogáts Bélától és Kalász Mártontól kaptam, kiadót ezután kell keresnem. Kiadtam többek között barátaim meg ajándékozása céljából, kis példányban néhány könyvemet: *SUMMA: A Boldog utcán innen, Saját lábon, Ezer kilométerekkel - 1, Ezer kilométerekkel - 2, ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH* - Emlékkönyv, *Pánik* - regény, *Hajnalba vadnyuszik ablakom alatt* - regény, *Tar Károly TITOKTÁRa* - publicisztika, *Kedves könyveim könyve* - könyvismertetők, esszék, regények színhelyén, *Itt és ott* - versek és képek, *Száraz oázis* - négy színjáték, *Ami eszembe jut* - kisprózai írások, *Est* - versek. És végül *Voltam* címmel emlékirataim pentológiáját.

- *Élete egyik legnagyobb „utazása” Kolozsvárról Stockholmba vezetett, 1995-ben, később hol járt még a nagyvilágban, szeret-e utazni?*

- Az újságíró és nemkülönben az író kíváncsi természetű. A rendszerváltozás előtt én nem mehettem egyetlen nyugati országba sem. Svédországi társadalmi segélyemből megfordultam majd minden európai országban, jártam Afrikában és Amerikában is. Bálint Tibortól tudom, hogy neki „már fájt az utazás”. Hetenként többször is megfordulok a sokféle izommozgató géppel felszerelt tornatermünkben, úszkálók is egy keveset. Évenként egyszer hazatérek szülővárosomba, hogy az ott több mint hatszáz éve megtelepedett őseimre emlékezzem. És egyengessem az általam alapított *Tasnádi Tükör* című, rendszeres és világhálós megjelenésre is alkalmas lapot. Magam főzők, mosok, takarítok, spórolni csak így lehet, hogy valamely külföldi - nekem ez Európán kívüliséget jelent - útravalót összegyűjthessek.

- *Ha holnap kérnék/sugallnák, hogy térjen vissza Erdélybe, megtenné?*

- Már javasoltam: az ESZC újraindítását - amennyi eszem és jóindulatom még akad - a következő évtizedben is vállalnám intézőként vezetését..

„... nagyjából már megteremtettem egy olyan világot, amelyben jól érzem magam”

Beszélgetés Maros Miklós zeneszerzővel. Részletek egy terjedelmes beszélgetésből, amelyből a *Muzsika* is közölt.

- Svédországban gyakran kérdezik egymást az emberek: honnan jöttél? Nemcsak a kíváncsiság szüli, hanem az ismerkedés kezdetének elmaradhatatlan kérdése szokott lenni ez. De így is feltehetem a kérdést: Kicsoda Maros Miklós zeneszerző? A kérdezett minden valószínűség szerint önelemző válaszából aztán az életútja feléhez érkezett alkotó gazdag tevékenysége bontakozhat ki, amit jó, sőt kötelező megismertetnünk az utánunk következőkkel. Innen a kérdező kíváncsisága: Hol kezdted pályádat?

- 1943-ban születtem, Pécsen. Apám Maros Rudolf, Kodály egykori növendéke, egyike volt a század második felében a legismertebb és a legmegbecsültebb zeneszerzőknek. Anyám Molnár Klára hegedűművésznő. A zeneiskolával hároméves koromtól voltam kapcsolatban. (Nem mondhatom, hogy tanulója, hanem inkább azt, hogy az óvoda, vagy a pesztonka felügyelete helyett a zeneiskolában töltöttem az időmet). Aztán hatéves koromban, az általános iskolával párhuzamosan elkezdtem a hivatalos zeneiskolai tanulást is, csellóztam és zongoráztam hétéves koromtól. 1958-tól 1963-ig a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola zeneszerzői szakán Sugár Rezső növendéke voltam. Olyan személyiségekkel voltam körülvéve, akik a szakmaválasztásomat befolyásolták, ennek ellenére soha nem irányítottak zenei pályára. Azt magamnak kellett elhatároznom. De ez számomra soha nem volt kérdés. Így 1963-tól 1967-ig a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzői szakán Szabó Ferenc növendékeként tanultam.

- Zeneszerzeményeid közül mit tartasz kiemelkedőnek?

- A zeneszerző számára több esetben nem azok a darabok a legfontosabbak, amelyeket a közönség, vagy a muzsikuskok különösebben lelkesen fogadtak. Egy darab sikere gyakran attól függ, hogy mennyire hálás feladat az előadónak, vagyis alkalmat ad arra, hogy megmutathassa, mire is képes. Ez a virtuóz darabok kategóriája. Ide tartoznak azok a darabok, amiket egy-egy muzsikusk állandóan műsorán tart és ezáltal több, akár száz alkalommal is megszólaltat, aránylag rövid idő alatt. Egy zenekari darab, vagy versenymű előadására nagyobb előadói apparátusra van szükség, ezért azok ritkábban szerepelnek, még akkor is, ha egyik-másik szólista szívesen próbálkozik többszöri előadásával. Egy szimfónia is lehet sikeres darab, de az is a drága és komplikált előadói apparátust igényli. Ennek ellenére *I. Szimfóniámat* öt zenekar is eljátszotta, némelyikük többször is. Pedig több, mint száz muzsikusk igényel. Számomra a szimfóniák fontosak, mivel azok számomra mindig egy körülírható periódus összefoglalására szolgáltak. Ez azonban a hallgatóságot nem kell, hogy érintse. És azok a darabok, amelyek a szerző szakmai fejlődése szempontjából jelentősek, azokat a közönségnek egészen más okok miatt kell befogadnia. Hiszen a zene annyira összetett művészet, hogy mindenkinek nyújthat valamit, sokszor mindenki számára mást és mást. Ha mégis fel kellene sorolnom néhány művem, amely számomra is fontos és hangsúlyos siker is volt, akkor elsőként a *Turba* című kórusművet említeném, ami az Új Zene Nemzetközi Társaságának (ISCM) fesztiválján aratott feltűnést 1971-ben, Londonban. *Szimfóniáim*, főként az I., a III. és a IV. ugyancsak többször elhangoztak nagyobb közönség előtt. Versenyműveim közül a *Harsonaversenyt*, a *Klarinétversenyt* és a *Szaxofonversenyt* említeném.

„...a rossz körülmények hihetetlenül nagy erőfeszítésekre készítették”

Beszélgetés Ungváry Tamás stockholmi zeneszerzővel, a bécsi Zeneművészeti Egyetem meghívott előadótanárával. (részlet)

- Azt javasoltad, hogy lapfolyamunkban, amely egyelőre még csak a világhálón olvasható, skandináviai magyar alkotók műveiből ízelítő zenét is közöljünk, ne csak kottázva, hanem hangzó formában is. Ez nyilván számítógépes munkát és hozzáértést követel, fiatal munkatársaink segítségével erre törekszünk majd. Bizonyára azért javasoltad ezt a zenei rovat szempontjából rendkívüli dolgot, mert otthon vagy úgy az új hírszórás- mint az elektronikus zenei-technikák területén, hiszen, a bécsi Zeneművészeti Egyetemen éppen ennek az aránylag új zeneművészeti ágnek Svédországból meghívott és megbecsült tanára vagy. Milyen út vezetett az elektronikus zenéhez, zeneszerzéshez?

- Otthon, Budapesten, az Állami Hangversenyzenekar művészeként kezdtem pályámat, majd salzburgi tanulmányok után karmesterként folytattam. Az elektronikus illetve komputerzenéhez kíváncsiságomon, elégedetlenségemen, a stockholmi technikai adottságokon, a véletlenek összejátszásán s ezen sajátos körülmények felismerésén keresztül jutottam el. Karmesterként ütköztem abba az akadályba, amely fordulatot eredményezett pályámon. Ugyanis főképpen oly színvonalú zenekarokat dirigálhattam amelyek képességeivel enyhén szólva elégedetlen voltam. El kellett hát döntenem, hogy egy sziszifuszi küzdelem töltse-e ki az életem, vagy más utat próbáljak, hogy a saját zenei elképzeléseimet megvalósíthassam. Az ilyen töprengések közben az élet számos lehetőséget, indítást kínál s ezekből egyet én is észrevettem. Az történt, hogy éppen Berlinben voltam, amikor Ligeti György világhíres zeneszerzőnk, a 20. század egyik nagy zenei alkotója, visszatért amerikai útjáról s egy előadás keretében bemutatta, illetve lejátszotta a stanfordi egyetemi komputerstúdió egyik négy hangszóróra komponált művét. Az előadóterem légterében mozgó, „vándorló” zene s az új hangzások döntő hatással voltak rám. Pár hónappal előbb történt ugyanis hogy egy szintén Stockholmban élő magyar zeneszerző, Maros Miklós írt számomra egy gordonversenyt, amit dirigáltam és egyben játszottam is. Akkor ő már a stockholmi Elektronikus Zenei Stúdióban, az EMS-ben (Stiftelsen Elektronmusikstudion Stockholm) dolgozott

Felmentem Miklóshoz a Stúdióba, ahol rájöttem, hogy karmesterként is többet kellene tudnom a hangokról, az akusztikáról. Ezzel párhuzamosan, életemben először, megrendítő zenei élményt nyújtott két elektronikus zenemű hallgatása is (J.W.Morthesson: Neutron Star/ P.Norgård: Solitaire). Ligeti György emlékezetes berlini előadása végleg meggyőzött arról hogy ez a jövő technikája. Úgy éreztem, most talán behozhatom az otthoni „szocializmusból”, az „átkos”-ból hozott huszonöt-harmincéves hátrányomat s nekifogtam a tanulásnak. Egy zárt országból, egy zárt zenei körből vetődtem ide s itt zúdult rám a sokféle újdonság, a rengeteg információ.

Ághegyen és Ligetben

Válasz a Debreceni Napló *Sün Barnabás* című gyermek-magazin kérdéseire

- *Hogyan szeretted meg, unokáival az olvasást, a könyveket?*

- Húsz évvel ezelőtt, mikor rendre elveszítettem szeretteimet Kolozsváron, Svédországba menekült lányomhoz mentem félmagyar fiú unokám nevelésére. Ezután született két lányunokám. Őket is sikerült megtanítanom anyanyelvükre. Minden vasárnap felkeresnek, magyar óráim játékos félórák, előtte főzőcskézünk, rendszerint olyan édesanyámtól ellesett erdélyi ételeket, amelyeket megtanítani fontosnak tartok: szilvaízes derelyét, szilvás gombócot, nudlit, csirkepaprikást, kolozsvári rakott káposztát és sok mást, ami éppen eszünkbe jut.

Észrevétlenül tanulták meg közhasznú szavainkat. Az olvasással, diktálással pedig a legfontosabb nyelvtani szabályokat sajátították el. Segít ebben a svéd tanügyben elfogadott lehetőség: minden bevándorló, ha óhajtja, s legalább öt gyerek összegyűl, aki anyanyelvén szeretne tanulni, tanítót, tanárt kap. Sikerünk alapja az, hogy vasárnapi magyar óráink rendszeres. Erre azért van szükség, mert a svéd nyelv szó- és mondathangsúlya eltérő a magyar nyelvtől, emelkedő, az á hang nem olyan nyílt, mint a magyarban. Az o-t többnyire u-nak olvassák, nincs z és zs hangjuk. Kerülnünk kell a zagyva nyelvet és kiejtést. (Évekkel ezelőtt Molnos Angéla Debrecenben megjelent *Magyarító könyvecskéjének* népszerűsítve és ennek *mellékleteként*, magam is elkészítettem svédországi magyarító szószerkezetemet, amit mások is haszonnal forgatnak). Szóval, sok apró beidegződéssel kell megküzdenünk. Unokáim olvasmányait a legjobb magyar gyermekversekből válogatom össze, mindenkinek annyit, amennyit elbír, nem tanulunk, játszunk. A két nyelv összehasonlításával sikerült meggyőzőnöm őket arról, hogy anyanyelvük tömörebb és gazdagabb a svédnél. A szavakat a szók tövéig lebontjuk és építünk rájuk új kifejezéseket.

Az elsőosztályos Benjámin figyelmztettem egyszer, hogy morzsálja a kenyeret. Hazakísértem. Csillagos téli este volt. Az útra rakodott zúzmarát lábával kaparva, új szót alkotott: Nagytata, ez tulajdonképpen csillagmorzsa... Ma már tudatosan alkot metaforát. A *Légy jó mindhalálig*-ből és világhálóról virtuálisan ismeri Debrecent, Tamási Ábel-éből a Székelyföldet.

Családunkban hagyománnyá vált, hogy minden karácsonykor a díszes fenyőfa alatt saját fordításukban verset, mesét mondanak. Ajándék ez a szülőknek. Fordítottak már Petőfitől, Kányádítól, Weörestől, saját írásaikból, de még tőlem is. Svéd gyermekverseket ültettek át magyarra. Legutóbb a magyar Himnuszt svédre, a svédet pedig magyarra sikerült fordítaniuk nagyobbik unokám felügyelete alatt. Unokáim öt évenként születtek. A nagyobbik egyetemi hallgató. Tavalyelőtt sikeres felsőfokú nyelvvizsgát tett a budapesti Balassi Intézetben. Számon tartják a svédországi svéd-magyar fiatal fordítók között is.

- *Fontosnak tartja az emberségességet? Hogyan lehet ezt erősíteni a gyermekekben?*

- A gyermekkel nem foglalkozni kell, hanem példát mutatni neki. Az emberség talán a génekig visszavezethetően bennük van. A gyermeki tisztalelkiséget a felnőttek önzősége kisebbsíti, a mértéktelen individualizmus. Fiamnak mondta tanítónője a második elemiben: „Fiam, te *ember* leszel.” Sokáig ragyogott az arca ettől. És valóban ember lett belőle tizen-nyolc és fél éves koráig, amikor hirtelen megállt az idő a mértéktelen embertelenségben. A zord idő kérlelhetetlen, a sanyarú sors kiszámíthatatlan. Innen a tanulság: élni kell tanítani gyermeket. Olyan gyermekirodalom segít ebben, amely emberközpontú, nem a lakkozott világot láttatja, hanem az egymás iránti szeretet végtelenségét a mesékben is.

- *Hogyan emlékszik vissza azokra az időkre, amikor gyermeklapot szerkesztett?*

- Amikor az ifjúsági laptól felfelé buktattak és a romániai magyar gyermeklapok főszerkesztőségét reám ruházták, csak a politikailag vakok nem látták, hogy a diktatúra végnapjait éli szerte Európában. Kolozsváron, az Asztalos István író által alapított *Napsugár*, egyedülállóan gyermekirodalmi lap volt. Azt hiszem ilyen még nem volt, és sajnos most sincs. Az alsós elemisták számára készült kisebbik lap neve *Szívárvány* volt, de nem engedélyezték, helyette a román lap nevét fordították le, így lett a Haza sólymai. Belső munkatársai csupa költő és író. Kányádi Sándor, Bálint Tibor, Fodor Sándor. De rendszeresen írtak bele Sütő András, Kiss Jenő, Méhes György és az én időmben máshol mellőzött Kovács András Ferenc, Markó Béla és mások is. Kérésükre vállaltam el a lap vezetését, mert nyakukra pártaktivistát ültetek volna, ahogyan azt más romániai magyar lapoknál is tették. Sikerült korszerűsíteni a gyermeklapokat, Deák Ferenc, legjobb grafikusunk nyerte a fedőlapra kiírt pályázatomat. Ma is ezzel a korszerű rajzolt címmel jelenik meg. A lap első két oldala a kötelező politikai propagandát

szolgált, az utolsó két oldalt, gyakorlati tudnivalók helyett, iskolás számtan feladatokkal volt tele. Egy évig a számítógépes Basic-nyelvtanítás sorozatával jelentünk meg, és a Patrubány Miklós vezetésével készült román számítógépet mutathattuk a hetenként hozzánk látogató elemi osztályoknak. Ez volt az első számítógép a romániai szerkesztőségekben. Ezek mellett őriztem a lap gyermekirodalmi sajátosságát. Tehettem, mert hagyomány-ápolásunkban hasznosítható írásokból sohasem volt hiány. Szorosabbra fűztem a szerkesztőség kapcsolatait a tanítókkal. Ez esztendő alatt soha nem látott magasságba, 86 000-re emelkedett előfizetőink száma.

A gyermekek nem a fűzfa sípos, kerek kutas, pásztorlegényes történeteket és verseket kérték, hanem a világunkban elszaporodott rossz elleni jelenkori küzdőket és a jó embereket, akikkel az életben egyre ritkábban találkozhattak. Élvezettel, egymással versengve keresték szép szavainkat, hagyományainkat. A lap rajzanyagát sikerült változatossá tennünk Soó Zöld Margit, Feszt László és Feleki Károly korszerű felfogású alkotásaival. Folytattam volna a három évtized alatt porosodott lap korszerűsítését, de lányom Svédországba kényszerült az igazságtalanság elől: első egyetemi évének matematikai vizsgáján hibátlan levezetését nem fogadta el a nagyromániás nemzeti érzésétől elvakult tanárnő, mert román kiejtését nem tartotta kifogástalannak. Karikatúrába illően ezért érdemeim elismerésével menesztettek.

- *A Mesés közlekedés című könyve mi hatására készült?*

- A fővárosi magyar napilaphoz helyeztek hivatalból, ahol addig számos magyar vezető szerkesztőt, író, költőt „megettek”. Közírásaimat politikailag kifogásolták, a lap könyv alakban megjelent naptára számára írtam a *Mesés közlekedés* első változatát. A világszerte elszaporodott gyermekbalesetek késztettek a könyv bővítésére Stockholmban, ahol kolozsvári származású festőművésszel találkoztam: Mayer Hella készséggel több száz képpel illusztrálta könyvem. A benne kialakított teszt sikeres megoldása végén az olvasónak a felnőttek hajtási igazolványához hasonló *Gyalogos igazolványt* képzeltem. A gyermekek szeretnének minél előbb felnőni. Ebből kiindulva, hittem, hogy a felnőttek életében is jelenős igazolvánnyal a gyermekek kedvébe járhat a kiadó.

Arra is gondolnom kell, hogy mire unokáim felnőnek, nem lesz, kivel társalogjanak anyanyelvükön. Öröndetes vagy nem, de egyre több nálunk a magyar munkavállaló. A régi és újsvéd-magyaroknak alapítottam a Magyar Liget című skandináviai magyar csalási lapot, benne a gyermekeknek szóló magyar történelmet ismertető sorozattal, amely könyv alakban is megjelentethető. Két évtizede az Apáczait idéző „az iskolák fölöttébb szükséges voltáról” című rovatunkban vitát folytatunk arról, hogy miként javíthatjuk a Svédországban a példamutatóan jó anyanyelvoktatást. A szórványban, amit sok helyen foszlánynak nevezhetünk elfogadott, hogy a harmadik generáció már nem beszéli őseik nyelvét. Küzdenünk kell érte. Másként nem tehetünk.

„A pénz engem nem boldogít”

Válasz az *Irodalmi Jelen* kérdéseire

- *Az Irodalmi Jelen 2004-ben meghirdetett regénypályázatán különdíjat nyertél. Azóta eltelt néhány év. Visszatekintve, rangosnak ítéled-e meg a versenyt? Milyen volt a mezőny?*

- Az eltelt öt esztendőben csak az IJ-ből közölt részletekből ismerhettem meg néhány pályázó írását, s ebből nem ítélttem meg, hogy rangos volt-e a pályázat vagy sem. Az a tény, hogy 283-an jelentkeztek a regénypályázaton, a kezdeményezők vitathatatlan érdemét jelentik, amivel egyszer s mindenkorra beírták az *Irodalmi Jelen* nevét a magyar irodalom történetébe.

- *Hogyan látod, milyennek ítélte meg a kiírást a szakma, hiszen irodalmi lapokban alig volt visszhangja. Állítólag, egyik rangos kiadó vezetője figyelmeztette szerzőit, ha valamelyik pályázni próbál, többé nincs mit keresnie ott. Ennyire kedvezőtlen fogadtatás ellenére, mi motivált mégis, hogy jelentkezszél?*

- A szakma nyilvánvalóan irigységgel szemlélte a kezdeményezést. Az anyaországi szokott módon, nem a regénypályázat alkotás ösztönző voltát, nem a kezdeményező önzetlenségét, hanem a „ki ez és mit akar?” sablon alapján elhallgatta a pályázatot. Ha jól tudom, az Írószövetségben sem mutattak be (egy pályázón kívül) pályanyertes munkát.

Jelentkezésem abból a szükségességből fakadt, hogy a skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóirat szerkesztésekor szükségét éreztem képességeim valamiféle bizonyításának azért, hogy több száz munkatársam bizalmát elnyerhessem. Ezért jelentkeztem és nyertem különdíjat a regénypályázaton kívül az *Írószövetség* és a *Várad* folyóirat pályázatain is. Ezért igyekszem időnként közölni írásaimból minden magyar irodalmi lapban is. Másodsorban azért is jelentkeztem a regénypályázatra, mert bár Svédországban élek, erdélyi magyar író vagyok. (De ugyanazon elbánásban van részem, mint amilyent a regénypályázat kapott. Tizenöt éve, kiadatlan könyveimre akkor sem vállalkozott a kiadó, amikor egyiket ezer olvasóm aláírásával ajánlottam. A dr. Kós Károly lektorálta *Erdélyi mézeskalács* című támogatott kiadásra ajánlott könyvem sem látott sokáig nyomdafestéket és az *Erdélyi Szépmíves Céh* emlékkönyvét is csak most sikerült részben és kis példányszámban a saját költségemen kiadnom. És hiába mutattam be Erdélyben az *Ághegy* című skandináviai irodalmi és művészeti lapfolyamon öt-öt számot tartalmazó eddig öt kötetbe kiadott példányait, hiába próbáltam otthon testvéri kapcsolatot kiépíteni más irodalmi folyóiratokkal, hiszen a skandináviai magyar alkotók nagy része erdélyi, ez nem sikerülhetett, mert hiszen kinek kell egy meghirdetetten ingyenes, pénztelen folyóirat barátsága!)

- *A különdíjért 1666 dollárt kaptál, akkori átváltási értéke körülbelül 300.000 forintot volt. Érdemes volt ennyiért eladnod kéziratodat?*

- A pályázat nyertesei közül én kaptam a legkisebb díjat - 100.000 forintot -, mert az odaítélők szerint engem Svédországban tejbe-vajba fürdetnek. Ilyen meggondolásból a rendszerváltás utáni időkben írásaimért nem kértem és alig kaptam honoráriumot. Nyugdíjasként - a befogadó ország magam sütötte kenyerén élek - évenként egyszer látogathatok haza, és mellesleg egy ingyenes irodalmi, művészeti és egy ugyancsak családi lapot tartok fenn, szerkesztem, számítógépen tördelem és korrektúrázom barátaim önzetlen közmunkájának segítségével. Irodalmi rádiót - az egyetlen magyar rádió Skandináviában - szerkesztek ingyen. Csupán a bevándorlók svéd nyelvű lapjának főszerkesztőjeként kapok számonként némi aprópénzt. Ezek után azt hiszem fennhéljázás nélkül kijelenthetem, hogy a pénz engem nem boldogít. Különben is nem ezért, hanem fél-magyar unokáim nevelésére hagytam ott 1995-ben szülővárosomat, s hogy odajutottunk, hogy Kányádi, Szabó Lőrinc és mások verseit fordítják svédre, svéd verseket pedig magyarra - ők az én gazdag „mecénásaim”.

- *Az eredményhirdetés óta elolvastad-e a díjazottak regényeit. Véleményed szerint, igazságos döntés született?*

- Sajnos nem jutottam hozzá. A magaméból küldtem barátaimnak, író- és szerkesztő társaimnak, ismerőseimnek, szerkesztőségeknek, fűnek, fának. Az Irodalmi Jelen elismerő kritikáján kívül, alapos véleményt tartalmazó írásra tudtommal senki sem vetemedett. Hogy megkönnyítsem jóakaróim és ellenségeim dolgát, nemrég a *Szerenád dobra cintányérra és más ütőhangszerekre* című regényemet lemezre olvastam és terjesztem ugyanúgy, ahogyan az Ághegy Könyvek sorozatában megjelenteket is.

Utóirat

Szép és jó a főszerkesztő és Ónagy Zoltán érdeklődése. Ez a pályázat hírnéből is többet érdemel. Megvolt - és ez a fő. Kitörölni ezt nem lehet, folytatni kell a kezdeményezés bátorságát meghatványozva, ha lehet, mert eleinktől (gondoljunk csak Kós Károlyra és az Erdélyi Szépmíves Céh hagyományaira, ahol többek között az ösztönzésnek köszönhetően Szerb Antal irodalomtörténete is megszületett) tudjuk, hogy nincs műveltség irodalom nélkül, és nincs irodalom - különösképpen a mai harácsoláshoz szoktató világban - értő, tudatos támogatás, serkentés, lelkesítés, alkotókra figyelés nélkül.

A kameraman

Stockholmban, amikor a svéd tévé első csatornájának főműsorában sugározták második kisfilmjét, ugyancsak felkaphatták fejüket a nézők. Először, mert ennek a huszonnégy perces filmnek a témája a mindig sokakat érdeklő svéd történelem volt. Másodszor, mert már a film bevezetőjében hangsúlyozta, hogy a svéd történelemhez a bevándorló szemével és eszével, gondolkodásmódjával és érzékenységgel, sajátos eszközökkel kíván hozzájárulni. A svéd tévében elég gyakori az idegen nevű szerző. Válogatott bevándorlók is eljuthatnak arra a műveltségi szintre, hogy szerepeljenek vagy közreműködjenek a tévében. Ennek ellenére a Marosvásárhelyről menekült Farkas István sikere a fehér hollót juttatja eszünkbe. Ilyen rövid idő - alig két év - alatt nem sokan arattak elismerést ebben a szakmában.

Farkas Istvánt a marosvásárhelyi események tették ismertté. Kamerával a kezében részvevője és megörökítője volt az országot szégyenítő véres eseményeknek. 1989 decemberétől a tévé egyik forgatócsoportjának tagja. A Marosvásárhelyen, valamint a környék történelmi nevezetességű épületein végzett rombolást örökíti meg. Aztán saját kamerájával az érkező segélyekről, az iskolaügyekről, a döbbenetről, a „forradalom” valóságos arcáról készített huszonnégy órás dokumentumfilmet. A Smaranda Enaché-ról készített filmjére felfigyeltek a „jámbor” várások. Gyulafehérváron - mert a valóságot kívánta dokumentálni képsoraival -, leköpdösték, megrugdosták. Egy hét múlva, a marosvásárhelyi csendes, gyertyás-könyves tüntetés megörökítése közben késsel támadtak rá az elvakult „hazafiak”.

„Országárulónak” nevezték

- A szemem alatt ért a szűrés. Elöntött a vér. Meg akartak vakítani, hogy ne lássam azt, amit látni akartam: a véres valóságot. Nem kívánom sajnáltatni magamat. Az akkori események egyik részvevője voltam csupán, nem főszereplője. Tettem, amit tennem kellett. Fél szemmel dolgoztam tovább. Akkoriban szült a feleségem. Egy darabig nem tudtam kihozni a kórházból őt és a kislányomat a történetek miatt. A márciusi események színhelyén is ott voltam, kamerával a kezemben. Felismert egy katonatiszt: „Asta care ne vinde...” (Ez az, aki elad bennünket.) Lefogta a kamerámat, aztán hátulról engem. Agyba-főbe vertek. A helyszínen volt a Panoráma stábja, ezért aztán nem öltek meg, abbahagyták a verést. Nem éreztem se a karomat, se a lábamat. Elöntött a vér. Amikor a közeli ifjúsági szervezet székházában elvették az igazolványomat, az is véres volt. Elmondtam a Panorámának és a Szabad Európa Rádióknak, mi történt velem. Nem titkoltam a katonák szerepét, a tisztet is megneveztem. Az események után felhívtak a Hadkiegészítő Parancsnokságra. Ügyvéddel mentem. A barátságos hangot erőltető beszélgetésből kiderült, hogy a kórházi ellátás után tett feljelentésemet és nyilatkozataimat nehezményezték. Másodszor is hívtak. Ott volt a tettes is. Ragaszkodtam hozzá, hogy bocsánatkérése legyen nyilvános, hiszen nagy tömeg előtt kompromittált, amikor országárulónak nevezett. Kikötöttem, hogy bocsánatkérését közölje a helyi lap. Úgy tettek,

mintha nem értették volna az első találkozásunkon megfogalmazott igényeimet. „Milyen közlés?” - csodálkoztak. „Hát azt nem kell komolyan venni!...” Mármost, hogy árulónak neveztek. Nem hagytam magam. Akkor diszkréten célozgatni kezdtek rá, hogy a feleségemnek baja eshet. A tettes nem volt hajlandó nyilvánosan bocsánatot kérni. És megkezdődött a zaklatásunk. Gyakran telefonáltak: „Hogy vagy?! Egészséges vagy?! Na, jó lesz vigyázni!” A feleségemet is molesztálták. Határidőt adtam a bocsánatkérésre. Nem tartották be, igyekeztek elaltatni a dolgot. Kitálaltam az egészet a rádióban. Védenem kellett a becsületemet, ugyanis elterjedt a magyarok között, hogy azért nem tatom ki a számat, mert lefizettek. Rádiónyilatkozatom után telefonon figyelmeztettek, hogy tettemnek következménye lesz. Felszólítást küldtek a lakásomra, hogy haladéktalanul jelentkezsem a hadkiegészítőnél. Nem tartózkodtam otthon, de figyeltem a lakásomat. Többször jártak ott, hogy letartóztassanak. Feleségemet, gyermekeimet németországi rokonaimhoz küldtem. Menekültem magam is. Pesten is a nyomomban voltak. Románul megszólított egy alak, és azt mondta, ne gondoljam, hogy ott biztonságban leszek. Így jutottam Svédországba 1990 májusában.

Farkas István aránylag gyorsan megtanult svédül, és egyre gyakrabban nézett körül kamerájával új hazájában. Láttam négyperces portréfilmjét egy idős hölgyről, aki műkedvelésből egész életén át szobrászkodott. Lisbeth Sandergren kislány korában vonzódott a festészethez. A svédországi körülmények hallatlanul nagy lehetőséget nyújtanak mindenféle műkedvelésre. Az agyagmintázással foglalatосkodó hetvennyolc éves néni csöndes-panaszosan beszél képeiről és szobrairól. Elégedetlenségét, amely egész életén át végigkísérte, Farkas István meglepően hatásos művei bemutatásával ellenpontosította. A kisfilmből kicsendülő élet- és művészetigenlés olyan erős, hogy hatása alól nem menekülhet a néző.

Történelemlecke svédeknek

A filmet többször is bemutatta a svéd tévé. (Hogy ez mekkora siker, ahhoz azt is tudni kell: Svédországban rengetegen készítenek videofilmet, videoklipet, és hobbijukat olyan felszereléssel üzik, amilyenről nálunk csak álmodnak a szakmában dolgozó hivatásosok. A Kolozsvárról elüldözött Dusa Ödön előadóművész kamerája és keverőpultja profi színvonalú. Versműsorai videofilmjeinek műszaki kivitelezése így nem jelent számára gondot.)

Farkas István második kiemelkedő alakításához az adott ösztönzést, hogy 1991 őszén dolgozatot kellett írnia történelemből a tyresői gimnáziumban. A svédek történelmében elmélyülve aztán forgatókönyvet írt *Pillantás Stockholm középkorára* egy kelet-európai szemével címmel. Két történész segítségével összehasonlítja a régi és mai történelmet. Következtetéseivel egészen máig, a volt Jugoszlávia népeinek véres háborújáig jut, s nyilvánvaló tanulságként ajánlja, hogy a népek történelmében a legvéresebb valóságot is be kell vallanunk, másként képtelenek leszünk leszámolni múltunkkal, a jövőt pedig nem szabad, nem érdemes tetszetős hazugságokra építeni, mert az megbosszulja magát.

- Meglepett, hogy a svédországi iskolákban is úgy tanítják a történelmet, mint Romániában. Átsüt rajta a nemzetállami ideológia: egy állam, egy nemzet stb. Ők is visszavetítik történelmükre a mai elvárásokat. Otthon a népek elnyomók elleni harcát tanultam. Itt az elnyomással szembeszálló egyént, a demokratizmus előfeltételeit, kialakulását helyezik előtérbe. Meglepett, hogy a svéd történelem épp olyan véres, mint a miénk. De nekünk nem adatott meg, hogy felépíthessük a demokráciát. Amikor a dánok lerohanták a svédeket, patakokban folyt a vér. És az ellentáborban is voltak svédek. Gustav Vasa dicsőítésekor nem hallgathatjuk el, hogy diktátor volt. Nagy Krisztián dán király a németekre támaszkodva küzdött ellenfeleivel. A történelem viharában örökké emlékezetes lesz az 1520-as stockholmi vérengzés. A hatalom birtokosai rendszerint lemészárolták ellenfeleiket. Ilyen előzmények után született meg a mai példamutató svéd demokrácia és tolerancia. A történészek viszont nem szívesen beszélnek a

véres múltról. Idealizált képet festenek róla, ami hamisítás. Miközben a kérdezett történészek erről szólnak, a filmben a stockholmi népiünnepély képei peregnek: kontrasztként a mai Svédország sokszínűségét mutatom, a kultúra sokféleségét bizonyítom képsorokkal.

Következtetés

- Úgy vélem, hogy az elhallgatott történelmi múlt magyarázza azt a svéd húzódozást, amely szembeszegül az európai egyesítéssel. Félelem ez a feltörekvő országoktól, ösztönös bezárkózás, amelynek velejárója az öndicsőítés. Erről magam is szólok a filmben, otthoni tapasztalataimra támaszkodva. Képekkel úgy érzékeltetem, hogy festői svéd tájra hulló havazás mindent eltakaró képsorával ellenpontozom a szöveget: Svédország történelmének alapos megismerése után juthatunk el például Kelet Európa véresen bonyolult kérdéseinek megértéséhez.

Nézzük Farkas István filmjét. Olykor megállítjuk a videomagnót. Az állóképeken még inkább lemérhetem tudatos, művészi kvalitásokat mutató képszerkesztésének jegyeit. A tehetség nem vész el. Lám, Farkas István is bizonyított.

Kihalt belőlünk a megtartó erő?

Ha arra gondolok, hogy ezt sokkal nehezebben ugyan, de talán otthon is megtehetette volna elfog a keserűség. Esetében nem arról van szó, hogy senki sem próféta a saját hazájában. Hanem arról, hogy politikai csatározás áldozatául esett egy olyan fiatalember, akire nagy szükség volna a romániai magyarság nehéz küzdelmében. Távolság áll tőlem, hogy a hozzá hasonlók hibáztassam kényszerű menekülésükért. Sokkal inkább magunkat teszem és tehetem felelőssé, hogy nem rendelkezünk azzal a megtartó erővel, amelynek sokféle összetevői között most csak a hatásosabb érdekvédelmet, a közös célok elérésében szorosabb összefogást, a minden magyar emberről való gondoskodást említem.

Mai „kitántorgóink” száma sok ezer emberi életet jelent. Sikereikből mi is részesedünk. A határok nélküli Erdély egyre inkább valósággá lesz. A távolba kergetettek gondolataiban és szívében tovább munkálnak az erdélyi tanulságok, a megélt, megszenvedett élet. Az Erdélyből elszármazottaktól haza érkező jelzések, legapróbb sikerek is minket erősítenek. Dsidával szólva: „míg kisebbítenek, lassan megnövünk”.

Születéstől halálig

Szóváltás Dusa Ödön előadóművésszel

- Miért gondold, hogy jó ez a cím több órás versmondó estédhez?

- Életemet végigkíséri a vers. Minden önmagammal és mással folytatott küzdelmem hangulatához választottam versbe foglalt szép szavakba sűrített gondolatot. Hatvanhat műből építettem fel ezt a (talán kissé fárasztó estét, hatvanhat évet él nálunk az átlagéletkorú ember, és ha tudatos gondolkodóvá válik, talán életcéljára talál, küzdelme nem hiábavaló. A vers úgy kell most is, akár a fohász ...

- Gazda Ferenc tanár írja, börtönéveire emlékezve, hogy nála a versmondás imádsággal is felért. Itt, Kolozsváron most miért ismétled ezt? Életünk tele van gubancokkal, a fennhangon hirdetett szabadságban a magunk igazságai pusztába kiáltott szavak.

- Kiáltani kell, mindig is ezt tettük, ameddig lehetett, és most még lehet. Lehet újra szólnunk, a költői szó erejével bizonyítanunk, hogy vagyunk, lehetünk, leszünk, ha a szép és nagy gondolatokra odafigyelni tudunk még.
- Utolsó dadogásainkat nem tudom szépnek elképzelni...
- Bízunk a szó erejében. Emlékszel, mit fogadtunk a Zsebszínház alakításakor: „Célunk kitágítani, értelemmel tölteni együttlétünk perceit.”
- Igen, de most több óráról van szó!
- Éppen ezért nevezzük a közönség erőpróbájának. Szín-, és jelmezváltások, zenei és táncbetétek segítenek abban, hogy több részre tagolt versműsoromat elfogadtassam a nézőkkel.
- Nemcsak verssel él az ember ...
- Kávé, szendvics, hűsítő ingyenes. És a végén ott a meglepetés: ki kapja a sorsoláskor a sztereo kazettás magnót, kik videokazettákat kisfilmjeimmal és hangkazettákat előadott verseimmal.
- A színpadon foglal helyet a közönség is. Bírod majd szusszal?
- Költői kérdés? Hiszen ismersz!...
- Három évtizede készülsz erre az alkalomra. De a maratoni előadás ötlete csak néhány éves. Tavaly a Szilágyi Domokos-esttel szép sikered volt. Mi bízunk benned.
- Én is bízom szülővárosom közönségében.

Délceg utolsó fellépése

Nehéz sorsból küzdötte fel magát az előadóművészi szintre, hiszen olyan vegyes nemzetiségű erdélyi családból származott, ahol ez nemcsak előnyt jelentett, mert a többféle nyelv és a kultúra találkozási pontján cseperedett emberré, hanem a választás nehézségét is. Apja szobafestő mesterségét örökölte, hogy a megélhetéshez szükségeseket biztosítsa és a magyar nyelvet, a magyar kultúrát választotta. Olyan elszántsággal, olyan önzéssel, amelyre a művészi elhivatottsága ösztönözte. A kolozsvári műkedvelők között ismerkedik a magyar és a világirodalommal. Előrehaladásával önállósodik, egyre többet vállal, a maga útját járja, és törvényszerű, hogy szembefordul a hatalommal. A múlt század hatvanas-hetvenes éveiben, amikor a másként gondolkodók a maguk teremtette kereteket keresve, pinceklubok alakításába fogtak, Dusa Ödön is ezt tette, a házuk alatt formabontóan berendezett tanyáján megfordultak merész álmodó fiatalok, haladó értelmiségiek. A jelenkori irodalom, a költészet és az emberi létről való mélyebb gondolkodás friss hajtásait osztották meg egymással. A hatalom ezt, mert nem ellenőrizhette, nem szerette, betiltotta. Dusa Ödön hat hónapot kapott. Ezután, az esti iskolában szerzett érettségije után, nem gondolhatott főiskolára, később pedig a korhatár miatt nem végezhetett színészképzőt.

Az elhanyagolt monostori kultúrotthonban láttam Gogol: *Őrült naplójában*. Amikor onnan is eltanácsolták, az egyetlen romániai magyar ifjúsági lap szerkesztőjeként felajánlhattam neki, hogy alakítsunk Ifjúmunkás Zsebszínházat. A feleségem a Vasas klub könyvtárosa volt, akkoriban kezdeményeztem és szerveztem a lap félévszázados évfordulójának ünneplését és az akkori engedékenyebb hangulatot kihasználva, ifjúsági matinéink újraindítását szorgalmazva, ennek műhelyeként sikerült jóváhagyást nyernem a Zsebszínház megalakítására. Két csoportban, mintegy 30-40 műkedvelővel dolgozhattunk. Dusa Ödön, az általunk mozgásközpontúnak nevezett csoportot, a később rendezőit végzett, Kövesdi István pedig a hagyományos színházat művelő csoportot vezette. Nyaranként, Dusa Ödön kezdeményezte ún. *Dekádot* tartottunk, tíz napig minden este más és más előadásainkon átlag százvalahány nézőnk volt.

Az előadások előtt, meghívottaink - mindnyájan akkor mellőzött írók, tanárok, szerkesztők: Aradi József, Egyed Péter, Szőcs Géza, Cselényi Béla és mások - tartottak előadást. Ezt most azért tartom említésre méltónak, mert a Zsebszínház, és az Ifjómunkás Matiné országsszerte tartott turnéi, annak mintegy hatvan előadása tették ismertté és kedvelté a mozgásközpontú színházat, amelynek folytatását és sokféleségű kiterjesztését a mostanában évenként megrendezendő csíkszeredai, fiatalos színházi fesztivál vállalta.

Dusa Ödön mozgásközpontú színháza akkor, abból a kényszerből vált ellenállást tükröző színházi élménnyé, amit a hatalom tiltása jelentett. A kimondatlan szó helyett egy-egy mozdulat, jelenet, színpadi kép mutatta az értő közönség szabad óhajának megfelelő véleményét a szabadságról, a diktatúráról, az elnyomottak életéről. Így született a Matiné megrendelésére például *A munka*, az *Ökörségek* és sok más apróbb jelenet. Összegyűjtöttem, lejegyeztem ezeket, hogy majd Dusa Ödön neve alatt, kordokumentumokként, az utánunk következő mozgásközpontú színház kiindulópontjául szolgáljanak. Az elhallgatás és a kilátástalanság évei következtek. Ödönt hiába biztattam, a mozgásközpontú színház alapmozgásainak kidolgozására. Később pedig anyagi támogatás híján nem jelenhetett meg kötete az általam alapított Erdélyi kiskönyvtárban sem.

A Zsebszínházat vesszőfutásra ítélte a hatalom. A romániai fordulat előtti években, több klubban is próbálkoztunk, ideig-óráig megtűrték, és volt olyan is, hogy tagjainak másfél éves munkáját, a román szakemberek ellenében, leszavazta a maga érdekeit féltő, a hatalom szolgálatába szegődött, ma is elismert magyar író. Ugyanaz, aki román darab bemutatását tűzte ki az egyre fogyatkozó csoport elé, hogy aztán azt is letiltsa.

Ilyen körülmények között határozta el Dusa Ödön, hogy követi feleségét és fiát Svédországba. Persze, hogy ott sem lehetett „próféta”. Pedig próbálkozott - korát újból megelőzve versműsorokkal - a stockholmi Magyar Házban is. Akkor már számos, kidolgozott versműsorral készen állt, hogy meghódítsa a világot. Még egy svéd rendező filmjében is kapott néhány szavas szerepet.

Számomra is emlékezetes sikert végül is Kolozsváron ért el, ezt bizonyíthatom, hiszen az előadást magam rendeztem, szerveztem, műsorfüzetét szerkesztettem, sajtóját biztosítottam. Az akkor nagyon foglalt Szőcs Géza is írt néhány sort a műsorfüzetbe. Éppen neve napján négy és fél órás műsorral lepte meg szülővárosa közönségét, amely szívesen fogadott akkor minden nyugatról érkezőt, és amely nem felejtette el Ödön különlegességeit. A maratoni előadás vérbeli színházi produkció volt, zsúfolt házzal, a színház előtt félszáznál többen várakoztak helyhiány miatt.

Dusa Ödönnek megadta a sors, hogy bizonyíthatott annak a színháznak a deszkáin, ahol addig csak apróbb szerepekben, statisztaként jeleskedhetett.

Sikeresnek mondhatóak budapesti szereplései a különféle klubokban. Stockholmban bántódásai ellenére sem ült a babérjain. Arra, hogy maga köré gyűjtse az egykori Zsebszínház, időközben Svédországba menekült tagjait, és velük együtt folytassa maradandó értékű mozgásközpontú színházát, nem volt ereje, felkészültsége. De számos versműsorát, happening-alkotását rögzítette hang- és- videokazettára. Különválósága családjának sem használt: elvált, újránősült.

Az utóbbi esztendőben többet tartózkodott Pesten, mint Stockholmban. Lakásszínházában lépett fel két kézen megszámolható néző előtt. Önmagát ismételte és ez nem tett jót előadásai színvonalának. Nagy fegyvertényeként meg kell említenünk a magyar irodalom legnagyobbjainak és mellőzötteinek munkáiból összeállított versműsorát, különféle címmel előadott gigantikus versműsorait, Dosztojevszkij, Gogol és Csehov szövegekből szőtt műsorát, Platon Szókratész pörének tolmácsolását..

Életművének kiteljesítésében, nagyban segítették barátai, munkatársai. Ezek közül kiemelt szerep jutott Cselényi Lászlónak, a Duna Televízió elnökének, aki svédországi filmjében nagy szerepet juttatott Dusa Ödönnek, aztán csaknem egy órás műsort biztosított a Lakásszínház ismertetésére, és lehetőséget a búcsúzásra is, amikor kiderült, hogy már csak hónapjai maradtak.

Dusa Ödön Stockholmban halt meg. Akarata szerint temetés nélkül vonult át a másvilágba, porait elnyelte a svéd fővárost keresztül-kasul szelő tenger. De amit alkotott, reánk hagyta. Filmről, kazettákról láthatjuk, hallhatjuk őt. Nemes üzeneteket közvetített, dicséretesen. Egész életében ezt akarta. Fellépése most már végleges.

Magyar Liget 2008.

Érdemi kapcsolatokat a határon túli alkotókkal

Interjú Szentmártoni Jánossal a Magyar Írószövetség elnökével

- *Nyilvános levélváltásunk óta (Ághegy 34. szám), mi minden történt az Írószövetség háza táján, ami a skandináviai magyar alkotók érdeklődési körébe tartozónak is mondható?*

- Nagyon sok minden. A tavalyi év az új alapok letételéről szólt: arculattervezés; olyan programok, amelyek szélesebb körben nyitnak a közönség felé; hatékonyabb kommunikáció a sajtóban stb. Több országos fesztiválon is részt vettünk, színházi sorozatot indítottunk. Az idei évnek a gazdasági stabilizációról kell szólnia, budapesti székházunk ügyének végleges rendezéséről - és a külföldi irodalmi szervezetekkel való aktívabb kapcsolatokról. Április 9-én utazom Moszkvába és Szentpétervárra Iancu Laurával és Babus Antallal az első ízben megrendezett Magyar Költészet Hete nevű fesztiválra, amit a Moszkvai Magyar Kulturális Intézet szervez. Május 7-én villámlátogatást teszek Horvátországban, készülünk Berlinbe is júniusban. Lipcsey Emőkének köszönhetően érik egy svéd-magyar találkozó is, cél az idei Göteborgi Könyvfesztivál. De például, idén a Finn Könyvfesztiválnak Magyarország lesz a díszvendége. Igen jó irányban haladnak a bolgár és a román irodalmi kapcsolatok is.

- *A tizenharmadik éve támogatás nélkül megjelenő Ághegy számai immár ötszáznál több alkotó önzetlen közreműködésével készülnek. Előbb honlapunkon, aztán öt-öt számonként eddig hét vaskos kötetben, ötezer oldalon bizonyítottuk létjogosultságunkat. Célunk, hogy egyfajta antológiaként bemutassunk minden Skandináviában élt és jelenleg ott élő alkotót. Nyilvánvaló, hogy folytatni ezt a sziszifuszi munkát a haza éltető figyelme nélkül lehetetlen. A jelenlegi helyzetben anyagi segítségre nem igen számíthatunk, de reméljük az erkölcsi támogatást, a folyóirat körül csoportosuló írók és művészek anyaországi ismeretségének elősegítését. Mit tehet ennek érdekében a Magyar Írószövetség?*

- Nem tudom eléggé meghálálni vagy megköszönni mindazt az emberfeletti munkát, amit Te, főszerkesztő úr és munkatársaid végeztetek az elmúlt évtizedben, és végeztek ma is. Az Ághegy olyan bázis a skandináv végeken, amire az anyaországiaknak is jobban kell támaszkodnia a jövőben, és viszont: nagyobb figyelmet kell fordítanunk az ottani magyar írástudók áldozatos munkájára. Pénzünk nekünk sincs sajnos, legalábbis tartalék, amiből szabadon gazdálkodhatnánk - de a kölcsönös műfordítások megszervezésében kidolgozhatnánk egy közös koncepciót. Javaslom továbbá, hogy az Ághegy szerzői publikáljanak az anyaországi lapokban is sűrűbben. Bízom abban, hogy eljön az az idő, amikor közös konferenciákat is szervezhetünk. A honlapunkon első lépésben az Ághegyet a partnerek közé emelem, hogy el lehessen tőlünk is érni a honlapját.

- A Svéd Írószövetségnek tizenvalahány magyar tagja van, de megjelent köteteik alapján számuk háromszorosan több is lehetne. Feltételezésem szerint, a Svéd vagy a Magyar Írószövetségben létrehozott írói csoportosulás nagyban elősegíthetné alkotóink önként vállalt hídszerepét, s a két Írószövetség közötti kapcsolatok elmélyítését.

- Nagyon fontosnak tartom, amit mondasz. Tavaly az anyaországi írócsoportjaink megújítására illetve egy-két új létrehozására koncentráltam, és arra, hogy feltérképezzem, hol működnek olyan irodalmi körök, amire építkezve további bázisokat lehet létrehozni. Idén ezt a külföldi területeken is meg akarom vizsgálni, s bizony-bizony, adja magát, hogy ezt a munkát épp a skandináv diaszpórában élő íróinkkal kezdjük.

- A Beregszászban megjelenő Együtt a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, többek között a Bethlen Gábor Alap és a Nemzeti Kulturális Alap támogatását élvezi. Ha ehhez hasonlóan a Magyar Írószövetség vállalná alkotóközösségünket, ezzel példát mutatna az európai szórványban élő és a magyar művelődésért erejükön felül küszködő értelmiségiek anyaországi támogatásában. Meggyőződésem, hogy immár meghaladtuk a jelenlegi gyakorlat szerinti nyilvántartást, miszerint anyaországi, kárpát-medencei és nyugati magyarságról beszélünk, ahelyett, hogy a nyugati jelzőt európai uniós- és külföldi magyarság kategóriákkal helyettesítve, az európai országokban élő, a magyar kultúra jelentős értékeit képviselő alkotókat szorosabban kötnénk az anyaországhoz, és hídszerepüket elősegítve az eddigieknél még inkább serkenténénk az európai értékek befogadását.

- Ez voltaképp az előző gondolatunkat folytatja. A Magyar Írószövetség, mint a legrégebb és legnagyobb írószervezet, mindig is különös hangsúlyt fektetett arra, hogy a határon túl élő alkotóival is érdemi kapcsolatban maradjon. Ne felejtjük el, hogy rendszerváltáskor az első olyan kulturális intézmény volt, amely tagságát kiterjesztette a határon túl élő írói társakra is. Mindezen felül, komoly szakmai kapcsolatot ápolunk az idén tízéves Erdélyi Magyar Írók Ligájával, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságával, a Vajdasági Írócsoportunkkal és az általa is említett Kárpátaljai Írócsoportunkkal is. Szükség volna egy bécsi bázisra is, ahol Deák Ernőék évtizedek óta fáradhatatlan munkát végeznek - és ahogy már említettük, teljesen nyitott vagyok egy skandináviai magyar írócsoportra is, amellyel aztán közösen lobbizhatunk a magyar irodalom és kultúra ápolása és megismertetése érdekében. Az Írószövetség honlapján a területi csoportok felsorolása végén olvasható, hogy további csoportok létrehozása folyamatban van. Ezek szerint csupán szervezési kérdés, hogy az Írószövetség jelenlegi Skandináviában élő tagjai csoportot alkotva a jövőben a magyar művelődés szolgálatában hathatósabban tevékenykedjenek? Az az igazság, hogy kevesen vagyunk, mármint az Írószövetségben, több munkatárs kellene, hogy olyan tempóban haladhassunk, mint ahogy azt eredetileg elképzeltem, de annyi pénzünk meg nincsen, hogy megfizethessem őket. Így tavaly az anyaországi írócsoportoknak is csak a felével sikerült újraaktivizálni az érdemi kapcsolatot, örülök, hogy létrehozhattam a Csongrád megyeit, illetve júniusra tervezem a Hajdú-Bihar megyei megalakítását. Szépen, apránként haladunk, de az út alapjait letettük. Dolgozni fogok azon, hogy legyen egy skandináviai magyar írócsoport is. Ehhez kérem a Ti segítségeteket és tanácsaitokat is.

A szerk. megjegyzése: Az Írószövetség elnökének biztatásából nem nehéz arra következtetnünk, hogy rajtunk, skandináviai magyar alkotókon a sor. Remélem, hogy együttesen, gazdag véleménycserével, a minket befogadó ország és a magunk javára, megfelelően kigondoljuk és előkészítjük szülőföldünkhöz tartozásunk szorosabbra fűzésének hasznos újabb módjait, hogy majd megfelelő szervezési formában az eddigieknél is eredményesebben szolgáljuk mindazt, amit alkotói hivatásunk diktál a művelődés sokfelé kitérhető területén.

Beszélünk

Tudunk, tudjuk...

Az ige mozgalmasságot, elevenséget érzékeltet, ez jelentéséből következik. De az átvitt értelemben használt vagy elvont jelentésű igék olykor úgy elárasztják a beszédet, hogy a mozgalmasság, az elevenség kifejezése nehezebbé válik.

Félig svéd unokáimon lemérve, de a svédországi magyarok társalgására figyelve ezt is az idegen nyelvek hatásának **tudom be** - írom, és rögtön javítanom kell - helyesebb: **tulajdonítom**. Hallgatom a Kossuth Rádiót, nézem a magyar tévéadásokat, és fel-felkapom a fejem a *tudni* ige gyakori használatán, burjánzásán. Ha nem vagyok rest javítgatom a fölöslegesen használt igékkel együtt: Javaslatot tesz - *javasol* ; tudomására hozza - *tudatja*; kérdést intéz - *kérdez*; megállapítást nyert - *megállapította*; intézkedés történt - *intézkedtek*; azt célozza - *az a célja*, kivételt képez - *kivételez*; kezdetét veszi - *kezdődik*, örömmre szolgál - *örvendek neki*.

A mostanában hemzsegő **tudni**-kat, gyakoriságuk sugallja, hogy egyre többen nem **tudják**, észre sem veszik: tudtuk követni - *köveltük*; megtudjuk állapítani - *megállapíthatjuk*; le tudtuk zárni - *lezártuk*; átfogják tudni venni - *átvehetik*; tudjanak repülni - *repülhetnek*; tudjuk megosztani - *megoszthatjuk*; megtudták venni - *megvehették*, tudtunk átadni - *átadhattuk*; nem tud színes lángra gyúlni - *nem gyúl színes lángra*; kevés helyen tud megtörténni - *kevés helyen történhet*; ki tudjuk mutatni - *kimutathatjuk*; letudjuk váltani - *leválthatjuk*; ezzel tudtunk szakítani - *ezzel szakíthattunk*; felújítani tudtunk - *felújíthattuk*; ezt az örömhírt tudtam bejelenteni - *ezt az örömhírt jelenthettem*; megfogjuk tudni kötni - *megköthettük*; az ő munkáját tudtuk teljesíteni - *teljesíthettük*; az a nemzet, amelyik megtudja élni - *megélheti*; megtudja szerezni az előnyt, - *megszerezheti*; a fájlkezelőt tudjuk elindítani - *elindíthatjuk*, egy gombnyomásra le tudjuk zárni - *lezárhatjuk*; még nem tudjuk zárni a kérdéseket - *nem zárhatjuk stb. stb.* - fogalmaz az államtitkár, a rádióbemondó, a tiszteletes, az országházi politikus, az akadémia tagja, az író, a tudományos kutató, a zene ismertető, az igazgató és felsorolhatatlanul sokan mások, azok, akikre figyelünk, s akiket aztán utánoz az egyszerű ember, az iparos, a polgár, a tanuló, az egyetemi hallgató, az újságíró, a katona és még a válogatott cigánylegény is.

Sejtem, hogy svédben a **kan**, az angolban a **can** segédige lopakodott szóban és írásban elkövetett fogalmazványainkba. Nem vagyok nyelvész, kutakodom a világhálón, s találtam a következő magyarázatot.

„A szófajteremtő segédigék és az igék közötti átmeneti sávban a spektuális és modális tartalmú igék vannak. Modális jelentésűek például az *akar*, *bír*, *kell*, *lehet*, *óhajt*, *szeretne*, *tud* igék, valamint a *szabad* melléknév, mely igeként is toldalékolható.

Tudni akarom az igazat; Fel bírja emelni a zsákot; Meg kell nézni a filmet; Ezt nem lehet így elintézni; Mária aludni óhajt; Szeretném már befejezni a varrást; El tudod ezt nekem intézni?; Neked is szabad beleszólnod. Aspektuális jelentésű a *kezd* ige és az *akar* más jelentésben: *Mindjárt esni kezd; Hát sohasem akar már kitavaszkodni?*

A felsorolt igék nem egyenértékűek a segédigeszerűség szempontjából, hiszen sem grammatikai, sem szemantikai tulajdonságaik nem egyformák. Segédigeszerűek abban a tekintetben, hogy elsősorban, dominánsan grammatikai jelentést fejeznek ki. Segédigeszerűvé teszi őket az is, hogy a főnévi igenév igekötőjének és ige-tövének kapcsolatát megszakíthatják, például *be kell kötni, meg tudja fejteni, haza szeretne menni* stb. (Az igekötő és az ige-tövé közötti szórendet jellemzően a viszonyszók bonthatják meg.) Nyomatéktalan mondatban a hangsúlytalanság jellemzi őket, de kaphatnak mondathangsúlyt is, mint a segédigék.

A felsorolt tulajdonságok mellett még jó néhány grammatikai sajátosságot kell megvizsgálunk ahhoz, hogy egy-egy igealakról bebizonyíthassuk: ige-e vagy segédige. Néhányat soroljunk fel e tulajdonságok közül. A segédigének nem lehet önálló bővítménye. A segédige és a főnévi igenév kapcsolata nem alakítható át összetett mondatná, például *Juli haza fog jönni* → **Juli fog, (és) hazajön*. A segédige nem változtathatja meg a főnévi igenév lexikai jelentése által kijelölt vonzatstruktúra mennyiségi tulajdonságait (magyarán: új vonzatot nem vezethet be, s a régiek közül sem törölhet), csak átrendezheti azt.

A felsorolt szavak már a fenti tulajdonságokat tekintve sem viselkednek egyformán. Sőt, egy-egy segédigeszerű szó másképpen viselkedhet a különböző típusú igéket képviselő főnévi igenévi alakok mellett. A *kezd* mediális jelentésű szerkezetben sokkal közelebb áll a segédigékhez, mint cselekvő jelentésű igenév mellett, vö. *fázni kezd* és *énekelni kezd*. *Avagy a tud, a fázni tud, énekelni tud stb.*”

A sokszínű segédigeszerű szavak a *szokott*, *talál* és *tetszik* segédigék mellé úgy tetszik a tudni-t és más a igéket is a szóalakteremtő segédigék közé sorolhatunk.

„Nyelvtudományi szempontból kétségtelen, hogy nyelvromlásról beszélni értelmetlen dolog, ilyesmi nem létezik, ez tehát vélt probléma” - olvasom aztán egy neves nyelvész tanulmányában, és nem **tudom** mi a teendő.

Így történt ez, amikor az olyan hasonló furcsaságokat szóvá tettem nyelvapoló rovatunkban, mint az **ügy gondolom**, a minisztérium, az iskola, a gazdaság, a vállalat, az egyesület és sok más **felé**, és az elburjánzott **egy, a** határozatlan névelő helytelen használata, amely megfogalmazásoktól ma is kapkodhatjuk a fejünk. Ezeket és sok más sablonként használt kifejezést számos nyelvünk tisztaságát fontosnak ítéző szerző is szóvá tette már, és teszik ezt ismételtelen számos kiadványban, amikor erre alkalom adódik.

És mi történik?

Nem sok minden. Változás alig tapasztalható.

Azon kevesek mellett, akik mielőtt vagy miközben szövegelnek - gondolnak mondandójuk nyelvi köntösére is, és nem utánozzák szűnni nem akaróan, a sexre buzdítók és a különféle nemi szervek nevét töltelékszavaként használókat, a többség öntudatlanul átveszi és sablonként használja a közéletben röpködő és nyelvünket szennyező magyartalan fogalmazványokat.

Vajon valóban jobb, ha nem szólunk ezekről, nehogy megsértsük a pongyola-beszédűeket, hiszen a nyelv - egyszerűen fogalmazva - a maga doktora?

Kérem, döntse el ezt ki-ki maga, ez esetben a mindig kedves és a szerkesztőknek örökké nyájas olvasó.

Egy nyelvi babona

Idézet Sente Imre leveléből

„Csak dicsérni lehet a Lundi Lap és a Magyar Liget nyelvtisztasági törekvéseit. Valóban fontos, hogy írásunkban, beszédünkben ne használjunk derűre-borúra idegen szavakat, csupa kényelem-szeretetből, mivel azok könnyebben eszünkbe jutnak. A fölösleges idegen szavak kerülése és a magyar megfelelők keresése tudatosságot és fegyelmet kíván tőlünk, ami nem valami népszerű követelmény korunkban: általában szeretünk mindent a könnyebbik végén megfogni. Annál furcsább, hogy máskor hajlamosak vagyunk túlzásba vinni a nyelvi fegyelmet, s önként viselünk olyan kötelékeket, amelyeket magyar anyanyelvünk sohasem kényszer-

rített ránk. Ilyenek az iskolai oktatásba s azon át a nyelvi köztudatba befurakodott ún. nyelvi babonák, melyek újra és újra felvetődnek, s állásfoglalásra kényszerítik a nyelvművelőt, hiába hiszi szegény, hogy már rég tisztázva van a kérdés, s nincs mit hozzátennie az eddigi érvekhez.

Íme, fenti mondatomban kihívóan elhelyeztem egy formát, amelyen fönnakadhat egy makacs nyelvi babona híve: „rég tisztázva van a kérdés”. Ő ezt így írná s mondaná „helyesen”: „rég tisztázott a kérdés”. Engedékenyen vállat vonok: miért ne? Nyelvtanilag kifogástalan, rosszul sem hangzik. A nyelvi babona híve azonban nem ilyen engedékeny: ő rossznak minősíti az én megoldásomat, s egy kalap alá veszi a „meg lett löve”- féle szólásmóddal, holott az egészen más és szerintem is helytelen, csúf germanizmus. A különbség világos: a lett igés szerkezet cselekvést, a van (volt) igés pedig állapotot fejez ki, s mindig használható éppen az állapot kifejezésére. „Zöldre van a rácsos kapu festve” - a kapu állapotáról, tartós tulajdonságáról mond valamit. Ám ha ezt mondanám: „zöldre lett festve”, akkor egy egyszeri cselekvésre utalnék, amikor zöldre festették. Ezt a magyar nem passzív szerkezettel szokta kifejezni, mint mondjuk a német és a svéd. „Meg lett mondva” - helyes magyarsággal: megmondták vagy megmondtuk.

A van (volt) igés szerkezet helyes használatára vég nélkül hozhatnánk fel példákat a nép- és a műköltészetből: „Bé van az én zubbony-zsebem varrva” (eredetileg: szűröm ujjá kötve); „Rajta, rajta Görc városa, Fehér László meg van fogva”; „A Vargáék ablaka rózsával van kirakva”. A van ige el is maradhat: „Éva, szívem, Éva, most érik a szilva; terítve az alja, megszedjük hajnalra”.

A köznyelv is él ezzel a lehetőséggel: terítve az asztal- sokkal természetesebben hangzik, mint „az asztal terített”. Arany Toldijából: „mintha ördög volna belé bújva”; „a lándzsák a fal mellé voltak támogatva”; ő is szörnyen meg vala indulva”; „öcsém el van veszve”; „vétkéért meg leszen büntetve” (a lesz ige ugyanis a van jövőideje itt, ám a lett egyáltalában nem a van igéhez tartozó forma!)

Persze tudom, hogy ezer példával sem tudom meggyőzni azt, aki idegenkedik ettől a szerkezettől, s a „tötö-nyelves” megoldást tartja magyarabbnak, tömörebbnek. Próbáljuk meg „tötö”-nyelven a fenti példák némelyikét: „az én zubbonyzsebem bévarrott”, vagy „az én szűröm ujjá békötött” - szebb-e, jobb-e így? s nem lesz-e ráadásul félreérthető is, ha így mondom: „Fehér László megfogott”, ehelyett: „meg van fogva”? Vagy a sebésznek ez a mondata: „a páciens megoperált”, ehelyett: „meg van operálva”?

Az igazság kedvéért hozzáteszem, hogy a kérdés ezzel koránt sincs kimerítve (korántsem kimerített). Maga Arany János sem tudta kielégítően tisztázni elméletileg és szabályba foglalni, mikor helyénvaló s mikor magyartalan az ilyen szerkezetek használata. Úgy látszik, nyelvérzékünkre vagyunk utalva („utaltak vagyunk”), ami majdnem azt jelenti, hogy ízlés dolga...”

Töprengés

Megszívlelendő Sente Imre nyelvi elemzése, és figyelmeztetése is helyénvaló, miszerint nyelvérzékünkre utalva „meg kell rágnunk” minden szavunk. A legtöbb, amit akarhatunk, az, hogy gondolkozva beszéljünk, kerüljük a szokványos fogalmazást, a sablonokat. A „tötö”-zést is. Feltehető, hogy a „bévarrott, békötött, megoperált” és hasonló megoldásokat kiszűri nyelvérzékünk, mert a magyar nyelv csak kivételesen használja a passzív szerkezeteket, hiszen tartalma is ellentmond hagyományosan nyílt szókimondásunknak. A körülményeskedést elkerülve az a magyaros, ha megnevezzük (amennyiben megnevezhetjük) ki varrta be a „zubbonyzsebem ujját”, ki kötötte be a „szűröm ujját”, ki fogta meg Fehér Lászlót, és ki

műtötte meg a beteget. Úgy lehet, magyarul szépen és helyesen akkor fogalmazunk, ha magyarul gondolkozunk.

Felhívás a közös gyűjtésre

Anyanyelvünk rovására egyre gyakrabban idegen szavakat használunk. Az idegen nyelvi környezetben élő magyarokat az otthoniaknál még nagyobb mértékben érinti a nyelvkeverés betegsége. Ennek gyógyítására, az évezredforduló sugallta nemzetmentő törekvéseink között egyre erőteljesebben megmutatkozik az a nyelvünket tisztító igyekezet, amit a svédországi -, tágabb körben pedig a skandináviai magyaroknak a saját és az utánunk jövők érdekében is támogatniuk érdemes.

„Életteli, szívünket megérintő, lelkünkhöz szóló ősi szavaink kapcsolatot teremtenek két ember között. Általuk megértjük, megérezzük egymást. De ez csak akkor történhet meg, ha őszintén, nyíltan vállaljuk önmagunkat a másik, és mások előtt. Amennyiben erre nem vagyunk képesek, akkor óhatatlanul előfurakodnak az énidegen, palástoló, idegen szavak. Tetézik álarcunk vastagságát, s eltávolítanak a többi embertől. Ezt az élményt átéltem, és a különbséget megtapasztaltam a saját bőrömn. Immár érzem, tudom, mire képes nyelvünk ereje. Megváltoztatja az embert, megtisztítja, s meggyógyítja kapcsolatait. Így vált bensőmmé, szívügyemmé a tiszta magyar nyelv.” (Tar Anita, lélekgyógyász)

Az idézet a Molnos Angéla: *Magyarító könyvecske* című, nagysikerű kézikönyvének harmadik kiadásában olvasható. De idézhetnénk a nyelvünk tisztítását igenelők népes táborából Orbán Viktor miniszterelnök figyelmeztető szavait, aki maga is használja Molnos Angéla könyvét.

„Helyes, ha a Miniszterelnök odafigyel arra, mit is beszél. Ez egyébként sem árt, de a nyelv szempontjából is jót tesz, és az sem árt, ha arra is odafigyel, hogy hogyan teszi mindezt. Esetleg erre intheti a munkatársait is”.

Nyelvjavító igyekezetünk során használjuk az említett könyvön kívül Pintér Jenő fél-évszázados nyelvtisztító szótárait és az 1993-ban kiadott Sztranyiczki Mihály - Tar Károly által összeállított *Romániai Magyar Nyelvjavító Szótárat*. Közösön könnyen összegyűjthetjük azokat a sűrűn használt, divatos, önkéntelenül is magyar beszédünkbe kevert svéd és angol szavakat, amelyek anyanyelvünket, svéd nyelvünket, angol tudásunkat is szegényítve és kisebbsítve, a csak kevesek által értett zagyvanyelvet éltetik. A Lundi Lapban és a Magyar Ligetben, a dél-svédországi magyarok családi lapjában már évekkel ezelőtt beindult gyűjtést most a világháló segítségével kívánjuk folytatni.

A tiszta magyar nyelv használatára erőszakkal senkit sem kényszeríthetünk, de példát mutathatunk az igényességre. Szószedetünk célja csupán annyi, hogy megfontolásra késztesen, hiszen egyik-másik idegen szó helyet anyanyelvünk gazdag tárházából számos megfelelőbbet használhatunk, amelyekkel változatosabban kifejezhetjük gondolatainkat. A gyűjtők amellet, hogy a SVÉDORSZÁGI MAGYARÍTÓ SZÓSZEDET, később pedig a SKANDINÁV MAGYARÍTÓ KISKÖNYV - reményeink szerint népes - szerzői táborának tagjainak sorába lépnek, gyarapodnak azzal is, hogy nyelvhasználatuk tudatosabbá válik, meggondoltabban fogalmaznak, tömörebben, jobb magyarsággal beszélnek majd. Kérjük, bővítse, egészítse ki a környezetében gyakran hallott idegen kifejezésekkel az alábbi szószedetet. A szószedet letölthető/elérhető az oldal felső jobb sarkából és a www.hunsor.nu címről.

Sokszorosítását és terjesztését ajánlja és engedélyezi a SMOSZ Anyanyelvünk Alapítványa irányító testületének tagja, a Lundi Lap és a Magyar Liget szerkesztője

Anyanyelv - kergekóros zárlat

Honfitársammal beszélgetek a Budapestre tartó repülőgépen. Türelmesen hallgatom, amint rám fröcsköli beszajkózott kifejezéseit. Anyaországi töltelékszavai bódulatosak, félálomban fal vagyok, borsószemekként leperegnek rólam, nem jutnak el a tudatomig, mert önvédelemből zárlattal védekezem. - - „*Tulajdonképpen borzasztóan* imádok utazni, komolyan mondom *baromian*, de természetesen egyértelműen úgy *gondolom*, hogy holmi *bunkó* alakok *ne szórakozzanak velem*, abban a *vonatkozásban*, hogy az utazási irodák információi legyenek *egyértelműen* pontosak, mert szerintem, kimondhatjuk áperbé, hogy ezzel kapcsolatosan legfontosabb a naprakész *kommunikáció*, meg a médián keresztül a *dokumentáció*, leginkább *pragmatikusan* ...

Figyelj! *Úgy gondolom*, tudod már, hogy odahaza el kell kezdenünk az alapos felkészülést., amely *tulajdonképpen*, *szerintem* arról szól, hogy *forszírozunk* kell a nyelvtanulást. Még jó, hogy idehaza zöld utat kapott minden nyelvtanfolyam, de őszintén szólva, ezzel kapcsolatosan kiemelném, hogy elhíresültek már a nem igazán hasznosítható gyorsfalpaló tanfolyamok, ahol baromi módon átverik az embert, semmit sem kap a pénzéért, és aztán megnézheti magát, mint barátom a Pista és neje a Klári, akik - már elnézést - ebben a vonatkozásban teljesen bunkók. Persze, „beszélni nehéz”, de írni még nehezebb. Lektorálnom kellett az egyik külföldi vállalat felé küldött levelüket. Én hülye! A vége az lett, hogy kiabálni kezdtek velem, aztán még nekem kellett elnézést kérnem a javításokért. Még ma sem tudtam földolgozni magamban az esetet... Nyári utazásom óta őrzöm a koponyám belső falára vetített figyelmeztetést: Figyelj! Miután Pesten jársz, alaposan takaríts szókészletedben!

A Magyarok Világszövetségének legfőbb kötőanyaga a magyar nyelv. A magyar nyelv birtoklása, az irányában való elkötelezettség, ugyanúgy előfeltétele a teljes körű MVSZ tagságnak, miként haza- és nemzetszeretet híján értelmét veszti az egész. A nyelv minden népnek a legjelentősebb közös alkotása: beláthatatlan történelmi idők, megszámlálhatatlan sok nemzedék, végtelen élmény- és érzésvilág, az ember és a szellemi, a rejteki valamint a való világ viszonyának teljes fogalmi készlete és eszköztára. Magyar anyanyelvünk, melyet a világ legátfogóbb nyelvismeretekkel rendelkező nyelvészei a legősibb és kristálytisztá logikájú emberi nyelvek közé soroltak; igei erejű. Leheletfinom árnyaltságú, gazdag fogalmi készlete és az évezredek során csiszolódott tömörsége, miként egyedülálló belső logikája teremtő erőt hordoz. Ez a nyelv a legrégebb és legdicsőségesebb emlékműve a nemzeti önállóságnak és szellemi függetlenségnek; - írta 22 nyelv ismeretében Sir John Bowring, két évszázaddal ezelőtt. Magyar anyanyelvünk nem csak gyümölcse a szellemnek, hanem első számú alakítója is annak. Így egyszerre kell cselekvésünk céljává, eszközévé és tárgyává váljék. Ekkor és csakis ekkor teljesíthetjük felvállalt programunkat, melyet három szóban tömörítettünk: hagyomány; tudás - újjászületés. Ekkor, és csakis ekkor válhat majd Világszövetségünk kovásszá, mely éleszti a magyar társadalmat, fórummá, mely akarattá alakítja a szándékot, és intézménnyé, melyben valóra válhat nemzetünk felemelkedése. Általa és övele.

Miként ápolhatjuk anyanyelvünket?

A kérdés nem költői, hanem könnyen megválaszolható: ki kell javítanunk egymás hibáit! Fel kell fedoznunk, szóvá kell tennünk beszéd közben és írásban elkövetett pontatlanságainkat. Nem szabad elnézőnek lennünk, és nem szabad megsértődnünk a javító szándék miatt, hiszen helyes magyarságra csakis úgy tehetünk szert, ha naponta kigyomlálunk minden gatz, burjánt, nem oda valót nyelvünkéből. Hasonlítsuk ezt fájdalmas foghúzáshoz, mert olyasmi, de gondoljunk arra, hogy műtét után egészségesebb nyelven szólhatunk és írhatunk. Nyelvőrség rovatunkat ezzel a céllal indítottuk, s reméljük, hogy az erre figyelmezők tábora növekedni fog.

Egyik munkatársuk küldte szerkesztőségünkbe azt a vezetőségi körlevelet, amely jó közösségi célt szolgálva, elsietett fogalmazásával rossz példát mutat. Már pedig közismert a hal példája, és a régi megállapítás, hogy annak fejétől indul a kellemetlenség. Vegyük sorra a pirossal aláhúzott mondatrészeket. Az áll a körlevélben, hogy „a tagdíjak rendszeres fizetése az alapja a működésünknek, valamint a hatóságok támogatásának” Ebből nem egészen világos, hogy milyen tagdíjakról van szó, ki kinek fizeti, és kit támogat a hatóság. Egyszerűbben fogalmazva arról van szó, hogy a begyűjtött tagsági díjak arányában kap állami támogatást minden svédországi szervezet. Az is, amelyik „esernyőorganizáció”. Ez bizony tükörfordítás, amely magyarázatra szorul, amellet, hogy az „organizáció” magyarul szervezet. Különösen bántó a nyelvkeverés, amikor ez halmozottan jelentkezik: „A Landsting länben” stb. Az intézmények felsorolásakor helyesen járt el a fogalmazó, amikor a magyar megnevezés mellett zárójelbe feltüntette az intézmény svéd nevét. Kár, hogy ezt nem következetesen tette, hanem csak egyetlen esetben, amikor eszébe jutott az intézmény magyar neve. Nehezményezi a többszörös pontatlan mondatalkotást mutató és helyesírási hibáktól sem mentes szövegben a beküldő az egyik mondat parancsuralmi hangvételt is: „Remélem, ezek után érthető, hogy miért kopogtatunk mindazoknál akiknek tagdíjhátralékuk van” Sajnos éppen az a baj, hogy a szöveg nem eléggé világos, még akkor sem, ha a végén „nagy köszönettel” nyugtat, mert ha nincs kicsi köszönet a „nagy” kissé őszintétlen. Egyszerűbb, nyíltabb levél magyarosabb lett volna. Talán jobb is lesz, ha majd a közösség „a több szem többet lát” bölcsességét gyakorolja.

Javítandó annak a másik körlevélnek a szövege is, amelyről a pongyolát hirtelen magára kapó nőszemély képét idézhetjük magunk elé. Sajnos a „szövegre kapott” forma alól hiányzik a pongyolához illő báj, mert ilyeneket olvashatunk belőle: „Legoptimistább kalkulációnk szerint is mínusszal...” Ebből a félmondatból csak a tartalom nélküli „szerint” és az „is” magyar, a mínusz i-jéről is elmaradt az megfelelő ékezet. Feltehetően a szerző számítógépéről nem hiányoznak a magyar betűk hosszú ékezetei, hiszen itt-ott megjelennek a szövegben. Csak a szerző következetessége hiányzik a hibátlan magyar íráshoz. És az, hogy csínjában bánjon a fogalmakkal. A használt „szájmirigyek” helyett valószínűleg nyálmirigyeket akart írni, a „csiszamlós” helyett talán sikamlóst, a kapásból felsorolt női nevek után pedig nem a „folytatólagosan és szívesen állnak rendelkezésre” áthallásos fogalmazást. Gyakori a magyar nyelvtől idegen svéd szenvedő szerkezet (passiv form) használata, amikor hiányzik a mondatból az alany. Nem követendő a nagyotmondás igyekezetéből szült „történetizgalmassági és jelmezdíjazás” és a „szájízemnek megfelelő költőt” is nehéz elképzelni azoknak, akiknek nem kenyerre az emberevés. Tanulság: közkézre bocsátott szövegeinket jó, ha előtte és nem utána minél többen elolvassák.

Lundi Lap, 2000

Elfogták Göran Perssont*

A ház mélyvörös színére figyelnie kellett volna. Vagy legalább arra, hogy a ház a tizenhármas számot viseli. Nem találok magyarázatot arra, hogy ez a nagy ember mit keresett a „szegényházban”? Mi ütött belé, hogy éppen a Szegényház utcában, Hans Bartel házában húzta meg magát Miért éppen itt kellett neki elbújnia? Ahol persze, könnyen lefűlelték. Mivel, hogy éppen elég rossz fát tett a tűzre. Mindenfelé számos becsületes polgár szájából, nem egyszer elhangzott már: „Mit akar megint ez a Göran Persson?! Mit akar különféle tanácsaival?! Mit akaratoskodik világmegváltó terveivel?!” Az sem vet rá jó fényt, hogy olyanokkal barátkozik, mint Gustavsson Erik, akiről mindenki tudja, hogy gyilkos, és Stureékkel örök haragban van. És ez az Erik, annak ellenére, hogy igen jó családból származik, összeszűrte a levelet Mån lányával Karinnel, aki nyilvánvalóan nem méltó neves családjához. Embert barátjáról! Sajnos az emberek hamar felejtnek, és sok mindent elnéznek Göran Perssonnak.

De eljött az idő, hogy nem hallgathatjuk el: igenis, elfogták! Mert el kellett őt fogni, hiába is menekült a közvéleményt megtévesztően az Öreg Város, szűk és ódon utcácskáin át a Szegény Házba, amelynek földszintjén most patinás tengerészeti tárgyakat, megsárgult térképeket, tengervízben évtizedekig pácolt facsigát, csomóba kötött tengerészkötél utánzatú gyertyafonatot és egyéb ajándékozni való csecsebecsét vásárolhat az Észak Velencéjében kíváncsiskodó egészen vagy alig félig svéd polgár, avagy valamely családirag másokkal kevésbé keverődő világjáró.

Pedig elinalhatott volna. Például a Kereskedők szűk utcáján a Nagy tér felé, ha nem irtózott volna az ott valamikor sűrűn használatos szégyenoszlóptól és az eretnekek ott kiöntött ártatlan vérével. Menekülhetett volna toronyiránt is, hiszen a Német templom kőhajításon van innen. Átverekedhetett volna magát a Fekete ember utca felé néző várkapun, ahol, ha üldözői sebet ejtenek rajta, kivárhatta volna Quante Henriket, a neves sebészt, aki bizonyára nem tagadta volna meg tőle sem szolgálatait. Aztán ott van a Labdaház a Bollhusgränd utca 3 szám alatt, ahol félévszázada annyi talpig becsületes agglegény húzta meg magát. Ugrásnyira húzódik az kicsinyke utca, amit Vasa Gusztáv egyik híres admirálisáról neveztek el, és most Internet Gyógyszertár is működik itt, az egyik aprócska házban. Talán ott segítőkre talált volna. Könnyen megbizonyosodhattam arról, hogy neves emberünk, valamelyik átjáróház alatt könnyen kisiklott volna üldözői karmaiból a keleti Hosszú utcára, ahol valamennyi pénz lepengetése után, dundi termetét is dicsérve, teljes kitárulkozással befogadta volna őt valamelyik petrezselymet áruló örömlány, hogy aztán neves emberünk megkönnyebbülve eltűnjön a régi kikötő kocsmákkal és apró szállodákkal tele sikátoraiban, a Strindberg szerinti „piszok és verekedések utcája” valamelyikében, amit újabban főként a régiségkereskedők zsúfolt kirakatai idéznek a ráérős látogatók kutakodó örömére.

Sajnos későn érkeztem, nem lehettem tanúja Göran Persson elfogatásának. Lehet, hogy némi kárörömmel néztem volna végig, amint vasra verve tuszkolják lefelé a város legkeskenyebb utcáján, a Mårten Trotzig nevét viselő köz lépcsőin, hogy majd a törvény előtt elnyerje méltó büntetését.

Lehet, de nem biztos. Merthogy személy szerint nekem Göran Persson nem haragosom, ellenem semmit sem vétett. De ha már ott álltam a júliusi barnító napsütésben a Brända Tomten szobányi terecskéjén, nem voltam rest, és elslattyogtam a Fekete ember utca 9 szám alá, hogy költő druszámnál érdeklődjem a szenzációs eseményről. Persze, hogy nem volt otthon. Tudtam, hogy a lányos házaknál is hiába keresem, így aztán újra végigtrappolva a Hosszú utcán, a kirakatoktól elfordított fejjel, csak a sovány képzeletemből elővarázsolt lenge öltözetű lányok szobroztatásában gyönyörködve estem be izzadtan az Arany Béke (Den Gyldene Freden) borozó ajtaján. Bellman barátom ott ült az egyik asztalnál. Jókedvűből nem sikerült őt kirángatnom. Az előállított politikusról sem volt hajlandó nyilatkozni. Mindegyre rám emelte poharát és ilyeneket rikkantott.

„Egyre megy, hoppszazsupsz rajta felfelhej!/ És aki egyre-másra fel nem hajtja / a másik felet meg sem kapja. / Egyre megy Zsupszrajta felfelhej!” Nem is vártam tőle egyebet Megittunk egy-két pohárral, és nagyokat hallgattunk. Aztán, mert éppen július 26-át írtunk, amikor őt ünnepli a svéd világ, együtt sétáltunk a Vadaskert-szigetre, éppen szembe a Zöld Liget nevet viselő vidámparkba, amit a távoli Rómát utánózva a stockholmiak Tivolinak ismernek. Itt költő barátom, háttal annak az öreg tölgynek, amely alatt üldögegni szokott, egy gránittalapzatra csücsült, és lantja pengetésébe kezdett. Ekkor vettem észre, hogy késői tisztelői XVII. századi francia divatú ruhákba öltöztették. Kifejezéstelen arccal fogódzkodott lantjába. Tölgy alatti asztalán két üres sörös üveg és néhány pohár. Orosz kollegájának, Jevtusenkonak a csodálói, tele pohár vodkát is hagynak moszkvai sírján. Carl Bellman asztalára erős és zamatos vörösbor illenék.

Mielőtt búcsút intettem az öreg városnak megkérdeztem a járókelőket, néhány ottani lakost, érdeklődtem, mit tudnak Göran Perssonról. Zavarba hoztak dicséreteikkel.

Igaz, én az ódon város hangulatos utcácskáit róva, elfelejtettem megemlíteni, hogy érdeklődésem annak az öt évszázaddal ezelőtt élt királyi tanácsosnak szól, aki XIV. Erik (1560-1568), a trónjáról elüldözött, idegességéről is hírhedt svéd királyt, az akkori, jogait védő nemesség ellenében kiszolgált.

Így aztán, talán az is érthető, hogy Göran Persson elfogatásának útikönyvekben is olvasható tényét sem az aznapi lapok, sem valamely svéd tévéadás eddig még nem erősítette meg. A hírt a Magyar Liget olvasóinak exkluzív/kizárólagos ajándéku szánta a szerkesztő.

Lundi Lap, 2001

* Göran Persson a kétezres évek elején svéd miniszterelnök. Öt évszázaddal előbb élt tanácsos névrokonával semmiben sem hasonló állami tisztviselő.

Tervjavaslat a távoktatás beindítására

Az **Anyanyelvünk Alapítvány** alapítólevelében két esztendeje meghatározott célunk a távoktatás beindítása annak érdekében, hogy „a svédországi magyarok körében megőrizze a magyart mint anyanyelvet és mint a magyar identitás legfőbb kifejezőjét s továbbadja azt az utódoknak”. A világháló használatának szempontjából az élvonalban haladó Svédországban az elektronikus levelezés rendkívül korszerű és jövőös lehetőségét kihasználva, széleskörű munkatársi közösséget kialakítva, a SMOSZ honlapja elkülönített részének beindításával és ennek folyamatos gazdagításával, kitartó és folyamatos gyűjtőmunkával teljesíthetjük alapítványunk célkitűzését. A távoktatás beindításakor célszerű követelmény a skandináviai magyarok E-mail címnyilvántartása, és ennek rendszeres frissítésével egyre több címre kell elküldeni az anyanyelvápolásban hasznosítható anyagokat.

1. A honlap neve: TÁVOKTATÁS. (1/a melléklet). A beiratkozó kitölti a bejelentkező lapot (1/b). Számláló jelzi a távoktatásban résztvevők számát.(1/c) A címzett kérheti a küldemények megszüntetését.(1/d). Rövid felmérés anyanyelvi tudásáról (1/e), amelynek alapján a jelentkező (az elért pontszámok arányában) a 2-4 részek valamelyikének tanulmányozásával elkezdheti anyanyelvápolását.(1/f). A honlap rövid felhívásban felkéri a címzettet, hogy a különféle fejezetekhez maga is gyűjtsön, szerkesszen és küldjön a szerkesztőknek a távoktatásban hasznosítható anyagokat, és anyagilag is támogassa a távoktatás kiépítését (1/g)

2. A honlap részei:

I. ÓVODÁSOKNAK (2/a)

II. ELEMISTÁKNAK (2/b)

III. SERDÜLŐKNEK (2/c)

IV. EGYETEMI HALLGATÓKNAK (2/d)

V. FELNŐTTEKNEK (2/e)

Minden rész felelősének (szerkesztőjének) drótposta címe (2/f) gombnyomásra előhívható, ahova a távoktatásban résztvevők kérdéseiket, kéréseiket elküldhetik, és ahonnan egy héten belül választ kapnak.

3. A részek fejezetcímeit sajátos tartalmuk függvényében a fejezetért felelős szerkesztő adja. Tematikájuk szerint, általánosan fogalmazva a fejezetek a következők lehetnek:

Nyelvi ismeretek, Nyelvjavítás (helytelenségeink gyűjteménye), Írás, Olvasás, Beszélni nehéz, Fogalmazás.

Olvasmányok a magyar szépirodalomból

Történelem, Magyar Történelmi Adattár

Földrajz, A történelmi Magyarország földrajza

Népi hagyományok, Tájegységek bemutatása

Ajánlásaink (letölthető anyagok, CD-ROM lemezek, videofilmek, könyvek, dolgozatok, cikkek listája és forráshelyei)

Skandináviai magyar nyelvvédő kisszótár (A készülő Skandináv Magyarító Kiskönyv része.)

Ellenőrző dolgozatok, tesztek, játékok.

Útmutató pedagógusoknak, módszertani irányítás, kapcsolat az Anyanyelvünk Alapítvány tanártovábbképző csoportjához.

4. A részek és a fejezetek bővítése állandó folyamat. A honlap különböző részeinek fejezetcímeit, ha egyelőre nem találunk hozzá megfelelő anyagot, akkor is jelölni kell: a „szerkesztés alatt” megjegyzéssel.

5. A honlap építését a részek és a fejezetek felelősei a főszerkesztő irányításával végzik, akinek a jóváhagyásával a rendszergazdák elhelyezik a világhálón a távoktatás anyagait. A kuratórium kérjen fel és bízson meg öt részfelelőst az

ÓVODÁSOKNAK

ELEMISTÁKNAK

SERDÜLŐKNEK

EGYETEMI HALLGATÓKNAK

FELNŐTTEKNEK

rész felügyelésére, akik a különféle fejezetcímek alá sorolható anyagok beszerzését, véleményezését és a távoktatásban részt vevőkkel való kapcsolattartást végzik. Ehhez kategóriánként össze kell írunk a hozzáértőket és a jelentkezőket. (A részfelelősök listája - 5/a, a részek fejezetei felelőseinek listája - 5/b, a rendszergazdák listája - 5/c) A munkaközösség kiépítésének határidőt kell szabni.

6. A távoktatást szolgáló honlap építésének kezdeti szakaszában, felhívásunkra (6/a) a svédországi magyar szervezetek tagjain kívül a skandináviai magyarok segítségét várjuk a világhálón hasznosítható anyagok összegyűjtésében (6/b). Ezeket az anyagokat a kijelölt rendszergazdák tárolják, a szerkesztők pedig átnézik, válogatnak belőle.

7. A távoktatás irányítói nemcsak a világhálón tartanak kapcsolatot az anyanyelvüket ápolni óhajtókkal, hanem a különféle svédországi kiadványokban állandósított rovatok segítségével (7/a) ajánlások, könyvészet, könyvek, és különféle anyagok küldésével, CD-ROM-lemezek kölcsönzésével és más formában is. A munka során legalább évenként egyszer, az Anyanyelvünk közgyűlésére vagy a tanártovábbképzés alkalmainak egyikére meg kell hívni a távoktatási teendőket társadalmi munkában vállalókat is.

8. A távoktatást segítő társadalmi munkája mellett a csoport számítógépes szakembereit anyagilag is ösztönözni szükséges, bizonyos elengedhetetlenül szükséges beszerezniük.

Számítógépek (teljes felszereléssel)

Rendszergazdák jutalmazására negyedévenként

Egy darab fénymásoló

Papír, boríték, bélyeg

9. A kuratórium elnöke felhatalmazásával a távoktatás kurátora kapcsolatfelvételre jelentkezik a magyarországi illetékes minisztériumban, a Magyarok Világszövetségénél, az Anyanyelvi Konferencia szakelőadójánál és a távoktatási tananyagokat kidolgozó kiadóknál. A SMOSZ segítse a magyarországi hasonló oktatási formákkal való kapcsolattartást. (Magyarok Világszövetsége, Anyanyelvi Konferencia, Oktatási Minisztérium, Magyar Nyelvi Intézet, Kossuth Kiadó stb.)

Lund, 1999 április 4.

A Magyar Liget a nyelvápolásért

A Magyar Ligetnek a nyelvápolás állandó rovatában a kezdetektől fontos témája. Már az indulásnál felhívja a lap a figyelmet Molnos Angéla gondolataira, kinek könyvében, melynek címe *Szent és sérthetetlen* a nyelvművelés kérdései között elsőként felveti, hogy a magyar nyelv erősen ellatinosodott és a művelt elit sem a magyar szavakat használja, a helyzetet pedig tovább ront az angol jövevényszavak befogadása.

A lap felhívta a figyelmet az aktuális nyelvművelő műsorokra is a Duna televízióban. A továbbiakban szóba kerül a zagyvanyelv, amely a különböző jövevényszavak keveredését jelent és a műveletlenségről tanúskodik. Helyet kapnak a rovatban Sente Imre sorai is, amelyek a passzív szerkezetek használat ismertetik. Ezzel kapcsolatban áll ott a következtetés, „magyarul szépen és helyesen akkor fogalmazunk, ha magyarul gondolkozunk.” A lap nyelv-magyarító feladatokat is nyújt az olvasóknak, a szerkesztőség a válaszokat könyvajándékkal jutalmazza. Beszámolót olvashatunk a Marosvásárhelyen megtartott IX. anyanyelvi konferenciáról, ahol az anyanyelvet Sütő András az örök feltámadás színterének nevezte. A konferencia leszögezte, hogy az anyanyelvünk olyan, mint egy erős vár, amelyet védenünk illik. Érdeklődéssel viszonlíthatjuk a rovatban azokat a magyar szavakat is, amelyeket Kosztolányi a tíz legszebb magyar szónak tart. Megjelenik a Svédországi Magyarító Szószedetnek az ajánlata is, amely célja, hogy „megfontolásra késztesen, hiszen egyik-másik idegen szó helyett anyanyelvünk gazdag tárházából számos megfelelőbbet használhatunk.” Helyet kapnak a rovatban az aktuális események is, mint pl. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége Anyanyelvünk Alapítványának üléséről a beszámoló. A nyelvjavító igyekezet a Magyarító Szószedettel azt célozza, hogy az említett, Molnos Angéla: Magyarító könyvecskéjén kívül Pintér Jenő félévszázados nyelvtisztító szótárait és az 1993-ban kiadott Sztranyiczki Mihály - Tar Károly által összeállított romániai magyar nyelvjavító szótárat közösen használva összegyűjtse azokat a sűrűn használt, divatos, önkéntelenül is magyar beszédünkbe kevert svéd és angol szavakat, amelyek anyanyelvünket, svéd nyelvünket, angol tudásunkat is szegényítve és kisebbitve, a csak kevesek által értett zagyvanyelvet éltetik.

A Lundi Lapban és a Magyar Ligetben, a dél-svédországi magyarok családi lapjában már évekkel ezelőtt beindult gyűjtést a világháló segítségével folytatta a szerző, Tar Károly, a SMOSZ Anyanyelvünk Alapítványa irányító testületének tagja, a Lundi Lap és a Magyar Liget szerkesztője.

A nyelvészkedés során a lap „ellátogat” az angliai magyarokhoz is, az Angliai Magyar Tükör példáját hozva az angol nyelvben folyó változásokra és beszámol arról, hogy a svédországi Anyanyelvünk Alapítványa az anyanyelvünk Nyelvápolók Közössége nevet vette fel és a következő területekre terjesztette ki a működését: - Hétvégi iskolák, anyanyelvi táborok, egyházak, zenei anyanyelv távoktatás, tanártovábbképzés tankönyvek és taneszközök beszerzése.

A Magyar Liget felhívja a figyelmet, az ismer nyelvész, Grétsy László egyik könyvében felvetett konkrét problémára is, nevezetesen arra, hogy terjedőben van a jelzőtlen személyneveknek csak a familiáris stílusban megengedett névelőzése.

Az újság tájékoztatta a svédországi magyarokat, felhívta a figyelmet az Anyanyelvi és magyarság-ismereti nyári gyermektáborokra és a sárospataki NYÁRI KOLLÉGIUMra, ahol a svédországi magyar fiatalok hazájuk kultúrájával ismerkedhettek.

Az újság az olvasók segítségével gyűjtötte a sűrűn használt, divatos, önkéntelenül is magyar beszédünkbe kevert svéd és angol szavakat. Ezen felül a kerülendő, szajkózott töltelék-szavaink és kifejezéseink is megjelentek a szójegyzet mellékleteként.

A Magyar Liget tovább is ment a nyelv tisztaságáért indított igyekezetében, amikor magában a lapban is hibavádászatra hívta fel az olvasókat. Helyet kaptak a lapban skandináviai magyar könyvújdonságok is, pl. egy finnországi új magyar nyelvkönyv ismertetése is és a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége kezdeményezéséből megalakult Nyelvápoló Közösség első könyve, amely *Vallomások az anyanyelvről* címmel neves személyiségek bölcs mondásait tartalmazza édes anyanyelvünkről.

A lap rendszeresen közölt részleteket Molnos Angéla: Magyarító könyvecskéjéből, amelynek mellékleteként megjelentette a Tar Károly *Svédországi magyarító szöszedet* című könyvecskéjét. A Magyar Liget támogatott több nyelvvédő kezdeményezést, a Nyelvünk és Kultúránk kezdeményezését pl. úgy, hogy felkérte olvasóit közöljék véleményüket, írják meg tapasztalataikat a magyar nyelvben és kultúrában való megmaradás mindennapi gyakorlatáról, nehézségeiről, tegyék szóvá küszködésüket, ötleteiket, elvárásaikat, segítsenek e témakör feltérképezésében.

A lap foglalkozott az anyanyelvi oktatás helyzetével, amely az anyanyelvi oktatástól megvont támogatás következtében alakult ki, felhívja a figyelmet azoknak az időknek az eljövételére, amikor a magyar nyelvtanárokat már a helyi magyar közösségeknek kell majd alkalmazniuk. A lap egyik rovata már kezdetei óta sajátos anyanyelvi oktatásunkat elősegítő véleménycserék helyeként funkcionált. Megszólaltatott tanárokat, nevelőket, szülőket, igyekezett összegyűjteni minden tapasztalatot, gyakorlatot, amelyek hasznosak lehetnek. Folyamatosan előtérben volt a lap működése óta a nyelvi hibák témája és ezek kiküszöbölése, „nyelvjavító” írások, cikkek formájában is, amelyekben olyan konkrét nyelvi hibák, mint az ikes igék használata is szóba kerültek. Érdekességeket is említett a lap az anyanyelv ápolásával kapcsolatban, így tudhattuk meg pl. hogy a British Museum könyvtárában a legértékesebb közép-európai ősnymtatvány magyar nyelvű.

Mindent összefoglalva jogosan állíthatjuk, hogy a Magyar Liget szerény eszközeivel egész fennállása idején központi helyen kezelte a magyar nyelv ügyét, a nyelvi tisztaság kérdését és az anyanyelvi oktatást.

*

A lap minden számában közölt „az iskolák fölöttébb szükséges voltáról” című rovatában vitára bocsájtotta az skandináviai magyarok talán legfontosabb, folyamatosan javításra szoruló kérdését: a magyar elemi oktatás szervezésének és gyakorlatának kérdését. Ennek összefoglalójaként közöljük az a szerkesztő Nyelv és Kultúra folyóiratban megjelent írásának idevágó részletét, amely ma is, a nemcsak svédországi aktuális teendőink tárháza.

A Határon Túli Magyarok Hivatalának

Komlós Attila A HTMH elnökének figyelmébe

A nyugati régiókban élő magyarok művelődésének és hagyományörzésének legfőbb gondja az anyanyelvoktatás színvonaltalansága. A haza élettő figyelme nélkül ennek javítása lehetetlen. A dél-svédországi magyarok családi lapja, a Magyar Liget (www.hhrf.org/magyarliget) *Iskola* rovatában napirenden tartja az anyanyelvtanítás kérdéseit. Néhány, a kérdést körüljáró írásból és a begyűjtött véleményekből, a következő javaslatokat ajánlom a Határon Túli Magyarok Hivatalának figyelmébe:

A nyugati régióban a magyar egyesületek nemzeti-önazonosság-megtartó munkájuk fő feladata az anyanyelvoktatás elősegítése, de önerőből ezt sikeresen nem végezhetik. Elsősorban szakmai segítséggel lehetne segíteni az anyanyelvoktatást a nyugati régiókban, Szemléletváltással, hogy az EU országaként, az államok kölcsönös együttműködésével tovább növelhetővé váljék a nyelvtanítás szakmai színvonala. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az Unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Véleményem szerint a magyar kormány diplomáciai úton elérheti az Európai Unió országaiban, hogy a befogadottak anyanyelvi oktatásának megfelelő szintjét az anyaországok illetékesei, kölcsönösen biztosítsák, ellenőrizték és szavatolják.

Reméljük és várjuk a Határon Túli Magyarok Hivatalának segítségét a következő konkrét ügyekben:

1. Tudatában vagyunk annak, hogy a magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, ezt a nyelvi közösséget vállalják, joguk és egyben önként vállalt kötelességük, hogy megfelelően, tehát fokozatosan magasabb szinten elsajátíthassák, ápolhassák a magyar nyelvet. Az anyanyelvoktatás az európai régióban is a szülők felvilágosításával, nevelésével kezdődik. Olyan a magyar egyesületek és a magyar nyelvet tanítók munkáját elősegítő felnőtt-nevelési programot kellene kidolgozni, amely az anyanyelv megbecsülésének, értékeinek és hasznosságának bizonyítását szolgálja. Az anyanyelv színvonalatlan oktatása a szórványban élő magyarok műveltségi színvonal-alattiságát is mutatja.
2. Az óvodai nevelést, itt-ott szülői kezdeményezésre maguk a szülők végzik. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága által nyugatra kiküldött óvónők Svédországban is megfelelő szakmai alapot teremthetnének az önerőből fenntartott magyar óvodákban.
3. A svédországi anyanyelvoktatásban az oktatók többnyire képesítés nélküliek, képzettségük messze elmarad a kívánalmaktól, szakmai munkájuk ellenőrizetlen, heti negyven perces anyanyelvi tanításuk tervezetlen, nem eléggé célirányos. Szükség volna anyaországi szakemberek általi kiválasztásukra, irányításukra. Egyféle anyaországi, oktató-tapasztalatcserét végző, utazó tanfelügyelőre volna szükség addig is, amíg az anyanyelvet tanítók kinevezésébe az anyaországnak nagyobb beleszólási jogot biztosítanak
4. Nagy szükség van a nyugati régiókban dolgozó tanárok részvételével kidolgozott és a heti egy magyar óra lehetőségeihez igazított tankönyvekre.
5. Önszerveződésünk a nyugati és az uniós régióban hiányos. Elő kellene segíteni a magyar egyesületek egész tagságát megmozgató „magyar népszámlálást”, ennek keretében pedig a tanulók összeírását. A magyar anyanyelvoktatásban résztvevők számbeli stb., felmérését, a kiküldött tanfelügyelők tényfeltáró dolgozataikban összesíthetnék.

6. Hasznos volna egy magyar nyelvű szövegszerkesztő szoftver elterjesztése, hogy elősegítse a helyes magyarságú levelezést. Felújításra, átdolgozásra vár az elavult svéd-magyar és a magyar-svéd szótár.

7. A fejlett skandináv informatikai lehetőségek erőteljesebb kihasználását, az e-társadalom adta lehetőségek jobb kihasználását javasoljuk (online tananyag lerakat, magyar tanárok online-közössége, naprakész adatbázis a magyar órákról, tanítókról, stb. Van ingyenes megoldás: Open Office!)

8. Vendégtanárok küldésével, minél több fiatal anyanyelvi táborba való küldésével segíthet a Hivatal a jelenlegi sanyarú helyzetben.

A magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, ezt a nyelvi közösséget vállalják, joguk és egyben önként vállalt kötelességük, hogy megfelelően, tehát fokozatosan magasabb szinten elsajátíthassák, ápolhassák a magyar nyelvet. A Határon Túli Magyarok Hivatala létében hordozza azt a magyar politikusok által is több ízben megfogalmazott igényt, hogy tizenötmilliónyi magyar érdekében kell cselekednie. Az innen kiinduló gondolatsornak el kell jutnia ahhoz, hogy az anyaország és a kárpát-medencei magyarságon túlmenően, az uniós régióban élő magyarságnak anyanyelvi és hagyományörző gondjait is felvállalja. Kérjük, reméljük és várjuk az anyaország segítségét.

Lund, 2006. február 10.

Javaslat a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának erősítésére

Társaságunk megcsappant anyagi támogatása jól jött kényszerítő erő, keresnünk kell a mostoha körülmények között is, miként teljesíthetjük az alapszabályzatban elfogadott céljainkat. Lelombozódás helyett válasszuk a kiútkeresést.

Javasataim a következők:

1. Növeljük tagjaink számát. Év végéig legyen a választmány dolga a tagtoborzás. Olyan új tekintélyeket szólítsunk fel a társaságunkba való belépésre, akik vállalják a munkát, akikre számíthatunk. Véleményem szerint legalább 100-150 új tagra lenne szükségünk ahhoz, hogy az évekkel ezelőtt közgyűlésen által elfogadott javaslatomnak megfelelően összegyűjtött tapasztalatainkat jelentést készítsünk és

2. *Jelentés a magyar nyelv és kultúra ápolásának helyzetéről az anyaországban, a Kárpát-medencében, az Európai Unióban és a külföldi országokban*, vagy hasonló címmel készült tanulmányunkat benyújthassuk az Államfőnek, a Miniszterelnöknek és az Akadémiának. Ezt régi és új, hasznos munkára kész tagjaink beszámolóiból, javaslataiból építhetnénk a választott szerkesztő-bizottság rostáló, összegező munkájával.

Indoklás: A Társaság eddigi munkálkodásának közkedvvel formája a konferenciák voltak, ahol előadók sora szerepelt, valljuk be, nem elégséges számú közönség előtt, a termékenyítő viták a rendezvények többnyire elmaradtak, visszhangjuk elégtelen volt. A konferenciák megrendezésének költségei nem álltak megfelelő arányban a rendezvények elvárt eredményességével. Az konferenciák anyagainak kötetbe foglalása talán segíthetett volna és segítene a jövőben is a nagyobb nyilvánosság és ezzel együtt a nagyobb hasznosság elérésében, de ezt anyagiak hiánya nem tette lehetővé.

Számomra nyilvánvaló, hogy Társaságunk csak abban az esetben számíthat az eddigieknél nagyobb támogatásra, ha megdolgozik érte. Hasznossá kell tennünk magunkat. Az évi jelentés ilyen, nekünk való munka, értéke van, honorálásra érdemes.

Tagjaink számának növelésével egyrészt Társaságunk tekintélyét növeljük, de a befizetett tagsági díj megnövekedett összegével sikerül majd a minimálisra csökkentett adminisztratív kiadásainkhoz szükségeseket is előteremteni.

3. Javasolom, hogy az első *Jelentésünkben* részletes indoklással szerepeljen a magyarság földrajzi csoportosítása megváltoztatásának szükségessége: az *anyaországi, kárpát-medencei és nyugati magyarság* megnevezéseket bővítve pontosítsuk: a *nyugati magyarság* általánosító megnevezés túlhaladott, valójában EU-s és az EU-n kívül országokban élő magyarokra osztható. Ez utóbbiakat nevezhetjük valóban *külföldieknek*. A pontosabb megnevezésnek számos az anyanyelvápolást, a nemzetnevelést és a nemzetépítést elősegítő következménye lehet.

Például:

Lehetőség nyílna az EU országaiban élő magyarok szorosabb anyaországhoz tartozásának kinyilvánítására, amely az eddiginél nagyobb mértékű gondoskodást eredményezhetne számukra a kultúra és az anyanyelvápolás terén.

Az Európai Unió országainak iskoláiban és egyetemein tanított európai nyelvek oktatása, közös megegyezéssel javulhat, ha azt az illető országok szaktanárai végzik, segítik, esetleg ellenőrzik. A svéd iskolákban támogatott anyanyelvi oktatásnak megvannak az anyagi feltételei, de színvonalukat nem ellenőrizheti a svéd tanügy. Ha ezt magára vállalhatná a magyar oktatásért felelős minisztérium, a magyar nyelvápolás az eddigieknél látványosan javulhatna. Már az is ugrásszerű javulást hozna, ha időnként magyarországi megbízott tanfelügyelő látogatná végig azokat az iskolákat, ahol a szülők kérésére magyar órákat tartanak.

Az ötlet megérne egy alapos, körültekintő indoklást.

Összegezésül:

Nekem úgy tűnik, Társaságunk tagjainak érdeklődése megcsappant az utóbbi időben. Az egykori Anyanyelvi Konferenciák anyagi keretei megfelelőek voltak a kellemes együttlétre. Az utaztatás, az elszállásolás, étkeztetés költségeit tagjaink túlnyomó része nem vállalja, nem vállalhatja. Még egy indok arra, hogy a kevés pénzből megrendezhető konferenciák mellett, levelezéssel intézhető, alapos anyaggyűjtéssel, ki-ki a maga erejéből végzett felmérésekkel, tényszerű látletekkel, ötletgyűjtéssel szolgálja közös ügyünket. A mi feladatunk, hogy az országos politika előljáróit kritikával, meggondolkoztató helyzetfeltárásokkal segítsük nyelvünk és kultúránk egyetemes védelmében.

Lund, 2014. november 2.

Határtalan irodalom és még valami: köldöknézés

Határtalan Irodalom címmel tartott a Magyar Írószövetség novemberben tanácskozást, ahol a sem a szervezőnek sem a moderátorságot magára vállaló Erős Kinga kritikusnak, de még a nyolc jelenlévő írónak és költőnek sem jutott eszébe, hogy a határon túlinak nemcsak a kárpát-medencei alkotók nevezhetők, hanem vannak még szép számmal egész Európában magyar és magyarul író írók, de az anyaország határaitól messze-messze élők is szép számmal.

Megmagyarázhatatlan az a strucctermészetű felfogás miszerint csak magukat látják és láttatják a kárpát-medencei alkotók. Némely alkalommal, amikor a magyarságunk megmaradásáról esik szó, hogy teljes legyen a határon túliak gyülekezete beszámítják az Ausztriában élőket is. Nem határon túliak így, hanem magyar határ-mellékiek.

Rövidlátásunkból adóan azt sem fogjuk fel, hogy az európai unió a hazánk. Úgy vélem, hogy csak akkor leszünk európaiak, ha a magyarság feltérképezésénél bevezetjük az európai megnevezést.

Néhány éve mondom ezt mindenféle fórumokon, írtam erről különféle publikációkban. Nem akadt még reagáló sem. Úgy néz ki, visszatart a megszokás, a sablon, nem akaródnak európaiakká lenni.

Meggyőződéssel hirdetem: a magyarság földrajzi megosztottsága szerint: **anyaországi, kárpát-medencei, európai és külhoni**. A külhoniság pedig, reményeim szerint, rövidesen Európán túlit jelent. Nemcsak nyugatit, hiszen magyarok, akár a bölcs zsidók, a világ minden sarkában élnek

Ennek a felosztásnak pedig az irodalmi élet élénkítése szempontján túl, sokféle gyakorlati haszna lehet.

Itt van például a magyar nyelv tanítása az európai országokban.

Ha európainak valljuk magunk, és felelősséget érzünk a többi európai országokban folyó vagy nem létező anyanyelvoktatás mikéntjét illetően, a közös hazának megfelelően, nagyobb beleszólásunk lehet és kell is lennie a különféle anyanyelvek tanításának színvonalát illetően. Az európai nemzetekkel egyetértésben, az illető anyaország oktatási szerveinek segítségével, a határok átjárhatóságának szellemében, előmozdítható, kiteljesíthető az anyaországok segítségével az eddiginél magasabb és gyakorlatiasabb nyelvtanulás. A közös érdek mentén szakfelügyelet, tanárcsere, sajátosságoknak megfelelő tankönyvkiadás, anyanyelvi tábor és még sok más féle kapcsolatteremtés bővíthet.

Hiszem, hogy magyarságunk megvallása mellett, tudatosan európainak kell vallanunk magunk, amelyre legalább annyira büszkén lehetünk, mint azt az Amerikai Egyesült Államok polgárai teszik.

Az semmiképpen sem jelenti nemzetiségünk feladását. Úgy kell európaiakká válnunk, hogy magyarságukból semmit se veszítsünk, ellenkezőleg növelnünk kell sajátos értéinket, hiszen nem beolvadni kell nekünk világpolgárságba, hanem beilleszkednünk biztosítva a sokféleségükben is közös fejlődést akarók egymás sajátosságait tiszteletben tartók békés táborába. Nem a darált nemzetiségű Európai Egyesült Államok a célunk, hanem a nemzetállamok egyenjogú szövetsége, nem az egy- hanem a két- és többnyelvűség és multikultúra.

Miniszterelnöki biztatás

Jó úton járunk, amióta lapszámról lapszáma olvasóink figyelmébe ajánljuk a nyelvviszaforgatás szükségességét, a fejcsóválók és a hisztérikusan erősködők ellenében is száműzzük hasábjainkról az idegen kifejezéseket, sűrűn fellapozzuk Molnos Angéla Magyarító könyvecskéjét. Nemrég, a debreceni Magyar Nyelv Hetén Orbán Viktor is mellénk állott, és minden magyar figyelmébe ajánlotta ezt a zsebkönyvet: „Nem vagyok nyelvész... Azt azonban talán nemcsak én látom, és érzem, hogy létezik itt, működik valamiféle korszellem, amelynek hatására, a sekélyesedés és kiüresedés felé halad a nyelvünk...

Ezt a korszellemet szép magyar szóval „globalizáció”-nak nevezzük. Pedig nevezhetnénk máshogy is... Nemrég kaptam jóakarómtól ezt a kis Magyarító könyvecskét... ha már

fellapoztuk, akkor itt azt fogjuk látni, hogy a „globalizáció” azt jelenti: egyetemesülés, egyetemesítés, világegyesítés,... világgyarmatosítás... Megpróbáltam összegyűjteni miket mondanak a nyelvészek, mi az igazi baj a magyar nyelvvel. Úgy találtam, három bokrba foglalható össze az a sok baj, amelyet ők megjelölnek... Vannak nyelvészek, akik a magyar nyelv legfontosabb betegségének az idegen szavak és kifejezések tömeges használatát tekintik. Vannak, akik ennél is nagyobb bajt látnak abban, hogy a magyar szavakat és kifejezéseket nem tudjuk helyesen használni. És vannak olyanok is, akik attól tartanak, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat erősen megnehezíti az, hogy még mindig egynyelvű nemzet vagyunk, azaz kevesen beszélnek hazánkban idegen nyelveket.... Jó tehát, tisztelt hölgyeim és uraim, ha mindenki megteszi a saját dolgát. Helyes, ha a miniszterelnök odafigyel arra, mit is beszél. Ez egyébként sem árt, de a nyelv szempontjából is jót tesz, és az sem árt, ha arra is figyel, hogy hogyan teszi mindezt. Esetleg erre inti erre intheti a munkatársait is... de a legtöbb mégis a tanítókon múlik. A tanítókon és a tanárokon, akik gyermekeinket a szép magyar szóra okítják. Én arra kérem őket, a magyar kormány nevében is, hogy szeretessék meg a fiatalokkal a magyar nyelven való gondolkodásnak azt a sajátos ízét, amit csak mi ismerünk” Ezt teszi hát ezután is „nem középiskolás fokon” a Magyar Liget is. A miniszterelnöki biztatás pedig egyben nyugtázza is eddigi erőfeszítéseinket: haladjunk tovább megkezdett utunkon!

Példák könyve

Ismeretlen női kéz finomvonalú írását olvasom, a *Példák könyvét* 1510-ből. Az ötszáz esztendővel ezelőtt, a Nyulak szigeti zárdában élt domonkos apáca, Ráskai Lea munkáját folytatta, s róttá tetszetős betűit szorgalmasan, hogy az apácák fegyelmét megerősítendő, a Váczi Pál által lefordított regulák után elkészüljön a példatár, amely segítségével a szerzetes vezetők megszüntethetőnek vélték az apácák hibáit, irányíthatták a szigeti kolostor lelkiéletét. Ha elhagyom, az akkor érthető, erősen vallásos törekvést, miszerint az istenhit az emberi boldogság útja, ma is megszívlelendő emberi tanácsokra lelek a Herolt Promptuariuma csinosabb részeit tartalmazó, latinból átültetett szövegekben. Példa szól arról, hogy az igaz bűnbánat vezet a boldogságra, a jó úton való megmaradásban a böjt, az erős fogadkozás, a testvéri szeretet segít, a csöndesség véd a haragosságtól. A pletykaság, a tunyaság életünk mérgezője. Pontokba foglalt lelkiismeretvizsgálat, novellisztikus példák sorakoznak a könyvben. Simogatom tekintetemmel a régi, lúdtollal rajzolt betűket, s amint szokom lassan az olvasást, arra gondolok, hogy van még mit tanulnunk eleinktől, nem sokkal tud többet nálunknál a ma embere az értelmes viselkedésről.

Ötven évvel ezelőtt, amikor a szerkesztőségbe léptem, hátsózsebemből vakartam ki a munkáról írta flekknyi írásom indigós másolatát, amolyan magamnak kimért fogadalmamat. Főszerkesztőm, amikor három hónapi próba után alkalmazott, előszedte ezt az írást és megkérdezte kitől vannak a magvas gondolatok. Az előző nyáron görög filozófusokat olvasgattam, hogy műszaki végzettségemből kifolyólagos egyoldalúságomat mérsékeljem. Nekik köszönhettem a munkámról fogalmazott gondolataim tömörségét. Nem lehetett vezércikk. A lap első oldalán, akkoriban, minden áldott nap, a generalisszimusz dicsérete terpeszkedett. Írásomból tárca lett.

Nincs új - rajtunk, embereken kívül - a nap alatt. Olvasom a *Példák* könyvében: „meneule ynkab emberek neuekewdnek hogy legyenek anneuel ynkab fietnek hogy ne legyenek” (mennél inkább emberek növekednek, hogy legyenek, annál inkább sietnek, hogy ne legyenek), Ilyesmit írtam magam is a törtétekről.

A végről anyám szavai jutnak eszembe: „Fiam, nem értem én ezt a világot!” Erről pedig így ír Ráskai Lea barátnője.

El megyek meg halny mert baynak va
gyok kewzdeft yol tudok de az ha
lalt meg nem gyewhetewm azért
el megyek meg halny
El megyek meg halny mert az veen
feg engem touab nem hagy elny

(Elmegyek meghalni, mert bajnak vagyok, küzdést jól tudok, de az halált meg nem győzhetem, azért elmegyek meghalni. Elmegyek meghalni, mert az vénség engem tovább nem hagy élni.)

Engem az Élet és a Halál ilyen párbeszéde nemhogy lehangol, inkább elkápráztat, szépségét a gótikus betűk rajzolatán túl, az ismeretlen fiatal lány képzelt regényes alakja ontja. Akkor még magyarul beszéltek a szigetet közrefogó Duna két partján a népek és az apácák is. Az írástudók pedig két-, de inkább többnyelvűek voltak. Alig várom, hogy tavasszal, a Margitsziget ligetének csendesebb zugában, az ismeretlen krónikás lány hangját felidézhessem.

Főzés közben

Már sokadszor megesett, hogy miközben ebédem kotyvasztom, odakozmált a regényem, versem, blogom. Fordítva is előfordul. Na, most mitévő legyek? Az „ehetetlen” írást ki-dobom, kezdek újra, mert tele a raktáram mindenféle alkotásba valóval. A kosztommal más a helyzet, mindig hiányzik valami, amivel pótolhatnám a kozmásra sikerülteket, a bevásárlás pedig nyögős, elvesztegetett idő, kerekas loholóra kell pattannom, száguldanom az üzletbe és orrvérzésig válogathatok, mint madár a kenderlerakatban. Aztán kiderül, hogy mindenért fizetnem kell. És mert pénzért akárki vásárolhat, méltánytalannak tartom, hogy időt pazaroljak rá. Pedig szeretek főzni. Egy író, aki pelenkázott hajdanán, egyszer a *Kit tud itt főzni?!* szerkesztőségi kérdésre, reám mutatott. Miért ne hinnék neki? Ha megszokjuk a kozmás dolgokat, egyiket-másikat, talán másokkal is megszerettethetjük.

Blogbefőzött csevejmártással

Ma szárnyakat bontottam. Apró cselekmények betűit róttam egymásmellé. A szárnyakon olcsó a hús, és magasra ívelhet velük az ember. A konyhában. Persze, kell hozzá... De hagyjuk a recepteket. Főzök én magamtól, a magam ízlése és szája íze szerint. Minek ide elődeink patinás irodalma. A legtöbbjük főztje ma már ehetetlen.

Bevezetésképpen sűrűn patakzó hidegvízben mosom a szárnyakat. Tisztán vigyenek új fogalmazásaim tárgyalás-részébe. Olyan ez a svédországi víz, akár a régi kolozsvári, ami a Mikó-kertből patakzott az öreg vízvezetékcsövekben. De szerettem én a Nádas-patak partjához közel ásott kutak meszes vizét is, mosáshoz, különösen hajmosáshoz gyenge volt, túrosodott, szombatonként a Kerekdomb alóli városi vezetékből hordtuk testvéreimmal a fürdéshez, mosáshoz. Aztán persze igaz, „Ki a Szamos vizét issza, vágyik szíve...” Régi nóta. Megbecsülni a jó vízű kútnál a jobbat, ez legyen mindennapi főzőcskéim tartalma.

A csomagban rengeteg a szárny, s mert nem kenyerem az egyműfajúság, aprítom és rakom hűvös halomba, nézegetem, miből lehet költemény, miből és mennyiből bőséges próza, jegyzet, amit a Mc Donaldhoz hasonló sablonba, blogba passzírozhatok. Szárnyalnom kell, ma vasárnap van. Három unokámat várom. Őseiktől örökölt módon húsevők lettek ők is,

felerészben lazacزابالók, mert apai nagyszüleik tengerparti faluban élő halászok. De ők is inkább fogni szeretik a halat, mint enni.

Halat s vadat ma sem kapnak tőlem unokáim, de mert ma vasárnap van, magyar szót forgatnak a szájukban, s hozzá a szárnycombsültet krumplipürével. A szárny középső, zsírosabb részéből, a régi szép emlékeimet idéző ludaskásák mintájára kakaskását. Hófehér jázminrizsből főzöm, lökök belé egy kis vargányát meg petrezselyemlevelet. A szárnyvégekről, nem tudom miért, de anyámtól tanultan, mindig levágom a szárny első éléről induló kiszögelést, s közben korholom magam, hogy mindenféle alkotói munka folyamán, ennek sem jártam utána, megelégedtem az anyám örökölt hitével. Egyetlen megbarnult fényképről ismert nagyanyámtól tanulta, s nem volt annyi eszem, hogy még anyám halála előtt megtudakoljam, miért nem ehető a madarak szárnyvége. A fényképen látom, nagyanyám ott áll a nyári konyha előtt és a grízgaluskának valót kavargatja egy öreg pléhtányérban, s elképzelem, hogy közben arra gondol, merre lehet, mit csinál Amerikában az embere, mikor tér már vissza, hogy legkisebb fiát, az én apámat megismerje.

Mit mondok majd unokáimnak, ha ilyesmikről kérdeznak? Nem valószínű, hogy érdeklik őket az ilyen történetek és gasztronómiai furcsaságok. Otthon náluk, a svéd jólétiségnek köszönhetően csak a majorság mellehúsát eszik, nálam inkább csak a hígpalacsinta sütésre és a nudli sodrásra voltak kíváncsiak, s már az is öröömre szolgál, hogy az ötéves Vilma is leutánozza kedvelt csemegéjüknek számító egyszerű ételeink elkészítésének mikéntjét.

Kis lábosban, kóstolónak, néhány egész szárnyból paprikást is főzök, hirtelen. Ablakom alatt, zöld pántlikákkal tavaszt trombitálnak az ősszel ültetett piri hagymák, hajnali látogatóimmal osztozom rajtuk, félénk vadnyulak kéretlen vendégeim. A paprikáshoz persze, nokedli jár, ezt is szeretik a gyerekek, légi úton szállított hazai juhtúróval is kínálom nekik, az ígért meglepetés - tölcséres csokoládémorzsás fagylalt - reményében azt is elfogyasztják. Közben, mert milyen az iparos szövegelő, hirtelen ötlettel visszakanyarodom a bekezdéshez, ami legyen most tejfeles zöldpaszuly leves. Eszik, nem eszik, mást nem kapnak. Erőltetnem kell a levest, mert a mostani lusta háziasszonyok - alig háziak - nem levesesek. Pedig a férfinép szereti. De elamerikanizálódott világunkban, s mert a svéd nők egyenlőbbek a férfiaknál, inkább csak az egy tál étel a divat, ezt is inkább a férfiak kotyvasztják.

Ennyi legyen konyhai alkotómunkában a tárgyalás. A befejezés, ha van, az európai cukrásziparon kívüli, híg kávé mellé felszolgált, unalmas kevert tésztából kiporciózott sütemény. Olyan, hogy nem lehet, nem szabad utánózni.

Befejezésképpen szeretem a meglepetést. Fagylalt, csokoládé, gyümölcs. Valami majszolni való. Rágódni is lehessen az alkotáson, másként csak könnyű szórakozás, mint minden összezapott szellemi táplálék.

Reggelenként sietve beleolvasok sokféle blogba és csodálkozom, mi minden megfordul a fejekben. Megfordul és kikerül a világhálóra. Régen ebből alig került valami papírra. Talán, mert drága volt a papír, sokba kerültek a percek és sok volt az olvasó. Most rengeteg a főka, a vadászok pedig számlálhatók.

- Ki tud itt főzni? - tette fel egykor keresztkérdését tanítómesterem. Költői kérdés volt, persze. Arra a kérdésre, hogy ki mit főz?, tekintettel a rengeteg szakácsra, számítógép segítségével sincs mindentudó felelet.

Kinek főzzek?! Ezt nem én kérdelem. Vasárnapjaimon egy asztalnál ülök unokáimmal. Csak annyi a dolgom, hogy magyar ízű legyen ilyenkor minden betevő falat és ízes a kimondott szó.

Elképzelem, hogy a reám akaszkodó évek terhétől lassan le kell mondanom az írásról. Enni azután is fogunk. Ezért mindig főznöm kell majd valamit a blogomba. És persze főzés közben jön majd meg az étvágy. Így van ez az alkotással is.

Körforgás

Ideje volna már kutatásokba kezdeni arról, hogy a Paradicsomban miért nem termett paradicsom, volt-e vagy sem a Tudás fájának gyümölcsében kukac, az Éden kert keleti oldalát védelmező Kerubok ellenében az embernek miért nem volt annyi esze, hogy nyugatról vegye birtokba az életfát. Volna még egyéb érdekes kutatási téma garmadával, de maradjunk az élelmezés mindig életre szóló kérdésénél: ha volt kukac a tudás almájában, Éva tálalásában megette azt az ember, avagy undorodva kiköpte? Az élelmezéstudomány képtelen annyira visszamenni a múltba, hogy felfedje, meggyőzően bizonyítsa: étkezésünkben nem tettünk kivételt a lábatlan álatokkal, bekaptunk minden hernyót, akár az okos és a füttyös madarak, később pedig, és ma is, a mutatós és kiadós lábakért fogyasztottunk és kedveljük a két- és négylábúak húsát.

Sajnos a tudományos kutatók két elkülönült táborban csak a múltat, vagy csak a jövőt hajlandók tanulmányozni, s mivel a jövő mindig a küszöbünk előtt fekszik, róla egyre többen és növekvő felkészültséggel ábrándoznak legjobbjaink. A lábak fontosságát tekintve, az angolok például annyira hatása alá kerültek, hogy mértékegységet csináltak belőle. A jövőkutatók szerint nemsokára felhagyunk a négylábúak fogyasztásával és áttérünk a több lábúakra, az evolúció diktálja ezt, hiszen ma már nem elégszünk meg egy combbal, legalább kettő kell a gyönyörűséghez is. kiváltságos konyhaművészek máris azon törnek szakácssapkájuk alatti központjukat, hogy bogárzabálásra szoktassák az európaiakat. Az előrehaladottan éhező országok nagy előnnyel indulnak ebben a versenyben. Nálunk köztudomásúan csak egy Pillangó nevű fegyenc alkalmazta, meglehetősen nyersen, bogarakra és csúszómászókra alapozottan, fehérjékben gazdag vacsorájának alapanyagaként. A svédek, ezek a békeszázadaikban elpuhult pihentagyúak nemrég arra biztattak, hogy számoljunk nagyszüleinkkel, balesetben elhullott társainkkal, kifingott szomszédainkkal is. Ők is megehetők. Mindenevők leszünk?! Valahogyan nekem nincs gusztusom az ilyen jövőhöz. Pedig leírtam már rosszallóan, hogy nem szép dolog ennünk egymást. Eddig ezt többnyire nem tettük nyíltan. A jövőben is mindenki meghal és úgy tűnik semmi nem lesz tabu.

Ex Libris Díj

Az Ex Libris Díjat Gubcsi Lajos alapította 2009-ben, három évtizedre, a világ magyarsága színe-javának, elismerésül történelmünk ápolásáért, jelenünk tiszta magyar kultúrájáért, az új nemzedékek neveléséért, kiemelkedő személyeknek és erős közösségeknek egyaránt. Az alapító mottója szerint a díj eljut oda is, ahova már csak a madár jár, mert nincs nagy és kicsi: szívében és tetteiben nemzetét őrző és erősítő magyarok vannak, egy egész nemzet, szerte a világon, s főként a Kárpát-medencében, immáron több mint 1100 éve.

Az Ex Libris Díj A Magyar Művészetért Díjrendszer alkotó oszlopa, legátfogóbb díja, amelyet egyaránt adományoznak világhírű zenésznek és építésznek, olimpiai bajnoknak és egyházi közösségnek, falusi tanítónak és történelmi jelentőséget hordozó várnak, táncosoknak és gimnáziumoknak az Úz-völgyétől a Csendes-óceánig. „S mire az adományozás véget ér 2036-ban, a világon egybeérnek a magyarok a díj által is” - írta Gubcsi Lajos. Az Ex Libris Díj logója Nagy Ferenc ötvösművész alkotása: „A logó, a műtárgy címe - MAGYAROK KERTJE - és a szimbolikája is alkalmassá teszi művemet arra, hogy jelezze az Ex Libris Díj

rangját!” - írja Nagy Ferenc. - Sokat gondolkoztam azon, hogyan tudnám kifejezni méltóképpen őseimnek, hogy e csodálatos KÁRPÁT-MEDENCÉT a benne lévő örök kulturális értékeivel ajándékozták nekünk, utódoknak, amit meg kell őrizni, hirdetni, sőt ki gondolta volna, hogy napjainkban lassan „fegyverrel” kell megvédeni! A tárgy középső részében megálmodtam a CSODASZARVAS legendától Bartókon át A SZARVASSÁ VÁLT FIÚK-ig, a napba néző s azzal egyesülő TURUL madarunkig a népi motívumvilág elemeivel tarkított csodakertet, áttört zománcozással ábrázolva! E technikával azt is kifejeztem, hogy mennyire nyitottak voltunk más nemzetekkel szemben, ahogyan befogadtuk őket, tehát a motívum ablak a világra! A középső részt körbevevő növényi levélkoszorú a KÁRPÁT-MEDENCÉT körbeölelő hegyeket szimbolizálja.

A nyáron egyhetes székelyföldi díjátadó körúton A Magyar Művészetért XXXII. Gálája rendezvényein, Brassótól Marosvásárhelyig, Csíkszentdomokostól Csíkszeredáig összesen 26 Ex Libris díjat adtak át.

A nyáron az Ághegy és a Magyar Liget szerkesztője is Ex Libris-díjban részesült. A díjat, a kitüntetett távollétében, Aniszi Kálmán és Nagy Zoltán vette át. Nagy Zoltán olvasta fel a szerkesztő köszönő sorait:

„Magamról büszkén mondhatom: családom Mátyás király születése előtt kolozsvári. A család utolsó tagjaként 1995-ben azért hagytam ott szülővárosomat, hogy egyetlen lányom félmagyar gyerekeit, három, félig svéd unokámat, anyanyelvükre tanítsam. Ez sikerült. A két nagyobbik ma már, többek között Nobel-díjas svéd költő versét fordították magyarra. Szüleim, iskolám, és Kolozsvár kincses emberei szolgálatra ösztönöztek. Svédországban alapítottam és szerkesztetek egy irodalmi-művészeti folyóiratot, egy családi lapot, magyar rádióadást, vezettem baráti társaságot, írtam néhány regényt és verseskötetet. Vallom, hogy a haza éltető figyelme nélkül nem sokra megyünk. Itt, az országban és ott külföldön sem. Ez alkalommal Gubcsi Lajos testesítette meg számomra a haza éltető figyelmét. Köszönöm, hogy észrevett - félezer svéd-magyar munkatársammal együtt - engem is.”

Felismerés

Rövid nyári vakációmon olyan családnál is megfordultam, ahol két nagylány virul, pusztá jelenlétük, fiatalságukkal járó varázsuk, mint a fák lombkoronáján átsütő villódzó meleg fény, ünnepi hangulatot permetez, pillanatra régi romantikus regények lányos házait jutatta eszembe. Nem kellett elhessegetnem ezt a hangulatot, a pillanat magától elszikrázott. „Hajnali” tizenegy óra tájban történt, amikor az egyik hiányos öltözetű, ágyából kitántorgott nagylány munkanapon beengedett és család közeliként magamra hagyott a konyhában. Várakoznom kellett. Körbenéztem, hova ülhetnék. Minden ülőalkalmatosság tele volt különféle oda nem való dolgokkal, amelyeket sietős vagy hanyag emberek agyilag irányítatlan keze szokott a következményekkel nem számolva, elhullatni. A konyhaasztalon használt kávéscsészék, ételmaradék, kenyérmorzsa, elnyomott cigarettacsikkel teli hamutartó. A tűzhelyen és a mosogató tele mosatlan edényekkel. Ennél nagyobb rendetlenséget csak az a gimnazista koromban elhíresült francia tanárnő lakása mutathatott, ahol a nagy összevisszaságban, a bilit asztalon látták tanítványai.

Másnap és harmadnap is megfordultam abban a lakásban, ahol megszokottá vált a vetetlen ágy, a szekrénybe visszakíváncozó ruhadarabok, az eldobált szennyes zoknik, a levetett fehérnemű közé keveredő könyv, CD, jegyzetfüzet csokoládémaradék és bizsu. A szülők dolgoznak, a lányok zeneiskolások. A férfi időnként főz valamit. A lányok nem eszik az apa főztjét. Egyik vegetáriánus, a másik fogyókúrázik. Tizenévesek. Életvitelükbe nem engednek beleszólást, s ebbe belenyugodtak a szülők. A mosogatást ki nem állhatják. Ezt anyjuk sem

szívleli, ritkán műveli. A férj időnként makacskodik, ezért napokig halomban áll a mosatlan edény. „Amikor már nem lesz miből enniük, talán eszükbe jut mosogatni.” A lányok későn járnak haza, a délelőttiöket átalusszák. Egyikük kutyát tart. Sétáltatni napokig nem jut eszébe. Fel sem fogja, hogy állatkínzásért törvény elé állíthatnák.

A lányok anyjának anyját is ismerem, otthon akkurátus rendet tanult, de élettársa ezt nem értékelte, ellenkezőjét hozta magával otthonából, amelyre akkoriban lekicsinylően azt mondták: „Úgy laknak, mint a cigányok!” És sajnos, szokásos, hogy az állandósul, ami könnyebb, merthogy igaz a megállapítás: *Az ember lusta állat.*

Hasonlót láttok itt, Svédországban is. Időseknek épített garzonházban lakom, ahonnan rendre kihaltak szomszédjaim. A helyükbe költözött fiatalok rendetlensége kifolyik lakásuk előterébe, szennyezi a közös folyosót, az udvart. Érzéketlenül hangoskodnak éjfél tájban is, önzőségük határtalan. Ismerőseim körében, számos családban akkora önállóságot engednek gyermekeknek, hogy az nem segítségükre, hanem inkább kárakra van, hiszen tájékozottságuk, céltudatosságuk, következetességük, akaratuk, közösségi szellemük még kialakulatlan. És mindezek hiányában önzésük, csak magukra gondolásuk, lustaságuk, rendszertelenségük aránytalanul nagy, folyamatosan csapongó életformát mutat. A jólét nem jár együtt a rendszerességgel, a tudatossággal.

Titok, hogy miért ilyenek?

A tudatlan és gyenge akaratú szülők, mert nem bírnak velük, a családi békességet felszínen tartva, magukra hagyják a gyermekeiket. Az iskolára hagyják a nevelést, az időre bízzák, majd csak lesz valahogy, eljön az ideje, amikor mindenki megkomolyodik és hozzáidomul a közösségi elvárásokhoz. Nem az a baj, hogy a szülők, s az iskola képtelen megfelelően nevelni a fiatalokat. Valójában azt kell látnunk, hogy a szülők, tisztelet a kivételnek, képtelenek példát mutatni a fiataloknak. Nyűg nekik a nevelés, mert valójában magukat kellene megnevelniük, ahhoz, hogy példájuk ragadós legyen. Nem elég „foglalkozni” az utódokkal! Ennél sokkal többet tehetnének következetes példamutatással, a házi teendők megosztásával, a közösségi élet apró szabályainak szoktatásával. A fiataloknak tudniuk kellene, akkor mehetnek eredménnyel a maguk feje után, ha nem felejtik a családi és más közösségekben kötelező feladataikat. Közvetlen környezetemben is érzem a szülők felelősségének hiányát. Feladatok, rendszeres napi teendők nélkül, ismerőseim gyermekei elkülönülnek, s még anyagi függőségüket sem érzik, nem értékelik, és később is magától értetődőnek hiszik azt, hogy a szülőknek gondoskodniuk kell róluk. Számos konfliktusos esetben, a fiatalok az önállóságot választják, hogy megszabaduljanak az örökös korholástól:

„Már megint megfedkedtél szobád takarításáról!”

„Vidd már le a szemetet!”

„Moss kezet!”

„Segíthetnél a bevásárlásban!”

„Már megint elkésel az iskolából!”

„A héten elhagytad a lakáskulcsodat, az esőkabátod, a tornafelszerelésed, a kerékpárod! És ellógtál az edzésről, nem gyakoroltál a zongorán, eszedbe sem jut kistestvéreidet segíteni!”

Elhatalmasodott önzőségükben a szülők még örvendenek is annak, hogy végre megszabadulnak be nem vallott tükörképeiktől.

Ha magunkba nézünk, szomorúan megállapíthatjuk, hogy utódaink hibáit naponta magunk is elkövetjük. És aztán csodálkozunk, hogy gyermekünk éppen olyan feledékeny, ritkán szavartartó, csökkent tisztaságérzetű, rendetlen, rendszertelen, lassú, lusta és mindenféle rossz tulaj-

donsággal felruházott, mint mi magunk, akik még nem tanultuk meg magunkat megismerve kijavítani.

Titok, hogy az alma nem esik messze a fájától?

Könyveim könyve

Apám úgy nőtt fel, mint tehetős község legelőjén a fűszál. A hajlózató viharok ellenére erős akarattal örökös felemelkedés reményében az eget célozta. Templomba, iskolába, kocsmába alig járt. Megmagyarázhatatlan, hol tanulta a becsületet. Hosszú életében egyszer lopott. Neves ügyvéd könyvtárszobájából elemelte Petőfi Sándor összes versének kötetét. Kenyérkeresetre fordított temérdek munkája után a saját verseivel gazdagította ezt a szép piros könyvet. S mivel bűnét idejében meggyóna, az ügyvéd feloldozásképpen kegyes bocsánata mellé a költeményes könyvet is apámnak adta.

Így aztán odáig vitte, hogy egyszer Móricz Zsigmonddal vacsorázott a Mátyás király utcai kisvendéglőben. Néhány sikerültebb versét korabeli lapok nyomdafestéke őrzi.

A Petőfi-könyv fél évszázadnyi lapozgatása után a magyar becsület mostanság erősen fogyatkozó áldásából kenyérkaréjnyit hagyott reám apám. Igazi gyászfekete kenyeret. Petőfi Sándor verseit ráadásul adta. Így lettem gazdag szülők gazdag gyermeke. Lopnom, szereznem semmit sem kell! Ha megvetnek is ezért szűrés tekintetű törtetők: „Ember az ilyen?”

A sors akaratából nem vagyok ügyvéd. De szerszámaimból - *akik* a könyveim - szobányit összegyűjthettem. Az ügy, amelynek védelmében örökös szolgálatra szegődtem, elintézetlen, olykor úgy tűnik, megoldhatatlan. A könyvekbe firkálás rossz szokását is megtartottam. Csak a vörös kötésű Petőfi-könyvet kíméltem meg.

Ezt a kopott könyvet szembetűnő helyen tartom könyvtáramban. Tudom, hogy a sok mindenben visszacsavarodó történelemben majd eljön érte valaki. Remélem, hogy apámnál nagyobb iskolázottsága, de legalább olyan fűszáltermészete lesz. Szegényebb lesz a templom egerénél? Sajnos, minden eshetősége megvan rá. Becsületét hol tanulja? Bizony, jó volna, ha erre is megfelelően válaszolna majd.

Mert olyan idöket élünk, amikor legelőinken a dárdaegyenes fűszálat is gyökeréig harapták, s harapják szüntelen az emberségtől messze csámborgó oktan állatok.

Magyarító egyház

Isten háta mögötti kicsi faluban hálálkodva mondják ki a tiszteletes úr nevét. „Arany szájú, hallgatni jó, érdemes ember...” - mondta egy idős asszony. „Szép szaváért tartjuk!” - egészítette ki szépбайuszos élettársa. Versengve dicsekednek az emberek, hogy melyik egyházközségnek van szebben beszélő papja. Kiválasztásában is elsőrendű szempont szónoki tehetsége, rátermettsége. Világos, pontos és magyaros megfogalmazásai vonzzák az isten-tiszteleti alkalmakra a híveket. És az a jó tulajdonsága, hogy maga is holtig tanul tanít, okít, gondolkodásra készít. Képes a megújulásra, az időszerű társadalmi szolgálatra is. Például arra is, amit mostanában egyre hangsúlyozottabban anyanyelvápolásnak nevezünk. A magyar egyházak megmaradásunk nyilvánvaló bástyái. Megmaradásunk csataterén pedig elsősorban nyelvünkért küzdünk. Néhány esztendeje rádióban, tévében és a napilapokban, de még a hivatalokban és különféle politikai szervezetekben is tapasztalhatjuk, hogy folyamatosan nő a nyelvtisztítás igénye. A felgyorsult civilizáció, a felgyorsult tudományok idegen szavak záporát zúdítják reánk, „deákös” nyelvünkben egyre több az angol kifejezés, amelyeket

magyarosítva, ragokkal, toldalékokkal ellátva gyarapítjuk azt a sajátos zagyvanyelvet, amit csak kevesen értenek. Az idegen nyelvet majmoló nyelvünket nem érti az idegen, és nem érti a magyarok többsége sem. Nyilvánvalóan egyre nő a kevertnyelvűség az idegenbe szakadt magyarok körében is. Ennek orvossága a nyelvtisztítás, a tudatos nyelvviszaujítás. Közelebbi példát erre a század közepén Pintér Jenő nyelvjavító szótárai mutattak, a rendszerváltás után Erdélyben, a Sztranyiczki - Tar féle romániai magyar nyelvjavító szótár, Magyarországon pedig Molnos Angéla magyarító könyvei és egész munkássága. Észre kell vennünk, és csatlakoznunk kell ehhez a magyarságunkat éltető csendes forradalomhoz. Svédországban az Új Kéve, a Híradó a Magyar Liget című lapok, az Erdély Kövei könyvsorozat szöveg-gondozása, a világhálón jelenlévő HUNSOR honlap magyarító szószedete, és a Svédországi Magyar Egyesületek Szövetsége által létrehozott Anyanyelvünk Alapítvány törekvései mutatnak jó irányba. A szép magyar beszéd dicséretes példáját kapjuk továbbá az északi magyar protestáns egyház minden megnyilvánulásában. Molnár Veress Pál igehirdetései, az évenként lebonyolított országos szavalóversenyek a tudatos tiszta magyar nyelvhasználat követendő példák. Az európai magyar nyugati szórvány lélegkondozó szolgálata, amelynek világi elnöke Dr. Békássy N. Albert úgyszintén nagy gondot fordít honlapja magyar nyelvének tisztaságára. De a visszamagyarítás során látnunk kell, hogy egyházaink nyelve még mindig tele van régről maradt latin kifejezésekkel. A közérthetőség érdekében érdemes volna egyiket-másikat annak magyar megfelelőjével helyettesíteni. Ehhez segítségünkre lehet Bölcskei Gusztáv és Lenkey István 1991-ben, a debreceni Ethnica alapítványnál megjelent száz oldalas Idegen eredetű vallási szavak és fogalmak szótára is. Készül a NYEMRLSZ vázlatos története. A szerzők, az egyházi kifejezéseket magyarító kisszótár megjelenését elősegítve, dolgozatukat Magyarító szószedettel látják el. Indoklásukból idézzük: „A szerzők egyben kísérletet tesznek arra is, hogy az ezredfordulón örvendetesen beindult magyar nyelvviszaujítást igenelve, az évszázadok óta a többnyire latinnak maradt egyházi nyelvhasználatot, a közérthetőség érdekében magyarosítsák. Ebben nemcsak a régi „Ecclesia semper reformari debet” (Az egyház mindig megújulni tartozik) időszerű bölcsességének felismerése kell, hogy ösztönözzön bennünket. Az egyházi nyelvhasználatban elterjedt latin-magyar nyelvet a tiszta-magyarral helyettesítve, parlagon heverő magyar szavainkat a közhasználatban gyakorolva éltethetjük tovább nyelvünket, ezzel is elősegítve azonosságtudatuk elmélyülését és hagyományainkban való megmaradásunkat. Nyelvtisztító szolgálatunk egyházi kiterjesztése magától érthető feladat. A magyar református lelki gondozó szolgálat egész története, az európai szórványban végzett kitartó és eredményes munkája pedig különösen azt bizonyítja, hogy lelkipásztoraink mindig is nyelvünkben éltették hitünket. És éltették ilyenformán nemzetünket is. Lelkipásztoraink a szép magyar beszéd bajnokai, a gyülekezetek megtartó erejét csakis úgy terjeszthetik még inkább ki híveink körében és a különféle más felekezetű vagy felekezeten kívüli, szórványban élő magyarokra, ha mindig tiszta- és helyes magyarsággal szólnak. (Az egyházakban meghonosodott latin nyelvhasználat ma már és a jövőben egyre inkább elkülönítő, némileg kizáró jellegű, a beavatottak nyelve, amely akadályozhatja az egyházközösségek szükséges nyitottságát. Ha nemcsak a hívek értik, hanem anyanyelvünkben megmutatkozó mélységben, az egyház-közösségeken kívüliek is tudják a confessio, az eklézsia, a diakonia, a diakoniai, a diakonikus, a diakonissza, a fakultás, a konvent, a misszió, a missziói, a misszionárius, az ökumenia, az ökumenikus, az ökumeniai, a presbíter, a peregrinus, a pásztoráció, a traktatus, a Testamentum stb. jelentését, a jobb megértés szárnyain nyilvánvalóan közelebb kerülhetnek a prédikációk (a szentbeszéd, az igehirdetések mondandójához is.) Dolgozatunkban - az egyházi kifejezéseket magyarító kisszótár sürgős elkészítésének gondolatával - nyelvjavító szótáraink segítségével magyarosítottunk, a latin és a görög nyelvből vett kifejezések magyar megfelelőjét (kiváltképpen az intézménynevekben) zárójelben feltüntettük, hogy a rokon értelmű magyar kifejezésekből az

eredeti szó értelméhez mást, a dolgozatunk végére illesztett Magyarító szószeretünket is használva, az általunk ajánlottnál is megfelelőbbet választhasson az olvasó.”

A szerzők a szószeret bővítéséhez minden érdeklődő segítségét várják. Kétségtelen, hogy mindenféle alkotó jellegű hozzájárulás többféle haszonnal járna, és felhívná a hívek figyelmét anyanyelvünk javításának fontosságára. Az ilyen közös munka méltó a magyarság ezredéves ünnepéhez.

Jegyzetek

Félelmeinkből

A *Nyugati Magyarság* szeptemberi száma A 24. órában címmel terjedelmes leleplező cikket közöl Fejér Dénes tollából a Magyarok Világszövetsége közelmúltjáról és jövőjéről.

Azok, akiknek félniük kell e szervezet jobbra érdemes múltja és jelenje miatt, valószínűleg nyakukba húzott fejjel vagy paprikavörösen hadonászva fogadták a szerző véleményét, és tagadva vitézkednek a maguk igazságáért. De ha nem elég egész sor nyilvánosságra hozott tény és a cikkíró bevallottan elfogult véleménye a magyar nemzet világszövetségének akart szervezetben dülő ellentétekről, Fejér Dénes kemény hangon ráijeszt a társaságra az elmúlt hét év alatt felgyült szennyben való turkálásával és azzal, hogy vannak tarsolyában még egyéb ferde dolgok, koszosabb ingek, mosatlanabb ügyek is. Kiderült, hogy erdélyi akarnokok, kommandó-stílusban, tekintélyt, erkölcsöt nem tisztelve a saját gesztenyéjüket kikaparásáért tépik a szájukat, a nyugatiak pedig kákán is keresik a göcsöt, az elnök fejét akarják. Megkapta a magáét az alelnök is. Érdekes adalékokat tudhatunk meg a Világszövetség lapjának ellehetetlenítéséről és egyebekről. Az olvasó, ha kiszakítja magát ebből a torzsalkodást ricsajjá erősítő hangoskodásból, menthetetlenül a Világszövetség létrehozásának céljáról, és tevékenységének mibenlétéről kezd gondolkodni. Kétségtelenül nemes célt kíván szolgálni ez a szervezet. Nyilvánvalóan szükség van a világon élő magyarok valamilyen összesítő szervezétére. Ennek az igénynek a jegyében született már néhány ilyen „összmagyar” igényű szervezet. A kívülálló a MVSZ kebelében dülő villongások eredőjét keresve azt látja, hogy némely küldöttek nem holmi nemes cél (például a magyarságtudat elmélyítése vagy a magyarok összefogása) érdekében küzd, hanem inkább a Világszövetség rendelkezésére bocsátott pénzért, amit mindenki a saját elképzelése szerint szeretne felhasználni, elkölteni. Honnan jön ez a pénz? Nem titok. A pénz a magyar polgárok pénze, amit az állam nagylelkűen vagy szűkmarkúan évenként kioszt a Világszövetségnek. Hogy mekkora pénzről van szó arra abból is következtethetünk, hogy az alelnök egyszer visszamondott havi gázsija milliós számjegyű volt. Mi közünk nekünk ehhez a csetepatéhoz? Csak annyi, mint máskor, amikor a nép pénzét habzsolva, felkent és ügyeskedő daliák, növekvő étvágyuknak engedve egymásnak esnek. Talán nem azt várják, hogy mi jólnevelten jó étvágyat kívánjunk nekik.?!

Lundi Lap, 1999

50 éves a Napsugár

Másfél év a gyermekek szolgálatában

Sajnálom, hogy a szerkesztőség és a köztem lévő távolsághoz mértén későn érkezett meghívásának nem tehetek eleget, de e különleges alkalomhoz szeretnék magam is hozzájárulni néhány gondolattal, emlékezéssel.

A *Napsugár* ötven évében öt főszerkesztővel dicsekedhet. Az alapító Asztalos István mellé rendelt, majd az író hirtelen halála után, a főszerkesztőséget öröklő, de 1987-ben, a lánya miatt kialakult, a hatalom számára kényelmetlen helyzetben, a leváltott második után kerültem a folyóirat élére. Akkor már nem kellett nagy bölcsesség ahhoz, hogy előre lássuk a két esztendővel későbbi változások bekövetkezését, ilyenformán a pártos főszerkesztői megbízatás elfogadása egyet jelentett a hatalom melletti kitartó elkötelezettséggel. Engem akkor az *Ifjúmunkás* különlegesen sikeres és éppen ezért, aktivista főszerkesztőm által ellehetetlenített Matinéink miatt felfelé buktattak. Kikértem akkori valóságos vezetőink és a *Napsugár*

munkatársainak tanácsát, akiktől biztatást kaptam: „Vállald, mert különben aktivistát ültetnek a nyakunkra.” Számos lapnál megtörtént ez akkoriban. Így kerültem a *Napsugár*hoz, ahol nem megjuhászkodást, a hatalom gondolkodás nélküli kiszolgálását, hanem a magunk szolgálatát fogadtam. Innen eredt minden változtatás, amit az általam tiszteletet érdemlő belső munkatársak segítségével sikerült elérnem. Úgy érzem sikerült megtartanom a lap hagyományosan gyermekirodalmi sajátosságát. Ebből a célból felkerestem és visszaállítottam az időközben elidegenített és tiltott olyan munkatársak közreműködését, mint Sütő András, Bajor Andor és Kiss Jenő. Belső szabályzásom szerint nem jelenhetett meg lapszám Kovács András Ferenc és az akkoriban a más lapoknál mellőzött Markó Béla alkotásai nélkül. A 366. lapszámtól kezdődően fokozatosan kisebb terjedelemben közöltünk, a gyermek-lapba nem való, politikai hozsannát, végül megszüntettem ezt a rovatot és hűsznál több új rovatot indítottam, olyanokat, mint a *Szép szólások versenye*, *Napsugár Karcsi utazásai az országban*, *Játékos torna* és az egy esztendeig folytatott *Legyetek a barátaim!* című bevezető a számítógép rejtelseibe. Ez utóbbihoz tartozóan Patrubány Miklós tudományos munkatársi segítségével, az országban elsőként, szerkesztőségünkben működött először számítógép, amelyet a hetenként minket meglátogató iskolás vendégeink is használtak. Szükség volt a három évtized alatt avittá vált a lapcím és a belső grafika korszerűsítésére, amit Soó Zöld Margit segítségével, pályázati kiírással oldottunk meg. Deák Ferenc, neves grafikusunk nyerte a pályázatot, és az ő keze nyomát őrzi ma is a *Napsugár*. Az ő segítségével sikerült azt az oldott grafikájú, két belső, szellősen tördelt oldalt állandósítanunk, amely a lap gyermekirodalmi jellegét volt hivatott hangsúlyozni. A folyóirat történetében először sikerült, némi különmunkával, kocka alakra összeállítható karton-naptárral és órarenddel megajándékoznunk olvasóinkat, akiknek száma az én időmben 83.000 volt. (Ma ennek alig több, mint egyötöde.) Sajnos, a legfelsőbb pártvezetésben a lapért felelős elvtárs (egyedül őt neveztem elvtársnak, amikor utasításait közvetítenem kellett) megkötötte a kezem, tizenhat vagy tizenkilenc általam javasolt személy közül, akik között a mai főszerkesztő az elsők között szerepelt, egyet sem sikerült belső munkatársaink közé sorolnunk, hiszen a hatalom célja nem a szerkesztőség erősítése, hanem fokozatos elsorvasztása volt. Másfél évi szolgálat után, lányom Svédországba menekülése nyomán leváltottak. Annyit még elértem, hogy helyembe egykori, a hatalom mellett el nem kötelezett, de az ellenzők között sem nyilvántartott kollégámat javasolhattam. Nem bántam meg ezt sem, minthogy azt sem, hogy a rendszerváltás után, egykori párttitkárunk, talán magát védő, egyik fővárosi lapunk által íratott, koholt rágalmaira, olyan hazugságaira, miszerint szokásom volt az elvtársozás, nem válaszoltam. 1995-ben, miután minden hozzátartozómat kikísértem a Házsongárdba, unokáim nevelésére (már hárman vannak) Svédországban telepedtem le. A *Napsugár* számomra mai is nevében hordja az éltetést, a családi meleget. Ezért küldök időnként, innen, a messzi északról, fél-magyar, de helyesen magyarul beszélő unokáimnak és minden gyermeknek szóló verseimből, s tartom magam ma is a folyóirat önzetlen munkatársának. Szeretettel.

Háború

A farkasokat is rendre kiirtotta az emberiség. Nevük valószínűleg csak abban a szomorú megállapításban él majd tovább, miszerint az ember embernek farkasa. A második világháború borzalmait átélte nemzedék nevében mondhatom, hogy ennek a háborúnak a tanulságaképpen, évtizedekig úgy tűnt, az emberiség nem akar több vérengzést. Az, hogy mégis voltak és vannak véres háborúk - a megnyugtató politikusok szerint csak amolyan csetepaték - farkas-természetünkéből adódik. Egymás nyakára hágva akarunk jobbak, gazdagabbak, netán emberibbek lenni? A politika csúcsán szédelgők a háborúk szükségességét kinek-kinek szépen magyarázzák. Aztán cselekednek a maguk, felhőbe emelt, hatalomtól megszedült feje

szerint. Azt hisszük, mi kisemberek, hogy működik a demokrácia. Sohasem működött csorbítatlanul.

Itt van például az Európai Unió. Indult valamilyen Kossuth apánk elképzeléséhez hasonló szövetséges együttlét alapjairól, és hatalma erősödésével apránként, a régi diktatúrák eszközeivel igyekszik hatalmaskodni. Farkas-természetünket mutatja, hogy választott vezetőinknek mindenféle ország kormányában küzdeniük sem kell, ez ellen, hiszen mindenfelé ész nélkül megszavazzák a katonai kiadásokat. A pénz világában mindennél fontosabb, hogy időnként elsütögessék az ágyúkat, rakétákat eregessenek, csodafegyvereket gondoljanak ki és gyártsanak a rossz embereknek mondott ellenség ellen. Ne találgassuk, most éppen hol van a háborúgerjesztés központja, hol tartják azt a pénzeszsákot, amely csak úgy gyarapodik, ha a parancsot kapott kiskatonák egymás életére törnek. Ne kutassuk a háborúk okait sem, mert ezek mondvacsinált okok. Még a terrorizmus veszélyességének magyarázatával sem elégszik meg a józanész, mert az indoklásból a hazabeszélő politikusok egyszerűen elfelejtik említeni az életüket áldozó terroristák indokait. Azt, hogy miféle gyűlölet hajthat emberek százait arra, hogy életüket úgy áldozzák, akár 48-as hőseink a magyar szabadságharcban tették máig is tiszteletteljes emlékezetünket elnyerve.

Az ilyen gondolatmenetek végén nem tudjuk meg, hogy a rossz emberek miként fajzottak el, miféle farkasok azok, akik az ellenséggel magukat is megsemmisítik valamiféle felsőbb meggyőződés mámorában. Hírlik, hogy a legújabb háborúnak az lehet az oka, hogy a világelső ország elnökének és a terroristák fővezérének kikiáltott burnuszos ember családja kölcsönös jó viszonyban voltak egymással, de aztán összerúgták a mosatlant. Nem több ez, mint a diktátorok szokásos feláldozása, ha minden kötél szakad. A háttérben állók erőfitogtatásának része az ilyenszerű kézmosás is. Mert még az is megtörtént, hogy a földkerekség népei utcára vonulva ellenzik a háborút. Leszavazni nincs módjuk, mert csak ilyen a legfejlettebb demokráciánk is. A harmadik évezredre várakozva javasoltam, hogy 2000 január 1-től, pontosan 00 óra 00 perctől a földkerekség minden országában egyszer és mindenkorra visszavonhatatlanul felszámolják a hadseregeket, a támaszpontokat, a kaszárnyákat, az összes fegyverekkel és berendezésekkel együtt. Nyomatékosan figyelmeztettem az emberiséget, hogy azon az évezred búcsúztató Szilveszter éjszakán minden rakétát lőjenek ki a világűrbe, süssék el az ágyúkat, a tankokat, az aknavetőket. Elropoghattak volna az utolsó sortűzek, a gyalogsági puskák, a gyorstűzelő fegyverek, a tiszti pisztolyok. A katonák eldobhatták volna az utolsó nyeles- és tojásgránátokat, kioldhatták volna az aknák biztosítékait, szélnek eresztették volna a különféle robbanófejeket, használhatatlanná tehetnék volna az összes bombát, végrehajthatták volna az utolsó tömegmészárlást a veszélyes baktérium-raktárakban. Ekkor utolsót csattanhattak volna a katonai parancsok, a vigyázállásból világméreteken átállhattunk volna a pihenj pozícióba. És ezen a Szilveszteren a tűzijátékok fényében talán világosság gyúlt volna az emberi agyakban is, ahová már a kezdetektől fogva észérvekkel alig, többnyire csakis lékeléssel lehet behatolni. És az új évezred reggelén a katonák végleg civilbe öltözhettek volna, nyakkendőös ünnepien csatlakozhattak volna a világméreteken gyarapodó munkanélküliek táborához, hogy ráérős idejükben közhasznú cselekedeteket hajtsanak végre, a világ Egyesült Munkátlanainak Szövetsége vezetésével és kikiálthatták volna a tartós világ-békét. Ezek után az országok vitás ügyeiket megbízottjaik által munkaebédeken rendezték volna. Elmérgesedet ügyeiket, az elmés ország vezetői, tízjátszmas sakkmérkőzésekkel dönthették volna el. Mit szólnának például egy Bush-Szaddam mérkőzéshez? Mondanom sem kell, javaslatomat nem fogadták meg. Rám se bagóztak. Hát most aztán magára vessen az emberiség. Az egyszeri paraszti ész gazdáinak sem lesz könnyű, mert szólás is van róla, hogy ilyenkor az is megáll. Megáll az eszünk, és csak ácsorog, hogy mi minden nem történik, ami ésszerű. És mindez - bár tudjuk, hogy nem igaz - két évezredes civilizációnk eredményei ellenére. Pedig itt az ideje, hogy új időszámításba kezdjünk. Érdemes volna, minden eddigi

időszámításunkat előlről kezdenünk, azon a napon, amikor farkas-létünket elhányva az egymásellenesség kényszerét nevetve temetnénk, minekutána a háborút legfentebb vállrándítás-sal, a *Há' ború'!* kifejezésben, valamilyen kocsi borulásakor, ijedt menekülésünk alkalmával vennénk a szánkra.

Magyar Liget 2003/1

Jönnék a magyarok

Egy esztendő múlva a magyarországiak munkát vállalhatnak az Európai Unió országaiban. Svédország azok közé az országok közé tartozik, ahol szívesen látják a vendégmunkásokat. Máris számosan kérték szerkesztőségünk segítségét munkát kereső pincérek, cukrászok, szakácsok, fémipari munkások, és a számítógépes munka sokféle területén szerencsét próbálók. Még nem tudják, hogy itt sem kolbászból fonják a kerítést, nem irigylésre méltóak az élelmi-szerárok, a lakás sem olcsó. De akit a szerencséje valamely felfelé induló szakágzatba vezet, az jól jár, a fizetés ott sokszorosa az otthoni hasonló munkakörökben dolgozók bérének. Szóval, előreláthatóan jönnek majd a magyarok, számunkat, a mostani felbecsülések szerinti harminc ezret, több ezerrel is növelhetik. Jó ez nekünk? Persze, hogy jó!

Egyik író társam, amikor Erdélyben együtt szenvedtük a nagyromániás pöffeszkedők harsogásait, bólogatva azt mondta, bárcsak Debrecennél vagy Szolnoknál volna a román-magyar határ. Megrökönyödésemet látva így vigasztalt: Akkor aztán többen lennénk magyarok itt Erdélyben! De a mieink nem akarják elfoglalni a skandináv vidéket, hanem tanulni, európai levegőt szívni jönnek ide. Ne tessék azt gondolni, hogy ez olyan könnyen fog menni! Az izgága, harsogó törtető magyar jobb, ha otthon marad. Itt senkinek nem emlegetik az anyját, a gépkocsizók nem rázogatták egymás felé az öklük, itt csendes a szó, nem kívánnak „szórakozni” egymással az emberek. Mindebből az is következik, hogy jövevényeink az itt huzamosabb ideje lakó magyarokra vannak és lesznek utalva. Mi segíthetünk nekik, hogy könnyebben alkalmazkodjanak a helyi szokásokhoz, segíthetünk a nyelvtanulásban, a tájékozódásban és minden más egyében. Például a szabadidejük hasznos eltöltésében is. Cserébe pedig elvárjuk, hogy jelenlétükkel frissítsék, színvonalában emeljék az egyesületeinkben folyó nem éppen sokféle tevékenységet. Jönnék a magyarok! És erre fel kell készülnie minden svédországi magyar egyesületnek. Végiggondolható miféle és hányféle teendő adódik majd az elkövetkező évben. Ötletek kellenek, keretek, amelybe beilleszkedhetnek a jövevények. Az előrelátók már gondoltak is ezzel, amikor Stockholmban a Magyar Köztársaság Nagykövetségének támogatással klubot alapítottak a Svédországban munkát vállalt magyarok számára. Többnyire értelmiségi pályát választottak, kutatók, doktorandusok, diákok világhálós összekötetéséről van szó, akik időnként személyesen is találkoznak, hogy megbeszéljék gondjaikat, ismerkedjenek egymással. Ilyen klub kialakítását kezdeményezte lapunk is, hiszen itt délen is éppen elegendő dolgoznak, és tanulnak honfitársaink. De huszonvalahány villám-posta címre küldött kérdőívünk válasz nélkül maradt. Mégis hisszük, hogy az egymás megismerésre az elkövetkezőkben egyre nagyobb lesz az igény kisközösségek kialakítására. Biztosra vehetjük, hogy az itt élő és dolgozó magyarok számának növekedésével olyan kisközösségek jönnek majd létre, amelyekben kellemesebbé válnak majd mindennapjainkat, elviselhetőbb az otthon megszokottak időleges hiánya.

Magyar Liget 20003/1

Bolygót Bolyainak

Bolyai János születésének kétszázadik évfordulója alkalmából számos emlékeztető rendezvényt tartottak világszerte, amit a svédországi magyarok is meglelégedéssel nyugtáztak. Ezen felbuzdulva, Bernát Béla munkatársunk kezdeményezésére, a Magyar Liget, a dél-svédországi magyarok családi lapjának szerkesztősége (<http://hhrf.org/magyarliget>) aláírásgyűjtést indított annak érdekében, hogy nagy tudósunk az őt megillető nemzetközi kitüntetésben részesüljön a világon egyedülálló felfedezéseiért. Most azzal a kéréssel fordulunk Önhöz, hogy minden lehetséges módon, minden hazai és nemzetközi fórumon járjon el annak érdekében, hogy Bolyai János a világon eddig megítélt kitüntetéseknel nagyobb elismerésben részesüljön, hiszen munkásságának értéke magasan fölötte áll mindannak, amit eddig az emberi elme kiválóságai kigondoltak. Kérjük, hogy nevezzenek el róla valamely égitestet vagy világűri jelenséget, és ezzel biztosítsák a nagy magyar tudós hírnevének fennmaradását. A nemzetközi elismerést mutató okiratot a Magyar Tudományos Akadémia vállalhatná és megkülönböztetett, cselekvő módon megőrizhetné. Támogatását remélve és várva megkülönböztetett tisztelettel:

Svédország, Lund, 2003. 08. 01.

A Magyar Liget olvasói nevében

Ötkarikás tanulság

Nyárvégi szórakozásaink között a legizgalmasabb. De megállapíthatjuk, hogy az olimpiai játékok felújítása utáni száztizedik évben, az emberiség még nem jutott el Pierre de Coubertin álmának megvalósításáig, miszerint a részvétel a fontos. Úgy járunk ezzel, mint a tízparancsolattal: képtelenek vagyunk betartani. A sportolók nemes vetélkedését itt-ott még elcsúfítja a nemzeti büszkeség ízléstelen túlzásokba feszített akarnoksága. Persze, hogy minden nemzet fiainak jó érzés az, ha zászlójukat lobogtatják a győztesek, és amikor himnuszuk hangjára elbögik magukat kiválóságaik a dobogó valamelyik fokán, a szurkolók pedig ismételten szívbemarkoló percekét élnek át a nézőtérén vagy valamelyik tévé és rádió izgalmas, hazafias közvetítése közben. Hajrá Magyarország! De a kérdés, amelyhez tanulságokat szolgáltatott ez az olimpia a következő: Miként szurkoljunk úgy, hogy ne magyarkodjunk? Mi külföldre szakadtak, sarkítva, ebből a kérdésből megmaradásunk mikéntjét olvassuk ki. Ezért lelkesedünk az olyan mélyen emberi és példamutató magatartás dicsérve, amit Nagy Tímeától, kétszeres olimpiai bajnokunktól, ettől a háziasszony képmű, kétgyermekes anyukától kaptunk. Láthattuk, hogy győztes szűrése közben megbicsaklott ellenfeléhez nem öklörázással, vicsorítással - amint ezt többek között a francia kézilabdázók egyik, eltorzult arcú jelese ismételten is megcselekedte a magyarokkal szemben -, hanem segítő kéznyújtással közeledett, örömet ott, és a győzelmi emelvényen is, saját bevallása szerint azért fogta vissza, mert ellenfelét nem megalázni, hanem becsülni tartotta a helyes viselkedésnek. Öröndetes, hogy ehhez hasonló módon viselkedtek mások is az olimpián versenyző 202 nemzet valóban kulturált részvevői közül. Az idei olimpia rádióközvetítésének újdonsága, hogy a Petőfi rádió egész napos közvetítésébe - hála az elszaporodott rádiótelefonoknak - bekapcsolódhattak a nézők is. A sorjázó véleményekből kiolvashattuk, hogy még a máskor habzó szájú, robbanásig feszült, villámló tekintetű pesti ember is, aki a másik ember „felé” és „vonatkozásában” „egyértelműen” a nemi aktusra való biztatással „szórakozik velünk”, öklét rázza gépkocsizó társait fenyegetve, szóval még a legidegeesebb és viselkedési hiányosságait indulatosságával, magyarságát pedig silány külsőségekkel pótolni nem szégyenlő honfitársunk is visszakozott, és besorolt a szerénységet dicsérők szaporodó csoportjába. Innen a következtetés, hogy rádióhallgatással és újságolvasással is javíthatók vagyunk. És a jó példák úgy kellenek nekünk, mint a falat kenyér.

Az olimpiákon pedig test és lélek nemesedhet a emberséges versenyben, tanulságosan gazdag, egyetemesen igaz barátságban.

Magyar Liget 20004/3

Mi a magyar?

*Magyarok voltak Magyarország nélkül.
Magyarok vannak Magyarország nélkül.
Magyarok lesznek Magyarország nélkül.
Mert az országnál mélyebb a magyarság.
Mert test az ország és lélek a nép -*

Reményik Sándor

Magyarország *nem* magyar!

Ez a képtelennek tűnő felkiáltás akkor lesz igaz, amikor decemberben összeszámlálják, és többségben találják a népszámlálás nem szavazatait. Akkor aztán csodálkozhat a világ, hogy milyen magyarok azok, akik a Trianonokban csonkított ország határain kívül vetettek és a hazájából elüldözötteket - a jelenlegi kormány és az e kérdésben az országon kívüli magyarságot következetesen a mostoha-gyerekeknek kijáró elbánásban részesítő kormánypárt buzdításának engedve - megtagadják. Ekkor aztán bizonyára felelevenedik az idősebb nemzedékben bujkáló és időnként még felhorgadó keserű tapasztalat, amit a nyílt, és a magyar szókimondást gyakorló erdélyi ember a „pökhendi anyaországiak” minősítéssel már a múlt század elején megfogalmazott.

A „magyar időben” kezdtem iskoláimat „kincses városunkban”. Apám, az Erdélybe sereglő tisztviselőhaddal együtt érkező főszolgabíró villájának házmestere volt. Világhíres magyar gépkocsi-versenyzőnk egykori névrokona azzal vívta ki apám ellenszenvét, hogy ízléstelenül magyarkodott, úrhatnámkodott, és lenézte az erdélyieket. Ehhez, a zsörtölődő darazsak módjára, önkéntelenül is hozzáragasztottam az évek során a magam keserű és olykor röhejes tapasztalatait. Az erdélyi sportújságírók öregje mai is egy szuszra fújja a harmincas évek magyar kosárlabda válogatottjában sorjázó német neveket és a vele szemben álló román csapat tagjainak csupa magyar nevét. Vajon kiket hatott meg inkább a játék elején felcsendülő magyar Himnusz?

Évtizedekkel ezelőtt cseregyerekként a budapesti médiában forgolódva kifogtam egy olyan nehezen kiejthető nevű rádiós osztályvezető hölgyet, aki félóráig megvetéssel várakoztatott, és mert Romániából jöttem, nem restellte előttem ráérősen megbeszélni találkáját frissen szerzett barátjával. Elkeseredettségemben kénytelen voltam őt Krúdy módra „megenni” egy Krúdy-szelet képében, a Krúdy vendéglőben. Néhány éve az Erdélyből anyaországba szakadt Szabóékat kerestem egy Pest közeli faluban. A fiatalasszony, akihez bekopogtam kényszeredetten segített, amikor rájött, hogy szerinte „azokat a románokat” keresem, akik néhány éve érkeztek a szomszédjukba. Megkérdeztem a fiatalasszony nevét: Bittermannak hívták. Nem a magyarságát vitatom Koppány módra, nem a Szent István óta befogadó nemzet hírünket akarom csorbítani, még a génekből eredő megfellebbezhetetlen tulajdonságainkat sem bolygatom, és a sűrű névváltoztatással múltukat, nemzetiségüket is tagadni vágyókat sem kívánom tet(t)emre hívni. És semmiképpen sem szeretném a megvetésre méltán érdemes „faj és rögalóság”-os idöket idézni. A két világháború között zajló Mi a magyar? vita máig erően „az a magyar, aki annak vallja magát” nyugvópontját vallom magam is. Az említett fiatalasszonyhoz hasonló anyaországiak emberségét, tájékozottságát és magyarságismeretét keveslem.

Látnunk kell, hogy nemcsak a szocialista évtizedek elnemzetlenítő politikája és nemzetiségi érzést kilúgozó oktatása miatt a magyarság érzés gyengébben pislákol némely anyaországi emberben, mint a mindennapos küzdelmét vívó országon kívül rekesztett magyarokban. Innen és sok áttelepült ismerősöm és barátom panaszainak halmazából a következtetés: az anyaországiak nagy részében a birtokon belüliek másfajta magyarságérzése munkál. És minél szorongatottabb anyagi helyzetük, vagy minél nagyobb gazdagság-éhségük, annál csökevényesebb bennük az áldozatot is követelő nemzeti érzés. Mert a kivagyiskodó, a zászlót lengető, a kokárdás, a Himnuszra magamutatósan könnyező álmagyarokból jut éppen elég a határon kívül élőkre is. A magyar történelmet évtizedekig úgy tanították Erdélyben, mint az a fiatal lakatos, akit az orvosi rendelő sarkában láttam: a hosszú várakozás alatt, az ölébe szorított cseperedő gyermek fülébe suttogetta a hét vezér nevét. Az anyaországban pedig - tisztelet a kivételnek - elfelejtették megtanítani a nagyhatalmak által szétszaggatott országon kívül élő magyarság szeretetét, az együvé tartozást, az országon kívül született régi nagyjaink tiszteletét: Ady Endre, Alvinczi Péter, Ambróczy Béla, Apáczai Csere János, Apafi Mihály, Apor Vilmos, Arany János, Asbóth Oszkár, Bakfark Bálint, Bakócz Tamás, Barabás Miklós, Barcsai Ákos, Baróti Szabó Dávid, Bartók Béla, Bánffy Dénes, Bánffy Miklós, Báthory István, Benedek Elek, Bethlen Gábor, Bihari Sándor Bocskai István, Bod Péter, Bolyai Farkas, Bolyai János, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámuel, Broczky Károly, Budai Nagy Antal, Csatay Lajos, Csontvári Kosztka Tivadar, Csenátony Lajos, Csiky Gergely, Deák Péter, Degré Alajos, Dévai Bíró Mátyás, Dózsa György, Dsida Jenő, Forgács Mihály, Gábor Áron, Gyulai Pál, Heltai Gáspár, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás, Hunyady Sándor, Iványi Grünwald Béla, Jendrassik Jenő, Jósika Miklós, Kaffka Margit, Kazinczy Ferenc, Kántor Gerzsonné, Károli Gáspár, Kemény Zsigmond, Klapka György, Klebelsberg Kuno, Knor Alajos, Konkoly-Tege Gyula, Kós Károly, Koréh Endre, Koszta József, Kozma Miklós, Kölcsey Ferenc, Köllő Miklós, Körösi Csoma Sándor, Lendvai Márton, Lónyai Menyhért, Márton Áron, Mikes Kelemen, Oláh Miklós, Orbán Balázs, Paál László, Pázmány Péter, Szász Károly, Szervátiusz Jenő, Székely Bertalan, Szigligeti Ede, Szilágyi Dezső, Szilveszter János, Tamási Áron, Teleki Sándor, Tóth Árpád, Tótfalusi Kis Miklós, Ugron Gábor, Wass Albert, Wesselényi Miklós, Almásy László, Dóczy Lajos, Esterházy Pál, Endresz György, Hatvan Ferenc, Liszt Ferenc, Huszty Zakariás, Illés József, Illésházy István, Kitaibel Pál...

Folytathatnánk a ma is a határon kívül született vagy élő nagyjainkkal. Vajon azok, akik nemmel szavaznak december ötödikén, megtagadják eleinket, nagyjainkat?! Hihetetlen, hogy mégis akadnak olyanok, akik tagadásra biztatnak. Azokat biztatják erre, akik a romániai rendszerváltás idején, amikor még el sem ült a fegyverek ropogása, friss kenyeret osztogattak a kolozsvári Mátyás szobor körül jobbra váró lakosságnak. Azokat akarják megingatni, összetartozásunk érzését kiölni belőlük, akik a Keleti pályaudvarra érkező menekült barátaimat igaz magyaros vendégszeretettel magukhoz invitálták, és hónapokig segítették, amíg munkához, lakáshoz jutottak a mesésnek hitt Magyarországon. A hatalom-vágyban elnemzetlenült politikusoknak egyszer már sikerült félrevezetniük az összmagyarság fogalmát nem ismerőket, a Magyar igazolványért folytatott vitában, amikor külügyminiszeri szájából hangzott el a fenyegetés: huszonnégymillió romániai özőnlik a Duna-Tisza közé. (Akkor már kevesebb volt Románia összlakossága.) Aztán a választások idején, a kevésbé tájékozott egyszerű anyaországi magyar ember - Magyarország szavazóinak valamivel több, mint fele - betevő falatját féltve a magukat megváltóknak kikiáltókra szavazott. Most is az emberi irigységre alapozzák ijesztgetésüket és arra buzdítják a kisemberek hadát, hogy számoljanak, mibe kerül az **igen**, mennyi mindennel lesz kevesebb az anyaországiaknak, ha megindul a magyar hazába vándorlók milliós serege. „Majd inkább segítünk, szemléletváltunk a külmagyarság támogatásában.”

Pirulva és értetlenül áll az erdélyi magyar az ilyen beszéd hallatán. Csontjáig pirul akkor is, amikor az erdélyi magyarság nevében a magyar költségvetésből százalékot kér az életét adományokra építő erdélyi politikus. Lehorgasztott fővel áll minden eddig átirányított pénz hallatán, hiszen a becsület úgy kívánja, hogy az anyaországi támogatást valahogyan, valamikor vissza kell fizetnie. Ha gyengén fejlett, ha mindenféleképpen leromlott az erdélyi magyar, ha önbecsülése törpült is az elszenvedett elnyomás alatt, a magyarsághoz tartozás tudata nélkül lábra miként állhat.

Az anyaországi magyaroknak tudniuk kell, hogy minden híresztelés ellenére, a pénznél is fontosabb az erdélyiségét tudatosan valló magyarnak az, hogy tiltott magyarságát kézzelfoghatónak tudja, bizonyíthassa ország-világ előtt.

Igent! Ennyit kér - ünnepélyesen: ősei jussán - az anyaországon kívül, saját hibáján kívül kirekesztett magyar.

Ki hát a magyar? Erről szavaz majd az ország: Igennel! Ha magyar!

Ennél borongósabb merengést indíthat millió nemzettársunkban a magyarsága fölött Damoklész kardjaként függő decemberi nem.

Bizakodjunk Vörösmartyval: „Az nem lehet....”

Transsylvanicus

Tűzfészek

Baj van a szememmel. Most nem arról a megfélemezhetetlen rángatózásról beszélek, melyet az idő csapásai okoztak amúgy is rozzant idegeimben. Most, akár annak idején, azt tapasztalom, hogy nem látom azt, amit úton-útfélen hirdetnek. Mert azt mondják a véres szájú hazafiak, hogy a székelyek románföldön élnek. Ezek szerint a föld ott is piros-sárga-kék. Felmarkolom szülőhelyem földjét és nem látom, hogy nemzeti színű volna. Fekete, vörös, barna, sárgás, agyag, homok, zsíros és száraz. Mint mindenütt a kerek világon. Svédországban láttam, hogy egyáltalán nem kék-sárga, Ausztriában nem sárga-fekete. Amerikában sem kék-piros csíkos és a volt Szovjetunióban sem munkásvörös. Sehol sem változik a különféle nemzeti színek szerint. A román föld színeit azzal indokolják, hogy az állítólag valahol és valamikor kialakult románság előbb volt itt mint mások. Ez a döntő érv minden mai kenyértörésig akaratoskodó politikai csatározásban. Innen minden ultranacionalista felháborodás. De hát én még világosan emlékszem Daicovic Szilárd úr magyarul elhangzott vallomására, miszerint a dako-román kontinuitás nem bizonyítható. Láttam őt a tévében, szívére tett kézzel arról beszélni, hogy ebben az elméletben hinni kell és hinni fog minden igaz román ember. Évszázada nyilvánvaló, hogy román történelmet a napi politika kívánságainak megfelelően indították, és még sokan képtelen lemondani a fajtiszta nemzeti állam, a vágyálomból szőtt Nagyrománia kialakításáról.

Eszembe juttatta egy mai szenátor, hogy bezzeg Amerikában mindenki amerikaiul beszél, mit akarunk mi, hogy anyanyelvünkön még egyetemet is kérünk. A Trabantom árán voltam Amerikában, és pártonkívüliként mondhatom: régi meglátásom, hogy a természetes asszimiláció mindig a magasabb kultúra felé vonzza az embereket. A magasabb civilizációért szívesen tanulok angolul és svédül. Különben ezt ott senki sem forszírozza. Annyira nem, hogy Atlantában volt alkalmam spanyol nyelvű adást is nézni a tévében. Azt az adást, amely 24 órából 24 órán át csakis spanyolul szólt, és még angol nyelvű felirat sem zavarta a képet. És láttam különféle nemzetiségűek által lakott családi házak előtt német, olasz, lengyel, és spanyol lobogót. Jártam román barátainknál is, akik nem dicsekedtek a trikolórral. Mert ott

nem olyan nagy büszkeség románnak lenni. Itthon, a franciák örökös ajnározása mellett, hittem, hogy követésre talál közöttük annak a nagy francia történésznek a gondolata, miszerint ki hol él, ott van a hazája. A történelem folyamán amúgy is örökös mozgásban volt és van az emberiség. A korszerű szemlélet azért mond búcsút a határoknak, mert ilyenképpen ezek tarthatatlanok. Románnak tekinteni két millió magyart, mert ősi román földön él: képtelenség. Nem magyarnak mondani a székelyt, annyit jelent, mint nem románnak tekinteni a moldovai román. (A kiejtésük meghökkentően nem román.)

Románia nemzeti állam. Ezt meg lehet szavazni. De a tényekkel mit kezdenek az akarnokok? A történelmükkel lekéssett, nemzeti államot erőltető honatyáknak tudniuk kellene hogy merész ugrással, a nemzeti állam fölött áтуgorva, léphetnének a valós demokráciába, ha úgy tetszik, a bevált nyugati demokráciába, anélkül, hogy szélsőséges nemzeti érzéseket fakasztanának az erdélyi magyarság amúgy is meggyötört lelkéből. Nekünk nem kell különálló Székelyország. Nem kell a már bevált Magyar Autonóm Tartomány sem, ha felhagynak asszimilálásunkkal. Mert nem voltunk és nem leszünk románok sohasem.

Nemzeti állam csakis úgy lehetséges ezen a földön, ha az itt élő, sokféle nemzetiséget asszimilálják. Ha egy nyelvre szoktatják őket. Erdély a több nyelv, több kultúra hazája. Itt a nemzetiség, a sokféleség, a soknyelvűség nem elválaszt, hanem összeköt. Ez hagyomány. A föld pedig mindannyiunk szülőföldje. Itt élünk. Nem mások kegyelméből, hanem mert itt születtünk. Asszimilálni, úgy tűnik, fenyegetéssel, vezetőink félreállításával, bemocskolásával, a diktatúra idején kidolgozott praktikákkal és alkalmazott erőszakkal sem lehet minket. A történelem bizonyítja, hogy minket nem lehet lenyelni. Mert a lenyelő torkában maradunk. És megemésztésünk is eltart néhány száz évig. Európa pedig nem vár annyit.

Tőkés László, Szócs Géza és mások fejét követelik, az RMDSZ betiltását és beolvasztásunk gyorsítására különféleket akarnak. Ezeket éppen a Vakok Világnapjának előestéjén hallottam újra

Baj van a szemünkkel? De elvakult érzésekkel, pöffeszkedő nacionalizmussal józanul gondolkodni a jövőhöz igazodni miként lehetséges?

Baj van a szemünkkel. Most nem, arról a megfélemlítő, rágógázáról beszéltek, melyet az erdélyi magyarok okoztak amúgy is kezdő idejében. Most, akár diktatúra idején, azt tapasztaljuk, hogy nem látom azt, amit látok. Mert azt mondja egy székely, hogy a Székelyföld román. Ezek szerint a föld ott is pirosra-kék. Felmarkolom szülőföldjét és nem látom, hogy mit színe volna. Fekete, vöröses barna, sárga homokos. Min mindenütt a kerek erdő. Svédországban láttam, hogy az nem kék-sárga, Ausztriában a sárga-fekete. Amerikában a kék-piros csíkos és a vörös pirosban sem mutatkozik, nem is változik a különféle színek szerint. És éppen ott van ez Jugoszláviában is. A nálunk román föld az is, magyarok élnek. Mindez attól függ, hogy az állítólag a föld talajától és valamikor kialakulásáig elhívott volt itt, mint az. Ez a döntő érv minden évi esztendőben, innen min-nem-nem-nem-nem felhabarodás, hogy én még emlékszem Dániára. Seilárd kor magyarait el-volt valómására, miszerint a kontinuitás nem bizonyítható, látom, őt szívre tett kézzel ar-bíztam, hogy ebben az elmé-sz hirtelt és kényes fog min-nem román ember. Az esztendőre nyilvánvaló, hogy román történelmet a napi poli-tikáinak megfelelően beszéltek, és még sokan képtel-séggel beszéltek a nemzeti ál-lamgyománia kialakításának idején. Eszembe jutott egy székely, hogy bezzeg Ame-rikában mindenki amerikaiul be-szél, akarnak mi, hogy anya-székely még egyetemes is ké-zi. A Trabantom árán voltam

Tűzfészek

Amerikában, és pártoktól-állított mondiatom, régi nyelvem, hogy a természetes asszimiláció mindig a magasabb kultúra felé vonzza az embereket. A magasabb civilizációért szívesen tanulok angolul és svédül. Különböző ezt ott sem, hogy a forrásra. Annyira nem, hogy Atlantában volt alkalmam spanyol nyelvű adást is nézni a tévében. Azt az adást, amely 24 órától 24 óráig át csakis spa-

nyolul szót, és még angol nyelvű felírat sem zavarta a képet. És látom különféle nemzetiségeket által látszott csatái házak előtt né-met, olasz, lengyel, spanyol lobo-gót. Jártam román barátaimnál is, akik nem diszcedtek a trikolór-ról. Mert ott nem olyan nagy büszkeség románnak lenni. Itthon, a franciák örökös ajnározása mel-lett, hittem, hogy követésre talál annak a nagy francia történésznek a gondolata, miszerint ki hol él, ott van a hazája. A történelem folyamán amúgy is örökös moz-gásban volt és van az emberiség. A korszerű szemlélet azért mond búcsút a határoknak, mert ilyen-képpen ezek tarthatatlanok. Ro-mánnak tekinteni két millió ma-gyart, mert ősi román földön él: képtelenség. Nem magyarnak mon-dani a székelyt, annyit jelent, mint nem románnak tekinteni a moldo-vai román. (A kiejtésük meghök-kentően nem román.)

Románia nemzeti állam. Ezt meg lehet szavazni. De a tényekkel mit kezdenek az akarnokok? A törté-nelmükkel lekéssett, nemzeti álla-

mat erőltető honatyáknak tudniuk kellene, hogy merész ugrással, a nemzeti állam fölött áтуgorva, léphetnének a valós demokráciába, ha úgy tetszik, a bevált nyugati demokráciába, anélkül, hogy szélsőséges nemzeti érzéseket fakasztanának az erdélyi magyarság amúgy is meggyötört lelkéből. Nekünk nem kell különálló Székelyország. Nem kell a már bevált Magyar Autonóm Tartomány sem, ha felhagynak asszimilálásunkkal. Mert nem voltunk és nem leszünk románok sohasem.

Nemzeti állam csakis úgy lehetséges ezen a földön, ha az itt élő, sokféle nemzetiséget asszimilálják. Ha egy nyelvre szoktatják őket. Erdély a több nyelv, több kultúra hazája, itt a nemzetiség, a sokféleség, a soknyelvűség nem elválaszt, hanem összeköt. Ez hagyomány. A föld pedig mindannyiunk szülőföldje. Itt élünk. Nem mások kegyelméből, hanem mert itt születtünk. Asszimilálni, úgy tűnik, fenyegetéssel, vezetőink félreállításával, bemocskolásával, a diktatúra idején kidolgozott praktikákkal és alkalmazott erőszakkal sem lehet minket. A történelem bizonyítja, hogy minket nem lehet lenyelni. Mert a lenyelő torkában maradunk. És megemésztésünk is eltart néhány száz évig. Európa pedig nem vár annyit.

Tőkés László, Szócs Géza és mások fejét követelik, az RMDSZ betiltását és beolvasztásunk gyorsítására különféleket akarnak. Ezeket éppen a Vakok Világnapjának előestéjén hallottam újra

Baj van a szemünkkel? De elvakult érzésekkel, pöffeszkedő nacionalizmussal józanul gondolkodni a jövőhöz igazodni miként lehetséges?

Tar Károly

A nyár

A vándormadarakat utánzó ideje. A nyári szabadságra tülekedők között különös színfolt a mi vándorlásunk. A szülőföld vonzásában a kitántorgott magyarok tízezrei, - ha tehetik, saját kocsin, buszon, repülőn - hazalátogatnak. Többen erre készülődnek egész évben. Szeretnék újra látni a várost, a falut, az utcát, ahonnan világgá mentek. Szeretnék szót váltani régi barátokkal, egykori munkatársakkal, ismerősökkel, és lubickolni a magyar nyelv édes zenéjében, elmesélni, hogy messze idegenben is helytálltunk, úgy alkalmazkodunk, hogy magyarságunkat is megtartjuk. Az otthoni feltöltődés lélegzondozó gyakorlat. Kéthetes otthonlétünk alatt lerakhatjuk bizakodásunk törekeny tojásait, és kikölthetjük éltető reményeinket, hogy visszazállva választott új otthonunk földjére elsősorban magunkba vetett hitünket erősíthesük, fölneveljük magunkat, és alkalmassá váljunk az elnemzetlenítő betegségekkel szembeni ellenállásra. Vigyázzunk, hogy miként tesszük ezt. Ne játsszuk meg a filmekből ismert amerikai nagybácsit. Ne dicsekedjünk, ne fontoskodjunk. Ne okoskodjunk, ne osztogassunk mindentudóként igazságot a napi politika zúrzavaraiban. Próbáljuk meg úgy átadni a fejlettebb országokban szerzett tapasztalatainkat, hogy azok ne sértsék, hanem meggondolásra készítsék ismerőseinket. Tudják ők amúgy is, hogy „Nem mind arany, ami fénylik!” ha eddig nem tettük, szoktassuk le magunkat a mindenütt - talán már otthon is - feltűnő magyar harsánykodásról. Igazítsuk viselkedésünket az általánosan emberi szerénység nagyra becsült keretei közé. Ne felejtünk magunkkal vinni valamennyit az európai viselkedés magától értetődő szabályainak tiszteletéből. A nyugaton élő magyaroknak ezután nemcsak a maguk érdekében, a maguk hasznára, hanem a nemzetnevelésből, az európaiság otthoni állandósításából részt vállalva kell minden nyáron hazalátogatniuk. Ilyenformán tartalmuknál fogva lehet, hogy forróbb, kellemesebb nyarakat érhetünk.

Magyar Liget 2002/2

Öröklét

Petőfi Sándor így biztat a Bolond Istókban: Míg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat.

Karácsony Sándor, aki több mindenben példát mutatott a hasznos gondolatcserére, kissé átfogalmazta a mondatot: Míg az ember el nem végzi a földön a rábízottakat, addig meg nem halhat.

Ady Endre is jó tanítónk és jó szomszédunk volt. Reánk bízta, hogy gondolatébresztő sétákat tegyünk mindenfelé, ahova eszünkkel eljuthatunk, s ha lehet, a magunk belső világát se kerüljük el, ne hagyjuk ezt sem csupán vasárnapra.

Ha ez sikerül olykor, és tapasztalatainkat gyarapítva, a nekünk kiszabott időben, csupa jót cselekszünk, talán meg sem halunk, mert tovább élünk majd az utánunk következők jóemlékezetében.

Ha valaki néz reám: vagyok. Megszületek mindenkiben, aki reám néz. S ha meglát, közelebb kerülhetek hozzá, benne élhetek. Akit nem látnak, akiről nem beszélnek az nincs. Csak magában van. Élete, halála közömbös, nem számít. Minden percben születnek és halnak emberek. Minden percben megláthatnak és megszülethetünk, ha észre sem vesznek, tetszhalottként tengődünk, halálnak halálával halunk.

Megfigyelő kamerákkal tele a világ, és mégis úgy érezzük, nem látnak minket. Az Istenben bízunk, az ő szeme mindet lát. Mióta élünk virtuális világban? És meddig? Mikor jön el az emberséges „látva lássanak” ideje, a „sose halunk meg” kurjantások valósága? Amikor

életünkben és halálunkban is észrevesz a világ. Minél szűkebbre szabjuk világunk határait, annál követelőzőbbek vagyunk észrevételezésünket illetően. A magunk megmutatását példamutatásunk kényszere erőlteti. A magunkba vetett hit. A bennünk tátongó és harsogó féltés, hogy kevés a felelet a „ki látott engem?” visszhangjára. Akinek megadatik az öntömjénezés orvossága, boldogan élnek saját gyártmányú tükrük előtt., ahol a meglátás élvezetét önkielégítéssel szerzik. A közösség utáni vággyal áldott és vert, a mások látásában születő és csakis ott igazán élő ember, szemek tüzeiben lubickolva ég, tüzeinek melegét, fényét onnan meríti, magában is így teremt világot. És mégis: megvilágosodása legbensőbb ügye. Önmagával való elszámolás. Nézzünk hát magunkba. Lássunk meg magunk, hogy életet sugározhassunk titkaink mélyéről serkent kitekintésünkkel.

Közösségszolgálat

Az Egyesület Államokban ismerik, tanítják, alkalmazzák. Most Magyarországon is próbálkoznak azzal, hogy belekóstoljanak nemcsak a középiskolások, hanem a társadalom minden aktivizálható tagja. Valószínűleg mindnyájan gyakoroltuk már a közösségért végzett szolgálat valamilyen formáját, még ha nem is tudatosan. A szociális érzékenységre és a közösség iránti felelősségvállalásra nevelés rendkívül fontos és véleményem szerint mindenfelé, a skandináviai magyar egyesületekben is kiterjeszthető. „Közösségért végzett szolgálat azt is, amikor locsoljuk a szomszéd növényeit, amíg nyaral, amikor segítünk megjavítani egy ajtózárat, vagy amikor elvisszük a postára a feladandó levelet” - írja egy középiskolai tanár. Találkozhatunk ma már helyi rendezvények önkéntes előkészítőjével, könyv- és lapterjesztővel. Mindenkinél joga van arra, hogy közösségi élményeket szerezzen, s megtanuljon együttműködni, feladatokat elosztani, ütemtervet készíteni. Itt van a lehetősége annak, hogy ne otthonülő, magányos, hanem közösségi ember váljon belőle, és részesülhessen a közösségi szolgálat, a társadalmi felelősségvállalás, az önkéntes tevékenység élményében. E nélkül nem is működhetnek megfelelően egyesületeink. S mert mindenütt van még mit javítani, hiszen egyesületi rendezvényeink részvevőinek száma az utóbbi években egyre csökken, s még istentiszteleteken sem számolhatunk néhány tucatnyi részvevőt, ideje tudatosítanunk az önkéntesség egyénekre és közösségekre egyaránt hasznosságát. Kapóra jön, hogy az Európai Unió a 2011-es esztendőt Önkéntesség Európai Événak nyilvánította. Itt az ideje, hogy mi is összegyűjtsük és bemutassuk eddigi példaértékű jó gyakorlatainkat, amelyek tagjaink önkéntes munkáját példázzák. „Az aktív polgárságot előmozdító önkéntes tevékenységek európai éve segít majd bebizonyítani, hogy az önkéntesség az aktív polgárság és a demokrácia egyik kulcsfontosságú tényezőjének számít, mivel olyan európai értékeket valósít meg, mint például a szolidaritás és a megkülönböztetés-mentesség, és ezzel hozzájárul az európai társadalmak harmonikus fejlődéséhez. Az önkéntesség az EU egyik alapelve, hozzájárul a demokrácia fejlődéséhez, mindemellett az önkéntes tevékenységek fejlesztik a szociális készségeket és kompetenciákat, segítik a társadalmi szolidaritást, valamint sokoldalú tapasztalatot nyújtanak. Az önkéntes tevékenységek - kifejezés a bármilyen formában végzett, formális, nem formális vagy informális önkéntes tevékenységekre vonatkozik, amelyeket a személy szabad akaratából, egyéni választása és motivációja alapján, a pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végez. Az önkéntes tevékenységek mind az önkéntesnek, mind a közösségeknek és a társadalom egészének a javára szolgálnak. Emellett az emberi, társadalmi, generációs vagy környezetvédelmi szükségletek és problémák kezelésének eszközei is az egyének és a szervezetek számára, és gyakran egy nonprofit szervezetet vagy közösségi alapú kezdeményezést támogatnak. Az önkéntes tevékenységek nem helyettesítik a hivatásszerű, fizetett munkalehetőségeket, de hozzáadott értéket nyújtanak a társadalom számára.”

A közösségért végzett munka lehet irányított, és a kezdeményező vagy kezdeményezők lelkesedésével eredményesebb civil kezdeményezés. Mindkettő hasznos, ha közérdekű a célja, de a gyakorlat azt mutatja, az utóbbi nálunk ritka, mert valamiféle régről örökölt gyakorlat szerint a vezetők csak a saját kezdeményezésüket érzik magukénak, az alulról jött ötleteket toladásnak veszik. A skandináviai magyar egyesületek tevékenységét figyelve, a közösségi szolgálat fokozottabb hasznosításának sokféle lehetősége közül válasszuk az egyik sürgőset: megszámálhatóságunk szükségességét. Előző lapszámunkban, a Magyar nyilvántartás című írásomban amellet érveltem, hogy nemcsak azért hasznos megszámáltságunk, mert ezzel követjük az anyaországban Semjén Zsolt nemzetpolitikáért felelős miniszterelnök-helyettes által meghirdetett összmagyar nyilvántartás megvalósítását, hanem mert valójában nagy szükségünk van arra, hogy tudjunk egymásról és megszólítsuk azokat az itt élő magyarokat, akik valóban eltökélten szeretnék ápolni anyanyelvüket, megőrizni hagyományainkat. Ha elfogadjuk azt a feltételezést, miszerint Svédországban 30-35 ezer magyar él, és összevetjük a 35 magyar egyesület tagjainak valóságos létszámával, akkor látnunk kell, hogy csak minden tizedik vagy hatodik magyar tagja valamely magyar egyesületnek. (Az itt élő és dolgozó magyarok valósabb száma már régóta túlhaladta a félszáztezret.) A tevékeny tagokat számolva ez az arány sokkal rosszabb. Mondhatnánk elkeserítő. De nevezzük inkább tettekre buzdítóknak. Úgy tetszik, a szórvány magyarság mindenütt egy nagy és egy apró csoportra osztható: Vannak, akik tevékeny részvevői a közösségi életnek, de a nagy többség tétlen, ahhoz szokott, hogy ha elmegy egy-egy előadásra, rendezvényre, megtapsolja a szereplőket. Nyilván ennél többre képes, és saját maga és a közösség érdekében előbbre léphet valamely értelmes szolgálatban. Például a összeszámáltságunk kivitelezésében. Évekkel ezelőtt az egyik magyar egyesület vezetőségében azt javasoltam, töröljük el a tagdíjat, ajánljunk helyette néhány önként vállalt órát, amikor a tagok a közösség érdekében, összefogást erősítő munkát végeznek. Mondjuk felkeresik tömbházuk, utcájuk, lakónegyedük magyarjait, magyar óvodát alakítanak, könyvterjesztést végeznek stb. Értetlenül fogadták javaslatomat. Többnyire csak azzal foglalkoztak, hogy a tagdíjakból és a támogatásokból befolyt összeget mire költhetik el. Néhány ügyes szervezőn múlik, hogy kifizetendő bálakat, előadásokat, néha pedig közös kirándulásokat, táborozásokat rendezhetnek, a tagságot többnyire a maguk színvonalán, a maguk ízlése szerint kiszolgálják. Immár olyan időket élünk, amikor ennél többet kell tennünk ahhoz, hogy magyarságunk megmaradását valóban és eredményesen szolgáljuk. Minél kevesebben végzünk közösségiszolgálatot, annál nehezebben jutunk célunk közelébe. Minél többen leszünk, annál inkább eredményes lesz törekvésünk. Ehhez nem elég a vezetőségek által kigondolt közösségi szolgálat, ehhez alulról jövő civil kezdeményezés szükséges. A vezetők dolga, hogy minden ilyet felkaroljanak, ha bevált terjesszék, átadják. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége és más ilyen összesítő szervezetek éppen erre valók.

Könyves történet

Éppen tizenkét esztendővel ezelőtt jelent meg a SMOSZ *Anyanyelvünk Alapítványának* támogatásával *Vallomások az anyanyelvről* című gyűjtemény, amelynek gondozója voltam, és amelyet a kolozsvári Glória Kiadónál nyomtattunk hatszáz példányban. A kötet tartalmáról a következőket írtam az előszóban:

Ezt a gyűjteményt magam is összeállíthattam volna - mondanám az olvasóval - miután elgondolkodva igazat adunk Illyés Gyulának. „Alig van ország, ahol, mint nálunk, annyi szépíró műveiből lehetne külön könyvet vagy könyvecskét összeállítani ilyen címmel: Anyanyelvemről.” Mert az évszázadokon át gondjaink sűrűjéből kivilágló szükség valamiféle szentséget alkotott anyanyelvünkből, amelyért sírig tartó fogadalommal

tiszteletet, imádatot és szolgálatot vállaltunk. Naponta illik leborulnunk előtte, és nagyon igyekeznünk kell, hogy tisztaságát be ne szennyezzük. Sütő Andrással köszöneteink közé iktathatjuk: „hogya és mint szolgál, uram, az édes anyanyelve!” És válaszként a minket sűrűn megpróbáló sanyarú történelmi időkre „gyógykezelés” végett rendszeresen el kell járnunk Csokonai, Vörösmarty, Petőfi Sándor, Ady Endre, Arany János, Krúdy Gyula, József Attila, Babits Mihály, Tamási Áron, Áprily Lajos, Székely János, Nagy László, Kányádi Sándor és más tekintetes urak klinikájára”.

A nyelvápolás olyan, mint az egyszemélyes párt: magunknak kell abban mindent elvégeznünk. Éppen ezért is példamutató ez a kis könyv, amelyet kezében tart az olvasó. Gyűjtője évek hosszú során át, fáradságos, nehéz kenyérkereső munkája után kitartóan összeszedte és a lesben álló vadász figyelmével észrevételezte, a szegény ember módján tágító igyekezettel figyelte a világot. Gyűjteményéhez keresztül-kasul „járta” a magyar irodalmat és a világ-irodalom nagyjainak munkáit.

Gyönyörű dolgokat látott és tapasztalt. A javából merített, hogy előbb csak saját maga gyönyörködjek benne, aztán szeretteire, barátaira és az olvasóra is gondolva készített válogatást féltett kincseiből. Haszonnal forgatható ez a gyűjtemény a legkülönbféle alkalmakkor, amikor a sorsunkról, jelenünkről, az utánunk következők jövőjéről gondoskodunk. A percekre töredezett időben lélektágító kedvtelés belelapozni ebbe a könyvbe, és akár az Anyám tyúkjá, szemenként fölcsípve a gondolatcserében jeleskedő írók aranyrögeiből és gyémánt magvaiból néhányat, jó irányba betájolódva az önmegvalósítás, a céltudatos önépítés útján biztosabb léptekkel folytathatjuk menetelésünket. Valljuk be, hogy életünk szépséges perceihez tartozik az, amikor felemelő gondolatokra találunk. Életünknek tartalmat az ilyen felszippanzott gondolatok adnak és gazdagíthatják azt. Jó az, ha értjük, magunkénak vallhatjuk és létünk értelmének kutatásához felhasználhatjuk ezeket. A világszerte terjedő locsogás és a „mögöttes beszéd” szokása ellenében szükségét érezzük azoknak a gondolat sűrítményeknek, amelyeket a hívők imádságaihoz hasonlóan lelkünk titkos rekeszeibe gyűjtünk, hogy felüdüljünk tőlük, és értelmünk szerint tetteink mozgató rugóivá tegyük mindennapi cselekedeteinkben. Az anyanyelvünkről szóló okosságokra pedig manapság nekünk különösen nagy szükségünk van. Mi itt Kelet és Nyugat, a civilizáció és mások ellenében erőltetett nemzeti gőg felvirágzása földjének határán tudjuk, tapasztaltuk és megtanultuk, hogy emberi létünk kiteljesedésének lehetőségét szalasztjuk el, másodrendű polgárokká silányulunk, ha anyanyelvünket veszítjük, szegényítését lustán elnézzük, ha saját szavainkra kellőképpen nem vigyázunk. A babiloni zűrzavarból nem juthat lélekig a szó, a felszínes élet pedig nem igaz embernek való. Anyanyelvünk szavai „hétszer csapolt ezüstként” csengenek, és így van ez másokkal is. Gondolkodásunk gyöngyszemei az anyanyelv kagylójában keletkeznek. Sohasem leszünk olyan gazdagok, hogy tenger sírjába temetve hagyjuk kincset őrző kagylóinkat. Ezen kézikönyv összeállítója arra mutatnak példát, arra ösztönzik az olvasót, hogy maga is időt szakítson a bűvárkodásra, és lemerülve a betűtengerbe, tudását, anyanyelvének szépségét tapasztalva rendszeresen gazdagodjék.

Ez a gyűjtemény nemcsak haszonnal forgatható és hasznosítható a mindennapi életben, iskolában, főiskolán, a közéleti gyakorlatban, hanem a nyugati magyarság szórványaiban is éppúgy, mint az anyaországban, mindenütt, ahol egyben régi jó szokásaink felelevenítése is. Gondoljunk a már elemiben használatos emlékkönyvekre, vagy a nagyobbak aranymondás-gyűjteményeire, amelyeket időnként (sokan talán idős korukban is) szívesen lapozgatunk. Ki nem mondott fohász: A mi mindennapi jó gondolatunkat add meg nekünk... Mert nemcsak hazugsággal él az ember, hanem főként szép igazságokkal, amelyek nélkül nincs tartalmas és igaz élet. Régen hangoztatott bölcsesség: Szülőházánkon kívül nincs élet! Ma inkább úgy igaz ez, hogy anyanyelvünkön kívül számunkra nincs és nem is lehet otthon. Péterfy Mihály gyűjteménye minden sorával legfőbb lételemünk kitartó gazdagítására biztat. És példát mutat

arra, hogy ez az olvasóra szabott munka kellemes, nemesítő és széthullásra ítéltetésünkben szomorú szívünket bátorító is lehet.

Tanulságos könyv. De nemcsak a tartalmát illetően, hanem a sorsát illetően is. A könyvben sorakoztatott idézeteket Péterffy Mihály kolozsvári agrármérnök gyűjtötte, kiadásra előkészítettem és bővítettem az általam alapított és 22 kötetet megért Erdélyi Kiskönyvtár sorozatába illeszthetően, azzal az akkori pénzromlásos időkben meghirdetett céllal, hogy a sorozat egyetlen kötete sem kerülhet többbe, mint négy-öt tojás ára. Családegyesítéssel érkeztem Svédországba, s hoztam magammal a kiadás előtti gyűjteményt. Ez lett volna első darabja annak a tervezett sorozatnak, amellyel a svédországi magyarok anyanyelvi ápolását kívántunk szolgálni. Törekvésemben olyan támogatókra találtam, mint Lázár Oszkár, a lundi egyetem finn-ugor karának tanára és Bihari Szabolcs a SMOSZ elnöke. A száz oldalas könyv nyomtatására ötezer koronát szavazott meg az Alapítvány. Miután a könyv elkészült, gondoskodtam arról, hogy Budapestre szállítsák, és felkértem az Alapítvány akkoriban választott elnökét, hogy gondoskodjon a hatszáz kötet Svédországba szállításáról. Meghirdetett tervem volt, hogy a könyvet 20 koronás csekély áron, a magyar egyesületekre arányosan elosztva eljuttatjuk az olvasókhoz, és a hétezer koronás hasznát az anyanyelvápolást segítő könyvsorozat újabb kötetének kiadására fordítjuk. El is készítettem Molnos Angéla: *Magyarító könyvecskéje* mintájára a *Svédországi Magyarító Szószedet*et, amely azonban nem jelenhetett meg a saját pénzünkből, mert a vallomások az anyanyelvről egy évig hevert Budapesten, amíg Ilona buszvállalkozása önzetlen segítségével magamnak sikerült kieszközölnöm a szállítást. A kötetek az Anyanyelvünk alapítvány elnökéhez jutottak, aki megválasztásakor kijelentette, hogy bár nem tud jól magyarul, de jó szervező. Aztán valószínűleg anyagi támogatás híján megszűnt az Alapítvány, és a *Vallomásokról* azt hallottam, hogy egy pincében hevernek. Kétszeres bánat: nem sikerült eljuttatni az értékes gyűjteményt a magyar egyesületek tagjaihoz, és nem sikerült visszaforgatni az erre áldozott pénzt. Talán azért nem, mert ez utóbbi, tudtommal, ismeretlen a magyar egyesületek háza táján. A történethez vigasztalásképpen tartozik az a tény, hogy a Svédországi Magyarító Szószedet Molnos Angéla segítségével megjelenhetett és ajándékképpen el is fogyott az eltelt évek alatt. Az ehhez a kiskönyvhez szükséges anyagiakat száz *Magyarító könyvecske* svédországi forgalmazásának hasznából állta a debreceni kiadó. Ilyenformán magyarjaink nyelvének ápolása is lépett valamicskét előre, a közösségi szolgálat időnként kiszámíthatatlanul kanyargós és rögzös útján.

Mi vagyunk az idegen régió

Légió is vagyunk, nem vitás, ha önmagunknak parancsolva a magyar nyelvben és kultúrában való megmaradásunkért bevetjük kis csapatainkat mindenféle idegen országban. Előretolt állásainkban kutyakötelességet érezve, szülőföldünk, elődeink, családunk iránti tiszteletből és az utánunk következőknek szellemi, lelki, tartásbeli kincsesbányájának szüntelen gazdagítása céljából, hagyjuk szeretteinkre szent kötelességünk: magyarságunk éltetésének parancsát. Évezred tanulságaival felhorgadunk néha, lám mivé lettünk! Mint súly alatt a pálma, mint pofonoktól szédült kisas, összeroskadtunk és feltápáskodtunk újra, és újra. Megmaradtunk minden úri és elvtársi huncutság ellenére. A jövő ítélete előtt sem kell lehajtott fejjel állnunk. Apáink, nagyapáink kapkodásai fölötti keserűségünket oldja a régen meghirdetett, most talán elérhető: szebb jövő! Akinek szeme van, látja: az átjárható határok fölött a Kárpát-medencében apránként lassanként újra összeáll Nagy-Magyarország. Nem a régi, hanem egy igazságosabb, a sokféle nemzetiségek között, egymást segítő, mindet megtartó, nemzetben lélegző magyarság. „Mindent magunkért, soha mások ellen.” A korszerű élet fittyet hány a területi szempontoknak, a közös Európa gondolata lassan, de biztosan uralkodni fog a kisebbségeket

szorító nemzetállamok akarnokságain, belátásra jutnak majd a szlovák és román politikusok is, elfogadják a kisebbségek számára ésszerű megoldást: Beilleszkedni igen, beolvadni nem! Itt tartunk, és a mindennapi politikában azt látjuk, hogy a magyar kormány dicséretesen felelősséget érez és vállal a külhoni magyarságért. Értünk, a nyugatiakért is. Itt álljunk meg egy percre. Évek óta igyekszem köztudatba vinni, hogy a jelenlegi anyaországi, kárpát-medencei és nyugati csoportosítás elévült, hiszen a nyugatiak kategóriájában elkülöníthetők az EU-ba tartozó európai magyarok, a többi világban szétszórta magyarok pedig a külföldiek. Azt remélem, hogy az újfajta beosztás ráébreszti az illetékeseket, az európai magyarság iránti nagyobb felelősségre, hiszen az európai országokba települt és az utóbbi időben egyre nagyobb létszámban munkát vállaló magyarság, szervezettebben és szorosabb anyaországi kötődéssel, rendkívül nagy szolgálatot tehet a szülőhazának hídszerepének tudatos vállalásával, ennek mindennapos gyakorlásával. A gazdasági és kulturális kapcsolatok építésében való részvételünk tervszerűséget követel. Ehhez a haza eltető figyelmén kívül olyan keretek szükségesek, amelyek az eddigi kirekesztő bánásmódot meghaladva, a magyarságukat megtartó művelődést jobban szolgálják. Svédországban támogatják a kisebbségek anyanyelvi oktatását, de ennek színvonalát anyaországi segítség nélkül emelni aligha lehetséges. A mi régióink összetételénél fogva szerencsés, mert az értelmiségiek aránya hozzávetőleges számítások szerint is meghaladja az anyaországit. Alkotóink száma jelentős, íróinkból kitelne a Svéd-, vagy a Magyar Írószövetségben egy csoportosulás, de kapcsolódásuk az anyaországi irodalmi és művészeti életbe esetleges. Íróink művei, alkotásaink kiállításai, jólétünkre hivatkozva a magunk költségén lehetne csak jelen a magyar közönség előtt. A gyenge anyaországi kapcsolatok miatt, gyengül az itteni magyarok magyarságukat őrző tudata. Míg a kárpát-medencei magyarok a tiltások tengerében ellenállnak a beolvadást szorgalmazó politikának, itt a hozzávetőleges jólét lanyhasztja magyarságunkban való megmaradásunkat, s vezet nem egyszer nemzetiségünk, nyelvünk, magyar nevünk feladásáig. Mire valóban, az európai országok saját önös nemzeti érdekeinek feladásáig jutunk és valóban közös házunk lesz Európa, ki tudja hányan vallják még magukat magyarnak a Kárpát-medencén túli Európában? A legutóbbi MÁÉRT értekezlet szünetében megszólaltatott küldöttek közül néhányan a politizálás jegyében nyilatkoztak, hogy a külföldi magyarság lényeges teendőjét végzi-e, amikor tiltakozik a Magyarországot ért sérelmek miatt? Ezt a svéd-magyarok is megteszik. De bizonyára ennél sokkal több fontos teendőnk akad, ha csak a megmaradásunkat örökösen veszélyeztető széjjeltartás mérséklését tekintjük feladatunknak. Itt van például a magyar egyesületek minden tagjának kitartó munkáját igénylő megszámlálhatóságunk gondja. Ki kezdi el? És még mennyi, de mennyi munka... Mert megmaradásunk, régen, és most sem holmi díszmagyarban való ünnepélyes séta, hanem az anyaországból kezdeményezett és irányított tervszerű cselekvéssorozat kellene, hogy legyen!

Egy nagyapa feljegyzései

A hétvégi iskoláról. Az idegenbe szakad magyarok minden földrészen sikerrel alakítottak és működtetnek hétvégi iskolákat. Nálunk is áldásosan működik Stockholmban. Hol lehet még ilyen iskolánk? Ott, ahol több olyan magyar értelmiségi él, akit be lehet vonni az oktatásba és a nevelésbe. Egyetemi városok, kutatóközpontok vidékén. Mert ott mindig találni véglegesen vagy ideiglenesen megtelepedett magyart. Miért fontos a hétvégi iskola? Azért, mert a svéd tanügy felügyelheti a magyar oktatás színvonalát - így olyan, amilyen -, de a közösséggé összeálló magyarul tanítók egymást segíthetik, kiegészíthetik, javíthatják! Ha jól akarnak a magyar egyesületek: minél előbb kezdeményezniük kell a hétvégi iskolákat.

Ma megegyeztünk unokámmal, hogy mindhalálig tanítom anyanyelvére, ő meg apanyelvére tanít engem. Mondtam, hogy ő előnyösebb helyzetben van, hiszen nyugdíjasként napokig nem

kell megszólalnom svédül, tehát rám fér az okítása. Második elemista, de már eszmélése óta egyenlő félként fogadtuk el egymást játékban, okoskodásban, mindenben, Öregedő csontjaim félelmetes ropogása ellenére próbálok vele lépést tartani, de amióta egykapus focicsatáink rendre az ő győzelmével végződnek, tudom, hogy néhány év múlva testi és észbeli állapotára való tekintettel, fel kell néznem rá. Tulajdonképpen ezért jöttem Svédországba. Szóval, azt tapasztalom, hogy jól tettem, amikor felnőtt emberként kezelem.

Ez lesz az alapja további magyarra tanításomnak. Különböznék túl vagyunk az első osztály anyagán, írni, olvasni tud magyarul. S mert sikerült érdeklődését felkeltenem, játszva, heti kétszeri negyedórán megtanulta a magyar zsinórírást, az olvasásban a pont és a vessző, a kérdő-, a felkiáltó-, a párbeszéd- az elválasztó-, és az idézőjel szerepét, a szótagolást, a magán- és a mássalhangzókat. Nagy segítségemre volt ebben a Nemzeti Tankönyvkiadó Olvasókönyve és olvasási munkafüzetei. A rövid, féloldalas majd oldalas meseolvasmányai és a munkafüzetek jó leckebeosztása, az érdeklődést keltő kérdések és rajzok segítettek abban, hogy a magyar tanulásra szánt rövid időben unokámat elkerülte a kötelező tanulás unalma, kevés kivételtől eltekintve nem kényszeredetten, hanem könnyedén, játékosan tanult magyarul. Azt hiszem nagyon fontos az, hogy kedvvel tanuljon.

Ehhez már évekkel azelőtt tisztáztuk, hogy a svéd nyelvtudása mellett az anyjától örökölt magyar nyelv kincs, olyan többlet, amire büszke lehet. Erdélyből valók vagyunk, ahol nemcsak többségi környezetben, hanem még akkor is, ha csak egyetlen román volt közöttünk, tanácsos volt abba hagynunk a magyar nyelvű társalgást, hogy ne sértsük a csak egy nyelvet beszélőt.

Itt Svédországban, az emberséges kisebbségben is meg kell értetnünk gyermekeinkkel már kisgyermek korában, hogy magyarul beszélni nem bűn. Sokszor, amikor az óvodából hoztam fiú unokámat, vagy amikor mostanában lányunokámért megyek, a családi megegyezés alapján magyarul beszélünk. Érdeklődve közelítettek ilyenkor a svéd csöppségek, egyik-másiknak utánózni kerekedett kedve, kipróbálták a nekik furcsán hangzó szavakat, érdeklődtek jelentése felől. A nyíltság légkörében unokáim büszkék arra, hogy társaiknál többet tudnak. Nem a nemzetiség büszkesége ez, hanem a tudásé. Unokáim úgy magyarok, hogy egyben svédek is. Az sem baj, ha ez fordítva igaz. Elképzelem milyen ferde útra vinném őket, ha anyanyelv-tanulásukat az ősi magyar vér- és rögvalóságra épített különbségükre, a mellveregetős zászlólengetés gyakorlatára alapoznám.

A szavak. Jó az, ha idejében tudatosítjuk a gyermekkel, hogy kétnyelvű, és mindkét nyelvet egyformán ápolnia kell. Ennek legfőbb módja, hogy megértessük vele és a szüleivel is, hogy a nyelveket nem jó keverni. Sajnos, ezt tapasztaljuk nemcsak az anyaországon kívüli magyarok, hanem az otthonélők között is. Ezt a betegségünket már évszázaddal ezelőtt is gyógyítani kezdték azok, akik a „nyelvében él a nemzet” igazságát komolyan gondolták. A két világháború között Pintér Jenő tanár úr, előbb kereskedőnek, aztán iparosoknak nyomtattatott a saját pénzén nyelvvédő füzeteket, aztán nyelvjavító szótárat, amely több tízezres példányban elfogyott, Erdélyben, a diktatúra megdöntése teremtett lehetőséget az égetően szükséges nyelvvédő szótárat megjelenéséhez, otthon Molnos Angéla *Magyarító könyvecskéjének* immár az ötödik kiadására készülnek, itt Svédországban pedig az ezredfordulón született kétezres szócikkkel magyarító szószedet forgatható hasznosan. Molnos Angéla találóan zagyvanyelvnek nevezi a keveréknyelvet, mert azt - mint az nálunk is tapasztalható - csak kevesen értik. Lázár Oszkár, a Lundi Egyetem finnugor szakának tanára mondta egykor, és ez még ma is ránk illik, hogy „sajnos még nem tudunk elég svédül, de már erősen törjük a magyar nyelvet”. Ezért unokáim tanításában alapvető szabályként fogadtuk, hogy vagy magyarul vagy svédül beszélünk, a kettőt nem keverjük.

Tavasszal itt mindenütt virít a kékeslila virágú kökörcsin. - Jaj, de szépek a backsippák! - örül a tavasznak unokám. - Kökörcsin, kökörcsin! - ismétlem rögtön, és elmesélem, hogy az erdélyi hegyekben is virágzik. Szinte minden nap így bővítjük svéd-magyar szótárunkat. Olykor pedig a magyar-svédet gyarapítjuk, mert olyan szavakat is tanulunk, amelyeket svédre csak a szótár segítségével fordíthatunk.

Egyik ismerősöm úgy gyarapította angol nyelvét, hogy naponta 10-20 szót, kis cetlik egyik oldalára angolul, a másikra magyarul írt, és aztán az egyik zsebéből előhúzza, ha tudta a megfelelőjét, a másik zsebébe dugta a szelvényt. Ha angolul olvasta és nem tudta a magyar megfelelőjét, akkor megfordította a cetlit, elolvasta és visszasüllyesztette abba a zsebébe, ahonnan kivette. Ilyenformán cselekedek magam is, amikor séta vagy játék közben, emlékezetemből előszedek egy-egy szót, kifejezést és kérdelem unokámtól annak svéd vagy magyar megfelelőjét. A lényeg ebben az, hogy mindig és mindenütt gyakorolhatjuk a magyar nyelvet. Segít ebben a mindenütt ólálkodó zagyvanyelvűség. - Nem jut eszembe? - tétovázik egyik-másik unokám, amikor kevertnyelvűségen kapom. Ilyenkor rögtön segítek. Ha másként nem tudom, szótár segítségével. És arról sem feledtkezem meg, hogy minden magyar szót körülírok, büszkeséggel sorolom minden odaillő rokon értelmű szavunk, szeretném, ha ebből unokáim arra következtetnének, hogy nyelvünk gazdag kincstára tele van szépen sziporkázó drágakövekkel.

Kétnyelvűség. A Magyar Értelmező Kéziszótár tavaly megjelent átdolgozott kiadása szerint a kétnyelvűség két nyelv (egyforma) jó használatának képessége, gyakorlata. A minőségi jelzőt azért fontos kihangsúlyoznunk, mert bizony nem könnyű tisztán, tömören, világosan, röviden nyíltan, igazmondóan, tehát magyarul és jól beszélnünk anyanyelvünkön. Mindegyre rajtakaphatjuk magunkat, hogy rosszul fogalmazunk, kerülgetjük a lényegét, mint macska a forró kását. Ehhez „hozzásegít” második, harmadik vagy többedik nyelvünk is, hiszen a legtöbb nyelv szokásai csaknem ellentétesek a magyar nyelv sajátos építkezéseivel. Figyeljünk ezekre is, amikor kétnyelvű utódainkat szoktatjuk anyanyelvünkre. Nagyobbik unokám már tudja, hogy (arról már szóltam, hogy sikerült elfogadtatnom vele: nemhogy szégyellné, hanem büszke arra, hogy magyarul is tud) vannak dolgok, amit svédül másként lehet, szabad és kell mondani, mint magyarul. És fordítva. Ebből következik, hogy csak úgy taníthatunk eredményesen, ha magunk is tanulunk. Állítom, hogy a többdiplomás magyarnak is van még mit tanulnia, ha valóban szépen kívánja használni anyanyelvét. Ha úgy beszélünk, hogy közben „nem gondolkozunk” vagyis ha elfeledkezünk szavaink értelmezéséről, és a környezetünkől átvett sablonokból, gyakran hibás fogalmazásokból építkezünk rosszul cselekszünk. Ilyenformán került köznapi beszédünkbe a „felé”, a „vonatkozásában” az „úgy gondolom” a gyakori „csinálni” és már egyéb melléfogás. Tessék megfigyelni, hogy a lapokban, a rádióban, a tévében, de neves írók szájából is következetesen, a néhány helyett, ennek másodjelentését halljuk: pár! Pedig ez elsősorban kettőt jelent! Nyilvánvaló, hogy azért van ez így, mert az egykori homályosítót követjük, aki a pontosság helyett a mellébeszélést választotta. A kivagyiság örökös divatja is befolyásoló tényező: ma már alig használjuk itthon szavunkat, ehelyett inkább a magyartalanabb és hosszabb, körülményeskedő idehaza a divat. Ahhoz „jó papként” taníthassunk, figyelniünk kell minden apróságra.

Bumeráng. Az hinné az ember, hogy nagyon akaratos ez a négy esztendősvéd-magyar kislány. Semmivel sem akaratosabb társainál, de amikor magyarul megszólal, újból és újból belekeveredik beszédébe az „akarom”. - Én nem akarom a levesembe ezt! - Jó alkalom arra, hogy a petrezselyemről szóljak, elismételtetem vele néhányszor, pontosabban párszor, azaz kétszer, hogy meg ne unja, mert akkor ismételni többé nem fogja. Közben titkolt büszkeséggel nyugtázom, hogy ezt a szót, mármint a petrezselyemlevelet annak svéd megfelelője előtt

megtanulja, ebben biztos vagyok, hiszen „vág az agya” a csöppségnek. Hát ilyen apróságból áll össze majd az a nyelv, amit édesnek nevezünk, végül is a kislány anyanyelve. Az „akarom” lehet akaratoságának a kifejezője is, de megfigyeltem, hogy ezt svédből fordítja. Innen ennek nyomatékossított formája, a számomra unalomig ismételt „jag” és a magyarba átültetett „én”. Merthogy az egyszerű svéd ember majd minden mondatát ezzel kezdi. Ahányszor csak tehetem, szólok. Intem, hogy hagyja az „én”-t másra, ne „akarjon” cukorkát, inkább kérjen. Néha még az olyan ínycsiklandozások felé is elcsavargunk, hogy a „pár” az kettő, ha többet akar kifejezni, akkor inkább a „néhány” a helyes.

Ezt inkább a fiútestvére érti, hiszen már harmadikba jár. Miközben a Nemzeti Tankönyvkiadó, az általános iskola 3. osztályosai részére összeállított Irodalmi olvasókönyvet lapozgatjuk, és vakargatjuk a fejünk, hogy a csupán heti két alkalommal lehetséges magyar tanulásunkkal miként tudnánk lépést tartani a magyarországi harmadik osztályos gyerekekkel, hiszen minduntalan utunkat állja egy bumeráng. Kicsi ez a bumeráng, de akárhányszor elvetjük, rögtön, olykor még aznap vagy másnap visszatér. „Nagy tata, kaphatok egy ceruzát?” „Kaphatok ...” Mit tehetnénk? A gyermek illedelmesen és választékosan, megfelelő svéd, angol, németes körülményeskedéssel fogalmaz. Jobbat nem találtam, mindannyiszor az felelem, hogy kaphat bizony! És vártam. Megmagyaráztam már négyszer-ötször, hogy magyarul nem illik köntörfalazni, mellébeszél, mert a mi nyelvünk tömör, aki beszél, annak nyílnak, egyenesnek, szókimondónak kell lennie. Most már ott tartunk, hogy unokám sietve javít: „Kérem a ceruzát.” Dicsérem rögtön, és máris az övé, amit óhajtott. Kétszeres dicséret jár azért, amikor helyesen használja a határozott, illetve a határozatlan névelőt. Mert „egy ceruza” nem „a ceruza”. Erről éppen most tanulunk bővebben a Nemzeti Könyvkiadó Anyanyelvünk világa I. gyakorlófüzetéből, ahonnan a főnevek terebélyes világával és az igék hajlíthatóságának titkaival is apránként megismerkedünk.

Akármilyen kicsidenként tanítjuk is a magyar nyelvet, ne feledjük, hogy „ismétlés a tudás anyja”. Miután írni-olvasni már tud az unokám, a legcélravezetőbb ismétlésnek a diktálást tartom. Erre mindig időt szakítunk. Mindig akad egy darab papír, ha vonalozatlan az sem baj, mert első osztályban igyekeztünk a kisvonalas füzetbe szép, kövér és éppen ezért olvasható betűket rajzolni. Szóltak is a szülők, hogy az iskolában inkább a nyomtatott betű a divat, amit nem is kell összekötni, hanem csak úgy egymás mellé hányni. Azt mondtam, jó, ha ezt is és azt is megtanulja az unokám.

Néhány sornyi diktálás, egy olyan bővített mondat, amelyben két-három addig nem, vagy kevésbé ismert magyar kifejezést is beleszövünk, többszörösen hasznos lehet. A helyesírás szabályait gyakorlatokban lehet igazán megtanítani, de fontos a szépírás és a gyermek szókincsének fokozatos gyarapítása is.

Örököseimnek. Megjelent az idén az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár 11. kötete. Fekete kötésben, aranybetűs címmel ezt a vastag, tekintélyes könyvet észre kell venni könyvespolcomon. Az előbbi köteteket már magyarul olvasni és írni tudó nagyobbik unokámnak ajándékoztam, aki büszkeséggel szemléli a sorozatot folytató idei kötetet. Amikor eljön az ideje, valószínűleg nagy érdeklődéssel lapozgatja majd régi magyar szavaink gazdag tárházát. Igyekezni kell tehát, hogy a szavakat vele megkedveltessem és értékük tiszteletére, tisztaságuk megőrzésére neveljem.

Nyelvjavító. Ami nincs a helyén, az szemét. Beszédünkben minduntalan felbukkannak helytelenül használt szavak. Ne szemeteljünk, tegyük ezeket a helyükre.

keresztül

Az igen régi, már a kódexeinkben is felbukkanó, fellelhető *keresztül* névutó eredeti szerepe szerint helyhatározóul szolgál: sűrű erdőn keresztül...; a hídon keresztül...; keresztül az úton. Használjuk folyamatos cselekvést, történést kifejező igei állítmány mellett az egész szóban forgó időszakasz, időtartam megjelölésére is. „Öt órán keresztül várakozta”, „évszázadokon keresztül divatban volt” - szoktuk mondani vagy írni, még mindig helyesen, noha ez esetben már a keresztül névutó az át névutóhoz képest kevésbé hagyományos, és inkább így irodalmi: öt éven át, évszázadokon át, a falon át, a folyón át stb. Terjeszkedésben a keresztül még itt sem állt meg, s újabban nagyon gyakori a keresztül használata az útján meg a révén rovására: az intézményen keresztül jutott lakáshoz; az iskolán keresztül rendelte meg az ifjúsági lapot; az újságon keresztül értesítette a lakosságot; e helyett: intézménye révén, az újság útján.

felé

Hasonló pályát futott be a *felé* névutó is. Eredetileg a felé csak a cselekvés, történes helyének, idejének nem pontos, hanem csak hozzávetőleges, megközelítő módon való meghatározására szolgált: Malmö felé nagy eső esett (táján, környékén); öt óra felé benézek hozzád (öt óra tájban, öt óra környékén). Sajnos, a felé különféle ragok szerepében kezd terjeszkedni: a kérést továbbította az illetékesek felé (helyesen: az illetékesekhez).

már

Annak nyomatékos kifejezésére, hogy valami elkezdődött, a múltban végbement, befejeződött, vagy igen hamar elkezdődött, folyamatban van, de nyomasztó szóként és magyarázó, helyesbítő értelemben is használjuk. Gyakori helytelen használata, amikor első felszólítás-ként, tehát indokolatlan türelmetlenségünk jeleként csupán megszokásból használjuk az „Add ide?”, „Intézd?” helyet „Add már ide?”, „Intézd már el?” stb. Az ehhez hasonló mondatok szükségtelenül ingerültséget szülnek. Ingerült, rögtön felcsattanó, veszekedős emberből pedig a kelleténél is több van már a magyar társadalomban.

a, az

A határozott névelőt csak akkor használjuk, ha valóban szükség van rá. „A tegnap a Jánosnál voltam.” Ebben a mondatban két felesleges névelő van. Helyesen: Tegnap Jánosnál voltam. Modoros az anyaországiak beszélt nyelvében a személynevek elé biggyesztett névelő: a Béla, a Pali, az István, az Endre. A jelzőtlen személynevek, állatnevek, helységnevek és közigazgatási egységek neve előtt nem áll névelő. Névelőt használunk „Az István kertje?”, „A János lánya?” jelzős szerkezetekben, a tájegységnevekben, a címekben, a feliratokban, a felsorolásokban: „A Magyar Liget, Az Ághegy?”

Szépírás. Kétségbeesve figyeltem, hogy elsőosztályos unokám iskolai füzeté tele van ákombákomokkal. Miközben a magyar iskolákban szokásos zsinórírásra tanítottam, és arra, hogy a magyar ábécé minden betűjét ne holmi kis tojásokhoz, girbegurba pacnikhoz, hanem lehetőleg a szabályosan egyforma nagyságú köröcskékhez tegyük hasonlatossá az erre a célra beszerzett kisvonalas munkafüzetben, a svéd tanító néni megengedte, hogy könyvekből, újságokból elleshető nyomtatott betűket rójon az iskolai füzetébe. Az összefüggő írásmód kialakításával mi aztán szépen haladtunk: a betűkből érthető szavakat raktunk össze, és olykor az iskolai feladatot is ilyen módon végezte unokám, amivel kivívtuk a tanító néni rosszallását. Így önkéntelenül is kialakult benne, hogy a „svéd írás” különbözik a „magyar írástól”. Ennek az apró különbségnek tudható be, hogy a betűkké alakított hangok majd a szótagok összeolvasása sem jelentett számára nehézséget. Most, hogy harmadikos ugyanaz a tanító néni elérkezettnek látta, hogy folyékony, a betűket összekötő módon írásra térjenek át - valami-féle nálunk nem igen szokásos, az svédországi iskolai tanulóknak is kijáró demokratikus

demokratizmus alapján - azok, akik ezt óhajtják. Örömmel nyugtázhatom, hogy az unokám élenjáró a szépírásban, és így a „svéd írás” végre egyesülhet a „magyar írással”. Most már az következik, hogy lassacskán kialakítsa a maga sajátos kézírását, amire remélhetőleg a továbbiakban is láthatóan hatással lesz a jól olvasható és a gördülékenységet is biztosító zsinórírás.

Tollbamondás. Fiúunokám tíz esztendő, a ráérős svéd iskoláztatásban harmadikos, az idejében beszerzett magyar tankönyvekből és munkafüzetekből, heti egy-két alkalommal negyedórát-félórát tanulva, ugyancsak harmadikos. Magyar tanító nénijével is találkozik minden héten, ha valami nem jön közbe. Ezeken az órákon, a szép beszédet, a mesék és történetek világát, a magyar nyelv szépségeit sikerült vele megszerettetnie a tanító néninek. Persze, nem versenyezhet az otthoni hasonló korúakkal, anyanyelvünknek apró, de elengedhetetlenül fontos alkatrészeit még nem ismeri, fogalmazványai mindössze néhány sorosak, a rendszeres diktálás után írt mondataiban is akad néhány hiba. A tananyagtól eltérően ezekből a hibákból kiindulva vezetem őt nyelvtanunk rejtelseibe. Havonként legalább egy-egy, az évszázadnak és az ünnepeknek megfelelő verset is megtanulunk, ezt inkább valahova menetközben. Lányunokám öt éves, hallja, látja igyekezetünket, és kéretlenül is mellénk szegődik: mondja, és nagy örömmel másnap is emlékszik a bátyja által tanultakra. Diktáláskor neki is kijár a karikák és betűrészek elsajátítására jó óvodás korúaknak való munkafüzet. Úgy képzelem, hogy őt már bátyja is segíti majd anyanyelve tanulásában, s amikor majd nem leszek helyemre áll a maga gyermekeinek tanításában is. Csakhogy mostanában, amikor betoppanok a gyerekszobába, azt hallom, hogy a játékba és vitába mélyedt két gyermek az apjuk nyelvét használja. Ezt érdemes lesz alaposan szemügyre venni.

„Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról.” A nyugati régiókban talán Svédországban mondható jónak az anyanyelvi oktatás, de az Európai Unióban jobb is lehet. Mert kell! Erről indítunk most véleménycserét. Nevelők, szülők tanulságos hozzászólásait várjuk és reméljük.

Unokám a svéd elemi iskola negyedik osztályában koptatja, na nem a padot, hanem a különféle asztalokat, székeket, műhelymunkához való bútorokat, berendezéseket, számítógépeket, különféle szemléltető eszközöket és a ruháját, merthogy az iskola igyekszik minden oktatási igénynek megfelelő környezetet kialakítani és lépést tartani a korrallal. Magyartanítása ennek megfelelően kellene, hogy alakuljon, hasonuljon. Hát ez sem könnyű, olykor csaknem lehetetlen.

Így aztán unokám, szerény és elfogult minősítem szerint nálam a harmadik elemiben bukácsol a heti egyszeri magyar órák közepesre állított gátfutásában, ahol nem engedhetem meg, hogy megizzadjon és a megerőltetéstől kapkodja levegőt, mert a svéd iskolában már hozzászokott a játékos, a könnyed tanuláshoz. Ott úgy készítik az életre, hogy sikerről sikerre libben, nem osztályozzák, nem korholják, nem serkentik versenyre sem osztály- sem iskolatársaival szemben, hanem az örökös „Jätte bra!” - „Nagyon jó!” felkiáltással kedveskedve noszogatják a tudomány csúcsainak meghódítására. Persze, hogy félek, miként alakíthatom ki benne a hagyományos magyar szorgalomvágyat, a kitartó ismétléskényszert, az „*Ismétlés a tudás anyja*” bölcsesség szerint. Legfőbb gondom, hogy miként tudnám vele anyanyelve ápolásának rövidre szabott idejében megismertetni a sors által reá szabott kettős identitásának részeként magyarságtudatának alapvető ismereteit. Ehhez elengedhetetlen volna egy olyan tankönyv, amely sűrítve tartalmazná mindazt, amit a magyar írás és olvasás elemi szabályairól, a magyar történelemről, a magyar irodalomról, néprajzról és a mai magyar életéről ismernie illik. Nincs ilyen tankönyv. Ha lesz, merthogy bizonyára készül ilyen, ezt én annak a száz esztendő olvasókönyvnek a mintájára szerkeszteném, amelyben mindent beleszerkesz-

tettek ahhoz, hogy az adott kor nebulója magyar sajátosságainak megfelelően hitben, lélekben, tudásban, magyarságtudatban gyarapodjék.

Csakhogya ez a könyv ma mégsem használható. Nyilván azért, mert nem mai nyelven írták. De ennek a könyvnek az első oldalán ott áll díszes keretben a magyar himnusz első szakasza. És tele van ez az olvasókönyv legszebb közmondásainkkal, találós kérdéseinkkel. Ezen felbuzdulva, amikor unokámat hazakísértem, útközben megtanítottam a himnuszt. Kiderült, hogy a svéd himnuszt sem tudta, mert a hazafias nevelést erre felé is kissé szégyenlősen kezelik, amelynek következményeként a svédek rohamos elamerikanizálódása szomorú tény, úton-útfélen tapasztalható. Megtanultuk tehát a magyar órán, magyarra is lefordítva a svéd himnuszt is, mert ahogyan a svéd-magyar focimeccsen a „Győzzön a jobb!” elvét vallottuk, a magyar és a svéd szokások, tömkelegéből is illendő a legjavát elsajátítanunk.

Miből tanul? Unokám magyar tanításához többek között megvásároltam a *Kisbetűs írólapokat*, az elsősöknek való ábécét, az erdélyi harmadikosoknak való *Magyar nyelv tankönyvet*, Losonci Iván *Anyanyelvi kézikönyvét*, a Nemzeti Kiadó olvasókönyveit, az *Olvasási munkafüzeteket*, az *Anyanyelvünk világa* munkafüzeit, a harmadosztályos *Foglalmazási kalauzt*, *Háztartástant*, *Meseolvasót*. Minden esztendőben, amikor két hétre hazatérhetek, a bőség zavarával válogatok a rengeteg tankönyvből, de a magyar tanítással idegen szórványban foglalkozó, többnyire szakképzetlen svédországi tanítókkal együtt arra vágyom, hogy olyan könyvet vigyek haza, amelyben minden benne, ami szükséges. Van ilyen, de inkább csak a nagyobb gyerekeknek és a felnőtteknek való, mint a *Haza a magasban* és a *Millenniumi Olvasókönyvet* és a *Daloskönyvet* magában foglaló két kötetes *Ezer esztendő*.

Mit használtam mindezekből? Keveset. Rájöttem, hogy magyar óráimról nem hiányozhat a szinonimákkal dúsított szómagyarázatokkal, kiejtésjavító tanácsokkal megtűzdelt olvasás, a néhány mondatos tollbamondás és annak megbeszélte javítása, egy-egy az évszaknak megfelelő, tájleíró vagy nagy költőink évfordulóik alkalmából válogatott vers elemzése és megtanulása. Unokám ilyenformán nemcsak tudja, de lelkesen szavalja a *Talpra magyart*, Szabó Lőrinc: *Szél hozott, szél visz el*, Kányádi Sándor: *Mi lennék?*, József Attila: *Altató* című versét és a karácsony fa alatt, meg a húsvéti locsoláskor szokásosokat. A magyar történelem iránti érdeklődését pedig igyekszem Benedek Elek regés-mondás történeteinek, mai nyelven tömörített tolmácsolásával apránként belécsöpögtetni.

Balázs Géza. Nekünk valóan hasznosak Balázs Géza nyelvjavító műsorai a tévében és a rádióban. Ő képviseli azt a mértékletességet, amelynek alapján egyaránt megbékélhetnek az idegen nyelvekből átvett kifejezéseket, a különféle jövevényszavakat kedvelők, és a mindent magyarítók hívei. Úgy tűnik ebben az esetben is a kipróbált bölcsesség győzelme a kíváncsi: a legbiztosabb út a középút. Nyelvünk befogad, magyarít egyes a köznapi használatban megszokott kifejezéseket, másokat, ha, ideig-óráig divatosak is, kihullnak szótárunkból. Mi, akik idegen nyelvi környezetben élünk, olykor világosan látjuk miként terjednek otthon az idegen nyelveket utánzó kifejezésformák. Szó volt, az egyik nyelvi műsorban az olyan a magyarban furcsa megfogalmazásokról, mint a „Kérhetek egy pohár vizet?” vagy „Kaphatok egy kis sót?” stb. Ezek eredőjét nem lehet csupán az fellazult viselkedési szabályokkal, az ildomos viselkedés tétova keresésével magyarázni, mert ezek a megfogalmazások magyarságunkat alapjaiban támadják, változtatják. Elfogadott meghatározás szerint magyar sajátosság a nyíltság, a szókimondás, a tömörség. Nyelvünk természetünk hű tükre. Ezért nem valamiféle erőltetett illedelmességnek érezzük a fenti megszólításokat, hanem köntörfalazásnak. Mert valójában „Kérek egy pohár vizet.” és „Kérek egy kis sót.” a tartalmuk. Angolul, németül, svédül kerültek az ilyen fogalmazást. Az idegen nyelvekből sajnos nem csak szavakat veszünk át, hanem a körülményeskedést, a mögöttes beszédet, a homályosságot is. Ez bizony alapjai-

ban támadja meg nyelvünket és vele együtt gondolkozásunkat. Szókincsünk idegen szavakkal való gyarapodása akkor csakugyan káros, ha meglévő szép magyar szókat szorít ki a köznapi használatból. Ha pedig idegen majmolásunk jellemünket is károsítja, és ez fogalmazásunk idegenségében is egyre inkább megmutatkozik, bizony jó az, ha nem megyünk el mellette szó nélkül. Rossz pedig az, hogy a nyelvünkben is megmutatkozó másságunkat, divatos idegen nyelvi köntösökben ágálva, pazarló könnyedséggel feladjuk.

Svédfiék

A nevük is mutatja félig magyarok. Ők nem teszik fel maguknak a kérdést: Hogyan maradjunk magyarok? A gyerekek elmondhatják magukról, hogy anyanyelvük magyar. De mert gyarapodó józan eszüket használva, nem kívánnak a tudathasadásosok egyre népesülő családjába tartozni, a legtermészetesebb módon svédek. Nemcsak nevük, apai ágról örökölt, minden lélegzetükkel használt nyelvük, hanem születési helyük okán. Nekik bizony, magától érthetően a kék-sárga a nemzeti érzést dagasztó szín, a piros-fehér-zöld csak rokonszenves, az anyjukhoz fűződő érzések kiegészítője. Mert családi szabályzatuk következetes alkalmazása folytán édesanyjukkal kezdeteiktől fogva magyarul szólnak, és az évek folyamán tudatosodva a kívülállók előtt sem szégyellik ezt, hanem olyan többletként mutatják be, mint az a kisfiú, aki dekázásban eggyel több labdapöcögtetésre képes, vagy az a kislány, aki öltöztethető babájára eggyel több ruhát adhat, mert, hogy van neki. Bennünk már rögződött az a némileg gyarapításra való hajlandóságból kiinduló felfogás, miszerint a tudás a legfőbb vagyon. Ezért aztán szüleik okos irányításával második nyelvüket is ápolgatják, iskolájukban hetenként egyszer felkeresi őket a magyar tanítónő, esténként a Duna Tv-én nézik a meseműsort, olykor édesanyjuk olvas, de egyre gyakrabban saját maguk olvasnak magyar mesét, később magyar könyvet. Az apránként gyarapodás folyamatában jelentős minden nyári vakációjuk, amit édesanyjuk szülőhelyén töltenek. Ezen a nyáron, két hetes ottlétükről gazdag zsákmánnyal tértek meg. Amikor például kiejtik a szilvás gombóc, a puliszka, az orda szavakat, érzik az ízt is. Könnyedébb lett *Szervusz!* köszönésük És magyarul fogalmazott mondataikban könnyebben, helyesebben sorakoznak egymás mellé a szavak. Akár a tenger langyos vizében, örömmel mártóztak meg a magyar nyelv tengerében. Észre sem vették: gazdagodtak. Bárcsak ez a nyári történet általánosnak volna mondható.

Skandinávia dicsérete

A Kossuth Rádiónak állandó tudósítja van Svédországban, aki rendszeresen és igen színesen tájékoztatja a magyar rádió hallgatóit az északi országok mindenféle ügyes-bajos dolgairól, a politikától a közügyekig. Csak az itt élő magyarokról nem szól. Pedig hát volnánk itt szép számban és többen is olyanok, akik nem hoznak szégyent régi hazájukra és jeles képviselőink a svéd tudományos és kulturális életben. Legutóbb, évekkel vagy inkább évtizeddel ezelőtt, egy magyar nemzetiségű volt főpappal kapcsolatos botrányról számolt be, mert valószínűleg tudósításainak rengeteg más területe az itteni magyarok életénél érdekesebb témát kínál számára és minden bizonnyal a rádió szerkesztői számára is. Legutóbb például a szemétyűtés korszerű gyakorlatáról hallottunk tőle az otthoniak számára bizonyára tanulságos beszámolót. Erről jut eszembe, hogy az európaiabb életgyakorlathoz mennyi, de mennyi tanulni valója akadna még az otthoniaknak, ha erre odafigyelnének, ha volna erre szemük és idejük. Hogy a szemétyűtésnél maradjunk, a rádiótudósításba nem fért bele az itteni aprólékosan válogatott szemétyűtés minden módja, amely hovatovább fejleszthető, és nagy odafigyeléssel fejlesztik is a svédek. Lundban, ebben a Malmö-től húsz kilométerre fekvő az ősi diákvárosban például már külön gyűjtik az ételmaradékokat. A fedett szeméttárolókban

külön műanyag tárolók állnak, ahova a háztartásba juttatott papírzacskókba gyűjtött élelmiszer maradékot dobjuk. Azért papírzacskóba, mert így könnyebben feldolgozható, a papír is felbomlik a biogázt termelő üzemben, a gázzal pedig a város zöldre festett autóbuszai közlekednek. Emlékszem annak a budapesti polgár polgárnak értetlenkedő arckifejezésére, amikor megkérdeztem, mi lesz a kutyája járdájára pottyantott piszkával. Azt ajánlotta, törődjem a magam dolgával. Pontosan azt tettem, mert ugyancsak ügyelnem kellett, hogy hova lépek a pesti utcákon, amelynek tisztasága összehasonlíthatatlan a svédkével. Itt még a lakótelepek környékén tágas mezőkön és árnyas ligeteken sűrűn elhelyezett fémdobozokat látni, a gazdik pedig kifordított műanyagzacskókba felszedik saját ebük piszkát és bedobják ezekbe a tárolókba. Itt ennek is felelőse van, aki nemrég nyilatkozta, hogy százezres kisvárosunk évente ötven tonna kutyapiszkot gyűjt és ez is érdemes külön kezelni, mert többszörösen a közösség hasznára válik. A sokféle megszívlelendő és eltanulható svédországi gyakorlat nem alakulhatott volna ki az önkormányzat odafigyelése nélkül, de ami a legfontosabb, az emberek értő támogatása nélkül. Tanúsíthatom, hogy csupán szokás dolga külön gyűjteni a papírt, a karton neműt, a fehér és a zöld üveget, a fémhulladékot, a villanyégőket, az elemeket, a gyógyszereket, a műanyag hulladékot és az ételmaradékot. Egyféle felsőbbrendű ember teheti és teszi ezt saját anyagi haszna nélkül. Ezek a svédek belátják, hogy a közösségi munkának közösségi haszna van, nem gondolnak csak magukra, nem törtetnek csakis saját hasznukért, nem irigykednek, nem akarnak mindenáron mások kárára tehetősebbé válni, hisznek a közösségi boldogulásban, az összefogás sikerében.

Sokan kérdezték már tőlem, hogy nem fázunk itt északon, nem vesz meg az isten hidege, miként bírjuk az itteni zord időt. Mindannyiszor örömmel mesélem, hogy szerencsémre a dél-svédországi időjárás kíméletes, olyan mint maga a közélet, a politika, a mindennapok, az emberek közötti kapcsolatok, szóval az élet. Az átlagos évi hőmérséklet két fok. Ideérkezésem után csaknem másfél évtizedet kellett várnom, ahhoz, hogy télen tartósan megmaradjon a hó. A kukákban márkás síléceket láttam, ezer kilométereket kellett utazni, ahhoz hogy fenn északon, vagy a norvégiai hegyekben használhassák ezeket. Mindössze három-négy esztendeje marad meg egy-két hétre vagy hónapokra a hó, az itteni gyerekek eddig ritkán szánkázhattak, a hóemberépítés igazi csemege errefelé. A romániai Konstanca időjárásához hasonlíthatom az ittenit, azzal a különbséggel, hogy a tenger vize sokkal hűvösebb, sohasem igazán alkalmas fürdésre. De láttam tengervízben méltóságteljes lebegő hatyút csibével, és ingyen halászhattam a hal gazdag tengerben. Az égbolt általában tiszta, magasságos és kék, a felhők a széljárásnak megfelelően gyorsan átrajzolják a bámulni való eget. Nyáron is kíméletes az időjárás, 25 foknál, a levegő tisztasága miatt forróbb a napsütés, mint Közép-Európában. Mindez az erre kanyarodó Golf-áramlatnak köszönhető. Svédország 2600 kilométernyi hosszúságban nyújtózik az északi sark felé, Norvégia úgyszintén, a dél-svédországi Malmötól a svéd fővárosig hatszázötven kilométer hosszan aránylag sűrűbben helyezkednek el a helységek, kétezernyi kilométer hosszúságban gyéren lakott, az ország, a rénszarvasok és rokonaink a lappok hazája, és mindenütt „a természet lágy öle” fogadja a kíváncsi látogatót.

Svédország az emberi nyugalom országa. Itt nem rázza anyádat emlegetve az úrnak mondott valójában a parasztnál parasztabb úrvezető, nem tolakszik eléd az autósorban, nem dudál rád, nem rázza öklét. Ebben az országban nem ismerik a káromkodást, legfentebb az ördögöt emlegetik szélsőségesebb esetekben. Ebben az országban számlálhatatlan módon, mindenféle elektronikus készülékekkel és felszereléssel ügyelnek a száj- és fogtisztaságra. Ezért nem vesznek szájukba mindenféle nemi szerveket jelentő szavakat sem, mint ezt magyar honban teszik, iskolai végzettségüktől, anyagi helyzetüktől, politikai, vallási és hovatartozásuktól függetlenül talpig értelmesnek tűnő férfiak, bájosra kozmetikált tündéri külsejű hölgyek és ezeknek a szavaknak az értelmét nem ismerő gyerekek. Ebben az országban a türelem emberiségünket, emberi tartásunkat meghatározó magatartásforma. A tolerancia olyan magas fokú,

hogy eltűri a szélsőségeket is, mert ők sem haladják meg a civilizált viselkedés szabályait. Felvonulnak a bőrfejúek, a melegek, a különféle pártok tagjai, csoportosulva hirdetik elképzeléseiket a világról, a hétköznapi teendőkről, és nem vicsorognak rájuk azok, akik mást akarnak. Itt vörös csillagos, sarló-kalapácsos zászlókkal Marx és Engels képeivel jelentkeznek a kommunisták is, és nincs bántódásuk, mert nem az erőszak, hanem a demokrácia hitével és szabályai szerint megrendezett választásokon dől el, hogy mit akar a többség. Itt vallás-szabadság van, az egyház nem is olyan régen különvált az államtól, dolga bármilyen felekezeti képviselőjében is a lélegzõgondozás, nem a csillogó külsőségekkel való megjelenés és szertartásvégzés a civil életben, az országos ünnepeken. Feltehetően azért, mert egyik egyház áldása sem terjedhet ki az összlakosságra, a hit az ember belső ügye, sokféle haszna mellett velejárója, hogy többnyire megosztja az emberiséget. Itt, ha nagyritkán koldussal találkozunk az ember, az nem idevaló. Távolról jött, gyakran éppen szülőföldünkről menekülő nincstelen. Svédország lakosainak bő egytizede más országokból érkezett. Az ország törvényei szerint, minden időben politikai és minden egyéb hovatartozásuk figyelmen kívül hagyásával befogadta az elnyomottakat, az üldözötteket. A gyarmatokról menekülteket éppen úgy, mint a legyőzött Németországból valókat, a magyar szabadságharcosokat, a vietnámi katonai szolgálatból szökteket és a balkáni háborútól megrémülteket is. Felsorolhatatlanul sok mindent érdemes volna tanulnunk a svédektől. Mind, mind olyan dolgot, ami hiányzik az otthoniak életéből, magatartásukból, életvitelükből. Mindent, ami európaiabbá tehet bennünket. A magyarok közismert szorgalmával ezek a korszerű és legjobb emberi tulajdonságokat mutató ismérvek szemléletváltással elsajátíthatóak. Vigyázó szemünket illene Svédországra vetnünk. Nekünk svédmagyaroknak pedig a legapróbb különbségek okát firtatva, segítenünk kell az otthoniakat a magyar élet jobbításában. Ez családi lapunk, a Magyar Liget tudatosan vállalt célja, olvasóinkkal közös nemes feladatunk.

Svédországban jónak mondható az anyanyelvi oktatás, de az EU-ban jobb is lehetne. Mert kell!

Tíz évvel ezelőtti javaslat a nyugati szórványban élő magyarok anyanyelvi oktatása színvonalának javítására, különös tekintettel arra, hogy az „ismétlés a tudás anyja.”

A magyar anyanyelvi és nemzeti-önazonosság-megtartó, önazonosság-építő stratégia kidolgozásának a MNYKNT-AK 2005-2010 közötti programjának kialakításához Komlós Attila által készített dolgozatban helytálló az a megállapítás, miszerint „az elmúlt két évtizedben felduzzadt skandináviai magyarság friss érdeklődéssel és igénnyel fordul anyanyelvi és kulturális identitásának megőrzése érdekében hazai, magyarországi támogatások felé, a fiatalok körében újabb lendülettel dolgozik, s láthatólag komoly eredménnyel.” Itt kell megjegyeznünk, hogy a nyugati régiókban élő magyarok vonatkozásban semmit sem változott az a felfogás, miszerint ők nemzeti-önazonosság-megtartó munkájukat önerőből kell, hogy végezzék. Ez igazságtalanul vonatkozik az erre fordítandó anyagi és szellemi lehetőségeikre is. Ideje volna elosztatni azt a téves felfogást, hogy a nyugaton élő magyarok, az otthoniaknál valamivel jobb anyagi körülmények között, a maguk erejéből képesek megoldani anyanyelvük és hagyományaik ápolásának sokoldalú feladatait. Számos magyar egyesület, művelődési kör, klub tagságának folyamatos gondja, hogy a hazai műveltséghez való felzárkózódás mikéntjére választ keressen. Eredményeik számosak. De éppen szorgos igyekezetük és a gyakran felhorgadó „nem lehet” ismétlődése láttatja velük ennek a fontos munkának a hiányoldalait is. Például a nyugati régiókban végzett anyanyelvi oktatásban:

A Svédországban folyó anyanyelvi oktatás színvonalának javítása olyan közérdek, amely nemcsak a nagyobb és sokoldalúbb anyagi ráfordítást, hanem jobb szervezési megoldásokat és mindenekelőtt a haza éltető figyelmét sürgetik.

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága kiemelkedően fontos feladatának tekinti a magyar nyelv megőrzését, ápolását. Ezért eddigi hasznos tevékenységének folytatásaként, az anyanyelv szabad használatára alapvető emberi jogára hivatkozva, olyan hosszú távú stratégia kidolgozásának szükségességét javasolja, amely az anyanyelv zavartalan elsajátítását a jövőben is biztosítja a családban és a közösségi intézményekben, tehát az oktatási intézményekben is, a politikai, a kulturális és az egyházi élet valamennyi fórumán és a közélet minden területén.

Tudatában vagyunk annak, hogy a magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, ezt a nyelvi közösséget vállalják, joguk és egyben önként vállalt kötelességük, hogy megfelelően, tehát fokozatosan magasabb szinten elsajátíthassák, ápolhassák a magyar nyelvet.

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága létében hordozza azt a magyar politikusok által is több ízben megfogalmazott igényt, hogy tizenötmilliónyi magyar érdekében kell cselekednie. Az innen kiinduló gondolatsornak el kell jutnia ahhoz, hogy az anyaország és a kárpát-medencei magyarságon túlmenően, a nyugati régió szórányaiban élő magyarságnak az anyanyelvi és hagyományőrző gondjait is felvállalja.

Az eddig nyugati régióknak nevezett tevékenységi terület Magyarországnak az Európai Unióba való belépésével megoszlott, külön területként szükséges kezelni az anyaországon kívül, az Európai Unió más országaiban élő magyarok anyanyelvi és sajátos művelődési gondjait.

A magyar nyelv európai nyelv, az Európai Unió egyik hivatalosa nyelve. Ebből következik, hogy a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának hatáskörébe tartozik a világ bármely részében élő magyarok anyanyelvének és kultúrájának megőrzése és gyarapítása, különös tekintettel az anyaországra, a Kárpát-medencében élőkre, és az Európai Unió országaiban megtelepedettekre is. Ez utóbbiakkal kapcsolatban hangsúlyoznunk kell, hogy Magyarországnak az Európai Unió tagjaként, és ezen belül az Anyanyelvi Konferenciának nemcsak a lehetőségei, hanem a jogai és kötelességei is megnövekedtek, amelyeknek érvényt kell szereznie áldásos tevékenységének folytatására, kiterjesztésére.

A Barcelonában, 1996-ban a Nyelvi Jogok Világkonferenciája által elfogadott Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata alapján, a magyar nyelvet beszélők többségének nyelvi korszerűsödése olyan államokban folyik, amelyek az európai közösséghez tartoznak, idegen szavainkat a velük folytatott társas kapcsolatokból, eredményes nyelvi együttműködésünk révén nyerjük, és a nyelvhasználatnak az egyének szabad cselekvése eredményeképpen hasznosítjuk, de ugyanakkor lehetőséget kell teremtenünk arra, hogy a világ bármely részén élő nyelvtársaink a magyar nyelv magasabb szintű változatait is elsajátíthassák. Ebben az iskolai oktatásnak, a közösségek anyanyelvi nevelésének és a tömegközlésnek rendkívüli a felelősége. Nemcsak a magyarországi és a kárpát-medencei magyar iskoláknak, hanem az unióbeli régiókban működőknek is feladatuk, hogy elősegíthessék a különböző régiókban élőknek az anyaországi magyar nyelvközösséghez való szorosabb kapcsolódását, önazonosságuk erősítését.

A nyugati és az unióbeli szórányokban folyó anyanyelvi oktatás felületes vizsgálatából is kikövetkeztethető, hogy színvonala elmaradt a hazai iskolákban folyó munka színvonalától, nehezen felel meg a mai követelményeknek, a szülők elvárásainak. A nyugati régiók magyar iskoláinak a munkájába közvetlen beleszólása nem volt, nem is lehetett a magyar szakembereknek, de az unióbeli régiókban folyó oktatás színvonalának emelése érdekében, az EU parlamentjében és a különféle szerveződéseiben, bizottságaiban tevékenykedő magyar képviselők és tisztviselők segítségével, megtalálhatják annak a módjait, hogy az uniós országokban élő magyarok anyanyelvi oktatásának és művelődésének, az eddigieknél hatásosabb segítői legyenek. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg

a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Nem tűnik elfogadhatatlannak az a felfogás, miszerint a magyar anyanyelv tanításának szakkérdései a magyar szakminisztérium illetékességi körébe tartozzanak. Ennek a szemléletváltásnak nem lehet gátlója a mások belügyeibe való be nem avatkozás elve, hiszen a felek közös érdekében a szövetségi országban történik, és mindenütt a színvonalas nyelvtanulást, a művelődést szolgálja.

Meggyőződésem, hogy a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, a megfelelő hazai és nemzetközi fórumokon érvényt szerezhet ennek a közérdekű felfogásnak.

A Svédországban élő bevándorlók anyanyelvi oktatásának lehetőségei adottak, és az utóbbi években bevezetett korlátozások ellenére is jónak mondhatók, hiszen állami támogatással, a szülők kifejezett kérésére, az iskola keretein belül, heti rendszerességgel anyanyelvi oktatásban részesülhetnek a magyar nyelvet elsajátítani óhajtó tanulók. Az anyanyelv tanulásának jogát elismerve, iskolánként különféle módon, különféle szabályokhoz igazodva történik az anyanyelvi oktatás. Van, ahol létszámhoz kötve, legalább öt anyanyelvén tanulni óhajtó gyerek részvételével történik az oktatás, máshol egyetlen tanuló számára is hetenként egyszer, egy órára, külön helyiséget biztosítanak, ahol a tanuló az iskolák között ingázó tanítójával rendszeresen tanulhatja anyanyelvét.

De a svédországi megkülönböztetett lehetőségek figyelembevételével sem lehetünk elégedettek az uniós országokban folyó anyanyelvi oktatás színvonalával, keresnünk kell a módját annak, hogy miképpen javíthatnánk a nyugati régiókban a magyar nyelv nem csupán idegen nyelvként való tanítását, anyanyelvünk ápolását. A világszerte megállapított második és főként harmadik generációs anyanyelv-felejtést kellene jobb, színvonalasabb anyanyelvi oktatással megelőznünk, legalább a legutóbbi időben, a nyugati országokban a nyolcvanas évektől megtelepedett magyarok között.

Az anyanyelvi oktatás színvonalának alakulását az Európai Unió országaiban többek között a következők befolyásolják:

- A tanulók különféle nyelvi és anyanyelvi környezetben élnek, családjukban más és más színvonalon beszélnek anyanyelvüket, vagy alig beszélnek anyanyelvükön, amiért tanításuk többnyire egyénekenként változó színvonalon történhet, előrehaladásuk az elsajátítandó anyagok tanulásában, az anyanyelvre szánt rövid időben (általában heti egy óra) vontatott, a gyakorlásra szánt idő függvényében egyénekenként változó eredményességű. Az egyénekre szabott oktatási módszerek eredményessége a tanulók családi helyzetétől, a szülők tudatos két- vagy többnyelvűsége törekvésétől, igényes vagy igénytelen anyanyelvhasználatától, a megengedő vagy elnéző kevertnyelvűségtől, az oktató kitartó, aprólékos munkájától függően alakul.

- A nyugati régiókban folytatott anyanyelvi oktatás a családban, a szülőknek az anyanyelvi oktatás fontosságáról, hasznosságáról és szükségességéről való meggyőzésével kezdődik, és akkor vezet a tanulók oktatásában is kimutatható eredményességre, ha az anyanyelvet oktató a felnőttek nevelésében is elége jártas, ha erre is folyamatosan gondot fordít. Ebben nagy segítségére lehetnek azok a magyar egyesületek, baráti társaságok, klubok, amelyek a magyar művelődés tudatosan szolgálják. Az anyanyelvi oktatás színvonalán is megmutatkozik, ha a magyar társasági élet szervezetlen, ha nem céltudatosan művelődésközpontú és hagyományörző.

- Az anyaországtól távol élő magyar nyelvet tanítók és tanárok nagy része kevésbé képzett, akad közöttük szép számmal képzetlen, a pedagógiában járatlan, aki a magyar nyelvtanításhoz szükséges sajátos tudást nehezen pótolhatja, a magyar oktatás és nevelés folyamatosan meg-

újuló módszereiről nehezen vagy egyáltalán nem szerez tudomást, tapasztalatcserék hiányában magára utalt, tárgyi és nevelői módszerei, ha voltak is, fokozatosan megkoptak.

- A nyugati régiókban a magyar nyelvet tanítók munkájuk színvonaláról maguknak és a szülőknek adnak, vagy adhatnak számot. A tanulók képességeit időnként felmérhetik, de munkájukért többnyire csak maguknak felelősek. Munkájuk érdemi részének ellenőrzését megfelelő szakember hiányában a befogadó ország iskolai előjárói, tanügyi szervei, tanfelügyelői, iskolaigazgatói, elsősorban nyelvi okokból, nem vállalhatják. Ez az áldatlan helyzet - tisztelet a kivételeknek - fokozatosan érdektelenséget, színvonaltalanságot, tessék-lássék munkát eredményez az anyanyelvet oktatók körében.

- Nincs kidolgozott tanterv, igényterv a nyugati szórványban élők elemi és a gimnáziumi magyar oktatására. A magyar nyelvet idegen nyelvként is, a vegyes házasságokban kialakult nyelvi szinten, és anyanyelvként is, más és más módon lehet, és kellene tanítani. Ehhez iránymutató tantervekre, tanterv-modellekre volna szükség országonként, az illető ország sajátosságainak és a tanulók családi hátterének figyelembevételével. Nem beszélhetünk színvonalas anyanyelvi oktatásról ott, ahol a magyar nyelvet, a magyar irodalmat, a történelmet, a földrajzt és más tantárgyakat oktatók nem ismerik, vagy nem gyakorolják a tanterv szerinti iskolai munkát.

- A megfelelő elemi-, és gimnáziumi tankönyvek és munkafüzetek hiányában az anyanyelvi oktatás színvonalatlan. Az anyanyelv tanulására fordított idő rövideje miatt szükséges volna a legkorszerűbb és leghatékonyabb taneszközökre.

- Hiányzanak a szülőket eligazító, a tanítókkal való együttműködésre szoktató kézikönyvek, segédkönyvek.

A hiányok felsorolását az oktatásban járatos szakemberek bizonyára még hosszan folytatnák.

Itt az ideje annak, hogy a mindenkori magyar kormányok, az oktatási minisztérium hatáskörébe utalják a nyugati szórványban, ezen belül az Unió országaiban élő és munkálkodó magyar oktatók gondjainak megoldását. Első lépésként szakavatott felmérés alapján elemezni kellene a nyugati régiókban anyanyelvüket tanulók sajátos helyzetét, sajátosságaikat, a tanítók sajátos munkáját, felkészültségüket, továbbképzésük lehetőségeit ahhoz, hogy a különleges körülményeknek megfelelő munkájukat eredményesen végezhessék. Az anyaországi tanügyi szakemberek által kidolgozott tervek, módszertani ajánlások elkészítésére fordított anyagiak jelentenék a nyugati régiókban tanítóknak a régen várt, remélt és valós segítséget.

Külön figyelmet érdemelne az a gondolat, miszerint az Európai Unió országaiban végzett anyanyelvápoló munka sikere, nemcsak az anyaország anyagi támogatásától, hanem elsősorban, a szakmai irányítástól, a tartós szakmai kapcsolattartás szervezettségétől, a kitartó erkölcsi támogatástól függ.

Az egyszerű logikai gondolkodás alapján feltételezhetjük, hogy az Európai Unió összes országainak egyaránt fontos, hogy saját nyelvük tanítását nemcsak országuk határain belül, hanem az európai közösség minden államában a lehető legmagasabb színvonalon oktassák. Ennek legcélravezetőbb módja az lenne, hogy ha az országok tanügyi szervei maguk is elősegítenék, támogatnák és ellenőriznék nemzeti nyelvük tanításának körülményeit. Nyilvánvaló, hogy az oktatás szakembereinek együtt kellene kidolgozniuk az uniós országokban azokat az érvényes szabályokat, amelyek alapján a színvonalas anyanyelvi oktatás kereteit meghatározzák, gyakorlatát közös megegyezéssel beindíthatják. A közös érdek alapján, a kölcsönös felelősséggel kialakított gyakorlatban, természetessé válhatna például az, hogy a magyarországi francia tanítás színvonalát a francia tanügy, a franciaországi magyar tanítást pedig, a magyar tanügy felügyelné, biztosítaná, pallérozná. Szüleink és nagyszüleink idejében, a különféle tanár-cserék intézményesített formáin kívül gyakori és természetes volt az európai

országokban, az idegenből érkező, különféle nyelvtanárok alkalmazása. Jelenlétüket és hasznos munkásságukat magától értetődőnek tudták mindenfelé. Hasonló elfogadtatásra számíthatunk az intézményesített laza, vagy akár a minisztériumi kapcsolatokkal szorosan kialakított, a nyelvoktatást felsőfokon szolgáló, európai egyezmény létrejöttékor is.

Jelen dolgozatunkban, e folyamat javasolt kezdetén, csak arra vállalkozhatunk, hogy a svéd-országi magyar szórványban, néhány itt tanító látteleetének és véleményének továbbításával, bepillantást nyújtsunk az iskolai magyar oktatásba, azon célból, hogy a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának a figyelmébe ajánlott - a megfelelő szervekhez továbbítandó, megvalósításáért kitartó közbenjárását segítő - gyakorlati javaslatunkat szükség-szerűen alátámasszuk.

Javaslatunk pedig, röviden fogalmazva, a következő:

1. A Magyar Oktatási Minisztérium tapasztalt pedagógusai „tanfelügyelői” (a megnevezés ellen máris tiltakoznak az eddig elszámolással senkinek sem tartozó tanítók, mert nem a tanácsadót, a tapasztalatokat egyik helyről a másikra átvivő segítőt, hanem a felelősségre vonót, a büntető fennebbvalót látják), a szükséges időközökben, mérjék fel a nyugati szórványban folyó anyanyelvi oktatás körülményeit. Látogatásaiknak lényege legyen a hasznos tapasztalatcsere, az anyanyelvi oktatás időszerű kérdéseinek ismertetése, gyakorlati bemutatása. (Ennek lehetetlenségét hangsúlyozzák a mindenféle változtatást ellenzők, mert szerintük, a svéd iskola ügyeibe például, nincs és nem is lehet beleszólása az országon kívüliek.)

2. A magyar kormány diplomáciai úton igyekezzék elérni, hogy az Európai Unió országaiban, hogy a befogadottak anyanyelvi oktatásának megfelelő szintjét az anyaországok illetékesei, kölcsönösen biztosítsák, ellenőrizzék és szavatolják. A magyar tanítás színvonaláért felelős Oktatási Minisztérium engedélyezze és ellenőrizze a magyar nyelvet oktatók képzettségét, és az anyaországi magyar oktatás részeként gondoskodjon az oktatók sajátos továbbképzéséről az illető országban élő magyar származású oktatók anyagi helyzetének figyelembevételével.

Javaslatunk szakavatott és részletes kidolgozása szakemberekre tartozik.

Összefoglalás

Svédországban a magyar anyanyelvi oktatás a szülők kérésére különórákon történik és mindenütt része a svéd nyelvű oktatási folyamatnak. Országos összesítésben több mint ötven oktató végzi ezt a munkát, a hiányzó statisztikai felmérés helyett elégedjünk meg azzal a megállapítással, hogy a magyar nyelvet oktatók képzettsége többnyire hiányos, a befogadó ország oktatási intézményei különféle, az anyanyelvi oktatásra jelentkezők közül képzetlen magyar tanítókat is alkalmaznak.

Az évezred indulásakor a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége által létrehozott és Lázár Oszkár, lundi egyetemi tanár által betegsége beálltaig vezetett Anyanyelvünk Alapítvány a tanítók továbbképzését magára vállalva, a távoktatásra is tervet dolgozott ki, és könyvsorozatot indított, amelynek első darabja a Tar Károly által gondozott *Vallomások az anyanyelvről* című füzet volt.

Az alapítvány anyagi gondokkal küszködve nevet változtatott, majd felbomlott. A helyébe alakult és tagsági díjra épített anyanyelvápoló *Őrszavak* nevű egyesület haldoklik, ténykedése megszűnőben van, legutóbbi találkozójukon mindössze hárman vettek részt. A Svédországban magyart tanítók szakmai színvonalára jellemző az a tény is, hogy csak néhányukat sikerült meggyőzni a svéd-magyar zagyvanyelv visszaszorítása érdekében, a Magyar Liget című dél-svédországi magyarok családi lapja által indított Svédországi magyarító szószedet összeállításában a szerkesztővel való együttműködésre. A Tar Károly szerkesztette szószedet végül is

Molnos Angéla, a Debrecenben öt kiadást megért *Magyarító könyvecske* szerzőjének, és magántámogatások segítségével 2004-ben megjelent.

Valóban kiemelkedően eredményes oktatói és nevelői munkát a Stuber György által vezetett stockholmi hétvégi iskola, és a göteborgi László Patrícia magyar tanár által kezdeményezett Tavaszi szél kisiskolás csoport végez Svédországban. (A hétvégi magyar iskolák elterjesztése volna az a járható út, amely önkéntes előadóival és nevelőivel, a sűrűsödő az anyagi nehézségek ellenére eredményessé és kedvelté tehetné a nyugati szórványban az anyanyelvápolást. Ennek támogatására kellene megnyerni az *Ághegy* című svédországi magyar irodalmi és művészeti lapfolyam alkotóit és azokat a vendég-értelmiségieket, akik egyre növekvő számban, évekig itt dolgoznak, kutatnak és a Magyar Köztársaság Svédországi Nagykövetsége segítségével alakult Peregrinus klub tagjai.)

A svédországi, az Európai Unióban, és általában a nyugati régiókban élő magyarok anyanyelvi oktatásának színvonalán a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának kezdeményezésével és közbenjárásával, rövidtávon, egy a szakminisztérium által alakított felmérő- és tanácsadó szolgálatot végző pedagógus csoport tagjainak rendszeresített látogatása segíthetne. Utaztatásuk költsége busásan megtérülne a nyugati régiókban végzett anyanyelvi oktatás minőségi mutatóiban. Svédországban a vendég „tanfelügyelők” mindenütt a svédországi magyarok harmincöt egyesületének, és az itt magyarul tanítóknak a vendégszeretetét élveznék. De az egyetemi kapcsolatokban küldött, és különféle ösztöndíjakkal huzamosabb időre itt tartózkodó doktorandusok is kaphatnának a nyugati régióban végzett magyar oktatást felmérő és segítő megbízatást.

Hosszú távú megoldásként, megfontolásra ajánlom az Európai Unióban kivitelezhető nyelvi igényességet célzó, a nyelvi oktatás színvonalát növelő, kölcsönös felelősség kialakítását, mielőbbi gyakorlati bevezetése szabályainak kidolgozását.

Apáczai Csere Jánosnak „Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknál való barbár állapotuk okairól” mondott igazságait most, éppen háromszázötven esztendő múltán is, érdemesnek, és nagyon is szükségesnek tartom - újra és újra ismételnünk.

Lund, 2005. október 20.

Lundi ószer (lopis)

Végig a szemet gyönyörködtető ócskaságok tömkelegét kínáló két sor között, sietve is zsongító séta közben, egyszer csak meghököl.

Svéd-szőke fiatal nő kínálja mosolyát rakás pasztellszínekkel hívogató női ruhadarabok fölött.

- Mennyi?

- Mi mennyi?

Körbefuttatja szemét a használt ruhákon.

- Megveszem!

- Mit? Melyiket? - néz tanácstalanul gyönyörűen kék szemekkel a kedves jelenség.

- Magát!

Mosolya érzéki lassún, fokozatosan válik szélesvásznuvává.

- Nem vagyok eladó!

- Legalább a mosolyát...

- Nem lehet
- Miért?
- Mondjuk azért, mert csatolt áru...
- ?
- És már rég elkelt.
- Sajnos. Azt hiszem jó vásár volt...

Beilleszkedésünkért

Az utóbbi időben öröndetesen erősödik a lundi bevándorlók szövetségének tevékenysége. Ennek két okát ismerjük. Az egyik a város anyagi támogatása, a másik a szövetség vezetőségének célirányossága. Ez utóbbihoz tartozik az is, hogy a szövetség vezetőségében több magyar ember is helyet kapott, akik megfelelő tapasztalatokra tettek szert, a szövetséget alkotó valamely egyesület irányításában. A szövetség elnöke Fodor Béla, a *Transsylvania* egyesület alapítója, a táncházmozgalom svédországi terjesztésének elkötelezettje. Vezetése alatt érezhetően javult a szövetség rádiójának, lapjának, internetes kapcsolatainak a tevékenysége és az egyesületek közötti együttműködés. Mindez minden bizonnyal pezsdítően hat majd a tagegyesületek tevékenységére is.

Közismert, hogy a lundi lakosság száznál több nemzetiségű, amely egyrészt a nagy számú vendégdiáknak, másrészt pedig a kisebb afrikai törzsekre is kiterjedő gondos nyilvántartásnak köszönhető. Jóleső érzéssel nyugtázhadjuk, hogy a befogadó ország hivatalaiban, az általunk ismert és tiszteletet igénylő Szent István-i intelmek szerint járnak el. Innen az a gondoskodás, amely az itt élő bevándorlók számára megfelelő körülményeket teremt a beilleszkedésre. A bevándorlók szövetségébe eddig húsznál több egyesület tömörült, azzal a határozott céllal, hogy a különféle nemzetiségű jövevények beilleszkedését elősegítse. A világos céltűzés érdekében a bevándorlók egyesületeinek szövetsége nevét a beilleszkedést elősegítő egyesületeket összesítő egyesületeket jelölő névvel cserélte fel (LIFS), lehetőséget adva ezzel, minden érdeklődőnek a beilleszkedést elősegítő sokoldalú tevékenységre.

A szövetség két magyar és a vegyes nemzetiségű *Transsylvania* egyesület tagjainak, a Magyar Ligetben meghirdetett *Beilleszkedni igen, beolvadni nem!* jelszavának is igyekszik elismertséget szerezni az együttműködésben, mert ezzel kívánja hangsúlyozni, hogy a bevándorlók sajátos kultúrájukkal, szokásaikkal, nyelvükkel gazdagíthatják a befogadó országokat, teljes beolvadásukkal, értékeik feladásával nemcsak magukat, de az országot, az őket befogadó közösségeket is szegényítenék.

Ilyen megfontolással, saját lapjai, rádiója és közművelődési tevékenysége mellett, a magyar egyesületek tagjait arra buzdítja, hogy tevékenyen vegyék ki részüket a LIFS sokrétű munkájából.

S hogy ez így van jól, mutatja a szövetség lapjának, az Över Gränsen-nek egyre javuló színvonala, amely a közreműködő négy magyar munkatársának is köszönhető.

Ugyancsak előremutató az *Ághegy Rádió* magyar nyelven sugározott irodalmi és művészeti anyagainak CD-lemezen való megjelentetése, amely az annak idején, a *Liget Rádióban* alkalmazott változatos rádiós műfajok (interjúk, istentisztelet-közvetítések, kerekasztal-beszélgetések, telefonos kapcsolatok, élőzenés közvetítések, helyi hírközlés stb.) bevezetéséhez hasonlóan, jó példát szolgáltatott a többi nemzetiségi műsor korszerűsítéséhez is. A helyi eljáróság segítségével, nemsokára, a szövetségben együttműködő egyesületek számára

lehetőség nyílik nemzetiségi tévéadások sugárzására is a helyi stúdióból. A kibővülő lehetőségek megfelelő kihasználására és irányítottságára alakuló többnemzetiségű média-irányító bizottságban minden bizonnyal helyet kapnak a magyar egyesületek képviselői is, közösségi munkájuk eredményeképpen javulhat a saját egyesületi munkájukban mindaz, amitől nagyban függ a tagság tevékenységének további javítása, a fokozottabb részvétel a művelődési, az anyanyelv-ápolási és hagyományörző munkában, az értelmes szórakozás korszerűsítésében.

Nyilvánvaló, hogy a szövetség munkájának felfrissülése kihat, ki kell hatnia, a szövetségbe tömörült egyesületek munkájára is. Mindez pedig elősegíti a legkülönbözőbb nemzetiségűek olyanforma beilleszkedését, amely értékörző módon, a tágabb értelemben vett közösség, városunk további gazdagodását eredményezi.

Lund város az elkövetkező öt évben ötvenmillió koronát áldoz arra, hogy méltóképpen felkészüljön a 2014-ben elnyerhető kultúra városa címre. Az itt élő nemzetiségek tevékenységének felpozícióba hozása is ezt a nemes célt szolgálja. Csak nyerhetünk belőle. Érdemes végiggondolni, hogy kinek-kinek a hozzájárulásával mennyi mindenre adódik lehetőség a kisközösségek szellemi életének megújítására, frissítésére. Figyeljünk hát a LIFS-re, kövessük kezdeményezéseit, kapcsolódjunk be kedvünk és tudásunk szerint sokoldalú tevékenységébe!

Magyar Liget 2012

Egyszer volt egy Egyszer

Egyszer Lajit maga alá temette a fal, amit egyik svéd munkatársával bontott. - Egyszer ezt is kibírtam - emlékeztet dunántúli büszkeséggel Egyszer Laji. Épületszobrász mesterségét itt Svédországban nem gyakorolhatta, mert nem ismerték el az érettségijét, amely elől '65-ben menekült egyszer. A svéd fal békebeli volt, nem kívánta egyszer sem Laji halálát, csak nyomott rajta valamennyit, amitől Laji kissé nyomott maradt, orvosi rendelésre puha nyakörvet kellett neki viselnie egy darabig.

Egyszer az öv lecsúszott a derekára. - Maradj ott egyszer már! - biztatta egyszer-kétszer Laji. És idővel megszokta a derékkötőt is. Segélyéből kihúzta nyugdíjazásáig. Aztán még egyszer új életet kezdett. Kölcsönt vett fel és ötszobás, takaros tanyai házat vásárolt Erdőskefalva külterületén. Ezután, mert volt rá ideje, hétköznapijait asszonykereséssel töltötte.

Járta a kisvárosokat, Malmöbe is gyakran begurult ócska kocsiján. Szokásává vált, hogy nyitott szemmel járkaljon. - Egyszer mit látok! - mesélte Egyszer Laji. - Hatalmas konténerben mindenféle bútorok és háztartási gépek, kinn az utcán... Mert ezek a svédek időnként mindent kidobnak és újat vesznek helyébe. Mindig van nálam kötél. Felraktam a tetőre szerelt csomagtartóba ezt is azt is, jól lekötöttem, ha már egyszer nem kell nekik.

Egyszer Laji miközben asszonyt keresett a környéken szépen összeszedte magát: ócska, útszélén hagyott kerékpárokat gyűjtött, sorra látogatta a tömbházak mellett felállított műszaki „szemétlerakó helyek”-et, megunt rádiók, tévék és hűtőszekrények gazdája lett. A használt ruhaneműeknek felállított konténerekből válogatott. - Most az egyszer bizony isten, észrevétlenül úgy megszédtem magam, mint a... Na, mit akartam mondani? - Nem fontos - siettem segítségére.

- Tanult ember vagy - biztatott meggyőződéssel -, neked megmutatom a virágaimat.

A városszélén megálltunk egy helyen. Az útszélén javításból visszamaradt nagy négyzet alakú betonlapok heverték. Teleraktuk a csomagtartót. Erdőskefalván átgurulva a gyakori fekvő-

rendőrök méltatlankodva nyekkentek a csomagtartó súlya alatt. - Egyszer majd ez is jó lesz valamire - jelentette ki Laji, miközben majdnem eltévedtünk a házába zsúfolt fölösleges holmik között.

A földszint két szobája közötti falat egyszer csak lebontotta Laji, a mennyezet kisé besüllyedt az emeleten tárolt holmik súlya alatt. Rendőrök egyszer sem jártak nála. - Egyszer majd rendbe teszek itt mindent - fogadkozott Laji. - Egyszer, amikor asszonyt hozok a házba...

Ez valamiért egyszer sem sikerült neki.

- Bérelj teherkocsit és vidd az összes cuccot Erdélybe, ott még élnek mindent javító emberek, olcsón adjátok, pénzes ember leszel, veszel magadnak sarokházat egyszer és asszonyt is kapsz minden ujjadra.

- Tanult ember vagy, miért csúfalkodsz, hiszen mondtam már, hogy mindig van nálam Viagra...

A fátyolozott szomorúság kicsi széken kiült az arcára. Svenre panaszkodott, akivel együtt került a leomló fal alá.

- Bezzeg neki nagyobb fájdalomdíjat állapítottak meg. Nem értem, miért?

- Valószínűleg nem mindegy, ki honnan érkezik a leomló falak alá. Te még csak útban voltál Svédország felé, amikor Svensonperson már régen a fal alatt állott. Tört lett ő is... Vegyesen. Nem kell ahhoz érettségi, levezethetem neked, ki ez a Svensonperson. Egyszerű. Felírhatjuk így:

$$\text{Sven son/son} = \text{Sven} = \text{Laji}$$

- Így kellene, hogy legyen valahogy! A társadalombiztosítónál ezt hiába magyaráztam. Ott csak szőke asszonyok voltak. És amikor feleltem a hangom, ezt fenyegetésnek vették. És elvitettek a rendőrséggel. Szerencsémre táskámba volt a Biblia. Asztalra tettem és rátettem a kezem.

- Íme, e szerint élek! És aki e szerint él egyszer, nem fenyegethet senkit halálosan! Értettek a szóból. A harmadik napon elengedtek. Ne csodálkozzál már, hogy ezek után svéd asszony nekem egyszer nem kell. Képzelem micsoda cirkuszt rendezhetnek ezek a szőkeségek, amikor emberüknek egyszer- másszor olyan „ám dugja” támad, hogy egy kicsit lerohanja őket.

- Helyesen ándungja - javítottam ki önkéntelenül.

- Ám, legyen. Nekem nincs érettségim, de a dugni érthetőbb, ba' meg...

Egyszer Lajival nem szoktam vitatkozni. Igyekszem kíméletesebben társalogni vele, mint a mindenünnen ráomló falak. Éppen elég baja van. Az Istent is segítségül hívja, nem is egyszer.

- Az Isten akárhova tegye ezt a sok összegyűjtött ócskaságot... Egyszer már, az Zasszonynak sem jut hely ebben a dagadó kuplerájban...

Megfigyeltem, hogy nem egyszer sóhajtott már ilyenformát szívfacsaró módon Egyszer Laji.

Egyszer volt, hol nem volt, egyszer ez is igaz volt...

Itt vannak a szomszédban

Szomszédom valamilyen közel-keleti ország szülötte, a nyáron költözött a mellettem megüresedett garzonba. Kicsit barna, kicsit civilizálatlan. Köszönni elfelejt, vagy meg sem tanult, nem tudhatom. Különben olyan, mint akármelyik ország átlagos fiatalja. Rendetlen, olykor az utcaképhez rondítva kifeküdt az ajtaja előtti gyepra, az orrom alá füstölt rostélyos pecsenye-

sütőjével és bömböltette rádióját. Beszél svédül. Amikor hétvégén elutazik valahova, nálam hagyja kulcsát, hogy a lakását javítók akadálytalanul dolgozhassanak. A svédeknél szokásos függőnytelenység miatt látom, lakása berendezetlen, szanaszét hagyott dolgok művésztelenség miatt látnak ki. Lehet, hogy egyetemi hallgató, időlegesen bérlő a lakást valamennyi időre, amíg előadásokra jár? Nem tudhatom, mivel foglalkozik, de furcsállom, hogy többnyire délig alszik. Az a vicc jut szembe, amit a németek utcaképéről olvastam, ahol többnyire bevándorlókkal találkozunk az ember délelőttönként, hiszen ők mind dolgoznak.

Nem tudom milyen vallású a szomszédom, nem is érdekel. Nyugtázom, hogy a sokszázezer migránshoz hasonlóan neki sincs imaszönyege, egyszer sem láttam, hogy leborult volna valamely égtáj felé. Kissé nehezen viselném, ha ezt tenné, mert ugyanolyan visszatetszőnek érzem a nyilvánosan keresztet hányó európaiak kivagyiskodását is, ha ezt nem a megfelelő helyeken, mondjuk köztereken vagy netán az ellenfélt fenyegetve sportpályán teszik.

Jól megvagyok szomszédommal annak ellenére, hogy keresztnevét sem tudom, névtábláján M. betű szerepel, talán Mohamed, nincs ezzel semmi gondom. Láttam futólag, hogy besurrant hozzá egy szerelemtől csillogó szemű, fejét, arcát keleti hagyományoknak megfelelően hagyományosan bebugyolált lány. Nem tudhatom, kicsit barna vagy talán egészen az volt az a lány, de rokonszenvenem növelte, hogy normális emberi vágyak vezérelhették őket egy fedél alá.

A jó szomszédsági viszony kialakulásához ilyen és ehhez hasonló apróságok is fontosak, gondoltam hirtelen, de most sem gondolom másként. Jártak szomszédomnál hozzá hasonló fiatalok, kollegák, barátok. Voltak olyanok is, akik több zsák mosnivalóval érkeztek, de én nem bántam, hogy tömbházunk közös mosodáját használták illetéktelenül, hacsak nem teszik ezt ismételtén, mert az a mi zsebünkre megy. Szóval minden rendben, vallom, hogy az a jó szomszéd, aki alig látható, akkor van, amikor kölcsönösen segítenie szoktak egymásnak az emberek.

De a minap, éppen megrakodva érkeztem lakásom ajtajába besárló kosarammal az esti szürkületben, amikor látom, hogy egy csuklyás alak igyekszik a szomszédom ajtaja felé. Leszegett feje fenyegetően imbolygott a félsötétben. A párizsi terrortámadás utáni napok egyikén történt. Önkéntelenül is arra figyeltem, mi van a kezében. És belém villámlott: ha kalasnyiklövél közeleg, mit kell tennem?! Rég leszoktam a félelemtől, az élet megpróbáltatásai edzetek. De ezek az ismételt és váratlanul százak életét követelő terrorcselekmények gondba ejtenek: féltennem kell az életem? Fényes nappal, utazásokon, repülőtereken, repülőn, koncerttermekben, kávézóban, templomban és sportpályákon is? A gyanús kinézetű fiatal ember eltűnt a szomszédom ajtaja mögött.

Azóta is tétovázom, mit kell tennem. Arra is gondoltam, hogy saját lakásomban sem lehetek már biztonságban. Talán nem ártana kezem ügyébe helyezniem kisbaltámat, nagyobbik serpenyőmet, vagy kenyérszeletelő nagyobbik késemet. Azt hiszem sűrűsödő bajunkra az imádság sem orvosság. Ki kell állnunk. Félnünk nem kell, nincs miért.

Háborúban állunk. Az ellenség nemsokára itt lesz a spájzunkban. Európa nagyokos politikusi memóriazavaros idős anyósomat megszegyenítő tétovázással képtelenek megvédeni határait. Magunknak kell leszámolnunk félelmeinkkel.

Levelek

Levél a SMOSZ anyanyelvünk nyelvapoló közösségének

Meghívót kaptam a Község Tångagården zajló, pedagógus-továbbképzéssel egybekötött közgyűlésére, ahol a svédországi magyarok jövőjének szempontjából mindig rendkívül fontos ügyek kerülnek terítékre. Innen nem hiányozhat egyetlen nyelvünk ápolását igenlő tanító, tanár, közember. Mivel bokros teendőim miatt mégsem lehettem ott, postafordultával a következő levelet küldtem a SMOSZ és a Község elnökeinek:

Tisztelt Anyanyelvünk Község! Tisztelt nyelvapolók!

Sajnálom, hogy ezen a közgyűlésen nem lehetek jelen, de mint eddig is, a magyar nyelv és irodalom tanáráként, íróként, a Magyar Liget, a dél-svédországi magyarok családi lapja, és az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam szerkesztőjeként részt vettem és rész kívánok venni az Anyanyelvünk Nyelvapolók Községének munkájában.

Kérem, hogy ez alkalommal a közgyűlés vitassa meg, fogadja el és iktassa munkatervébe következő javaslataimat:

1. A magyar egyesületek segítségével terjesszük ki a hétvégi iskoláztatást azokban a helységeken, ahol erre lehetőség nyílik. Milyen lehetőségekre gondolok? Ott, ahol a magyarul tanulók száma eléri a harmincat, és a különféle képzettségű, tanítást vállaló magyar értelmiségiek száma legkevesebb öt, a helyi magyar tanító vagy tanár vezetésével kezdeményezzük a hétvégi iskoláztatás fokozatos bevezetését, a kezdeti szakaszban a meglévő, az órarendben szereplő tanítás kiegészítéseként. Az anyanyelvi oktatásban rendkívül fontos, hogy a befogadó ország nyelvén tanuló magyar oktatásában ne egy, hanem lehetőleg minél több, különféle tantárgyat tanító magyar származású személy vegyen részt, mert ilyenformán a tanulók több tanártól nagyobb szókinszre tehetnek szert, változatosabb kiejtést sajátíthatnak el. A hétvégi iskola tanulóit és az ott oktató önkéntes tanárokat az államilag fizetett oktató szervezi. Ha tőlük függetlenül indul a hétvégi iskola, akkor nem számíthatunk támogatásukra, hiszen állásukat féltik a sokszor náluk képzettebbektől, de ha sikerül őket megnyernünk az ügynek, a hétvégi iskola igazgatóiként fizetett munkájuk eredményességét segítjük, amely mindannyiunk érdeke kell, hogy legyen. Ide tartozik az a tény, hogy a jelenlegi svédországi magyartanítást senki sem ellenőrzi, e nélkül pedig színvonalának javítása elképzelhetetlen. A hétvégi iskoláztatás beindulásával viszont lehetőséget teremthetünk arra, hogy a felkért tanítók és tanárok egymás tapasztalatait kicserélhessék, egymás módszereit megismerve nagyot lépjenek a minőségi oktatás terén. Ilyen hétvégi iskolát kezdeményezhetnénk Malmöben, Lundban, Helsingborgban és Göteborgban is.

Lundban 41 különböző korú magyar gyermek és fiatal vesz részt a magyar anyanyelvű oktatásban. A hétvégi iskolában óraadó munkára alkalmas értelmiségiek száma több, mint harminc, különféle képzettségű értelmiségi. Van közöttük több tanár, tudományos kutató, matematikus, informatikus, fizikus, orvos, fordító, néhány képesített magyar tanár és tanító is. Amikor a stockholmi Magyar Nagykövetség által is támogatott Peregrinus klub lundi fiókjának szervezéséhez kezdtem, csupán az egyetemen 24 magyar címére leltem. A SMOSZ felszólítására bizonyára kedvvel végeznének havonként néhány órás magyartanítást.

Feltételezésem szerint a svédországi magyarok nyelvapolásának kiteljesítése csak a szervezésen múlik. A Stockholmban bevált hétvégi iskoláztatás tapasztalatait hasznosítva, ez a forma fokozatosan kiterjeszthető a felnőttoktatásra is, hiszen egy-egy hétvégi előadás témája a legkülönbözőbb korú hallgatóságot is vonzza.

2. Magától érthető az, hogy tanulnunk kell a svéd oktatás és nevelés gyakorlatából is. Lundban például tervezik az ún. osztály-nagyapa nevelői megbízatás bevezetését. Az, hogy minden osztálynak lesz egy nem tanár, nem tanító, egy nem pedagógus, hanem valamilyen mesterségben jártas életgazdag, szeretetreméltó nagytatája, azt célozza, hogy a tanulók közvetlenebbül életközelségbe kerülhessenek. Mint tudjuk, a svéd család hivatalos körvonalán kívülinek tudja a nagyszülőket. A régi nagycsaládos együttélés hiánya bizonyára sokak számára nyilvánvaló. Valószínűleg ebből a megfontolásból létesítenek ilyen, a nagyapai nevelés sokféle területét lefedő nevelői posztokat a lundi iskolákban.

Javasolom, hogy helységenként legyen magyar nagytatája a magyar tanulóknak is. Ehhez persze az kellene, hogy a magyarul is tanuló diákok olykor együtt legyenek. A mostani magyar oktatás Lundban például a tanító vége nincs utazásával valósul meg, amikor iskolától iskoláig rohan egy-egy magyarul tanulóhoz. A hétvégi iskolák fokozatos bevezetése a nagyapa-nevelő munkáját is lehetővé tenné, és így a magyar iskola nemcsak tanítana, hanem nevelne is. Nevelőknek azt, hiszem nem szükséges hangsúlyoznom, hogy e kettő elválaszthatatlan egymástól

3. Sikerként kell elkönyvelnünk, hogy az anyanyelvünk Nyelvapolók Közösségének első kiadványa a *Vallomások az anyanyelvről* című könyv hatszáz példánya végre birtokunkban van. A könyvkiadás ügyének annak idején sikerült megnyernem elnökünket, Lázár Oszkárt, aki kiegészítéseivel tette gazdagabbá ezt a hasznos és időtálló kézikönyvet, amelyet magam szerkesztettem és gondoztam. Ez a könyv ötezer koronánkba került, de példányszámainak forgalmazásával könnyűszerrel ugyanennyi hasznot hajt, amelyet terveink szerint következő kiadványunk kiadására fordíthatunk. Kérem, a közösség tagjait segítsenek abban, hogy ez a hasznos könyv eljusson az olvasókhoz.

A következő könyvünk az a *Svédországi magyarító szószeret* kellene, hogy legyen, amelynek gyűjtéséhez és szerkesztéséhez a Magyar Liget olvasóit is felkértem. Ez a szószeret többek között a www.hunsor.nu honlapjáról is letölthető, bővíthető és javítható. Kapcsolatba léptem a Debrecenben élő Molnos Angéla egyetemi tanárral, a *Magyarító könyvecske*, akinek könyvéből maga a magyar miniszterelnök sem szégyellt tanulni, és elértem, hogy a magyarító könyvecske ötödik (!) kiadásának függelékéeként a mi szószeretünk is megjelenhet. Ez azt jelenti, hogy első könyvünk bevételeiből, olcsón kaphatnánk néhány százat a jeles nyelvész háromszáz oldalas kötetéből.

Kérem, hogy vegyék fontolóra ez utóbbi, az előbbieknél nem kevésbé hasznos javaslatomat is, amely egyben az eddigiekhez hasonló, önzetlen munkafelajánlásom is e kötet szerkesztésére és gondozására.

Melyhez hasonló jókat kívánok kedves mindnyájuknak, jó munkát, eredményes tanácskozást kívánva szeretettel és nagybecsüléssel:

Lund, 2002. május 7.

Hozzászólás a kárpát-medencei magyar kulturális szervezetek együttműködéséhez

Jogos és időszerű a XIII. Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napok alkalmából megfogalmazott igény és elhatározás, hogy az anyaország körüli országok magyarságának kulturális intézményei a jövőben összehangoltan végezzék tevékenységüket, és közös programok rendezésével, szoros kapcsolattartással növeljék hatékonyságukat. Most, amikor az Anyanyelvi Konferencia összejövetelén, ennek a közös munkának a követelményei és módszerei kerülnek vizsgálat alá, annak érdekében, hogy munkánk a jövőben hatékonyabbá váljon, engedjék meg, hogy felhívjam a figyelmüket az alkalom adta, fölöttébb szükséges, a magyarság számottevő

részének európai uniós jelenléte szempontjából nyilvánvalóan és parancsolóan lehetséges, a tervezettnél még szélesebb együttműködés lehetőségeinek kibontakoztatására.

Az Anyanyelvi Konferencia, miként ezt korábban is tette, a magyar kulturális intézmények és szervezetek munkájának összehangolásában, valamint közösen végezhető programok kezdeményezésében vállalt és vállal meghatározó szerepet.

Miért ne tenné ezt a közös Unióban?! Talán nem érdeke, hogy az eddigi „nyugati régió” magyarjai között számon tartott európai magyarság mostoha sorsán változtasson? Talán nem ugyanazon gondok bénítják a nyugat-európai országokban, a többnyire a maguk erejére számító magyar egyesületek tagjait és egyesületekhez nem tartozó, de ennél ötször-hatszor nagyobb számú, magyarságukat az emberséges szórványban is nehezen ápoló, az anyaországból jórészt nem a maguk hibájából kitántorgó, nemzetiségükhöz ragaszkodó magyarokat? Azokat, akik számuknál fogva, képtelenek megteremteni a magyar művelődésnek a kor igényeihez mért színvonalát, mert ezt sem szellemi, sem anyagi helyzetük nem teszi lehetővé. Szórványhelyzetükben képtelenek átfedni a kulturális élet sokféle területét.

A magyar műveltséget terjesztő értelmiségiek hiánya nyilvánvaló a szórványban. Pedig tetten érhető itt az igyekezet: elit irodalmi körök (Hollandiában, Dániában, Norvégiában, Stockholmban), fordítói műhelykezdeményezések, magyar nyelvű egyesületi lapok, irodalmi és művészeti lap, egyházi folyóirat, legújabban magyar nyelvű irodalmi rádió stb. működik önerőből. Svédországban két helyen is meggyökerezett a táncház, Koppenhágában egyelőre még működik a Hamvas Béla Látókör. De a valóságos magyar népnevelésnek híjával vagyunk, s leszünk, ha nem kapcsolódhatunk abba az immár eredményesnek mondható körforgásba, ami az anyaország segítségével, a Magyar Köztársasággal határos országokban folyik.

Ehhez pedig sürgős szemléletváltásra volna szükség. Elmondtam, megírtam néhányszor, s most újra ismétlem hogy a „nyugati régiókban” élő magyarok megkülönböztetett mellőzésén sürgősen változtatnunk kell. Ehhez meg kell neveznünk csoportjaikat, ki kell jelölnünk régióikat. Nyilvánvaló, hogy az anyaország határain kívül nemcsak nyugaton élnek magyarok, hanem a világ minden részén. Ha nem nevezzük meg őket, nem is gondolunk velük, nem elégedhetünk meg a „nyugati régió” megnevezéssel.

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozásával létrejött új helyzetben indokolt a pontosabb, a teljesebb meghatározást, az EU országaiban most élő, és a jövőben valószínűleg gyarapodó számú magyarság sajátos helyzetéből adódóan, ők már nem csupán „nyugati magyarok”, hanem az Európai Unióban, az anyaországban élőkkel azonos értékű, állampolgárságukban is közös nemzettársak. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága szerezzen érvényt a határon túli magyarok tényleges és ésszerű felosztásának, mert a kárpát-medenceiek többnyire már, a belátható jövőben pedig mindenképpen az Európai Unió polgárai, bekapcsolásuk az összefogott magyar művelődés szervezettségébe, magától értetődő, halaszthatatlan feladat.

Tisztelt Konferencia!

A nyugat-európai magyarság mellőzése mindenféleképpen káros és hátrányos az egész magyarság szempontjából. Szórványainkban most még van, lenne erő a csatlakozásra, de további halogatással, szellemi és anyagi vonatkozású segítség nélküli magáramaradottságában az ott élő magyarság erejét veszti, csatlakozásával egyre kevésbé lesz majd adományozó, magatehetetlenségében, nemzeti kiszolgáltatottságában pedig már nem lesz, nem lehet a magyarok méltóságának, felhalmozott értékeinek közvetítője. Szórványokból foszlányokká leszünk. Most még adhatunk a nyugaton tanult értékeinkből az anyaországnak, később a

beolvadás megpróbáltatásaitól tizedelve, béna szenvedői leszünk a jóakaratnak, amely nemzeti tudatunk nyomait hiába ápolgatja majd.

Kérem, hogy most, amikor a kárpát-medencei szűklátókörűségükben, az összefogás magasztos érzelmeitől áthatva, kulturális intézményeink közös tevékenységét tervezik, ne hagyják ki az európai nyugati szórványokban ugyanerre áhító magyarokat sem. Mert a magyar összefogás, csakis úgy igazi, ha teljes.

Lund, 2008. október 10.

Figyelemreméltó kezdeményezés

Szokásos nálunk, hogy mindnyájunk örömére jeles személyeket, együtteseket hívunk és utaztatunk a Stockholm-Göteborg-Malmö háromszögben, ami nem kevés pénzünkbe kerül. De a szellemi tápláléknak, a szórakozásnak ne firtassuk az árát. Az otthonról érkezettek serkenthetik a magyar egyesületek háza táján tevékenykedő műkedvelőinket és előadóinkat is. Hacsak meg nem feledkezünk róluk. A Stockholmban élő Dusa Ödön körül, egykor Erdélyben, az elnyomás ellenére is szenzációsan működött a Zsebszínház, amelynek számos tagja itt él Svédországban. Nem játszanak. Maga Dusa Ödön is többet szerepel a budapesti színpadokon, mint választott hazájában. Ő sem próféta ...

Nincs jól ez így! Az alábbi szerkesztőségünkbe is eljuttatott levél bizonyítja, hogy Dusa Ödön ezen a helyzeten változtatni akar. Ha sikerül ez neki, talán mások is kedvet kapnak, hogy közönségünk előtt megméretkezzenek. Csak nyerhetünk belőle.

Levél az illetékeshez

Nevem Dusa Ödön, Stockholmban élek és előadóművész vagyok. Bihari Szabolcs biztatott, hogy egy pár sorban írjam meg Önnek a javaslatom. A Svédországban működő magyar egyesületekben évente 1-2 alkalommal szívesen tartanék előadást, szavalóestet, ami zenei aláfestéssel és vetített képekkel van megrendezve. Előadás előtt képkiallítást tekinthetne meg a közönség, aminek anyagát Tamás György műgyűjtő állítaná össze, az előadás tematikájának figyelembevételével. Tamás György képzőművészeti egyletet vezet Stockholmban. A kiállításmegnyitót Tar Károly író, szerkesztő tartaná, az előadás után a közönséggel folytatott kötetlen beszélgetést szintén ő vezetné le. Ez tehát a javaslat, a terv. Mindezt anyagi ellenszolgáltatás nélkül tennénk, csak az útiköltség (benzinpénz) megtérítését igényeljük. Bihari Szabolcs mindezt felveti a közelgő június 9-én tartandó megbeszélésen, közgyűlésen. Az Interneten fennlévő honlapom részletesen foglalkozik az eddigi előadói, színészi tevékenységgel, és a műsoron levő előadásaimmal. A honlap címe: <http://www.szhaz.hu/odon> Amennyiben a közgyűlésen úgy határoznak, hogy szükség van az erre a kulturális tevékenységre, a kellő időben megbeszélhetjük majd a részleteket.

Szívélyes üdvözléssel: Dusa Ödön.

A szerk. megj.: Az illetékeshez még a nyár elején eljuttatott levélre lapzártáig még nem érkezett válasz. De ami késik, ne múlik. Továbbá kellene még hit, remény és szeretet. A levél sorsára következő lapszámunkban visszatérünk.

Magyar Liget 2003/1

Patrubány Miklós úrnak, a Magyarok Világszövetség Erdélyi Társasága elnökének

Kedves Miklós!

Meghívásodat ma, február 16-án, a VET Világtanácsába köszönettel, azzal a gondolattal fogadom el, hogy veletek és általatok többet tehetek Erdélyért. Köztudomású, hogy íróként, újságíróként, szerkesztőként - többek között *Szerelmes földrajz*, *Erdélyi sors*, *Tanítók nyomában és a kéziratban lévő Erdélyi mézeskalács*, *Erdélyi Szépmíves Céh*, *Erdélyi Történeti Adattár* könyveimmel -, és az 1990-ben általam alakított Erdély Párt örökös elnökeként, szerény képességeim szerint minden erőmmel szolgáltam és kívánom ezután is szolgálni, otthon és a világ minden sarkában, ahova sorsom vezet szülőföldemet, ahol őseimet már a „kincses” város első népszámlálásakor jegyezték.

1989 végén az RMDSZ Kolozs megyei szervezőcsoport vezetőjeként, a Szabadság alakulásától külső munkatársaként, az Erdélyi Napló főmunkatársaként, az erdélyi Szépmíves Céh egyik alapító-szervezőjeként, később önkéntes intézőjeként, az Erdélyi Kiskönyvtár 21 kötetet megért könyvsorozat alapítószerkesztőjeként, beteg- majd rendes nyugdíjasként, anyagilag önzetlenül végeztem köz munkát. De Tamási Áronnal szólva: „...az igaz öntudat nem dicsekszik, legfeljebb egyenjogúságot állapít meg” hiszen „... a zajban, melyet személyiséget játszó személyek ütnek, elvész az eszme.”

1995 végén egyetlen életben maradt hozzátartozóm: Zsuzsanna lányom és az cseperedő két unokám mellé szegődtem. Hiszem, hogy Erdély bennünk van, hazánk pedig elsősorban az anyanyelvünk. Nekünk erdélyi magyaroknak az a legfőbb dolga, hogy mentsük magunkat és társainkat a torzsalkodástól, a műveletlenségtől, nyelvünk elsatnyulásától. Ehhez nem kell sokat politizálnunk, de annál több népnevelő aprómunkát végeznünk. Itt Svédországban is ezt a cél követtem, amikor minden támogatás nélkül lapot alapítottam, és most márciusi ünnepünk tiszteletére öt-hat kisváros magyar olvasóit új lapom: a Magyar Liget köré egyesíték. Mert - ugyancsak Tamásit idézve: „A szó fontos, a kimondott szó is, hát még a leírt szó! Fontos, mert a nemzetnevelés legdöntőbb szakaszában vagyunk, amikor a magyar szónak vissza kell adni a hitelét és az erejét.”

Megalakítottam a Lundi Lap Társaságot. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége Anyanyelvünk Alapítványának számítógépes távoktatással foglalkozó kurátora vagyok és nyelvörként próbálom magam hasznossá tenni. Büszke vagyok arra, hogy alapítványunk segítségével kihozhatta első könyvét a *Vallomások az anyanyelvről* című szöveggyűjteményt. Az Erdélyi Kiskönyvtár sorozatban megjelent *Romániai magyar nyelvjavító kisszótár* mintájára *Skandináv Magyarító Kiskönyvet* szerkeszték, amelyhez erkölcsi támogatást az ugyancsak Erdélyből származó, félévszázadik külföldön élő, de most debreceni egyetemi tanártól, Dr. Molnos Angélától, a nagysikerű *Magyarító Könyvecske* szerzőjétől is kapok.

Kedves Miklós! Tisztelt Erdélyi Társaság!

Sajnálom, hogy a VET Szövetségi Értekezletének februári tanácskozásán nem vehetek részt, mivel hónapokkal ezelőtt meghirdetett olvasótalálkozómat már nem tudom lemondani. De gondolatban, írói és szerkesztői tettekben együtt vagyok és leszek Veletek. Közhasznú munkátokhoz jó egészséget és sohasem lankadó kitartást kívánva, kérlek, add át az egybegyűlteknak tiszteletteljes üdvözetemet:

Lund, 2000. február 16.

Világszövetségünk

Lehetnénk nagy család. Tizenötmillió nyelvét és hagyományait védő lélek. A MVSZ-vel vagy anélkül? A kérdés mostanában, hogy székházát is feladni kényszerül a nevéből a szövetséget nem mindig teljesítő szervezet - aligha kikerülhető. Gondolkozzunk egy kicsit az aprójánosok eszével. Ez nem politikai kérdés. Itt rólunk, a társadalmi lépcsőház alagsorában lakó nagy többségről van szó, akiket összefogni hivatott ez a világszervezet. Az utóbbi időben a Világszövetségben történeteket így foglalja össze a nyíltságával, szókimondásával, egyenességével magyarságát bizonyító egyszerű ember: A magyar állam által pénzelt szövetség vezetésének legfőbb gondja a kapott pénz igazolható elköltése volt. Amikor a mostani elnök, alelnök korában a vezetésbe tolaikodók megrendülésére lemondott milliós juttatásáról, rádöbbsentünk, hogy mi történik a szövetségben, és feltételezhettük, hogy könnyen olyan kirakatszervezetté válhat, amelynek nem sok köze lesz a magyarság világméretű egyesített éltetéséhez. De az új gondolat, miszerint a MVSZ eltarthatja önmagát és lerázhatja a főként anyagiakért tolaikodó álvezetőket, megragadt a józanul gondolkodók agyában és nagy harcban győzött a választásokon a főként anyaországokból álló irányzattal szemben.

Az állam bácsi érdeke is az, hogy pénzét a hozzá közel álló olyan körök kezeljék, akiknek döntéseibe beleszólhat. Innen mostani megalázó viselkedése a Világszövetséggel szemben. Pedig a magyar szövetséget minden magyarnak illene komolyan vennie. Lehetséges, hogy mindenféle szigorúság a jövőben az MVSZ javára lesz. Ha valóban komolyan gondolják vezetői a politikai függetlenség mellett az anyagi függetlenséget is. Elnökének új elgondolásai között volt az, hogy minden magyar, nem többel, jelképesen egyetlen dollárral támogassa a szövetséget. Ez évenként nemcsak tizenötmillió dollárt jelentene, hanem a szövetség értelmét kifejezően valóságos összetartást. Csak hogy a fejenkénti egy dollár beszédese olyan valóban világméretű szervezkedést feltételez, amelyre legszebb álmaiban gondol az ember. De mert éppen erre van leginkább szükségünk, ez lehetne a Világszövetség legfőbb célkitűzése. A világegyházak példái mutatják, hogy nem lehetetlenségről van szó. A magyarság sajátos szervezkedési formájához, a tízes szervezetekhez is visszanyúlhatnánk a magunkat megőrző kétségbeesett útkeresésünkben. A világ minden részén meglévő, sokféle egyesületeinkre építhetnénk a MVSZ alapjaiban megújítható, a valóban magyarságot és soha sem az önös érdekeiket szolgáló vezetők szemléletváltásra hajlandó képviselőivel az összmagyarság új, az új évezredhez méltó szervezetét.

A Magyar Liget olvasói nevében ehhez is felajánlja szolgálatait: beszéljük meg ezt is, cselekedjünk a magunk érdekében.

Levélváltás támogatásunkért

Szőcs Géza oktatási és kulturális államtitkár úrnak

Tárgy: köszönet skandináviai magyarság kulturális életének támogatásért

Tisztelt Államtitkár úr!

Engedje meg, hogy köszönetünket nyilvánítsuk a skandináviai magyarság ma legfontosabb kulturális fórumának, az ÁGHEGY című magyar irodalmi és művészeti lapfolyamnak, a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri keretében nyújtott támogatásáért, aminek felhasználásával, és az Ághegy-Liget Baráti Társaság tagjainak hozzájárulásaiból származó anyagiakkal az elmúlt év végén megjelenhetett a folyóirat 25-30. száma, a 3403-4168 oldalt tartalmazó VI. kötete. Tekintettel arra, hogy a folyóirat szerkesztését, tördelését és a több mint ötszáz skandináviai magyar alkotót mozgósító szerkesztői szervező munkát a főszerkesztő végzi, a

nekünk ítélt 1.200.000 forint támogatást teljes egészében a nyomdai munkákra fordítottuk, oly módon, hogy a szerkesztésünkben megjelenő *Ághegy Könyvek* sorozatában a következő skandináviai magyar szerzők köteteinek megjelenését segítettük: *Skandináviai helyőrség* - válogatás az Ághegy irodalmi és művészeti lapfolyam pályázatára érkezett alkotásokból, *Pánik* - Tar Károly legújabb regénye, *Éden Bådenben* - Elekes Ferenc kisregénye, *Feloldozás* - Asztalos Morell Ildikó verseskötete, *Mint pillangó a tűzhöz* - Molnár István regénye, *Lélekszirmok* Janáky Réka: versei, *Táncház és Firka-irka* - Tar Károly gyermekversei, *Definíciók könyve* - Dohi Alex versei.

Megjegyezzük, hogy a fenti és más a sorozatban megjelent tizenegy kötet részben a szerzők anyagi támogatásával kis példányszámban (50-250) láttak napvilágot a budapesti Székely Ház Közhasznú Alapítvány kiadójánál (Igazgató: Nagy Zoltán), az alapítvánnyal kötött együttműködési szerződés alapján. Kiadványaink a skandináviai magyar egyesületek művelődési és nevelői munkáját adományként szolgálják a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságával együttműködve.

Az ÁGHEGY c. skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam a skandináviai magyarság kiemelkedő irodalmi-művészeti-közéleti folyóirata. Az antológia áttekintést ad a skandináviai magyarság irodalmi, képzőművészeti, zenei életéről, szellemi alkotásainak színes palettájáról. Érdekessége a lapfolyamnak, hogy többségében a kivándorolt magyar alkotók munkáját fogja egybe. A folyóirat eddig megjelent, egyenként öt-öt számot tartalmazó, hat kötete, több mint félezer skandináviai magyar irodalmi és művészeti alkotó aktív és önzetlen munkáját összesíti, és minden számával kiteljesíti a szerkesztő által kitűzött célt, hogy a skandináviai magyar alkotók antológiájává váljon. Friss hangú, ám a nemzeti önazonosság mellett mélyen elkötelezett alkotásokról van szó. Az Interneten is megjelenő folyóirat, valamint CD lemezen, PDF-formátumban is készült folyóirat meggyőző képet ad arról a friss és széleskörű szellemi teljesítményről, amit a Skandináviában élő magyarság, hídszerepét tudatosan vállalva, a nemzet asztalára tett. Kérjük, hogy a lehetőségekhez mérten a jövőben is kapjunk támogatást. Az antológia folytatása és családi lapunk a Magyar Liget támogatása igen komoly kultúrpolitikai gesztus lenne a skandináviai magyarság irányában az anyaország részéről. Jelzésértékű lenne a tekintetben is, hogy az anyaország nemcsak a kárpát-medencei, hanem a nyugati szórványban élő magyarság kulturális teljesítményeit is a nemzet egésze értékének és támogatandó teljesítményének tekinti, és rendkívül jó visszhangra találna mértékadó nyugati magyar értelmiségi körökben az anyaország kultúrpolitikai távlatos gondolkodását illetően.

1. A remélt támogatás a szerkesztés alatt álló hetedik kötetünk és további az Ághegy Könyvek sorozatban megjelenő svédországi szerzők - *Hjalmar Söderberg: Jézus Barabbás* - Szenté Imre fordítása, *Molnár István, Veress Mária és Tóth Ildikó regényei*, továbbá Janáky Réka, finnországi, Kovács Ferenc norvégiai, Gaál Zoltán és Gödri Bedő Ilona svédországi magyar költők köteteinek nyomdai munkáit tenné lehetővé.

2. Az Interneten való megjelenésünk műszaki felszereltségét javítva lehetővé válnék honlapjaink az Ághegy (<http://aghegy.hhrf.org>) és a Magyar Liget (<http://magyarliget.hhrf.org>) további korszerűsítése és szerkesztése.

Bízva Államtitkár úr jelzésértékű, pozitív döntésében, tisztelettel és nagyrabecsüléssel köszönti:

Lund, 2011. április 30.

Tar Károly író,
az Ághegy és a Magyar Liget főszerkesztője,
az Ághegy-Liget Baráti Társaság t. elnöke

Válasz:

NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM
KULTÚRPOLITIKÁÉRT FELELŐS HELYETTES ÁLLAMTITKÁR

Iktatószám: 104.499-2/2011

Tar Károly - Ághegy-Liget Baráti Társaság Lund

Tisztelt Elnök úr!

Köszönöm levelét, melyben a skandináviai magyarság egyik legfontosabb kulturális fórumának, az ÁGHEGY magyar irodalmi és művészeti lapfolyam további kiadási terveiről és az Önök nyugati magyar szórványban végzett munkájáról ír. Valóban fontos, hogy a svéd, finnországi és norvégiában élő magyar alkotók egymással is, és az anyaországiaknak is hírt adva tudjanak műveik által kapcsolatokat építeni. Örülök, hogy tavaly év végén eljutott Önökhöz a kért támogatás, és megjelenhetett a hat kötet. Idén azonban, az Önök előtt is ismeretes finanszírozási helyzet miatt, a miniszteri keret nem teszi lehetővé a hasonló jellegű támogatást. Bízom abban, hogy rövid időn belül megnyílnak olyan újabb pályázati források, mely által a könyvsorozat kiadása folytatható lesz. Kísérjék figyelemmel a www.nka.hu honlap, valamint a MASZRE (Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők Reprográfiai Egyesülete) információit.

Budapest, 2011. május

Üdvözlettel: Hammerstein Judit

Levélváltás egy lehetséges előrelépés érdekében

Hozzászólás a Magyar Írószövetség 2007-2010 közötti életéről szóló beszámolóhoz

Elnökünk „megerősödve megmaradni” jelszába sűrített erőfeszítéseit igenelve, az író-csoportokban folytatott munka hagyományait pártolnám, arra a meggyőződésemmre építve, miszerint a magyarság földrajzi megoszlása szerint, nem anyaországi, kárpát-medencei és nyugati, hanem a jövőben egyre inkább gyakorlatilag is anyaországi, kárpát-medencei, európai (az EU országaiban, tehát egyugyanazon országban élő) és külföldi. E meghatározás elterjedésének meghatározó jellege lesz a jövőben nemcsak irodalmi életünk szerveződésének, hanem a gazdasági kapcsolatokon kívül többek között az oktatásnak, a művelődésnek, mindenfajta magyarságunkat megtartó kapcsolattartásnak. Ez indokolja, hogy a jövőben még tagoltabban, az írók, közvetlen környezetükben fejtsék ki áldásos tevékenységüket, jelenlétükkel nyomósítsák a nemzeti összefogás érzését és az irodalmi műveltség tudatos gyarapításának szükségességét nemzettársaik körében. Hirdettem és hirdetem szóban és írásban e szemléletváltás mielőbbi szükségességét és remélem a változtatást.

Elérkezettnek látom az időt arra, hogy megújítsam két előbbi Írószövetségi elnökünknek tett javaslatomat, miszerint kis segítséggel, erkölcsi támogatással, a „haza éltető figyelmének” kiterjesztésével létrehozhatnánk a skandináviai magyar írók csoportját. Ugyanis már évekkal ezelőtt tizenegy magyar író, fordító tagja volt a Svéd Írószövetségnek, ez a szám a norvégiai, dániai, és finnországi Magyar Írószövetségi tagokkal, néhány több könyves szerzővel ennek kétszeresére gyarapítható. Egy, hivatalosan még nem az Írószövetséghez tartozó skandináviai magyar írói csoportosulás immár rendelkezik, az idén éppen tíz esztendő, de eddig megfelelő támogatáshoz nem jutott Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyó-

irattal, amelynek immár közel ötszáz irodalomban, művészetben alkotó magyar munkatárs a tagja. A nyilvánvaló szükségből általam alapított folyóirat honlapja bizonyítja alkotóinak életrevalóságát és hasznát az északi országok magyarságának megtartásában. Anyagi nincstelensége ellenére meghirdetett és lebonyolított irodalmi és művészeti pályázatának sikere is ezt igazolja. Két éve kiadott köteteinek száma immár tizenkettő, regényt, verset, esszét, tanulmánykötetet, fordítást ajánl olvasóinak figyelmébe. Ha létrehoznánk ezt az írói csoportosulást, akkor ezzel növelhetnénk az Írószövetség (régi felfogás szerint nemzetközi) kapcsolatait is, hiszen a tagcsoport hídszerepének tudatos vállalásával lehetőséget teremtené az Európai Unió országok hasonló szakmai csoportosulásával való sűrűbb kapcsolatra, ahhoz hasonlóan, ahogyan ez az elmúlt évben megejtett svédországi meghívásra létrejött Írószövetségi kapcsolatfelvétel esetében is történt.

Továbbá más dimenziót nyújthatnának az ilyen írói csoportosulások azoknak a magyar-magyar írói találkozóknak, amit a beszámoló, nagyon helyesen, nem sorol a nemzetközi kapcsolatokhoz, de amelyek a tények tükrében nem értékelhetők, hiszen alkalmoszerűek, esetlegesek. A magyar irodalom jobb sorsra érdemességének szükségességét hirdetve, az évszázad második évtizedében az Írószövetség munkájának eredményességét remélve, szeretettel üdvözlöm a tisztújító közgyűlést:

Svédország, Lund, 2010. 11.18

Tar Károly úr részére Svédország, Lund

Tisztelt Tar Károly Úr, kedves Író Társam!

Először is engedj meg, hogy a Magyar Írószövetség nevében megköszönjem serkentő leveled, amelyet a tisztújító közgyűlés hatására küldtél tavaly év végén. Másodszor, elnézsedet kérem, hogy csak most válaszolok rá, de az első három hónapban rám zúdult tennivaló betemetett, s mostanság érek a végére a rangsorolásnak, a feladatok rendszerezésének. Mindekelőtt hadd fejezzem ki őszinte elismerésemet a „skandináv végeken” kifejtett áldozatos munkáért, s nem csak a magam, de az egész magyar irodalom nevében. Mindenképpen támogatni kívánom a Skandináviai Magyar Írók Csoportjának a létrejöttét, amellyel valóban hatékonyan együtt fogunk tudni gondolkodni és dolgozni. Mint a Magyar Napló folyóirat és könyvkiadó volt szerkesztője nagyon jó kapcsolatot ápoltam a nemrég elhunyt Sulyok Vincével, Kovács katáng Ferencsel pedig mindmáig e-mail-kapcsolatban vagyok. Mielőbb szeretném átlátni a skandináv országokban élő és alkotó magyar írók összetételét. Ehhez kérem a segítségedet. Abban pedig, kérlek, te fejtse ki részletesebben az elképzelésedet, hogy a Magyar Írószövetség milyen formában tudná segíteni és katalizálni a skandináviai magyar írókat abban, hogy csoportosuljanak. Az Erdélyi Magyar Írók Ligájával erős kapcsolatunk van, több közös programot szerveztünk már. A szakmai és erkölcsi támogatásunkkal a Vajdaságban is szervezetbe tömörülnek lassacskán az írók. Most készülök a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnökével leülni tárgyalni, hogy miképp tudnánk erősíteni egymás munkáját. A nyugati emigráció részben hazatért, részben szétszórta a nagyvilágban. Azonban a skandináv régió egységes képet mutathat, ha ebben te is megerősítesz majd.

Válaszodra várva, üdvözlettel,

2011. március 16.

Kedves Szentmártoni János!

Leveled alkalmat teremt arra, hogy újra köszöntselek az Írószövetség élén, s azért is, mert megint igaz: „Új seprű, jól seper!” Leveled, „jobb későn, mint soha” válasz felvetéseimre, amelyekre elődeidnek „nem volt érkezése”. Kérésedre, s mentségemre a következőket sorolhatom:

A *Magyar Liget* című, előbb dél-svédországi, jelenleg skandináviai magyar családi lap irodalmi mellékletének szerkesztésekor örömmel tapasztaltam, hogy anyagi támogatás nélkül is, számos olyan írástudó segítségét bírhatom, akik ilyen-olyan okból nem tartoznak egyetlen magyar egyesülethez sem. Kértem és kaptam tőlük írást bőven. Született derűlátóként, pénztelenül, de indítottam irodalmi lapot is. Az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam kezdeteikor tapasztaltam, hogy a skandináviai országok magyarsága rendelkezik annyi és olyan szintű alkotó értelmiségekkel, akiknek a segítségével itt, értelmes és hasznos, magyarságunk ápolását éltető közösségszolgálat bontakoztatható ki. Reméltem, és ma is hiszem, hogy például a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége, az *Ághegy* ma már félezernél több alkotóját hasznosan foglalkoztathatja népnevelő munkájában. A Szövetséghez való tartozásunkat az *Ághegy-Liget Baráti Társaság* alapításával kívántam megerősíteni. Társaságunk a SMOSZ 35. egyesülete. Az *Ághegy* szerkesztése arra kötelez, hogy a jelenkori északi magyar tollforgatókkal kapcsolatot építsek, próbáljam feltérképezni elődeinket is, mindazokat „Akik előttünk jártak” (rovatcím), hiszen köteteink egyben az északi országokban élő magyar alkotók (írók, képzőművészek, zene- és előadóművészek) antológiája kell, hogy legyen. Az eddig, anyagiak hiányában, öt-öt számonként megjelent hat kötetünk bizonyítja, elképzelésem kivitelezhetőségét. Másrészt, azért, hogy elfogadtassam magam, közölnöm kellett írásaimból az anyaországi és erdélyi irodalmi lapokban, hídszerepünk kiterjesztése végett pedig támogatnom kell a skandináviai országok jelenkori irodalmának fordítását is. Így jutottam el a Svéd Írószövetségbe is, amelynek évtizede tagja vagyok.

A Svéd Írószövetség nyilvántartásában a következő magyar tagok szerepelnek: Dóri Tibor (1936) Inczédi-Gombor Ádám (1940) Klein György (1925) Márky Ildikó (1940) Molnár István (1950) Ortman Mária (1939) Rosenberg Ervin (1935) Svéd Frans (1923) Szabó Petra (1951) Tamás Gellért (1963) Tar Károly (1935) Többen magyarul is írnak, és fordítanak. A szépirodalmi fordítók is a Svéd Írószövetség tagjai lehetnek.

Az *Ághegy műhely* körül csoportosult, könyves írók a következők: Asztalos Morell Ildikó, Bartha István, Dohi Alex, Domonkos István, Gaál Zoltán, Gergely Tamás, Gulyás Miklós, Hegedűs Kálmán (Helsinki), Hegedűs Zsolt, Lipcsei Anderson Emőke, Litkei Villó, Lőrinczi Borg Ágnes, Kasza Imre, Kovács Ferenc (Oslo), Neufeld Róbert, Solymossy Péter, Steiner János, Sente Imre, Tóth Ildikó, Tóth Károly Antal, Veress Mária, Veress Zoltán.

Az *Ághegy Könyvek* sorozatban immár tizennyolcadik kötetünket szerkesztem a Rügyek rovatunkban bemutatott felfedezettek, többnyire maguk pénzelte köteteinek kis példányszámban való megjelentetésért.

Az Ághegy irodalmi alkotói a következők:

Írók (prózaírók, költők, fordítók, tanulmányírók, kritikusok, közírók) Antal Imre, Arvidson Sára, Bajak K. Zsuzsanna, Bálint Levente, Balogh Beáta (1973-), Balogh Sándor, Bánáti Gabriella, Bartal Klári (1940-), Bartha István (1925-), Békássy N. Albert (1942-), Bendes Rita, Benedek Szabolcs, Benedekné Szőke Amália (1929-), Berényi Lajos, Berg (Böti) Olga, Bihari (Andersson) Anna, Bíró István, Bitay Zsolt (1973-), Blénessy Zoltán, Bodoni-Lindh Anikó (1950-), Bodor Attila, Borka László (1932-), Boross Katalin, Boross Kálmán, F. Böszörményi Zoltán, Bruckner Zoltán, Burányi Gyula, Csák János, Csatlós János (1920-1993), Csikász Kollár Zsuzsanna, Csíkzsögödi Szabó Zoltán (1957-), Csillag János (1952-), Czibik Gábor

(1975-), Deák Csaba (1932-), Dobos Éva, Dohi Alexandru, Domonkos István (1940-), Dóri Tibor (1936-), Dusa Ödön (1943-2007), Eggens Magda (1924-), Faludi Iván (1895-1978), Farkas Jenő, Fáskerti Mária, Fazakas Marianne (1956-), Firou Ilka, Fodor Béla, Fodor Imre, Fonyó István (1942-), Földesi Katalin, Fülöp Éva, Fülöp Géza, Gaál Zoltán, Gangl Orsolya, Garam Katalin, Gellért Tamás, Gergely Edit Edo (1978-), Gergely Tamás, Gilice Zsuzsanna (1970-), Gleichmann Gabi (1954-), Göndör Ferenc (1928-), Grünfeld Benny (1928), Gulbransen Weche, Gulyás Miklós (1938-), Gyóni István (Stefan Westlund, 1938-), Halász György (1935-), Hámosi László (1911-1984), Harrer Gábor (1951), Havasi- Høyborg Ottilia Piroksa, Krasznai Erzsébet (1954), Hegedüs Kálmán, Hegedüs Zsolt, Hendi Ilona, Hont Gábor (1953-), Horváth Attila, Homoki Mária, Horváti Eszter, Hunyadi Viktória, Inczédi Gombos András (1940-), Janáky Réka (1963-), Jármai János, Juhász Gyula, Kádár György, Kádár Péter, Kató János (1948-), Kemény Ferenc (1917-), Kemény Kari, Kertész Judit, Kesselbauer Gyöngyvér, Kindal Ilona, Klein Éva, Klein György (Georg Klein, 1925), Kovács katáng Ferenc (1949-), Kozák Katalin, Krisztián Attila, Kulich Károly, Kunszenti-Kovács Dávid, Ladó József (1911-), Lahováry Pál, Lakatos Júlia, Langer (Jo) Sophie (1912-1990), László Patricia (1971-), Lázár Ervin Járkáló (1953-), Lázár Júlia, Lázár Oszkár, Libik György (1919-1995), Lipcsey Andersson Emőke, Litkei Villő, Lőrinczi Borg Ágnes (1974-), Lukács Zoltán (1964-), Márky Ildikó (1940-), Martinovits Katalin, Mendel Zsuzsa, Mervel Ferenc (1936-2004), Mészáros Gabriella, Mihály Ferenc, Molnár Attila, Molnár-Broander Éva, Molnár István (1950-), Molnár Szilvia, M. Veress Mária, Molnár Veress Pál, Müller Mária, Müller Teréz (1925-), Nádasdy Farkas Irén, Nagy Mária Lucia, Nalberg Zoltán (1941-), Neufeld Róbert (1937-), Ondrusek Julianna, Ortman Mária (1939-), Pál Zsolt, Palotai Mária, Pándy Kálmán (1908-1988), Perger Dénes, Poeschl Mari, Pogány Orsolya, Piron Ilka, Publik Tony (1970-), Puskás Tünde, Røkenes K. Erzsébet, Rosenberg Ervin (1935), Roth Imre (1924-), Rozsnyay Béla, Salamon Ilona, Sall László (1961), Sánta Judit, Sára Erzsébet, Sármány Ilona (Person), (Sara Elisabeth, 1952-), Schapira Székely Zoltán (1955-), Sebestyén Éva, Solymossy Olivér (1914-1986), Solymossy Péter, Straszer Boglárka, Sebestyén Gábor, Steiner János, Strassburger Ferenc (1941-), Szalontai Éva, Sulyok Vince (1932-2009), Sütő Zsolt, Svéd Frans (1923-), Szabó Petra (1951-), Szalay Sándor, Szarka István (1966-), Szeles Judit (1969-), Szende Stefana (1901-), Szente Imre (1922-), Szilágyi László, Szűts Gábor (1928-), Tamás Gellért (1963-), Tanító Béla (1942-2008), Tanító Béláné, Tar Károly (1935-), Tatár Mária Magdolna (1946-), Thinsz Géza (1934-1990), Thurman Zoltán, Tompa Anna, Tóth Ildikó Irma, Tóth Ilona, Tóth Károly Antal, Újvári Tünde, Veress Biborka, Veress Zoltán (1936-), Vető János, Vető Jenő, Vincefi Sándor, Vincze Iván, Vörös Márton (1900-1993), V. Telegdi Magda, Zichy Aladár (1925-), Zsigmond Gyula, Zsurbej Magda (1935-) A névsort folyamatosan bővíttem. A skandináviai országokban élő magyar alkotók névsora folyamatosan bővül.

Az évekkel ezelőtt megfogalmazott ötletem, miszerint érdemes volna valamiféle Írószövetségi Fiókot létrehozni, ma is kivitelezhető volna, némi erkölcsi és sajnos anyagi támogatástól függően. Az a közösségszolgáló munka, amelyre alkotóinkat immár, jó évtizede kérem és szoktatom, kifulladásig látszik.

Ennek okai a következők:

1. Az *Ághegy*, mivel anyagi meggondolásból csak öt- öt számonként és korlátozott (800-120) példányban jelenhet meg, nem működik folyóiratként, serkentő ereje észrevehetően lankad. Mindkét lapot magam szerkesztem, magyarítom, tördelem, egy személyben vagyok szervezője, szerkesztője, grafikusa, tördelőszerkesztője, titkára, kifutófiúja és szállítója, és mégsem sikerül annyi pénzt összekoldulnunk olvasóinktól, hogy megfelelő folyóirat formában megjelenhessünk. Kultúrára itt sem áldoznak többet az emberek, mint otthon.

2. A SMOSZ és más skandináviai országok magyar egyesületei sem tartják szívügyüknek a magyar alkotók pártolását, tartalmasabb anyagi támogatásukra nem számíthatunk, de erkölcsi támogatásuk sem tudatos, úgy érezzük az irodalom és a művészet púp a hátukon.

3. Az anyaországi irodalompártoló egyesületek látókörén kívül vagyunk, és annak ellenére, hogy az elmúlt esztendőben észrevettek minket itt-ott, nem birtokoljuk eléggé azt a szervezésben lényeges erőt, amely az anyaországi ajánlással, elismeréssel járva, itt pártfogásunkat biztatná. (Kaptunk Ex Libris díjat, Írószövetségi pályázat díjat, Irodalmi jelen regénypályázat díjat, a Magyar nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságnak választmányi tagságát, számos Magyar Kultúra Lovagja címet, és néhány írásunkat átvették különféle kulturális lapok, de skandináviai elismertségünk még várat magára.) Mindazonáltal, úgy vélem, az Írószövetség Skandináviai Magyar Fiókjának létrehozása nagyban előbbre lendítené az északi magyarság tudatos művelődésének és hagyományápolásának törekvését. Ehhez az Írószövetség biztatása, netán megbízatása, szakavatott kezdeményezése és irányítása mindenképpen szükséges.

Tisztelt Elnök úr!

Már válaszleveled is rendkívüli hálára kötelez. Kérem hozzájárulásod, hogy leveled, vagy ennek, a teendők felrajzolásával bővített változatát adott alkalommal, serkentés céljából közzé tegyem folyóiratainkban, és megküldjem az érdekelteknek. Tőlünk függ - amennyiben szükséges, és lehetséges - toborzásunk eredményessége.

Szívélyes érdeklődésedet még egyszer köszönve, barátsággal üdvözl:

Lund, 2011.03.17

Szerzők köszönete

Nem mehetünk el szó nélkül a MEK fennállásának 20. évfordulója mellett. Ebben a könyvtárban, amelyben immár tizenhárom ezer kötet található, akad jó néhány olyan szerző, aki művének megjelenését a MEK-nek köszönheti. Azon a rengeteg régiségen, előbányászott ritkaságon, amit elektronikusítva ingyenceknek kínál ez a naponta gyarapodó könyvtár fel kell figyelniünk azokra a szerzőkre, akik nem kellenek a különféle kiadóknak, akik különfélebb indoklással nem vállalják, vagy az anyagi támogatás elnyerésének körülményes módozatai miatt nem várhatják alkotásaik megjelentetését. Mindig voltak a magyar és minden más irodalomban olyan szerzők, akiket a támogatottak ellentétében úgymond szükségszerűen a mellőzöttek kategóriájába osztott az élet. Ne firtassuk, hogy miért. Lehet ennek politikai, esztétikai, avagy mindenféle más minősítésből adódó oka, de az is, hogy nem tartoznak semmiféle csoportosuláshoz, az egymást ajnározók egyik vagy másik klikkjéhez. A MEK vállalta ezeknek a műveknek a gondozását is, és megfelelő lektori munka után, ingyenesen helyet adott csaknem végtelenig bővíthető könyvtárában.

Kapásból álljon itt a marosvásárhelyi Elekes Ferenc példája. Kisregényei érettségi tételként szerepelnek tekintélyes iskolákban, de valamiért tizenvalahány könyvéből eddig egyet sem sikerült kiadatnia. Magam küldtem első kisregényét a MEK-be, ahol a könyvtár kimutatásai szerint nem százak, hanem ezrek olvassák műveit: immár 15 könyvét, amelyeket nagyrészt a csíkszeredai Cseke Gábor, a MEK önkéntes és kitartóan szorgalmas munkatársra segített megjelenítéshez. Őt sem kedvelik különösen a kiadók. A *Polis* által kiadott *Jelentések magamról* és nemrég megjelent verskötetén kívül közel félszáz róla és pályatársairól szerkesztett művét érhetjük el néhány kattintással az elektronikus könyvtárból. A magam példájával is alátámaszthatom a MEK dicséretes, a mellőzött írókat segítő, áldozatos munkáját. Mintegy félszáz az elektronikus könyvtárban olvasható könyvem közül legalább tíz-tizenöt nem látott nyomdafestéket, vagy nyugdíjamból spóroltakból csak 20-50 példányban jelenhetett meg saját

költségemen, hogy barátaimat megajándékozhassem velük. Jó másfél évtizede Svédországban élek, svéd-magyar unokáim nevelésére érkeztem, egy családi lapot, egy irodalmi lapot és az egyetlen magyar rádióadást alapítottam, negyvenvalahány itteni magyar szerző írását segítettem könyvvé formálni az általam alapított *Ághegy Könyvek* sorozatban, tehát tudom és tapasztalom, hogy a Skandináviában élő magyar vagy magyar származású írók és fordítók nem számíthatnak a magyarországi, avagy az erdélyi könyvkiadók pártolására, mert valahol azt hiszik, hogy itt északon „lazacból van a kerítés”, pedig a könyvkiadás sehol a világon nem kifizetendő, állami és civiltámogatás nélkül nem működik.

Ne tessék ezt panaszkodásnak betudni. Mindezt csak azért említettem, hogy a Magyar Elektronikus Könyvtár sajátos, irodalom pártoló mecénatúrájára felhívjam a figyelmet. A jövő mindenképpen az e-könyveké. A rohamosan korszerűsödő technika nemcsak a gyorsabb, a könnyebben felhasználható szövegterjesztést teszi lehetővé, hanem megsokszorozhatja új szerzők, új könyvek közzétételét.

Az igazán nagy írók, nem a pénzért dolgoznak. Műveiket sokszor a nyomtatott könyveknél többen olvassák az alapos és kitartóan folyamatos, lektori odafigyeléssel is végzett munkával immár húsz esztendeje közkinccsé tevő elektronikus könyvtárból.

Nagybátyám, egyszerű könyvimádó ember volt. Őt idézem. A nyilvánvaló jóra, a szép ajándékra mindig így kiáltott fel: „Ennél jobb se kell!” Bízunk benne, hogy a MEK munkatársai továbbra is biztosítják könyveink új templomának végtelen gazdagodását. Mindnyájunk - mindenekelőtt sok ezer olvasója - örömére.

Levélváltás a MEK-ben található első közlésű könyvekről

Kedves Moldován István és Drótos László! Amikor megalkottátok a MEK-et, bizonyára nem gondoltatok arra a napjainkban kialakult szokásra, hogy az elektronikus könyvtár kiadókat megelőzve több első közlés helye lesz. Nem tudom hány ilyen akad a MEK 16 321 közdokumentumából, de szeretném tudni. Ezért ajánlom, hogy amennyiben lehetséges ezek a művek külön nyilvántartásban is szerepeljenek. Elképzelhető, hogy egy ilyen nyilvántartás segítheti a kiadókat, hogy a maguk módján pályáztatva nyomtatásban is megjelentessék azokat, amelyeket vállalnak, s amelyek profiljukba tartoznak. Javaslatom indoklására megkockáztatom, hogy ez a jövő, hiszen a Gutenberg-galaxisból a Neumann-galaxisba való átmenet idején ezekről a művekről is érdemes tudnia az olvasóknak. Arról, hogy miért bízzák, szerintem egyre gyakrabban az írók az elektronikus könyvtárra műveiket nem kívánok véleményt mondani, de ismeretes a pályáztatásokkal járó megpróbáltatások és a klikk szellem, amelynek „áldásaiból” nem mindenki kíván részt.

A nálatok első közlésben megjelenő művek nem kerülnek pénzbe, de a vájtfülek szerint nem számítanak közlésnek. Egy ismert erdélyi kiadó nagymenő öregje mondta ugyanezt az *Erdélyi kiskönyvtár* és az *Ághegy Könyvek* kis példányszámban megjelentetett könyveire. Valahogyan érdemes volna mégis a nagyérdemű és a kritika elé vinni ezeket a műveket is. Például ismertetőikkel, kritikákkal. Micsoda? - kapja fel a fejét a józanul gondolkodó, hiszen a klikk-reklámmá süllyesztett kritika idejét éljük. Mégis, mindezek ellenére, elképzelhető volna és helyett kaphatna az újdonságra éhes irodalmi lapokban olyan különrovat, ahol ezekről a művekről is szót ejthetnénk, de ehhez szükség volna a már említett külön listára. Lehetséges?

Bocsánatot kérek, ha javaslatommal olyan dolgot piszkáltam, amihez nem értek. De abban a tudatban élek, hogy hiszem, szükség van minden apró újításra, ahhoz, hogy a mű gyarapodjon. Egyébként a karaván sem halad és még más bajunk is lehet a nem mindig aszfaltos hétköznapiakban. Köszönöm, hogy olvastátok soraimat. Baráti üdvözzel.

Drótos László válasza

Kedves Tar Károly! Jó ötlet, de nem olyan egyszerű megvalósítani. Mi nem mindig tudjuk, hogy egy MEK-be felvett mű nem jelent-e már meg korábban valamilyen más weboldalon, vagy legalább magánkiadásban nem adta-e ki a szerzője papíron vagy e-book formában? Persze van, amikor tudjuk, és ha nem, akkor a jövőben rákérdezhetünk erre a szerzőnél, de visszamenőleg a MEK-ben levő több mint kétezer kortárs magyar irodalmi mű esetében ezt kideríteni reménytelen feladat.

Üdvözlettel: Drótos László, MEK-könyvtáros

Országos Széchényi Könyvtár E-szolgáltatási Igazgatósága

Holnapra

Ajánlás

egy ajánlás a sok közül, amit alapítótagként a Magyar Kultúra Lovagja cím elnyerésére írtam

A nagyváradi Kiss Stúdió Színház több mint 21 évvel ezelőtt indult útjára, a Színházi Világnap előestéjén. Vezetői és mindenesei: **Kiss Törék Ildikó**, színművész, színházvezető, dramaturg, a Szigligeti Színház életmű-díjas művésze, valamint **Varga Vilmos** színművész, rendező, a Szigligeti Színház örökös tagja 1994 márciusában megalakították az egyetlen folyamatosan működő magyar nyelvű magánszínházat Romániában. Tették ezt azzal a nemes szándékkal, hogy Erdélyben olyan eldugott helyekre, szórvány falvakba vigyék el a mives magyar szót, ahova másképp az ottani magyarság nem juthatott volna hozzá. Missziót végeztek és végeznek a szó legnemesebb értelmében az erdélyi vidéki, falusi magyarság közművelésében, nemkülönben a nyugati szórványmagyarság és a magyarországi vidék magyarsága körében.

Ez a létszámában oly kicsiny intézmény az évek alatt fogalommá vált. Leggyakrabban ketten, ritkábban egy-két, olykor néhány kedves kollega segítségével eseményszámba menő műsorokat készítettek, előadásokat tartottak. Előadóestjeiken és CD-jeikről Villon, Madách, Márai, Nyíró József, Wass Albert, Ady, Szilágyi Domokos, Páskándi Géza, Kocsis István... örökérvényű igazságainak magas hőfokon történő tolmácsolásában gyönyörködhetett a legeldugottabb erdélyi szórványfalvak magyar lakossága is. A bő 21 esztendő alatt a „kis” színház nagyváradi és Partium-i előadások mellett bejárta Erdély sok-sok települését, turnézott Magyarországon számtalan helyen, többször eljutott a nyugati szórványba is: Németországba, Svédországba, Ausztriába az ottani magyar egyesületek meghívására. Nagyon sok szórvány települést kerestek fel az évek folyamán, ahová a kőszínházak nem tudnak eljutni. Több mint 1900 előadást tartottak, 175 bemutató címmel. Nagy sikerű, emlékezetes előadásuk Wass Albert művei nyomán *Üzenet az otthoni hegyeknek* c. színpadi játék, melyet 220 alkalommal adtak elő, a gyermekeknek szóló *Süss fel, Nap!* (225 előadás), Ady Endre művei alapján *Az Illés szekeren* c. pódium-előadás (közel 80 előadás), *Mátyás király* címmel reneszánsz színpadi játék Mátyás királyról és koráról, *Mire a lomb lehull* címmel oratórium-előadás az I. világháború centenáriumi emlékezetére, Kocsis István Bolyai János, Páskándi Géza *Kérjük a lábat letörölni, Adjon Isten békét, kedvet!* c. pódium-játék, Madách *Az ember tragédiája* oratórium- előadásban templomokban, Irodalmi Esték-sorozat, amelynek során a magyar irodalom alakjai elevenednek fel. Felolvasó színházi sorozat keretében Csokonai *Dorottya-ja*, Balázs Béla *Kékszakállú herceg vára*, Zilahy Lajos *Fatornyok*, Lászlóffy Csaba *Szerelmi torzó*, Csávossy György *Boldogságos Szűz Mária*, Szigligeti Ede *A lelenc* - csak néhány a legsikeresebb momentumokból.

Előadásaikról audio CD-k készültek, az Ady és a Mátyás előadásokat DVD-re is felvették. 2007-ben Magyar Örökség díjat nyertek, 2010-ben Bihar Megyei Életműdíjat, 2014-ben gróf Bánffy Miklós díjat kaptak, Kolozsváron az EMKE részéről, 2015-ben pedig Cornélius-díjat Budapesten, a zuglói katolikus közösség részéről.

A színházat a Kiss Stúdió Alapítvány működteti, nincs állami költségvetésből juttatása, csupán adományokból és az elnyert pályázatokból működik, az alapítók sok önkéntes munkájával.

Varga Vilmosnak három könyve jelent meg a színészi életútjának különböző momentumaival, (*A Pece partról jöttem*, *Szót fogadtam Madáchnak*, valamint az Aniszi Kálmánnal közös *Magyar színész vagyok Erdélyben*, a Kiss Stúdió Színház első 11 évének története pedig a *Mesterségünk a szó* című könyvben.)

Mindezekért a magyar közösségek éltető, művelő, identitás-megőrző igen gazdag és magas színvonalú művészi missziós tevékenységükért, nemzetnevelő szolgálatukért, amit ma is fáradhatatlanul végeznek, meggyőződéssel ajánlom **Kiss Törék Ildikót** és **Varga Vilmost** a Magyar Kultúra Lovagja cím elnyerésére.

Lund, 2015. szeptember 27.

Toborzó

Északi beszámoló és terv a magyar és egyetemes kultúrát szolgáló lovagok küszöbön álló cselekedeteiről

Az Ághegy-Liget Baráti Társaság együttműködési egyezményt írt alá a Falvak Kultúrája Alapítvány keretében működő Magyar Kultúra Lovagrendjével. A kapcsolat kiépítésének rendjébe tartozik, hogy kiadványunk a skandináviai magyar családok lapja hírt adjon, mi történik társszervezetünk háza táján, mert bizonyára van mit tanulnunk azoktól, akik az egész Kárpát-medencében szívükön viselik a magyar művelődés terjesztésének sorsát. Karácsonyi ünnepi számunkban közöljük Nick Ferenc mkl. *A dobrodoli gólya* című rendhagyó beszámolóját a magyar kultúra déli határáról. Ennek az írásnak azért is helye van lapunkban, mert Társaságunk kezdeményezésére a Kristianstadi Magyar Egyesület tervezi a jövő tavasszal esedékes rendezvényt, amely a Skandináviai Magyar Kultúra Lovagjainak első találkozója lesz, s vendégként megjelennek ott a Lovagrend képviselői is, hogy elmélyítve a kultúrában sohasem elég, mindig gyümölcsöző együttléteinket, jobban megismerhessük egymás módszereit, és ezáltal szorosabbra fűzhessük kapcsolatainkat az anyaország, a szórványvidék és az Európai Unóban élő magyarok között, ahol gyakran hasonlóan, számos nehézséggel zajlik a magyar kultúra ápolása.

Bizakodunk, hogy eljön majd annak is az ideje, amikor a gyakorlatban is követjük azt az új felfogást, miszerint **anyaországi, kárpát-medencei, európai és külföldi** magyarságról beszélünk. Hinnünk kell ebben a felosztásban, hiszen az európai magyarság egy szövetségben, végül is egy nagy országban együtt van, össze-tartozásunk számos lehetőséggel jár, amit a jövőben ki lehet, és ki kell használnunk. Amikor együttléteinket tervezzünk erre is gondolkunk kell, és nem szabad, hogy visszahúzzon a szokás, mert minket, európai országokban élő magyarokat, ma már nem illethetnek nagy általánosítással nyugati magyaroknak. Olyan ez a visszahúzó szokás, mint Romániában, ahol még most is, a pénzreform után jóval, milliókkal számolnak az egyszerű emberek, ahelyett, hogy az egyszerűbb, sok nullát elhagyó számítást használnák mindennapi bevásárlásaik, ügyes-bajos pénzügyi dolgaik alkalmával. Nem lehetünk rossz szokásaink rabjai, vegyük észre az újat, segítsünk meggyökereztetésükben.

A szorosabb együttműködés kialakításának érdekében született meg a Skandináviai Magyar Lovagok találkozójának ötlete. Büszkén mondhatjuk, hogy a skandináv országokban immár többen is viselik a lovagi címet, s olyan magyarországiak is vannak közöttük, akiket, mert segítik az anyaországgal való kapcsolattartásunkat, svéd-magyar egyesületek javaslatára nyerték vagy nyerik el a megtisztelő lovagi címet. Számuk a következő évben a Magyar Kultúra Napján valószínűleg tovább növekszik. Egyelőre tízen vagyunk, mégpedig a következők:

Dr. Aniszi Kálmán egy. tanár, író

Dr. Bartha István egy. tanár, író

Berglund Ove könyvkiadó, fordító

Kasza Imre képzőművész

Kovács Ferenc író, költő, képzőművész

Dr. Nagy Mária Lucia orvos

Plagge Wolfgang zeneszerző
Tamás Gábor előadóművész
Tar Károly író, költő, szerkesztő
Tóth Ildikó művelődésszervező, író

A felsorolás lehet, hogy nem sokat mond azoknak az olvasóknak, akik kezében nem járt a Magyar Kultúra Lovagrendjének minden évben megjelenő, mindent tudó évkönyve. A svédországi lovagi találkozót úgy képzeltük el, hogy annak műsorát a Lovagrend alapítójának és az anyaországi küldöttségnek, valamint a skandináviai Magyar (és Egyetemes) Kultúra Lovagjainak aktív részvételére számítva állítjuk össze. Merthogy mindnyájunknak van mivel előrukkolni egy-egy ilyen találkozón.

Aniszi Kálmán, ny. egyetemi tanár, író, egész sor könyvében kiváló publicisztikáival, elbeszéléseivel rögzíti a közelmúlt tanulságos történeteit, számos művészeti kiállítás megnyitóján kalauzolta a kíváncsi nézőket a kortársi festészet, a mondandós képzőművészet kiválóságairól tartott előadásaiban.

Bartha István, a rozsdakutatás doktora, ny. egyetemi tanár, aki hosszú évekig képviselte a svédországi szaktudományt nemzetközi fórumokon, idős kora ellenére, a magyar kultúra terjesztésének tevékeny részese, az *Ághegy* című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam és a *Magyar Liget* munkatársa, számos svéd és magyar nyelvű könyv szerzője, elhunyt, nagyszerű színész élettársának, Erdős Irma emlékének ápolója, fiatal művészek számára alapított emlékgyűrű-adományozása évenként megújuló bensőséges ünnep.

Berglund Owe, Stockholmban élő könyvkiadó, legnagyobb költőink hű fordítója, legutóbb Kányádi fordításaival aratott méltó sikert a svéd és a magyar közönség előtt egyaránt.

Kaszai Imre képzőművész, nemcsak érzékelhetően korszerű művészi látásmóddal alkotott műveivel vált ismertté, de a gyermekrajzolók ismertetésére és népszerűsítésére alakított svédországi Gyermekrajz-kiállításokkal, és a Magyarok világszövetségének támogatásával alapított állandó Magyar Gyermekrajz Világkiállítás létesítésével.

Kovács Ferenc, oslói főiskolai tanár, író, költő, képzőművész, filmszakíró, az *Ághegy* főszerkesztő helyettese, a *Magyar Liget* munkatársa alapításától fogva. Segítségével folyamatos rendben zajlik a norvégiai magyarért értelmiségiek művelődési élete, javára írható, hogy egész családja ebben munkálkodik, felesége Dr. Kunszenti Ágnes, skandináviai lapjaink önzetlen munkása, korrekora, fiuk, Kunszenti-Kovács Dávid pedig egyetemi hallgatóként is már remek fordításaival tűnt ki, és nyert dicsérő oklevelet az *Ághegy-Liget Baráti Társaság* által tavaly meghirdetett irodalmi és művészeti pályázaton.

Dr. Nagy Mária Lucia nyugdíjazásáig belgyógyász volt és az idők otthonában teljesített önkéntes gyógyító szolgálatot. A Norvégiában vegyes házasságban élők közösségének meghatározó alapítója, az 1937-ben alakult Norvég-Magyar Egyesület felélesztője. Kétnyelvű szórakoztató előadásokat, bemutatókat - többek között kórus, tánc, zenekar - szervez, támogatja a Magyarországon tanuló norvég diákokat, szervezi a norvég-magyar szótár bővítését. Az általa szervezett magyar ünnepeken a norvég király is megjelent. Lapot szerkeszt, tehát szétágazó tevékenységével jó példát mutat.

Plagge Wolfgang norvég zeneszerző és zongorista a háromszázadik a Lovagrend tagjainak sorában, aki a nemzetközi kulturális kapcsolatok ápolásáért tett elismerésre méltó dolgokat, többek között magyar zeneszerzők műveinek népszerűsítésében, koncertjei műsorának kialakításában előszeretettel szerepelnek magyar ihletésű művek.

Tamás Gábor stockholmi előadóművészt, dalénekest, dalszerzőt nem kell bemutatnunk, az utóbbi években a Duna Gála keretében megrendezett műsoraival vált ismertté.

Magamról, csak annyit, hogy elsőként fogadtak skandináviaiak közül a Magyar Kultúra Lovagrendjébe. Tizenöt évvel ezelőtt azért érkeztem Svédországba, hogy unokámat, magyar tanári diplomámmal járó kötelezettségemnek is eleget téve, anyanyelvére tanítsam. Azóta három fél magyar unokámat tanítom, mégpedig középiskolás fokon, olyanformán, hogy minden karácsonykor a díszes fenyőfa alatt saját fordításukban magyar és svéd szerzők verseit mondják, s ezzel ajándékozzák meg szüleiket, bizonyítva, hogy vegyesházasságban is nem akármilyen szinten elsajátítható mindkét nyelv, ha ezt a tudatos akarat vezényli. Szerkesztőként most ünnepelhettem nemcsak félévszázados munkám, hanem 75. születésnapommal együtt az *Ághegy* alapításának tizedik évfordulóját. Azt tervezem, hogy a lovagi találkozón új verseskönyvemből olvasok fel vagy nemrég megjelent regényemből és gyermekkönyvemből.

Tóth Ildikó, a svédországi Sölvesborgban alapított magyar óvodást, a tångäerdei nyári táborozás egyik szervezője és nevelője, de emlékirataiért is felfigyelt rá a közönség, könyve az *Ághegy Könyvek* sorozat első kötete, a második is majdnem kész kiadásra. Az erdélyi Mérából, lelkész édesapjától tanulta a népszolgálatot, a Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség helyi gyülekezetének megalapítója és alapítása óta annak vezetője, 1991-től az egyháztanács titkára.

Minden lovagtársunk hoz valamit a találkozóra, vers, elbeszélés, dal, zene, ismertető sorakoznak majd a közönség szórakoztatására. Tervezzük, hogy utána bált is rendezünk, amely eddig majd mindig nagyszerűen sikerült a brömollai Népházban. Velünk lesznek minden bizonnyal még Dr. Szalontai Éva újságíró, a Magyar Emu (futó-madár) Társaság elnöke, a Magyar Liget tudósítója, Nagy Zoltán, a Székely Ház közhasznú Alapítvány elnöke, nyomdaigazgató, a magyar irodalom, s főképpen az erdélyi magyar írók sokféle érdekességének ismerője, akinek a közreműködésével az *Ághegy* folyóirat öt-öt számát egybekötve, jó minőségben megjelentethetjük, és az *Ághegy Könyvek* sorozatban eddig megjelent tizenkét kötete után továbbiakat terveztünk.

Az esemény házigazdája Molnár Gergely, művelődésszervező, a Kristianstadi Magyar Egyesület elnöke, az egyesület saját Magyar Házának fáradhatatlan vezetője, kiváló székely ember, jó népi táncos, évtizeden át Svédországi Magyarok Szövetségének vezetőségi tagja, kulturális ügyeinek szervezője.

A svédországi Magyar (és Egyetemes) Kultúra Lovagjainak találkozója azért is kimagaslóan érdekes rendezvénynek ígérkezik, mert a Kristianstadi Magyar Egyesület éppen a következő évben ünnepi fennállásának harmincadik évfordulóját. Három évtizeden át ez volt az az egyesület, ahol a svédországi magyarok a legnagyobb számban gyűltek össze, különféle kirándulásokra, bálokra, ünnepi előadásokra és minden okos rendezvényre. Valószínűleg, hogy mindezt nagyban elősegítette a jó rendezés, a körültekintő szervezés. A lovagi találkozón sem lehet ez másként. Megelőlegezve sikerét, remélem nem tévedtünk, s jövősnak gondoltuk, amikor elsőnek neveztük a svédországi Magyar (és Egyetemes) Kultúra Lovagjainak találkozóját, tervezéskor a „lúd is legyen kövér”, serkentsünk mindenkit arra, hogy hagyományát teremtsünk az ilyen találkozóknak, amelyekből egyaránt nyernek az anyaországi és a skandináviai magyarok, mert az összetartás gyakorolva lehetünk többek, s érhetjük el nemes céljainkat.

Legyen ez a nagyjában felvázolt terv kezdet. A szervezés, a toborzás kezdete. Közösen teremthetünk magunknak örömet s hasznót az előrelépésben.

Pillantás a kompról

A Nyelvünk és kultúránk 2005/2 számában megjelent írás rövidített változata

.....

Tíz esztendeje eszem a svédek kenyerét, talán ez elegendő idő arra, hogy érzéseimben és meglátásaimban az itt élő magyarok érzései és gondjai is kitörölhetetlenül elkeveredjenek és fel-felhorgadjanak. Az elkülönülés és a hazatalálás dilemmáját még nem oldotta fel az, hogy anyaországunk az Európai Unió tagja. Magyarságunk megőrzése most már bizonyára könnyebb, de tudatos tevékenységünk és a haza éltető figyelme nélkül nem sokra megyünk. A változtatáshoz elengedhetetlen valamiféle olyan felmérés, amit ittlétem óta a „Tudnunk kell egymásról!” figyelmeztetéssel sürgetek. Apró lépésekkel fokozatosan javítottunk és javíthatunk helyzetünkön. De még nincs elég erő, nincs elég tisztánlátó akarat, többek között például a mindenben fontos „népszámlálásunk” véghezvitelére. Nemcsak az a lényeges, hogy végül is hányan élünk ebben a kellemesnek mondható befogadó országban, hanem az is, hogy kik vagyunk, kikre számíthatunk megmaradásunk hétköznapijain. A nemzeti kisebbségként való elismertetésünk, az anyanyelvi oktatás, a művelődés, a társasági élet és számos más életvitelünket meghatározó kérdés nem mondható kielégítően és véglegesen megoldottnak. Ezekről, és más, a közérzetünket alakító dolgokról írtam az alábbi jegyzeteimben. Kezdem az örökös hazagondolás vallomásával.

1.

Az „erdélyi gondolat” örökösei vagyunk, és Tamási Áronhoz hasonlóan keressük otthonunkat a szülőföldön, hogy valahol otthon legyünk benne, amelyből a történelem minduntalan ki akar forgatni bennünket. Az eddigi gyakorlatból táplálkozó hiedelmek szerint, jogaink gyarapítása mások jogainak csorbítása. Nem így van, de tény, hogy „Nincs és sohasem létezett olyan demokratikus vagy más, államba szervezett ország, ahol minden lakosnak egyenlő politikai jogai vannak.” (Ankerl Géza: Tézisek a különböző anyanyelvű (háztartású) népességek hasznos együttéléséről, Magyar kisebbség, 1995/2). Az élet elviseléséhez szükséges alapvető jogainkról van szó. De a kisebbség igényeinek nincs, és nem is lehet határa, mert lényege az, hogy nem kívánunk kisebbségben maradni. Különösen azok nem, akik szülőföldjükön akarataik ellenére kerültek egy másik nemzet uralma alá. A mi helyzetünkben nem igazságos megoldás a Romániához való tartozás, és az erdélyi románság szemszögéből sem lenne igazságos a Magyarországhoz való tartozás. A történelem folyamán számos olyan alkalom adódott, amikor az önálló Erdély látszott a legigazságosabb megoldásnak, de ezt a nagyhatalmak képviselői nem akarták. Talán még most sem késő, valamiféle autonómia megnyugvást hozhatna az Erdélyben élő nemzetiségek számára.

Ezzel a gondolattal leszámoltam a változás utáni évben, amikor megalakítottam a magam egyszemélyes Erdély Pártját, amelynek mindig újraválasztott elnöke, titkára és tagja vagyok, és arra biztattam kétmilliónyi honfitársamat, tegye ezt hozzám hasonlóan. Mindazonáltal meggyőződésem, hogy a jövő mást, többet, jobbat, egyszerűbbet kér tőlünk. Tanúi vagyunk Európa egységesítésének, szemünk előtt zajlik világunk formai újjászületése. Szakszerű vizsgálódás kiderítheti, hogy a különféle egyesítésre törekvő erők az emberi társadalmat „fenyegető” atomizálódásunk közepette zajlik, talán éppen ennek hatására.

.....

Innen a következtetés, hogy a jövő embere az átjárhatóság határtalan világában mindenütt otthon lehet, ha anyanyelvében otthon van. „Nem a fenyők...”, stb., idézhetnénk székely költőnk, és sok más egyébből is azt a korparancsot olvassuk ki, hogy elsősorban anyanyelvünkben kell otthon lennünk, tehát elsősorban megtartó kisközösségeket kell éltetnünk,

ahol nyelvünket gyakorolhatjuk, szellemiségünket, hagyományainkat, lelkeségünket művelve sajátosságainkat az utánunk következőknek átadhatjuk. Ha a politikusaink elsősorban nem ezt támogatják minden lehető anyagi eszközzel és népmvelő igyekezettel, akkor nem valóságos megmaradásunk tudatos akarói, hanem minduntalan a hatalmi harctereken randalírozó ki-vagyiskodók, akik a saját szobrukat tehetségtelenül alkotják, és megmaradáson valójában a maguk hite szerinti, jóakaró csoportnak az uralkodását értik. Az erdélyi magyarság jéghegyének, a kultúrát fullasztó, kultúraellenes szennyében, a felszín alatti mélyben sorvadó tömeget kell éltetni, az elit amúgy is megmarad. De az erdélyi magyar értelmiség önfeláldozó szolgálata nélkül nincs megmaradás. Ezért sajnálatos minden, a jéghegy kilátszó csúcsára delegált, emberünk kivándorlása. De akárhova is kerül, ha folytatja szolgálatát, ha anyanyelvét ápolja, és ápolni szoktatja környezetét, teljesítheti hivatását. A magam mentségére mondom ezt, mert hozzátartozóim halála után, egyetlen lányom után, 1995 végén telepedtem meg Svédországban, hogy unokáim nevelését, anyanyelvük ápolását segítsem.

Tudom, hogy kedvemre való szolgálattal bennük Erdélyt építem. Mert Erdély már nem az a Kárpátok-ölelte hegyes-völgyes, és sokszor, és sokféleképpen ellenünkre kiforgatott világ, amit ott születésünk és múltunk jogán jobbnak igénylünk. Erdély véglegesen bennünk van, múltjával és jelenével. Ha engednék Makkai borúlátásának, azt is leírhatnám, hogy ennek a világnak jövője sincs. Nem vagyok borúlátó. Annyit tudok, hogy az én életemben, Erdélyben nem lesz, nem lehet minőségi változás. Barátaim megmosolyogtatására évtizedek óta hangoztatom, hogy lemaradásunk csupán százhusz év. Nyilván tévedtem. Ha számba vesszük a valamikori „Kincses Erdély” óta bekövetkezett különféle rombolásokat, akkor az újraépítéshez ennél több idő kell, mert a rombolások gyűrűje belső magunkat, erkölcsünket nemcsak érintette, hanem alapjaiban megváltoztatta.

Egy vezércikkem címében ezt írtam: *Magyarság: becsület*. Emberöltők kellenek ennek újjáépítésére.

Nincs honvágyam. Otthon vagyok, édes anyanyelvemben. Fiú unokám negyedik évének telén, az errefelé ritka hóesésben, a lámpafényben sziporkázó hópelyhekre, az abroszról összetakarítandó morzsákra gondolva, a csillagmorzsák metaforával lepett meg. S ha nem lesz belőle költő, valamiképpen már is az, erdélyi svéd-magyar lesz a kies Skandináviában, mert már most leszoktatom a mögöttes beszéd nyögdelőzéseiről, hogy bátran igenelve határozott nemet is mond hasson megfelelő alkalmakkor.

2.

Svédország dicséretét zengtem másfél évtizeddel ezelőtt, miután kétszer idelátogathattam. Azt dicsértem, amit megtanulhatunk a svédektől: tisztaságot, rendet, csöndes nyugalmat, az egész társadalomra kiterjedő emberséget. Most, hogy huzamosabb időt tölthettem közöttük, látom gyengéiket is. Nem mind arany, mi fénylik. Jelenük kielégítő, jövőjük ugyanúgy féltetni való, mint a másoké. Ha Erdély bekapcsolódik valamikor a korszerű Európába, akkor nyerhet a svédek tapasztalataiból is. Száz évvel ezelőtt mélyebbről jöttek, mint mi, és a gyors civilizációs fejlődésben kissé elvesztették önmagukat. Annyira beleestek az amerikai élet csodálatába, hogy feladva sajátosságaikat igyekeznek mindenben a jóléti államoknak talán a legiskolázatlanabb világához hasonlóan élni. Közben észre sem veszik, hogy Európától távolodva egyre kevesebbet fordítanak a humaniorákra, önértékeik művelésére. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy a svédek kétnyelvűek, anyanyelvükön kívül angolul is tudnak, hiszen második elemitől tanulják ezt a világnyelvet. A digitális kultúra, és főleg az Internet gyors elterjedésének (az internetes postafiókok száma több millió, tehát a lakosok több mint fele használja) köszönhetően információözönben fürdenek, de az amerikai tévéadások mintájára, ahol a tizenhárom évesek szellemi szintje a meghatározó, a svédek sem igen törik magukat,

hogy langyos szórakozások színvonalánál fennebb emelkedjenek. Nem tudom igenelni, hogy a fiatalokat különösen érdeklő könnyűzene világban például alig találni svéd nyelvű slágert. A tévé egyik szórakoztató jellegű, amolyan találd ki melyik ez és az a dal? vetélkedőn, a közönség együtt fújja a fülbemászó dalok angol szövegét, látszik rajtuk, hogy ezeket, már az óvodában megtanulták. Önfeladásuk a sértő. Ha valamelyik amerikai tévé csatornán befut egy sorozat, egyféle Szabó-család például, annak mintájára sietve és kétségbeejtően gyengébben megszületik annak a svéd megfelelője is. Történik ez, miközben mi felnézünk a nagynevű svéd filmrendezők világhíres munkáira, amelyet az átlag svéd nem is ismer. Ha pedig igen, az minden valószínűség szerint amerikai közvetítéssel került a figyelmébe. Innen is mennek a jobbak. Még az iparban és a kereskedelembe is elvonzza őket az önmegvalósításnak képzelte meggazdagodás vágya, akinek valami eredeti ötlete van, azt gyorsan kiviszi Amerikába, ahol ha befut, pénzt csinál belőle. Svédország az a királyság, ahol a leginkább megvalósították a kommunista eszmékből a mindenkinek szükséglete szerinti elvet. A szocialista párt régóta kormányoz, a baloldaliak nem használják a lejáratott kommunista jelzőt, de harmadik pártként tevékenyek, vörös-zászlós ünnepeik, gyűléseik a politikai közélet természetes része, szemben a különféle fasisztoid megnyilvánulásokkal, amelyeket a jóérzésű többség elítél. A politika itt nem vetkőzteti ki önmagából a polgárt, itt nincs habzó szájú ember, aki politikai, eszmei, vallásos hovatartozása különbözőségéért a másik polgárt sértegetve minősítené. Csak a magyarok között van/volt makacs felosztásként 56-os menekültek, azelőtt és azután érkezettek, a Kádár rezsimnek dolgozók vagy az attól elhatárolódók, a magyarságát utálattal levetkezők, és az utolsónak érkezett erdélyi bevándorlók csoportja.

Az egyenlősdi elvéből a svédek most próbálkoznak kievickélni, de közben az élet minden területére áterjedt egyféle letargia, egyszerűbben fogalmazva: lustaság, aminek betudhatóan az örökös társadalmi megújulást mozgató erők szívverése betegesen halkul. A kényelmesség - és persze csak az erdélyi szemével tekinthető társadalmi jólét - állóvizében nem kedvelik az akaratot, a változtatást, itt az az illedelmes, aki hagyja a dolgokat a megszokott módon csordogálni valamilyen végkifejlet felé. Mondanom sem kell, hogy nem ez az én világom. De mint idős embernek, nekem is megcsontosodott szokásaim vannak. Egyik ilyen, a megtanult közszolgálat. Írásban jelentkeztem minden fórumon, szóltam fűnek-fának arról, hogy mi mindenhez értek, pontokba foglaltam javaslataimat a svéd-magyarok szervezkedésének javításáról. 1992-ben levélben szerteküldtem egy svédországi magyar lap tervét (Erdélyért kiáltom, NIS Kiadó, Kolozsvár, 1993, 22-27 old.) amelyből szerintem egy a magyar állam által támogatott, a nyugaton élő magyarság havi vagy heti lapjának kellett volna kinőnie megmaradásunkat elősegítendő. Amíg otthon voltam, tehát 1995 végéig kaptam néhány „nem lehet” választ, Svédországba érkezve, észre sem vetek. Stockholmban beszéltem minden értelmes emberrel, meghallgattak. És rögtön elfelejtették javaslataimat. Levegőnek néztek. Tartottam előadást az *Erdélyi Kiskönyvtárról, a Szépművés Céhéről*, amelynek intézői tisztjéről, idejövetelem előtt sajtóban közölt lemondó- és elszámoló levélben leköszöntem, de ahogyan Magyarországon, itt is arra buzdítottam, hogy segítsenek éltetni minden gazdaságilag is haszonnal kecsegtető hagyományunkat. „Mögöttes beszéddel” adták tudtomra, hogy itt nem lehet, nem így lehet, úgy sem lehet... Így ment ez egy darabig. Mások is ezt tapasztalták jelentkezéseik alkalmával. Beteges félelem honol itt minden jobbító igyekezettől, a vezetők minden porcikájukkal körömszakadtáig ragaszkodnak megszerzett előljáróságukat hirdető címeikhez, klikkekbe záródva lombik-magyarságukat éltetik az anyaországra figyelve holmi térdszalagrend elnyerésének ígézetében. Meg kellett szoknom, hogy itt is lassan „örölnek malmaink”. Elmentem a lundi magyarság szervezetének gyűlésére is, meghallgattak. Nem értettek, de beválasztottak a vezetőségbe. Később tapasztaltam, hogy tisztelet a kivételnek, itt mindenfelé a kirekesztést gyakorolják a magyar közösségek. A választáskor a tagság egytizede sem volt jelen. Arról beszéltem, hogy szorgalmunkat ne hagyjuk berozsdásodni. A kényelem, és a mindennapi betevő megléte, nem jó tanácsadó. Ha nem fordulunk a tudás, a

tudatos hagyomány- és nyelvapolás felé Apáczaink intése nyomán „dicsőség nélkül, barmok gyanánt fogunk az életből kimúlni”.

Százszor hallottam: nem lehet! Nincs kivel. Elsősorban azok a vezetők állítják ezt, akik újraválasztásuk érdekében igyekeznek saját baráti körükre redukálni a magyar közösségeket. Így és ennyire értik megmaradásunkat. Csoda, hogy ebben a 136 nemzetiséget számláló városban nem ismerjük a magyarok pontos számát. Nekifogtam és kiírtam a telefonkönyvből a magyar nevűeket és kutatom a nem magyaros nevű magyarokat, a vegyes házasságban élőket is. Közel nyolcszáz magyarral számoltam, és kérdőíveken faggattam őket, mit szeretnének. Nehezen megy, mert nem az a legnagyobb gondjuk, hogy magyarságukat ápolják. Igazat szólva nem is értik mire való lenne ez nekik, amikor a beilleszkedés, a svédesedés minden eddig nem is álmodott igényüket kielégíti.

Emberi tulajdonság, hogy oda fordítjuk erőnket, ahonnan rögtöni hasznót remélünk. Az ide több sorozatban kikerkező magyarokat elsősorban a pénz érdekelte és érdekli most is. Nincs ebben semmi kivetni való. Megtanulták a nyelvet, iskolákat végeztek, mesterséget váltottak, ha kellett, berendezték néhányszor az otthoni és az itteni módosabbak mintájára a lakásukat, kocsit vásároltak, családonként többet is, és volt, aki házat szerzett. Van, aki ma is erre esküszik, ennek részleteiért dolgozik. Ők azok, akik hajtják magukat. Egy másik kategória, elengedi magát, iskolából iskolába költözik, ha dolgozott valamikor, akkor munkanélküli segélyéből él, de olyant is, nem egyet ismerek, aki évtizedes ittléte alatt nem dolgozott még. A svéd állam minden állampolgárát eltartja. Az, aki nálunk szerényen élt, itt segélyből jobban él, ha szerény képességű és kis képesítésű, és ha dolgozna, akkor se élne sokkal jobban. Ez az egalizáló társadalmi gyakorlat hátulütője. Azt hinné az ember, hogy éppen ezekkel a magyarokkal, akiknek rengeteg a szabadidejük „madarat lehetne fogatni”. Nem így van. Ők a lelombozódtak, a legsértődékenyebbek, a legintrikásabbak. Ismeri a világ a magyart: nem hiszem, hogy van a földön még egy náció, akik egymást olyan mohón, gátlástalanul és primitíven eszi. Ez az átok szétvert már különféle szervezeteket és egyházi közösségeket is. Odajutottunk, hogy ma már ingyen kávé és sütemény mellé sem gyűl össze két tucat magyar embernél több. Még az istentiszteletekre sem. Több olyan magyar értelmiségit ismerek, aki azzal dicsekszik, hogy évtizedek óta megtartotta különállását a magyar közösségektől. Nem szólhatom meg őket, ki tudja miféle sértések, piszkálódások érték őket mielőtt ezt a döntésüket meghozták. Magam is így tehettem volna, ha a köz érdekében, nem nyeltem volna eleget már balkánosított hazámban.

Mindezek ellenére is lehet! Lehet, mert kell. Mondom az építész fiával, Reményik Sándorral, aki Makkai Sándort méltatva, és nem lehurrogva, kitámadva, fejét követelve, hibáit előszámlálva mondta ezt, hanem a püspök eszét, maradandó munkásságát elismerve, az emberi megértés felől közelítve, a kisebbségi lét gyötredelmét, a legnagyobbjaink számára is fogas kérdést jelentő gondokat nem megkerülve, a súly és a kő alatt is nőni képes pálma sorsát választva a kell-re, a szükségre esküszik. A mi gondunk, most, és ezután is a hogy? a hogyan kell? és a hogyan lehet? kérdésekre választ keressünk.

Otthon, és itt Svédországban is hiába húzódozunk, az alapoknál kell kezdenünk. Az az eljáróság, amely nem ismeri az „alagsor” tömegeinek érdekeit, szokásait, óhajait, és nem hajlandó aprómunkában értelmessé tenni a maga és a mások életét, nem vezető, hanem uralkodó. Parancsoló, erőszakos, kivagyiskodó. A sokaság az ilyent nem követi, legyen az felcicomázva bármilyen tehetséggel, ranggal, mindenholnan beszerzett elismeréssel. Vissza-fogom magam, hogy példát ne mondjak: tele vagyunk ilyen akarnokokkal. A nyugati magyarságot nem úgy fenyegeti a beolvadás veszélye, mint a szülőföldjén otthon maradottakat. Erdélyben a román sovinizmus fenyegetéseivel szemben, ha nem máskor, legalább választások idején összefognak a magyarok. Svédországban nincs olyan veszély, ami előtt ökolbe-szorított kézzel kellene állnunk, merthogy különben kirabolnak, félrenyomnak, eltaposnak.

Ezért aztán itt nincs ellenállás, nincs összefogás. Szótlanul vagy mosolygó sunyítással, jó svédiségüket hanghordozásukkal, ruházkodásukkal, hajszínükkel és nevük megváltoztatással igyekeznek magyarjaink előbbre és fennebb lépni a társadalmi elismertetés anyagi és egyéb svéd grádicsain. S ha ez sikerül nekik valamennyire, a sunyítani képtelenek elől átmennek az utca másik oldalára, vagy másmódon, igyekeznek elfelejteni nemzetiségüket. Olyan is van, aki gyerekeinek tudatosan nem tanítja anyanyelvét, és tudományosnak hirdetett írásában igyekszik bizonyítani asszimilálódásunk szükségességét. Érdekes, hogy míg mindenféle keleti nemzetiségeknek lapjuk és rendszeres rádióadásuk van Svédországban, a magyarokról, bizonyára megkönnyebbült sóhajtással, levette az állam a kezét, szószólói által kimondva, hogy velünk nincs semmi baj, gyorsan elsajátítjuk a svéd nyelvet, és zokszó nélkül, önkéntesen beolvadunk. És akkor mi egymásra nézünk, csodálkozunk, és úgy teszünk mind azok, akik sohasem hallották, hogy honnan бүдösödik a hal! Ezt itt már nyilvánvaló, otthon is rájönnek erre, azok, akiknek nem takarják el szemüket a szomorú tények elől, mert beolvasztásunk egyre dagadó számjegyei végül is, az erdélyi magyar nép elszegényedésének és magára maradottságának eredőiből növekednek, és bizonyára megcáfolhatatlanul is, a keserű „önkéntesség” elszaporodásával.

3.

Lassan kinyílnak előttem is az északi világ forgásában eddig meghúzódó emberek, telítődnek a körülöttünk kirajzolódott energiamezők, véletlen kapcsolatok áramoltatják közös akaratumk, emberségek fonódnak, hiszen közösségi lények vagyunk, ha letagadjuk is ezt. Egyik közösségnek tanári képességem jelent valamit, a másik a magyar szövegek őrének hívott, segítettem bölcsészhallgató diplomavizsga dolgozatát tisztábbra csiszolni, elbeszéléskötetet szerkesztettem baráti kérésre, és írtam reklámot utazási irodát alapító kolozsvári fenegyereknek, ötletem alapján működött néhai könyvtáros feleségem nevével házi kölcsön-könyvtáram, az egyik Magyarországra hetenként robogó buszban könyvtár, az olvasók, ha kedvük van zsebkönyveimet olvashatják. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége által alapított Anyanyelvünk Közösségben megbíztak a távoktatás tervének felvázolásával. Gyakorlatba ültetése, a mostani helyzethez való igazítása még várat magára. Folytathatnám a felsorolást, de ennyi talán elegendő ahhoz, hogy bizonyítsam ráérzésemet arra, amit Borbándi Gyula: *Megmaradni a magyar nyelvben és kultúrában* című írásában tisztánlátóan így fogalmaz: „A nyugaton élő magyarok hajdani politikai töltetű szerepe és munkája lényegében kulturálissá vált, ami a magyar nyelv és a hagyományok ápolásában, művelődési értékek megőrzésében és védelmében, a magyar tudáskincs és ismeretanyag gyarapításában a felnövő ifjúság magyar szellemű nevelésében nyilvánul meg.”

A magyarságmegtartásban fontos munkának a legfontosabb területe az iskola. Svédországban lehetőség van arra, hogy az általános iskolákban anyanyelvi oktatásban is részesüljenek az erre jelentkező tanulók. Tapasztalataim szerint a heti egy órában elsajátítható anyanyelvi tudás egyaránt függ a tanító és a szülők képességeitől, igyekezetétől. A tanítók megválasztásában, a tananyag meghatározásában az esetlegesség az általános. Számosan tanítanak képesítés nélkül, és többen vannak, akik magyar tanári képesítéssel nem taníthatnak, mert nincs számukra katedra. A svéd hivatalosságok gyakorlata nem segíti a magyarul oktatók szakmai tudásának felmérését, ellenőrzését, megmérettetésüket, hogy mindig a legképzettebbek kerüljenek katedrára. Az anyanyelvi oktatás minőségével nem gondol a svéd iskola, ezt az oktató lelkiismeretére bízta. Mint máshol, itt is a személyes kapcsolatokon múlik minden. Ez a sokszor kenyérharccá silányuló vetélkedés gyakran egymás ellen tüzeli a többnyire nőkből álló magyarul oktatókat. Az oktatás minőségének javítására alakított Anyanyelvünk Alapítvány Közösségé váló átalakulásával majd megszűnésével az oktatók tapasztalatainak

egymás közötti kicserélésének évenkénti egyszeri-kétszeri alkalmi is elsorvadtak. Az alapítvány egyik kurátoraként, a szemléletváltás kezdetéül, két dolgot javasoltam:

a.) Mérjük fel a gyermekek és a szülők körében a svéd-magyar keveréknyelv, a zagyvanyelv hatásait, és javítsunk a meglévő áldatlan helyzeten.

b.) Létesítsünk magyar tanfelügyelői tisztséget, amelynek betöltője folyamatos körútja során a jó tapasztalatok terjesztője, ellenőrzéseivel pedig az igényesebb oktatásra való törekvés kialakítója lehet.

A svéd oktatásban az anyanyelvi ismereteket sem osztályozzák, nem minősítik, ilyenformán a tanító munkáját sem kéri számon. Ez pedig nyilvánvalóan igénytelenséghez vezet, a tanulók és a szülők elégedetlenségéhez, és ahhoz, hogy egyre több gyerek unja a magyar órákat, értelmetlennek tartja folytatását. Ezek után érthető, hogy egyik javaslatom sem talált igénlésre.

Az anyanyelvi oktatás talán legjárhatóbb útja a jövőben a hétvégi magyar iskolák lehetnek. Ennek szép példáját láthatjuk a stockholmi Stuber György vezette iskolában. Itt a tananyag elsajátítása mellett irodalmi műsorokkal, népzenei és népi táncokkal látványossá tett műsorokkal való szereplésre is tanítják a fiatalokat. Ezzel nemcsak anyanyelvük ápolását segítik elő, hanem kiegészítik azt mindenféle tapasztalható nevelési hiány, amely az nemcsak az iskolások körében, hanem a felnőttek között is, egyféle szorongásban, nehézkes kapcsolatteremtésben, esetlenségben is lépten-nyomon megmutatkozik. Ilyen iskola könnyen megvalósítható volna Lundban is, mert ez az egyetemi központ számos magyar értelmiséggel rendelkezik, akik térítésmentesen taníthatnák a legkülönbözőbb szaktárgyakat. Így olyan minden igényt kielégítő tanári kart alakíthatnánk ki, amelynek többrétűsége kedvelté tenné a magyar nyelven való tanulást a tanulókkal, de ugyanakkor erősítené az itteni magyar értelmiségiek szolgálatkészségét is. A lund és más nagyobb svéd városok magyar iskolájának kialakításához is még idő kell, amíg beérik, de szüksége egyre inkább sürgető feladat.

A svéd állam jelezte, hogy leveszi kezét a magyar anyanyelvi oktatásról, jelenleg még mindenütt egy-egy magyar tanár, tanítónő vagy ügyesen helyezkedő valaki megfelelő fizetésért foglalkozik a magyarul is tanulni óhajtó iskolásokkal. Nyelvünk, ha nem ápoljuk, kopik, más nyelvekkel keveredik. Egykori itteni neves nyelvтанárunk megállapítása, hogy egyre többen vannak, akik még nem beszélnek helyesen svédül, de már nem tudnak helyesen magyarul. Kik tanulnak magyarul? Elsősorban azok, akiket otthonról ösztökélnek arra, hogy ápolják anyanyelvüket, és azok, akiknek egyetemi továbbképzésükhöz jól fog a magyar órák nyomán szerzett pontszám. Az anyanyelvi oktatás nemsokára magánügy lesz Svédországban, és ez szemléletváltásra kel, hogy ösztönözze a szülőket, fiatalokat, mindenkit. Éppen a váltásra felkészülve alakította a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége az Anyanyelvünk Alapítványt, amelynek szép tervei voltak. Tanár-utánpótlás, nyelvörködés különféle lapocskáinkban, nyelvi táborozás, hétvégi iskola, nyelvjavító, hagyományápoló könyvsorozat, szoros kapcsolattartás a Duna televízióval, az Anyanyelvi Konferenciával stb. Csakhogy az Anyanyelvünk Alapítvány, mert elfogyott a pénz, Anyanyelvünk Közösség néven átalakult valamiféle tömörüléssé, amely időnként félszázánál több magyar tanár, néhány napos együtt-létét segítette elő, aztán a szervezetlenség eredményeképpen pedig olyan, a magyar nyelvet tanító egyesületévé alakult, amely hangzatos nevén kívül nem sokat nyújt az anyanyelv-ápolásban és a magyar nyelvet oktatók továbbképzésében. A legutóbbi találkozójukon mindössze hárman jelentek meg.

Meghirdettem mindenféle más előadássorozatot, mint például a *Bevezetés az újságírásba*, *A könyvszerkesztés alapeleme*, *Hogyan írunk naplót, novellát, regényt*, *Keresztül-kasul a magyar történelmen*, *Mit kell tudnunk az erdélyi magyar irodalomról*, *Az Erdélyi Szépmíves*

Céh története, Az erdélyi mézeskalács történetét stb. Nem akadt jelentkező. Talán majd, ha az egyetemi oktatásban itt szokásos pontokkal jutalmaznák a sikeresen vizsgázókat.

A lundi egyetemen finn-ugor szakán magyar nyelvet is lehet tanulni. Féléves kurzus utáni a sikeres vizsga húsz pontot ér. A vejem, a malmői képzőművészeti főiskolán, összesen 220 pontot ért el, ami kitűnő teljesítményt jelent, a lányom miután a fogorvosihoz hasonló foghigiéniai főiskolát végzett, és megfelelő számú pontot szerzett, második unokámra várva, művészettörténetet hallgathatott a lundi egyetemen, mert a felvételi sorrendjét mindenütt az elért pontszámoknak megfelelően állapítják meg. Ösztönző lehet - népszerűsítem is lapomban, hogy a magyarul még valamicskét tudók aránylag könnyen elvégezhetik a magyar nyelvi kurzust a lundi vagy az uppsalai egyetemen, és pontszámaikat így könnyen gyarapíthatják. A Svédországban élő magyarnak számolnia kell ezzel az előnnyel is.

4.

A Lundi Lapot pedig azon célból indítottam, hogy bebizonyítsam a kishitűek előtt, hogy igenis lehet. Svédországban minden magyar szervezetnek van vagy inkább volt valamiféle kis lapocskája, értesítője, amit műsoruk ismertetésére, ilyen-olyan, sajnos többnyire rossz magyarsággal megírt, olykor inkább a rendezvényekre való toborzáshoz szükséges meghívók helyett nyomtatnak. A színvonalában példamutató Új Kéve egyházi lap, sajátos tematikával, a SMOSZ Híradója és a stockholmi Magyar Ház sárga lapja terjedelménél, de szerkesztői beállítottságánál fogva sem tagság- vagy olvasóközpontú lap, hanem többnyire csak vezetőségközpontú. A SMOSZ Híradója nemrég örömdetesen megújult, de így sem töltheti be a mindenki által elvárt igényeket. Szükség van olyan lapra (lapokra), amely a közösséghez tartozás érzését keltik az olvasóban. Ha a tagság nem megy el a rendezvényekre, nem jár a magyar klubba (ahol még vagy már van ilyen), akkor az újságnak kell eljutnia hozzá, és benne társai véleményének sokféleségével, közügyeinkről, akaratukról, arról, hogy mit is cselekednének közösen, miért is gyűlnének össze alkalomadtán. És főként azért, hogy „Tudjunk egymásról!” Ezt a mindent kibeszélő lapot nem a vezetők írják, hanem egyre többen azok a magyarok, akiknek írásban is gyakorolniuk kell anyanyelvüket, különben kiporlik markukból, mint a Székely Himnuszban a szikla. Nem volt ilyen lap. Ezért indítottam elsőször a Lundi Lapot. Ebből nőtt ki a most már az olykor nyolc északi város magyarjainak lapja, a Magyar Liget, amely az idén öt esztendő. Külön kihangsúlyozandó, hogy ez a lap ingyenes, semmiféle támogatást nem kap, néhány értő, és mélyen magyar ember közmunkájával sokszorosítjuk, és van jelen a világhálón is. (www.hhrf.org/magyarliget) Innen léphettem tovább, amikor a az új évezredben indítottam az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyamot. (www.hhrf.org/aghegy)

Abban járok, hogy minél több szerzőt sorakoztassak fel ezekben a lapokban. Örömmel jelenthetem, hogy idősebbek és fiatalok is egyre növekvő számban kedvet kaptak arra, hogy véleményüket írásban közöljék. Velük javítom, csiszolgom - annyira, hogy ne nagyon fájjon - szövegeiket. Ezt nevezem én a megmaradás iskolájának. Minden lapom ingyenes. Az igazán érdeklődők segítenek írásaikkal, híradásaikkal, a lapok sokszorosításával. Mások bélyeget küldenek és ki-ki a maga magyar egyesületében, sokszorosítja és terjeszti a lapokat. Ilyenformán olykor több száz nyomtatott példányban is megjelenik, de megtalálható a www.hunsor.nu és a saját honlapomon is. (<http://aghegy.hhrf.org/tarkaroly>)

Eddig az egyesületektől, és országos szövetségétől csupán erkölcsi támogatást reméltem. Talán eljön az idő, amikor a többi svédországi „egyszemélyes intézményekkel” együtt elismerik kezdeményeim jótékony hatását a megmaradásunkért folytatott küszködésben.

Mindkét lapom támogatására (elsősorban nem anyagi támogatásról van szó) Társaság alakult. A nemrég Ághegy-Liget Baráti Társaság néven bejegyzett közel háromszáz tagot számláló egyesület minden valószínűség szerint a Svédországi Magyarok Országos Szövetségének 36. társult egyesülete lesz.

Van itt éppen elég tennivaló. Fel kellene rázni a magyar egyesületeket. A Lundi Magyar Kultúrfórum például jócskán idejét múlta szervezeti szabályzat alapján működik.. Ezelőtt tíz évvel átdolgozták, de még annyi visszahúzó akarnokság van benne, hogy kedvem volna elrettentő példaként közölni valahol, hadd lássák, miként kell egy jobbra érdemes magyar szervezetből tiltásokkal kirekeszteni a magyarokat, ahelyett, hogy a szabályzat minden betűjével vonzanák őket közös munkára, együttlétre, gondolkodásra, magunkat éltető cselekvésre. Szerkesztettem egy új szabályzatot kimondva félreérthetetlenül a szervezet célját és kisközösségeket alkotó jogát. Ez szolgált alapul előbb a Liget, később pedig az Ághegy-Liget Baráti társaság szervezeti szabályzatának, és halasztás után újra vitára kerül a Lundi Magyar Kultúrfórum közgyűlésén. Vannak már javaslatomnak támogatói, remélem, hogy a tagság érdeklődőbb része elgondolkodik kissé saját jogain és kötelességén.

(Alapszabályzat javaslat

1. A szervezet neve:

2. Az egyesület az x-ben és környékén élő magyarok demokratikus közössége. Tagjai, anyanyelvüket, nemzeti hagyományait ápolják, művelődési tevékenységet folytatnak. Támogatják a svéd magyar kulturális kapcsolatokat és a svédországi magyarok beilleszkedési folyamatát.

3. Az egyesület támogat minden sajátos magyar ügyet tiszteletben tartva a nemzetközileg elismert emberi jogokat és kötelességeket, valamint az alapvető szabadságjogokat.

4. Az egyesület tagja lehet bárki, aki az egyesület céljait a magáénak vallja és az egyesület tevékenységét támogatja.

A társaság tagjai tevékenyen részt vállalhatnak a közösség demokratikusan tervezett munkájából, a közgyűlés által megszavazott célkitűzések megvalósításáért. A szervezet egész tevékenységét a tagság cselekvő részvételére építi.

5. A tagok joga, hogy igényeiknek megfelelő kisközösségeket javasoljanak és alakítsanak és ezek élére vezetőt válasszanak. A kisközösségek tevékenységét a vezetőség összefogja és irányítja, figyelembe véve a tagság javaslatait és elvárásait.

6. Az egyesület legfőbb határozószerve a közgyűlés. Évenként egyszer, legkésőbb március végéig, legalább három héttel előbb meghirdetett időpontban ülésezik. A vezetőség ajánlására vagy a tagság egyharmadának kérésére rendkívüli közgyűlések összehívhatók.

A közgyűlés határozatait egyszerű szavazattöbbséggel hozza.

7. A közgyűlés - demokratikusan - évenként választ vezetőséget. A vezetőség: elnök, alelnök, titkár pénztáros és tagok valamint körfelelősök. A megválasztott vezetőség elosztja a teendőket. A vezetőség negyedévenként részletes tevékenységi tervet dolgoz ki és annak teljesítését nyomon követni. A határozathozatalhoz a vezetőségi tagok legalább kétharmados jelenléte szükséges. A vezetőség szavazattöbbséggel hozza határozatait.

8. A szervezet aláírás jogát az elnök és a pénztáros, vagy a vezetőség által erre felhatalmazottak gyakorolják.

9. A szervezet anyagi alapjait különféle támogatásokból, adományokból, saját rendezvényeiből és a tagdíjakból biztosítja. A tagdíjat a közgyűlés a vezetőség javaslatára határozza meg, a pénztáros év végéig az elkövetkező évre előre begyűjti.

10. A szervezet könyvvitelét a pénztáros végzi, a közgyűlés előtt egy hónappal szakavatott könyvvizsgáló ellenőrzi.

11. Az alapszabály módosítását a közgyűlés kétharmados szavazattöbbséggel végzi.

Az alapszabály módosítására vonatkozó írásbeli javaslatokat legkésőbb tizenöt nappal a közgyűlés előtt kell eljuttatni a vezetőséghez.

12. Az egyesület feloszlata közgyűlés határozata alapján történhetik, amikor a szavazásra jogosultak legalább háromnegyed része jelen van. Amennyiben a közgyűlés feloszlási határozatot hoz, a meglévő anyagi eszközök és ingóságok egy - a vezetőség által kijelölt - jótékonyági szervezetre szállnak.)

Szemléletváltásra kell várnunk a svédországi magyar egyesületek anyagi kérdéseinek minduntalan előtérbe kerülését illetően is. Elterjedt a szokás, hogy az egyesület, ha anyagi helyzetük megengedi, bekapcsolódhatnak a központi irányítás alatt szervezett, társulatokat és előadókat utaztató közösségbe. A vendégeknek legalább tíz helyen kell fellelniük ahhoz, hogy valamennyire kifizetődő legyen a kiszállásuk. Többször is előfordult, hogy egyik-másik kisvárosban mindössze tucatnyi fizető nézőt számoltak, ilyenkor az egyesületnek kellett állnia a kiszállás többletköltségeit. Az olyan egyesületek esetében, ahol a tagság nem éri el a száz fizető taglétszámot, a kiadások gondjai kerülnek előtérbe, amelyek az egyesület valódi céljait, a művelődést, a hagyományápolást, a kellemes társasági élet kialakításának és állandósításának teendőit elfedik. Megfigyelhető, hogy némely egyesület vezetőségének munkája inkább hasonlít valamely jegyirodához, mint a magyarságukat szolgáló közösség céltudatos irányító testületéhez, amelynek legfőbb teendői között előkelő helyet foglalna el a művelődés. Egyelőre a szórakoztatás áll első helyen. Megkülönböztethetünk a művelődésben tevékeny és a tétlen formákat. Nem elégedhetünk meg csupán azzal, hogy a különféle előadások hallgatósága legyen. Elengedhetetlenül szükségünk van arra, hogy a sokféle művelődési tevékenységből válogatva, lehetőségeinkhez mérten olyan kisközösségeket alkossunk, ahol szórakozva, tevékeny részvevőként ápolhatjuk hagyományainkat. Ehhez kellenek a Magyar Klubok. Ehhez kellenének a műkedvelő együttesek, a színjátszók, az énekkarok, az olvasóköri, a különféle alkotó körök, a mindentudás iskolái, tanfolyamai. Ezek a köröknek nagy előnye, hogy nem kell hozzá sok pénz, mindenütt saját erőből megteremthető és folytatható. A magyar egyesületekhez való tartozás alapja nem a befizetett tagsági díj kellene, hogy legyen, hanem a közösségben, a közösség javára végzett tevékenység. Megmaradásunkat végül is ez szolgálja igazán. Ehhez persze az is szükséges, hogy egyre többen (bátor célkitűzésként minden svéd-magyar), bekapcsolódjanak valamely egyesület valamelyik kisközösségébe.

Úgy tűnik tehát, hogy további magyarázatra, meggyőző munkára lesz szükség ahhoz, hogy magyarságunk megtartását főként közösségekben, mégpedig gyakori tevékeny együttlétek alkalmakkor gyakorolhassuk. Amíg ezt meg nem értjük minden nemzettársunkkal, addig nem számíthatunk együttműködésükre, és a magyar egyesületek tisztelet kivételnek, továbbra is amolyan tessék-lássék tevékenységre lesznek ítélve.

Úgy látom, mindenütt csak kezdetek vannak. A kezdetek pedig mindig lendületet, lelkesedést hoznak. Feledjük hát a kishitűek sóhajtásaiban gyakran emlegetett lehetetlent.

5.

Eljött az ideje annak, hogy a nyugati szórványban élő magyarok úgy fonják szorosabbra köteleiket szülőföldjükkel, hogy közben újraértékelik közösségi lehetőségeiket saját környezetükben. Az értelmiség részvétele nélkül sehol sem lehetséges a nemzeti tudat ápolása. A múltban az értelmiség szolgálata, Erdélyben például, magától értődő volt. A svédországi magyarok helyzete azért reményteljes, mert tevékenyebb része olyan erdélyi, aki megszokta a kisebbségi létet, hiszen otthoni mindennapjaiban megtanulta, hogy miként állhat ellen az erőszakos beolvasztás sokféle körmönfont és erőszakos gyakorlatának, közösségi szelleme, közszolgálata jótékonyan hat a legtöbb magyar egyesületben. De mégsem annyira eredményesen, mint szükségből vagy kalandvágyból elhagyott hazájában, mert az itteni szabadság viszonyai között, a többség példájára, lassacskán elkényelmesedik, a jobb életkörülmények között beolvadása szinte észrevétlenül bekövetkezik gyerekei vagy unokái életében. Találkozom már nevüket nemcsak svédesítő, hanem az elegánsabbnak gondolt latinosító, franciásító volt magyarokkal is. Az elidegenedés erősödik minden otthon megélt fiaskó vagy politikai fordulat eredményeképpen. Az ötvenhatosok kibékíthetetlenségét tetézte a decemberi népszavazásért sértődött magyarok tábora. A Kárpát-medence magyarjainak kettős állampolgársága mellett, nem sok igen hangzott el, a nyugaton élő hazánkfiaiak magyar állampolgárságáról sem. Pedig mi nem kívánunk munkát vállalni az anyaországban, a magyar állampolgárságot érzelmi okokból vennék fel, vagy kérnék vissza. Ilyenformán a nyugati magyarság is a magyarság mostohagyermeké. És mégis erős a kötődésünk az anyaországhoz. De a haza éltető figyelme nélkül az érzelmi szálak fokozatosan elsenyvednek.

A szemléletváltás szükségességét hirdetem abban is, hogy a jövőben a magyar egyesületek tevékenységének középpontjában álló művelődésben az eddiginél is nagyobb szerepet kapjon az értelmiség. Az Ághegy alkotóinak összeírását folytatva bizonyítottam vélem, hogy nagy részüket még nem sikerült közösségi szolgálatra készíteni, hogy az egyesületekben való kelles együttléteket hasznosabb együttlétekké alakítsák. Irodalmárok, zenészek, képzőművészek, előadóművészek, tanárok, orvosok, műszaki szaktekintélyek hada él itt északon, akikben még nem hunyt ki a hivatástudat, ha tisztelettel szólítjuk őket, a felnőttek nevelésében csodákra képesek. Erre vállalkozott alakulásakor az Ághegy-Liget Baráti Társaság, s ha sikerül elnyernie a magyarok országos szövetségének és a hazai művelődési intézmények támogatását, munkája eredményességében nem kételkedhetünk.

Ugyancsak valamiféle fordulatra lesz szükség a nyugati országokban élő magyarok anyagi támogatását illetően is. Megszokottá vált, hogy a jómódúnak ítélt magyar szórványok valutával és mindenféle más anyagiakkal támogatják a hazai és a környező országok magyar egyesületeit. Svédországból például rendszeresen kórházi felszerelésekkel és berendezésekkel tele vonatok és teherautók indulnak a Wenceszlav László vezette Svéd-magyar Segélyszervezet irányításával, a Lencse Tibor Baráti Társaság kárpát-medencei árvákat támogat...

Itt álljunk meg egy pillanatra, mert nem kerülhető meg a kérdés: Ki támogatja a skandináviai magyar írókat? Merthogy vannak ilyenek, mégpedig az északon élő magyarok viszonyítva szép számban. Otthon nem juthatnak támogatáshoz, nem is folyamodnak támogatásért, szóba sem jöhetnek, hiszen olyan országban élnek, ahol az otthoni hiedelmek szerint „lazából fonják a kerítést”. Közös kiadványuknak az Ághegy című skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyamnak sem jut támogatás. Jeles költőnk, Szent Imre is csak egy-egy kerek születési évfordulóján láthatta nyomtatásban könyveit, amikor a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége indított gyűjtést számára. Nyilván az itteni magyarság, akármilyen jó anyagi helyzetben is legyen, képtelen eltartani íróit. Többen, mint például Bartha István és

Szöllősi Antal, a maguk költségén hoznak ki egy-egy kötetet. Gulyás Miklósnak, a marosvásárhelyiek segítségével jelenhetett meg két könyve. Kivétel is akad. Sulyok Vincéről és Klein Györgyről nem feledkeztek meg otthon, Kovács Ferencnek is megjelent hazai segítséggel néhány könyve. De a svédül is író Molnár István regényét csak az Ághegyben láthatta viszont nyomtatásban. Hegedűs Zsoltnak a világhálón közkedveletté vált könyve és a magam kötetei például évek óta kiadatlanul hevernek. (Hegedűs Zsolt, Svédcsavar című prózai kötetét azért pelenkáztam, mert a szerző kitűnő megfigyelője az elsvédesült bevándorlók életmódjának, írásaiban élvezetes iróniával benne van a mai európai ember attitűdje (viselkedése, modora), jó, ha ebben a tükörben meglátja magát a nyugat után sóvárgó magyar ember, a ferde tükör is ösztönözhet egyenes tartásra, arra, hogy a sisteregve korszerűsödő világból ne vegyük át a felesleges rosszat. Hegedűs Zsolt Kolozsvárról indult vegyész, a munkanélküliség kényszerítette a számítógép elé, s ha már ott ült, egyes történeteket pötyögtetett szét a nagyvilágba, a világhálóra, ahol a magyarul is olvasók Zita néni néven ismerik és kedvelik írásait. Bízom benne, hogy könyvének otthon is sikere lesz.) Az EKE annak ellenére sem nyújthat segítséget, például az Erdélyi mézeskalács című könyvem kiadásához, hogy magam is tagja vagyok az együletnek és az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (EMIL) is. Vajon nem volna célszerűbb, ha úgy támogatnánk az otthoniakat, hogy előbb a magunk környezetét sem hanyagolnánk el? Mert az otthoniak velünk inkább csak akkor gondolnak, ha kapni akarnak tőlünk. Megmutatkozott ez a decemberi népszavazáskor is, amikor alig hallottunk a nyugati szórványban élők magyarok magyar állampolgárságának jogosultságáról.

Hasonló ferdeséget mutat a Stockholmi Magyar Képzőművészeti Egyesület, amelynek népszerűsítéséért könyvet szerkesztettem tíz éves évfordulója alkalmából. Tagjainak névsorából és tevékenységéből is leszűrhető, hogy az egyesület nem foglalkozik a svédországi magyar képzőművészekkel. Megritkult kiállításait az otthoni képzőművészek munkáiból (állítólagos adományaiából) rendezi, jó szolgálatot tesz népszerűsítésükre. Hogy miért kezeli mostoha-gyermekeként a Skandináviában élő magyar alkotókat, az megmagyarázhatatlan, ha csak nem az vállalkozás anyagi oldalát vesszük vizsgálat alá. Az áldatlan helyzeten segítséget nyújthat a jövőben az Ághegy-Liget Baráti Társaság, amelynek keretében máris számos magyar képzőművész talált megértésre és támogatásra. Ez az egyesület igyekszik bekapcsolni közművelődési tevékenységébe a svédországi magyar zeneszerzőket, és a különféle előadóművészeket is.

Mindezekből nyilvánvalóan adódik az ésszerű következtetés: a jövőben elengedhetetlenül nagyobb gondot kell fordítanunk „belterjes gazdálkodásunkra”, az értelmiségiek nagyobb megbecsülésével újabb lendületet adhatunk a magyarságunkat megtartó közművelődésnek. Az értelmiségiek szolgálatának pedig szerves része kell, hogy legyen a hazagondolás, a szorosabb kapcsolattartás az összes magyar népművelő intézményekkel, kulturális szervezetekkel és a tájékoztatás közegeivel, amelyek szellemi hazatalálásunkat elmélyítik, magyar-svéd-magyar kapcsolataink hídját mindnyájunk hasznára karbantartják.

6.

A nyugati magyar emigrációról szinte mindenki pesszimizmussal nyilatkozik. A diaszpórák lassú elmúlása csupán idő kérdése. Érdekes és szórakoztató álmodozás előre látni a jövőt. Nekem, amióta meghalt a fiam, nincs jövőm. Csekélyke bátorságom a szókimondásra innen adódik. Merthogy nincs mit vesztenem. De azért nem értem a pesszimistákat, nem osztom magatartásukat. Amíg az ember él - remél. Közhely, de igaz. Az én reményem: az unokáim. Ha egyáltalán érdekel ez az évezred, csak azért horgad fel bennem a kíváncsiság, hogy unokám miként ötvözi majd a környezet erkölcsét a tőlem kapott tartással, amelybe igyekszem beleépíteni nyelvünk, történelmünk és minden jó szokásunkat. Az itt félreállított bevándorló szidja a svédeket. Nehezen viseli alamuszóságukat, sunyiságukat, mögöttes beszédüket,

gyávaságukat. Akárhon is megfordultam - állítom, hogy Romániát és az ott lakók természetét ismerem -, mindenütt láttam és tanultam a jót. Nem értem magyarjainkat, hogy miért nem képesek az otthoni és az itteni jót különválasztani a hitványtól, a túlhaladottól, amely itt is, ott is létezik. Kétkedve néznek rám, amikor nem szégyellem hangos szóval az utcán is magyarul tanítani unokáim. Nem svéd nyelvét kurtítom ezzel, hanem a magyart bővitem. Fiúunokám már öt évesen tudatosan két részben gyarapította szótárát, mindig kiegészítjük a magyart a megfelelő svéd kifejezéssel, a svédet pedig a magyarral. A kifejezéseket is megosztjuk. A svéd „nem van” megfelelője a magyar nincs, és azt is érzékeli, hogy ez az utóbbi tömörebb. Hosszú út áll előttünk. A következő száz esztendőől azt várom, hogy nekem is jusson belőle legalább tíz esztendő, hogy mellette és testvérei mellett tanítóskodhassam.

Mi lesz majd a nyugati magyarsággal? Ez is kultúrájától függ. Több olyan embert ismerek, aki negyven éve itt él, de nyelvét nemcsak megtartotta, hanem kiművelte. Olvasással, írással. És nemcsak a szórványokból nyugati szórványba érkezők közül valók ők, akikben nem tudom miért, de erősebb a nemzetiségükhöz való ragaszkodás, mint másokban, hanem anyaországiak is vannak közöttük szép számmal. Ők nem a megalázó kisebbségből jöttek az emberséges kisebbségbe, ők általában csupán csak jó módú polgárok akartak lenni, és szerencsével azzá is váltak. A magam fajtába mélyen benne maradt az elődöktől örökölt körömszakításig folytatott ellenállás a beolvadás ellen. Ez is egy olyan energia, ami többletként nagyobb munkabírást, szorgalmat fejleszthet bennünk a mindnyájunkat környékező eltompulás ellen.

Egy közepesnek sem nagy erdélyi magyar író írta közhelyként: Az ember - lusta állat!. Ha kevésbé lesz az, jövője reményteljesebb. Ne politizálj, építkezz! - adta ki a negyvenes években Móricz Zsigmond, akivel apám, Balogh Edgár szervezésében az erdélyi munkást megszemélyesítve, együtt ebédelt egyszer. Háború volt. Mi mindig háborúban vagy háborúk után vagyunk. Építkeznünk kell egyszer már végre, sokat próbált őseink fiaskói ellenére: legalulról fölfelé. A nyugati magyarság nincs nagyobb veszélyben, mint az erdélyi vagy az anyaországi, de veszélyben van, ha a haza lemond rólunk. A fergeteges civilizáció jóvoltából csökkentek és gyakorlatilag megszűnnek a lehetséges emberi kapcsolatok közötti távolságok. És hiszem, hogy lehetségesek ezek a kapcsolatok, Ha a magyarság megmarad otthon, a nyugati magyarság is felvirágzik, és magára talál nemzetisége éltetésében. A zsidóság is megmaradt és pompázik világszerte. Az ész teremti a reményt. Jót cselekszik az, aki a világba szerteszét kalandozó magyarokat gondolatok köré csoportosítva összegyűjti, együttgondolkodásra készíti. A nyugatiak sikereinek előszámlálása mögött, ha a gyűjteményes ember nem is akarja, kivillan önmagukkal való küzdelmeiknek a színe, a szaga, és titkolva is kiderül, hogy a vándorbot és a hazát keresés a világban nem éppen sétalovaglás. És az önmagunkban járt utat nemcsak bölcsességgel mérik, hanem idegrángató fájdalmakkal, üres lélekbemarkolásokkal, lemondással és sírig tartó fészkelődésekkel, mint amikor valaki nem a neki való készruhát hordja, és sehogy sem érzi jól magát benne.

A kisközösségektől - megszámlálhatóságunkig

Az egymásellenesség betegségének gyógymódja nem az elkülönülés, hanem a körütekintő közösségépítés. Ez nem holmi „kutyaharapást szőrével” gyógyítás, hanem hagyományainkra alapozott felismerés. Szomorúan tapasztalhattuk, hogy három magyar közül az egyik besúgó volt. Sokatmondó túlzásként halljuk, hogy három magyar olykor négy párt. Minden második magyart árulónak, kommunistának, pufajkásnak is neveztek már mindenkor felcsattanni kész honfitársaink. Divat ma felemelt hangon belekötni az „élő fába” is.

Az egymásellenesség terjedő szokása az is, hogy levegőnek nézzük egymást. Nem tudok róla, tehát nincs is. Nem érdekel, hogy mit mond, mit ír, mit cselekszik. Csak éppen „annyira érdekel”, hogy minden lehető módon elősegítsem kirekesztését a „mi” körünkől, a „mi” világunkból. Ezt a szokást erősíti a magas szintre emelt „mögöttes beszéd” is, amely a magyaros nyíltságnak tökéletes ellentéte. Ha mégis bekerül „közénk” valamely nemkívánatos, akkor távolléttemmel tüntetek. Nem keveredem, mert még „elkorpásodom”. A közösség aztán sajnálhatja hiányomat...

Az ilyenszerű viselkedés nemcsak bölcsességihiányos, hanem nemzetellenes is. A szülőhazán kívüliek nagyobbik részére persze, nem hat az ilyen nemzetpolitikai szempontú megállapítás. Ezért kénytelenek vagyunk a fenti viselkedések eredőjeként olyan általános emberi rossz tulajdonságokat is említeni, amelyek az oktondiságtól a tudatlanságig terjedve megakadályoznak bennünket a társas lényektől általában joggal elvárt társadalmi élet hasznos gyakorlatában. Eszembe jut Wass Albert találó meghatározása, - élete alkonyán még levelezhettem az Erdélyi Szépmíves Céh feltámasztása ügyében -, miszerint **rontó, gyűjtő és látó** emberek vagyunk. Az első haladás-ellenességet, a második harácsolást, a harmadik pedig ritka adományként, bölcs jövőbelátást jelent. Ennek vagyunk jócskán még mindig híjával.

Feltételezzük, hogy nemzetellenességünk nem tudatos, de magyarságtudatunk még kialakulatlan. Lefoglálnak a hétköznapi kenyérkereset ügyei, életcélunk csupán a meggazdagodás, többek akarunk lenni némely dologban legalább, mint azok a környezetünkben élők, akikre még kénytelenek vagyunk felnézni, akiket a társadalom fölébünk sorol. Megnyugtatóan magyarázzuk már magunknak törtetésünket, önzőségünket, irigységünket, kivagyiskodásainkat, mert eszünknek, alkalmazkodási képességeinknek, szorgalmunknak és vasakaratumknak

megfelelően eredményesnek mondhatjuk magunk választott hazánkban. Nem firtatjuk Wass Albert figyelmeztetését. Magyarságunk sem okoz szívfájdító érzést. Nem könnyezünk a Himnusz hallatán, a piros-fehér-zöld zászló láttán nem emelkedik a vérnyomásunk, a magyarul megszólaló „idegenhez” nem vonz mágnesként az anyanyelv dallama. Szóval, ha mindent levetköztünk már, amit örökölt nemzetiségünkől elődeink büszkeségként reánk hagytak, elanyagiasodott világunkban, akarattunk ellenére is, marad még egy kötelék, amellyel számolnunk mindig érdemes, hiszen örök, és pénzben is kifejezhető érték.

Nyelvünkről van szó.

Magyar tudásunk romolhat bármennyire is, megmarad és kamatoztatható. Jól számol, aki anyanyelvét ápolni érdemesnek, továbbadni szükségesnek tartja. Az, hogy a külföldre szakadtak második vagy a harmadik nemzedékének nagy része már nem beszél magyarul, senkit se készíthet az anyanyelvről való lemondásra, hiszen a mostani civilizációs körülmények között az eddigieknél sokkal könnyebben megtarthatjuk, ápolhatjuk, tökéletesíthetjük azt.

A családi nyelvhasználat, a rádió, a tévé stb. mellett leginkább az anyanyelvi közösség segíthet ebben. Az ilyen közösségek magától is alakulnak, de szervezni is kell ezeket.

Az idő parancsa ez.

Magyarságunk védelmére, a magyar betegségek gyógyítására szervezkednünk kell. A meglévő szervezkedések minőségén kell változtatnunk, azokat kiteljesítenünk kell, a mindannyiunktól elfogadott közös cél szemmel tartásával. A lehetetlenségig lecsupaszítva, múltunktól, politikától, önazonosságunktól és magyarságérzésüinktől is megfosztva: van olyan célunk, amely közösségkialakításra ösztönöz. Nehezen hihető, hogy a külföldön élő magyarok közül többen is, az általunk leírt módon elnemzetlenedtek volna. Helyzetük eltűlése csakis arra jó, hogy valamiféle magot találjunk - ha parányi is -, ami összeköt. A magyar szervezkedés megújításának szükségességét ezzel együtt, a régóta esedékes magyar összefogás követeli.

Az egyesült Európa összetartó, hagyományait felmutató és éltető magyarságot kíván. Ehhez pedig a szélrózsa minden irányába szétszórt magyarság korszerű szervezkedése szükséges.

Miért megint - mást?

A kitartó belső építés hiánya teszi korszerűtlené szervezeteinket. A megfogalmazott célok nem tagadják az alulról való építkezést, de a különféle csoportok vezetésére alkalmasnak talált, többnyire kijelölt vezetőknek sietősebb a szervezeten belüli, majd a szervezet nevében és a különféle társadalmi tisztségekért folytatott külső hatalmi harc, mint a szervezet valóságos tömegalapjának megteremtése.

A külföldi magyarság szervezeteit nagyjából három csoportba oszthatjuk.

1. A politikai hatalmi harc érdekében létesített pártok.
2. A rendezvényszolgáltatás-központú szervezetek.
3. Az öntevékeny művelődési csoportok.

Mindhárom csoportban közös a magyarok összefogásának igénye, és fellelhető bennük a különféle eredményességgel végzett népművelés is, de tevékenységük nélkülözi az ott élő magyarok számához viszonyított tömegalapot.

Nyugaton

A nyugati magyarság különféle szervezeteinek gyakorlatából azt látjuk, hogy többnyire nem az öntevékenységet részesítik előnyben, hanem megelégednek a rendezvényszervezői szolgáltatásokkal.

A magyarok szervezettségének jó példájaként szokták emlegetni Svédországot. A magyar szervezetek itt szövetségbe tömörültek, és többnyire a központ meghívott előadóit, ilyen-olyan együtteseit fogadják. Két-három városban száznál több, máshol néha csak tizenvalahány a nézők száma. Ezt évente egy-két bál rendezésével töldják meg a helyiek. A stockholmi Magyar Ház klubrendezvényein kívül a kisvárosokban elvétve akad itt-ott egy-egy magyar konyha-, női testnevelő-, olvasó- és egyéb kör. Összességében inkább nézőkre, mint cselekvőkre, inkább hallgatóságra, tétlen résztvevőkre számítanak a szervezők.

Svédországban a körülbelüli felmérés alapján, a rövidebb, vagy hosszabb ideig itt munkát vállalókkal együtt számított több mint százezer magyar közül csak minden huszadik tagja valamelyik magyar szervezetnek, a cselekvő magyarok száma pedig alig több mint a különféle vezetőségbe jutott tagok száma. A tagság többsége jó, ha a tagdíj befizetésére korlátozza kapcsolatát a magyar szervezettel. A szervezeten kívül elvétve vannak kisebb-nagyobb baráti körök, rendszeresen focizó, húsz-harminc tagot számláló másféle körök, irodalompártoló, lappártoló- és más klubszerű tevékenységre alakult csoportosulások. Az anyanyelvápoló körök, és a kölcsönös kapcsolattartást állandósító városnegyedi csoportok kialakítására tett próbálkozások a szervezetek vezetőinek érdektelensége miatt sikertelenek. Olyan is előfordul, hogy néhány tagból álló érdekcsoport, az örökös vezetés jogát a tagok módszeres elidegenítésével, szűk körű baráti körének támogatásával biztosítja a többségnek érdektelen választásokon. A vezetők tettvágyát többnyire nem a közösség szolgálata, hanem a hatalomvágy fűti, és ehhez a szülőföldjükön látott és tapasztalt hatalomtartó, diktatórikus módszereket is megszegyenítő uralkodói magatartást követnek.

Az öntevékeny művelődési csoportok lehetnének a szervezési megújulás alapjai. Az olyan kisközösségek, amelyek valamiféle cselekvésre alakulnak. Ha magyar sajátosságaink közé sorolhatjuk a kitartó szorgalmat, a másokat is lelkesítő közös munkát - ez a tulajdonság többnyire egyenes arányban csökken a külföldre kerülés idejének növekedésével -, azt álmodhatjuk, hogy a jövőben nem a tagsági díj lesz a magyar szervezetekhez való tartozás alapja, hanem a magunk hasznára alakított kisközösségi együttlétek együtt cselekvések. Meghatározható lehetne például bizonyos óraszám, amelynek idejét valamely magyar közösség szolgáltatásban töltünk el. Tessék elképzelni azt a mondjuk tíz valahány magyar emberből álló csoportot, amely egyik tagjának születésnapját rendezi. Segíthet ez a csoport egyik idősebb beteg tagjának aprólékosan megosztott látogatásában, gyerekeik játszódélutánjainak kialakításában, felügyeletében és másféle társas együttlétek szervezésében is. A különféle együttlétek és emberbaráti kapcsolatok kialakításának követendő jó példáit cserkészeink tevékenységéből is átvehetjük. A lényeg az együttlét. Az, hogy a kisközösségekben anyanyelvüket gyakorolhassuk, gondolatot cseréljünk, hagyományainkat éltsessük.

Nincs új a Nap alatt. A kisközösségek kialakításának szép egyházi példáját tapasztalhattam az egyik Atlanta-környéki kisvárosban. Az istentiszteletre összegyűlt hívek, a kávézóhelyen elhelyezett néhány számítógépes nyilvántartást végző fiatalnál jelentkeztek. Bejegyzett adataik ismeretében hasonló foglalkozással, gyermekszámmal, szabadidőben kedvelt foglalatossággal stb. rendelkező három másik családfővel és feleséggel való találkozásra felszólító levelet kaptak valamely mindannyiukhoz közeli vendéglátóhelyen. Ha rokonszenvesnek találták egymást, megállapodtak valamely rendszeres együttlétben, ahol már a gyerekek is megjelentek, és folytathatták az ismeretséget kölcsönös vendéglátással. Azoknak, akiknek

valamilyen okból nem tetszett a társaság, következő alkalommal újrapróbálkozhatott a számítógépes nyilvántartás és az egyházi kapcsolatteremtő szolgálat önkénteseinek segítségével. Persze, nem magyar egyházi közösségről van szó, de a példa miért ne lehetne ragadós?

Az ilyen kisközösségek a magyar családi életben is a rokoni és baráti kapcsolattartás révén alakulnak, alakulhatnak. Ezeket bővítve, a magánosokat is bekapcsolva, a szomszédolást kialakítva léphetne nagyot tömegalapjainak megteremtésében minden külhoni magyar szervezet.

A tízes és a többiek

Időszerű nemzetmegmentő feladatainkat nem hagyhatjuk csupán a magától alakult, rendszertelenül működő kiscsoportokra, rokoni, baráti társaságokra. A külhoni magyarságnak az anyaországiaknál inkább tudnia kell egymásról, segítenie kell egymásnak, szervezkednie kell. Időszerű nemzetmentő feladatainkhoz nem elegendők a magától alakult rokoni és baráti társaságok, a magyar szervezetek havonként vagy még ritkább előforduló egy-két órás cselekvényszegény együttlétei, az istentiszteleti áhítatok, az évenként vagy még ritkábban megrendezett választásokon a kézfelemelések, az előadóknak kijáró tapshoz való hozzájárulások. Több kell a fiatalok és a gyermekek nyári táboroztatásánál, az évenként egy-két magyar bálnál, a nemzeti ünnepekről való megemlékezésnél is.

Szervezkedésünk kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai, megnövekedett feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet.

(Lásd még: Dr. Müller Rezső: *A székely tizedesek. Debreceni szemle, 1939. 1. szám*; Dr. Zolnai Lajos: *Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tíz házgazdák, Debreceni Szemle, 1939, 3. szám*; Vámszer Géza: *Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szórvány, Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1942*; Csizmadia Andor: *Tizedesek és fertálymesterek, Dunántúli szemle, 1942. 1-2. szám*; Csizmadia Andor: *A kolozsvári tizedesek, Nép- és családvédelem II, 1942. 8. szám*; Csizmadia Andor: *Fertálymesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében, Szociális Szemle, III. 1942. 4-6. szám*; Puskás Lajos: *Tizedesség és a kolozsvári tizedesek, Kolozsvár, 1942*; Csörtán Márton: *A kolozsvári tízes szervezet, Hítel, Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1943, 4. szám*; Tar Károly: *Magyar szerveződés, Szabadság, 2004*; Tar Károly: *Magyar dolgok, Erdélyi Kiskönyvtár 22, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2002*)

László Gyula, a honfoglaló magyar nép életét bemutató könyvében (A honfoglaló magyarok élete, Püski, Budapest, 1997) bizonyítja, hogy a magyar nagycsalád neve, a szláv *család* jövevényszó megjelenéséig, a *nép, had, nem, ág* kifejezések csoportjába tartozó *falú* volt, amelyben a 10-es rendszer volt érvényben. Eleink mágikus erőt tulajdonítottak a tízes számnak. A falu tíz tagjának képviseletében a kiválasztott, akár tüzes próbát is tehetett a kisközösség tisztaságának bizonyítására. Ha a templomtól távolabb eső falu népe valamiért nem mehetett templomba, „mégis egy közülük menjen el mindnyájuk képében”, szólta Szent László egyik parancsolatja. A 10, 100, 1000, 10.000-es rendszer a keleti népek hadseregszervezésének alapja volt, és nyomai megtalálhatók Szent István és Szent László törvényeiben. Ilyenformán a tízes egységbe tartozó családok egybetelepítésével, „Szent István egyszerre szolgálta az ország katonai érdekeit és az egyházi szervezetet.” Mert hagyományainkban elevenen élt a gondolat, hogy a vezető, a fejedelem, a későbbiekben pedig a király, elsősorban nem a föld ura, hanem népének a vezetője. Régi közösségsszervezetünkben az ember volt a fontos, és ezt tükrözi tízes rendszerünk is.

A régi magyar gyalogságnál minden tized alja nép élén egy-egy tizedes állott. Első királyunk tízfalunként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a

városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendők szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. A német városjogi hatásnak tulajdoníthatóan később előtérbe került a fertálmesteri megbízatás, de talán éppen demokratikus voltuknál fogva megmaradtak a tizedes szervezetek is. A tizedesek megbízható és tiszteletbeli összekötők voltak a polgárság és a hatóság között. Tíz tízes szervezet élén a főtizedes állott, később hadnagyok, utca kapitányok sorakoztak a ranglétrán, és részt vettek a városi tanácsban. A fertálmesterek (városnegyedi vezetők) főként rendészeti teendőket láttak el, összeírásokat végeztek, közvetítették és felügyelték a tanács rendelkezéseit.

Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, de Debrecenben, Kőszegen, Szombat-helyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak a fertálmesteri tisztség visszaállításával.

A kolozsvári tapasztalatokról Csörtán Márton megállapíthatta, hogy társadalmunkat csak „a magyar lélek törvényei szerint lehet tartósan felépíteni”, a kolozsvári tizedesség nem kezdte munkáját előre elkészített „alapszabályokkal” vagy „tisztikar választásával”, hanem önzetlen munkára nevelő intézményként, amely a régi katonai és a későbbi közigazgatási jelleggel szemben nemzetnevelő feladatokat vállalt. És mint ilyen a legsikerültebb magyar pedagógiai mozgalomból a cserkészlet eszméiből is sokat átvett olyannyira, hogy munkáját tragikus haláláig, maga Teleki Pál is, jó akarattal figyelemmel kísérte.

A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét.

„Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről ... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggodás és tetterekészség mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználatlanul hagyni vétség a nemzetközösség ellen.”

Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa ma is alkalmazásra vár. Olyan vezetőkre, akik megválasztásukkal nem szédülnek a mindentudók, a mindent maguk végzők, a mindent maguk diktálók sajnálni való átlagember szintjére, hanem a nehezebbet választva a cselekvés tanítómesterét hagyják a legszelebbebb alapokon érvényesülni.

A kolozsvári tizedes szervezeteknek a társadalom legkülönbözőbb fokán állókat sikerült közös nevezőre hoznia, a közösségi feladatok végzésében mindenki a maga által legjobban ismert területen és környezetében tevékenykedhetett. Nemcsak közös szórakozási és összejöveteli lehetőséget teremtettek, hanem a polgármester rendelkezéseit okosan értelmezve közvetítették, népjóléti munkát végeztek, rájuk bízta például a háborús szűk időkben bevezetett hatósági jegyek kiosztását is. Önkéntesen felvilágosítottak, tanácsoltak, kezdeményeztek. Arra törekedtek, hogy a magyar magyarral közösséget valóban alkosson. Havonta egyszer panasznapra mentek a polgármester elé. Hatalom nem volt a kezükben, tekintélyüket csakis

érzelmi alapon érthették el. Önzetlenül, igazságosan, szolgálatkészen kellett élniük, magán-életük legbensőbb rejtekeit felmutatva szereztek maguknak megbecsülést. Olyan szűrésen estek át, ahol nem számított sem az iskolázottság, sem a társadalmi állás vagy vagyonosság, hanem csakis a jó szándék, a magyar közösségért való áldozatkészség. Az volt a tizedes, aki ebből a döntő szempontból megütötte a mértéket, emberien viselkedett és tényleges munkát végzett. Puskás Lajos felmérése alapján kimutatta, hogy az általánosságban elfogadott társadalmi tényezők tíz százaléka mellett az életközösségek létrehozásának tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvésképtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat.

1942-ben ötszáz derék tizedest tartottak nyilván Kolozsváron. Szervezettségük gyümölcseként működött az a háború utáni városi tanács is, amely a szovjet parancsokság által kiharcolt román hatóság újra bejövetele előtt rendet teremtett és tartott a városban.

Céljainkhoz igazítva

Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére. Arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésébe. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádió- és tévéadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon, ingyenes csevegő- és videórendszerek segítségével bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományörző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut.

Az új évezreddel új szakasz kezdődik a nemzetnevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye.

Mindez nem sokat ér családepítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősítenünk, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarságtudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek.

Magyar népszámlálást!

A munkát megszámlálásunkkal kezdhethetnénk. Az anyaország nemrég lebonyolított népszámlálása magától értődően kínálta ezt a feladatot. Halottunk fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné.

Ebben az olyan magas civilizációs szintet elért országban, mint Svédország, most új lehetőségei nyíltak. Fiatal munkatársaim javaslatára kipróbáltam azt a keresőt, amelybe a magyar családi neveket, majd a magyar keresztnéveket, gyakoriságuk táblázatának felhasználásával rendre beírva, nemcsak postacímüket, telefonjaik számát kaptam meg pillanatok alatt, hanem lakóhelyük térképén azt a pontot is láthatom, ahol laknak. Azok, akik bátrabbak voltak, valószínűleg nincs takargatnivalójuk, mesterségüket, villámposta-címüket is megadták. Örömmel konstatálhattam, hogy az évekkel ezelőtt végzett telefonkönyves felméréséből valószínűsített számadatok valósak. Városomban és a hozzátartozó kisebb helységeiben ezer magyar lélek él. Csámcsogni való adatok sorában például az is kiderült, hogy éppen ezer Éva

szépsége teszi kellemessé a lundi férfiak ünnep- és hétköznapijait. Két nap alatt félezer „magyar ismerősre” tettem szert. Ehhez még hozzá kell adnom a házasság, vagy más okból nevet változtatókat, a gyerekeket, vagyis inkább csak a csecsemőket, akiknek még nincs telefonjuk.

A svédországi Lundban már eddig is tanulságos próbálkozás történt szomszédi magyar csoportok kialakítására a helyi magyar lap segítségével. Ennek legfőbb tanulsága az volt, hogy a magyarok összeírásához a magyar szervezet vezetőségén kívül az egész tagság munkavállalása elengedhetetlen. Éppen ez teszi még értékesebbé az egész országra terjedő összeírást, hiszen olyan munkát lehet ezzel az egyesület tagjaira bízni, amelynek végzésével belekóstolhatnak az évek óta hangoztatott **Tudnunk kell egymásról!** jelszó gyakorlatába. Tessék csak elképzelni, ha mind a harmincöt svédországi magyar egyesület tagsága kap majd valamennyit ebből a feladatból, ez felér egy országos eredményes tagtoborzás kezdetével, a sikerélmények pedig mindnyájunkban erősítik a hovatartozás érzését. Elsősorban a nyugdíjasokra és a számítógépes munkát játszva végző gyermekekre, a fiatalokra kellene bízni ezt a munkát.

„Nem lehet!” - hallom a tétlenségre szoktatottak sajnálkozó elutasítását. Aztán áradatként jön, hogy ezért vagy azért nem lehet. Egyszer egy tevékeny vállaltvezető irodájában ezt olvastam a szembetűnő feliratról: Ha valamit nem akarsz megtenni száz okot is kitalálsz, hogy miért nem lehet. „Lehet vagy nem lehet?”, „Mi nem lehet?”, „Hogyan lehet?” - a két világháború közötti sorsmérlegelő erdélyi vitából idézett írárok címsorának végén bennem mindig felhorgad Reményik Sándor felkiáltójel nélküli mondata: Lehet, mert kell.

Tömegalap nélkül, félkarú óriás sem lehet a magyar szervezkedés. Megszámláltatásunkkal kezdődhetne minden elképzelt összefogás.

Hozzávetőleges számítások szerint Svédországban minden három-századik ember magyar. De csak minden hatodiknak-hetediknek van valamilyen kapcsolata magyar egyesülettel. Lundban, ebben a 134 nemzetiséget számoló egyetemi városban csupán minden tizedik-tizenegyedik szerepel a magyar egyesület nyilvántartásában. Itt negyven gyermek és fiatal kíván anyanyelvén is tanulni, de a kisgyermeket és az óvodáskorúakat, szülők összefogásával a vasárnapi *Magyar óvoda* okítja, tanítja magyarul is játszani.

A magyar egyesületek vezetősége serkenthetné a tagokat az összeírás, később pedig az önkéntes és tiszteletbeli tizedesi megbízatás elvállalására. A kialakított csoportok második évi működése kezdetén aztán a tízes szervezet (tíznel több vagy kevesebb) tagjai megerősíthetik tisztségében a tizedest, vagy újat választhatnak a közösség szolgálatára.

A tízesek szolgálata

Azt, hogy miben is álljon a szóránymagyarság mai tizedesének szolgálata, milyen módon alakítsák ki sokféle emberi kapcsolataik ezt a tagok akarata, igénye, életvitelük körülményei határozzák meg. Az ötletek, akár az újságírás remekeinek eredője, „az utcán hevernek”. Vegyük elő a régi polgári élet szórakoztató szokásait, a nagycsaládok együttléteinek tanulságait, a meglévő, a magától alakult csoportosulások gyakorlatát. Figyeljünk egymásra, tanuljunk meg újra méltón ünnepelni barátainkat, ismerőseinket, ne csak foglalkozunk gyermekeinkkel, unokáinkkal, hanem játszunk, gondolkozzunk együtt velük, szakítsunk időt a vidámságra, teremtsünk naponta magunknak és másoknak is örömet. Tanuljunk vitázni, ne csak beszélgessünk, hanem cseréljünk gondolatokat, ismerkedjünk és ismertessük a magyar élet múltjának és jelenének lelket melengető történeteit. Szoktassuk magunkat az irodalom és a művészetek ismeretére, osszuk meg olvasásélményeinket, legyen közösségi feladatunk a magyarosan nyílt, tiszta és tömör beszéd.

Nem lehet! - szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen próbáltunk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődömségtől a tudatlan elnemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az „egyszer élünk” filozófiáig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, legnyomósabb érvünk a jövőt kereső múlt században fogant: „Lehet, mert kell.” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindennek fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

„Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról...”

A nyugati régióban a magyar egyesületek nemzeti-önazonosság-megtartó munkájuk fő feladata az anyanyelvoktatás elősegítése, de önerőből ezt sikeresen nem végezhetik. Elsősorban szakmai segítséggel lehetne segíteni az anyanyelvoktatást a nyugati régiókban, Szemléletváltással, hogy az EU országaként, az államok kölcsönös együttműködésével tovább növelhetővé váljék a nyelvtanítás szakmai színvonala. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az Unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Véleményem szerint a magyar kormány diplomáciai úton elérheti az Európai Unió országaiban, hogy a befogadottak anyanyelvi oktatásának megfelelő szintjét az anyaországok illetékesei, kölcsönösen biztosítsák, ellenőrizzék és szavatolják. Egy hozzánk ellátogató magyar honatya és egy az Európai Unió Parlamentjében tevékenykedő, nyugaton élő képviselő, valamint a Határon Túli Magyarok Hivatalának segítségét kértük a következő konkrét ügyekben:

1. Tudatában vagyunk annak, hogy a magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, ezt a nyelvi közösséget vállalják, joguk és egyben önként vállalt kötelességük, hogy megfelelően, tehát fokozatosan magasabb szinten elsajátíthassák, ápolhassák a magyar nyelvet. Az anyanyelvoktatás az európai régióban is a szülők felvilágosításával, nevelésével kezdődik. Olyan a magyar egyesületek és a magyar nyelvet tanítók munkáját elősegítő felnőtt-nevelési programot kellene kidolgozni, amely az anyanyelv megbecsülésének, értékeinek és hasznosságának bizonyítását szolgálja. Az anyanyelv színvonalatlan oktatása a szórványban élő magyarok műveltségi színvonal-alattiságát is mutatja.
2. Az óvodai nevelést, itt-ott szülői kezdeményezésre maguk a szülők végzik. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága által nyugatra kiküldött óvónők Svédországban is megfelelő szakmai alapot teremthetnének az önerőből fenntartott magyar óvodákban.
3. A svédországi anyanyelvoktatásban az oktatók többnyire képesítés nélküliek, képzettségük messze elmarad a kívánalmaktól, szakmai munkájuk ellenőrizetlen, heti negyven perces anyanyelvi tanításuk tervezetlen, nem elég célirányos. Szükség volna anyaországi szakemberek általi kiválasztásukra, irányításukra. Egyféle anyaországi, oktató-tapasztalatcserét végző, utazó tanfelügyelőre volna szükség addig is, amíg az anyanyelvet tanítók kinevezésébe az anyaországnak nagyobb beleszólási jogot biztosítanak
4. Nagy szükség van a nyugati régiókban dolgozó tanárok részvételével kidolgozott és a heti egy magyar óra lehetőségeihez igazított tankönyvekre.

5. Önszerveződésünk a nyugati és az uniós régióban hiányos. Elő kellene segíteni a magyar egyesületek egész tagságát megmozgató „magyar népszámlálást”, ennek keretében pedig a tanulók összeírását. A magyar anyanyelvoktatásban résztvevők számbeli stb., felmérését, a kiküldött tanfelügyelők tényfeltáró dolgozataikban összesíthetnék.

6. Hasznos volna egy magyar nyelvű szövegszerkesztő szoftver elterjesztése, hogy elősegítse a helyes magyarságú levelezést. Felújításra, átdolgozásra vár az elavult svéd-magyar és a magyar-svéd szótár.

7. A fejlett skandináv informatikai lehetőségek erőteljesebb kihasználását, az e-társadalom adta lehetőségek jobb kihasználását javasoljuk (online tananyag lerakat, magyar tanárok online-közössége, naprakész adatbázis a magyar órákról, tanítókról, stb. Van ingyenes megoldás: Openoffice!)

8. Vendégtanárok küldésével, minél több fiatal anyanyelvi táborba való küldésével segíthet a Hivatal a jelenlegi sanyarú helyzeten.

A magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, ezt a nyelvi közösséget vállalják, joguk és egyben önként vállalt kötelességük, hogy megfelelően, tehát fokozatosan magasabb szinten elsajátíthassák, ápolhassák a magyar nyelvet. A Határon Túli Magyarok Hivatala léteiben hordozza azt a magyar politikusok által is több ízben megfogalmazott igényt, hogy tizenötmilliónyi magyar érdekében kell cselekednie. Az innen kiinduló gondolatsornak el kell jutnia ahhoz, hogy az anyaország és a kárpát-medencei magyarságon túlmenően, az uniós régióban élő magyarságnak anyanyelvi és hagyományörző gondjait is felvállalja. Kérjük, reméljük és várjuk az anyaország segítségét.

Magunkra támaszkodva

Az utóbbi esztendőknben egyre bizonyosabbá vált, hogy a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége, a magyar egyesületek tagságára támaszkodva oldhatja meg a magyarság megmaradásának reáháruló napi feladatait. Így született és működött jó ideig a stockholmi hétvégi iskola, s került a magyarság tulajdonába az egyházi tångagärdei mellett, két ház (Stockholmban és Kristianstadban), amit otthonunknak mondhatunk. Még él irodalmi és művészi alkotóink a műhelye az *Ághegy* című folyóirat, amely olyan virtuális értelmiségi közösséget alkothat, amelynek jótékony befolyása az északi országok magyar művelődésére vitathatatlan előnyöket jelent az anyanyelvápolásban és a hagyományörzésben.

De számításainkból nem hagyhatjuk ki az anyaország szellemi, erkölcsi segítségét. Az idő nekünk dolgozik. Az e-társadalom fokozatos gazdagodása révén ma, minden eddiginél közelebb vagyunk Magyarországhoz.

Az északon megtelepedett magyarság összeszámlálása azt is eszünkbe kell, hogy jutassa, hogy soha sem leszünk itt annyian, hogy önellátásra rendezkedjünk be a kultúrában a szellemi életben, amely különben is lehetetlenség, mert csak a műveltség folyamatos áramlása az, amely a világot életben tartja, jövőnket meghatározza. Gyökereinktől függ életben maradásunk. Sziszifuszi munkának tűnik a magunk és gyökereink előszámlálása. De sajátos helyzetünk, miszerint az egyik legelőrehaladottabb országban élünk, tegnapi álmaink, megvalósíthatóságát szavatolja. Egyszerűbben fogalmazva:

Lehet, mert - most - lehet!

A nevekről

*„kezdem szégyellni a nevem
mert mint a halál kitakar
még elsuttogni sem merem
mennyire ősi és magyar*

*még fenekükön a kakukk-
tojáshéj de már turulok
magyar uraim és maguk
között lenni már nem tudok”*

Kányádi Sándor

Életünk egyetlen nagy utazás, amelynek során minden találkozás a megismerés élményét nyújtja. Évtizedekig gyakorolt mesterségem miatt riport- és interjúalanyaimat, de ismerőseimet is, nem csupán a keresztnévükön, hanem családnévükkel teljes nevükön véstem emlékezetembe. A „nomen est omen” igazságát is tapasztalhattam.

Érthetetlenséget is hordunk

A családnév sokféle jelentések hordozói. Egyik jelentésével, a másik a mai ember számára érthetetlenségével tűnik ki. A történelem során a nevek a viselőik által valamiért óhajtott, máskor a rájuk erőszakolt változtatások jeleit hordják magukon. A *magyar nyelv története* című egyetemi tankönyvben Benkő Loránd azt írja, hogy a tulajdonneveket nem lehet értelmezni, ebben különböznek közszavainktól, de mindenkinek van az idők folyamán változó hangulati velejárója. Ha könnyűszerrel számos tulajdonnév magyar eredetére következtethetünk, ez azért van, mert ma is élő magyar közszóból sarjadtak. Az idők folyamán rengeteg idegen eredetű földrajzi- és személynevekkel gazdagodtunk, amelyeket készen kaptunk, amelyeket nem értünk, csak alkalmazzuk. Keresztneveink nagyobb része ilyen. Amikor államalapításunkról beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról, hogy ez anyanyelvünk visszaszorításával járt.

Magyar személynevekről Konsztantinosz császár tudósít a 10. század közepéről. Az általa feljegyzett Árpád-kori nevek között sok a török eredetű. A kereszténység felvételével az egyházi eredetű személynevek visszaszorították az ősi magyar nevek használatát, a keresztiségben mindenki latin nevet kapott. A befogadott idegenekkel elszaporodtak a számunkra jelentés nélküli nevek. A magyar névadás egyetlen nevet ismert, amit viselője valamely tulajdonságáról vagy életkörülményeivel összefüggően kapott. Ez a név nem öröklődött. A később kialakult családnévben majd a ragadványnevek terjedésében leljük ennek a szokásnak egyféle folytatását. A 13. századtól kezdve a világi és az egyházi névadás egységbe olvadt. A családnév a „dictus” kapcsolással, a „filius”, a „fia” használatával vagy a származás vagy a birtok helyét jelölő névnek a „de”-vel való közbevetésével kapcsolódtak a keresztnévhez. A 17.-18. században, még mindig a latin írásbeliség alapján, divatban voltak az „alias”-nevek, amikor a család- és a keresztnévhez harmadik névként ragadványnevet ragasztottak. A 19. században mesterségesen magyarosították nevüket az idegen eredetű személyek. Innen a hazafiasnak látszó álromantika jegyében született ss-sel, ff-fel, -vári, -falvi, -földi, -kuti, -fi, -y stb. végződéssel és Szent- előtaggal feltűnően „csinált” nevek. Erőszakoltságuk ellenére ezek javára írható, hogy ma is érthetőek. Az utóbbi időkben elterjedt „ősmagyar” neveink jelentését is csupán névszótáraink segítségével tisztázhatjuk.

Családneviink eredetiink jelzője

Mégis elmondhatjuk, hogy még azok a személyneveink is, amelyek értelmezhetetlenek, hangulatukban őrzik a magyar eredetet. Csakhogy a magyar nevek száma hovatovább csökkenni látszik. Nincs erre statisztikai adat, de nézzünk bele a telefonkönyvbe, figyeljük meg egy-egy tévéműsor záró névsorát: meglepően sok az idegen nevű magyar. A mostanában kedvelt keresztnemek többsége nem magyar. Kapcsolatban van ezzel burjánzó zagyvanyelvűségünk? Sejtem, hogy szoros kapcsolatban. Amikor a magyar tudományos embert ismételten figyelmeztetnie kell a riporternek a tévében, hogy fordítsa magyarra a szót. Amikor a szakkönyvben hemzsegek az olyan mondatok, amelyekben a magyar szót már csak töltelékként használja a szerző. Amikor az istentiszteleten a latin szavak kerülnek előtérbe. Amikor a latin szavakkal teletűzdelt beszédűről kiderül, hogy nem tud latinul. Amikor az üzleti életben és a számítógépes világban az angol nyelvet beszélők közül is csak a beavatottak értik mi micsoda. Amikor az angol sem érti kifacsart magyar-angol zagyvanyelvünket. Amikor az ifjúság nyelvében játékos szóalkotás céljából csupa angol eredetű szót használnak. Amikor idegen nyelvekből tükörfordítással kierőszakolt szavakat hangoztatunk. Amikor a keresztlevelekben csupa Erika, Rita, Bernadett, Krisztina, Renáta, Bea, Jony, Roland, Frank, Mikael, Jimmy, Antoni, Bernárd, Cristián, Cristoph, Harald, Manfréd és sok már sokszor kifacsart, se nem idegen, se nem magyar név szerepel.

Úgy tűnik, hogy idegen nevű magyarjaink mindig is könnyűszerrel keverték a divatos idegen szavakat a magyar szavakkal. Aki zavarban van érthetetlen idegen neve miatt, könnyebben enged a kevertnyelvűségnek, tudat alatt, talán kevésbé ragaszkodik ahhoz, hogy tiszta magyarsággal fejezze ki magát. Ez a feltételezés nem biztos, hogy igaz. Azért, mert bizonyíthatatlan. És azért is, mert rossz irányba vezetne.

Idegen névvel magyarok

A nevek eredetét firtatva óhatatlanul felvetődik a *Ki a magyar?* kérdés. És példák hosszú sorával sem cáfolhatnánk, hogy idegen nevű vagy akár idegen beszédű nagy embereink, akik a magyarság legjobbjai közé tartoznak, bár nem magyar származásúak, de magyarok. Számtalan ilyen példát más nemzetek történelméből, irodalmából, jelenéből is idézhetnénk. A számunkra talán legismertebbet emlitem Petőfi és Eminescu példájával. Mindketten -vics végződésű családnevet örökölték. Lehetek volna Petrovics és Eminovics néven más nemzet fiai. De olyan hazában születtek, olyan műveltségen cseperedtek, olyan nyelven szóltak, amelyen aztán világhíresen nagyot alkottak. És, hogy csak kapásból vett nevekkal folytassam: Janus Pannonius magyarságáról szólva, ellentétes példaként Oláh Miklós oláhságát erőltethetjük-e? Közismertek, akiknek a nevét álmaimban is örzi tiszteletem: Heltai Gáspár (Caspar von Heltau), Dávid Ferenc (Hertel), Kós Károly (Kosch), Karácsonyi Benő (Klärman), Balogh Edgár (Kessler), Örkény István (Österreicher)... És a magyar ügyekért halt vértanúink, az aradi tizenhármak többsége, tudományos embereink, magyar származású Nobel-díjasaink, neves feltalálók, orvosaink, közembereink, barátaink, ismerősöseink nem magyar neve. Nem kívánom felsorolhatatlanul hosszú névsorral bizonyítani azt, hogy csupán nevünkkel, akármennyire ősi és magyar is az, nem feltétlenül bizonyíthatjuk magyarságunkat. De azt sem állíthatom, hogy családfánk törzséről örökölt nevünk nem jelent valami olyan értéket, amelyhez hasonlóan a mostanában régmúltunkra is fényt derítő génjeink hordoznak magukban. Végül is nemcsak akaratunk, vállalásunk, és az érzelmeinkből sugalló hovatarozás határozza meg nemzetiségünket, hanem eredetünk is. Amelyet a történelem során összekuszált, erőltetett vagy félelemből önként vállalt, a legtöbb esetben kibogozhatatlan névváltoztatásokkal megnyugtatóan nem bizonyíthatunk? (A kérdés a külhoni magyarságnak kedvezményeket ígérő törvény készítőinek is szeget ütött a fejébe. Végül is azt tartják célszerűnek, ha a

magyar, magyarnak vallja magát, de igazolja ezt azzal, hogy beszéli nyelvünket. És a vallása is lehet egyik bizonyítéka. Nevünk is lehet bizonyító, de az idegen nevűek magyarságát sem kérdőjelezhetjük meg.) Azt hiszem, nem erre jók a névvizsgálatok, a beszédes nevek világozóságát nélkülöző idegen nevek fölötti téblábolás. Hanem mire?

Akaratlanul is névvizsgálók vagyunk

Ha bemutatkozunk, ha rápillantunk a kapott névjegykártyára, a postaláda feliratára, valamely előadás falragaszára, a filmek szereplőinek névsorára. Amikor a rádió híreit hallgatjuk, az újságokat böngésszük - mindenütt nevekkal találkozunk. És megtanultuk, hogy a nevekből sok minden kiolvasható, sejthető. A kérdésre válaszolva, ide kívánczok néhány tanulságot most kínálva néhány régi és furcsa találkozásom története.

A Szatmár megyei Csanáloson minden évben összegyűlnek a faluból elszármazottak. Kirbájnak nevezik ott ezt az ünnepet, ami valószínűleg Kirchweih, amely németül búcsút jelent. Újságíróként jártam ott, és a községházán fellapozhattam néhány régi anyakönyvet. Meglepetésemben hangosan mondtam ki, hogy egyetlen magyar nevet sem találtam abban a nyilván-
tartásban. - Micsoda?! - kapták fel a fejüket mellettem az előjárók. - Mi, kérem - hangsúlyozták vérig sértetten - magyarok vagyunk! Bizonytalan fejingatásomra elfordultak tőlem, és aztán meg sem hívtak a szászosan gazdag díszebédre. Nem azt sajnáltam, hanem a magam értetlenségét. Álltam a községháza tágas, ünnepelőbe öltözött népekkel tele udvarán. A jó szemű ember onnan átlát az országhatáron Magyarországra. Azt, hogy tiszta német nevűk ellenére is magyarnak vallották magukat, úgy értettem, hogy a régóta dúló, erőszakos elrománosítás ellen, a nagyobb számú kisebbség mellett állnak. Tiszteletet érdemlő kiállításuk. Hány száz éve kapta a megyeszékhely a Szatmárnémeti nevet? Német jellegét akkor elismerte a hivatalos névadás is. A megyéhez tartozó Tasnádon két évszázada élnek az odatelepítettek szorgalmas svábokat. És ehhez a kisvároshoz közeli Béteken mesélte a községben született tanítónő, hogy családjá nevét hivatalból változtatták *Forteinbeizler*-ről *Forgó*-ra. Náluk úgy ment a magyarosítás, hogy nevük első három betűjét megtartva olyan toldalékot találtak a hivatalnokok, amellyel magyarul érthető nevet alkothattak. A község iskolájában most már három nyelven - románul, magyarul, németül - tanulhatnak a gyermekek. Néhány kivételtől eltekintve mindhárom tagozatra német eredetű tanulók járnak. Nem vagyok biztos benne, hogy a nemzetiségválasztásnak ez a valóban helyes módja. A tasnádiak is német szervezetet alakítottak, többen pedig kevés tudással vagy éppen német nyelvtudás nélkül szerencsét próbálnak Európában, visszatelepülnek évszázadokkal ezelőtt elhagyott hazájukba.

Őseik hazát cseréltek - szívet is?

Nem tudom milyen érzés idegen névvel magyarnak lenni. Azt sem tudom, milyen lelki sérülést okoz egyik-másik névváltoztatás vagy valamely értelmetlen név öröklése. De a nyilvánvalóan más nevű és más nemzetiségű ősök leszármazottainak olykor túlfűtött magyarsága mellbevágóan érint. Amikor magamat képzelem a helyükbe: fesszengek. És őseimet siratnám. Azt, hogy milyen sanyarú sorsuk volt, amikor nemzetiségüket és anyanyelvüket feladták. Mert ugye, azt prédikáljuk az utánunk jövőknek, hogy a világ bármely sarkában légy, a magyar nyelvet el ne feledd, nevedet megőrizd. És a hozzánk települtektől, a messziről jött idegen évszázada velünk együtt élő fiaitól szívesen vesszük a maguk önfeladását? Nem jól van ez így. Sántító a gondolat. A Nagy-Románia bővületében élők évszázada sietős változtatásokkal kívánják növelni a lakosság számával együtt a román nemzetiségűek számát is. Elcsodálkoztam, amikor évtizedekkel ezelőtt a megújított személyi igazolványokba, a magukat cigánynak nevezők nemzetiségi rovatába *rom* megjegyzést olvashattam. Ez már csak kétbetűnyi távolságra volt a többségi nemzetet képviselő polgárok jelölésétől. És így egy

kalap alá lehetett venni a magyar-, az oláh-, és más cigányokat. De egy a kényszer, és más a minden feladó belenyugvás a kivédhetetlenbe. Otthon vagyok a tasnádi Buchmüller és Bendel családokban. Könyvmolnárnak és Pántlikásnak fordítom tréfálkozva olykor a nevük. Magyarok. Nem tudnak németül, magyar a műveltségük, az érzelmük. A nevüket nem adták fel, nem változtatták. Nincs közöttük egyetlen tudathasadásos ember sem: romániai sváb magyaroknak vallják maguk. Őseiktől néhány magyarul is jól hangzó német szót örökölték és a sertéssonka utánozhatatlanul nagyszerű pácolásának receptjét. Így, csendes magyarságtudattal együtt - tisztelem őket. A második világháború végén német eredetükért férfiak és nők, házastársak egy-mástól elszakítva évekig robotoltak orosz földön. Nem a nyelvükért, nem a műveltségükért, nem az erősen megcsappant hagyományaikért - a nevükért szenvedtek annyi sok megaláztatást.

Nevelőapám nagyszülei - a Nägl család - valószínűleg Bajor-országból jöttek hajdanán, egy Temesvár melletti faluban telepedtek le, és onnan kerültek a mézeskalácsos mesterség felvirágoztatásának lehetőségét sejtve Kolozsvárra. Bátya Henrik, ő maga József, öccse már Zoltán. Anizsos, mandulás és egyéb ízletes pogácsaik celofáncsomagolására ragasztható névjegyén a kiejtésben használt Nägel név szerepelt. Nägl József csak élete végén értette meg, hogy büszke lehet családnévére, és csak a legvégső esetben kell azon változtatnia.

Az ugyancsak kolozsvári Karácsony Benő magyar íróként vállalta zsidóságát, és Klärman Bernád néven, a szabadítását megkísérlőket lebeszélve, osztozott, zsidó társai kegyetlen sorsában. Auschwitzban végzett vele a fasizmus. Példája arra is jó, hogy egyaránt tisztelheessen benne a különös érzékenységgű, életkedvvel teli magyar író, és a nemzetiségét, sajátosságát, nevét halálig megőrző, nagyszerű embert. Jóleső érzéssel nyugtázom, hogy nemcsak az enyém, hanem sokak kedvenc írója ma is.

Néhány személyre zsugorodott rokonságomban előfordul a Tiglezán név. Kezdőbetűjében ott a románosítás jegye. Fiatalember viselője arra gyanakszik, hogy nevüknek valamiféle köze lehet Ceglédhez, ennek közismert helynévéhez. De a nyelvtörténet és az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár segít a név megfejtésében, amikor a Cegléd helynevet, a fűzfát jelentő *cigle* ~ *cegle* közszóból vezeti le. *Ciglizni* pedig a *ciglivel* magam is *cigliztem*. Ez pedig egy olyan, többnyire szívós fűzfabotokkal játszott játék, amelyet Erdélyben még a második világháború után is kedveltek a szegény sorsú gyerekek. Ha rokonom visszamagyarosítaná a nevét, akkor bizonyára a Cigle, Cegle, Cigliző lehetne a családneve.

Ellenpéldául álljon itt egy, a Dés-melletti, istenháta mögötti román falucska, ahol a családnevek többsége egyetlen magyar ősré vezethető vissza származásukat. Megdőbbenve jártam körül a régi, romos kúriát, amelynek latin nyelvű kövein áll az egykori magyar földbirtokos neve. Oláh jobbágyokat telepített birtokára, és megkülönböztetésül a szomszéd földeken munkálkodóktól, hosszú évekre nyúló átmenettel, a saját családnevével jelölte embereit. Ez a megkülönböztető név maradt aztán többek családneve, amikor a névhasználatban áttértünk ennek használatára. Nyilván ez a név anyanyelvük kíváncsiaként ugyanúgy elrománosodott, mint a Rákóczi (Rakoți), Bercsenyi (Berceni), Nagy (Naghiu), Pap (Pop), stb.

Névváltoztatás nélkül

Megismétlődhet a 19. századi mesterséges névalakítás divatja? Elképzelhető. Most már nem csupán a származást fitogtató egykori korszellem kíváncsiaként, amely az ízléselődésig pöffeszkedő magyarkodással és kivagyiskodással társult, hanem a nyelvi kifejezés mindig is folyamatos önújításaként, és a nemrég új erővel indult, örömdetes terebélyesedő nyelvtisztító - visszamagyarításunk tartozékaként. Valóban a Bessenyei Györggyel, Geleji Katona Istvánnal, Kazinczyval, Kölcseyvel, Szemerével, Vörösmartyval folytatódó, Petőfivel, Arannyal és másokkal kiteljesedő nyelvújítás mozgalmának máig élő valamilyen folytatását

éljük? Hasznos volna. De nyelvészeink véleménye szerint nem kerülhet sor a híres nyelvújító mozgalom hatásához mérhető változtatásokra. Még akkor sem, ha a tulajdonnevek esetében - valós és nem valótlan, csupán képzelt - értékeink megőrzésének idejét éljük. Mert az ilyen változtatásokra csak az „idők szava”, csak valamilyen érdek teszi képessé az embert. Gondoljunk csak a Bajor Andor-i figurára, a közelmúltban még tovább hosszabbodó névváltoztatások gyakorlatára, a Renner-Rónai-Rădulescu-Renner-félék hányatott sorsára. Vagy a Moldvában felvett román névvel Székelyföldre vándorolt erdélyi örmények kényszerű névváltoztatásaira. Akkor nemcsak létezésük minősége függött a helyiekhez való gyors és önkéntes hasonulástól, hanem olykor az életük. A sokszor ismétlődő történelem ezek után nem szülhet már ilyen retteneteket. Úgy tetszik, olyan időket élünk, amikor mindnyájan vállalhatjuk az őseinktől örökölt nevünk. Ha pedig úgy adódott: ennek kettősségét is. És a gyakori váltásokban bekövetkezett többszöri változtatásokat is. Génjeinket nem kell vállalnunk. Ezek vizsgálata megcáfolhatatlanul bizonyíthatja eredetünket. A nevünket azonban vállalnunk kell. Ezt sugallja nemzetiségünkől független emberi becsületünk.

Név és becsület

Ifjúsági ügyekben találkoznom kellett egy Török nevű fiatalemberrel. Néhány percre magyarul szóltam hozzá az általam képviselt közösségi ügy érdekében. Tanácstalan tekintete állított meg a beszédben. Bevallotta, hogy magyar neve ellenére csak románul tud. Még pályás korában elvesztette apját, anyja és egész környezete román, iskoláit ezen a nyelven végezte. Évekkel később ezt az embert a román ifjúsági ügyek országos vezetésében láttam viszont. Nem tanult meg magyarul, de a hatalom úgy látta jónak, hogy a magyar ügyek felelőse legyen. És nem ő volt az egyetlen, aki ilyen feladatot vállalt. Nevén nem, becsületén változtatott.

Ismerek történészt, magyar anyanyelvűt, de a hatalom részeseként apjának a magyar kiejtéshez igazított román nevét visszarománosítva, történelmi hamisításokkal tele, magyarellenes könyvek társszerzője lett. Hasonló nevű mai bukaresti politikus évtizedekkel ezelőtt még magyarnak vallotta magát, most jó hazafiságát bizonyítandó, szélsőségesen magyarellenes. Persze, hogy nem a nevükkel van baj: gerincességük beteg.

Sok az ilyen elgondolkoztató példa.

És az olyan is, amely mást mutat. Tréfamester sportriporter kollegám időnként egy szuszra sorolja például a két világháború közötti magyar kosárlabda válogatott csupa német nevekből álló névsorát. Ellenfelük, a román válogatott, csupa Nagy, Kovács, Tóth, Kis és hasonló, letagadhatatlanul magyar nevű erdélyi sportoló volt. Mit érezhetett az erdélyi fiúkból álló csapat, amikor saját nemzeti színeiben játszó csapat ellen kellett küzdenie? És vajon milyen gondolatok suhantak át a magyar válogatott tagjainak agyán, midőn a német válogatottal küzdött?

Egy Budapest melletti községben Szabóék után érdeklődtem. Megadott címükből hiányzott a házszám. A találomra kiválasztott házban érdeklődve, a fiatal gazdaasszony segítőkészen visszakérdezett: - Jaaa! Az a román család?! Keserű szájjal kérdeztem. - Kegyedet, hogy hívják? - Fogel Erika - válaszolta. - Kíváncsiságom felől érdeklődött. Ezt válaszoltam: - Azért kérdeztem, mert azt a „román” családfőt Szabó Atillának hívják. A felesége Zsuzsanna. Két fiúk van. Az egyik Zsolt, a másik Szabolcs...

Furcsa helyzet. Manapság nagyon is kényes kérdés valakinek a nevére a nemzetiségére következtetni.

1873-ban, Budapest - Pest, Buda és Óbuda egyesülésével - lakossága háromszázezer körüli volt. Lakosainak többsége nem volt magyar. Nem kerülhetjük ki a kérdést: Mi az ára annak,

hogy négy emberöltő alatt hozzávetőlegesen félmillióan elmagyarosodtak? Lehetséges, és jó az, hogy csak úgy átsétáltak egyik nemzetiségtudatból a másikba? Leszármazottaik azóta sem gondolnak idegen nevükkel, eredetükkel? Nyilvánvaló származásukat letagadva, gondolkodás nélkül magyarnak tudva maguk, nem érznek lelkiismeret furdalást őseikkel szemben? Nem kisebbedik büszkeségérzetük károsan emiatt?

Budapest alakulásakor a lakosság hatvannégy százaléka tudott írni-olvasni. Ahogyan emelkedett az írástudók száma, úgy emelkedhetett azok száma, akik magyar oktatásban részesültek. De a magyar műveltség és a hazafiasság általában is terebélyesedő érzésével százezrek, a hatalom által megkövetelt időnkénti hűségnyilatkozataik után sem tagadták meg ősi nevüket, származásukat. A magyar történelemben sűrűn előfordulnak olyan időszakok, amikor a németes név előnyt jelentett. A névváltoztató zsidók, a monarchia idején, a magyarnál olcsóbban vásárolhattak maguknak német nevet. Valószínűleg többen voltak olyanok, akik nem fitogtatták eredetüket, nem kérkedtek származásukkal, ha szükség volt rá, titkolták eredeti nemzetiségüket, és a magyar írásmód szerint módosították családnevüket. Azt hiszem eljött az ideje annak, hogy visszakapják saját, eddig titkolt eredetükből táplálkozó büszkeségük érzését. Mert bebizonyosodott, hogy éppen olyan jó magyar a német-magyar, a zsidó-magyar, az örmény-magyar, a lengyel-magyar, a szlovák-magyar és a román-magyar, mint a magyar-magyar. Sok esetben a vegyes családokból származók valamiféle őszinte kényszer hatására magyarabbaknak akarnak mutatkozni, mint a többségi nemzet fiai. Így van ez más országokban is. Őseink nyílt vállalása ma szabadságigényünk része, természetes jogunk. Felvilágosult államban ennek nincs akadálya. (Az Egyesült Államokban magam is láttam, hogy ki-ki kitűzhetette a maga nemzete zászlaját háza elé. Nevemet szülővárosom hivatalaiban, a lakosok névsorában, telefonkönyvben stb. helyesen sohasem írták. Svédországban, a svéd nyelvben nem található ékezeteket is pontosan kiteszik.) A magától értődő keveredés arányában az érzelmileg vállalt és megfontolt nemzeti hovatartozás őszinteségében sincs miért kételkednünk.

Magyarkodni nem érdemes -, de sértés

A *tiszta magyar* nyelv megnevezésének mintájára nem használhatjuk a *tiszta magyar* kifejezést a személyek jelzőjeként. Mert ilyen nincs is. Keveredésünk akkor is nyilvánvaló, ha ősi magyar nevet viselünk. A mi családunkban például nagyanyai ágon Barthák, anyai ágon Királyok sorakoznak. Megtartottuk nevünk ősi írásmódját a Taar, és a Tarr nevektől megkülönböztethetően, úgy, ahogy 1453-ban az első kolozsvári népszámláláskor azt a német nevek mellett a Kis, Nagy, Fekete, Veres, Fodor, Fejér, Szőke, Kövér, Nagylábó, Segges, Vak és Jó mellett feljegyezték. De, azt hogy az ezerhatszázas évek elején, az egyik valószínű ősomet, a kolozsi főbíró, miért jegyezték fel Thar András néven - nem tudhatom. Az viszont bizonyítható, hogy feleségem révén, aki lány korában Paizs volt, anyjának családi bonyodalmai folytán román és zsidó, lányom házasságából pedig dán és svéd vér csörgedez svéd-magyar utódaimban. Akárhogyan is volt, a nevem adta hovatartozás jóérzéssel tölt el, amit azért igyekszem palástolni, mert nem szeretem a kivagyiskodókat. Az ember nem annyi, amennyi, hanem csak annyi, amennyi tőle kitelik - idézem szabadon másik kedvenc írómat, aki a véletlen folytán egy pestkörnyéki helység nevét viseli, miután ősei valamikor osztrákosra változtatták a nevüket. Az sem éppen hétköznapi, hogy Tar fia Koppány őse vagy legalább névrokona vagyok, és hogy fiam nevében a hagyományainkat őrző pogány vezér neve, ezer év után, család és keresztlehetlen nevével együtt újra előfordulhatott. Nem akarták bejegyezni a néptanácsnál, a román tisztviselőnő félénken megsúgta, hogy csak bajt okozok vele. A sors kegyetlensége, hogy fiamat, egyetemi hallgatóként, máig tisztázatlan körülmények között, kötelező katonasága idején érte az értelmetlen halál. Pokoljáró Tar Lőrinc figyelmeztet azóta

szenvedéseinkre. Családnevünk arra is jó, hogy elődeink megpróbáltatásaiból erőt nyerjünk, példájukból tanuljunk.

A „tisztá” nemzetiség gyászos fogalma a legutóbbi világégés után elavult, korszerűtlen, csaknem szégyenteljes.

Ne szégyelld a neved!

Egyetemesülő (globalizálódó) világunkban divat mindenkit keresztnévén szólítani és tegeződni. Nem hiszem, hogy maradiságból ajánlom mindenkinek: Ne szégyelld a neved! Az ember nemcsak Pisti, Lajcsi, Karcsi, Mari, Mancsi, Inci, Finci. Hanem családnévvel együtt megnevezhető egyedi csoda. Még akkor is, ha teljes nevét sokan mások is viselhetik. A régi névadás szokásainak megfelelően magam is apám keresztnévét örököltem. Sokáig ki is tettem az ifj. megkülönböztető jelzőt. Egyszer nagy nemzeti költőnk mézesheteinek helyszínén járva, a Petőfi-látta díszfa alatt a nevem pontos mását viselő ember éppen a fa kivágásához készülődött. Beke Györgyöt, egyszemélyes intézményként és országjáró riporterként vittem magammal, hogy a Teleki gróf végakarataráról írott egyik írásomat a magáéval támogassa. A gróf kívánsága ugyanis az volt, hogy az alá a fa alá temessék el, ahol a költő a *Szeptember végén* című költeményét írta. Riporterünk aztán Szatmár - környéki magyarságunkról szóló könyvébe annak rendje s módja szerint belefoglalta, hogy fejszét vettem a száradásnak indult emlékfa tövére. A történethez az is hozzá tartozik, hogy Koltón abban az évben még legalább három ilyen azonos nevű ember élt. Névrokonságunkról a máskor bocsánatos emberi felejtés miatt, az írásban nem történt említés.

Az is sűrűn előfordul, hogy egymás nevét viseljük. És olykor elviseljük is.

Nem valószínű, hogy génjeim felhasználásával, holmi áldozati juhok mintájára, másolat készül rólam (klónozás). Ilyenformán egyediségemmel, egyszerűségemmel és nevemmel, amelyhez foglalkozásom és talán néhány könyvem emlékezete is társul, hasonlatos vagyok az egy örök Istenhez. Egy vagyok a rengetegben. És egyetlen leszek a beláthatatlanul végtelen jövőben is. Sajnos, csak egyszer lehetek eleven élő ember, amely az idő, az élet, és a múltból öröklöttek között, nevem megbecsülésére is figyelmeztet. Arra, hogy annyi jót gyűjtsék nevem jelentése mögé, amelynek függvényében az utánunk következők emlékében továbbélhetnek. Apám a maga küzdelmes életét hagyta rám tanulságul és többször is figyelmeztetett: „Fiam! Vigyázz a három betűre!” Tetteimet és mulasztásaimat alaposan meg kell válogatnom. De nem lehetek csupán csak Károly, Káruly, Karcsi, Karl, Charles, Charli, Karolus, Karlo, Carlos, Carlitos stb. mert családnévemmel őseim tiszteletét gyakorolom, emlékezetüket hosszabbítom. Családnévem mutatja nemzetiségemet is.

Magyar őseink csak egy névelemet viseltek, amely szoros kapcsolatban volt a jelölt személy jellemző jegyeivel, külső vagy belső tulajdonságaival, életkörülményeivel. Nevük nem öröklődött, hordozójának halálával megszűnt. Feltehetően tudták egymásról, hogy ki kinek a fia, és hogy milyen nemzetségből származik, de a mai értelemben vett nemzetiséget még nem ismerhették, tehát nem is jelölte ezt a nevük. Vajon milyen érzés lehetett a magyarul érthető Vajk nevet kiszoríttatni az Istvánnal. Az erőszakolt névváltoztatás valószínűleg több évtizedig eltartott. Aba Sámuel példája mutatja, hogy a világi és a családi nevet együtt is használták őseink. Nem hiszem, hogy rövid ezer év alatt megváltoztunk volna a hagyományokhoz való makacs ragaszkodásunkban. Mostanában pedig gyökereink vizsgálatát szorgalmazza minden gondolkodónk.

Nevek a jövőben

Találkoztam egy székely grafikussal, akinek családneve megegyezik egy pakisztáni város nevével. Szülei semmit sem szóltak származásáról, de ő ábrándozik és kutakodik. Valami megmagyarázhatatlan vágy űzi, hogy tudja, honnan jöttek, kik voltak déd- és ük- és szép-szülei. Székely-magyarsága közben töretlen, művészetében is mutatja.

Kell lennie középútnak. Nem tagadhatjuk meg őseinket. Nem hessegethetjük el a sors hozta változások tényét. A fajtisztaságra való, délibábos törekvés, és ennek erőltetése mások lebecsüléséhez, részrehajláshoz vezet. Kitágult kapcsolataink, alakuló világszabadságunk pedig keveredéshez, egységesüléshez. Családnevünk elveszti majd jelentőségét? Utódaink együtt viselik majd az apai és az anyai családnevet? Ha bizonyítható lesz, hogy a fiúgyermek nagyobbra az apa nagyapa génjeit öröklik, a lányok pedig az anyai nagyanyáét, akkor ezek nevét viselhetik majd? Lehetséges volna, hogy az egy idő óta nyugaton divatozó egynevűség, a nemzetiségi jegyek összemosódását jelzi? Minden egységesülést megelőző valamiféle részecskékre való bomlás. A világ kitágul, és minden ember a maga parányiségében felmutathatja egyediségét, hogy valamiféleképpen az elképzelt Isten hasonmása legyen. Ehhez tartozhat majd az, hogy újra visszatér az egyetlen névelemet tartalmazó név. Ez már létezik is a villámposta és a honlapunk címében, amelynek alapján számítógépünk ernyőjére beengedhetjük a világ minden részéről érkezett bármely szöveget, képet, hangot. Az általunk használt nyelv mutatja nemzetiségünket vagy többnyelvűségünket, a betűjelről, amelyben *kukac* is van - ki tudja, mi alakul ki majd belőle -, leolvasható földrajzi helyzetünk is. És lehetünk bármely földrészen, hajón és víz alatt nevünkön szólíthat ismerős, munkatárs, hivatal és ismeretlen. Kérdezhet, véleményét eljuttatja hozzánk, kérhet, tiltakozhat, vitázhat velünk. S ha kíváncsi múltunkra, őseinkre, történelmünkre, teljes családnevünkre, azt is megtudhatja szempillantás alatt.

Ősidőktől fogva az ember mindennek azért adott, és maga is azért viselt nevet, hogy mások előtt jellemzője legyen. A dolgok megismerhetőségét, az emlékezetet szolgálta ezzel.

Az új idők, az új dolgok új nevet kérnek. Emlékezetünk segítőgépeinek az eddiginél pontosabb jelekre (hangunkra, képmásunkra is) szüksége lesz ahhoz, hogy azonosíthassanak bennünket. Magunk kell majd magunknak nevet adnunk. És ez éppen olyan fontos lesz, mint amikor vallást választ magának az ember.

Valójában mindig is erre vágytunk és vágyunk egész jóra törő életünkben: teremtetők születtünk.

Könyves titok

A titoktárban a helye, hiszen a könyveket titkolni kell, úgy kell titkolni, hogy aki akarja, hozzáférjen az olvasnivalóhoz.

Már nem járunk messze attól, hogy mindenki maga írja a saját szükségletét kielégítő szövegeket. Társam, munkában, csüggedésben és blogban, kímélnem kell, ezért nem írok most jegyzetet, mert ő valóban nem újságba való jegyzeteket ír naponta, hanem irodalmat, tehát irodalmi jegyzetet, mert azt súgja a bennem lévő suszterinas, hogy a tőlem telhető igyekezettel kerüljem a blogot, mint rühes kutyát, mert ha nem vigyázok, még kiharap belőlem egy rakás anyai szót. Hírfejet sem írhatok, ezzel megint félrevezetném az olvasót, vagyis inkább magam, aki egy személyben vagyok író és fogyasztója minden leírt soromnak.

De azért változhat a világ.

Fény csillan a MEK-ből is, amikor újabb és újabb könyveket rögzít a világhálón, hogy a valóban gazdagok dúskáljanak a bőségben, hiszen nyolcezernél is több kötet lekattintatható onnan. Köztük van az általam bütykölt is, amelynek a *Pánik* címet adtam. Amikor gazdagokat írtam, a lelkiekben gazdagokra, tehát az anyagiakban nem dúskálókra gondoltam. Persze, ez is attól függ, hogy ki, honnan nézi.

Kicsi voltam mindig, növésem is közepes még, rendre visszarojtok centiket a száznyolcvan-kettőmből, nézőpontomon már ezért sem változtathatok, mert jó ideje sűrű, de egyoldalú levelezésbe állok a különféle könyvkiadókkal, akiknek bevett szokásukká vált, hogy nem válaszolnak, s ha véletlenül igen, pénzt munkámért nem adnak, csak kérnek, azt képzelik, hogy a tőlem kapott összeggel írásaim értéke emelkedne. Rosszakaróim hiába terjesztik, hogy azért költöztem svéd földre, hogy közelebb legyek a Nobel-díjhoz, a pénz engem nem boldogít, „van pohár söröm” és napjaim számlálatlanok.

Ha tehetségem volna, Feriformán számlálnám, naponkénti írással gazdagítanám magam, vagy Thomas Mannhoz hasonlóan tennék, aki állítólag naponta egy-egy oldalt küldött nyomdába, s bő év alatt összehozott világirodalomba való regényt. Szorgalmam sincs annyi, amennyi kellene, mert „Az ember nem annyi, amennyi, hanem csupáncsak annyi, amennyi tőle kitelik!” De maradt bennem annyi becsület, hogy a jó példát követem, a blogosokat is, vannak szép számmal, (Diurnus, Iván, Feriforma, Ursu2, Mondat, Fototanu stb.), és gépbe vetem múltam, jelenem, éltem, édes-keserűségem. Miért maradnék olvasmány nélkül, öreg napjaimra?

Regényes életrajzomba máris belekezdtem. Címe lehetne egy gyerekkoromban olvasott Nagy István novella után: *A Boldog utcán innen*. Jó volt nemcsak olvasni, hanem naponta járni egykor, a belvárost a külvárossal összekötő Boldog utcát, s aztán sorsomat követve a Boldog utcán túlról, a Boldog utcán innen-re kerülni. Laktam valamennyi ideig a Kismezői temetőbe kanyarodó utca egyik villájában, a háború után apám családjának kiutalt szoba-konyhában. Vas-villa lehetett a ház neve, ehhez társítom mindegyre akaratlanul az a „vasvilla” kort, amelyben tébláboltam. Aztán a villából Tar-lak lett. Kiszakítottam magam és családom az ottani világból, és később szülővárosomból is, ahol családom több mint hat évszázadon át folyamatosan élt, munkálkodott, küzdött. Míg másokat, hívatlanokat tízezer számra bekapott a város, minket, engem, évtizedeken át sorvasztva, kitaszított. Erről szól majd regényes életrajzom.

Moszkvában is jártam egyszer, ahol azzal vidámított fiatal író társam, hogy regénye már másfél kiló, és ő személyesen, nagyon elégedett vele. Valahogyan, persze másként, de magam is súlyos könyvet kívánok napszámos munkával összeszerelni.

Regénnyé ötvöződő jegyzetek lesznek benne számolatlanul. Mostanában sok a jó regény. Feriforma is elkényeztet. Mégis alig várom, hogy kiéhezett betűfalók módjára, belemerülve, mohón elolvassam.

Utószó

Háromnegyed évszázados küszködés után rájöttem, hogy igaza van anyámnak: az öregség nehéz teher. Különösen, amikor rádöbbenünk, hogy nem értjük ezt a világot. De ha az ember élni akar, dolgoznia kell. A munka pedig közelebb visz a megértéshez, minden nehézség és tragédia elviseléséhez.

Mindig izgalmas dolog élni - ezt a közhelyes igazságot nekem is ki kellett mondanom, amikor életrajzom írásába fogtam és a svédországiak átlagéletkorához igazítom éveimet számláló napórámra. Amíg süt rám a nap, itt nem gond az élet. Mi egyébnek nézzem a többkötetes mű megírásához szükséges időt.

Terveztem a legterjedelmesebbet, egyféle regényes önéletrajzot, könyveimből vett olyan részletekkel, amelyek gyökereimet mutatják, s lett belőle erdélyi emlékirónk munkáihoz igazodó emlékirat, történetek gyűjteménye. Minél terjedelmesebb lesz művem, annál nagyobb lesz az akaratom, hogy a végére jussak. Mit számít az, hogy évekre, talán bő évtizedre lesz szükségem ehhez a munkához.

Ha élek, megteszem. Ha nem, akkor sem bánom, tervezésem hirdeti, hogy többet akartam - gondoltam.

Anyám minden napjára többet tervezett, mint amennyit elbírt. Úgy feküdt le, hogy másnap is volt oka az életre. Úgy számította, hogy majd behozza azt a kicsiny lemaradást, amit erején felül tervezett. A munka éltette mindhalálig. S ha én már meghaladtam évei számát, ez azért van, mert őt a mások akarnoksága kiperdítette megszokott munkás napjaiból, a tudatlan jó akarás által előirányzott semmittevő pihenés elleni tiltakozásban pattant meg agyában egy, a sokféle küszködésben megfáradt ér.

Úgy teszek, mintha nem tőlem függne a dolgom és a halálom. Ha jól meggondoljuk ez utóbbi az egyetlen, amelyben az én akaratom is számít.

A gondviselés kegyelmébe ajánlom magam, pedig jól tudom, hacsak nem számítógépes a nyilvántartása, rólam rég megfélelkezett. Terveztem: végzem. Hasonlatosan a sokféleképpen képzelt teremtőhöz

*

Pentalógiám elkészült és a következő könyvekből áll:

Voltam

emlékirat

Első könyv

A Boldog utcán innen

(Magamra találásom története)

Második könyv

Saját lábon

(Helykeresésem, katonaság)

Harmadik könyv

Ezer kilométerekkel

(Országjárás, világlátás, családalapítás, szerkesztőségek)

Negyedik könyv

Északi fényben

(Erdélyt magamban vittem Skandináviába, lapjaim)

Ötödik könyv

Summa summarum

(Összegezésül: rögeszmés gondolatok)

*

Könyvészet

Köszönöm, jól vagyok (kisregény, Irodalmi Könyvkiadó, Buk., 1969), <http://mek.oszk.hu>;

Hazai utakon (riportok., Dacia Könyvkiadó, Kv., 1976);

Nyári mese (regény, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1981), <http://mek.oszk.hu/0200/02066>;

Pléhmadár (novellák, Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1982);

Szerelmes földrajz (riportok, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1983, <http://mek.oszk.hu/02700/02716>);

Az ismert katona (regény, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1985), <http://mek.oszk.hu>;

Viselkedjünk (illemkönyv, Dacia Könyvkiadó, Kv., 1987);

Vakációs mesék (meseátdolgozások, Napsugár melléklet, Kv., 1988)

Tótágas (színjáték, Színház, Bp., 1988 és Nis Kiadó, Kv., 1994), <http://mek.oszk.hu/01900/011913>;

Romániai magyar nyelvvédő szótár (Sztranyiczki Mihállyal, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár sorozat 1., Kv., 1992);

Erdélyért kiáltom (közírások, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 2., Kv. 1992) <http://mek.oszk.hu/02000/02024>;

Bíró György aliász Kutya nekifutásai és kutyagolásai a mindig rózsás sportpályákon és a babértalanul is egyetlen életben (Koppány Zsolt néven, regényrészlet, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 3. Kv., 1992);

Bög Viola Társaság (hármass regény, Erdélyi Szépmíves Céh, Kv., 1994, <http://mek.oszk.hu/10400/10463>);

Faragott fájdalom (napló, NIS Kiadó, Kv., 1995) <http://mek.oszk.hu/01700/01703>;

Tótágas pillanatok (egypercesek, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1995) <http://mek.oszk.hu/02100/02116>;

Gyászpárta (versek, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1995) <http://mek.oszk.hu>;

Erdélyi sors (szociográfiai írások, NIS Kiadó, Kv., 1996) <http://mek.oszk.hu/02000/02067>;

Tanítók nyomában (riportkönyv, NIS Kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 20-21, Kv., 1996) <http://mek.oszk.hu>;

Illemszótár (Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1997) <http://mek.oszk.hu/01500/01552>;

Szerenád (kisprózai írások, Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó, Kv., 1997) <http://mek.oszk.hu/01300/0153>;

Üdv. (versek, Stúdium Könyvkiadó, Kv. 1999, a szerző rajzaival) <http://mek.oszk.hu>;

Létszó (versek, Stúdium Könyvkiadó, Kv. 2001) <http://mek.oszk.hu/01200/01278>;

Az ismert katona (különbéféle cenzúrázás után helyreállított második kiadás, Stúdium Könyvkiadó, 2002) <http://mek.oszk.hu>;

Magyar dolgok, közírások (NIS kiadó, Erdélyi Kiskönyvtár 22., 2002) <http://mek.oszk.hu/01900/01927>;

Az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület, Stockholm, monográfia, magánkiadás, 2003;

Svédországi magyarító szószeret, LSZM Kiadó, Debrecen, 2004, <http://mek.oszk.hu/01500/01527>;

Kollégiumi történetek - Képeslapok - <http://mek.oszk.hu/01300/01353>;

És - versek, jelenetek, töprengések, Stúdium Könyvkiadó Kolozsvár, 2005, <http://mek.oszk.hu/01900/01914>;

Tar Károly válogatott írásai - (22 kötet) CD-lemezen, Ághegy-Liget Baráti Társaság kiadása, Stockholm, 2005;

Kutyatár, Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2005, <http://mek.oszk.hu/01900/01940>;

Az ismert katona (színjáték két felvonásban) Ághegy, 11-13 és 14-15. szám;

Szerenád dobra, cintányérra és egyéb ütőhangszerekre, Különdíjas regény, Irodalmi Jelen Könyvek, 2007, Arad *Hangos könyv* az Ághegy-Liget Társaságának kiadásában,

Száraz oázis, színjáték sorozat, 2009; Ághegy Könyvek

Erdélyi Szépműves Céh - Emlékkönyv, Ághegy Könyvek és MEK:
<http://mek.oszk.hu/01900/01926> 2010;

Mesés közlekedés, gyermekkönyv, Mayer Hella rajzaival, AB-ART, 2010,
<http://mek.oszk.hu/02000/02038>;

Itt és ott, versek - Ághegy Könyvek, 2011; <http://mek.oszk.hu/05900/05941>;

Erdélyi mézeskalács, lírai receptkönyv (Lektorálta: Dr. Kós Károly), Méry Ratio, 2011;
<http://mek.oszk.hu/01700/01705>;

Pánik, regény, Ághegy Könyvek, 2013, Erdélyi Kiskönyvtár, 2014,
<http://mek.oszk.hu/08300/08311>;

Táncház, gyermekversek Pusztai Péter rajzaival, Ághegy Könyvek, 2012,
<http://mek.oszk.hu/01200/01277>;

Nem így akartuk (id. Tar Károly), Erdélyi kiskönyvtár, NIS Kiadó, 2012,
<http://mek.oszk.hu/10800/10881>;

Firka-irka, gyermekversek Pusztai Irina rajzaival, 2013;

Ami eszembe jut, kisprózai írások, Ághegy Könyvek, 2013, <http://mek.oszk.hu/10200/10246>;
Erdélyi kiskönyvtár, 2013;

Hajnalban vadnyuszik ablakom alatt, regény, Ághegy Könyvek, 2013, Erdélyi kiskönyvtár, 2014,

Vers-kép - Moritz Lívia festményeivel, Ághegy Könyvek, <http://mek.oszk.hu/12000/12000>, 2014;

Játékos torna, Soó Zöld Margit rajzaival, 2014;

Titoktár, jegyzetek, Ághegy Könyvek, 2014;

Kedves könyveim könyve, esszék; 2014;

Antológiákból:

Egyszer mindenkit szólítanak, Romániai magyar elbeszélők, Dacia könyvkiadó, Kolozsvár, 1984, Korunk évkönyv, 1988 *Körkép*, Harmincegy mai magyar író kisprózája, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991, *Csillagszóró*, Szabadság, Kolozsvár, 1992.

Fordításokból:

Werner Aspeström: *Jégjelentés* (Israport), (Ister Kiadó, Bp. 1999),
<http://mek.oszk.hu/00200/00264>

Dohi Alex: *Altermundia*, versek, fordítás Ághegy Könyvek, 2009.

Dohi Alex: *Illatok könyve*, versek, Ághegy Könyvek, 2000,

Dohi Alex: *Definíciók könyve*, fordítás, 2010;

Tomas Tranströmer: *A nagy rejtély*, (Den stora gåtan) versek, fordítás, 2013;

Hommage Tomas Tranströmer, Ághegy Műhely, 2014.

Folyóiratokból, lapokból

Korunk - 1970-1991 évfolyam

Igazság - kolozsvári napilap - 1959-1989 évfolyam

Szabadság - kolozsvári napilap - 1989-2015 évfolyam

Igaz Szó - Marosvásárhely 1967 évfolyam

Utunk - kolozsvári irodalmi lap - 1964-1989 évfolyam

Helikon - kolozsvári irodalmi lap - 2001-2015 évfolyam

Előre - romániai napilap - 1963-1989 évfolyam

Romániai magyar szó 1990 évfolyam

Erdélyi Híradó Kolozsvár

Erdélyi Napló - Nagyvárad

Új sport - Csíkszereda 1992-1994 évfolyam

Színház melléklet: Tótága, 1989 évfolyam

Kapu - Budapest

Irodalmi Jelen - Arad

Napsugár - Bukarest-Kolozsvár

Hazai Sóllymai - Bukarest-Kolozsvár

Szivárvány - Kolozsvár

Erdélyi Toll - Csíkszereda

Lundi Lap - 1997-1999

Ághegy - 2000-2019 - Lund

Magyar Liget - 1999-2019 - Lund

Híradó - Stockholm

Magyar Nemzet - 1990-1991 évfolyam

Alföld - Kecskemét, 1970-1979 évfolyam

Művelődés - Bukarest

Könyvtárosi Szemle - Bukarest

Várad - Nagyvárad - irodalmi lap 2008-2014 évfolyam

Szörös kő - irodalmi lap - 2008 évfolyam

Kelet-Nyugat - Nagyvárad

Politikamentes kérdések

A szórványban élő vagy tengődő magyar ember, ha ad valamit magára és megtartja, ápolja és környezetében átadja anyanyelvét, rendszeresen hallgatja a Kossuth Rádiót, nézi az Internet-ről kapcsolható valamelyik magyar tévét. Ha pedig kritikusabban figyeli, az ott elhangzottakat mostanában felfigyelhet arra, hogy sűrűn, már-már idegesítően sokszor elhangzik ez a szó.

A bevándorlókról egyre aggasztóbbak a hírek, aztán egyre inkább idegen szóval jelölik az erről szólók azokat, akik a tatár és török veszedelmet idézően számolhatatlanul özönölnek Magyarországon át a szerintük tejjel-mézzel folyó északi országok irányába. Szegények, szegény naivak.

Most azonban egy fuvallat erejéig törődjünk magunkkal. Ne tessék különködésnek venni, de vannak szép anyanyelvünket mostoha körülmények is őrző megcsontosodott „maradiak”, akiknek sérti a fülét a magyar kifejezés helyett furtonfurt használt idegen szó. A migráns kifejezéssel is úgy járunk, akár a többi, talán magasabbrendűségi érzés diktálta divatosan felkapott idegen szóval, addig ismétljük, amíg végleg megfeledkezünk a saját nyelvünkben használt szóról.

Így történt például az újítás szavunkkal is. Ma már ritka, mint a fehér holló. Ma már boldogboldogtalan azt szajkózza, hogy innováció. Azon aztán már ne is csodálkozunk, hogy ezt egy olyan hivatal felügyeli, amelynek megnevezésében nincs egyetlen magyar szó sem. Ha angolból vesszük a szót, vándorokról, pontosabban emigránsokról és imigránsokról beszélünk, akik saját országukból kivándorolnak és Európába bevándorolnak. Miért nem ülnek otthon? Ezt a kérdést most a politikusokra hagyom.

Megint piszkos a politika. Nézi az ember a televíziót és észre kell vennie, hogy az EU válogatott leányai és legényei kirívóan másként gondolkodnak, mint az Unió egyszerű polgárai. Politikamentes folyóiratunk sem kerülheti el a kételkedést: Ezek a jól táplált és divatosan öltözködő hölgyek és urak ott Brüsszelben vagy egész egyszerűen botcsinálta politikusok, vagy minden porcikájukban érdekeemberek? Az egyszerű embernek érthetetlen és logikátlan érveket szajkóznak mostanában különösen az Európát felkészületlenül ért népvándorlásról. Tény, hogy ezek igyekeznek a nyugat-európai jóléti államokba közel-keletről és az afrikai országokból. Miért éppen most jönnek? És, ha jönnek, miért gyalog? Miért nem utaznak különvonatokkal? Miért nem utazzatják őket, ha annyira szükség van rájuk? Talán ismeretlen az érdekeltek előtt a munkaerő toborzás pofonegyszerű módszere? Miért nem egyszerűbb személyre szóló meghívót és repülőjegyet küldeni a menekülteknek? Ha munkaerőre van szüksége a nyugat-európai országoknak, miért nem toboroznak civilizált módon arab és afrikai embereket, netán családokat a munkáltatók? Miért nem utazzatják őket célirányosan oda, ahol hasznos munkát végezve alkalmazkodnak az európai élet megszokott normáihoz? Miért nem utaznak a munkavállalók repülővel? Miért kell nekik országhatárokat megsértve lopakodniuk vágyálmaik országába? Miért kell kötelezően befogadniuk a menekülteket az EU minden országának? Miért kell előnyben részesíteni a menekültek középkorban rekedt, az emberi jogokat tipró vallásosságát a keresztény vallás normáinak kárára? Miért kell leszedni a templomokról és a reklámokon látható templomokról is a keresztet? Miért kell megengedni a betelepülők többnejűségét? Miért kell az európaiaknak elnézniük a bevándorló nők megalázó kisebbségét? Miért kell félelemben élnünk?

Miért ismétlődik a történelem, amikor most a római birodalom rabszolgatartásra épített gazdagságánál gazdagabb országok, holmi civilizált rabszolgasággal kívánnak egyre nagyobb haszonhoz jutni? A népvándorlásra biztató oligarchák miért nem költik millióikat a háborúkban szétrombolt országok újjáépítésére? Miért nem telepítenek gyárakat oda, ahol ennyi a munkanélküli? Miért nem építenek oda kórházakat? Miért nem küldik az egyre halmozott, fölöslegesen tárolt élelmiszereket az éhezőknek? Miért nem építenek utakat, városokat ott,

ahol a primitív életmód miatt erre eddig nem volt lehetőség? Miért nem segítik a világ leg-gazdagabb keleti országai a szomszédságukban elszabadult poklokban tengődőket? Miért nem támogatják saját fajtájukat? Miért nem teremtenek békét környezetükben? Miért nem tisztázzák a politikusok, hogy kik a folyamatosan élesztett háborúkban ludas fegyver gyártók és a szállítók? Miért nem súlyt le rájuk a nemzetközi jog, miért nem üldözi őket, akár a drogkereskedelmet a nemzetközi rendőrség?

Miért? Miért?

Miért sűrűsödnek az egyszerű ember agyában az ilyen és hasonló kérdések, amelyeket megkerülve választott politikusaink ember-barátságról, Európa átjáró-országgént való elfogadtatásáról, empátiáról és az európai emberek már-már fentről irányítottan szükséges keveredéséről papolnak.

Miért? Miért? Miért?

A kérdésre az illetékes nem kíván felelni. Félrebeszél, mögöttesen szól.

Mi, akik nem kívánunk a piszkos politikába keveredni, megütközve látjuk, hogy az eddig békésnek tudott Skandináviában iszlámosok robbangatnak, nőket erőszakolnak, mindenütt zsidó templomokat gyújtogatnak. Egy esztendeje pedig egyre több a koldulást főfoglalkozásként űző balkáni ember és asszony. Az eddig példamutatóan tiszta országok szemlátomást koszosodnak. Rend helyett rendetlenség, szabatoság, sok a rosszarcú, a vendégilletmet nem ismerő betolakodó.

Nem foglalkozunk a politikusokkal, nem érdekel a politika. De a politika betolakszik hétköznapjainkba, nem tiszteli szokásainkat, vallásunkat, mások javára korlátozza szabadságunkat. A demokrácia megint nem működik. A megválasztottak megfélemeznek megbízatásukról, a pénz az úr.

Milliárdosok milliárdjaik bevetésével újból fertelmes diktatúra kezdődött. Kinek minél többje van, annál nagyobb a hatalma.

Tessék mondani, beleszólhatnak ismét és bele is sz..hatnak az életünkbe?! Meddig?

OTTHON

Leporolt írárok

A sültcsirke*

- Vegyéél, vegyéél már na, hát ne kínáltasd magad! - Olyan kérően, esdeklően nézte a vele szemben ülő jól megtermett, új derékszíjas öreg katonát, hogy az nem tudott ellenállni. Nem tudott ellenállni sem a kérlelésnek, sem az előtte lévő nagyszerű falatoknak. A katonaláda - mert az szolgált asztalként - tele volt minden jóval. A közepén egy sült csirke illatozott. A legtöbb körülülőt nem is kellett kínálni, csak az a Marci...

Az történt, hogy Mare Vasile csomagot kapott otthonról.

Marci megnézte magának az ottmaradt csirkét, melynek szárnyát, nyakát s egy cubákját már kicsavarták, aztán - mert nem tudott, meg nem is akart ellenállni - neki kezdett az evésnek. Unszólásra is csak azért volt szükség, mert egy kicsit elgondolkozott.

- Te Mare, ismered Radut, az írnot? A választ meg sem várta, csak mondta tovább: - Most erről a csirkéről jutott eszembe, hogy majdnem összeverekedtünk, még újonc baka koromban.

Furcsán beszélte a román nyelvet. Lassan meg-megállva - kereste a szavakat. Olyan szűk-szavú fiú ő, románul a katonaság éve alatt tanult meg.

Székről jött, s mikor otthagya faluját, nem ismert egy néhány román szónál többet. De nem félt a katonaelettől. Már mindenre elkészült. Az utolsó vasárnap elbúcsúztak, vagy ahogy mondja, „kijelentették magukat” a táncból is.

Ez volt az első szomorú dolog.

Összegyűltek mind a katonának induló ifjak. Aztán felállt a dobogóra egy bátrabb fiú, Tamás Dani és csak úgy egyszerű szavakkal mondta:

- Kedves lány és legény barátaim! Mi most már elmegyünk. Búcsúznak titőletek. Ha valamivel megbántottunk benneteket, ne haragudjatok. Búcsúznak: én Tamás Dani... aztán sorra bemondták nevüket.

A zenekar a marsot húzta. A lányok, legények az udvaron át kikísérték őket az útra. Ott összefogódzkodtak, amilyen széles az a széki út, s aztán énekelve neki a falunak.

Szép volt, kicsit szomorú volt. S hétfőn reggel Kolozsváron szétosztották őket az ország minden felébe.

Danival együtt indultak és mikor elhozta őket a vonat Moldovába, azt hitte, hogy már együtt fognak katonáskodni. De nem így történt, mert Dani más századba került.

Ez volt a második szomorú dolog, amely miatt Marci csak mogorván hallgatott az ágyán ülve, míg a többiek egymással ismerkedtek, egymás furcsa kopaszságát nevelték, ismerkedtek a katonai felszerelésekkel, szokásokkal - a renddel.

Az első fiút, aki hozzá közeledett, Radunak hívták. Egymás mellett volt az ágyuk.

- Ai noroc! - üdvözölte. Nyújtotta a kezét s mondta a nevét. Marci is mondta a magáét, meg hogy Kolozsvár felől jött. Azt is odatette, hogy nem tud románul.

- Hogy-hogy? - kérdezte Radu.

- Egy kicsit sem?

- Nem hiszem.

- Hogy mondják ennek? - s rátette kezét a Marci csizmájára.

- Cum îi spune? - kérdezte még egyszer s úgy nézett rá, mint első elemista gyerekeire Butnaresten, abban a faluban, amelyben berukkolása előtt tanított.

Előzőleg a hadnagy megkérte Radut, hogy itt is folytassa a tanítást, olyan tanítványokkal, mint Marci. Azért is osztotta őket egymás mellé.

- Hát - húzta Marci a szót - csizmă, mi lenne más, hisz azt mindenki tudja.

- Da! csizma, adică cizmă - javította ki Radu.

Aztán a nadrágjára mutatott.

- Pantalon - vágta rá Marci - mert már hallotta valahol - csak azt nem értette, miért pantalló az, mikor csizmanadrág minden iziben.

Így mentek tovább egyik ruhadarabról a másikra, aztán elsorolták a főbb testrészeket, hol magyarul, hol románul, hol csak jelekkel értekezve.

Így volt ez minden nap s Marci nem mutatkozott buta tanítványnak. Kezdte megérteni a román beszédet. Hanem a válasszal, azzal mindig baja volt.

Az egyik nap aztán furcsa eset történt. Azt mesélte most Marci a többieknek:

- Mikor az esküt tanultuk, hát... én persze tudjátok, Raduval tanultam, odáig jutottunk, hogy: „...să-mi atrag ura”...

- Fújtam az egészet, de az az „ura” sehogy sem ment a fejembe. Radu mind magyarázta: ura înseamnă - és sorolta a legkülönbözőbb kifejezéseit a fogalomnak. Én csak hajtogattam: „Nu înțeleg.” Egyre jobban mérgelődött, hogy nem tudja megmagyarázni érthetőbben s én sem engedtem a magaméból. Addig ment ez a vita, míg ő türelmét veszítve az én kiejtésemet utánozva, azt mondta:

- Un pui fript înțelegi?

Nyugodtan ültem nekitámaszkodva a klub egyik hátsó székének, kóstolgattam a szavakat.

- Puie fripte...? egyből haza járt az eszem, mert hiszen a házunk táján van elég csirke s jól esne abból egy comb, vagy szárny. Ábrándozásomból arra ébredtem, hogy körülöttem mind nevetnek. Iszonyú düh fogott el, mert hát rajtam ne komédiázzon senki. Nekirugaszkodtam, de aztán csak egy kacskaringós káromkodásra tellett. Egyszeriben mindenki arcáról eltűnt a mosoly. Megértették, hogy ez már nem vicc.

A hallgatásból Radu támadt reám:

- Nem szégyenled magad? Segíteni akarok neked, s te káromkodással felelsz?!

De nem volt kivel beszélnie. Én csak egyet gondoltam. Engem ne csúfoljon senki, ez se, ez a Radu se, még ha bármilyen jóhiszemű is, még ha akárki fia is.

Nem is tudom, mi történt volna, ha a szakaszvezető ki nem hív azzal, hogy valami magyar könyvet adjon nekem a könyvtárból.

Hamar elfelejtettem az esetet és mások is, de Radu azóta nem beszélt velem. Én se vele. Ő is sértve érezte magát, én is.

- Valahogy csak kibékültünk - fejezte be Marci a történetet -, mert hát nem volt miért megharagudni.

A többi már mind tudták...

Tavaly őrésre osztották a századot. Reggel felé riadót fújtak és megkettőzték az őrseget. Marci is beállt a nagy raktárnál s a véletlen éppen úgy akarta, hogy Raduval legyen őrseghben. Nem beszéltek. Amikor az egyik közeledett a raktár sarkához, a másik ellenkező irányt vett és fordítva. Közben megvirradt. Gyönyörű májusi nap kezdete volt.

Végre Marci megemberelte magát, megvárta a raktár sarkánál Radut, elébe lépett és akadozva kezdte:

- Măi Radu! Csak azt akarom neked mondani, hogy, hogy „Eu puie fripte, am înțeles.”

Elmosolyodtak. Olyan volt ez a mosoly - mely fényt derített arcukra -, mint az akkor kelő májusi nap a reggeli ködben.

Radu nem válaszolt, letépett egy akácfalevelet, belekóstolt majd eldobta.

Az ösvényen közeledett a váltás.

** Katonáskodásom alatt kezdtem írogatni. Néhány írásomat hazaküldtem. Ezt a kolozsvári napilap közölte.*

Akiket 1959 munkában talált*

A VÁROS AZ ÚJÉVET VÁRTA. Néhány óra volt még hátra a régiből, s az emberek siettek - mint mindig - kihasználni az időt. Két fiúcska egy korsó bort és szódavizes üvegeket cipelt. Egy fiatal pár az ünnepi tortát igyekezett menteni az autóbusról leszálló sokaság elsöprő erejétől. Ünneplőbe öltözött emberek siettek az utcákon. Közeledett az ünnepi vacsora kezdete. Minden lakás, munkásklub, vendéglő felöltötte magára legszebb öltözkét.

De ki az, aki nem volt ott a téli fa alatt? Ki az, aki nem emelhette poharát magasba, hogy boldog újesztendőt köszöntsön szeretteinek, barátainak? S miért? Hiszen az óesztendő nem volt fukar. Mindenkinek juttatott valamit. Mindenkinek munkája szerint.

Igen a munka. Azok keresésére indultam az óév utolsó óráiban, akik akkor is dolgoztak, mert a munka sohasem szünetel. A munka, az élet kéri az embert. Hazánkban ez az a perpetuum mobile, mely szüntelen mozgásával előre visz.

12-12. TŰZ VAN?!... Nem, nem kell megijedni. Nem olyan lánggal égő, igazi füsttel kevert tűz ez, mely nyomorúságot, kárt hoz az embereknek. Nem! Ez csak olyan jóleső belső tűz a szilveszteri vacsorán felszolgált barackpálinka vagy meggylikőr jóvoltából. De azért nézzük meg mi történik a 12-12 telefonnál.

Candin Nicolae kapitány és Popov Ioan hadnagy fogad. Ők az őrzői, ügyelői ezen az éjszakán a város tűzbiztonságának! A tűzoltókocsik szép tisztán sorakoznak a garázsban - ott találjuk Ronlea Vasile, Vasile Stefan és Pernes Constantin tűzoltókat. Ők az élenjárók a versenyben, mert itt is verseny van. Jobb, pontosabb feladatvégzés, szorgalmasság szerepel a célkitűzések között.

Kint, az udvaron őrseghváltásra készülődnek.

A MIKÓ UTCAI szülészeti klinikán az óév utolsó ajándékára találtam.

Nézzük csak itt az ablaknál... hóhóóó!.

Hisz ez egy gyerek, valóságos gyerek.

Jó estét kis öcsém. Vagy kis húgom... nem is tudom mi vagy?

- Fiú - világosít fel Farkas Gábor ügyeletes orvos és hogy nehogy azt higgyem, Szilvesztert találtam meg itt Petőfi Apostolából, közli a többi adatait is; teljes neve Săbădus-Bănuț Dorel. Săbădusné második gyermeke. Azt hiszem Săbădus Nicolae, a Menajul dogozója sem számít ott ilyen újévi ajándéokra.

S te kis Dorel, mit gondoltál, hogy annyira siettél megszületni az 58-as év utolsó napján. Ma még csak egy 3200 grammos kis emberke vagy. De dobog a szíved, élni akarsz. Ugye kis Dorel, élni jó?

Egy ápolónő jön be. Búcsúzik Farkas doktor is. Sürgős eset. Mentenie kell egy gyereket, egy életet. Gyereket, mert Farkas Gábor nagyon szereti a gyermekeket. Három gyermek apja. Az orvosi hivatás és a születő élet, ez tartja itt dr. Farkast az óév utolsó napján, őrhelyén, munkahelyén.

GHERMAN SIMION mozdonyvezetőt a kolozsvári vasútállomáson találtam. Nem rég ismerem, de már tudom, hogy a Gépész utcában lakik. 36 éves és 1950 óta mozdonyvezető.

22 óra 41 perc. A 31. számú expressz dübörög be az állomásra. Megjött Kontrás Gábor a fűtő. Ketten vizsgálják, veszik át a 142.056 számú mozdonyt és váltják fel György Ferenc mozdonyvezetőt és László Józsefet, akik Kolozsvárra vezették a 31. számú expresszt. A gőzműködést ellenőrzik. Minden rendben.

- Milyen volt az út, György elvtárs?

- Nagyszerű - válaszolja, s hangjában ott érzik az öröm, hogy még ebben az évben otthon lehet, családja körében.

Majdnem 11 óra. Az út 10 perc. Itt lakik a Makszim Gorkij utcában.

De valaki még várakozik ott a mozdony mellett. Asszony!

- A feleségem - ismeri meg György Ferenc.

- Hát miért jöttél ki? - kérdi, de a kérdésben nincs semmi bosszúság. Jóleső érzés az. Az asszony mellette van az óév utolsó órájában is.

22 óra 56 perc. Orosz József forgalmista jön. Gherman mozdonyvezető megkapja az útlevelet.

- Boldog újévet! La mulți ani! - csendülnek fel a jókívánságok románul, magyarul. Megmozdulnak a kerekek. Fehér gőz kígyózik a szürke ég felé.

NEMSOKÁRA ÉJFÉL. Fogadni kell az újévet. Köszönteni szoktak ilyenkor minden szülőt, testvért, hozzátartozót. Boldog újévet, jó egészséget, fiatalos erőt a munkához és békét kívánva emeljük poharunkat azokra is, kik ott fogadták az 1959-es számú újszülöttet az elektromos központok kapcsolótáblái előtt, a kohók izzasztó melegében, az állomások irodáiban, telefonközpontokban, kórházakban, üzemekben, száguldó mozdonyokon és a munka ezer és ezer bátyáján, hol éberségükkel, figyelmes munkájukkal biztosították nekünk ezt a boldog ünnepet.

** Alkalmazott újságírótanoncként első írásom a kolozsvári Igazság c. napilapban*

Kide dicsérete

Olyan Kide a tatárjárás idejéből maradt mondáival, nyílt tekintetű, maguknak mindig munkát kereső embereivel, mint a megtestesült nyugodtság. A házakat, de még a kerítéseket is kőből faragják. Egyenesek, szilárdak itt a falak, az idevaló emberek nyugodt és türelmes keze-

munkájának eredményei. Ha valaki itt házat épít (mostanában ugyancsak építkeznek), hát azt száz évre építi, ha igent vagy nemet mond valamiben, azt csak egyszer teszi. Attól nem áll el, kissé nyakas természete nem engedi. Így volt ez régen és így van ma is azzal az igen lényeges különbséggel, hogy a kidei ember most már tudja mikor és miért kell valamit úgy elkezdni, hogy abból mindenkinek haszna legyen. Mert azt már régen megtanulták Kideén, hogy a közös erővel végzett munka eredményesebb. És azt is, hogy a kinek a szavára hallgathatnak.

Ma kétszáz füst van a faluban, régen kevesebb volt.

Borsaújfalutól a kidei völgybe vezető út mindkét felén köves a domboldal, mintegy négyszáz hektár, de ma többet terem, mint régen, amikor a apró parcellákban művelték. Tavaly az összes kidei földművesek kimondták a jól meggondolt igent. Megalakult a kollektív gazdaság s az összefogás jobb termést eredményezett. A föld bőségesen visszafizette a beléje fektetett munkát. Jó termésük volt gabonából, nem panaszkodnak a kideiek. Azt mondják, megérte, hogy néha egymással versenyre kelve dolgoztak a földeken. Nógatni senkit sem kellett, sőt a kaszáláskor olyan versenyszellem alakult ki, hogy a munkát határidő előtt fejezhették be.

Az idén tervbe vették a falu villamosítását. Van aki idejében összegyűjtötte a pénzt, hogy hozzájáruljon a villany bevezetéséhez. Van, akit a köz, idősebb korokra való tekintettel, felmentett ez alól. Ők ajándékként kapják majd a fényt, hogy hátralevő éveiket bevilágítsa, szebbé tegye.

Jön a villany, ami a falunak még több kultúrát jelent. Nyer vele az iskola, könnyebbül a tanárok, a tanítók munkája, akik nemcsak az iskolás gyermekeket, hanem az egész falut a tudomány felé vezetik. A kollektív gazdaság alakulásakor, ha egy kidei földműves igent mondott, abban az iskolának, a kultúrotthonnak is része volt. Tanárok, tanítók járták akkor a falut, mint ahogyan rendszeresen máskor is ellátogatnak a tanulók szüleihez. Sok meggyőzésre nem volt szükség. A kidei ember ért a szóból. Ismeri és szereti az újat. Így történt, hogy már jó tizenöt éve ismerik és használják a silózást. Évtizede használják a rádiót s a villany bevezetésével egy időben már a televízióra is gondolnak.

Amióta megkönnyebbedett az élet a faluban, a gyerekeket iskoláztatják. Ma hétosztályos, bennlakásos, világos tantermes, új körkerítéses iskola van a faluban. És az igazgató - Török Károly - is kidei. Fiatal, tavaly nősült. Felesége még eggyel növelte a tanárok számát a faluban. Nemrég került haza falujába. Elvégezte az egyetemet s a fővárosban kapott szakmájának megfelelő munkát. De ő minden áron falun akart tanítani. Nevelni akarta - és nem akárhogyan - a földművelők gyerekeit. Vágya és álma teljesült, amikor megkapta kinevezését szülőfalujába. S most mint igazgató, példásrendű iskolát vezet.

Százötvennél több gyerek készül az életre itt. A bennlakásba több faluból küldik a gyerekeket és az igazgató lovat vett, hogy távolabb lakó szülőket is meglátogathassa.

A tantestület büszke, ha a gyerekek jól haladnak a tanulásban. A kidei tanítók elégedettek lehetnek. Tavaly a végzettek közül tizenhárman kerültek felsőbb iskolába.

A művelődési felelős meg azzal büszkélkedik, hogy nemrég a faluban egyszerre két színdarabot is tanultak. Az „öregek” Molière-vígjátékot, a fiatalok Sütő András: *Szerelem, ne siess* című darabját. A könyvtárosnak öröm, ha új könyvet ad ki a könyvtárból s ha minden hónapban rendszeren megérkezik az új csomag olvasnivaló. Auer Éva, az orosz nyelv tanára szívesen felolvas az asszonyok körében, akik nemrég a nőbizottság felelősének választották. De nemcsak ezt a munkát végzi, hanem ő festi a színdarabok díszleteit is. Amikor Kolozs-várra jön, felkeresi ismerőseit a Művelődési Házban és a színházban, segítséget kér tőlük, hogy a színdarab sikerülhessen, hogy a díszletek korhűek legyenek, a kidei nézők pedig elégedettek. Fontos ez nagyon, akárcsak a bevétel, amit a helyi fúvószenekar továbbfejlesztésére szánnak.

Meséli az iskola igazgatója, hogy annak idején a hangszereket a falu vásárolta, de a háború alatt, a csapatok visszavonulásakor rendelet jött az elszállításukra. Szekérre rakták s el is mentek vele egy darabig, hogy aztán egy mellékúton visszahozták a faluba, ahol kiosztották s eldugták a hangszereket. Telt az idő, míg néhány évvel ezelőtt felkutatták és kijavították a trombitákat és a kürtöket. Kolozsvárról most zenekarvezető jár ki a faluba. Sokan próbálgatják tehetségüket a fúvós hangszereken.

A kollektív gazdaság is támogatja a művelődést. Úgy véli, ha az emberek vidámak, a munka is jobban halad. A kollektív gazdaság és a művelődés. A kollektív gazdaság és az iskola. Olyan kapcsolatok ezek, amelyek csak előre vihetik a falu ügyét: könnyebbítik az életet. Az iskola a kollektív gazdaság épületével átellenben van. Az igazgató csak átsétál, ha valami segítségre van szüksége. De az iskola is segíti a gazdaságot. A gyerekek láncot formálva, adogatták az őszön a cserepet és ügyes kézzel segédkeztek az istálló befedésénél. A nyáron kolorádó bogár kutatás járta, meg más apró munka.

Hát ilyen Kide. Az emberek egymást segítve haladnak a közösség útján. Persze, akad azért nehézség is.

Az egyik fiatal tanár például, aki bár megszokta a falut és a kideiek megszerették mint pedagógust és mint műkedvelő színjátszót is - elvágyik innen. Húzza vissza a város. Az igazgatónak is vannak érvei, de egyelőre nem sok eredménnyel. Igaz, amikor a jövőről beszél, arról, hogy Kide-t a megépülő jó utak, a villany, a televízió, az állandó orvosi szolgálat s megannyi más dolog a városhoz hasonlóvá teszi majd - akkor meggyőzőbb a szava. S ha valaki azt is elmondja a fiatal tanárnak, hogy Kide tovább fejlődéséhez az ő lelkes munkájára is szükség van, akkor talán a falu mellett marad.

Ehhez a döntéshez is - s másoknak ismertetésül - szolgáljon ez a néhány sor: Kide dicsérete.

Az aláírás

Az élet ott kezdődött számára, mikor aláírta diplomáját. Leitatta, becsúszta a belső zsebébe, kicsit megemelte fejét. Tekintete önértetet, magabiztosságot sugárzott. Aztán egy komoly köszönés, kis fejbiccentéssel kilépett... az életbe.

Tevékenysége az irodában kezdődött, de ez nem zavarta hősiességét, mert tanulmányai alatt erre felkészülve nagyszerű kincsre tett szert.

Törtelő Lajos nagyon büszke volt az aláírására. Nehéz és hosszadalmas volt az a kutató munka, amelynek során szert tett erre a nagy kincsre. Persze ez még állandó csiszolásra, karbantartásra szorult. Fejlődni, fejlődni volt a jelszó s papírák tömege, könyvek nyomtatlanul maradt részei, újságszél és még más igazán nem e célra gyártott, tenyérynire vágott papiros vagy csomagolópapír telt meg aláírásaival.

A felfelé haladó pályán az első lépés az irodai társak fölött aratott győzelem, ez a komolyság, a tudatosság, a fegyelem, a művészi érzék, az előkelőség kifejezője - gondolta s szüntelenül gyakorolt.

Az ideális névjegyet úgy képzelte el, hogy lehetőleg nagy vonzó kezdőbetűje legyen, mely nem hasonlít sem gót, sem arab, sem kínai s még a latin írás egyik nagy, vagy kis betűjéhez sem. Óriási fontosságú ez. Szerinte éppen ebben a kezdő nem tudom micsodában találjuk meg a nagy feltalálót, a nagy koponyát.

Ilyen kezdetű volt a Törtelő aláírása is, ki nagy feltaláló s nagy koponya. Feltalálta aláírásának nagy kezdőbetűjét, mely viszont annyira lekötötte idejét, hogy nem sok ideje maradt saját koponyájával foglalkozni.

Nagy kár érte!

Szóval kilépett az életbe, lába mindjárt talajt talált - mely máskülönben nem az ő érdeme - egy kis üzem tervező osztályán. Már az első hetekben nagy szorgalmat mutatott. Az eredmény nagyszerű volt. Sikerült átalakítania aláírását az osztályvezetőéhez hasonlóra. Ezután a végére ő is két pontot tett. Jó úton haladt s már nem volt messze attól, hogy a főkönyvelő lenyűgözően szép finalisztikus kereszthúzását, a főmérnök elegáns magasságú ferde vonalával és az igazgató tekintélyes, kacskaringós hullámrezgést visszaadó vonalaival egyesítve egy igazán új, mindenkinek tetsző, igen nagyhatású aláírásra tegyen szert.

Megfeszített erővel dolgozott. Egy-egy munkát képes volt még egyszer lemásolni, ha véletlenül nem egy tetszését elnyerő aláírása született. Nagy munkabíráására vall, hogy mindenütt található volt névjegye.

Egy szép napon valami olyasmi történt, hogy azután már nagyon ritkán láttuk barátunk aláírásait. Pedig ezen a napon minden a megszokott rendben ment. Egész délig. Délfelé feljött Mihály bácsi, a lakatosmester egy részletrajzzal és felháborodva, kicsit gúnyosan megkérdezte:

- Ki az, aki ezt a művet alkotta?

A rajzon több aláírás ékeskedett, de mindegyik a Törtetőé, ki egymaga aláírta ott hogy: tervezte, rajzolta, ellenőrizte s engedélyezte...

Mihály bácsi meg sem várva a feleletet már ment is.

- Ha megtalálták, hát mondják meg, hogy csinálja meg ő maga azt, amit olyan gyönyörűen aláírkantott. Annak a tíz darabnak az értékét pedig, amelyet a rajz miatt elrontottak a tanulók, az elszámoláskor majd levonják tőle...

Ettől a naptól kezdve Törtelő Lajos aláírásai eltűntek az osztályról. Lehet az a bűvös szó, hogy „levonják”, vagy lehet más valami készítette erre.

Az is lehet, észrevette, hogy az életet nem lehet egy feltalált kezdőbetűs, kereszthúzásos, ferde vonalú, vagy kacskaringós, nagyhatású firkantással elintézni. Oda más valami kell, más valami, ami régi, de mégis új, ami nem kacskaringós, ami egyszerű és mégis bonyolult, minden ember életében tiszta nagy betűvel írt: jó MUNKA.

A naszódi vásárban

Színes vásári forgatag. A naszódi nagyvásárban mindent lehet kapni és helyenként még alkudni is lehet. Van itt erős lenvászon, varrottas holmi, fésült gyapjú, piros-sárga csíkos pántlikás, lányoknak és asszonyoknak való öv, színes üveggyöngyök, fényes új csizmák, egy szövetekezeti sátorban pántlikák. Asszonyoknak való holmik, szép fejkendők, színes gombok. Az árusok minden sorát végig kell járni, mindent meg kell nézni a kéesszürke lópatkótól a széles karimájú, fekete kalapig. Ezért jó a vásárban.

Az egyik fordulóban két asszony, egy férfi meg egy gyerek áll. Az asszonyok beszélgetnek, az ember egyik lábáról a másikra ereszkedik. Láthatólag unja a beszélgetést, szívesebben menne vásárt nézni. A kislány anyja katrincájába fogózkodik és belebámul a tömegbe, amely szétválk és összezapódik körülöttük. Az ember mindegyre felmordul amikor ki-kimozdítják egyensúlyából. Az asszonyokat a forgatag nem zavarja, csak mondanak, mondanak egymásnak félbeszakíthatatlanul.

- Nálunk nem jég, hanem eső esett. Mintha dézsából öntötték volna és olyan fekete volt minden, mint az alagútban. De most nem történt különösebb baj... A fiam fenn van a hegyekben, magával vitte az apja, már nagyon vágyott a gyerek szarvast látni.

- Bizony, nagy lehet már a fiad, Anuca! Jaj, de régen nem találkoztunk, amikor utoljára láttam, még egészen kicsi volt. De hát így van ez, telik az idő. Az én Marioarám is megnőtt, csak kevés beszédű, akár az apja. Az ő fajtájára hasonlít.

Az emberére tekint, aki igazít egyet széles bőrvén, s a gyereke fején megigazítja a lecsúszott sárga kiskendőt, aztán folytatja a beszélgetést, mert még nagyon sok a mondanivalója.

A férje pedig ott áll tovább, nem szól, de már haragosan néz. Egy lány megy el mellettük, papírban kis darab lépesmézet visz és hessegeti róla a darazsakat.

Nem fél tőlük, örül a viaszból kicsorduló édességnek. Jókedvűen megy ide-oda, lebben katrincája. Marioara is lépesmézet akar, először az anyát, majd az apját kérleli, akivel aztán eltűnik a tömegben.

A két asszony magára marad s most igazából kibeszélgethetik magukat, nem kell tartani az ember bosszús pillantásaitól és a gyerek kíváncsi hallgatóságától. Állnak a tömeg sodrában, a fiatalabb asszony karján kis, új iskolatáska. Mire a férfi a kislánnyal visszatér, már témát váltottak.

- Megy a fiam az iskolába, kellett neki a táska - szól Anuca, majd odaadja, nézzék, tapogassák meg, jó vásárt csinátál-e?

- Mennyit adtál érte? - kérdi a másik asszony.

- Tíz nyolcvanat. Muszáj volt, az emberem nem akarja a tarisznyát, azt mondja, hogy abban a gyerek csak összegyűri, megrongálja a könyveket. Hát megvettem, teljék benne kedve mindkettőjüknek. Olcsó. Amióta felépült az új iskola, mindenki ilyet vesz a gyerekének. A Valentin fia pedig kézitáskát kapott. Most íratják a hatodik osztályba.

Az ember hátratolta széles karimájú fekete kalapját, megfordul, aztán rábizza magát a tömeg sodrára. Egy óra múlva, amikor visszatér, felesége éppen búcsúzik Ancától, aki látogatóba hívja őket új házukba.

S még ő zsörtölődik.

- Bennünket aztán jól megvárakoztattál, pedig az üzletbe is be kell nézni.

- Micsoda? ... Miért? - csodálkozik az ember.

Az asszony kézen fogja lányát, meg sem fordul, úgy felel az embernek:

- Hát iskolatászáért! Na, de gyerünk, mert bezár a könyvesbolt.

Befordulnak a bejárat felé vezető útra és elvegyülnek a vásár színes forgatagában.

Egy régi bál emléke

Apám nemrégén megjelent emlékirataiban olvasom (id. Tar Károly: Nem így akartuk, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2012), hogy a nép körében kedvelt magyar táncot, a csárdást először egy nagyváradi zártkörű bálon táncolták. Olyan lehetett ez, mint amikor Felsőbüki Nagy Pál kezdeményezésére először szólaltak meg magyarul az országgyűlési küldöttek. 1844-től hivatalos nyelv a magyar, s ebben bizonyára az is közrejátszott, hogy a magyar érzést magyar tánccal kívánták kifejezni végre reformkori nagyuraink is. Nemrég volt ennek 175. évfordulója.

*

„Régi újságok között tallózva olvastam, hogy 1838. február 19-én, az arisztokráciával nem törődve, gróf Károlyi Mihály feleségének nagyapja Nagyváradon, bátor volt eltáncolni a magyar népi táncot, a csárdást. Az arisztokraták által rendezett zártkörű bálon történt. Az az ötletem támadt, hogy rendezzük meg a csárdás 100 éves évfordulóját. Az elgondolásomat Bányai László főtítkárnk meglepődve hallgatta. Azt kérdezte, bizonyíthatom-e, hogy éppen százéves az évforduló? Megmutattam az újságban megjelent tudósítást. - Bravó Károly!- lelkesített. Már csak a pénz hiányzott a terv véghezviteléhez. Ötven tagú rendezőbizottságot alakítottunk. A bizottság tagjai fejenként 50 lejt fizettek. Kétszáz tiszteletjegyet nyomtattunk, amiket tehetős embereknek, grófoknak, főpapnak és más személyiségnek küldtünk. A címeket a Szent Mihály templom harangozójától kaptam.”

Az évfordulós bál fényesen sikerült. Fényképem is van róla. A 185., a 190. és a 200. évforduló sikere sem lehet vitás, ha sikerül táncháziasítani Kolozsvárt.

Az utolsó erdélyi mézeskalácsos

Ilyenkor különösen szép a Házsongárdi temető. Rozsdabarna levelekből készítette szőnyegét az ős. A természet is elmúlásról beszél.

Kripták, sírkövek és jeltelen sírok, elmúlt neves és ismeretlen emberek sírhantjai között járunk. Történetek ködlenek fel a sírfeliratokat böngészve. Élt ennyi és ennyi évet - olvassuk és a hogyanra, a miértre gondolunk.

Neves emberek és hősök, egyszerű dolgozók emberek és a hétköznapiakon is bátran élők emlékét idézzük a patinás sírkövek, mohával benőtt sírhelyek és friss hantok között.

Fenn a tetőn, a Hősök temetője közelében egy még friss hant sírköfeliratán ezt olvashatjuk:

Nügl József mézeskalácsos

Emléke egy különös szakmát és munkát szerető embert idéz. Sok kínlódással, félreúttal és mégis örömmel megtett életet. Nagy tükrös szíveket készített, cukorrózsákkal behintett bölcsoket, pólyás babákat, sokféle mézes kekszet, tordai pogácsát, színes mandalettát, ánizsos mogyorót, kakaós spiccet. Amilyeneket ma már nemigen árulnak. Apjától tanulta a mesterségét, és már csaknem a segédlevéllel egy időben iparművészeti versenyen nyert aranyérmet, Arról álmodott, hogy mézeskalácsos sátrát tehergépkocsival váltja fel, de egészségét megtámadta a pogácsák fullasztó szagú kelesztő anyaga, a kemencék melege és a mézes tészta szíjas szívósága elleni nehéz izommunka. A háború idején, amikor málét ettünk, kukoricalisztból süített édességet, később a cukrászmester címet is megszerezte.

Az elsők között volt, akik összefogásra biztatták az édesipari szakma dolgozóit és megalakították a Vitadulci (Édes élet) szövetkezetet. Gépeket gondolt az emberek helyére, amelyek a nagyon sokáig elálló mézes kekszet gyártják, s meghívásra az ország különböző városaiba utazott, hogy a régen féltve őrzött receptekkel megismertesse a szakma új dolgozóit. Nyugdíjazása után a vállalat gyakran kocsit küldött, hogy a fáradságtól megkímélje, mert akkor is dolgozni, kísérletezni volt kedve.

Tavasszal halt meg. Manapság már kevés nagyvásárban találni nagy, tükrös szíveket. Nem azért, mert kiment a divatból, inkább mert nemigen van, aki megcsinálja. Ő volt az utolsó igazi erdélyi mézeskalácsos.

Az ősznek kissé borongós hangulata van, s az ember sajnálkozik a modern élet eltüntette mesterség felett. Bár ez sem tűnik el nyomtalanul, hanem átalakul. Új formák hódítanak, más a modern vásárfia, annak már csak az emléke maradt: a mézeskalácsos sírja és története. Ránk maradt az emlék egy munkásemberről, aki nagyon szerette szakmáját.

A magyarság: becsület

Különböző korokban más és más tulajdonságok jelentették a lényeges részt a nemzetiség meghatározásában. Vérségi kötelék, politikai, gazdasági kapcsolatok, vallási hovatartozás, nyelv és történelem váltak fontossá a jellemzők közül, amelyek összegét felmutatva egyik nemzetet megkülönböztették a másiktól. A mi esetünkben a becsület fontosságát hangsúlyoznám. Mégpedig Széchenyi szellemében. A legnagyobb magyar egy akadémiai beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelv csupán alkotórésze a nemzetiségnek. Nyelvünket akárki eltanulhatja.

Minket is kötelezhetnek az állam nyelvének tökéletes elsajátítására. Erővel éltethetik anyanyelvünk korlátozott használatát: sokféle más tulajdonságunk révén mégis megmaradunk magyarnak. Évekig titkos naplómba jegyeztem elrománosításunk tényeit; ma ezt nyíltan tesszük, a hatalom akár régen, főleg az összegezésről, az elkerülhetetlen általánosításról fél. Mert elrománosításunkhoz legalább olyan csendre van szüksége, amilyen a diktatúra idején volt. A sunyiságot a trójai faló megalkotása óta sem szokta meg az emberiség. Eljött az az idő, amikor nem hajbókolunk, nem hozsannázunk, hanem - akár tetszik, akár nem - ki-mondjuk az igazságot.

Így kell kialakítanunk magyarosítási politikánkat is. Ne örvendjenek a kifejezésnek a WC-szájuk, itt most a magyarok magyarosításáról van szó! Még csak nem is nyelvvédelemről, amelynek szükségességét, azt hiszem, mindnyájan látjuk s amely a nagy hazafi szerint „kuruzslóként csak külsőleg hat... zsinórt varr, s mindent veres, zöld és fejjérrel eltarkít” -, hanem általánosan emberi dologról: a becsületről.

Ha a becsület kötelességtudás, akkor tudnunk kell, hogy a mai, még mindig sanyarú időkben a romániai magyarság feladata a becsületesség őrzése, a felülemelkedés, a tolerancia, de az egyenesség, a szókimondás, a minden körülmények közötti bátorság is. Erdély két világ közötti ütközőpont. Megmaradtunk a török ellenében és a tatárdúlás után. Igaz, egyik sem akart ránk telepedni: csak kiszipolyozni, kirabolni, feldúlni házainkat. Századunk akarnokai azonban mást terveztek és végeznek immár legalább hetven esztendeje. Nem is csak etnikai tisztogatás ez, hanem bizonyított asszimiláció.

Hadd ne soroljam a világszerte ismert és állításomat bizonyító statisztikákat. Nekünk van Széchenyink, aki józanul ítélkezett a népszerűség hajhászó, szenvedélyektől elborult magyar agyak fölött. Talán már megszületett mai román alteregója, hogy európaiabb vizekre irányítsa hazánk túlbuzgó hazafiai is. Egyelőre az országosan leromlott erkölcs, a korrupció, a lépten-nyomon érezhető linkség, az átverés, a mohóság tombol.

Töröktől, tatártól megmenekültünk, ettől miként szabadulunk?! Csakis szorgalmasan gyarapított műveltséggel, napi tettekben megnyilvánuló példamutató becsületességgel. A becsületességtől való szigorú elhatárolódással. Vigyázat! Romos helyeken járunk! Erkölcsünk, magatartásunk módszeres bombázása után és közben gondoljunk megmaradásunkra! És arra, hogy nem mindegy, miből építjük újra régi önmagunkat.

A vers

A vers olyan, mint derűs hajnalokon a tengeri napozó homokja, ahol a homokszemeknyi szavak minden hullámsimításra másként rendeződnek és elkápráztatják az olvasni tudókat. A vers a kozmikus végtelenbe, kivetített szavak tánca, színes kaleidoszkóp villódzása, amelyben gondolataink végtelenbe kivetítetten asszociálnak, képzettársulnak titokhalmazokban gyönyörűséget szülnek. Felhevített szavakból kalapálunk, edzünk acélos gondolatokat, elménket

élesítjük, gordiuszi csomókat szabdalunk és a világmindenséggel együtt tágulva villongunk az elérhetőnek hitt végtelen felé.

A vers lelünkéből buzdult sóhajtás, kíváncsú lányok üde lehelete, máskor öregember keserű szájszaga, szószaporítók nyálas fröcskölődése, de lehet virtuális simogatás, szavakba gyúrt mosoly, ideges szitkozódás, mélybarázdás gyónás, templomi zsoltosma, pusztába kiáltott imádság, hiszékeny hiszekegy.

A vers a hivatalnokszürke élet piros betűs ünnepe, zenetöltelkes főfogás hétköznapijainkat temető ünnepnapjaink svédasztalán.

Vallomás

Kegyetlen sors kerülget.

A háború utáni esztendőben korcsolyával jártunk iskolába. Bakancsra szerelt kulcsos korcsolyát használtunk, orra hegyes volt. Ez okozta a bajt. A Kollégium lépcsőjén felszerelt korcsolyával igyekeztünk hazafelé, megcsúszott az egyik fiú mögöttem és korcsolyájának hegye átszakította vékony harisnyám. A hazafelé tartó hat kilométeres úton a seb megfagyott, napokkal később viszkedett, álmomban elvakartam, megfertőződött. A fertőzés később testen és arcomon is kiütött. Egy haláltáborból szabadult zsidó orvos amerikai katonától, anyám derekát átérő, ujjnyi vastag aranyláncért penicillint szerzett. A Bánffy palotában rendelt, térdig felvágta lábamon a bőrt, egész éjjel injekciózott, másnap térdig tinktúras lila vízben áztatta lában, megmentette az életem.

Harminchét esztendővel később fiamat elkülönített betegszobában társaitól elzárva tartották, bakancs okozta sebeit kétszer műtötték, antibiotikumot nem kapott, hüvelykujnyi lyuk tátonzott sarkán, amikor a vérmérgezés utolsó jeleivel vasárnap este a lippai kórházba kerülve percek alatt kimúlt. A hatalom rám osztott bosszúja végzett vele.

Feleségem fogfájás ellen tetracilint szedett állapotosan. Lányom deformált bal lábbal és kézzel jött a világra. Huszonhét évvel utána nem segített élettársamon semmiféle orvosság. Szemem előtt, apránként vitte el szegényt a rák.

Engem meghagyott, talán itt felejtett a kegyetlen sors. Elrepült még húsz esztendő. Még vagyok. És emlékezem. Írásban és szóban hirdetem: „Nem hagyok fel a csüggedéssel!”

Nem tudom hol, merre jár a boldogság. Sorsom göröngyös utakra terelt. Jónak születtem, jobb már nem lehettem. Mi a fenét akarhat még tőlem?

Egy kis séta

*„Ha ezt meglátják és átgondolják,
eredményes volt a vasárnapi séta...”*

Ady Endre

Vasárnapi séta

Bármely hétköznapon támadhat vasárnapos hangulatunk. Tegyük ilyenkor rövid sétát - önmagunkban. Nézzünk egy kicsit legjobb érzéseink mélyére, hogy számot adhassunk magunknak: kit szeretünk mi valójában. Hogy kit is szeretünk mi magunkon kívül. Fogas kérdés. Az egymás iránti szeretetet évezredek óta hirdetjük, a tízparancsolat többi szép, megfogadni igazán érdemes előírásaival együtt. És a vasárnapi áhítatok alkalmával azt hisszük magunkról, hogy

képesek vagyunk a jóságra. Aztán a hétköznapiok tülekedésében, a rossz apró fuvallata is elég ahhoz, hogy feledjük: az egymásellenesség mindegyre visszataszít minket állati természetünk-ből adódó meggondolatlanságokba. És ilyenkor valami csekélységért is durván szólunk, indulatosak vagyunk, vicsorogva egymás ellen ágaskodunk, éles szavakkal nehezen gyógyuló sebeket ejtünk embertársainkon, leszólunk apánkat, megríkatjuk anyánkat, pokolra kívánunk felebarátainkat, megfenyítjük pajkos gyermekünket is. Mielőtt ilyeneket cselekednénk, szálljunk magunkba, szoktassuk magunkat a szívességre, mosolygásra, jóindulatra, hogy elkerüljük a mindig keserű bűnbánat köteleességét. Hogy ne kelljen magunkat megvetve bocsánatért esdekelnünk rendszerint soha meg nem bocsátható hibás cselekedeteinkért. Naponta adjunk számot magunknak a mindenki által, de leginkább magunktól elvárható örömeteremtés kötelező dolgáról. Ha sikerül legalább lélegzetvételnyi időre magunkra erőltetnünk a szeretet emberi köteleességét, önmagunkba fordulásos sétánk nem lesz hiábavaló. A szeretetet meg lehet tanulni. A jó pap is holtáig tanulja ezt.

A látható régió

Ha van és lesz az Európai Unióban támogatott nagykárolyi régió, amelyet magyarul érthetőbben nevezünk vidéknek vagy tájegységnek, akkor Tasnád lehet, és remélhetőleg lesz, egyik erőssége. Nemcsak azért, mert húsz valahány kilométernyi egyenes út köti össze a két várost, hanem, mert Tasnád, csaknem alakulásától fogva, Nagykárolynak köszönheti sokféle gyarapodását, a tasnádiak útja rajta keresztül vezet Európába. Pontosítsunk: vezet vissza. Merthogy - a 18. században például -, amikor a svábokat ide telepítették, ez a táj már Európa része volt. A történelemben tett legrövidebb sétánkon is, az akkori időkben betelepített zsidókkal, neves cigánymuzsikos családokkal, tótokkal és más nemzetiségűekkel találkozhatunk, és olyan, a valamikori minden bizonnyal létrehozandó partiumi Irodalmi Múzeumba illő nagyokkal, mint Károli Gáspár, Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor, Ady Endre, Jászi Oszkár, Kaffka Margit és Fényi István. Innen a következtetés, hogy ez a tájegység gazdasági újrafelemelkedésével egyben kultúrrégióvá lesz, ha sikeresen megküzd a provinciába visszahúzó erővel, és megtartja az egyéni boldogulást egyelőre idegenbe vágyó szülötteit, akik belátják, hogy nemsokára értelmesebb és célravezetőbb lesz mindenféle határokon átemelni, és helyben kiterjeszteni a mindnyájunknak emberibb életet biztosító európaiságot.

Önazonosságunk

Az ember örökösen egy kis melegségre vágyik. „Hol a boldogság mostanában...” Kint a tél végzi szokásos munkáját. Behúzódnak. Időnként önmagunkba. És didergünk ott is, ahogyan eddigi tudományunk szerint megnevezni szoktuk - a lelkünkben. Fázunk, ha nem merünk szembenézni önmagunkkal. Magunknak kell eldöntenünk, kik vagyunk, honnan jöttünk, mit akarunk? E nélkül hideg minden gondolatunk, tessék-lássék akarásunk, rideg a tettünk.

Mindenen átsüt önazonosságunk, amit gyakrabban azért neveznek identitástudatnak, mert keresése világjelenség.

Egyszer Tasnádhhoz közeli, tisztán sváb község ünnepségére vitt az utam, és a községházán az anyakönyvet lapozva, csak úgy magamnak, azt mormogtam, hogy ebben a nyilvántartásban évszázadokra visszamenőleg nem találok egy magyar nevet sem. A mellettem álló előljáró annyira sértésnek fogta fel sóhajom, hogy „Magyarok vagyunk!” kijelentéssel rögtön „elfelejtett” meghívni az ünnepi ebédre.

Azóta kétszeresen tisztelem a község összes lakóját, és mindazokat, akik úgy váltottak nemzetiséget, hogy megtartották őseik családnevét. Mert jövőt építeni a múlt megtagadásával lehetetlen. Erdélyben ezt nem kell magyarázni. Itt a kettős vagy több identitás-tudat helyén van a lelkekben.

És feltehetően éppen ettől bennünk, ott egészen mélyen, sohasem pislákol, hanem egyenletes békés lánggal ég emberségünk örök tüze.

Határtalanul

Tasnádról csak egy ugrás a határ, és a tavaly átadott új határátkelőn át máris anyaországunkba érkezünk.

Ha erre a tavalyi népszavazás után egyáltalán kedvünk kerekedik. Mert a furcsán elhúzódt szavazatszámmlálás hivatalos kihirdetése után már nem tehetünk úgy, mintha minket ott szívesen fogadnának. Persze tisztelet a kivétellel.

Ha valamire jó volt a népszavazás, arra bizonyosan jó, hogy tudjuk, ott hányan vannak igaz barátaink. A nyolcmillióból mindössze másfélmillió.

Egy nyugati lap azóta a magyarokat három csoportra osztja: Igen magyarok, nem-magyarok és sunyi magyarok. És a számok nem hazudnak! „Nézem szégyennel, bánattal, / Magyar bánó magyar aggyal” - mormoljuk költőnkkel, a mi Adynkkal. De tegyük, szívünk fájdalmát sem titkolva, időnként egy-egy sétát ott a túloldalon. És szóljunk fennhangon ismét a költővel. „Én seregem és én népem, / Szeretlek én mindenképpen”.

Higgyük, hogy minden ilyen sétánk nem lesz hiábavaló.

Kérdezve

Régi tükör

Kicsoda Ön? Az ezredfordulón ez jó kérdés volt. Zavarodott világban éltünk. Mikó Ervin tette fel a kérdést. Akkor már nem volt munkatársa az kolozsvári irodalmi lapnak, az Utunknak. 1983-ban jelent meg *Mikó Ervin kérdez* című interjúkötete, ennek folytatására készült a következő kérdésekkel:

1. *Irodalmi barátságunk jogán megkérdeznék, ki vagy tulajdonképpen? (Curriculum vitae)*
2. *Elkalauzolnál-e alkotópályád főbb állomásain?*
3. *Mit s miért szeretsz legjobban írásaid közül?*
4. *Kedvenc íróid, könyveid, amelyeket újraolvasol?*
5. *Ars poeticád, írói hitvallásod?*
6. *Szerelemről, barátságról mit gondolsz,*
7. *Kedvenc szerelmes versed négy legkedvesebb sora?*
8. *Kedvenc szórakozásod?*
- 8/b. *Kedvenc színészed, zeneszerződ, képzőművészed tálalva 10-15 sorban.*
9. *Kedvenc vicced, anekdotád?*
10. *Hogyan látod az ezredfordulón háború és béke kérdését?*
11. *Írói terveid kétezerig?*
12. *Mit kérdeznél még:*
13. *Kérek fényképet.*

Három-hat oldalt kért. Sietősen a következőket válaszoltam.

1. Nagy nekibuzdulással aprítottam a hídon át. Mentem világgá. Apám küldött, mert egy majdnem kész cipőt, mély, de nem éppen művészi karcolásokkal díszítettem. A hídon túl sötétben állt a park. Világított a Magyar Színház bejárata. Azóta tudom magam. Nem voltam még négy éves. Azóta folyton mehetnékem van. Az élet számomra nagy Utazás, amelynek során önmagam javait elkótyavetyélem, balesetekben elvesztem, kiviszem a Házsongárdba, nyomdába adom vagy könnyelműen otffejtem valahol. Ilyen mehetnékkel valahogyan sikerült mégis megmaradnom, mindig visszatérnem szülővárosomba, ahol kirekesztettségem és reumám növelem, mert ugyebár ez már így törvényszerű. Félévszázados vívódásaimat önismeretem bátyáján állva, sarkamat a kolozsvári köveknek feszítve kezdtem, és a Sors látja a lelkemet itt és így szeretném rövidre szabott pályámat befejezni. Segített és talán még most is segít ebben az a családi hiedelem, amely szerint egyik Zsigmond névre hallgató ősöm a város polgármestere volt. Nemrég, csak úgy, szórakozásból felütöttem az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár IV. kötetét, és a főbíró címszó alatt többek között a következőket olvastam: „Hozz a minekünk az Urunk: ő Nga paranczolatlyat... Thar András a Colosi fő bíró.” Ezt egy 1614/1616 dátummal ellátott okiratból cédulázta ki az apámmal egyidős jó Szabó T. Attila. A családi hiedelem szerint legalább ötszáz éve lakjuk ezt a kincses várost. A polgármesterek között kopasz bizonyára több is volt, de Tar egy sem. Meg kellene elégednem tehát a kolozsi illetőséggel, ha a Kelemen Lajos által több mint ötszáz évesnek tartott Csillagos ház kapu fölötti címerében nem az S.T. névbetűk állanának. A Bel-Magyar utca 14 szám alatt áll ez a ház, és ugyanezek a névbetűk a főtéri templomban is láthatóvá váltak a restaurálás nyomán. Számomra kétségtelen, hogy Sigismund Tar névbetűiről van szó, vagyis arról a Tar Zsigmondról, akit családunk legnevesebb ősének mondhatunk. Az igazság az, hogy mindössze két évtizede érdekelnek őseim, amikor Zsolt fiamnak több okból a Koppány nevet adtam. Nem tudhatjuk kinek, milyen név illik igazán. Ha most választanék, magamnak is a Lőrinc nevet adnám. A fiam érthetetlen halála soha meg nem bocsátható ...

Na, de nem a jövőmről, hanem a velem törtétekről kell most vallanom. Ötvös mesterségű elődöm is volt, apám cipész. Magam sem azért választottam a fémipari középiskola befejezése után a műszaki rajzoló szakmát, hogy családfám rajzolására kellőképpen felkészüljek. Kézimunkatanárom, Cseh Guszti bácsi, szobrásztehetségnek hitt, de akkor, az ötvenes évek elején divatba jött a fémipar, technikus lettem. Sokfelé dolgoztam az országban. Hosszú katonáskodásom alatt kezdtem írni. Előbb az Igazság, később csaknem minden magyar nyelvű lapunk közölte írományaimat. Az újságírást 1958 őszén kezdtem az Igazság szerkesztőségében. A hatvanas években családot alapítottam, újságíróképzőt végeztem a fővárosban és tanári képesítést szereztem Marosvásárhelyen. A hetvenes évektől az Ifjúmunkásnál dolgozom. Hivatalból kell fiatalos lennem, pedig a lap legöregebb munkatársa vagyok.

2. Íráságom kényszerítő helyzetből született: újságíróként nem tudtam mindent elmondani. Egyszerűen nem fért bele a lapokba. Akkor írok, amikor az idő(m) engedi. Megfogadtam Janus Pannonius tanácsát, amely valahogyan így szól: Nézz körül és légy hű fia a jelennek. Egyszer tíz napig tartó szabadságomon egyedül voltam a hegyekben és írtam egy kisregényt. (Köszönöm, jól vagyok, 1968) A Forrás sorozatban jelent meg a mai napig a sorozatban legnagyobb példányszámban. Olyan sikere volt, hogy majdnem évtizedig kellett várnom a már akkor összegyűjtött kisebb írásaim megjelenésére. Közben riportokat írtam. (Hazai utakon, 1978) és egyfelvonásost korán elment munkatársammal, Németh Ernővel. Egyszer Méliusz József arra biztatott egy szerkesztő jelenlétében, hogy írjak regényt. Egy másik szerkesztő barátom ezt komolyan gondolta, tervbe vette, jóváhagyatta, kipipálta. Én mindenféle utazások és Ifjúmunkás Matiné szünetében megírtam a *Nyári mesét* (1981). Aztán több riportkönyvet állítottam össze. Egyet sikerült megjelentetnem. (Szerelmes földrajz, 1983) Hatodik könyvem tényregény, fiam emlékét őrzi. (Az ismert katona, 1985). Mostanában a groteszkre esküszöm. Örkenytől tanultam, hogy egyszerre sírunk és nevetünk, és akár akarjuk, akár nem, néha tótágast kell állnunk ahhoz, hogy a dolgok megértéséhez közelebb kerüljünk. Mert a dolgok állnak tótágasban. Az egypercesek után a groteszk nálunk is bevonul a regényirodalomba. Jobb, ha tőlem tudja meg ezt az olvasó.

3. Rangos irodalmi körön az éppen szolgálatos titán ifjú felolvasott könyvéből és azt mondta, hogy szerinte éppen azokért a mondatokért érdemes írni. Mondanom sem kell, nagyon odafigyeltünk. Szép, hosszú mondatok voltak. Talány, hogy miért azokat a mondatokat választotta ki a szerző. Nem volt bennük semmi. Azóta még inkább tartózkodom attól, hogy magam válogassak írásaimból. Különb, amit eddig leírtam - ebben beleszámítom milliónál több szedett újságsoromat is -, nem tetszik jobban annál, amit le kellett volna, vagy le fogok írni. Persze, jól esne, ha az olvasók felfedeznék groteszk írásaimat. Ízelítőül, íme, egy fecske.

Tele vagyunk gátlásokkal

Kis János tegnap reggel, háromnegyed hétkor, több szemtanú jelenlétében, hirtelen pofon vágta Nagy Pétert, akivel egy időben érkezeti az irodaház ajtajába.

Kis Jánost kórházba szállították.

A szakavatott elmeegógyászati vizsgálaton kiderült, hogy Kis János évek óta gátlással küzd: nem tudja eldönteni, miként köszöntse reggelenként Nagy Pétert.

A főorvos különösen súlyosnak ítélte a beteg helyzetét, mivel annak évek óta nem jutott eszébe, hogy olykor - akár egész életén át -, köszönés nélkül is elsétálhat Nagy Péter mellett.

A törtéte után ez sajnos már lehetetlen. Nagy Péter tanúk előtt kijelentette, hogy bár Kis János köszönési módja kissé furcsa, de mint annyi mást, ezt is meg lehet szokni.

4. Karácsony Benő könyveiből elmaradt természetrajz óráimat igyekszem pótolni, különös tekintettel az emberismeretre, amit Bohumil Hrabal, Max Frisch, Kurt Vonnegut és főként Örkény István műveiből élvezettel bővítek. Mindennapi szemináriumokra készülve és fohászként Jaroslav Hašek Svejktjét olvasom.

5. Amikor írok, önmagam különállóságát védem. Megpróbálkozom a lehetetlennel: egyedül alkotni. Csakis így, a végletekig különállva mindenkitől elkülönülve adhatom, valamilyen parányi részként magam az egészhez, amelyhez elszakíthatatlanul tartozom. Bizonyítani kell, hogy senki sem elhanyagolható, ha tudatosan vállalja sorsát. „Az ember nem annyi, amennyi, hanem annyi amennyi tőle kitelik” írta Örkény. A tőlünk telhető világ-, és emberláttatás a megismerés porszeme. Az emberiség történelme a félelem története. Önmagunk megismerésére törekedve elébb magunktól, aztán másoktól, később senkitől és semmitől sem félünk. A halált is legyőzzük egyszer. Az író magában hisz, az olvasónak hinnie kellene az íróban. Akik önmagukban hinni tanítják embertársaikat, a félelemtől váltják meg a világot. Mindössze ennyi az írók dolga.

6. A barátság, a megértés, együttérzés, együttgazdagodás és cselekvés. A szerelem nekem mindezek együtt felforrósítva és apró nőiességekkel, csillogó odaadással dúsan díszítve.

7. Szergej Jeszenyin: **Perzsa motívumok**

*A Boszporusznál sose jártam,
de rólad sejttem, hogy milyen.
A tenger kéklik, lám, kitártan
azúr szemednek mélyiben*

8. Az örökzöld gondozása Házsongárdban.

8.b Amikor még színházba jártam az én Marilyn Monroe-m Vitályos Ildikó volt. Minden mozdulata zene, hangja galamb bűgása. Nőiessége elgondolkoztatóan tökéletes volt. Egyszer festék és szereplési vágy nélkül is láttam. Egy szállodai karosszékekben ült szürkén, emberközeli természetesen. Ebben a „szerepében” is tetszett. Nyilván: mindig önmagát adja. Akár zsebszínházunkban egykor Délceg Edmond.

9. Mindig a legújabb vicceket kedvelem, de mostanában gyorsan felejték. De mikor azt kérdezik tőlem mennyi, rávágom, hogy huszonegy. Mi huszonegy? kérdezhetik aztán. Mi mennyi? kérdezem én is, amikor villanyborotválkozom.

10. Ha azt mondom, háború lesz, nem hiszek az emberiségben. Kiben higgyek? Az igazi írók sohasem hallgatnak. A múzsáknak az íróasztalfiókba vetnek jó, kényelmes ágyat.

11. Szeretném, ha még ebben az évezredben nyomdafestéket látnának következő elkészült munkáim: *Tótágas pillanatok* - groteszk írások. *Tanítók nyomában* - riportkönyv. *Erdélyi sors* - A Korunk *Beszélő történelem* című pályázatára készült szociográfiák. *Tótágas* - groteszk játék két részben. *A régi és új Ifjúmunkás szabálytalan antológiája*, *Viselkedjünk* - kiskönyv illemszabályok mindennapos alkotóinak buzdítására.

Az évezred végéig többek között megírom *A világ legjobb embere* című regényemet és az erdélyi hagyományokhoz hűen gyarapítom a visszaemlékezések sorát. Nem tudom, hogy ezt a kettőt vagy az életemet fejezem be előbb. Mindháromból még több fejezet hátra van...

12. Mit gondol kié a levegő?

a - egy földalatti titkos szervezeté,

b - egyetlen államé?

c - a magasságos atyaúristené?

Egyik választ sem karikázom be, hanem azokkal tartok, akik makacsul hiszik, hogy a levegőből csakis annyi a mienk, amennyit sikerül beszippantanunk.

*

A tervezett interjúkötet nem készült el.

Akkor már kész könyveim ügyel-bajjal megjelentek.

A világ legjobb embere című regényemet nem írtam meg, eltemetett terveim közé sorolhatom.

A régi és új Ifjúmunkás című kétkötetes szabálytalan antológiát összeállítottam. Máig sem értem, hogy miért nem kellett a Kritérionnak. Lázár Lászlónak az antológia részére készített, irodalmunk nagyjait sem kímélő lakkozott írásairól szóló tanulmányát átcsempészttem Budapestre, mert ígéretet kaptam az újságírók szakfolyóiratában való megjelentetésére.

Belenézve ebbe a régi tükörbe, nem sokat látok magamból. Szűkre szabott volt. Ma már borotválkozó tükröm többet és igazabbat mutatna. De annyi, még annyi sok a dolgom, hogy már csak elvétve pillantok tükörbe.

Kilátás az Erősdombról

Gond, teljesülés és távlatok

Az Erősdomb aljában Ispánlese felé igyekeztem Bálványosvára felé. Néhány napja eshetett, mert a faluból kivezető úton bokáig ért a latyak. Egy kis legény, aki borjas tehenet legeltetett az útszéli fűvön, ajánlkozott, hogy megmutatja a rövidebb ösvényt. Lépésben hajtottuk a tehenet, amikor harapnivalót talált magának az út mentén, megálltunk. Beszélgetésünk a tehen körül forgott. Mint ilyenkor szokás, megérdeklődtem az állat jó tulajdonságait s gyengéit. S mert a falusi gyermek korán megtanulja gazdaszemmel nézni a világot, megtudtam, hogy a Csinos igen szelíd állat, de gyenge tejelő. Vásárra kerül előbb-utóbb. S ez azóta bizonyára meg is történt - egy tehénnel kevesebb a faluban.

Kevés a tehen és kevés a tej Décsén, a háztáji gazdaságokban. Szállásadóm hosszú utat tesz meg esténként a kerteken át egy liter tejért, amit úgy gondolom, szívességből kap az egyik rokontól vagy ismerőstől. A termelőszövetkezetek istállóiban évről-évre több a tejelő s jó hasznót hajtanak. Azonban ebből nehéz megoldani a falu tejellátását is. Nyilvánvaló a megoldás: a háztáji fejőstehen (azzal együtt, ami ehhez mind szükséges).

Forgattam egy darabig a kérdést magamban, aztán egy alkalommal, amikor az alelnök Szállásdombra vitt múzeumba való régi cserép-maradványokat nézni, neki is kipakoltam. Ősi szokás a faluban, hogy reggelire puliszkát esznek. Ki tejjel, ki túróval. Azt hiszem az alelnök inkább túróval szereti a puliszkát, de azért a tej, illetve az állatállomány ügye is ugyancsak foglalkoztatja. Meghántuk-vetettük a tej dolgát s közben több őskori kancsó s tál cserép-maradványaira leltünk egy téglavetésre használt, nagy gödörben.

Megnéztük a közelben épült új istállót. Közben meghallgattam néhány történetet és visszaemlékezést a hagyomány szerint óriások lakta helyről s a hajdan ott talált kincsekről. Láposi Géza kultúrotthon igazgató mellett az alelnök is nagy odaadással támogatja a helyi múzeum megalakításának gondolatát, amelyet az utolsó szalmatetős décsei házban szeretnének berendezni.

Amikor vissza indultunk a falu felé az egyik dűlő aljában megállított az alelnök a tejet említve. Kisebb nyaktörő mutatóvárnak is beillő látványra hívta fel a figyelmemet. A meredek helyen ökrök szántották a gyenge minőségű földet.

- Látja ebből lesz majd a tej - mondotta, s mindjárt hozzáfűzte a magyarázatot, mert ezzel a nem találós kérdéssel akart kirukkolni.

- Sok ilyen meredek domboldal s lehetetlen helyen fekvő terület van a határban, ahol eddig gabonát termesztettünk. Kevés gabonát. Talán még a szántási munkálatok sem fizetődtek ki. Az új területi rendezés alkalmával másként szeretnénk ezeket a földeket kihasználni: takarmánynövényt, baltacímet, szarvaskerepet, bükkönyt vetünk az ilyen helyre.

Olvasom a falu monográfiájában, hogy régen is megszántották itt, ha kellett hat ökörrel is a dülöket. Miért ne tennék meg most is?

- Ha több lesz a takarmány, jut belőle a tagságnak is...

Az év első hetében jártam legutóbb Décsen. Csak éppen befutottunk arrajártunkban új esztendőt köszönteni.

Délután volt, s mint máskor is, népes a termelőszövetkezet irodája. A három brigádkönyvelő végezte munkáját, a többiek a kályha mellől hallgatták a rádiót.

Kerekes Jánostól tudtam meg, hogy az elnök egy kisebb bizottsággal kint jár a határban; új szőlősnek néznek helyet, a kiöregedettek pótlására.

Készülnek a zárszámadásra. A tagságnak munkaegységenként egy és fél kiló búzát, három és fél kiló kukoricát, egy kiló burgonyát, cukrot, káposztát, és szalmát is osztottak. Készpénzt tíz lejt számítanak munkaegységenként. Az idén gyenge volt az almatermés, de munkaegységenként így is fél kilót osztottak. Elégedettek az emberek, s ez nemcsak következtetés: szóban is elmondták. A legtöbb munkaegysége Ferházi Jánosnak, Márton C. Tamásnak, Bindea Erzsébetnek, Márton Erzsébetnek és Kerekes Piroskának volt, így hát nekik járt a több. De a felsorolás közel sem teljes, csak úgy emlékezetből idézték a brigádkönyvelők a jó példát.

Néhány brigádost leváltottak s az újabbak között lehet, hogy éppen a brigádműsorban elhangzottakat figyelembe véve, fiatalabbak is vannak.

Az Erősdombról tiszta időben idelátszó Ciblestről már rég hazakerültek az állatok s számukat tovább növelik: tizennyolc ökor vásárlását határozta el a tagság. Nemrég Turnu-Severinben jártak, nemsokára pedig Temesvár környékére utaznak vásárba. A tervkészítés és a mezőgazdasági tanfolyam foglalkoztatta az embereket. Néhány asszony vásárra készült értékesíteni az almatermés egy részét. Van tennivaló bőven az istállók tájékán s másutt is a gazdaságban.

Új hír az is, hogy két új tanárt kapott a falu. Színdarabbal készülnek a műkedvelők. Nemrég a kolozsvári Állami Magyar Színház a zsúfolásig telt kultúrotthonban játszotta a Rokonokat. Annyi az újdonság, hogy alig bírom jegyezni.

Ezekből és a beszámolómból, amelyben nem a termelőszövetkezet munkája felől próbáltam megközelíteni a falu életét, hanem inkább a közös gazdaságban elért gazdasági eredmények hatását szerettem volna lemérni - úgy tetszik főleg a jó oldaláról ismeri meg a magyar-décseiek életét az olvasó. Valóban sok, szép, lelkesítő eseménynek voltam tanúja itt az elmúlt évben. Úgy tűnhet, egy városi ember rácsodálkozása ez az írás az új élet szárnyait bontogató falura.

Nem, Décse nem csodafalu; s ha az, akkor ilyet százat, ezret találni, szerte az országban. Mert itt is az történik mint kisebb-nagyobb sikerrel, mindenütt faluhelyen.

Ezúttal nem mentem fel az Erősdombra. Nem azért mert kísérőműl nem kaphattam meg Berki bácsit, aki a küldönc posztról elpályázott s ha jól értesültem a termelőszövetkezet fogatosi tisztjében találom meg majd legközelebb - hanem mert sietnem kellett vissza Kolozsvárra. Azzal a meggyőződéssel jöttem el: az élet pontosan kiszámítható léptekkel halad előre ebben a faluban az Erősdomb alatt.

Falu a gyümölcsfák alatt

Délelőtt Berki bácsi felkísért az Erősdombra. Décse dombokkal tele, festőien szép határában ez a legmagasabb hely, messziről lehel látni a tetején elhelyezett magasságjelzőt. Amikor először töltöttem huzamosabb időt ebben a Dész rajoni faluban. S mint városi ember, kíváncsian fürkésztem a tájat, legendákból, visszaemlékezésekből, mai történetekből próbáltam összeállítani a falu életének változásait. Az emberek mindennapi gondjából értettem meg életük csendes szépségeit, bajt és hibát gyomláló igyekezetüket.

A közös gazdaság irodáján ajánlották:

- Menjen fel az Erősdombra, tizennyolc falut láthat onnan.

Berki bácsi kísérőnek ajánlkozott, s mint később rájöttem, keresve sem találhattam volna jobb kalauzt. Középkorú, közép magas szikkadt ember Berki András, akkori beosztásában a termelészövetkezet küldönce, a falu dobosa, a décsei emberek, a közügyek, a környék és a jóízű tréfák ismerője. A kicsi vidám bajusz, az élénk szemek, a szalmakalap, amelyet ünnepnapokon ellenzős fekete sapkával cserél fel, hozzátartoznak egyéniségéhez.

A termelészövetkezet irodájától nem a falu főutcájába torkolló utak egyikét választottuk, hanem a kerteken át közelítettük meg a Szőlőstetőt s onnan az Erősdombot. Érdekes gyümölcsös a décseiek Kertje. A falu közepén van, mindenfelől házak veszik körül ezt a pár hektárnyi gyümölcsöst, ahol nyáron mindig kövér a fű, üde a lucerna és szelíd az árnyék. Néhány háztáji gazdaság ez a rész, megközelíteni csak úgy lehet, ha átvágunk valamelyik ház udvarán.

Berki bácsi otthonosan nyitotta ki előttem az egyik udvar léckapuját. Átmentünk az agyagos, tisztára sepert udvaron s az utca felőli kapun kijutottunk a Szőlőstetőre.

Később számtalanszor megtettem ezt az utat és más udvarra is eljutottam kalandozásomban. Mindig az volt az érzésem, hogy tilosban járok. Megfigyeltem a décseieket, meg is kérdeztem néhányukat, hogyan tudnak olyan fesztelenül járni a más portáján. Érthetetlennek taksálták kérdésemet. Nem tudom a décseiek mióta engedik meg egymásnak s az idegennek is, hogy udvarukon, gyümölcsöskerteiken éjjel-nappal átjárjanak. Úgy gondolom, nagy része van ebben a szövetkezeti gazdálkodásnak is, amely a jólétet formáló erőfeszítéseivel, eredményeivel az emberek tudatában, szokásaiban, egymáshoz való viszonyában kitörölhetetlen változást hozott.

A Szőlőstetőről újabb gyümölcsösön át alma, körte és szilvafák között ösvényen mentünk fel az Erősdombra. A domb falufelőli részén is gyümölcsfákat nevelnek, másik fele legelő. A gyümölcsfa ősidőktől fogva fontos szerepet tölt be a décseiek életében, meglenni nélküle ezen a dombos tájon lehetetlen. Pedig mindent megszántanak az ökörfogatok, ami megszántható, de a búza s a kukorica úgy sem elég. A cseresznye, a körte, s főleg a későn érő téli alma árából pótolják a gabonát. Mindig így volt és most, amikor összehasonlíthatatlanul nagyobbak az igények, mint a múltban, még inkább így van. Az alma árából emelkednek itt az új házak, kerül ki a rádió, a diófurníros bútor, az aragázkályha, városi ruha, országos kirándulásra való, s még felsorolhatatlanul sok minden. Ezért áll oly nagy becsben a gyümölcsfa Décsen.

A magasságjelző alatt állva Berki bácsi bütykös mutatóujjának irányába tekintek: figyelem a falut. A gyümölcsfa erdőből előbukkanó friss vörös cserépfedeleket. Az Árpástóról emelkedő út kanyarjait, amint átcúszik a két helység határát képező szoroson.

Árpástó a Szamos menti lapályon épült, az Erősdombról jól látható a kanyargó folyó bal partján. Néhány kilométerrel errébb, a szoroson innen, a völgyben is dombos helyen fekszik Décse. Monográfiákban feljegyezték, hogy már az őskorban lakott hely volt. Később vár-

jobbágyok lakhelye. Kétségtelen, hogy az itt lakóknak kapcsolatuk volt a közeli Bálványos-váraljával; az egyik határrészt ma is Ispánlesnek ismerik. Az első megmaradt hivatalos összeírás 1750-ben készült s ebből is kitűnik, hogy cseresznye, körte, alma és dió már akkor is bőven termett a „kétfordulós határban”. Később mintegy húszféle alma, 14-féle körte, és négyféle cseresznyefajtát tartottak nyilván. Ma azonban úgy tudják, hogy csak a múlt század végén a gyümölcsfák nemesítésével kezdtek igazán kertészkedni a faluban. Akkor az volt a szokás, hogy minden házasságra lépő fiatal párnak az esküvő előtt tíz gyümölcsfát kellett ültetnie.

A Kerten áthaladva sokszor megcsodáltam a fák tövében egy-egy gyűrű alakú dudorodást. Azt mondják, az oltás helye, s mert nagyon öreg fákon is láttam ilyet, valószínű, hogy már a múlt század közepén is foglalkoztak az idevalósiak gyümölcsfa-nemesítéssel. Sok évtizeden keresztül, szorgalmas munkával honosították meg itt a kemény, ellenálló, bőtermő és későn érő rozmaring, gusztáv, sóvári, batul, jonathan és más téli almafajtákat. A faluban, a házak közötti kertekben, a domboldalakon és a határban az Erősdombról szemünk elé terülő tájon túl is gyümölcs terem. Az egyik idevaló, de Kolozsváron élő tanárnőtől tudom, hogy májusban aki csak teheti, még az ország távolabbi részéből is hazajön megcsodálni a virágba borult tájat. Minden évben ünnep ez Décsen, akárcsak az őszi szüret, amikor soha sincs annyi segítő kéz, hogy elég lenne a termést idejében betakarítani.

Piroscserepes házak között kanyarog az út. Innen fentről jól látszik, amint felfelé kapaszkodnak a billenőkocsik. Van úgy, hogy tíz percenként jön egy-egy kocsi, különösen vasárnap, téglát, cementet, cserepet, kavicsot fuvaroznak. Vasárnaponként olyan a falu, mint egy építőtelep. Jönnek-mennek a kocsik, a volánnál többnyire décsei fiatalember foglal helyet, aki szívesen végzi a vasárnapi különmunkát. Tudja, hogy faluját segíti, szépíti munkájával. S erre sokat adnak a décseiek.

Az idegennek is nagyon szép ez a különös hangulatú táj. Amióta befejezték az Árpástóról idevezető új utat, egyre csak építkezik a falu.

Hogy mit ér az elmúlt húsz év ennek a falunak, azt csak egy új alapos monográfia számadataiból tudhatnánk meg. S mert ilyen akkor nem volt kéznél, a helyi postafiók tisztviselőjével végeztünk az anyagiakat számba vevő hozzávetőleges számítást. Kerekes Jenő úgy ismeri a falut, mint a tenyerét. A faluban 425 házsám van s mindeniket elsoroltuk, az új házaknál egy-egy vonalkát húztunk egy füzetbe. Meglepődve konstatáltuk, hogy az utóbbi néhány évben 296 új házat emeltek, tíz gazda portáján pedig most építik az új lakhelyet. Décsén, mint általában minden gyümölcstermő vidéken, magas, emeletesnek is beillő házakat építenek. Amit itt pincének neveznek, az a föld felett van, magas, tágas helyiség, ahol ősztől nyárig is eláll az alma. Minden ház többszobás, sok a városi módon bebútorozott ház, három helyen pedig már csempekádas fürdőszoba is van.

Magam is ilyen házban, Nagy Dánieleknél kaptam szállást néhányszor. Jóleső érzéssel nyugtáztam azt az apró epizódot, amikor a ház gazdasszonya a nehéz és poros cséplési munka után hazatérve, így biztatta a háztartással bajlódó édesanyját:

- Jövök mindjárt, Anyuka, csak éppen letussolom magam.

Egy alkalommal az italbolt vezetőjével találkoztunk fenn a Szőlőstetőn. Szikár, egyenes tartású, magas ember, olyan szép bajusszal, hogy igazán reá illik Dénes Lőrinc bácsi mondása:

- Olyan az, fiam, mintha csóka repült volna a szájára.

Amikor csak találkoztunk, mindig arra gondoltam, hogy biztosan huszár lehetett katonáskodása idején s mintha csak igazolni akarná feltevésemet, a Szőlőstetőn is délceg tartásban vezette első útjára motorkerékpárját.

- Először ülök motoron - mondta, miután nagy kört leírva éppen előttünk fékezett -, de ismerem a szerkezetét, gondolom a vezetésbe is könnyen belejövök.

Természetesen mondta, nem úgy félvállról, mint aki dicsekedni akar, inkább, hogy tudtomra adja: a motorkerékpár már rég nem újság Décsén, több is van belőle. Nyáron a motorkerékpár tulajdonosok ugyancsak közel tudják magukhoz a várost.

Hát igen. És itt megkockáztatnék egy nem alaptalan kijelentést: Décse a járművek tekintetében is igyekszik lépést tartani a várossal. A helyi takarékpénztár tisztviselőitől tudom, hogy több gépkocsi-nyereményes betétkönyv-tulajdonos van a faluban.

Azt hiszem, ebben az eldugott, ősi eredetű faluban az a legérdekesebb, hogy életmódban kitörölhetetlen és nagyszerű lépéseket tett a városi civilizáció felé, olyan lépések ezek, amelyekre csak ez a falu képes. Diófurníros szobabútort vásárolnak és ruházatukban sem falusiasak. Az egykori népviseletből csak az ünnepnap is ritkán használt fekete pörge kalap maradt meg. Olyan formájú roggyantszárú puhacsizmája pedig, mint amilyen a falu központjában a világháborúban elpusztult decseiek emlékére emelt szobron látható, csak Máté Ádám-nak van. De ő sem hordja már, s csak az italboltból jöttében tesz néha említést róla, mert Máté Ádám alapjában véve jól dolgozó, vidám ember. Manapság, azt hiszem, hiába is próbálkoznának itt portékájukkal a szamosmakodi ványolósok, mint egykoron, amikor a Kiáltódombról messze hangzó szavukra abaposztót siettek vásárolni a helyiek. Ki csináltat ma abaposztókabátot Décsén?

A megváltozott élet bizonyítéka az is, hogy a faluban több, mint 200 családban aragáz-tűzhelyen főznek, a legtöbb helyen van rádió, sok a mosógép, a perzsaszőnyeget pedig itt is porszívózni szokták. A helyi takarékpénztári fiók a betétkönyvek számát s a betétkönyveken nyilvántartott összegek illetően legelső a rajonban. Márton Károly és Nagy Dániel a takarékpénztári fiók két tisztviselője 600 betétkönyvnél is többet vezet a decseiek által megtakarított kisebb-nagyobb összegeket. Nemcsak lejben, hanem banikban is számolnak, mert az iskolában is takarékoságra szoktatják a gyerekeket.

Tavaly 465 előfizetőt tartottak nyilván a postafióknál, tehát átlagban minden házba jut újság. Havonta ötvenezer lejnél is több pénzt tesznek postára a faluban. Beszédes számadat ez is. És még egy adat, amely a jólétre mutat: az átlagos életkor 71,2 év.

Az igazság Magyardécsén

Hadd kezdjem, helyi szokásból merítve a Berki bácsi szavaival: Mindenki idefigyelmezzzen! Figyelmet pedig azért kérek, mert úgy gondolom, hogy amit itt most érdemesnek tartok közhírré tenni igen jelentős.

Bizonyítani szándéksom ezt egy, az emlékeim közül előidézett képet is. A képen Berki bácsi is rajta volt, dobolói, kikiáltói és viccmájszteri minőségben. Három évvel ezelőtt éppen nyár derekán történt, hogy Berki bácsi a következő szóbeli meghívóval keresett fel:

- Tüstént jöjjön az új iskolához. Nagy dolog lesz ottan, a kustifáját!

Az új iskola helyén akkor szép darab gyümölcsöskert volt, itt-ott nagy kupacokban építőanyag hevert, s megásott árkok mutatták már az emeletes épület alapjait. A kert felőli alapárookban két, nyolcvan éven feletti, sokat látott és tapasztalt ember buzgólkodott. A megboldogult Dénes Mihály és a magát még most is jól tartó Márton F. Ferenc rakták le az új iskola alapkövét. Aki ott volt, tudja, felemelő ünnepség volt. Erős fogadkozások és szívből jövő jókívánságok hangzottak el a két öreg körül összegyűlt férfikoszorúban.

- Éljen és virágozzék új iskolánk - szólt az azóta beteljesedett jókívánság. Balla Dani a munkabíráásra és bő gyermekáldásra emelte akkor poharát.

... Felfigyeltem erre a jókívánságra és kicsit utánanéztem a dolognak. Akkor 1930 volt a falu lakosainak száma s ebből csaknem 300 iskoláskorú. Divat volt az egyke s bizony úgy tűnt, hogy az új iskola tágas és világos tantermeiben gyéren lesznek a tanulók. 1891-es statisztikai adatokat idéztem akkor: 245 szegényes házban élt a falu népe, kilátástalan volt az élet.

Ma azonban a házak száma majdnem félezer, ebből mintegy háromszáz még egészen új, az utóbbi tíz év folyamán épült. A születések átlaga az elmúlt félévszázadi nyolcraól sokat javult a felszabadulás óta eltelt esztendőkbén, de akkor még mindig alacsony volt.

És ez nemcsak az idegennek tűnt fel. Tudta és tudja a dőcsei ember is, hogy baj az, ha nincs ki leszedje a megérett gyümölcsöt, s a kiöregedett fák helyére újat ültessen, gondoza a falu körüli dombokat, melyek munkabíró ember nélkül pusztává válnak. S az apák által kigondolt fejlődés sem valósulhat meg, álom marad csupán egy felnővekedő népes új generáció nélkül.

Persze, mindenki tisztában van azzal, hogy a bő gyermekáldáshoz nem elegendő csupán a jókívánság. Elsősorban jövőbenőző bizakodás kell. A dőcseiek munkáját, szorgalmát dicséri, hogy csupa domb határuk ellenére is gazdag falu hírében állanak és minden tekintetben lépést tartanak a civilizációval. Az iskola igazgatójától azt is megtudtuk, hogy 1974-ben 82 gyerekre számítanak az első osztályban. Őszintén kívánjuk, nőjenek fel jó egészségben és legyenek mind boldogok...

Hát úgy gondolom, hogy ez az a hír, amire érdemes idefigyelni.

Nemcsak azért, mert valamiképpen fordulópont a falu életében, hiszen még sohasem számoltak ennyi egykorú gyermeket Dőcsen, hanem mert ez a tény újabb feladatok elé állítja a falut.

Láposi iskolaigazgató így számol: 82 gyermek csak három párhuzamos osztályban fér el, az új iskola tantermei jelenleg éppen vagy csak alig felelnek meg a követelményeknek. Világos a következtetés: bővíteni kell az új iskolát. Lehetőség is adódik erre: a régi, a talajcsúszás következtében veszélyessé vált iskolaépületből kell átmenteni a még jó, felhasználható épületanyagot.

Ésszerű terv, valószínű már a következő tavaszon sor kerül kivitelezésére. Hogy miből gondoljuk? Nos, a dőcseiek szorgalmából. Mert lám, itt van például az útjavítás. Négy utcában folyik egyszerre a munka és több mint tízezer lej gyűlt össze azért, hogy kevesebb legyen a sár, járható az út, szebb a falu képe. Sokat és sokan dolgoztak az utcák javításán. Az is dőcsei hagyomány, hogy csaknem mindenki kiveszi részét a hazafias munkából. Hisszük, hogy így lesz az iskola bővítéskor is.

Az elmúlt vasárnapok csaknem mindenikén lakodalmat tartottak a faluban. Úgy tudjuk, egyszerre többet is. Új családok alakultak, legyenek is mind boldogok. Azért sajnáljuk, hogy mint régen szokás volt, most esküvő előtt nem ültettek el tíz-tíz csemetét. (Érdemes lenne ezt a hagyományt újra feléleszteni). No de az iskola bővítésénél, ott biztosan ők lesznek az első! Így hát az újságírónak és az újságolvasónak is van mire „odafigyelmezni”, amikor Magyar-dőcse régi és új hagyományai kerülnek szóba.

Ezeket bármikor nyugodtan közhírré tehetjük.

Eszményképeink közöttünk élnek

Ez itt egy nagyon régi kerekasztal-beszélgetés szövege. A megszólalók közül már csak Csillag Endre egykori Ref. Gimnáziumi osztálytársam és fémipari középiskolás iskolatársam és én élek. Akkor még műszaki emberek voltunk. Megpróbáltunk gondolkodó emberekként dolgozni ott, ahová a sors állított. Csillag Endre kisközösségünk ösztökélésére vállalta a pártaktivisták között dolgozó szakember szerepét és fiatalkora óta megmutatkozó nagyszerű szervezőképessége révén Kolozs megye ipari vezetője lett. Emberséges volta miatt sok jót tett az arra rászorulóknak az egyre növekvő magyarellenességes időkben. A rendszerváltás után a katolikus egyház nyomdájának megbecsült gazdasági vezetőjeként dolgozott a nyugdíjasok korát jóval meghaladva, dicséretesen. Beszélgetésünk: pillantás a régi időkre. Felidézése, remélem nem tanulság nélküli.

Gyakran találkozunk volt munkatársakkal. Ilyenkor a közös élmények felelevenítése mellett ma életünk problémái is szóba kerülnek. Régóta érlelődik bennünk az elhatározás: ugyanazt, amit a gépcsarnokban alkalomszerűen beszélünk meg, tárgyaljuk meg egyszer, alaposan.

...Kellemes, otthonos szobában beszélgetünk. Akinek nem jut karosszék, az a konyhából kölcsönvett alkalmatosságon foglal helyet. Körbeüljük a magnót. Régi ismerősök vagyunk, szinte egykorúak. Magunk mögött hagytuk a harmadik évtizedet. Mindnyájan - *Csillag Endre* mérnök, a Tehnofrig Gépgyár prototípus műhelyének vezetője, *Murád Hamid Kemál* technikus, a koncepciók osztály dolgozója, *Orbán István* mérnök, a koncepciók osztály egyik csoportjának vezetője, *Sulucz György*, a II-es gépműhely mestere, *Tamás István*, az Unirea Gépgyár lemezosztályának mestere, *Pálfi Mircea* és *Tar Károly* szerkesztők - a Tehnofrig Gépgyárban, Kolozsvár egyik legszebb és legtöbbet fejlődött üzemében dolgozunk. Vagy dolgoztunk valamikor. Bekapcsoljuk a magnetofont.

Ki a példa?

Orbán István: Omologálják az embert. (Műszaki kifejezés. Valamely termék mintapéldányának sorozatgyártásra való jóváhagyását jelenti. - Szerk.) Jól vagy rosszul, nálunk mindenki dolgozik. Igenis, az a véleményem, hogy az embereket omologálják, mindenkiről van vélemény. Ha egy helyen dolgozol három-négy évet, munkatársaid kíméletlenül megmondják a véleményüket, hogy milyen ember vagy. Lehet, hogy nem mindig mondják a szemedbe, de érezni, hogy milyen embernek tartanak. Persze, nem mindenkinek tetszik a közösség véleménye, pedig általában a valóságot tükrözi.

Tar Károly: Mondjatok egy-egy példát: Kit tartotok egész embernek azon a munkahelyen, ahol dolgoztok. Például, Pista a múltkor említett egy esetet. Olyan emberrel beszélt, aki azt hiszem, túlzottan is pontos, precíz. Lássuk, milyenek a kvalitásai. Mondd el, Pista a véleményed. Vedd a mikrofont.

O. I.: Az iskolából ismeritek, ahol nagyon szorgalmas volt és kicsit zárkózott, ami persze nem erény. Mindenesetre az, ahogyan F. Gyuri a munkáját végzi, s ahogyan él: kifogástalan. Ő példa lehet. Technikus, megkapta a maximális fizetést, amit szerintem meg is érdemel. Hetvenhétszer többet dolgozik, mint sokan mások. Akármilyen fontos dolga van, nem sieti el, megmagyarázza az embereknek, segít mindenkinek. Nagyon nagy a munkabírása. A családi életben pedig azt hiszem, igazán példaadó lehet mindenkünk előtt. Nem követelőzik, lakást nem kért a gyártól, nekifogott, gyűjtött és házat épített.

T. K: Tehát összegezve, munkahelyen nagyszerű ember, családi életében kifogástalan. És a társadalmi életben? Azért kérdelem, mert ez szoros kapcsolatban van azzal, amit mondtál: nem akart kérni, maga építette meg a családi fészket.

O. I.: Hogy ha mindenki úgy dolgozna a gyárban, mint Gyuri, nem lenne semmi fennakadás.

T. K.: Csillag, neked ki a példaképed? Arra gondolok, hogy később kezdted az egyetemet, mint Pista. Nagy erőfeszítés kellett ahhoz, hogy újrakezdd a tanulást?

Csillag Endre: A példakép szerintem nem olyasvalami, ami örökérvényű. Egy adott pillanatban megtetszik nekem egy ember, s akkor azt mondom, hogy szeretnék olyan lenni, mint ő. Amíg élsz, mindig a jobbhoz próbálsz igazodni. Különböző helyzetek adódnak az életben és minden helyzetben lehet egy-egy mintaképed...

T. K.: Hogy is kerültél az egyetemre?

Cs. E.: Véletlenül.

Sulucz György: Most már bevallhatod...

Cs. E.: Az egyetemre tényleg véletlenül kerültem.

T. K.: Szerintem nem véletlenül.

Cs. E.: Úgy kerültem be, hogy sokan azok közül, akik jelentkeztek, nálamnál gyengébbek voltak.

T. K.: Akkor hogy van az, hogy az évfolyamodon kitűnő voltál?

Cs. E.: Az más. Amikor az embernek bizalmat előlegeznek, akkor tanul. Én az első két évben hónapokig nem mentem moziba sem: tanultam...

Azon gondolkozom, kiről beszélhetnék, mint mintaképemről...

Dolgozik = alkot

Pálfi Mircea: Milyen is kellene, hogy legyen a ma igaz embere? Három követelményt állítanék eléje: először is, legyen munkásember, tehát olyan, aki valóban szeret dolgozni. És legyen gondolkodó ember. Ha valaki dolgozik és gondolkodik, akkor alkot is. Ez lenne a harmadik ismerve a mi társadalmunk emberének. Ne csak egyszerűen elvégezze a rábízott munkát, ne csak elmenjen a gyárba vagy a hivatalba, hanem gondolkozzék a munkájáról. Adjon valami újat munkájában és emberségében is. A munkásemberre Gyuri jó példa: iskolapélda.

T. K.: Találunk-e olyan embereket, ott, ahol ti dolgoztok, akik megfelelnek mindhárom kvalitásnak? Vagy akár egyiknek-másiknak.

Tamás István: Amikor megismertem, ő nem volt felettesem, a gépműhelyben voltam a fogazó gépeknél gépbeállító. Akkor került hozzánk Sîngeorzan Mircea, mint gyakorló mérnök. Nálunk dolgozott négy-öt hónapig. (Én aztán átkerültem a lemez- és kovácsműhelybe mesternek) Láttam, hogy olyan ember, aki nemcsak elméletben akarja tudni a dolgokat, hanem a gyakorlatot is. Beállt a sorba és ugyanúgy dolgozott, mint akármelyik munkás. Miután ő is átjött abba a műhelybe, ahol jelenleg is dolgozunk, megváltoztatta az egész műhelynek a képét. Nagyon jó szervező. Amióta nálunk van, újító kollektívát alakítottunk. Igyekszünk a problémákat újításokkal megoldani. Például 1963-ban vagy 20-25, javarészt elfogadott újításunk volt. Irányít minket. Ha valamelyikünknek ötlete támad, útbaigazít, elmagyarázza, hogy mi a gyengéje a különben jó ötletnek.

.....

P. M.: A te mérnököd tehát mind a három követelménynek megfelel.

Cs. E.: Rendes fiú volt az egyetemen is. Nem sokat tudok róla. Éppen csak emlékszem, hogy volt egy Sîngeorzan Mircea, aki nagyon jól tanult, és dolgozott a diákszövetségben is. Szóval... Ügyes legény volt már akkor.

Állandó együtttható a környezet

T. K.: Sulucz, te hány éve vagy a gyárban? Meséld el, hol dolgoztál?

Sulucz György: Minden voltam már, csak főmérnök nem.

T. K.: Jól kell hát ismerned az embereket a gyárban.

S. Gy.: Tizenhárom éve ott dolgozom, többnyire fiatalok közt, akik segítségre szorulnak, s akiknek sokat számít a környezet. Kik a barátai, hogyan támogatják, hogyan beszélnek vele és hogyan segítik szakmailag. Ajtai esztergályos szakmát tanult, de mint fűrész került a gépműhelybe. Nem dolgozott csoportban. Amikor megunta a munkát, téblábolt. Nem volt, aki rendszeresen foglalkozzon vele. Hiába tettem oda dolgozni, s mondtam, hogy a fizetése függ attól, hogyan dolgozik. Valóban annyit keresett, amennyit dolgozott. Azt mondta, neki az elég! Nem volt vele mit tenni. Az ő gépe külön volt, nem volt támogatója. Azt csinált, amit jónak látott. Aztán lassanként megváltozott. Úgy kezdődött, hogy Maxim Alexandru bevette a csoportjába. Tehát „maximos” lett. Maxim megmondta neki szépen: vagy dolgozol, vagy nem lesz maradásod. Hogy, hogy nem, hatott rá a szó. Hat-hét hónapja már elég jól dolgozik, keres 1100-1200 lejt. Még ma is megtörténik, hogy hibázik néha, de nagyon sokat fejlődött.

T. K.: Milyen ember Maxim?

S. Gy.: Öntudatos munkás,. Tizenkét tagból álló csoportot vezet. A közösségi munkából, mint szakszervezeti csoportszervező kiveszi a részét.

T. K.: Többet vállal, mint a többi munkás?

S. Gy.: Többet. Már azzal, hogy csoportfelelős, többet-munkát végez. Csoportjának sikerült úgy beosztania a munkát, hogy idejében teljesítsék feladataikat.

Cs. E.: Ezt a Maximot már lehet „omologálni”.

P. M.: Idd meg a kávéd, mert kihűl. Add a mikrofont át Hamidnak. Neki is van mondani-valója.

Murad Hamid: Hát, a témával kapcsolatosan, mit is lehetne még mondani... A műszaki osztályon dolgozom, az ötös műhelyben. Nálunk ezt koncepció osztálynak nevezik. Két éve alakult meg, amikor szükségessé vált, hogy külön osztály foglalkozzon a sorozatban levő gyártmányok dokumentációjával, tehát az új gépek technológiájának tökéletesítésével.

P. M.: Nektek tulajdonképpen mindent újítanotok kell. A szó hivatalos értelmében is újítást végezni, és újítani a szó szoros értelmében is, tehát az újat bevezetni. Van mindannyitokban újra törekvés anélkül, hogy anyagi haszonra számítanátok?

M. H.: Még ha csak pusztán az anyagi célt tartva szem előtt old is meg valaki egy problémát, a lényeg az, hogy olcsóbbá tesszük a termelést, megtakarítást érünk el.

I. M.: Az újító kezdeményezést anyagilag is ösztöngzik. Az viszont hiba lenne, ha valakit a javadalmazás hiánya meggátolna abban, hogy a legkorszerűbb megoldás bevezetésére törekedjék. Úgy értem, hogy abban az esetben, amikor hivatalból kell valamit elvégezni, nem elég, hogy az ember csak annyira törekedjék, amennyivel felettesei megelégednek.

M. H.: Mi igyekszünk a tőlünk telhető legjobb megoldást találni. Nem tartalékolunk ismereteinkből külön újításokra.

Cs. E.: Érdekük, hogy úgy megoldják a kérdést, hogy azzal többet gondjuk ne legyen, mert anélkül is akad bőven tenni való.

S. Gy.: Meg aztán önérzete is van az embernek. Mindenki igyekszik úgy dolgozni, hogy nála jobban senki se tudja azt a problémát megoldani.

T. I.: A technológus hivatalbeli kötelessége, hogy a technológiai folyamatot úgy írja elő, hogy az tökéletes legyen.

Többen: Ezt különben mindenkinek a szakmai önérzete, az öntudata kell, hogy diktálja.

M.H.: Mi már a technológiai lapon igyekszünk mindent a lehető legaprólékosabban részletezni és felszerszámozni, illetve előírni a szükséges segédeszközöket is. Ehhez persze ismernünk kell a „terepet”. Az üzemben előfordul valamennyi munkaművelettel foglalkoznunk kell. Az az ember, aki több éven át esztergál a maga munkahelyen, egy bizonyos problémát többféleképpen és másféleképpen is megoldhat, mint jómagam, aki egyik pillanatban téglafalépítéshez írok elő utasításokat, a másik pillanatban pedig a magas frekvenciás hőkezelés technológiájával foglalkozom, aztán a fogaskerékmaráshoz, korongköszörüléshez állítom össze a dokumentációt. S így persze nehezebb elmélyülni.

T. I.: Ez a munkaszervezéstől is függ. Ha például úgy lenne megszervezve, hogy mindenik csak egy-két munkafolyamattal foglalkozzék...

M.H.: Ez is megoldás. De mi arra törekszünk, hogy sokoldalú technológusokká váljunk.

A gyár teszi a szakembert

O. I.: A szakosítást megvalósíthatja egy olyan üzem, mint az Unirea Gépgyár, ahol aránylag kevés terméket állítanak elő nagy sorozatban...

Cs. E.: Egyik nap gépet gyártunk a tejiparnak, másnap kenyérdagasztógépet készítünk és nekem mindenhez értenem kell. A műhelyben van olyan munkás, aki éppen úgy megdagasztja a kenyeret, mint a pék. Nekünk tehát érteni kell a megrendelő iparág technológiájához is. Tudnunk kell, milyen gépet gyártsunk, hogy ott használható legyen.

P. M.: Kanyarodjunk vissza az emberhez. Az embernevelést is úgy képzelem el, mint a prototípusgyártást: figyelembe kell venni az egyént, tulajdonságait, egyéniségét.

Cs. E.: Tudod, a nevelés milyen problematikus egy olyan gyárban, mint a miénk. Elég kevés a tapasztalt szakember. Sokan alig egy-két éve végezték el a szakiskolát, kevés a gyakorlatuk. Mivel nincsenek szériamunkák, tehetem meg azt, hogy egy ifjút betanítok egy műveletre. S akkor - teszem azt - három hónapig végez egyféle munkát, azt jól megtanulja aztán átteszik egy másik munkaművelethez, megtanulja azt is, és öt év múlva ismeri az egész szakmát. Ugyanaz az ember, aki ma vékony-lemezmunkát végzett, holnap reduktort illeszt össze. Ez azt jelenti, hogy a mi embereink univerzálisabbak lesznek, többet fognak tudni, sokkal több szakmában otthonosak lesznek, de sok időre van szükségük, amíg idáig eljutnak.

M. H.: Nem tudom pontosan mi a cél: az embereket egy szakmában sok mindenhez értővé tenni, vagy szakosítani. Ha valaki minden nap ugyan azt a munkát végzi, magas termelékenységű lehet.

T. L.: Ne olyan szakember legyen, aki sok szakmához ért, hanem egy szakmában legyen tökéletes.

M. H.: Úgy értem, hogy az esztergályos valóban legyen esztergályos, és ne csak néhány művelethez értsen.

Cs. E.: A célt nem lehet elvonatkoztatni az üzem sajátosságaitól. Egy modern gyárban, ahol nagy szériákban dolgoznak, s a legtöbb művelet automatizált, akárkit be lehet tanítani rövid idő alatt. A technikus gárdát és a gépbeállítókat kivéve, akiknek elsőrendű szakismeretekkel kell rendelkezniük. Viszont vannak üzemek, ahol mégis csak univerzálisabb emberekkel kell dolgozni, olyanokkal, akik hozzá tudnak szólni minden problémához.

A meg nem hirdetett verseny

T. K.: Hogyan lehet univerzális szakembereket nevelni?

Cs. E.: Elvégzik a szakiskolát, utána részt vesznek az üzemben a továbbképző tanfolyamokon. A legjobb mesterektől, mérnököktől megismerhetik a szakmai fogásokat, az újdonságokat. Gyártási eljárásokat mutatnak be nekik, amikor pedig elkészül egy prototípus a gyárban és átkerül sorozatgyártásra a gép, összegyűlnek a tervezőmérnök, a technológus, aki kidolgozta a gyártásfolyamatot és a prototípus gárdája, akik kiviteleztek az elképzelést. Átadják tapasztalataikat a gép gyártóinak. Mi elmondjuk, elmagyarázzuk, hogy mit kell tudjon „csinálni” a gép, milyen feltételeket kell biztosítani gyártás közben, meg hogy mire kell vigyázni. Egyszóval, a műhely dolgozói, mielőtt hozzáfognának a gyártásához, megismerkednek a géppel.

T. K.: Mi teszi érdekeltté az embereket, hogy előre elsajátítsák a gyártásban szükséges ismereteket?

Cs. E.: Az egyik talán a kereset. A másik tényező kétségkívül a szakmai önérték, az ambíció. Nekik is meg kell mutatniuk, hogy azt a gépet legalább olyan jól elkészítik, mint a prototípusát. Meg nem hirdetett verseny ez a két részleg dolgozói között.

T. K.: Hogyan segít az emberek nevelésében a közösség? Te, Pista például, hogyan segíted a társaidat, hogyan bírod rá arra őket, hogy tanuljanak, fejlődjenek. S főleg, hivatali kötelességeden kívül mit teszel?

O. I.: Nem dolgozom közvetlenül a termelésben, technológiával foglalkozom. Azt hiszem, azzal segítem leginkább munkatársaimat, hogy jól végzem a munkámat. Van persze, amikor oda áll az ember és ténylegesen megmagyaráz egyet-mást a fiatalabbaknak. Nálunk szakmai iskolából kikerült magas képesítésű fiatalok dolgoznak.

Nincs időnk, hogy különösebben előkészítsünk minden új embert. Ha technológus lesz, megmutatom, hogy mi a munkaköre. Ha látom, hogy fogékony s tud egyet, s mást, bízom benne, tovább segítem. Szerencsénk, hogy mindenki, aki hozzánk felkerült, dolgozott a termelésben és ez nagyon sokat jelent. Vannak nálunk hétköznapi számba menő problémák. Az ilyeneket sokszor eszembe sem jut elmondani. Amikor ellenőrzöm a technológiát és észreveszem, hogy hiányos, akkor jövök rá: „Állj meg, ember, hiszen ez még ezt sem, azt sem tudja”. A bonyolultabb kérdéseket kollektíven oldjuk meg. Néha olyan feladatot is kapunk, amelyet többféleképpen lehet megoldani. Ezt megvitatjuk. Mindenik mond valamit s végül kikristályosodik a dolgok mikéntje.

A fiataloknak megszereztem a szükséges dokumentációt, mindazt, ami általában a normaszámítónak, technológusnak szükséges. Amikor elkészült egy-egy technológia, leküldöm a fiatalokat, hogy nézzék meg, hogyan fest a gyakorlatban, amit elképzeltünk. Így azt is elérjük, hogy ellenőrizzük: betartják-e az általunk előírt technológiát. Azt hiszem, mindenhez rátermettség is kell. Például én sem tudnék technológiai folyamatokat tervezni, ha nem dolgoztam volna a termelésben legalább két évet. Voltam a karbantartóknál mester, a II-es műhelyben váltásmérnök, mester a csőműhelyben. Így alakul ki az ember gyakorlati érzéke. Így jutottam én is el odáig, hogy tervezőtechnológus lehettem. A fiataloknak is ezt az utat ajánlom.

Nálunk nagyon sokat kell számolni. Észrevettem, hogy nem mindenik fiatal kezeli helyesen a logarlécet. Rendre megtanítottam őket. Gyakran leküldöm a munkahelyekre őket, hogy maguk javítsák ki a kisebb hibákat, s hogy kitapasztalják, mi miért jó vagy nem jó. Ebből áll a segítségem.

A közösség ereje

Cs. E.: A nevelésről én is mondhatok példát. Két évvel ezelőtt, amikor bekerültem a prototípus műhelybe, eléggé gyenge kollektíva volt ott. Többen, a munkán kívül közösen egyetlen foglalkozást „űztek”: váltás után a mesterrel együtt bevonultak a kocsmába. A nevelés, különösen nálunk mindennapi probléma, mert az átlagos életkor húsz év, ha nem kevesebb. Különböző módszereink vannak. Pista említette az előbb, hogy gyűlésen tanácskoznak egymásik társuk magatartásáról. Ez is jó módszer. Mi több sikert értünk el beszélgetéssel. Bevezettük például a műhelyben, hogy műszak után nem megyünk azonnal haza. Összegyűlünk, és elbeszélgetünk az égvilágon mindenről, kezdve a futballtól és befejezve talán a külpolitikai problémákkal. Ez komoly dolog és tényleg így van; összegyűlnek a fiúk. Persze nem marad ott mindenki minden esetben. Szerintem ez nagyon sokat segít a fiataloknak.

T. K.: Más eredmény?

Cs. E.: Például: egyesek nem dolgoznak mindig úgy, ahogy kellene, elfuserálják a munkadarabokat. Az ember ilyenkor kiveszi az illető kezéből a reszelőt és megmutatja, mit hogyan kell. De többet ér az, ha munkaidő után térünk vissza az esetre, amikor a munkatársak viccelnek egymással, hogy: „megint elrontottál valamit”... Mert másnap az a legény sokkal jobban igyekszik. Így eljutottunk oda, hogy két év alatt összetartó gárdát kovácsoltunk össze és a csoporttagok lelkesen dolgoznak. Megértik azt, hogy mintapéldányokat gyártunk, hogy azoknak jóknak kell lenniük. Kialakult az újtó szellem is bennük. A fiúk állandóan jönnek problémákkal, hogy nézd ez így van a rajzon, de vajon nem lehetne ezt jobban megoldani? Sok a jó ötlet. Sokszor kivihetetlen dolgokkal állnak elő. De ha mindennap vagy akár minden héten csak egy jó ötlet születik - az is valami. Nyolcvan ember van a műhelyben, valamit mindenik észrevesz, még az egészen kezdők is. Felébresztettük munkatársainkban az érdeklődést a gépek iránt, azzal, hogy amikor legyártunk egy gépet, visszük kipróbálni. Például egy pékségbe. És elvisszük azokat az embereket is, akik a gépet készítették. Ők állítják be és próbálják ki. Büszkék, hogy ha bemutathatják, hogy milyen kiváló gépet állítottak elő...

P. M.: Beszélgetésünk összegezéseként ötlik fel bennem a kérdés: ezek után F. Gyurit elfogadhatjuk-e mintaképnek?

M. H.: Nem tudom, dönthetünk-e mi erről? Annyit azonban levonhatunk következtetésképpen, hogy mindenkinek a saját munkahelyén képessége függvényében a legtöbbet kell nyújtania.

Ezzel mindannyian egyetértettünk és kikapcsoltuk a magnetofont.

Szeptember tizenegy

El lehet-e felejtetni a felhőkarcolóból kiugró emberek hátborzongató látványát? Azokét, akik előtt az elevenen megégés elől egyetlen út állt nyitva. És az a semmibe vezetett. Mit érezhettek a füstölő épület oldalába kapaszkodók? Nyüsztettek-e félelmükben? Felsikított-e bennük a reménytelenség? Átkozódtak-e, szidták-e Istent, hogy megengedte ezt a szörnyűséget? Vagy talán fohászkodtak, mint a Titanic utasai, akiket zsoltárt dalolva rántott magával a süllyedő hajótest? Maradt-e idejük azokra gondolni, akiket már nem fognak viszontlátni?

Akiknek egy életen át tartó fájdalmat jelent majd az ő értelmetlen haláluk, és örök gyásznapp lesz szeptember tizenegyedike. A leugrás egy pillanat műve volt. De mi lehetett előtte? Mikor jöttek rá, hogy ebből a pokolból nincs menekvés? Milyen lehetett rádöbbsen, hogy számukra már semmilyen esélyt nem tartogat a sors? Hogy lehetett két iszonyat között választani? Miért tűnt rosszabbnak fent maradni, kívárni, míg lángra lobbannak? Mi taszította őket a mélybe? Ki üvöltötte a fülükbe, hogy el innen? Ki ebből a pokolból, bármi áron. Elengedni az egyre forróbb kapaszkodót. Bármi áron. Gyors, fájdalommentes halálra vágytak. De nem kerülhették el a hosszan tartó zuhanás gyötrelmeit. Voltak, akik kettesével, kéz a kézben vetették le magukat a toronyházból. Egymást bátorították az egyszeri, megismételhetetlen mutatványra, amit az alkalmi közönség felhőrdülve, lélegzetvisszafojtva, döbbsenten követett. Aztán az esésben elzsibbadt kezek kicsúsztak egymás markából. Minden szem az égő tornyokra tapadt. Egyenes adásban nézte a tragédiát ország-világ. Az épület üvegfa mentén zuhanók egy ideig még eszméletüknél lehettek. Még láthatták, ahogy a föld felszíne eszeveszett iramban közeledik. Ahogy a fentről máskor oly picinynek tűnő fák, gépkocsik, a porszemnyi emberi alakok egyre kivehetőbb méretűvé nőnek. Tompa puffanással, egyenként értek földet a testek. Szerepük ezzel véget ért. Csak mi, e véres szeptemberi délelőtt néma szemtanúi, rándulunk össze a borzalomtól valahányszor eszünkbe villannak a zuhanó testek. Újra meg újra eszünkbe jutnak, mert nem felejtethetünk. Túlélőként kötelességünk az emlékezés.

Gyári nosztalgia

Leporolt riport egy eltűnt kombinátról

1. Sok mindent láttam a Nehézgépgyárban, alig győztem az újdonságokat beleszorítani a szerkesztő által megadott terjedelemben. Nem esik nehezemre elképzelnem azt a látogatást sem, amikor technikus diplomámmal a zsebemben hajnalban indulok a gyárba, a koránkelők testmelegében ébrednek az aznapi valóságra valamelyik buszon, amely a vasútvonal alatt átrobbogva csupa üzemek, vállalatok, új ipari létesítmények között igyekszik a nehézgépgyári végállomás felé. Esetleg a Szamos mentére tervezett, a várost átszelő villamoson suhanok. A nagy és tiszta ablakokon át szülővárosom fényei fürdetnek, és cirógatnak minden új épületből, minden patinás házból felém küldött üzenettel: lesznek a sokat látott, tapasztalt, kevés beszédű munkás, a mindennapok értője és építője. Az Írisz-negyedtől kezdődően akármelyik gyárban munkát vállalhatok: a Szamos jobb partján három és fél évtizede köszörüköveket, csiszolópapírt és elektródát gyártó Carbochimban dolgoztam, a bal parton, az egykori helyiipari vállalatnál és a Tehnofrig egyik részlegén szintén, ezek szomszédságában, a korszerűsödött bútorgyárban rokonok, barátok seregét ismerem. Például Feleki Károly barátom designeri tartása készlet elismerésre, az a mindig újítani képes szellem, amit nemcsak külföldre szállított és díjazott bútorai tanúsítanak, hanem új utakat kereső fotóművészete, grafikái, könyvborítói és a vezetése alatt a fások klubjában működő Zsebszínház előadásai is. Néhány lépésnyire, a kartonlemezgyár igazgatói irodájában volt egyszer egy felirat, amely szerint az ember mindenre képes, de ha valamit nem akar megtenni, rengeteg kifogást talál. Eredetiben ez a felirat frappánsabb volt, akárcsak az egykori porcelángyári fiatal bosszús megjegyzése: „Csak az érdeklődést kiváltó dolgok vonzanak tömeget, az erőltetettek rossz szájízen kívül mást nem hagynak maguk után.”

Zötyög a busz. A porcelángyár mellett az állami gazdaság irodái jelzik, hogy közeledünk a termőföldekhez. Az út kétfelé válik. A jobb oldali széles aszfaltos út az új hídon át visszavezet a városba. A Szamos folyásának irányában a régi hóstáti földek és az egykori bolgárkertészek parcellái sorakoznak. Nem egészen két évtizede kezdődött itt az átalakítás. Ma erről a területről paprika, paradicsom, murek, petrezselyem, uborka, káposzta és egyebek helyett gyógyszer, gyújtógyertya, csiszológépek, kiskazánok, gázégők, nehéz présgépek, ipari líceumban érettsé-

gizettek, almérnökök és mérnökök kerülnek ki. Ezt a kiváló minőségű folyóparti földet régen Szamos-vízzel öntözték. Jó két évtizede beruházásokkal. Az eredmény sok ezer munkahely és sokféle ipari termék. A három kilométeres utca neve Podgoriei, ami hegyalját jelent. Az utca jobb oldalán a sorakozó gyárak. Az utolsó, amely csaknem a Szamos túloldalán levő Szamosfalváig húzódik, a Nehézgépgyár. Az utca bal oldalán lakóházak, legény- és leány-szállások, a műegyetem korszerű épületei, a nehézgépgyári líceum, amelyben mesteriskola is működik. Tovább az ezreket kiszolgáló étkeзде. És fel egészen a Szentgyörgy-hegy tetejéig - gyümölcsös. A csuklós autóbuszok az üzem bejárata közelében fordulnak, öntik magukból a tömeget. A bejárat melletti épületen három óriási betű olvasható: CUG. Ez a felirat nem az óriási csarnokokban süvítő huzatot jelzi, hanem azt, hogy óriásüzem, kombinát (Combinat de Utilaj Greu) előtt állunk, amelyben több gyár is működik. Elsőként a Kiskazángyár indult be. Elszűrült technikus diplomámon az áll, hogy kazán- és fémszerkezet-gyártásra szakosítottak. Diplomadolgozatom témája egy három lángcsöves gőzkazán volt, amikor duplaheveredes kétsoros, cikcakkos szegecseléssel hiába terveztem, nem kellett senkinek. Osztályunk végzettjei sem kellettek, kissé megelőztük korunkat, de jók lettünk lakatosnak, rajzolónak, műszaki tisztviselőnek, tanárnak, grafikusnak, szerkesztőnek, mérnöknek. Az, hogy ez a régi szakma nem halt ki, hanem korszerű kívánalmak szerint újjáéledt, örömmel tölt el, valahányszor belépek a gyár kapuján.

2. Tudjuk, hogy minden születés egyben kínnal, fájdalommal jár, mégis hajlunk arra, hogy az új fölötti örömünkben feledjük a valóságot. A valóság pedig naponta azt kívánja tőlünk, hogy megküzdjünk vele. Igényességünk növekedése pedig percenként állítja eléink ugyanezt a követelményt.

- Amikor beléptem a CUG-ba - *mesélte egy fiatal munkás* -, nem hittem volna, hogy sokáig kibírom. Egyetlen hatalmas munkacsarnokkal kezdtük, a gépek kicsiny állatokhoz hasonlítottak. A juhaink jutottak eszembe, amikor egy viharos délután bemenekítettem őket az otthoni rozzant kastély hatalmas istállójába. Bizonyára észrevette, hogy nem holmi kóceráj egyik csarnokunk sem. Persze, most gépekkel, félig kész kazánokkal tele, másként fest, mint a kezdet kezdetén. Igaz, még most is többféle prognózist lehetne fölállítani a csarnok egyik-másik részében uralkodó időjárásról, amit a nyitva felejtett ajtók vagy a nem működő fűtés következtében előálló „anticiklonok” befolyásolnak... Ha most azt mondom magának, hogy megszoktam a CUG-ban, akkor hazudnék. Sőt azt is tudom, hogy nem a megszokás itt a lényeg. Az elején valóban beálltunk a cúgba. Mit tehattünk volna egyebet? Úgy intéztük, hogy amennyire csak lehet, otthon érezzük magunkat a gyárban. Ilyesmit olvashat az újságokban is, a valóságban azonban nem olyan egyszerű a helyzet: lépünk, lépegetünk előre... A szüleimnek tíz év kellett ahhoz, hogy előteremtsék a kelengyét a nővéremnek, de a kollégám öt év alatt már összegyűjtötte a kocsira valót... Kábé ilyen ütemben gyorsul a mi gyárunk otthonossá tétele is. Leraktuk az alapokat...

3. A kombinát vezérigazgatóját régóta ismerem. Szeretném egyszer megmutatni neki a vasszínűre szürkült technikus diplomám. Talán még inkább megbízna bennem. Egyszer már majdnem sikerült tőle olyan megbízólevelet szereznem, amely minden külön engedély nélkül az egész kombinátban való szabad mozgásra jogosított volna, hogy a dolgozók munkáját méltóan bemutathassam készülő riportkönyvemben. Ez több lenne, mint az itt dolgozóknak kijáró gyári belépő. Egyiket előbb-utóbb bizonyára megkapom.

- Aki belép hozzánk, jó, ha tudja, nagyszerű távlatok nyíltak meg előttünk - nyilatkozta egyszer Párdi György vezérigazgató, és azt sem titkolta, hogy a munkából, amelyet napról napra megújuló odaadással kell végezni, nagy rész és jókora felelősség a fiataloké, akiknek élni kell tudni mindazokkal a lehetőségekkel, melyeknek beláthatatlanul tág teret nyit a kombinát. Egykor gőzkazánokat és égőszerkezeteket, valamint hőfejlesztő berendezéseket gyártott a kombinát kiskazángyára. Olyan kiemelt fontosságú termékek gyártása vált lehe-

tővé, mint az ötven megawattos gőzturbinák, a kőolajiparban és a másodlagos energiaforrások hasznosításához szükséges energetikai berendezések, hengersorok, magas olvadási anyagok, különleges acélöntvények és számos más olyan termék, amelyekkel a következő öt éves tervben a kombinát termelése megkétszereződhet.

- ...Legfontosabb feladatunknak tekintettük, hogy minden erőnket a feladatok magas minőségi szintű teljesítésére, a kombinát folyamatos továbbfejlesztésére, új gyártás-technológiák és termékek bevezetésére, a dolgozók szakmai ismereteinek állandó javítására összpontosítsuk. Kombinátunk évről évre megvalósította és túl is szárnyalta legfontosabb terv-előirányzatait. Megkülönböztetett figyelmet szentelünk beruházási feladataink végrehajtásának, amelynek eredményeképpen kialakult a kombinát gyártási profilja. Egész sor új terméket gyártunk. Ilyenek például a komplex kohászati és hőenergetikai berendezések, amelyek mind a nemzetgazdaság kiemelt programjainak megvalósítását hivatottak biztosítani. Ilyenformán kombinátunk jelentősen hozzájárul nemcsak Kolozs megye ipari termelésének növeléséhez, de az egész ország ipara fejlesztéséhez is.

4.

- Neked még nincs gyomorfekélyed?

- Kicsire nem adunk - mosolyog Hornok Ferenc mester, egykori iskolatársam, akinek pont olyan szürke a diplomája, mint az enyém, de a sok évtizedes gyakorlat patinája némileg bearanyozta. Sokáig a Kiskazángyár alapembere volt.

- Hű, mi volt itt az elején! Aki csak jelentkezett, felvettük. Kellett, most is kell az ember. Jöttek a máshonnan kirúgottak is, a javítókából is, s olyanok, akik ezért-azért ültek valamennyit. Volt gondunk elég, mondhatom. Fegyelmezni, rávenni őket arra, hogy ne akár-hogyan, hanem csakis jól dolgozzanak. Hogy ne késsenek, ne lógjanak, ne itallozzanak, ne dumáljanak... És főként arra, hogy végleg itt maradjanak. Kezem alatt volt egy villanyszerelő, közönséges csavargó, félméteres hajjal és egészen rövid ésszel, ami a viselkedést illeti. Lekaptam egyszer valamiért. Hát kis híján megkéselt. Itt a műhelyben. Máskor az egyik rongyokban dolgozó esztergályost kaptuk el, hogy ült a gépe mellett, ölében egy lány, jobb-jában az üveg sör, hangulata kocsmái... Mondtam, hogy itt valami tévedés történt. Helyre-igazítottuk. Épült a gyár, egyre csak kaptuk az új gépeket, jöttek a tapasztalt munkások is, és beindult a termelés. Hogy mennyit mérgelődtem az elején, azt nem is tudnám elmesélni. Semmi sem volt a helyén. Az emberek sem. És a mostoha körülmények folytán könnyen fellépett a hanyagság. Jöttek a szakiskolások, csupa falusi gyermek. Nemcsak a mesterségre, hanem a helyes emberi viselkedésre is meg kellett őket tanítanunk. Aztán jöttek a líceumok végzettjei. Belőlük alakul az a gárda, melyre a korszerű kombinát jövőjét bízuk... Az a villanyszerelő elment katonának. Sehogy sem akarózott nekünk őt visszavenni. Mondta, hogy megváltozott, hogy megkomolyodott. Hinni kell az emberekben. Hát csak visszavettük. Lakást is kapott. Két szép gyermeke van, jó felesége. Ma a legjobbak között tartjuk számon. Ha kell, éjszakára is bennmarad. Dolgozik, segít, mind akinek otthona a gyár. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy mindenben sikerült otthonossá tennünk a munkahelyünket. Ettől még távol állunk. De már egyre többen vagyunk olyanok, akiknek nem mindegy, hol, milyen körülmények között dolgozunk. Évek óta tart nálunk az építkezés. Acélművünk, gyár nagyságú öntödénk, kovácműhelyünk, szereldénk van. Közben rendeztük a részlegeket összekötő utakat, a környezetet... Telt az idő, és egyre több fiatal mérnökünk van. Ők tanítanak a kombinátban működő munkás-politechnikán. Mert nálunk a munka, a tanulás és a kutatás egymásba kapcsolódó láncszemek...

5.

- Öt évvel ezelőtt alapítottuk a munkáspolitechnikát - büszkélkedett nemrég Constantin mérnök. - Legfőbb gondunk, hogy hasznos célok jegyében összegyűjtsük a gyárban dolgozó és a műszaki kérdések iránt érdeklődő fiatalokat. Mindnyájan érdekeltek vagyunk abban, hogy elsősorban azokon a területeken bővítsük tudásunkat, amelyek mindennapi munkánkkal összefüggnek. Tanfolyamaink eredményei nemcsak a termelésben, hanem a szakmai versenyeken is megmutatkoznak. Évek óta jó eredményeket érünk el az esztergályosok és a marósok különféle szintű versenyein. Tőlünk kerülnek ki a megye legjobb hegesztői. Tíz alkotó körünk van. Tagjai - munkások, almérnökök, mérnökök, közgazdászok - minden évben sok millió lej értékű alkotómunkát végeznek. A legfontosabb termelési kérdés megoldására rendszeresen ötletbörzét tartunk, és rendeztünk már országos jelentőségű tudományos szimpozionot is a műszaki értelmiség alkotómunkájának ösztönzésére. Kiskazánok, szupererős présgépek tökéletesednek és szépülnek odaadó munkájuk nyomán.

Szerelőcsarnok. Szép, nagy kapuhoz hasonlít a szerelés alatt álló nagy erejű présgép. Magassága kilenc, szélessége három és fél méter. Elegáns formáját Hosu Nicolae designer, Feleki Károly kollégája, a munkáspolitechnika formatervező körének vezetője tervezte.

- Kérem, jegyezze fel - szól Saramet Constantin - Tarmure Valentin nevét. Az öntőformák hegesztéses felújításával kétmillió lej értékű munkát végzett. És írja hasonló indoklással a többiekhez Popa Eugen, Barta István, Pop Constantin, Erdélyi Csaba és Erdő László nevét is.

Erdő Lászlóról már egyetemi hallgató korában írtam. Kelemen Árpád jeles tanítványaként a professzor világhírű találmánya, a léptető-motorok létrehozásában segédkezett. Egyik részletmegoldásával, kollégájával együtt, országos díjat nyert.

A Kiskazángyárban kezdte, most a kombinát tervező osztályán dolgozik...

Sok az ismerősöm itt. Az öntöde igazgatója például KISZ-titkárom volt a fémipari középiskolában. Már akkor szigorú ember volt. Mindenáron rövidíteni akart valamennyit egyik jó barátunk hullámos szőke hajából. Sokan voltunk az iskolában, nem ismerhetett mindenkit alaposan. Nem szavaztuk meg elsietett döntését. Most az a szőke hajú fiú, igaz, kevesebb hullámmal és megszürcült fejjel, a volt KISZ-titkár felettese. Mert ilyen az élet. Változunk, és amit lehet, változtatunk magunk körül is. Különösen az eltelt húsz esztendőben akad példa erre éppen elég ...

Akármikor küldenek a Nehézgépgyárba, szívesen megyek. Diplomáimmal és anélkül is. Mert ebben a hatalmas és korszerű gyárban sok régi és minden bizonnyal új barátokra is lelek. A gépek világa csodálatos. Az új részlegek technikája és technológiája lenyűgöző. De a holnapra készülő, önmagával keményen küzdő ember minden titok titkának nyitja. Együtt és külön-külön is. Az egyik kazánkovács mondta nekem a múltkor: „Miénk a gyár, ha mi vagyunk itt a minden”. Az ilyen egyszerű megfogalmazásokban rendszerint sok az igazság.

Balogh Edgár köszöntése

Olyan embert köszöntünk, akit fáradozni látott háromnegyed évszázad a közért. Fáradhatatlanul a *Szudétától a Fekete tengerig*, *Hármas kistükör*-rel mutatva *Az igazi életet*, mindig *Egyenes beszéd*-del, *Hét próbát* kiállva, csak *Tollal és emberséggel*, *Az én tintás esztergapadom* vallomásaival, *Intelme*-kel, a *Duna-völgyi párbeszéd* értelmével és szükségességével, örökké *Itt és most*, mindig *Szolgálatban*, a *Táj és a nép* szolgálatában. Közíróként, szerkesztőként, a nyugdíjazása utáni másfél évtizedben sem magányos farkasként, hanem a küzdő ember örökös fiatalságával a fiatalok között, a fiatalokért, találkozókon, vitákon, a rádióban, az

Ifjúmunkás-matinékon, a táncházban, mai gondjaink sűrűjében. Példaképünk, hiszen mutatja, hogy így kell élnünk, élni így jó. Szigorral és megértéssel igazít a helyes emberi életfelfogás elfogadására, továbbgondolására és a tovább cselekvés felé.

Apáczai hangvételű kiskönyvében, az *Intelmekben* írta évtizedekkel ezelőtt: *Sokfelé tájékozik ez ifjúság, tegye is kedve szerint, de egyben egyezzen meg. Minden vitán, véleményen, szokáson és divaton innen és túl, akinek ez az ország a maga következetes politikája szerint a nemzetiségek soraiból végzettséget biztosít, az vállalja, hogy magát, ősei nyelvét is szóban és írásban alkalmassá teszi a műveltség alkalmazására, terjesztésére és fejlesztésére. Ne várjon ehhez külön biztatást.*

... Miért kell és érdemes küzdeni? A boldogságért....Mi kell az embernek? Mi az egyéni feltétele annak, hogy elégedett legyen és örvendhessen? Mire kell törekednie ő saját magának és mire kell az iránta való elkötelezettségben az egésznek is, a társadalomnak és felkészülnie. Fél kezem öt ujja szerint: jusson az egészség, a kényelem, a tudás, a szépség, és a szabadság. S a boldogság öt elemi kategóriájába hogyan tetőződik a társadalomba való benövés, a közösségi részvállalás magasabb kategóriáival. Másik fél kezem öt ujjbegye ugyancsak kitapogatta a választ: a munka, a család, a társadalom, a pártosság, és a hősiesség örömét.”

Nem sorolhatjuk fel mi mindenre tanított Balogh Edgár csupán lapunk hasábjain megjelent íásaival, szerkesztőségünknek küldött tanácsaival, tudjuk, hisszük, hogy híveinek száma a fiatalok értelmével, közösségi érzésükkel együtt nő. 75. születésnapján tisztelettel köszöntjük: Éljen soká!

Művelődő Kalotaszeg

Kalotaszeg! Annyit írtak és írnak, hogy újat mondani róla szinte lehetetlen. Újrafelfedezték néprajzi, népművészeti értékeit, hagyományait. Kalotaszeg elsősorban művészeti fogalom, az írásos varrottas, a pompás cifraszűr, a muszuj vagy bagazia, a díszes párták, a ritkaságszámba menő kopjafák, faragásos kapuk, bútorok, dobozok, szépséges népdalok és a vagyont érő gyöngyös ruhák hazája. Az elmúlt években megszámlálhatatlan párna, asztalterítő, faragásos doboz került a városi lakásokba. Mindez a külföldieket is érdekli, és a kalotaszegieket két kézzel adják el mindazt, amit szépnek tartunk. Kalotaszeg azonban nem a régi zárt terület, nem valamiféle szabadtéri múzeum, hanem ellenkezőleg, nagy és gyökeres változások tere. Kolozsvártól Bánffyhunyadig, a Körös és Kalota szegletében, az Almásvölgyében és a Nádas mentén mindenütt sokat változott a falvak képe s ezzel együtt az itt lakó emberek, öltözetük, szokásaik, igényeik. Kalotaszeg fogalmához új dolgok társultak: az iparosodás, a korszerű életfeltételek igénye, a városi munkalehetőségek következtében kialakult ingázás a földművelést ipari munkával fölcserélők számának növekedése, az utak és a közlekedés javulása. Mindez előreláttatja velünk a jövőt, amely elkerülhetetlenül és végérvényesen a városhoz vonja ezt a vidéket, mégpedig úgy, hogy kiterjed a közművesítés, javul az ellátás, sőt a falvak bizonyos vonatkozásban majd többet is nyújtanak lakóiknak, mint a zsúfolt városközpont. A szabad levegőre, a táj szépségeire és a csendre gondolok. A régi, a hagyományok tükrében megszépült múlt és a távoli jövő között van a ma. A ma pedig küzdelmes. Nemcsak az anyagi javak megteremtésében, hanem a szellemi-kulturális igények megvalósításában is harcot kell vívnunk.

Az elmúlt hónapokban Kalotaszeg falvait jártam. Tizenhét helységben *ötszáz embert kérdeztem meg művelődési igényeiről*. A lehetőségek és elképzelések felmérésében az a szándék vezetett, hogy igaz képet kapjak. Döntő fordulatú események, realitással számoló irányzatok izmosodásának vagyunk tanúi a népnevelésben. Levetjük lassankint a tömegművelődés

sabloncipőit; nem a tetszetős statisztikákért, hanem a felnőttnevelésért. Ehhez pedig eredményeink elfogulatlan vizsgálata nélkül nem foghatunk.

Anyagiak

Szokássá vált a falufejlődést új házakban kifejezni. Tény, hogy az elmúlt két évtizedben gomba módra nőttek ki a cseréptetős, nagyablakos, sokfelé fürdőszobás házak. Bácsban 516 ház közül 185, Tordaszentlászlón 384 közül 121, Kalotaszentkirályon 453 közül 167, Vistán pedig a házak fele a felszabadulás óta épült. A megkérdezettek egyik csoportja szülő, mégpedig olyanok, akiknek hetedik vagy nyolcadik osztályos gyerekük van. A tanulók szülei megkérdezésével töltötték ki a kérdőívet. A kérdések között a családi házra vonatkozott néhány. Kétszázharmincöt feleletből kitűnt, hogy a válaszolók hatvan százaléka a felszabadulásra építkezett. Más mutatók: a szülők 79 százaléka fizetési alkalmazott vagy nyugdíjas, 21 százalékuk gazdálkodó. A havi kereset szempontjából három csoportra oszthatjuk a családokat. Ezer lejen alul keres 64 százalékuk. Kalotaszeg falvainak többségében, főleg Kolozsvárhoz, Bánffyhunyahoz, Kapushoz és Egereshez közeli helységeiben a havi fizetésből épül a ház, kerül új bútor, részletre vásárolnak háztartási gépeket, rádiót, televíziót. A mezei munkáért járó juttatásból fedezik a mindennapi megélhetéshez szükségeseket. A biztos kereset és a rangot adó szakmák (ács, kőműves, lakatos, villanyszerelő, bányász, gépkocsivezető) vonzzák a fiatalokat. Tordaszentlászlóról (1365)* mintegy négyszázan, Magyarfenesről (1114) ötszázan, Kalotaszentkirályról (1654) százhuszonnyolcan, Jegenyéből (640) százhuszan, Mákóból (1000) kétszázötvenen, Vistából (1181) kétszázán ingáznak naponta, egyes szakmákban (ács, kőműves) hetente. A termelőszövetkezetekben az idősebb férfiak és nők dolgoznak. A korszerűsödés jelei mutatkoznak a háztartás gépesítésében. Első helyen a mosógép áll, legtöbben először erről gondoskodnak (Bácsban 420, Magyarfenesen 100, Mákóban 120), azután a hűtőszekrény és a porszívó következik. Kulturális igényt jelez a rádiók és a televíziós készülékek növekvő száma. A kérdőívet kitöltő családok 80 százalékának rádiója, 10 százalékának televíziója van. Tordaszentlászlón 290, Magyarfenesen 297, Gyaluban 176, Magyarkapuson 160, Körösfőn 192, Nyárszón 63 (a lakosok száma 348!), Sárvasáron 205, Mákon 216, Vistán 169, Gyerőmonostoron 149, Bácsban pedig 1200 rádióelőfizetőt tartanak nyilván. A legtöbb tévé Bánffyhunyah környékén, Magyarkapuson, Körösfőn, Kalotaszentkirályon van. A művelődés és egyben az anyagi helyzet mutatójaként említhetjük a sajtóelőfizetéseket. Tordaszentlászlón 410, Magyarfenesen 303, Egeresen 1157, Jegenyén 180, Mákóban 355, Magyarkapuson 453, Gyaluban 1181, Vistán 199, Kalotaszentkirályon 374, Körösfőn 347, Mérában 185 személy fizetett elő különböző kiadványokra a múlt év első felében.

A művelődési otthon

Faluhelyen a művelődés, a felnőttnevelés és többé-kevésbé a szórakozás a kulturális otthonhoz kapcsolódik. Ez az intézmény a legtöbb helyen egyetlen teremből áll, színpaddal, ülőhelyekkel, vetítőkészülékkel felszerelve. Átmeneti állapot, melynek javítását sürgeti, követeli az idő. A lakosság életszínvonalának és igényeinek rohamos növekedésével nem tartott lépést a művelődési otthon. Látogatói a legtöbb helyen hiába keresik benne a vonzót, az otthonost, a kultúra elsajátításához annyira szükséges külsőségeket, a szórakozáshoz a hangulatot. Nem csoda, ha így vélekednek: „A kultúrotthon rideg, fűtetlen, az emberek ritkán jönnek ide, csak amikor a gyerekeik szereplését nézik, vagy ha vendégszereplők jönnek. Kulturális munka évek óta nincs.” (Kapus); „A kultúr-otthon elavult, termei kihasználatlanul állnak, piszkosak, felszerelése egyenlő a semmivel” (Magyarfenes); „A mi kultúr-otthonunk hajdanában kocsma volt, most omladozó félben van, rontja a faluképet, a szórakozási lehetőséget pedig csak

gátolja. Vasárnaponként nincs hova menni, az utcán álldogálunk csoportba verődve, mivel nincs hova összegyűlni” (Nyárszó).

Pedig Kalotaszegen, az ország más részéhez hasonlóan, a művelődési otthonok nagy többsége a felszabadulás után épült. A szobán forgó tizenhét-húsz év alatt nyolc középületet emeltek. Ezek közül a tordaszentlászlói a legszebb, legrendezettebb. Talán a legkorszerűbb lesz a gyalui, melynek díszítését a közeljövőben kezdik el, mintegy kétmillió lejes állami költségen. A kapusi, a vistai és a szucsági is megfelelne céljának, ha szívvel gondoznák, otthonossá tennék. Magyarfenesen 1920-ban épült a művelődési otthon, termeivel nem tudtak mit kezdeni, munkásszállást és kocsmát rendeztek be néhány szobában. Körösfőn 1936-ban, Jegenyén 1860-ban, Bácsban 1870-ben, Makón a negyvenes évek elején emelték azokat az épületeket, amelyek ma a kultúra hajlékai. Sokfelé új, korszerű művelődési otthon építésére gondolnak, kevés azonban az olyan gazdaszemléből táplálkozó törekvés, amely a karbantartást, az átalakítást, a bebútorozást és a megfelelő felszerelést célozná. Tordaszentlászlón a kulturális otthon előcsarnokában sorozatos kiállításokat terveznek, Bikaion hagyományos faragott kaput. Szucságon a homlokzaton elhelyezett két freskó különbözteti meg a művelődés helyét a többi épülettől. Egy másik, mindegyre felszínre kerülő kérdés a művelődési otthonok fűtélensége, amit végérvényesen csak a központi vagy az olajfűtés oldhat meg. Mindenképpen érdemes volna ezt siettetni. Megnyernők a téli estéket a művelődés és szórakozás céljára.

A könyvtár

Minden faluban van könyvtár, illetve könyvtári fiók. A község-központban fizetett könyvtáros gondoskodik az olvasási igény kielégítéséről. A könyvtár nem különálló intézmény, hanem a művelődési otthonhoz tartozik. Többnyire nem vele egy épületben, hanem valahol külön, néhol eléggé eldugott helyen működik. A könyvtárhelyiség problémái - berendezése, otthonossá tétele - a kulturális otthonéval azonosak. Az utóbbi időben egyre inkább háttérbe szorulnak az egyszobás, zsúfolt könyvtárak a tágasabbak, az olvasótermesek javára, ahol az olvasónak szabad bejárása van a könyvespolcokhoz, maga válogathatja ki a könyveket. A könyvtárnak ahhoz, hogy szerepét betöltse, sok és érdekes könyvvel kell rendelkeznie. Anélkül, hogy a könyv szerepét a művelődésben túlbecsülnők - mivel még számos művelődési lehetőség kínálkozik - meg kell állapítanunk, hogy az érdeklődés a könyvek iránt nagy, nemcsak azért, mert a szórakozás legegyszerűbb és legolcsóbb formája (a könyvtárak ingyenesek), hanem mert az elmúlt évtizedek nevelőmunkája talán éppen ezen a téren volt a legeredményesebb. Halljunk három öszinte vélemény: „Én a gyárban dolgozom, a feleségem a mezőgazdasági termelőszövetkezetben, a fiam iskolába jár. Keresek havonta átlag 800-900 lejt. Ugyan mire gyűjthetnék? De azért előfizetek két újságra, és az idén vásároltam vagy öt könyvet, mert szeretek olvasni. Ez a mi szórakozásunk: olvasunk, hallgatjuk a rádiót és vitatkozunk. Ha én lennék a könyvtáros, sok jó olvasnivalót szereznék, főleg jó kalandos regényeket” (42 éves munkás); „Minden emberben föl lehet ébreszteni a szeretetet a könyv iránt. Igaz, mire rábírnék valakit egy könyv megvételére, a legtöbb esetben nem kapható, vagy igen drága” (Egy értelmiségi); „A kultúrotthonba könyvtárhelyiség kellene. Az üzletbe több szépirodalmi könyv. És a könyvtárba is. És több magyar nyelvű” (32 éves tanítónő).

Néhány kalotaszegi község könyvtárának könyvállománya: Körösfőn 2,41, Kalotaszentkirályon 2,23, Bácsban, a községközpontban 1,88 könyv jut egy lakosra, míg Tordaszentlászlón 1,23, Bácsban csupán 0,90, Egeresen pedig ennél is kevesebb: 0,72. Más kalotaszegi községben hasonló a helyzet: Gyerőmonostoron 2,90, Magyarkapuson 1,47, Gyaluban 1,26 a könyvtár egy lakosra jutó köteteinek száma (1969. áprilisi adatok).

A könyvállomány növelését, az új könyvek beszerzését a megyei művelődés és művészetügyi bizottság végzi. Lakosonként erre a célra évi 1,00-1,20 lej áll rendelkezésére. Az egyes falvak

hiányos könyvállományát nem egyenlíthetjük ki a több kötettel rendelkező könyvtárak hátrányára: új könyvekre mindenütt szükség van. De sokat tehet és tesz is a megyei művelődési és művészetügyi bizottság az állami könyvalap kiutalásainak olyan községekbe irányításával, ahol jelenleg kevesebb a könyv. Ugyanakkor fokozottabb figyelmet kell fordítani a lakosság nemzetiségi összetételére: több magyar könyvet kell küldeni Kalotaszegre. Természetes, hogy a román könyvekre magyar lakosságú faluban is szükség van; mindenütt gazdag román nyelvű irodalom áll az érdeklődők rendelkezésére, olvasásuk hasznosan járul hozzá a román nyelv tökéletesebb elsajátításához, az általános műveltség fejlesztéséhez. A falusi könyvtárfiókák állományát, ha ideális feltételek között működik, a községi könyvtár időszakonként kicseréli. Hozzáértő és dolgozó könyvtáros kell ehhez, aki világos, áttekinthető leltárt készít a könyvállományról, átfogja és irányítja a községhez tartozó falusi könyvtárfiókák munkáját. Sajnos, jelenleg a könyvtárfiókák állományát (200-1400 kötet) ritkán frissítik föl. A könyvtárosok munkáját a megyei művelődés- és művészetügyi bizottság szakfelügyelője irányítja. Igyekszik a túlnyomórészt szakképzetlen könyvtárosok módszertani ismereteit is bővíteni. Ez a folyamat és a községi könyvtárak átszervezése az új területi felosztás óta folyik, és még hosszú ideig eltarthat. Gyors változásra ezen a téren nem számíthatunk.

Huszonöt vélemény

„Szeretném ezt a falut, amely biztos anyagi alapjain most éli a művelődési forradalmat, új szokások felé irányítani. Az ifjú nemzedék magatartásában mindenesetre biztató jelek mutatkoznak” (34 éves iskola- és kultúrotthon-igazgató). „A helyi gazdag, színes népviselet megőrzése egyik legnagyobb feladatunk. Továbbá az új munkásság (ács, kőműves, asztalos) szellemi-kulturális irányítása. A falu kulturális felemelkedésének zálogát a megszakítás nélküli kulturális foglalkoztatásban látom. Nagyon, de nagyon kellene egy szakember a fúvószenekar és a dalárda élére. És a kultúrotthon élére olyan igazgató, aki tökéletesen bírja mindkét nyelvet” (28 éves érettségizett nő). „Szüleim sok könyvet olvasnak Vernétől és másoktól is. Amikor jó film és színház van, elmennek a művelődési otthonba. Azt javasolják, hogy csinálják meg a szélesvásznú film vetítésére alkalmas mozit itt nálunk is. Hozzanak jó filmeket és színdarabokat” (VII. osztályos tanuló). „A falu házainak nyolcvan százaléka új. Van villany, rádió, tévé, sokhelyütt háztartási gépek, öltözködésre és a háztartásra minden családban nagy gondot fordítanak. A kultúra azonban lemaradt. A régi művelődési otthon használhatatlan, az új még csak terv” (41 éves tanító). „Hallgatjuk a rádiót, olvasunk. *Bob, a hódvadász*, *Porcelán-kisasszony*, *Egri csillagok* - ilyeneket. Én azt mondom, vetítsenek gyakrabban érdekes filmeket és legyen meleg a kultúrotthonban” (60 éves fodrász).

„A művelődési otthon nem elégíti ki e Kolozsvarhoz közel eső falu lakosságának igényeit. A városban színvonalasak az előadások, helyben nem lehet velük felvenni a versenyt. A rádió műsora is jó. A filmek is. Ezek vonzzák a mai közönséget, és nem az idejétmúlt műkedvelés” (31 éves tanár). „Ezelőtt két évvel az egyik tanár megkérdezte a klubban, hogy miről szeretnének előadást hallani. Kívánságunkra a következő héten a lézersugarakról beszélt. Mindenki nagy érdeklődéssel hallgatta. Jó szervezéssel mindent el lehetne érni az ifjúsággal, közel a város, és ez nagy hatással van ránk. Növekednek az igényeink” (22 éves villanyszerelő). „Átmegyünk a szomszédunkhoz és rádiót hallgatunk Mivel a kultúrotthonban nincs jól megszervezve a művelődési élet, bizony elég ritkán járunk oda. Ahhoz, hogy a falu művelődési és szórakozási igényeit kielégítsék, a legfontosabb volna egy új és korszerű kultúrotthont építeni, mivel a mostani nem megfelelő, csak egy tereméből áll, ami moziterem, színházterem és egyben táncterem is” (46 éves kőműves). Kevesebb alkohol. Több könyv, több lehetőség az oktatásra. Több ismeretnyújtás” (58 éves tanár). „Van-e és milyen állapotban művelődési otthon? Hány tanterme, milyen állapotban van az iskola? Van-e a tan-

személyzetnek lakása? Van-e és milyen az egészségügyi ellátás? Széktől az objektumoktól függ elsősorban a közösségi művelődés. Ezekre a kérdésekre helyi vonatkozásban itt Jegenyében csak ezt válaszolhatjuk: lemaradtunk, 219 tizennégy éven aluli gyermek él a faluban, a háztáji gazdaságokban viszont mindössze 13 fejőstehenet tartanak. A tüzelőanyag beszerzése nagy gond. A javulás ezen a téren az utóbbi időben szemmel látható, de nem kielégítő. A falu kulturális igénye meglehetősen nagy: 200 családból 130-nak van rádiója, néhány családnak televíziója is. A falu legégetőbb igénye a korszerű, tíz tantermes iskola és egy tágas művelődési ház. Jegenye bányászfalu, nemcsak az évi 160 ezer tonna gipszkövet szolgáltatja az ország gazdaságának, hanem sok dolgos munkáskezet is” (*Igazság*, 1969. 47.). „Reggeltől estig dolgozom. Két napilapot és irodalmi folyóiratot olvasok. Több magyar nyelvű folyóirat, könyv is elkelne” (25 éves statisztikus). „Valamilyen formát kellene találni arra, hogy az előadások megfelelő számú közönségnek tessenek. Falusi embereket érdeklő színdarabokat kell írni. Tévedés ne essék! A falusi embert nemcsak a termelőszövetkezeti témájú színdarabok érdeklik. Sőt!” (36 éves tanár). „Az elmúlt évtized alatt Egeres-gyártelep lakossága néhány százról 2500-2600-ra növekedett, a helység képe egészen megváltozott. De a gyártelepen nincs művelődési otthon, s e hiány pótolhatatlan űrt hagy a helyi ifjúság nevelésében. E hiány okozza a fiatalok részleges züllöttségét” (42 éves tisztviselő).

„Nálunk nincs klub, a művelődési otthon és környezete egyáltalán nem barátságos. Esténként a fonóba járok, udvarolok, mulatok, iszom a jó bort” (23 éves asztalos). „+Egy ilyen ipari központban minden művelődési forma célravezető lenne, mindennel foglalkozni kellene” (44 éves tisztviselő). „Az ismeretközlő előadások hibája a feldolgozatlanság, tompa színtelenségük és a gyakori felolvasások. A legtöbb előadó csupán kötelességből végzi” (38 éves iskolaigazgató). „A falu tizenkilenc tanerője közül rövidesen egy sem fog helyben lakni. Szabad idejét egy sem áldozza fel kulturális munkára. Nyilván kellene tartani a tanerők művelődési tevékenységét, és fizetésük megállapításakor ezt vegyék figyelembe. Minden művelődési otthonnak legyen alkalmazottja, aki az adminisztrációt végezné, fát szerezne, a leltárt kezelné” (34 éves tanító). „Hogyan szórakozunk? A rádiót hallgatjuk, többek közt a „Szabó család”-ot, a gyerekek a mesét. Semmi több. Kérünk szórakoztató színdarabot, mivel más szórakozása a falusi népnek nincsen” (37 éves hegesztő). „A helybeliek nem lelkesednek a műkedvelő munkáért. A tanítók, tanárok kilencvenöt százaléka ingázó. A régi lakodalmi szokásokat, rigmusokat próbáljuk összegyűjteni, papírra vetni, majd előadni a művelődési otthonban” (27 éves ingázó tanítónő). „Szórakozási lehetőség? Községünkben a mozin kívül nincs semmi. Szeretnők, ha nagyobb gondot fordítanának a falusi fiatalság szórakozási lehetőségére, gyakrabban rendezzenek elvtársi összejöveteleket. Figyelembe kellene venni, hogy a fiatalok sportolni vágnak” (51 éves vasesztergályos). „Újjá kell szervezni a régi híres dalkört és a fúvószenekart, képzett karmestert biztosítani számukra. Ezáltal a többi kulturális tevékenység is fellendülne” (36 éves óvónő). „Hiába választunk ki egy jó színdarabot, ha egy szó belőle valakinek az előljáróságból nem tetszik, nem adhatjuk elő vagy pedig módosítani kell rajta” (27 éves érettségizett háztartásbeli).” Egyes számú feladatunk egy kalotaszegi tájmúzeum megteremtése a régi, de ma is hatni tudó közművelődési egyesületek, dalárdák, zenekarok, színjátszó körök életrekelte. Szükséges a hely- és művelődés-történeti tárgyak, anyagok összegyűjtése, leltárba vétele” (38 éves iskolaigazgató). „A mi falunkban a legelső dolog a megfelelő művelődési otthon felépítése és annak modern berendezése” (22 éves könyvtárosnő).” Mind a művelődés, mind a szórakozás újjászervezését óhajtanánk mindenféle szempontból, mert nálunk minden a feledés útján halad” (23 éves szerelőlakatos).

Értelmiségiek

Egy falusi tanító, aki közvetlenül a felszabadulás után kezdte el pályáját, szobrait, akvarelljeit mutatta meg. Szó esett a zenéről, s elmondta, hogy hegedülni is szeret, az iskolában ő tanítja

az éneket. Szépnek tartja hivatását, és csodálkozva szemléli kollégáit: miért vállalták az oktatást és - falusi környezetről lévén szó -, népművelést, ha nem végzik teljes szívvel-leléssel.

Ritka az ilyen hozzáértő, munkájával elégedett értelmiségi falun. Ritka, de van. „Színdarabokat tanítok, előadást tartok, olvasókört szervezek, mint könyvtáros könyveket küldök ki a községhez tartozó falvakra. Kultúrigazgató is vagyok” mondja egy 41 éves, három-gyermekes tanítónő. Az ilyen derék emberek végzik a falu művelődésének aprómunkáját, ők mindig mozdítani akarnak valamit a kultúrotthon körül, s ha ők nem lennének, többször zárva volna az otthon, a klub, a könyvtár. Arra is van példa, hogy a művelődési otthon televízióját hónapszámra nem kapcsolják be, mert igazgató híján egyetlen tanár vagy tanító sem nézett arra felé. Az egyik tanár meghívott otthonába. Az utca marasztaló sarából modern oázisba léptem. Könyves állvánnyal kettéválasztott szobában, kagylófotelben ültem néhány órát. Nem hiányzott a lakásból a tévé, ott voltak a legfrissebb lapok, folyóiratok, volt bársekreány, korszerű konyha, minden ízlésesen és nagyvonalúan berendezve. Tanárismerősöm elmondta, hogy hivatásának tartja a tanári pályát, ezért kötelességének tekinti, hogy előadások után is foglalkozzék munkakörével, ezt pedig ingázással kevésbé tehetné meg. Nem véletlen, hogy éppen ez a tanár „csodákat” művel az iskolában, szakkörére tódulnak a tanulók. Az a tény, hogy egy értelmiségi falun sem adja fel szokásait, bővíti érdeklődési körét és szép, korszerű lakást rendez be, vagy képzőművészettel foglalkozik, felmérhetetlen érték. Talán sohasem volt olyan nagy szükség az ilyesféle példamutatásra, mint most, amikor a falu embere megindult a városiasodás útján.

Az ingázás viszont ma már elfogadott és jogosultságra érvényes tény. Kalotaszeg tizenhét helységében összesen 334 értelmiségit számoltam. Ebből a tanügyben dolgozik 220. A tanügyiek 65 százaléka ingázik. Különösen sokan és naponta ingáznak Tordaszentlászló, Magyarfenes, Gyalu, Magyarapus (19 tanerőből 18-an!), Körösfő, Jegenye, Egeres, Bács, Szucság, Mákó és Vista iskoláiból. A főút menti falvakban az iskolai órák végeztével csak ritkán lehet tanárral vagy tanítóval találkozni. Kissé más a helyzet a távolabbi községekben, például Kalotaszentkirályon, Gyermónostoron. Mit nyújt a falu ezeknek az értelmiségieknek? A kérdés megválaszolása után feltétlenül igazat kell adnunk az ingázóknak.

De tegyük fel a kérdést fordítva. Mit nyújtanak ezek az értelmiségiek a falunak? Illetőleg mit tudnának nyújtani? A kérdés vizsgálatához fogadjuk el azt a száz begyűjtött kérdőívet, melyeket e helységekben lakó vagy dolgozó értelmiségiek megválasztak. (Eredetileg szándékomban volt valamennyi tanügyben dolgozót megkérdezni, de a közönyös kollégák félreérthették igyekezetemet, s ezért kitöltetlenül hagyták vagy egyszerűen vissza sem adták a kérdőívet.) Az említett száz értelmiségi közül 44 tanár, 45 tanító, 1 óvónő, a többi tisztviselő, egészségügyi dolgozó, könyvtáros, technikus, agrármérnök. Ötven százalékuk ingázó. Falun dolgozik vagy él 1-5 éve 15, 5-10 éve 30, 10-15 éve 15. A többi 20-45 éve él falun.

Anyagilag a társadalmi létra középső fokain állnak. Házépítésre vagy öröklakásra 31-en gyűjtenek, gépkocsira 5-en, fölösleges pénzüket előre meg nem szabott céllal tartalékolják: 17-en. 46-an semmire sem tudnak félretenni fizetésükből; egy tanár, akinek már háromezer kötetes könyvtára van, minden fölösleges pénzét könyvekre költi. Mosógépe 60, hűtőszekrénye 35, porszívója 32, rádiója 89, televíziója 40, magnetofonja 11, valamilyen hangszere 22 értelmiséginek van. Egyéni könyvtára csupán ötnek nincsen, 7-nek 50 kötetes, 12-nek 50-100 kötetes, 28-nak 100-200 kötetes, 16-nak 200-300 kötetes, 10-nek 300-400 kötetes. 14-nek 500 kötet körüli és 8-nak ezer kötet körüli könyvtára van. Átlag két napi- és hetilapot járatnak, folyóiratot úgyszintén egyénenként átlag kettőt. Helyben átlag négy, Kolozsvárt pedig hat filmet néznek meg havonta. A színelőadásokat is sokan tekintik meg otthon és Kolozsvárt egyaránt. Figyelemmel kísérik a tévé-filmeket is. Az átlagképen túlmenően egyéni esetek riasztanak: a hajszás, ideget és testi erőt morzsoló ingázás miatt sokan nem tudnak lépést tartani a fejlődéssel. Az egyik régóta ingázó magyar irodalomtanár jó ideje nem olvassa az

Utunkat, fogalma sincs, hogy miről cikkezik az *Ifjúmunkás*, nem tudott felsorolni néhányánál több mai fiatal hazai magyar író. A tanárok java része kénytelen-kelletlen végzi a népnevelő munkát, s csak akkor, ha erre az iskolaigazgató rászorítja. Néhány helyen - Tordaszentlászlón, Körösfőn, Bükalon, Vistában - kialakult szokás: egy-két tanár szolgálatos a kultúrotthonban. De hát ki mutatja meg nekik, hogy mit miként kell művelni? Vajon milyen ötletparádéra lenne szükség, hogy a művelődési otthontól elidegenült közönséget újra becsalogassák? „*Komoly színdarab és más kulturális műsor előkészítésekor a fiatal tanárok számos nehézséggel találják magukat szemben, melyre az egyetemen semmiféle előképzést nem kaptak*” - vallja egy 29 éves tanár. Valóban úgy tűnik, hogy ez a falvakra kijáró értelmiségi réteg tehetetlen a falu mai sürgető problémái ügyében, s így műveltségigényével szemben is idegen. Kettős ingázásról kell beszélnünk. Egyrészt a vonaton, külön utóbuszokkal vagy fedett teherautókkal reggelként a városba áramló „új munkásságról”, a középiskolákba és szakiskolákba igyekvő fiatalokról, másrészt pedig a városból a falusi iskolákba busszal, vonattal, magángépkocsikkal és autóstoppal igyekvő értelmiségiekről van szó. Mit lehet egyáltalán tenni a fejlődés ilyen törvényszerűsége ellen? Egy valami látszik csak ésszerűnek: *meg kell gyorsítani az utazást.* Az így nyert szabad idő és energia biztosan haszonnal járna a falusi művelődés számára is. Gazdasági életünk időszakos problémája a rentabilizálás. Ez vonatkozik bizonyos tekintetben a kultúrára is. A szocializmus sajátossága előállítási árán alul nyújtani a kultúrát, például olcsón adni a könyvet, olcsó jegyeket biztosítani a szín-házban, az operában, a hangversenytermekben, a múzeumokban és a képtárakban. Ilyen értelemben szeretném felhívni a figyelmet a művelődési otthonok anyagi támogatásának további fokozására. Módot kell találni arra, hogy a kultúrotthon ne szűkölködjék, és szabadon rendelkezze bizonyos összegekkel, annál is inkább, mert a jelenlegi feltételek között a művelődési otthon vezetőtanácsán kívül a fizetett igazgató személyében van már felelős vezető, aki helyesen gazdálkodva, a legsürgősebbekre fordítsa az anyagiakat. Új lehetőség mutatkozik a népnevelés szervezettségét illetően. Az elmúlt évtől kezdődően minden községben fizetési kultúrotthon-igazgató működik. A négyezer lakost meghaladó községekben egész normás, másutt járulékos fizetésű igazgató, aki egyben a községi pártbizottság helyettes titkára is. A két funkció egyesítése nagy lehetőségeket nyújt a népnevelésben. Művelődési életünkben új, de általában világtendencia az önképzés elősegítése és az egyén cselekvő művelődése feltételeinek megteremtése. E célt szolgálják a különböző érdeklődési köröknek és életkori sajátosságoknak megfelelő csoportok, nevezzék ezeket egyesületeknek, kluboknak vagy szakköröknek. Ennek megfelelően kapnak hangsúlyt a kultúrotthonokban is a klubsobák, a valamilyen szaktevékenységre alkalmas kis termek. A most épülő vagy átalakításra érett művelődési otthonokban ezt feltétlenül figyelembe kell venni. A zenei, történelmi, néprajzi körtől a bélyeg- és az autogramgyűjtők köréig számos ötletes és vonzó állandó tevékenységű kört kellene alakítani. A kisebb termeket, a klubsobákat könnyebb kifűteni, otthonossá, kellemessé, hangulatossá tenni. A kalotaszegi falvak klubjai között - tekintettel a vidék sajátosságára - előkelő helyet kellene biztosítani a *néprajzi és népművészeti* körnek. „A kalotaszegi varrottásokat még mindig kedvelik. Érdemes volna ezt a hagyományápolást intenzívvé tenni, például kiállítást rendezni népművészeti tárgyakkal. Sok szép kerámiát is találtam, régi mélyfaragású bútort” - mondja egy 32 éves tanárnő.

Tordaszentlászlón már rendeztek egy ilyen kiállítást. A további gyűjtést s újabb kiállítást rendszeres körű munkával kívánják végezni. Körösfőn az iskolában miniatűr kalotaszegi szobát rendeztek be. Régóta megvalósításra vár a főút mellett berendezendő gyűjteményes szoba, amely akár a helyi népművészeti szövetség faragásos áruinak és az asszonyok eladásra szánt varrottasainak mintakiállítása is lehetne. Bikalon negyven asszonyt számlál a *varrottas szakkör*, amelynek nemcsak a népművészet tisztaságát őrző, de anyagi haszna is van. Az ilyen és az ehhez hasonló igyekezetet mind maga a köré vonhatná a kultúrotthon, jobb gazdája, istápolója ki más lehetne?

Kalotaszeg színházigénye közismert. A művészi élmény, a kimondott szó ereje hívja e falvak lakóit is színházba vagy a művelődési otthonba, akárhányszor is játsszanak ott a színészek. Am a legtöbb falusi színpad nem felel meg a követelményeknek, a művészi élménynek így csak töredéke jut el a nézőkhöz. A városi színházépületben ez az élmény teljesebb, fokozottabb, több a színházterem varázsával, a nagy közönség biztosította kollektív élménnyel együtt. Innen az ötlet: meg kell szervezni a falu rendszeres színházba járását. Egyes Kolozsvárhoz közel eső helységekből még bérletrendszer bevezetésére is gondoltak. A rendszeresítés azonban elakadt a szállítási költségek elszámolásának módján. Ugyanis a közönségszállítást a két opera és színház autóbuszaival bonyolították le. Az említett intézményeknek ez nem áll jogában. Érdemes volna ebben a kérdésben sürgős megoldást találni.

Kalotaszeg városiasodása feltartóztathatatlan és minden nehézség ellenére rohamosan gyorsuló folyamat. Tőlünk függ, hogy a hagyományápolást a gyors fejlődéssel összeegyeztetve nemcsak hogy megtartsuk, de tovább növeljük anyagi és szellemi értékeit.

Matiné

Mit akarunk? - Sorok a matiné történetéből címmel a műsorfüzetben

Az újságíró kétszeresen is közelít az olvasóhoz: először, amikor kiválasztja riportja alanyát, másodsor pedig akkor, amikor tapasztalatait és véleményét írásban közli. Az, ami ezen kívül történik, azt gondolhatnánk, hogy csak ráadás. Valójában szükség: szolgálat. Ifjúsági lapunk esetében ez akkor volna tökéletes, ha állandóan olvasóink, tehát a fiatalok körében tartózkodnánk. És ekkor szolgálatunkat egyszerűen barátságnak nevezhetnénk, amit, az egyet-akarák, lapszámonként kipróbált együttműködés pecsételne meg.

Új Matinéink ezzel az igénnyel indult 1976. július 25-én, Csíkszeredán és folytatódott decemberben Maros megyében, ahol Szülőföld című műsorunkkal először jelentkeztünk. Előtte született meg matiné rovatunk, amelyben rendre meghirdettük, megfogalmaztuk szándékainkat. Közelíteni akarunk a fiatalokhoz: gondjaikhoz, igényeikhez a művelődésben és a szórakozásban. Együtt lélegzeni velük nemcsak abban a néhány órák együttlétben, amit az előadás nyújt, hanem az azt megelőző próbákban, és a Matiné létrehozó futkosásban, a közös munkában, Mondanivalónk művészi kifejezésével, szép szóval, dallal példát akarunk mutatni a tartalmas szórakozásra. Nem elvesztegetni akarjuk az időt, hanem értéket adva, kitágítani minden pillanatot. Ezért rögzítettük mindjárt az elején hármas témánkat: szülőföld, munka, testvériség.

Az új matinéinkat megelőző fogadónapjaink megtanítottak a szerénységre, az eszköztelenségre, s ezért anyagi gondjaink minimálisak, nem emelnek különösebb akadályt előadásaink rendezése elé. Igyekszünk addig nyújtózkodni, ameddig a takarónk ér. A következő oldalakon felsorolt munkatársainkat és az eddigi három téma feldolgozásában résztvevő alkotócsoportokat - kevés kivétellel - nem az anyagiak vagy a népszerűségekre való törekvés, hanem a közös cél szolgálata sarkallta. Minden valódi sikerünk megértésükből fakad. Ötven matiné után elmondhatjuk, hogy egész sor sikeres színpadi alakítás mellett írásra és képzőművészeti alkotásra is serkentett a Matiné. Nemcsak a Szülőföld, munka, testvériség pályázatunkra beküldött versek, prózai írások, fordítások, jelenetek, hanem az előadásokat a teljesség szempontjából közvetlenül szolgáló dalok, indulók, színpadi interjúk, vetélkedők és versenyszerű játékok is születtek. Alkalmunk volt néhány éve megfigyelni, hogy - tévében, diákköri előadásokon, iskolai szerepléseken - a magyar nyelven folklór éneklők kicsi madárról, szépen szóló furulyáról és minden más egyébről énekeltek inkább, mint égetően mai témáról. A versműsorok apolitikussága is bántó egyhangúsághoz vezetett. Ezen próbáltunk változtatni. Matinéinkon a mondandós szép szót az Illyés Gyula által megfogalmazott költői szerénység

szellemében kívánjuk érvényesíteni. Az értelemnyitó, a gondolatébresztő, a cselekvést sugalló szöveg a lényeg: dalaink szövege sem lehet akármilyen. Ezért szerepeltetünk neves költők, írók, közemberek mellett minden előadásunkon több helyi, fiatal költőt. Ha a ma kérdéseit fogalmazzák meg, közönségünkben értőkre találunk.

Támogatjuk az új, a formabontóan is mondandós színházat, a fiatalos próbálkozásokat. És a táncház mozgalmat. Mindent, ami önismeretünket gazdagítja, népművészetünk értékeit élteni. Helyet adunk a tehetséges fiataloknak. Ilyen céllal alakítunk ott, ahol erre szükség van, Baráti Köröket. Alkotó munkájukat figyelembe vesszük matinéink műsorának szerkesztésében. Matinéinkkal együttműködésre szólítunk minden fiatalot a lapcsinálásban is, hiszen a Matiné: lapunk hangos kiadása, egyféleképpen, régóta esedékes terjedelmi bővítése.

Matinéink - vers, folk és játék. Fiatalosan vidám és vidáman komoly. Komolyan vesszük a vidámságot. Vegyetek komolyan a Matinét!

Kárpátok jövője

Gyakran szóba kerül a hegyvidéki gazdaságok fejlesztése és gyarapítása, a havasi állattenyésztés és a hegyvidék sokféle kincsének hasznosítása, a nálunk még gyerekcipőben viselő szolgáltatások bevezetésével virágzó gazdasági ágként kialakítható hegyvidéki turizmus és üdültetés. Az ország területének egyharmada hegyvidék. Erdők, bányák, vízi energiát adó patakok helye. És az erdei gyümölcsök, a méz, a tej, a gyapjú, a vágómarha hazája, természeti ritkaságok bámulni való vidéke, néprajzi múzeumok sora. Az 1941-ben megjelent Erdélyrészi Hangya Naptárban írja Dr. Bányai János geológus-mérnök: „Havasi területeinken az erőteljesebb állattenyésztés bevezetése már annyira érlelődött, hogy a legmagasabb körökben is fontos gond lett e tanyai gazdaságoknak a megszervezése.” Havasi tejgazdaságokat javasol a borvízforrások mellé, amelynek feltérképezése akkor már befejeződött a Székelyföldön. Évtizeddel ezelőtt Radu Rey dornavátrai állatorvos írta, hogy eljön majd a hegyek napja, amikor a hegyek nemcsak tiszta levegőt, pihenést és hagyományt, hanem ételmet is szolgáltatnak. Csakhogy ma a kérdés szaktekintélyének számító állatorvos, mindkét könyvből feltűnő módon kihagyta a Kárpátok jövőjének megtervezésekor a Székelyföldet. A szakmai tudás elmélyítésének szükségességéről szólva lábjegyzetben említi, hogy ott valamikor gazdatanfolyamok is léteztek.. Elismeri, hogy a hegyvidéki gazdálkodás kérdésköre széles és könyve kiegészítésre szorul. Ezen felbuzdulva indítottam akkor sorozatomat ifjúsági lapunkban, ahol rendre megszólaltattam ifj. Kós Károlyt, Kozán Imrét, Nagy Miklóst, dr. Zágoni Elemért és sok más szaktekintélyt, aztán *Keskeny-vágányon* című riportsorozatomban és más írásokban térképeztem fel a hegyvidéki életlehetőségeket. Közben nem lehetett nem észrevennem, hogy a hegyvidék elbírálásakor is megkülönböztetett módon jártak el a román falvak javára. Amíg a Székelyföld falvainak nagy részét termelőszövetkezesítették, a moldovai és más hegyvidéki román falvakban meghagyták a magángazdálkodást. Így alakulhatott ki például Vatra Dornei környezetében számos állattartó magángazdaság, ahol gyakran tizenöt tejelő marhát is tartottak. Erről akkor csak a sorok között írhattunk és tervezett összecsapásunk is elmaradt az állatorvossal, mert a hegyvidéket felsőbb utasításra le kellett vennünk a napirendről. Most, hogy újra lehet és égetően szükséges beszélni hegyvidékeink életéről, úgy látom a magyarlakta vidékekről megfélemlenek a szakemberek. Nem tartják hegyvidéknek a Hargita vidékét? Belenyugszanak a megkülönböztető céllal régen történt felosztásba? Nem várhatunk! A hegyvidékkel eddig is foglalkozó szakembereinknek kell segíteniük irányítással, szakmai tanácsokkal. Hosszú lejáratú kölcsönökre volna szükség első sorban a hegyvidéki utak megépítésére, a borvízforrások felhasználására, az állattartás fejlesztésére. Dr. Bányai János terjedelmes írásában figyelmeztet, hogy a szebeni juhászok által a Hargitán használt legelőkön a rablógazdálkodás nem vezet jóra. A havasi legelőket gondozni

is kell. Ami pedig a turizmust illeti, ehhez bizonyos civilizációs szintet kell elérnünk: aszfaltos út, villanyáram, telefon és a sokféle munkát megkönnyítő kisgépek sora szükséges. És ismerni kellene a jövő érdekében a svájci és az osztrák példát.

Irányítás nélkül?

Fogadjuk el Aradi József meghatározását (*Korunk*, 1979. 6.): a szociológia, a társadalomrajz, a szociográfia mellett számolnunk kell azzal az újabb módszertani kategóriával, amelyet a tények nyers felmutatásának nevezhetünk, s amely másfelé már létezik, nálunk pedig főként a *Fellegvárban* próbálták művelni a fiatalok. A kérdésre, hogy hol találkozunk egymással ez a három kategória, jelen pillanatban egyetlen választ tudok: a szolgálatban. A Kriterion Könyvkiadó *Változó valóság* című, szociográfiai tanulmányokat tartalmazó kötetét és a további teendőket vizsgálva ezt nem elég sejtetni. Ezt ki kell mondani. Az, hogy a szociológia tudományos megközelítéssel láttelepet ad, a szociográfia az irodalmi alkotás felől, tehát a szubjektív nézőpontból közelíti meg a valóságot, vagy ahogyan a fiatalok a tények nyers felmutatásával akarnak elgondolkoztatni, nem lehet öncél, hanem csakis szolgálat. Balogh Edgár félévszázados példával világított rá arra, hogy akkor a szociográfiai megismerés a generációs szemlélet kialakítására volt jó: egy új nemzedék készült föl a maga népének jobb szolgálatára. Most a romániai magyar szociográfia megmaradásunk és fejlődésünk szolgálatára hivatott, közös életünk szüntelen javításának tudatosítására. S mint ilyen, szerintem nem nélkülözheti az irányítást. Nem intézményesített szociológiára gondolok, hanem a meglevőre, a *Korunk* által eddig is gyakorolt irányításra. Más kérdés, hogy a *Korunk* képes-e a továbbiakban is irányt szabni, munkára serkenteni. Elfogadja és el tudja-e fogadtatni a társadalom kutatásban említett mindhárom módszertani kategóriát? Nincs szociológiai folyóiratunk, tehát a *Korunk*nak vállalnia kell az irányítást. Hogy elvállalta, mi sem bizonyítja jobban, mint az a megbeszélés, amely a négy évtizede várt és most végre megjelent, szociográfiai tanulmányokat tartalmazó kötet köszöntésének jegyében zajlott le. Tulajdonképpen mit ünneplünk? Imreh István a kötet előszavában Zrínyi Miklóst idézi: „Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem, tenéked, hogy hazugsággal dicsérjelek. Hanem én megmondom magadnak fogatkozásaidat olyan szívvel és szándékkal, hogy megismervén magad is, reformáld vétkeidet.” Nem, nem ünnepeket több évtizedes lemaradásunkat az európai szociológia és a hazai román szociológia mögött.

A megbeszélésen számos ötlet, javaslat hangzott el további szociológiai és szociográfiai munkák tárgyát illetően. Ha elfogadjuk az irányítást, akkor az irányító feladata, hogy széleskörűen felmérje, feltérképezze nemzetiségi szociológiánk tennivalóit. Csakis ilyen módon lesz képes arra, hogy a legfontosabb teendőket ezen a területen elősorolja, és az időszerű szolgálatnak megfelelően tematikus pályázatot indítson.

Az irányításnak ösztönöznie és segítenie kell, ha szükséges, a módszertani egységesítést, de semmi módon sem szabad korlátoznia a szerzőket a témaválasztásban. Akik az intézményesítéstől, a tervekbe merevített tennivalóktól féltik a fiatalokat: a kísérletezést, a mást-mondást, a tények nyers felmutatásának jogát féltik. Nem indokolatlanul. Nyílt titok, hogy miért kellett máig várnunk egy szociográfiai tanulmánygyűjtemény megjelentetésével. Köztudomású, hogy a nálunk hagyományos szociológia és a román nyelven megjelent művek hatása évtizedekkel ezelőtt termékenyítően hatott, kész és félig kész művek kerültek asztalfiókba, s hevernek régóta kiadatlanul. Az irányítás hiánya miatt? Nem. Csupán a rosszul értelmezett önismeret, az igazságokra aggatott tabuk megtűrése miatt.

Várhegyi István kötetbeli tanulmányában olvasom, hogy a Maros megyei falvak könyvtárainak könyvállománya „alapos megújításra szorul”. Évtizeddel ezelőtt alkalmam volt

betekinteni a kalotaszegi falvakban folyó könyvtári munkába. A javítás céljával keresett okok és hibák elsődleges tennivalóként a könyvállomány megújítása felé mutattak. (Érdekes, hogy az említett szerző ezt nem tárgyalja.) A magyar és a vegyes lakosságú falvakban végzett felmérésemből aztán kiderült, hogy a könyvállomány újrafelosztására és a továbbiakban differenciált könyvellátásra van szükség ahhoz, hogy az akkori áldatlan helyzeten változtathassunk. A könyvállomány sok helyen nem felelt meg az elvárásoknak; kevés volt a magyar nyelvű könyv. A tanulmányban javaslatot tettem a differenciált könyvellátásra, alkalmazható módszert dolgoztam ki a községi könyvtárak további fejlesztésére. Közlésére senki sem vállalkozott. Annyit elértem, hogy a Kolozs megyei Szocialista Művelődési és Nevelési Bizottság felmérésemet a további könyvrendelések alkalmával figyelembe vette, és engedélyezte, hogy a felszámolandó városi könyvtárak állományából, valamint a fővárosi könyvtárakból válogassak, és küldjek könyvcsomagokat a kalotaszegi könyvtárakba. Három év múlva szűrőpróbát végeztem. Kiderült, hogy a könyvállomány helyzete alig javult valamit. A *Könyvtári Szemle* vállalta felmérésem közlését, de aztán a falusi könyvtárak átszervezésekor ez időszerűtlen lett volna, tehát lemondott róla.

Miért hoztam föl a magam példáját? Nem szerénységből, csupán annak bizonyítására, hogy irányítás nélkül, sehova sem tartozva láttatni lehet ugyan, de tenni vajmi keveset. A falusi könyvtárak jelenlegi helyzete sokkal inkább, mind eddig, igényli a könyvállomány megújítását, mert a falu irodalmi - és nemcsak irodalmi - műveltségének nem a házi könyvtár, hanem a közkönyvtár a forrása, erre a továbbiakban is szükség lesz. A községi könyvtárak igénybevétele vagy látogatottsága pedig továbbra is elsődlegesen a könyvállomány milyenségétől függ.

S hogy ebben a kérdésben is épp tízéves a lemaradásunk, nem a felmérés, a meglátás, hanem az összefogó igyekezet, a valóságra való kellő odafigyelés hiányzik.

Az a szociográfia iránt támasztott valóságos igény, hogy leíró jellege mellett magyarázó legyen, s hogy a ma miértjeire adjon választ - egyesek szerint megoldást -, azt hiszem, nem a megváltozott, hanem az éppen változó valóság diagnózisával elégíthető ki. Imreh István stafétájához csatlakozva: szociológiánk a kanyarba érkezett. Ha most nem tud felgyorsulni, egyensúlyát megtartani, előnyösen stafétabotot váltani, menthetetlenül lemarad a társadalom kitűzte célok elérésében.

Wallenberg sofőrje volt

1991 februárjának végén és márciusban Béla bácsi beszél címmel riportsorozatot közöltem a kolozsvári Szabadságban László Béláról, Wallenberg gépkocsivezetőjéről. Kalandos életű, Kolozsváron jól ismert, vidám ember volt. Rajongott a gépkocsikért, üzletet nyitott Kolozsváron, elsőként ő foglalkozott nálunk gépkocsieladással. A háború idején a kötelező katonai szolgálat elől menekülve került Pestre, és a véletlen folytán állt Wallenberg szolgálatába. Évtizedekig senki sem figyelt fel arra, hogy Kolozsváron él egy ember, aki együtt dolgozott a svéd diplomatával. A romániai rendszerváltás után erről kötelezőnek éreztem hírt adni. Íme, néhány részlet a riportsorozatból.

- Sok László él Kolozsváron. Újságíró, zenész... László Béla nevű újságírót, sőt László László nevű fiatalembert is ismert ez a város. Ki csoda ön László Béla? - Törökkanizsán születtem 1911-ben. Kilenc éves lehettem, amikor Gyulafehérvárra kerültünk. Törökkanizsán apám bankigazgató volt. Egy éjszaka mozgolódást hall a ház körül. Veszi a fegyverét és kimegy. Egy Pálfi nevezetű emberét találta a ház mellett. - Mi van Pálfi? - kérdezte tőle. - Igazgató úr! A szerbek megölték Ocskay urat. Most maga következik. Ne haragudjon, örizni jöttem magát és a családját. Apám megköszönte Pálfi úr szívességét, Néhány nap után felpakoltunk és

átjöttünk Romániába. Két vagonnal jöttünk. Temesváron bementünk a közfürdőbe. Déván át érkeztünk Gyulafehérvárra. Akkor még nem volt felépítve a koronázó templom. Eleinte abban a házban laktunk, amely a székesegyház helyén állt. Annak tornyából néztem aztán végig azt a ceremóniát, amikor Ferdinánd román királyt koronázták, sohasem felejttem el, amikor jött egy csomó petrozsényi bányász, ott vonultak az utcán és a nagyülsen is kórusban magyarul kiáltották, hogy Erdélyt csatolják Romániához. A románok akkor hallgattak. Nem tudtam románul, de a magyarul elzúgott követelésekre most is világosan emlékezem. Apám átvette a Transsylvania Bank vezérigazgatóságát. Beírtak a katolikus gimnáziumba. Gy. Szabó Bélával együtt jártunk az öreg Reitofferhez külön rajzórára. Híres rajztanár volt. De engem inkább az autók és a kirándulás érdekelt. Miután elvégeztem a gimnáziumot, a román kereskedelmibe járattak. Érdekes dolgokra emlék-szem abból az időből. A katolikus püspök pénzügyi szakembere Dr. Demény, zsidó ember volt. Aztán kikeresztelkedett. Apám lett a keresztaaja. És a zsidó elemi iskolában Gáll Béla római katolikus létére tanítóként működött. Akkor ilyen világ volt.

A védőotthon mindenese

- A háború végén Zöld János, katonaként ott dolgozott, ahol kitöltötték a behívókat. Kopogtat az ajtómon. Éjjel volt, a Fejedelem utcában laktam akkor.

- Na, mi van? - kérdeztem tőle álmosan.

- Holnap hozzák a behívódat.

Fogtam magam és felültem a Fiat kocsimra. Családommal együtt felmentem Budapestre. Apám jött mögöttem a tehergépkocsimmal.

- Mit keresett Budapesten?

- Elűntem a tömegben. Aztán megismertem báró Hecklernét, aki összehozott a svéd követséggel, Wallenbergékkel. Nagybátyámnál laktam, dr. Sándor Árpádnál.

- Mivel foglalkozott a bárónő?

- Bárónő volt. Láta, hogy kocsim van, és azt kérdezte, nem akarok a svéd követségnek dolgozni. Mondtam, dehogynem. Mentem a luxuskocsival. A teherkocsimat Dávid Marci vezette, ő fuvarozott vele. Nemrég megkerestem telefonon, hát még él, itt lakik Alsójárán. Ez is, hogy történt? Marcit behívták katonának. Én elmenekültem Pestre. Amikor már megvolt a svéd követségen a munkahelyem és Hecklerné révén a Dohnányi villába kerültem, ahol kialakítottam a vöröskeresztes segélyhelyet és a szülőotthont, egy vasárnap kijött Marci hozzám katonaruhában. Dohnányi Ernő a zeneszerző elmenekült. Felesége, Erzsébet maradt. Gyönyörű villájuk volt, kint a Széher úton. A 14 szám alatt. Itt volt aztán a székhelyünk. - Béla bácsi, én is meg akarok szökni - mondta nekem a viszontlátás örömében, ott a Dohnányi villában.

- Jól van, Marci! Gyere, itt a tehergépkocsi, kapsz igazolványt, hordod nekem az élelmet.

Mentem vele krumpliért. Eladtam a Fiatot, megvettem vele teherautó krumplit, aztán kimentem vele Nagykátára. Vásároltam vagy tíz hízott disznót. Levágtuk. Mentem a fémárugyárba, kaptam zsírosbödönöket. Teltöltöttem ezeket jó disznózsírral és be a földbe velük. Azt mondtam, kell egy kis tartalék, tovább én már nem menekülök, itt maradok. Akkor már ott volt a front. A villa tele volt menekültekkel. Voltak ott zsidók, románok és mindenféle más nemzeti-ségűek. Ott volt például Szász Zoli, az egykori Kolozs megyei alispán fia.

- Béla bácsi, meghalt anyám és öcsém. Bombatámadás érte őket. Mit csináljak?

- Gyere hozzám! - mondtam, és azután ő is ott lakott a Dohnányi villában. Akkor már annyit megtanultam oroszul is, hogy gyermekszülőotthon és viszontlátásra. És káromkodni is kellett, hogy jobbfolyomány! A Dohnányi villában volt két nagy zeneterem. A németek lennebb voltak egy másik villában, és amikor elmenekültek, Dávid Marci felhordott onnan vagy harminc ágyat. Kivitettem oda Szlabey Ernő nőgyógyászt, a Dohnányi rokonát. Jöttek a környékről a várandós anyák. Olyan is volt, hogy az úton szülte meg a gyereket és zsákban hozta odáig. Akkor már folyt Budapest ostroma, közlekedés nem volt. A Dohnányi villa a budai oldalon a Budakeszi út felé van. Boldizsár Iván, az íróis odahozta feleségét szülni. A kosztot én adtam, vettem idejében vagy ötszáz kiló cukrot, kinn állt a teraszon.

- Nehogy ellopják! - szólt Iván egyszer. De nem volt mit tennünk. A cukrot nem lehetett elásni. Reggel mindenki égetett cukros teát kapott. Fenn az emeleten is volt vagy hat szoba. Ott bújtak meg a zsidók, a románok és a magyarok. Ott volt például Gál Endre. Most kinn van Amerikában. Később ő lett a lányom keresztapja.

Külgügyminisztériumi megbízott volt

- Kik voltak még a Dohnányi villában?

- Egy Tarján nevű kereskedő és Sinkovits. Nem a színész, hanem egy zsidó kereskedő. Aztán Halpert Dolfi, egy gyógyszerész fia és Svarcz Oszkár váradi ember. A románok közül Aron Frucus jut eszembe és egy sportoló: Husa. Meg Somu Joan. Mind kolozsvári emberek voltak. Egy darabig velünk volt Rubinstein Lajos, akit aztán én foglalkoztattam Kolozsváron autógyárakban. Őt aztán elfogták és elvitték a haláltáborba, de visszajött.

A villa bejárata közelében volt a csecsemők szobája. Amikor bejöttek az oroszok a kinti vöröskeresztes feliratról és a bejárt szobákban láthatták, hogy hol vannak.

- Malinkó! Malinkó! - mondták és mentek a nyavalyába. A nyilasokkal volt a baj. Akkor még nem volt meg a szülőotthon, csak annyit mondhattunk, hogy a svéd követség patronálta hely. Jöttek, piszkálódtak, szimatoltak. Boldizsár Iván Buda 1944-1945 című naplójában így ír a Dohnányi villáról: (Január 18. Csütörtök) ... Jó hír is van. A Széher út 14 alatt a Dohnányi villában szülészeti osztály nyílt meg. Hogy a végén kezdjem Tarnóczy járt ott és bejelentette Josette-et (B.I. felesége). Tüzelőt, élelmet és lámpát kell vinni. (Január 21. Vasárnap) Közben fölmentem a Dohnányi villába, a szülészetre. Beszéltem Dohnányinéval és Szlabey doktorral. Az élelem kérdését meg tudjuk oldani...”

„Február 11-én szánkón behúztam várandós feleségemet Széher úti Dohnányi villába, ahol ideiglenes szülőotthont rendezett be az áldott emlékü Dohnányi Ernőné és a szomszéd villában lakó Manninger Rezsőné.” „Josette még fenn van a szülőotthonban. Az udvar katonai tehergépkocsi és két nehézgéppuska. Az éjszaka katonák jöttek be, ugyanazok, akik már karácsony után, az ostrom legelején is itt laktak pár napig. Vizük még mindig nincs, mert a házbeli férfiak nem mernek kimozdulni.

Kézfogás Wallenberggel

László Béla folytatja a visszaemlékezést:

- Egyszer jön egy jóképű fiatalember báró Hecklernéval együtt. Nem tudtam, kicsoda.

- Szeretnénk megnézni a házat - mondta báró Hecklerné, és végigvezette a vendéget a titkos szobákban is. Közben el kellett mondanom, hogy mit hogyan csináltunk. Azt is elmondtam, hogy eladtam a luxuskocsimat, annak árából vásároltam a krumplit és a disznókat meg a cukrot. Különben ezt Dávid Marci, Szlabey Ernő és a fia is tanúsíthatják. A végén a komoly

fiatalember hozzám lépett, kezet fogott velem és gratulált ahhoz, hogy szépen sikerült berendeznünk a villát. Köszönte a segítséget. Dohnányiné, aki németül, angolul perfektül beszélt, mindent fordított. Később tudtam meg, hogy Raul Wallenberg volt a látogató. Akkor még svéd lobogó volt a házon. Karácsony estén már Budagyöngyét lőtték az oroszok. Akkor a svéd követség jele mellé kitettük a RAZSDENIJ DOM feliratot, ami szülőotthont jelent. Apám a közelben lakott a szomszéd utcában. Kértem tőle egy civil ruhát és odaadtam Dávid Marcinak. A hegy közepén laktunk. A tetőn már oroszok voltak. Szalad Marci abban a rádobott civilruhában és kiáltja, behúzni a rollókat, elzárni mindent. Jönnek az oroszok! Nem sok idő telt el, már ott is voltak. Benéztek és mentek is tovább. Így jártunk más csoportokkal is.

- Járt azóta a Széher úti villában?

- Persze. Kimentem a fiammal. Nézem a házat. Ez az. Nézem a számot. Látom, hogy nem 14. Ahogyan én tudtam, hanem 24. Megváltottatták. Látom, hogy a lakók névsorában szerepel Szlabey Ernő neve. Becsengetünk. Hát kijön az orvos fia, akit Talinak becéztünk. Megismert. Béla bácsi! Nahát! Mondom, hogy jöttünk egy kicsi beszélgetni. Különben akkor már a svédek érdeklődtek felőlem. Tudják rólam, hogy Wallenberget segítettem a menhely fenntartásával. Beszélgetés közben Talinak eszébe jutott az is, amikor majdnem kivégeztek. Bejött egyszer egy csoport katona, Házkutatást tartottak. Hát találnak a szobámban egy revolvertököt.

- Ki lakik ott?! - kérdezték. Mondom, hogy én. Hol a revolver? Rögtön kivittek az udvarba, hogy föbe lőjenek. Azt mondtam, hogy nem vagyok magyar. Román vagyok. Kapkodtam. Dávid Marci mentette meg az életemet. Felkapta a fényképezőgépemet és odavitte a csoport vezetőjének, egy kapitánynak. Elengedtek. Életben maradtam. Egy gyerekünk volt akkor, Zsuzsa, a kislányom. Hazatértünk. A teherkocsit Dávid Macitól az oroszok vették el. Még fenéken is rúgták, amikor elkobozták tőle a kocsit.

- A háború után jelentkeztek magánál azok, akiket sikerült megmentenie?

- Persze. Írtak és felkerestek. A pincében, ha nagyon keresem, találok még levelet tőlük. A Svéd Vöröskereszt igazolványt is véletlenül találtam a papírok között. Gáll Bandi írt Amerikából a svédeknek, és a romániai változások után találkozhattunk újra. Dán Klári énekesnő volt Kolozsváron... Hát mi történik Pesten. A városba vagyok. Két vöröskeresztes lobogó az autómon. Megálltam egy trafiknál cigarettát venni. Este volt. Koromsötét. Kijövök a trafikból, beülök: a kocsiba. Hát ott ül egy nő.

- Uram, mentsen meg!

- Hova?

Gyorsan indítottam. Robogtunk.

- Kérem szépen, itt jártak a nyilasok. El akarták vinni anyámat, apámat. Szétszaladtunk.

Elvittem Budára a svéd otthonba. Beléptünk a villába. Jóisten! Hát ez Dán Klári! Ő volt az. Zsidó lány. Később rokonokra talált. Hát így történt...

Azóta sok víz lefolyt a Szamoson.

Miután átköltöztünk Kolozsvárra. A kereskedelmet itt fejeztem be. Aztán naponta kijártam Tordára, ahol üvegtechnológiát tanultam. Egy olyan mesterembertől tanulhattam, akinek szakkönyvekből ma is tanítanak Németországban. Értékes recepteket jegyeztem le tőle. Később Gheorghiu-Dej miatt megfűrták, piszkálták. Öngyilkos lett. Értékes magyar ember volt. Nagy kár érte. A háború után a nála tanultak alapján foglalkozhattam napszemüveg gyártásával. A Metropol vendéglőben pedig Hadu Maier az én üvegeimből alakított ki egy

olyan tükörfalat, amelyhez hasonlót azóta sem nálunk, de még Magyarországon és Németországban sem csináltak.

Később, amikor üveggyöngy műhelyt alakítottam, és napszemüvegnek való üveget dolgoztam ki, majd pedig a szemfedő, monoklihoz hasonló puha műanyag szemvédőt, azt hitték, zsidó vagyok. Behívott az igazgató, azt mondja nekem, nem szégyen az, ha zsidó vagyok. Mondom, hogy apám székely származású, anyám Pozsonyhoz közeli Somorjából való. Kérdeztem, mit tegyek, mutassam meg valamimet, hogy meggyőződjenek arról, hogy katolikus vagyok.

Második feleségem félzsidó volt. Nehezen intéztem el magyar világban, hogy elvehettem feleségül. Karácsonykor esküdtünk össze. Két lányom van és egy fiam. A lányok Németországban élnek, a fiam Magyarországon egy biztosító társaságnál dolgozik. Kolozsváron végzett agrármérnök. A nagyobbik lányom férjhez ment egy német gyárhoz. A kisebbiket egy román nőgyógyász fia vette el, aztán kimentek Berlinbe. A feleségem is kinn maradt. Berlinben három, Magyarországon négy unokám van. Nyolcvanegy éves vagyok.

Valahogy mindig vidáman fogtam fel az életet, a legnagyobb nyomorban is segített a magamféléken a humor. Egyszer a nagy gyűlésezések idején, amikor már nagyon untuk a dumát, feláll halálos komolyan egy Zoica nevű kollégám.

- Rendkívül fontos dolgot kell bejelentenem. Kérem a gyűlés azonnali felfüggesztését. Ez így nem mehet tovább!

- Mi történt? Mi történik? - kérdezték az elnökségből ketten is.

- Kérem szépen, az a helyzet, hogy László Bélának halaszthatatlan dolga van. Ki kell menjen pisilni!

Az elnökség pukkadózott a dühtől. Mi röhögtünk egy sort. Így ment ez kérem...

Ha tudtam, segítettem. Itt van például Chintoc Ioan. Kinn van Münchenben. Ötvenhatban őt is elkapták. Bezárták. Beteges ember. Küldtem be neki a börtönbe orvosságot. Volt egy Ciorba nevezetű börtönőr. Most is él. A felesége nálam dolgozott az üveggyöngy részlegen. Megkértem, vigyen be egy kis csomagot. Lekapták. Kérdezték, ki küldte a gyógyszert. Megmondta. Lekaptak engem is. Ülttem hat hónapot Szamosújváron. Aztán kiengedtek.

Rengeteg ismerősöm van kinn nyugaton, de én itthon jobban érzem magam. Nem tudok angolul, németül. Románul sem jól. De itt mindenkit ismerek és sokan ismernek. A múltkor rám köszönt egy pasas az utcán.

- Csókolom Béla bácsi!

- Ki vagy te? - Nem tudtam hova tegyem.

- Hát nem ismer meg? - csodálkozott. Aztán rájöttem, Dancsó Aladár volt. Nálam dolgozott az üveggyárban. Tisztviselő volt. Aztán kiment valahogyan Amerikába. Itt a névjegye: Los Angeles, Magyar Ház. - Jöjjön ki Béla bácsi! Sok ott a magyar. És szászok is vannak.

Úgy látszik, innen mindenki elmegy!

Mások is hívtak.

Mit csináljak én ott? Viszont itt, ha sikerül, még a bank is összeállhat. Külföldi támogatással egy olyan bankot tervezünk, amely kölcsönökkel látná el a kisgazdákat, segítene abban, hogy ez az ország talpra álljon és meginduljon a normális élet. Mint régen, mint az én időmben...

László Béla közepes termetű, szikár, örökmozgó ember. Nagyszerű, pezsgő életet elképzelő tervezgetése közben életkora zavarja a legkevésbé. Az ilyen örök fiatal ember tapasztalataiból

átvenni, kapcsolatait gyümölcsöztetni - ezt kellene tennünk! Egész életében hasznos emberként próbált és akart élni. Nem vitás, hogy éppen ez az, amiért ma is itt van, és holnap is velünk marad. És mindig töri valamiben a fejét, ami hasznunkra válik. Éljen hát soká, Béla bácsi!

A teljesség vágya

Kiss Jenő (1912-1995) költő, író, műfordító. A 20. századi_erdélyi magyar líra kiemelkedő képviselője, Mócson született 1912. szeptember 13-án, Kolozsváron tanult, jogot végzett, szerkesztette a Termést, az Utunkat, a Napsugárt, az Igaz Szót és haláláig az 1990-ben újraindult Erdélyi Szépmíves Céh tiszteletbeli elnöke volt. A képzőművészet, a zene és az irodalom egyaránt érdekelte. Első verseit az aradi Vasárnap, majd többek között a Brassói Lapok és a Pásztortűz közölte. Az Erdélyi Helikon költőjeként a nyugatos formakultúra jegyében indult, Dsida Jenő felfedezettje volt.

Kiss Jenőt jeles íróink, költőink és ítéseink köszöntötték születésének ötvenedik, hatvanadik hetvenedik és nyolcvanadik évfordulóján. Panek Zoltán kérdésére vallotta magáról, hogy az élet teljességére törekedett. Ez vezette az irodalom világában is, ezért írt több mint kétezer verset, vaskos tanulmánykötetet, prózát, színdarabot, önéletrajzi írást, fordított főként románból verset, népköltészetet. Hegedült, rajzolt, festett, szerette a szerkesztői munkát, közösségi emberként vállalt felelős tisztségeket.

Centenáriumra ritka alkalom arra, hogy a teljesség igénye nélkül, a vele való kapcsolatomból emlékeiből szemelgetve, teljességre törekvését bizonyítsam.

Akár Napsugaras kollegám, a jó Fodor úr, magam is előbb a költő gyerekverseit, majd a tankönyveinkben szereplő szép versek szerzőjeként ismertem. Évtizedek múltán, a kiszámíthatatlan sors akaratából, néhány családi vacsorán kerülhettem hozzá közelebb, unokája és a nővérem lányának házassága következményeként. Amikor a rendszerváltozás előtt tudatosan, a szerkesztőség munkatársainak kérésére vállaltam a Napsugár főszerkesztői tisztjét, Bajor Andorral, Méhes Györggyel, Sütő Andrással és másokkal együtt, akiket elidegenítettek vagy hallgatólagosan tiltottak a két gyermeklapban való megjelenéstől, Kiss Jenő is meglátogatott a szerkesztőségben és írásaival támogatta a kicsiknek és nagyobbaknak szerkesztett Európában párját ritkító gyermekirodalmi lapot.

Az Erdélyi Szépmíves Céh újraalakulásakor, magától értődően, a régi Céh egyetlen hazai képviselőjeként, ott volt a helye az elnökségben. Szócs Géza javaslatára, Domokos Gézára várva, másfél óránál többet egymaga tartotta szóval a zsúfolásig telt színháztermet. Volt miről mesélnie, a helikoni írók ma is példaképeink az erdélyi műveltség eszmei barikádjain. Az ESZC intézőjeként, tisztemből adódóan kötelességemnek tartottam felvenni a kapcsolatot a Céh írói körének Amerikában élő másik neves tagjával, Wass Alberttel. Kiss Jenőt az újraalakult Céh tiszteletbeli elnökének választottuk. Hetenként látogattam, s követtem tanácsait kultúregyesületként bejelentett Céhünk szervezésében, a Kós Károly-i hagyomány szerinti tervezett első könyvsorozatunk nyomdai előkészítésében.

Jenő bátyám reám bízta színdarabjait tartalmazó kötetének szerkesztését, aminek tartalmát számos alkalommal, a jelen idejű hasznosítás szempontjával megvitattunk és elvégeztük.

Elvittem neki egyik Wass Alberthez írott levelem, s kértem tiszteletbeli elnökként buzdítsa kilencvenedik évéhez közelítő íróársát közreműködésre.

Íme, leveleink:

Kedves Wass Albert!

Nagy örömünkre írásod megérkezett. Hálásan köszönjük. Már kiszedtük és elhelyeztük Emlékkönyvünkben. A helyi lap, amelynek a változaskor a Szabadság nevet adtuk (inkább a Kolozsvári Híradó, vagy valami hasonló, nevet kellett volna, adjunk, hogy városunk neve megmaradjon), valószínűleg lehozza még mielőtt könyvünk a jövő év elején megjelenik. Az első könyvsorozat befejezését csupán anyagi gondjaink akadályozzák...

*„mint bükkerdőn a névtelen varázs,
mikor deresre sápadt már az ősz
és hervadás jön, őszi hervadás.”*

Hulló levelek című versedben írtad 1927-ben ezeket a sorokat. Fájdalmas élet a miénk. Akkor is, most is ugyanezt érezzük, de mostani írásod mégis biztatás: hinniünk és remélniünk kell. A hiányzó Kós Károly helyett fél év alatt rendbe szedtük a Céh dolgait, egyre-másra alakulnak fiókszervezeteink, a panaszokat orvosoltuk, a pénzzel elszámoltunk, szerkesztőséget alakítottunk és a küszöbön álló országos közgyűléssel vezetőséget választunk. „A mór megtette kötelességét...” Mivel minden hozzátartozóm meghalt - szüleim, fiam, feleségem -, egyetlen lányomhoz igyekszem Svédországba, Benjamin unokám nevelését vállaltam, de tervem, hogy onnan szervezem a Céh külföldi fiókszervezeteit. Stockholmban, Malmöben, Münchenben, Passauban, Ulmban stb. alakulnak ilyen fiókok. Amerikában Montrealban, Torontóban, Atlantában, New Yorkban is. Kérlek, add át idevágó tapasztalataidat, segítőtársaid címét stb.

Múltkori levelemben kértem, hogy jelöld meg, melyik könyved megjelenését tartod fontosnak II. sorozatunkban?! Továbbá sürgősen szükségünk lenne fényképedre. Az Emlékkönyvbe életrajzi adatokat is beiktattam, onnan hiányzik a fotód.

Még egy kérésem van: beleegyezésed kérem ahhoz, hogy közgyűlésünkön Kiss Jenő mellett az Erdélyi Szépmíves Céh tiszteletbeli elnökéül javasoljunk. Soraidat, írásodat számosan örömmel vették, szereplésed a Duna tévében emlékezetes.

Írásod másolatát elvittem Kiss Jenő bátyámnak, akihez nemcsak a Céh ügye, hanem rokoni szálak is kapcsolnak. Levelét mellékelem.

Egészséget, munkabírást kívánva, emlékezetedbe idézem, hogy „a vénember nem öregember” és szellemi jelenlétedre most is nagy szükségünk van sziszifuszi küzdelmeinkben.

Kolozsvár, 1995. október

Tisztelettel üdvözl az intéző

Kiss Jenő levele Wass Alberthez

Wass Albert POB 9 Astor, Florida 32102 USA

Nagyra becsült, kedves Barátom!

Az újraalakult Erdélyi Szépmíves Céhhez eljuttatott leveledet volt alkalmam nekem is elolvasni, és gyönyörködni soraid szépségében, gondolatgazdagságában. De hát hogyan mutatták volna meg nekem! Hiszen az újraalakult könyvkiadó vállalat tiszteletbeli elnöke én vagyok. Igen, Albi, ezt vedd te is tudomásul! Tudom, nem tekinted ezt dicsekvésnek, hanem a valós helyzet szomorú megnyilvánulásának: a régi Céh tagjai közül már csak ketten élünk: én itt, te ott.

Olvasva soraidat, az emlékek zuhataga áraszt el, kezdve azzal a szép magyarországi irodalmi körutunkkal, el addig a látogatásig, amit nálatok tettünk Szentgotthárdon. Szegedi fellépé-

sünet egy nagyon szép fénykép őrzi, bekeretezve ott csüng ma is lakásom falán, rajta Csuka Zoltán, a körút megszervezője, Bözödi Gyurka, Flórián Tibor, te, valamint jómagam. És - hogy a meghatottság teljesebb legyen - a bennünket nagy megbecsüléssel fogadó Sik Sándor! Igen, akkor még élt, jelenlétével megtisztelte estünket, ő maga is olvasott fel költeményeiből, amelyek nagy népszerűségnek örvendtek az akkori versolvasók körében.

De számomra nem ez volt legemlékezetesebb találkozásunk. Hanem az, amikor baráti körünk szülőfaludban keresett fel, Szentgotthárdon. Különös időszak volt az, jártuk a falvakat, hol itt, hol ott szerveztünk egy-egy irodalmi összejövetelt, rendszerint templomokban, mert iskolákban, művelődési házakban a hatóság ilyesmit nem tűrt meg. Így történhetett, hogy Nagy István, a kommunista író a templom szószékéről szóljon az ájtatos hívőkhöz, én és mások onnan mondjam el versemet, a zenész onnan szólaltassa meg dalát. Elképesztő körülmények közt folyt ez a kitartó nemzetszolgálat, de ráadtuk magunkat, nemzedékünk, a harmadik írónemzedék, ezt rárótt szent feladatnak tekintette.

Ez az írócsoport látogatott ki hozzátok is, szüleid impozáns kastélyába. Ti nem tudtátok, hogy megyünk, meglepetésnek szántuk a látogatást, és az is lett: szüleid, a személyzet és te magad elképedve fogadtátok a társasgépkocsiból kiszálló firkászokat. Nem tudom, annyi év után még emlékszel-e arra a napfényes őszi délelőttre, az együtt eltöltött csodálatos napra, de bennem mindmáig oly elevenen él, mintha tegnap, tegnapelőtt történt volna. Nem vállalkozom arra, hogy részletesen leírjak mindent, de szüleid alakja benned sem élhet elevenebbül, mint az én szívemben, a nagy tudású édesapa, a szorgos, örökké tevő-vevő édesanya felejtethetetlen alakja.

És a vidék, a Mezőségnek az a sarka, ahol szülőfalud meghúzódik. Bizonyára belőled sem törölődtek ki azok a község- és falunevek, amelyek e tájon a múlt emlékeit őrzik. Bár visszaemlékezésedbe, amely az 1940-ben megjelent „Séta a bölcsőhelyem körül” c. kötetben látott napvilágot (Révai Könyvkiadó, szerkesztő Kovács László), számos olyan meglátást szövel be, amely e táj sajátos arculatát az olvasónak hűséggel felrajzolja, de a falvakat, községeket nem nevezed meg. Szép, költői elmélkedés ez az írásod, akárcsak nekünk küldött leveled, éppen ezért úgy érzem, nem árt kicsit kiegészíteni. Nem árt, ha neked is eszedbe jutnak, hol is éltél, milyen közösségek vettek körül. Felsorolok néhányat: Búza, Katona, Feketelak, Aranykút, Légen, Gyeke, Ördöngösfüzes. Ez a táj közel esett szülőfalumhoz, Mócshoz, így gyakran megfordultam e községekben én is. Egy feketelaki népünnepélyre édesapámmal gyalog mentünk el, gyönyörködve az odavezető dimbes-dombos út nem mindennapi szépségeiben.

De ami legelevenebben él bennem, az Ördöngösfüzes. Ősmúltunk színhelye, ahol keletről nyugatra vonuló néptörzseink egyike hosszabban tanyázott, réges-régen, amikor az „ördög” még „ördög” volt. A falu lakói büszkén mutattak fel arra a dombra, amelyen az ősök totem-állatot áldoztak fel istenüknek, meggyújtották a hatalmas máglyát s mámoros énekléssel állták körül, amíg az teljesen leégett. Állítólag ehhez kapcsolódó nyomokat ma is rejt a domb. Említhetném Magyardécsét is, kiváló cseresznyetermelők faluját, és Széket (hajdan Sziket), ahová őseink a hímzés és szövés-fonás kultuszát hozták és emelték utolérhetetlen szintre, s ahol a férfiak is a művészi munkának éltek. Sokáig önálló közigazgatással rendelkezett, minden tisztséget a helybeliek közül szabadon választott személyek töltöttek be.

Első könyvedről, a Farkasveremről szóljak-e? Mint a Céh újonnan alkalmazott belső munkatársa én készítettem elő nyomtatásra, s vigyáztam arra, hogy a Minerva nyomda szakemberei kifogástalan munkát végezzenek.

Nos, kedves barátom, leveled olvasva ilyesmik jutottak eszembe, s jó, ha mindezek benned is felidéződnek. Megtartó erővel töltenek el, mint ahogy számomra is sokat jelent az, hogy az újjáalakult Szépmíves Céh tiszteletbeli elnökeként tehetek valamit irodalmi életünk felelevenítése érdekében.

Míg minden lehető jót kívánok neked és családnak, arra kérlek, tartsd tovább is a kapcsolatot velünk, légy tovább is „újvilági” barátunk.

Kolozsvár, 1995. október 10

Kiss Jenő

Felesége halála után még gyakrabban látogattam az agg költőt. Gyerekei német és svéd földön éltek, unokája, aki révén megtisztelő rokonságba kerültem vele, ugyancsak Svédországba költözött. Vágyott, s elkocsikáztunk néhányszor szülőföldjére, Mócsra. Háláját szülőhelye iránt a plébániának ajánlott adományaival kívánta kifejezni, életünk végén ez érthető, mert elkerülhetetlen, mégis mindig megható búcsújának lehettem szemtanúja.

Reám bízta néhány kéziratát és rajzát, s kérésemre az Erdélyi Szépmíves Céh köteteinek teljes gyűjteményét az újraalakított Céhnek adományozta a hasznos felhasználás céljának kikötésével.

1995. november végén, feleségem halála utáni egy esztendei gondolkodás után úgy döntöttem, hogy unokáim nevelése céljából családgyejesítés révén Svédországba költözöm. Intézői munkámat és a hét tagú irodát a magam nevelte helyettesemre bízta.

Elbúcsúztam Jenő bácsitól, akit Nits Árpí kollegám felesége gondozott. Kérésére még megkerestem kedves plébánosát, hogy emlékeztessen, látogassa gyakrabban helyettem is a vigasztalásra szorult költőt. Nem sejtettem, hogy távozásom után három héttel véget ér, szerintem, teljes élete. Nyolcvanhárom évet élt.

Pomogáts Béla szerint őt is hivatástudata kötelezte helytállásra. A népi hagyományokkal kialakított eleven kapcsolata alakították költői realizmusát. *„Ennek a lírai realizmusnak a jegyében került a háború után az újjászülető erdélyi magyar irodalom hangadó költői közé. Amíg mások általánosságokat verseltek meg, s olykor egyszerűen jelszavakkal helyettesítették a költészet nagy igazságait, ő a saját természetét érvényesíthette, a lerakott alapokra építkezett. Versei általában az idill világából tekintettek az országos dolgokra: a családi élet, a szerelem, a táj költői szépségét bensőséges világgá tudta formálni, egyszersmind e személyesebb körben tudta kialakítani a népi emelkedés jelképeit.”*

Utolsó verseskötetéből (Időverten, Püski, Bp. 1994) idézem:

*Itt görnyedek kis asztalomra dőlve,
Pár sor - erőmből nem telik többre.
Elmondani mi kínoz, mi vigasztal,
ahhoz más kéne: egy világnyi asztal.*

Mi dicsérhetjük sokoldalúságát, teljességét. Ő tudta, hogy emberi világunkban minden, ha tágítható is - végtelen.

Levelek

Levél az asszimiláció alól

A Levél az asszimiláció alól című írásomat, mert közlésre máshol nem számíthattam, több példányban is átjuttattam Magyarországra. A Vasárnapi Újságra gondoltam, de meg sem említették. Xerox másolatban terjesztették és a Kiáltó Szóba is belekerült belőle néhány gondolatom.

Bizakodva kérdezhetjük: gyáva-e, áruló-e az erdélyi magyar értelmiség? Ennek a lelkiismereti kérdésnek a megválaszolásától függ a romániai magyarság megmaradásának hogyantovábbja. Ezért kétszeresen igaza van Csoóri Sándornak és minden gondolkodni bátor erdélyi magyar embernek, amikor ezt a kérdést nyíltan felteszi, hiszem, ha nem is ebben a megfogalmazásban, de az értelmiségiekkel szembeni elégedetlenség Erdélyben számtalanszor megmutatkozott az elmúlt évtizedek alatt, bár a nagy nyilvánosság előtt kimondani ezt - sok más igazsággal együtt - nem volt, nincs rá módunk. Kellott a romániai magyarsággal szemben megváltozott szemléletmód az egész magyar sajtóban, kellett a Kossuth Rádióban a Vasárnapi Újság reánk figyelése, és az, hogy általa a magyarsághoz való tartozásunk érését hetenként feltölthessük magunkban, a megmaradásunkért folytatott küzdelmünkhöz elszánást, erőt nyerjünk. Romániában jórészt a magyar értelmiségiek gyávaságának eredményeképpen nincs fórum nemzetiségünk ügyeinek megtárgyalására. A magyarországi nyilvánosság előtt kell gyávaságunkat, tehetetlenségünket bevallanunk. Kell ezzel leszámolnunk végre, mert csakis ez lehet most kiindulópontja mindannak, amit a magunk megmentésére cselekednünk kell. Mit tehetünk? Elsősorban új értelmezést kell adnunk a Bethlen Gábor-i behúzott nyakúságnak, amelynek nem a főhajtás, hanem az adott történelmi pillanatokban a töretlen szilárdság, a meg nem alkuvás, ha úgy tetszik, a kálvinista nyakasság kell, hogy legyen a jellemzője. Helyzetünk kísértetiesen hasonlít a deportált zsidósáéhoz. Csüggedünk. Megmaradásunkhoz szükséges az értelmiség önfeláldozó ellenállása. Az elmúlt években, itt Romániában csak nagyon kevesen vállalták, hogy a magyarságot ért sérelmekért nyilvánosan is felháborodjanak. Csöndes hangú beadványainkkal semmire sem mentünk. Mindig csak kértünk, könyörögtünk. Követelni miért nem merünk?! A hatalom sajátos táncban, egyféle tangó-lépésben vitt előre, jól eltervezetten és következetesen jogaink megfosztásának felcicomázott menetelésében. Erőteljes követeléseinkkel szembetalálkozva talán haladhattak volna ilyen gyors ütemben régóta tudatos beolvasztásunk szégyenteljes útján? Lehetséges vezetőink közül is kevesen választották a nyílt kiállást. Úgy állították őket félre, hogy csak szánalmunkat és nem együttérzésünket érdemelték ki, az ellenállásra erőt adó felháborodásunkat nem gyarapították. Tisztelet a kivételnek, hiányzott, talán sohasem működött körünkben a meghirdetett Balogh Edgár-i aprómunka, az elhivatottság, az önzetlen vállalatás. Ennek szükségszerűségét, ha megfogalmaztuk is, gyakorlat nem lett belőle. Ezért sorvadt el közművelődésünk. Magamutogató íróink és művészeink nem voltak képesek pótolni azt a szervező erőt, amely a két világháború közötti időszakban az erdélyi magyarokat kitartóan öntevékenységre nevelte és szoktatta. Nem sikerült újabb és újabb szervezeti kereteket biztosítanunk az anyanyelvi kultúra terjesztésére sem. Az egyházak által teremtett és fenntartott közösségeken kívül ma már alig van egyéb alkalmunk a bensőséges együttlétre, az együtt gondolkodásra, anyanyelvünkön való közösségi megnyilvánulásra. Atomizálódásunk folyamatában újraéledt közöttünk minden mondvacsinált ellentét. Csoportosulások, klikkek emelnek maguk köré falat, számít, hogy ki a katolikus, ki a református, ki kinek az atyafia, kártékony szószátyárt, besúgót sejtünk minden ügyeink után érdeklődőben, az összefogásnak nincs már valóságos lehetősége. Újraéledt az erdélyi átok: a képzelt előbbrevalóság jegyében folyik az egymás elleni áskálódás, a hatalomhoz való dörgölődés. Alamizsnavárás lett a kenyérünk. Többen a romániai magyarság vezetőjének képzelik maguk, és az anyaországiak előtt is ennek megfelelő pózban tetszelegnek. De nincs mögöttük még csekély számú baráti társaság sem. Az egy Király Károlyon kívül

nincs is olyan, aki nekünk bátorságból, tenniakarásból és kiállásból példát mutathatna. Pedig Király Károlyok nélkül nem sokra megyünk.

Kétmillió Király Károlyként kellene élnünk. Hiába határoljuk el magunkat a hozsannázó tapsoncoktól és azoktól, akik parancsra bármilyen kezükbe adott szöveget képesek felolvasni a Magyar Dolgozók Tanácsának gyűlésein, ahová semmilyen magyar közösség egyetlen képviselőt soha sem küldött, mert ott örökké valahonnan előrángatott és megfélemlített emberek lapulnak, ha csúfos helyzetünket végre a nyilvánosság előtt feltárva nem követeljük minden lehetséges fórumon a Groza Péter által felvázolt és ígért jövőt, a valódi egyenjogúságot, amely minden itt élő embert nemzetiségre való tekintet nélkül megillet. A szocializmus legüdvözítőbb változata sem kérheti a kisebbségekről, hogy feláldozzák identitásukat, elfelejtsék történelmüket és lemondjanak kultúrájukról.

A romániai magyar értelmiség gyávasága vitathatatlanul igaz, évtizedek óta igaz: különben nem juthattunk volna jelenlegi szorongatott helyzetünkbe. Gyávaságunkat csak azok tagadják, akik maguk is ludasok benne. Azok, akik változtatni a dolgokon továbbra is gyávák. Ahhoz, hogy valamit is tehessünk megmaradásunkért a beismerés katarzisa, mindent felrázó indulat szükséges. Nem gyáva az, aki múltját, nemzetisége hagyományait, őseit, szülőföldjét, nyelvét, nevét meg nem tagadja és nem fél az ország alkotmányában még szereplő jogainak érvényt szerezni.

Csoóri Sándor figyelmeztetését meg kell köszönnünk, mert célja nem az elmarasztalás, hanem a tette serkentés volt. Mert tenni kell az utolsó órában is... „Utolsókat kondul / a havason a kolomp. / Nincs itt már semmi, / semmi keresnivalónk.” Költőnk ezt nem gondolhatta komolyan. Higgyünk inkább Vörösmartynak! Itt és a nagyvilágban mindenütt.

Sokféle „csoda” történt és történik Romániában, de az erdélyi magyarságot, falvastól, múltastól, az egész emberiséghez tartozó kultúrájával együtt hagyományostól eltüntetni sohasem sikerülhet. Felemelt fejjel, a mások nemzeti érzéseit sohasem sértő hangos szóval, kérvényezések helyett követelésekkel kell megállítanunk romlásunkat és beolvasztásunkat a magunk és minden nép boldogulására.

Erdély, 1988. halottak napján.

Mit kezdünk a szabadságunkkal?

A kolozsvári Szabadság első száma nyomdakész volt, amikor a szerkesztőségbe érkezett a Cseke házaspár. Különszobába kísértem Cs. Gyimesi Évát és arra kértem, írjon akármit két flekk terjedelemben. Azért ennyiben, mert ekkora terjedelmű volt az én első oldalra betördelt írásom. Ő volt akkoriban az üldözött, őt illette meg a közlés joga. Írásom másnap jelent meg a második oldalon. „Hálából” később Cs.P. ezt elhallgatta emlékiratában és svédországi látogatásuk alkalmával jobbnak látta feleségestől elnézni fölöttem. Kérte, hogy emlékirataimból töröljem ezt a részt, de ezt nem tehetem, mert valamilyen megmagyarázhatatlan okból ő kurtán-furcsán így ferdítette gáláns tettemet: „És akkor jött Tar Károly.” Törölni ezt a valótlanyságot eddig nem volt érkezése. Ettől persze még lehet kiváló, tiszteletreméltó ember, magam javasoltam a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának választmányába, egy sörre hívtam néhányszor, de valószínűleg egyéb halaszthatatlan elfoglaltsága miatt erre eddig még nem jutott ideje. Régi kartársakként szóváltás nélküli találkozásunk így is, úgy is elkerülhetetlen.

A belénk rögződött félelem ujjongásban, örömben, sóhajokban szakad föl bennünk. Remegő lélekkel, tisztuló aggyal készülünk a holnapi napra, az új életre. Mit kezdünk a szabadságunkkal mi, erdélyi magyarok? A lehajtottfejűség, a magunkbafordulás, a magunkról való gondolkodás apátiájából hunyorogva állunk a szabadság fényébe. Mi, romániai magyarok új értelmet kell adjunk az egyenlőségnek, a testvériségnek, egymás megbecsülésének. Első gondolatunk a sors által közös hazában egymás mellé rendelve összefogásából megszületett tabula rasa, és a tisztára sepert jelent életük kockáztatásával megteremtő hősök dicsérete és

követése a végső győzelemig. A temesváriaké, akik Tőkés László mellé állottak, a fővárosiaké, akik végül megfutamtították a diktátort. Románia órák alatt nagyot lépett „a sötét Balkánról” a közös Európa felé. A demokratizmust mindenek fölé emelt Európához tartozunk immár és eufóriánkból, a haza földjét megcsókoló áhítatunkból a ránk nehezedő tettek magaslataiba emeljük fejünk.

A forradalom fehér éjszakáján írom ezeket a sorokat, amikor veszélyben a fővárosi tévé-stúdió, amikor a rádiót céllozzák a banditák. Újabb és újabb emberi életekbe kerül a régen áhított szabadság, mert a sok évtizedes elnyomás kitermelte az emberi külsőbe öltöztetett fenevadat, a diktátor körüli henyélők seregét. Nem akarják elveszíteni kivételezett helyzetüket, félelmük örült tettekre ragadtatja őket. Megszokták, hogy védtelen embereket tipornak, és elbizakodottságukban a szabadsággal is képesek szembeszállni. Nem győzhetnek, mert mi fegyvertelenül is erősebbek vagyunk, ajkunkon a szabadság dalával.

Hősies küzdelmünkben minden eddiginél forróbb testvéri érzés fűt bennünket önfeláldozó román testvéreink mellett. Kell a szabadság, és ha megértjük, a saját hangunkon, a saját nyelvünkön, a saját hagyományaink alapján igényelhetjük rabszolgasorsunk megszüntetését, erőszakos asszimilációnk eltörlését, történelmünk megbecsülését, az európai kultúrát erősítő hagyományaink folytatását, a békességet, a jövőt, amelynek biztos tudata nélkül nincs tudatos emberi élet.

Felvirradt a forradalom második napjártak hajnala és még mindig szólnak a fegyverek. Korai még a szabadságról beszélni? Nem hiszem. Elszigeteltségünkben, a romániai magyarság terrorral, rágalmazással, cselekvéssel véghezvitt atomizálódásában készületlenül, szervezetlenül érkezünk e hajnalhasadáshoz. Értelmiségieinket elhallgattatták, határainkon kívülre futamtították, hiszen érthető, hogy az életet választották. Az éj leple alatt lopakodó helikopterekkel végzett nemrég a forradalom mellé állt katonaság, lelkes, valóban lelkes, önfeláldozó emberek ivóvizüket megmérgezni akaró banditákat tettek ártalmatlanná... És mégis, már most szólnunk kell arról, hogy a végső győzelem után, a nemzet megmentésére alakult, hősökből álló bizottság többször is ismertetett kiáltványra olyan jogokat biztosít nekünk, romániai magyaroknak is, melyekért, ha kell tűzbe megyünk. Újra kitehetjük hát az egyenlőség jelét, és a többpártrendszerben helyet kaptunk az egyenlő küzdelemre. Újraalakíthatjuk nemzetiségi kultúregyesületeinket, és nem kell megszeppenten bevallanunk nemzetiségünket, hanem természetes módon vállalhatjuk, hogy itt, és magyarnak születünk ebben a közös, drága hazában. Ezért a szabadságunkkal most mást se kezdünk, mint hogy megkeressük mindazt, ami az itt élőkkel minket összeköt. És a pillanat parancsa szerint menjünk ki az utcákra, álljunk katonafiaiak mellé, tegyük, amit sorsunk adott: végső sikerre vigyük a szabadságot! Győzzön a népigazság! Mi dolgozni, és élni akarunk!

(1989. december 22.)

Mit kezdünk a szabadságunkkal?

A belénk rögződött félelem utjon-gában, örömben, sóhajokban szakad föl bennünk. Remegő lélekkel, tisztuló aggyal késülünk a holnapra, az új életre. Mit kezdünk a szabadságunkkal mi, erdélyi magyarok? A lehajtottfejség, a magunkbaforrás, a magunkról való gondolkodás apátiájából nyyorogva állunk a szabadság fényében. Mi, romániai magyarok új értelmet kell adjunk az egyenlőségnek, a testvériségnek, egymás megbecsülésének. Első gondolatunk a sors által közös hazában egymás mellé rendelték összefogásból megszületett tabula rasa, és a tisztára seprt jelent életük kockázatával megteremtő hősök díszlete és követése a végső győzelemig. A temesváriaké, akik Tőkés László mellé állottak, a fővárosiaké, akik végül megfutamtították a diktátort. Románia órák alatt nagyot lépett „a sötét Balkánról” a közös Európa felé. A demokratizmust mindenek fölé emelt Európához tartozunk immár és eufóriánkból, a haza földjét megcsókoló áhítatunkból a ránk nehezedő tettek magaslataiba emeljük fejünk.

A forradalom fehér éjszakáján írom ezeket a sorokat, amikor veszélyben a fővárosi tévéstúdió, amikor a rádiót céllozzák a banditák. Újabb és újabb emberi életekbe

kerül a régen áhított szabadság, mert a sokévtizedes elnyomás kitermelte az emberi külsőbe öltöztetett fenevadat, a diktátor körüli henyélők seregét. Nem akarják elveszíteni kivételezett helyzetüket, félelmük örült tettekre ragadtatja őket. Megszokták, hogy védtelen embereket tipornak és elbizakodottságukban a szabadsággal is képesek szembeszállni. Nem győzhetnek, mert mi fegyvertelenül is erősebbek vagyunk, ajkunkon a szabadság dalával.

Hősies küzdelmünkben minden eddiginél forróbb testvéri érzés fűt bennünket önfeláldozó román testvéreink mellett. Kell a szabadság, és ha megértjük, a saját hangunkon, a saját nyelvünkön, a saját hagyományaink alapján igényelhetjük rabszolgasorsunk megszüntetését, erőszakos asszimilációnk eltörlését, történelmünk megbecsülését, az európai kultúrát erősítő hagyományaink folytatását, a békességet, a jövőt, amelynek biztos tudata nélkül nincs tudatos emberi élet.

Felvirradt a forradalom második napjának hajnala és még mindig szólnak a fegyverek. Korai még a szabadságról beszélni? Nem hiszem. Elszigeteltségünkben, a romániai magyarság terrorral, rágalmazással, cselekvéssel véghezvitt atomizálódá-

sában készületlenül, szervezetlenül érkezünk e hajnalhasadáshoz. Értelmiségieinket elhallgattatták, határainkon kívülre futamtították, hiszen érthető, hogy az életet választották. Az éj leple alatt lopakodó helikopterekkel végzett nemrég a forradalom mellé állt katonaság, lelkes, valóban lelkes, önfeláldozó emberek ivóvizüket megmérgezni akaró banditákat tettek ártalmatlanná... És mégis, már most szólnunk kell arról, hogy a végső győzelem után, a nemzet megmentésére alakult, hősökből álló bizottság többször is ismertetett kiáltványra olyan jogokat biztosít nekünk, romániai magyaroknak is, melyekért, ha kell tűzbe megyünk. Újra kitehetjük hát az egyenlőség jelét, és a többpártrendszerben helyet kaptunk az egyenlő küzdelemre. Újraalakíthatjuk nemzetiségi kultúregyesületeinket, és nem kell megszeppenten bevallanunk nemzetiségünket, hanem természetes módon vállalhatjuk, hogy itt, és magyarnak születünk ebben a közös, drága hazában. Ezért a szabadságunkkal most mást se kezdünk, mint hogy megkeressük mindazt, ami az itt élőkkel minket összeköt. És a pillanat parancsa szerint menjünk ki az utcákra, álljunk katonafiaiak mellé, tegyük, amit sorsunk adott: végső sikerre vigyük a szabadságot! Győzzön a népigazság! Mi dolgozni és élni akarunk!

Tar Károly

Szívhez, észhez, lelkiismeretünk szerint

Nyílt levél az újságírókhoz

Boldog új esztendőt, szép jövőt mindnyájatoknak! Bátor önítélkezést magunk fölött, tisztességes gyónást, jobb erkölcsöt, békés átmenetet a tegnapi élet mocsarából a megtisztuló, demokratikus jelenbe, hogy népünket tisztességben szolgálhassuk a fiatalok által fölénk borított szabadság felhősen is szép ege alatt. Ezennel be is fejezem ezt a (nagyon is tudjuk hová vezető emelkedett) stílust, és egyszerűen arra kérlek benneteket, hogy a népfelkeléshez méltó bátorsággal seperjünk mi is tisztára házunk táját. Az új lapok indításával a munka nagyját elvégeztük; az események krónikáival egy csapásra olvasmányossá vált minden újság, itt-ott már utat kapott a többvéleményűség, a mindenoldalúság láttatása, az elfogadható igazság felé vívó, belemenősen is jótékony vita.

De kísért még a múlt, a gyávaság. A forradalom első napján engem a betegnyugdíjast is behajtott a tettvágy a helyi lap szerkesztőségébe. A lap munkatársai nem merték hazaküldeni botcsinálta főszerkesztőjüket, de két, mindig is becsületes ember vezetésével összeállították az új lapot. Harmadnap bejött a helyettes főszerkesztő is. (Megjegyzem, hogy a két főnök együtt nem képes egyetlen épkezláb mondatot magyarul leírni.) Sohasem voltak újságírók, de pártaktivistaként ők voltak nemcsak újságírói munkánk, hanem minden kulturális megmozdulás hóhérai. Eltanácsolni őket a lapszerkesztéstől a belső joga és kötelessége. Hallom, hogy a romániai magyar sajtóban van olyan lap, ahol ezt nem merték megtenni. Bizony ez arra vall, hogy közölünk nem csak egyesek, hanem egymás gyávaságába kapaszkodva és csoportot alkotva többen is feltétel nélkül eladták magukat a letűnt hatalomnak. Én mégis hiszek abban, hogy a jó újságíró, kellő önvizsgálat után, képes megújhódni, és hasznossá lenni az elkövetkezőkben is. De elhatárolom magam a közénk tolakodottakról és kérlek Benneteket, ne higgyetek (...) nekik és hű kiszolgálóiknak. Ha ők továbbra is újságírónak mondhatják maguk, és velük együtt kell dolgoznunk, miként állítjuk vissza a lapcsinálás ezerszer megtaposott erkölcsét és a szerzők jogát az önálló véleményhez? Miként állítjuk meg a kéziratok meghamisításának elharapózódott szokását és a szerzők saját maguk mentésére kitalált atyáskodó, valóban mondatokat, bekezdéseket, gondolatokat tolvajló szokását, a senkihez sem szóló, senkit sem bántó semlegest, de fölfelé mindig mértéktelenül hozsannázó írások közlését. Nem hiszek abban, hogy a bennük élő sablonoktól rövid idő alatt megszabadulnak. Az elkövetkezőkben dolgaink vállalásának bátorságától függ az újságíróerkölcs alakulása. Szolgák voltunk, mert naponta figyelmeztettek arra, hogy kinek alapját írjuk, kinek a kenyerét esszük. Azok, akik lelkiismeretükre hallgattak, még a legnagyobb elnyomásban is találtak módot arra, hogy a sorok között közvetítsenek néhány igazságmorzsát. A gátlástalan diktatúrát egyaránt megvető szerző és szerkesztő közös erőfeszítéseként olykor az olvasóban reményt keltő sorok is megjelenhettek a fűrészporthoz hasonlító sablonszöveg tengerben. Gyermeklapjaink volt főszerkesztőjeként elmondhatom, hogy a romániai magyar sajtóban elharapózódott talpnyalás és a himnikus dicséretözön nem volt, illetve nem mindig volt kötelező. Nem volt kötelező és éppen ezért a törtetők kenyeke volt a kondukátorról és nejeről versformába tördelt ízléstelen jelzőhalmazt írni, és az ordító tehetségtelenségről árulkodó fűzfapoéták „alkotásaiból” hányingerkeltő első oldalakat szerkeszteni. A Napsugár szerkesztői elmondhatják, hogy a gyerekekbe oltott vezetőimádatból, de bizonyára a felnőttek biztatására is született hozsannázó versikéket íróasztalfiókba süllyesztettük, és a szerző minden esetben megkapta a magáét a mérges Csipikétől, akinek rendreutasító leveleit Fodor Sándor írta. És fokozatosan lefaragtuk a gyermeklapban amúgy is szükségtelen politikai vezércikkek terjedelmét tíz-tizenöt sorra. Kihaszználva, hogy a sajtóirányítók figyelme csökkent irányunkban, tizenegy hónapig egyik gyermek-lapban sem engedtem meg leírni a scornicești-i Dracula nevét. Annak bevallását, hogy leváltásom után (a lányom Svédországban menekült) miért

kellett, olykor két oldalon is, a gyerekek számára érthetetlen dicshimnusz közölni az „aranykorszakról” - ezt talán bízunk a szerkesztő lelkiismeretére. Ki mennyire volt gyáva és a hatalom kiszolgálója, talán majd annyira iparkodik munkájával bizonyítani azt, hogy a mások által kikapart szabadságfrissítő levegőjében hasznos tagja kíván lenni összefogásra kiehezett közösségének minden észokokkal bizonyítható és felemelkedésünket segítő cselekvésben.

Szükségünk van és lesz az egymásra figyelésre, a tisztességes vitákban kialakuló igazságokra, a magunk és olvasóink fölrázott lelkiismeretére, hogy országos közös ügyeinket (köztük nemzetiségünk visszaállított és a valóságos egyenlőségig segített jogait) szolgálhassuk. Áldjuk sorsunkat, hogy ezt a világot is megértük. És gondoljunk az utánunk jövőkre, azokra, akiknek átadjuk majd a tollat. Az elmúlt évtizedekben olyan szemponthálót tartottak a mesterségünk felé kacsingató fiatalok elé, amelynek csupán lényegtelen eleme volt az íráskészség. Előbb volt a származás, aztán a párttagság és a társadalmi tevékenységnek nevezett aktivistaság. Még ilyen körülmények között is a romániai magyar újságírás megteremtette szükségpótló gyakorlóiskoláit: a kolozsvári napilap szerkesztőségében és az országos ifjúsági lap nyári levelezőképző táborozásain kaphattak az érdeklődők némi eligazítást a szakmai dolgok szövevényében. Amikor magyar nyelvű egyetem létesítésére gondolunk, az újságírás-képzésről sem feledkezzünk meg.

És már most szorgalmazzuk szakmai egyesületünk megalakítását, szorosabb kötődésünket a magyarországi sajtó szakmai egyesületéhez, gondoskodjunk a tömegkommunikációban dolgozók nemzetközi szakmai kiadványainak beszerzéséről, legyünk az újságírásunk olyan papjai, akik holtig tanulnak, tegyük lehetővé a sűrű bel- és külföldi újságíró cserét, alakítsunk klubokat, cseréljünk egymás között is rendszeresen gondolatot. Legutóbb, a minden körülmények közötti megmozdulás lehetőségének bizonyítására, a táncházak kolozsvári országos találkozójaához kapcsolódva sikerült a Korunk szerkesztőségébe összegyűjtenünk a romániai magyar lapok ifjúsági rovatainak vezetőit. A sajtó elnyomói betiltani már nem, csak korlátozni tudták a találkozón kialakult eszmecserét. Tíz évvel ezelőtt történt. Azelőtt 1935-ig kellett visszalépünk az időben, hogy hasonló rendezvényt találjunk. (Akkor az erdélyi magyar újságírók szovátai találkozóját jegyezte föl a krónika.) Az összefogásból született és a kishitűek minden elképzelését felülmúló kolozsvári táncház találkozó után még olvasóikkal sem találkozhattak az újságírók. Pedig akkor még működtek szerte az országban az Ifjúsági lap Matinéjához kapcsolódó baráti körök, melyek között nemcsak közművelődési, turisztikai stb., hanem tudósítói munkára kész fiatalokból álló csoportok is alakultak. Jobb híján állítsuk vissza ezeket a köröket, legyünk mi újságírók egy-egy ilyen kör gondozói, folytassuk ott, ahol abba kellett hagynunk. Közelítsünk többszörösen is az olvasóhoz. Amikor írásaink alanyait kiválasztjuk, amikor gondolatainkat, beszámolóinkat nyomtatásban eléjük tárjuk, és amikor segítünk nemzetiségünk megmaradását szolgáló öntevékenységek beindításában.

Rajtunk, romániai magyar újságírókon is múlik, hogy mivel telítődik a tegnapi véráldozatokkal kivívott nagyszerű szabadság. Tudatos szolgálatunk, az észhez és a szívhez szóló szavunk legyen hasznos a legjobb lelkiismeretünk szerint. Úgy érzem, az elkövetkezőekben nemzeti-ségünknek nagy szüksége lesz reánk és a mindig szebbnek kikiáltott jövő az, amely minket is összeköt.

Kolozsvár, 1990. január 1.

Néhány főszerkesztő nevét írtam le kisbetűvel. Emiatt és mert később alig akadt szaktársaim között olyan, aki hajlott volna a lelkiismeretvizsgálatra, az egyik megnevezett bot- és máscsinálta főszerkesztő újságíró férje a Romániai Magyar Szó öttagú vezetésének engedékenységevel a Napsugár szerkesztőinek nevében rágalmaszó írást közölt felbérlet egykori párttitkárom aláírásával. Mint fertőzött betegről, barátaim közül is többen elfordultak tőlem. Sértődötten lemondtam a Kolozs megyei

RMDSZ szervezőcsoportjának vezetéséről, visszavonultam. Nem kellett volna, hiszen mint egyszer minden, az is kiderült, hogy a munkatársaimra való hivatkozás hazugság volt, nem kérték beleegyezésüket egyikőtől sem, nem is tudtak az írásról megjelenés előtt.

1989 szilveszterén lelkiismereti önvizsgálatot javasoltam. Rám támadtak akiknek „magukra való ingük” volt és lelkiismeretük bolygatása helyet, amint ez később bebizonyosodott, a talpnyalók és mindenféle hatalomhoz simulók számára valóban hasznos hajtó jó érzéssel a „szőnyeg alá söprést” és a legfelsőbb uralkodó felé mutogatást látták kifizetődőnek

Szemétdombnak nevezték ajánlatomat. Megdöbbenéssel olvasom, hogy miután K. Cs. feltárta előttük, ami tudomására jutott a dossziékból, azután sem éltek a lelkiismereti önvizsgálat lehetőségével, nem gyakoroltak bűnbánatot.

Lapít máig mind, akiknek vaj volt és van a fején.

Volt főszerkesztőm húsz esztendő hallgatás után bátran vallott, amennyit vallhatott, V.Z., mert kitudódott, sietve beismeri, amit sok-sok társával együtt negyedévszázaddal ezelőtt kellett volna. V.J, akit reám állítottak... Baráti érzéseket tápláltam iránta, bevontam a Matinéinkba, rovatott indítottam számára az Ifjúmunkásban és börtönéveiért tisztelve megosztottam vele minden gondolatot, elvártam volna, hogy 1989 után legalább nekem bevallja, miért és hogyan engedett az erőszaknak. Sajnos évek óta hiába kérem a saját dossziémat, nem találják, a K.Cs. által feltártakból tudottak megerősítenek abban, hogy gyanúm, miszerint közvetlen környezetünkben többen is figyeltek, beigazolódott. Megtisztulásra vágyunk, naív voltam, amikor erről írtam, ilyen nem lesz, valószínűleg csak generációváltások temethetik el kortársaink erkölcsi botlásait. Kányádi mondta, hogy az utókor dönti el, ki volt a nagy költő, ki alkotott maradandót. Így van ez az erkölccsel is, de bizonyára akadnak majd olyanok is, akik a jövő nemzedék példaképei lehetnek. V.Z-ről számomra nem meglepetés, miután sokan mások elismerthez hasonlóan versben is hozsannázott, és félelmétől egész családja szenvedett, sok mindent megmagyaráz ez egész viselkedésében. Az elnyomott képében tetszelegve a palást közelébe menekült, egyházfiként két évtizedig kihasználta a meghurcoltaknak járó erkölcsi és anyagi előnyöket, s miután megkapta a lovagkeresztet hősieken vallott, legyünk rá büszkék ugye? De, hogy miként mondott besúgóként búcsúbeszédet besúgott munkatársáról, ez az én erkölcsi normáimmal összeegyeztethetetlen. (És amit K.L. mélyen elkeseredve, halála előtt mondott el nekem a ráállított V.Z-ről, akinek rosszindulatú jelentéseit megdöbbenve olvasta szexuális dossziéjában, s amit V.Z halála előtt, amolyan lekezelő összegezéssel, magát felmentve szólt búcsúlevelében, azzal védekezve, hogy amúgy is ismert dolgokat írt egykor a hatalommal szívós küzdelmet folytató munkatársáról.) A békés karácsony óhajításakor idézített vallomása ugyancsak jó fogás volt az ilyen tettek bocsánatára.

Egyébként fiam halála évében, három hónapig engem is be akartak szervezni (megírtam ezt Faragott fájdalom című könyvemben az 1990-es években. Véleményezést kértek több, mint ötven erdélyi magyar értelmiségről: Gálfalvi Gyuriról és Horváth Stefániáról írtam az ilyenkor szokásost, amit nem a felajánlott álnévvel, hanem saját nevemmel írtam alá, s másnap Vásárhelyre utazva elmondtam Gyurinak, aki ezt miután nemrég olvasta ügyiratcsomójában, megköszönte, kivetnivalót nem talált benne. Szóltam Stefániának is.

Ha most újra közölnék Szívhez, észhez, lelkiismeretünk szerint című újságíró kollégáimnak címzett írásomat, amely egy hónapos késleltetéssel jelent meg 1990- január végén a Romániai Magyar Szóban, a szerkesztőség vezetői magukra vették, mert az ő ingük volt, vajon mit szólnának a ma is illetékesek, a gyávák és érdek emberek? Igaza van Tőkés Lászlónak, amikor ugyanazt az erkölcsi megtisztulást hiányolja, amit én huszonöt évvel ezelőtt.

Titoktéka

A titkoknak súlya van. Akár a szívekről lehulló köveknek. A termőföldre, lábunkra vagy mások lábára, netán fejére esnek ezek a követ? Titokkövek ezek, sorsuk az, hogy a jövő titkait gyarapítsák.

Most történt, és azért is időszerű, mert a romániai változások huszadik évfordulóját ünnepelhetem vele. Nemrég, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának választmányi ülése utáni ebéd végeztével, Gálfalvi Gyuri, egykori kollégám, félrehívott a Dunán lebegő hajószálloda ebédlőjének egyik sarkába, és újságolta, hogy a szekuritátétól kikért iratcsomója több ezer oldal. Mondta azt is, ami reám tartozik: a dossziében talált írásbeli véleményezésemben nem talált kivetnivalót, olyasmit mondott, hogy becsületes írás. Láttam rajta, nem olvasta 1995-ben, *Faragott fájdalom* címmel megjelent naplóm, ezért röviden elmondtam, amit akkor sietve fogalmaztam. 1982-ben három hónapig zaklatott a belügy: kb. ötven erdélyi magyar értelmiségi megfigyelésére, - besúgásra - akartak rábírní. Hetekig, hol székhelyükön, hol lakásomon gyözködtek, végül az előléptetéskor és áthelyezéskor szokásos, káderosztályi véleményezésre készítették. Valamiért elsőnek az ő nevére bökött a kapitány. Írtam a szokásos sablonszöveget. Fejcsóválva olvasta, mert nem volt benne bírálat. Nincs hibátlan ember, mondta az oltyán kapitány, s én néhány sorban kényszeredetten odaírtam, hogy Gyuri hirtelen haragú, indulatos. Ez is jobb a semminél, kifejezés ült kihallgatóm az arcán, amikor arra kért, hogy valami Vica, Visa, vagy Viseanu névvel írjam alá a véleményezést. Átverés, gondoltam, és aláírtam, mint mondtam, a becsületes nevem. Próbálkozott még: Horváth Stefánia kolleganőmről is írtam véleményezést. Az aláíráson újra vitatkoztunk egy keveset, aztán felindultan otthagytam. Másnap szóltam a szomszédomban lakott Stefinek, aki nyomban megértette nehéz helyzetem, vigasztalt. Nyomban Marosvásárhelyre utaztam. A főtéren sétálva figyelmeztettem Gyurit, hogy a szekusok azzal dicsekednek, minden Kolozsvárra érkezése után már az állomástól követik, és egy garzonlakásban, ahol barátaival találkozott, a szomszédból mindent lehallgattak.

Erre emlékszem, mondta Gyuri. Én pedig harag nélkül emlékeztettem arra is, hogy a történetek után, került a velem való találkozást. Nagyon fájt. Közel három évtizedig úgy éreztem besúgónak tart. Nem kellett bocsánatot kérnünk egymástól. Elismerte, hogy sarokba szorítva akkor, a védekezés elfogadható formáját választottam. Elmondhattam azt is, hogy az akkori folytonos zaklatás miatt, a kapitány viselkedésbeli hiányosságait ecsetelve, feljelentettem a megyei első titkárnál. Fegyelmi megrovást kapott, egy évre elhelyezték Moldovába. Abban az évben fiam másodikként bejutott be a műszaki egyetemre, katonaszolgálatára idején elkülönítették, felsebzett lábát antibiotikum nélkül műtötték kétszer is, és vérmérgezésben kiszenvetett a lippai kaszárnyában.

Az orvos volt a hóhér.

Egy jó kollégám aradi katonatiszt testvérétől tudtam meg, hogy a katonaorvos másfél hónapra rá, Nyugat-Németországba távozott családotul, mert megpróbáltam a Legfelsőbb Törvényszékig vinni a fiam ügyét. A rendszerváltás előtti években, Szőcs Gézát naponta kihallgatták és azzal is fenyegették, hogy hozzám hasonlóan lakol majd rendszerellenes tetteiért. Búcsúztam Gyuritól. Megöleltük egymást. Kegyes a sors hozzám, ezt is megérhettem.

Fontos

A Kolozsvári Magyar Demokrata Tanács felkéri mindazokat, akik a Románia Magyar Demokrata Szövetség tagjai sorába akarnak lépni, hogy az alábbi belépési nyilatkozatot töltsék ki és juttassák el a Tanácsnak a Magyar Színházban székelő ideiglenes irodájába (leadható a kapusfülkében). Kériünk mindenkit segítsen a tagtoborzásban. Elfogadunk gépelt nyilatkozatot, de az itt közölt keretből is kivágható.

Sorszám

BELÉPÉSI NYILATKOZAT

Csatlakozom a Románia Magyar Demokrata Szövetséghez. Egyetértek az erdélyi, a romániai magyarság demokratikus jövőjét szolgáló törekvésekkel, vállalom a cselekvő részvételt az országépítő munkában.

Név

Foglalkozás

Munkahely

Lakcím

Telefon

Dátum

Aláírás

Miért kell belépni?

- Kitöltötte már a belépési nyilatkozatot? - szólít meg a szomszédom és bólintással sem elégedett, mert nyomban hozzáteszi: - Fontos! Nagyon fontos!

- Tömegben van az erő! - próbálom megnyugtatni a közhelyes igazsággal, mert magától érthetőnek érzem, hogy az egyetlen mondatból álló Belépési Nyilatkozat szerint mindnyájan egyetértünk azokkal a hazai magyarság demokratikus jövőjét szolgáló törekvésekkel, amelyeket a Romániai Magyar Demokrata Szövetség mindnyájunk nevében vállalt cselekvő részvételre biztatva az országépítő munkában, A címben jelzett kérdés tökéletes indoklásához most föl kellene sorolnom az RMDSZ pontokba foglalt törekvéseit, ízelítőt kellene adnom programjából. Nem azért nem teszem most ezt, mert nincs véleményem, ötletem és elvárásom ehhez a programhoz. A cselekvő részvételhez az is hozzátartozik, hogy mindnyájan gondolkodjunk a saját fejünkkel! De a mindent idejében bölcsességében bízva úgy érzem most elegendő, ha csak annyit írok: *Aki magyar, lépjen be az RMDSZ-be!*

Na, nem a különállásért, az elszigetelődésért, hanem éppen ellenkezőleg, a helyes logikának engedve, az összefogásért. Ahogyan külön-külön egyenként e haza fiai vagyunk, és becsületes munkánk által kívánjuk jövőjét szolgálni, éppen olyan eltökéltséggel nemzetiségi jogainkat együtt kívánjuk kialakítani elérni és gyakorolni. Ez a mi közös ügyünk, és ez olyan munka, amelyhez éppen annyi lélek kell, ahány gondolkodni képes magyar ember van hazánkban. Természetesen, a most fehér lapról induló demokratizmusunk alapján mindenkinek ahhoz is joga van, hogy félreálljon. Hallottam már olyan véleményt, mely szerint egyesek nem kívánnak belépni a Szövetségbe, mert nem tetszik nekik a kezdeményezők névsora. Telefonáltak egy gyárból hogy több mérnök tartózkodik a belépéstől mert (és itt konkrét nevek következnek), elhatárolja magát tőlük. Kedves Uraim! Távol áll tőlem, hogy most győzködéssel próbálkozzam és raboljam drága időnket. Csupán egyet említek: a két világháború között, a királyság idején működő Magyar Párt minden erdélyi magyart tagjának tekintett. Az az érzésem, hogy mi ezt nem tehetjük. Éppen ezért rendkívül fontos az egyéni jelentkezés. És azért is mert az RMDSZ-nek nem csupán tagdíjat fizető tagokra van szüksége hanem becsületes, komoly, cselekvő magyar emberekre. Ezt a szomszédom is pont így gondolja ...

F O N T O S !

A Kolozsvári Magyar Demokrata Tanács felkéri mindazokat, akik a Romániai Magyar Demokrata Szövetség tagjai sorába akarnak lépni, hogy az alábbi belépési nyilatkozatot töltsék ki és juttassák el a Tanácsnak a Magyar Színházban székelő ideiglenes irodájába (leadható a kapusfülkébe). Kérünk mindenkit, segítsen a tagtoborzásban. Elfogadjuk gépelt nyilatkozatot, de az itt közölt keretből is kivágható.

Sorszám

BELÉPÉSI NYILATKOZAT

Csatlakozom a Romániai Magyar Demokrata Szövetséghez. Egyet-
érték az erdélyi, a romániai magyarság demokratikus jövőjét szolgáló
törekvésekkel, vállalom a cselekvő részvételt az országépítő munká-
ban.

Név
Foglalkozás
Munkahely
Lakcím
Telefon
Dátum Aláírás

Miért kell belépni?

— Kitöltötte már a belépési nyilatkozatot? — szólít meg a szomszédom és bölintéssel sem elégedett, mert nyomban hozzászól: — Fontos! Nagyon fontos!

— Tömegben van az erő! — próbálom megnyugtanni a közhe-
lyes igazsággal, mert magától ér-
tetőnek érzem, hogy az egyet-
len mondatból álló Belépési Nyi-
latkozati szerint mindnyájan egyet-
értünk azokkal a hazai magyar-
ság demokratikus jövőjét szolgáló
törekvésekkel, amelyeket a Romá-
niai Magyar Demokrata Szövetség
mindnyájunk nevében vállalt cse-
lekvő részvételre bízva az or-
szágépítő munkában. A címben jel-
zett kérdés tökéletes indoklásához
most föl kellene sorolnom az
RMDSZ pontokba foglalt törekvé-
seit, ízelítőt kellene adnom pro-
gramjából. Nem azért nem teszem
most ezt, mert nincs véleményem,
ötletem és elvárásom ehhez a
programhoz. A cselekvő részvétel-
hez az is hozzátartozik, hogy mind-
nyájan gondolkodjunk a saját fe-
lünkkel! De a mindent idejében
bölcsességében bízza úgy érzem
most elegendő ha csak annyit
írok: aki magyar, mindenki lépjen
be az RMDSZ-be! Na, nem a kü-
lönállásért, az elszigetelésért,
hanem éppen ellenkezőleg, a he-
lyes logikának engedve, az össze-
fogásért. Ahogyan külön-külön
egyenként e haza fiait vagyunk, és
becsületes munkánk által kíván-
juk jövőjét szolgálni, éppen olyan
eltökéltséggel nemzetiségi jogain-
kat együtt kívánjuk kialakítani,
elérni és gyakorolni. Ez a mi közös
ügyünk, és ez olyan munka, amely-
hez éppen annyi lélek kell, ahány
gondolkodni képes magyar ember
van hazánkban. Természetesen, a
most fehér lapról induló demokra-
tizmusunk alapján mindenkinek
ahhoz is joga van, hogy félreáll-
jon. Hallottam már olyan, véle-
ményt, mely szerint egyesek nem
kívánnak belépni a Szövetségbe,
mert nem tetszik nekik a kezde-
ményezők névsora. Telefonáltam
egy gyárból, hogy több mérnök-
ember tartózkodik a belépéstől,
mert — és itt konkrét nevek kö-
vetkeznek — elhatározza magát
tőlük. Kedves Úraim! Távol áll
tőlem, hogy most győzködéssel pró-
bálkozzam és raboljam drága
időnket. Csupán egyet említek: a
két világháború között, a király-
ság idején működő Magyar Párt
minden erdélyi magyar tagjának
tekintett. Az az érzésem, hogy mi
ezt nem tehetjük. Éppen ezért
rendkívül fontos az egyéni jelent-
kezés. És azért is, mert az RMDSZ-
nek nem csupán tagdíjat fizető
tagokra van szüksége, hanem be-
csületes, komoly, cselekvő ma-
gyar emberekre. Ezt a szomszédom
is pont így gondolja...

Tör Károly

Lapunk következő száma
 1990. január 4-én, csütörtökön
 jelenik meg.

Nem piszkozat

Poros irattartó mélyéről emeltem ki a következő fogalmazványt.

Ünnepélyes nyilatkozat

Alulírott lelkiismeretemre fogadom, keresztfiamat katolikus hithűségre nevelem, mert ebben látom biztosítékát annak, hogy magyarságát megőrzi. Teszem ezt a keresztények és felekezeten-küliek összefogásának példamutatására, és a katolikus egyház bátor kiállásának további reményében, hogy elnyomott nemzetiségünket a reánk nehezedő esztendőinkben összetartja és a jobb jövőnkben bízva, lelkiekben gazdagítja szülőföldünkön is megőrzi.

Kelt Kolozsváron, 1988 decemberében

Piszkozatnak nem nevezhetem ezt a gépelt írást, pedig, mert tömörnek akartam, áthúztam benne mindent, ami részletezte volna indoklásomat, még azt is töröltem, hogy „utolsó mentsvárunk az egyház”. Azt még piszkozatban sem írhattam le, hogy fogalmazványom szövegező-

sében a Szabad Európa Rádióban akkoriban hallott hír bátorított, miszerint az erdélyi katolikus egyház előljárói levélben tiltakoztak az elnyomás ellen.

Az eredetit, amelyben keresztfiam neve is szerepelt, aláírással átadtam a Szent Mihály templom fiatal papjának, aki a keresztelezésre való felkészülésünket egy héten át vezette. Fontosnak tartottam ezt a nyilatkozatot. Úgy éreztem e nélkül sem a szülők - eltemetett fiam barátai -, sem az egyház, sem barátaim és ismerőseim előtt, akik ismerték nézeteimet, nem vállalhatom a kereszttapaságot. A felkészítő másod-, vagy harmadnapján félrehívott a kispap és megköszönte nyilatkozatomat.

- Sajnos, nem iktathatjuk - súgta. - Sűrűn ellenőrzik... Ez egyet jelentene feljelentésével...

Értésemre adta, hogy néhány soros írásom nem kerülhet illetéktelen kezekbe.

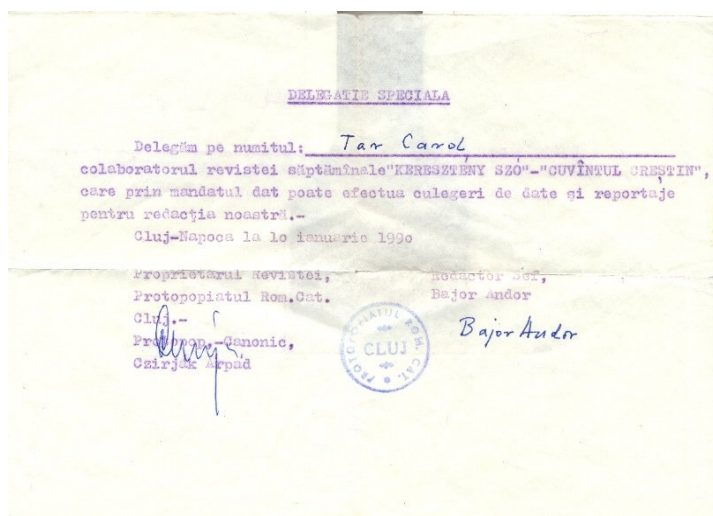
Rendben lezajlott a keresztelezés. Vártam, de nem hívtak a pártbizottságra, hogy főszerkesztői állásommal ellentétes cselekedetemért felelősségre vonjanak. A rendszerváltozás előtti lanyhuló szigorúság időszakát éltük.

Lányom Svédországba való menekülése miatt akkor már amúgy is döntöttek menesztésemről.

Nyilatkozatom mégsem veszett el, 1989 elején, a Bajor Andor, az általa indított katolikus lap első számában, fontosnak tartotta közölni.

Ezt onnan tudom, hogy kirúgott főszerkesztőként és már betegnyugdíjasan, Bajor Andor és Fodor Sándor barátian maga mellé fogadott az egyházi lapszerkesztőségébe.

Hajaj, azok a régi szép idők...

Levél az RMDSZ-hez

Tisztelt Szövetség!

Az egyszemélyes Erdély Párt üdvözlét hozom, amelynek van szerencsém elnöke, titkára és tagja lenni, és bejelentem érzelmi együvértartozásomat a Romániai Magyar Demokrata Szövetséggel. Bizonyára tudnak róla, hogy közel kétfélmillió Erdély Párt funkcionál, és ha kell, hasznos tettekben egyesül. Az összefogást, ország-világ szeme előtt, az RMDSZ próbálja, változó sikerrel, megteremteni. Az Erdély Párt - ha úgy tetszik, és ahogyan ezt Molnos Lajos egyik írásában megfogalmazta - az erdélyi magyarság szervezkedésének földszintjén található, a hazaszerető és a szülőföldet tisztelő szívekben. Célja az erdélyi magyarság megmaradása. Ennek legcélravezetőbb eszközét abban az aprómunkában látja, amelyet az erdélyi

magyar családokért, az erdélyi magyar családokban, az RMDSZ irányításával végezhetünk. A politikai csatározásokra, acsarkodásokra, szélmalomharcra való odafigyelés helyett építsük megmaradásunk alapjait a családban: alakítsunk olyan, több családot magába foglaló sejteket, amelyek erkölcsi és érzelmi megújulásunk óvodái lehetnek. Az elmúlt évtizedekben a magyarság ellen folytatott kitartó rombolás eredményeképpen, mi nemcsak közösségeinket, különféle egyesületeinket, klubjainkat, szórakozási, felüdülési lehetőségeinket veszítettük el, hanem lekoptak az erdélyi magyarság olyan, hajdanán tiszteletet érdemlő ismertetőjegyei, mint a becsületesség, pontosság, tisztaság, szókimondás, civilizált viselkedés, bátorság, a tolerancia, az emberség, a testvériség, a munkaszeretet, a józanság és a másság tisztelete. Felerősödtek viszont az olyan embert kisebbitő tulajdonságok, mint a hazudozás, a csalás, a linkség, a lopás, a klikkszellem, a tiszteletlenség, a rendetlenség, a megbízhatatlanság, a nemzetiségünket-szegyenlés, a megjuhászkodás és a szolgálalkúság. A család szerepe az erkölcsi nevelésben gyengült, ez a mesterségesen felgyorsított városiasodás miatt történt, de a magyarság atomizálásának kitervelt volta miatt is. Ezért nyilvánvaló, hogy nekünk az atomot, a sejtet jelentő család építésével kell kezdenünk a küzdelmet megmaradásunkért. Nem új dolog ez. Tessék észrevenni, hogy egyházaink ebben végeztek és végeznek áldásos munkát. Az RMDSZ-nek támogatnia és felerősítenie kellene ezt a folyamatos törekvést, Nemrég az Egyesült Államokban jártam, és betévedtem vasárnap délelőtt egy egyházközségbe. Az Isten-tisztelet kávézással egybekötött kötetlen beszélgetéssel kezdődött a klubban. Utána kísérom a szervezők kérésére feliratkozott egy névsorba amelynek eredményeképpen egy hét múlva értesítették, hogy három, hasonló korú, hasonló elfoglaltságú és hasonló számú családtagokból álló kisközösség tagjaként vacsorára hivatalos. Olykor egy évig is tartanak ezek a barátságok erősítő találkozások, miután aki akar, kisközösséget változtathat. A rohanó élet diktálja az ilyen, három négy családból álló sejtek kialakulásának igényét. Emberi kapcsolatok nélkül nem lehetünk a jövő emberei. Nálunk is új formákra van szükség magyarságunk megtartásának céljából. A régi klubokra és egyletekre, körökre, dalárdákra gondoljunk, de ne csak ezekre, hanem korszerű igényeinkre is; speciális erdélyi igényeinkre is. Felnőtt néhány generáció, tagjai alig, vagy egyáltalán nem ismerik Erdély történetét, nem ismerik nagynevű elődeinket, példaképeinket. Nem ismerjük földrajzi magyar neveinket, és az elrománosító igyekezet továbbra is elrendeli, hogy a földrajzot és a történelmet román nyelven tanítsák az iskolákban. Gyökereink ismerete nélkül a természetes asszimilációnál sokkal nagyobb mértékben beolvadunk. Tiltottak és tiltják a szeparatizmust, égbekiáltó nagy bűnnek fogják fel azok, akik Nagyrománia kialakításán úgy fáradoznak, hogy a soknemzetiségű országot a nagynemzeti egység darálóján akarják átnyomni. Ne féljünk kimondani különállóságunkat. Ahhoz, hogy magyarnak megmaradjunk szükségünk van külön iskolákra, külön könyvtárakra, külön közművelődésre, külön közösségekre mindenütt. Az együtt élő nemzetiségek testvériségét nem egyik-másik felszámolásával lehet és kell megteremteni, hanem egyenjogúsággal. Nem vagyunk, és úgy néz ki, nem leszünk egyenjogúak. Szükségünk van tehát a „szeparatizmusra”. Milliós kisközösséget kell alakítanunk, a családi nevelés sokféle formáját gyakorlatba ültetnünk. Kolozsvárnak ebben elől kell járnia, hiszen, az elnyomás ellenére, az erdélyi magyar értelmiségiek központja. Az Erdély Párt sürgeti az egész erdélyi magyarságot átfogó szomszéd-közösségek (sejthálózat), tizes szervezetek kiépítésének tervét, az alulról jött kezdeményezések felkarolását, a tömbházankénti, utcákkénti, negyedekkénti szervezkedést, és a remélhetően növekvő anyagi alapjaink emberbaráti célokra való felhasználását.

Egyébként a feleségem kijelentette: ne fizet tagját. És az is lehetséges, hogy a következő választáson már nem szavaz az RMDSZ-re. Indoklása a következő: 1.) A pártállamban, amikor minden a párté volt, több millióan 1-2 százalékot fizettek javadalmazásukból tagsági díjra. Az erdélyi magyarságnak ennél nagyobb százalékot kellene fizetnie, hiszen végre saját magát támogathatja. 2.) A múltkor, egy RMDSZ-megbeszélésen, olyan minősíthetetlen szó-

cséplést és acsarkodást tapasztalt sajnos - erre számos példát tudok magam is -, hogy mélységesen kiábrándult a Szövetség körül ilyen-olyan céllal nyüzsgő törtetőkből.

Csítítgatom a feleségem és közben arra gondolok, hogy az ilyen sanyarú tapasztalatok is megerősíthetnek bennünket abban, hogy mindent előről és főleg alulról kell kezdenünk!

Uraim hagyjuk - amennyiben lehet - a politikát! És szenteljük végre erőnk javát az erdélyi magyarság újjászületését célzó és szolgáló társadalmi méretű népművelésnek.

Kérvény

a trianoni évszázad alól

Tessék nekem visszaadni Mátyás király csizmáit,
azt a kopott, de óriásoknak való tüneményes párat,
amelyet öt évesen minden este megbámulhattam,
Karolina- téri szuterénünkéből lélegzetvételnyi szökellésre,
az Óvár keskeny, vadas mártás illatú utcácskáján,
apai engedély nélkül, vak vágtaiban trappolva
az igazságos király sarki szülőházáig tartó nyáresti lila szürkületben,
az ólomkeretes ablakon túli mennyországban pislákoló bársonyos gyertyafényig.
És visszakérem a Főtér sarkán bekanyarodó lovas szán
karácsonyesti csilingelését, a pontyok farkcsapásait
a gyarmatáru kereskedő üvegmedencés kirakatából,
az *Ellenzéket* hallgatagon áruló öregasszony fakó mosolyát,
a hirtelen tavaszokban zsongó Főtér korzózás-izgalmát,
amikor az apró Ferenci-testvérek a Kerekdombról kiskabátban,
hideg szél, záporosó és vénasszony-zuhatag ellenére is,
legalább egy körre lerohantak, hogy velünk együtt megmutassák
magukat a lányoknak, s azoknak, akik akkor, mert nagyon akartuk,
szívből, szokásból, belénk nőtt szeretetből kolozsváriak lehettünk.
Kérem a Kismester utcai iskolám ingyen ebédjét és az ingyen németórákat,
a Fadrusz szobor pihentető árnyékát,
s hat évtizeddel ezelőtti szülővárosom félszáznyi cukrászdáját,
ahonnan nem hiányozhatott a tejszínhabos tejeskávé,
a fényes barna briós, a krémes béles, a habos roló és a savarin,
amit rumos sziruppal bőven öntözött
még a törzsvendég utcaseprőknek is a bóbitás cukrászkiasszony.
Kellene még persze a bolhás Munkás mozi, a Royal, a Bánffy palota
udvarának közepén meghúzódó filmszínház Karády Katalin,
Tom Mix és Zoro, meg a sétatéri fák mellett,
papírhajómmal a Színkörig rohanó műpatak,
az ezres nézőtéren a felsőerkély és az állóhelyi bámulat
a cukorkákat dobáló nyüzsgő ripacsok komikuma,
ahogyan elhittem nekik s makacsul mai is,
mert nem hiszem a szememnek,
mert hinni akarom, hogy „Szép város Kolozsvár”
pedig tudom, kik laknak a Szamosnál:
félszázad alatt betolakodottak, szarkák, városiasodásra képtelenek.
Visszakérem a költészettel, a szókimondással és becsülettel rakott falakat,
a hely szellemét, a fellekvári távlatokat, a hóstát minőségét, a tizedeseket,

a négy nyelvűséget, a polgárok büszke fejtartását, a polihisztorok tiszteletét, a valóságos vallásszabadságot, az elűzött zsidókat, a kiárusított szászokat és városunk világgá ment, félelmében kitántorgott öslakos családjait. Követelem saját magamat, azt, aki lehettem volna, adjanak magamnak vissza, s halottainkat a Házsongárdnak, emlékeinket is mind vissza a nyomunkat keresőknek.

Merre tart az Erdélyi Kiskönyvtár?

Nyílt levél Beke Györgyhöz

Kedves Bátyánk!

Hadi utak Erdélyben című könyved kéziratát megkaptuk. Úgy tekintjük, mint a legjobbkor érkezett segítséget. Igazad van, amikor azt írod mellékeli leveledben, hogy olyan témát dolgoztál fel, amely „nagyon hiányzik az erdélyi magyarság önismeretéből”. Ahogy az idősebbek szokták mondani dicseiéiképpen: Te mindig tudtad, hogy mit kell tennünk! Pótolnunk kell azt a hiányt, amely hetven év alatt keletkezett, amikor se erről, se arról írni nem volt szabad, magyar katonák csatáiról, honvédő harcairól pedig kiváltképp hallgatnunk kellett. E nélkül az erdélyi magyarok történelme hiányos lett volna, de hiányos volt mindenképpen, mert tőlünk megtagadták a saját történelmünk ismeretét. Emlékszem, évekkel ezelőtt klinikai várószobában fiatal apát hallottam fiának suttogva a hét vezért tanítani, és addig elszorult szívemben fölengedtem a fájdalom, mert rájöttem, hogy sokan vagyunk és leszünk itt Erdélyben, akikből a magyarságot nem lehet rendeletekkel és tiltásokkal kitörölni.

Most itt állunk, kedves Bátyánk, megfogva és törve, de tesszük, amit tennünk kell: pótolni akarjuk hetvenéves lemaradásunkat, ismertetni az utánunk jövőkkel szülőföldünk történelmét, hogy itthon legyenek a hazában. Ezt ígérte indulásakor az *Erdélyi Kiskönyvtár*. És azt is ígérte, hogy minden romániai magyar család olcsó, hasznos és olvasmányos könyvsorozata lesz. Kézíkönyveket, mai regényt, novellát kínál *Erdélyi érdekességek* gyűjtőcím alatt, elődeink írásaiból merít, és mai küzdelmeinket tükröző közírást nyújt az olvasónak. Mire ezeket a sorokat olvasod, a Misztótfalusi Sajtóközpont nyomdájában elkészül negyedik füzetünk, amely Teleki Béláról szól. És következne a harmadik füzet végén felsorolt, az olvasók által várva várt sok-sok jó könyv, köztük a tiéd is. Írod, hogy szólni szeretnél az erdélyi magyar olvasókhoz. Mi ezt úgy értjük és tudjuk, hogy segíteni kívánsz rajtunk. Gomba módra szaporodó és tisztavirág-életű kiadóink közül miért éppen az Erdélyi Kiskönyvtárat választottad? Engedd meg, hogy ezt a magunk hasznára magyarázzuk. Azért döntöttél így, mert tudod, hogy népkönyvtár akarunk lenni, és egy-egy könyvünk árát sohasem szeretnénk öt-hat tojás áránál magasabbra emelni. Azért, mert sejtet talán, hogy ez a könyvsorozat főleg íróközpontú könyvkiadókkal ellentétben a közművelődés meg a romániai magyar szegény ember felé fordul, a nép hasznára akar lenni, a népnevelést akarja szolgálni. Tudomásod van arról, hogy éppen ezért ez a könyvsorozat annyira nem üzlet (és nem is akarunk belőle üzletet csinálni), hogy kigondolója és szerkesztője másfél éve teljesen ingyen dolgozik érte. Tudnod kell azt is, hogy sokan ígértek segítséget munkánkhoz, de pénzt egyik alapítványtól sem kaptunk. Mégsem adjuk föl, szegény emberek kis adományait könyveinkkel visszatérítjük, s így apránként araszolva közelítünk kitűzött célunk felé.

Kedves Bátyánk, bizonyára ismerős neked a mi vívódásunk, magad is ezt próbáltad itt nálunk évtizedekig. Megértésedből, segítő-készségedből fakadt, hogy lemondta szerzői honoráriumodról. Mi is ezt tettük, és teszik mások is, akik velünk éreznek, népszolgálatban gondolkodnak. Bocsásd meg a népszolgálat kifejezést, sokan avítnak érzik. Itt Erdélyben a magyarság talán reménykedve használhatja még. Anyagi helyzetünkre való panaszkodás helyett jobb az

itt maradt értelmiségiekbe vetett bizalomról szólnunk. Kétszeresen segít, aki idejében segít. És a mi munkánknak, a mi áldozatunknak most van itt az ideje.

Köszönjük neked Bátyánk, hogy most is hazagondoltál, és segítesz bennünket. Könyved megjelenése érdekében mindent megteszünk, hiszen a magunk és mindnyájunk érdekében cselekszünk.

Régi híved, szeretettel

A magyarság: becsület*

Különböző korokban más és más tulajdonságok jelentették a lényeges részt a nemzetiség meghatározásában. Vérségi kötelék, politikai, gazdasági kapcsolatok, vallási hová tartozás, nyelv és történelem váltak fontossá a jellemzők közül, amelyek összegét felmutatva egyik nemzetet megkülönböztették a másiktól. A mi esetünkben a becsület fontosságát hangsúlyoznám. Mégpedig Széchenyi szellemében. A legnagyobb magyar egy akadémiai beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelv csupán alkotórésze a nemzetiségnek. Nyelvünket akárki eltanulhatja. Minket is kötelezhetnek az állam nyelvének tökéletes elsajátítására. Erőltethetik anyanyelvünk korlátozott használatát: sokféle más tulajdonságunk révén mégis megmaradunk magyarnak. Évekig titkos naplómbe jegyeztem elrománosításunk tényeit; ma ezt nyíltan tesszük, a hatalom akár régen, főleg az összegezésről, az elkerülhetetlen általánosítástól fél, ezért támadja tiszteletbeli elnökünk szókimondását. Mert elrománosításunkhoz legalább olyan csendre van szüksége, amilyen a diktatúra idején volt. A sunyiságot a trójai faló megalkotása óta sem szokta meg az emberiség. Eljött az az idő, amikor nem hajbókolunk, nem hozsannázunk, hanem - akár tetszik, akár nem - kimondjuk az igazságot. Így kell kialakítanunk magyarosítási politikánkat is. Ne örvendjenek a kifejezésnek a WC-szájüak, itt most a magyarok magyarosításáról van szó! Még csak nem is nyelvvédelemről, amelynek szükségességét, azt hiszem, mindnyájan látjuk s amely a nagy hazafi szerint „kuruzslóként csak külsőleg hat... zsinórt varr, s mindent veres, zöld és fejjérel eltarkít” -, hanem általánosan emberi dologról: a becsületről. Ha a becsület köteleességtudás, akkor tudnunk kell, hogy a mai, még mindig sanyarú időkben a romániai magyarság feladata a becsületesség őrzése, a felülemelkedés, a tolerancia, de az egyenesség, a szókimondás, a minden körülmények közötti bátorság is. Erdély két világ közötti ütközőpont. Megmaradtunk a török ellenében és a tatárdúlás után. Igaz, egyik sem akart ránk telepedni: csak kiszipolyozni, kirabolni, feldúlani házainkat. Századunk akarnokai azonban mást terveztek és végeznek immár hetven esztendeje. Nem is csak etnikai tisztogatás ez, hanem bizonyított asszimiláció. Hadd ne soroljam a világszerte ismert és állításomat bizonyító statisztikákat. Nekünk van Széchenyink, aki józanul ítélkezett a népszerűség hajhászó, szenvedélyektől elborult magyar agyak fölött. Talán már megszületett mai román alteregója, hogy európaiabb vizekre irányítsa hazánk túlbuzgó hazafiai is. Egyelőre az országosan leromlott erkölcs, a korrupció, a lépten nyomon érezhető linkség, az átverés, a mohóság tombol. Töröktől, tatártól megmenekültünk ettől miként szabadulunk?! Csakis szorgalmasan gyarapított műveltséggel, napi tettekben megnyilvánuló példamutató becsületességgel. A becstelenségtől való szigorú elhatárolódással. Vigyázat! Romos helyeken járunk! Erkölcsünk, magatartásunk módszeres bombázása után és közben gondoljunk megmaradásunkra! Es arra, hogy nem mindegy, miből építjük újra régi önmagunkat.

** A szerkesztő az olvasóra bízta hogy miért időszerű ez a két évtizeddel ezelőtt írt írása. Miért most is ezt mondja? Nem öregedése hibás benne, hanem az igazság felé valahogyan mindig cammogó idő, az a malom, amely oly lassan őröl, hogy kitartásunk titokzatos virágainak reményszirmait számolva folyamatosan tamáskodhatunk: lesz, nem lesz, lehet, nem lehet ...*

Gondolatok a népszavazás után

Magyarország nem magyar! - ezzel az akkor képtelennek tűnő felkiáltással indítottam a népszavazás előtt írott buzdításomat, amelynek befejezésében a borúlátó Vörösmarty józan-ságát idéztem: „Az nem lehet...” Meghökkenőnek szánt okfejtésemben csupa olyan dolgot említettem, amelyekből sötét következtetésem eredőit sejtették. Ezek nagy részét szüleim, rokonaim, ismerőseim anyaországi tapasztalataiból merítettem. Őket idézve vallom ma is, hogy mi, a Magyarország határain kívülre szakadtak, nem értjük a számunkra minden időben szent haza kebelén nevelkedetteket. Nem értjük kivagyiságukat, marakodó természetüket, pökhendiségüket, hagyománytalanságukat, nemzeti tudatuk törpeségét, az azonos nyelvet beszélők családjába tartozás melegségének, a magyarság hagyományaihoz tartozó vendégszeretetének hiányát, az állandósult tülekedést, az anyagiak utáni mérhetetlen harácsolást, a mindenféle gáncsoskodás, az irigység és cselszövések burjánzását. Nem értjük, ha magyarázzuk is. Ha az elszenvedett félévszázad elnemzetlenítő politikájának rovására írjuk mindazt, amit az elmúlt évi népszavazás eredményei immár kendőzetlenül megmutattak, akkor sem értjük.

Csodálkozhat a világ, hogy milyen magyarok azok, akik a Trianonokban csonkított ország határain kívül vetetteket és a hazájukból elüldözötteket - a jelenlegi kormány és az e kérdésben az országon kívüli magyarságot következetesen a mostohagyereknek kijáró elbánásban részesítő kormánypárt buzdításának engedve - megtagadják. Ekkor aztán bizonyára felelevenedik az idősebb nemzedékben bujkáló és időnként még felhorgadó keserű tapasztalat, amit a nyílt és a magyar szokimondást gyakorló erdélyi ember a „pökhendi anyaországiak” minősítéssel már a múlt század elején megfogalmazott. A „magyar időben” kezdtem iskoláimat „kincses városunkban”. Apám az Erdélybe sereglő tisztviselőhaddal érkező főszolgabíró villájának házmestere volt. Világhírű magyar gépkocsiversenyzőnk egykori névrokona azzal vívta ki apám ellenszenvét, hogy ízléstelenül magyarkodott, úrhatnámkodott, és lenézte az erdélyieket. Ehhez, a zsörtölődő darazsak módjára, önkéntelenül is hozzáragasztottam az évek során a magam keserű és olykor röhejes tapasztalatait. Az erdélyi sportújságírók öregje ma is egy szuszra fújja a harmincas évek magyar kosárlabda válogatottjában sorjázó német neveket és a vele szemben álló román csapat tagjainak csupa magyar nevét. Vajon kiket hatott meg inkább a játék elején felcsendülő magyar Himnusz? Évtizedekkel ezelőtt cseregyerekként a budapesti médiában forgolódva kifogtam egy olyan nehezen kiejthető nevű rádiós osztályvezető hölgyet, aki félóráig megvetéssel várakoztatott, és mert Romániából jöttem, nem restellte előttem ráérősen megbeszélni találkáját frissen szerzett barátjával. Elkeseredettségemben kénytelen voltam őt Krúdy módra „megenni” egy Krúdy-szelet képében, a Krúdy vendéglőben. Néhány éve az Erdélyből anyaországba szakadt Szabóékat kerestem egy Pest közeli faluban. A fiatalasszony, akihez bekopogtam, kényszeredetten segített, amikor rájött, hogy „azokat a románokat” keresem, akik néhány éve érkeztek a szomszédjukba. Megkérdeztem a fiatalasszony nevét: Bittermannak hívták. Nem a magyarságát vitatom Koppány módra, nem a Szent István óta befogadó nemzet hírünket akarom csorbítani, még a génekből eredő elvitathatatlan tulajdonságainkat sem bolygatom, és a sűrű névváltoztatással múltjukat, nemzetiségüket is tagadni vágyókat sem kívánom tetemre hívni. És semmiképpen sem szeretném a megvetésre méltán érdemes „faj és rögválóság”-os idöket idézni. A két világháború között zajló Ki a magyar? vita máig erően „az a magyar, aki annak vallja magát” nyugvópontját vallom magam is. Az említett fiatalasszonyhoz hasonló anyaországiak emberségét, tájékozottságát és magyarságismeretét keveslem.

Látnunk kell, hogy nemcsak a szocialista évtizedek elnemzetlenítő politikája és nemzetiségi érzést kilúgozó oktatása miatt a magyarságérzés gyengébben pislákol némely anyaországi emberben, mint a mindennapos küzdelmét vívó országon kívül rekesztett magyarokban. Innen és sok áttelepült ismerősöm és barátom panaszainak halmazából a következtetés: az anya-

országiak nagy részében a birtokon belüliek másfajta magyarságérzése munkál. És minél szorongatottabb anyagi helyzetük, vagy minél nagyobb gazdagságéhségük, annál csökevényesebb bennük az áldozatot is követelő nemzeti érzés. Mert a kivagyiskodó, a zászlót lengető, a kokárdás, a Himnuszra magamutatósan könnyező álmagyarokból jut éppen elég a határon kívül élőkre is. A magyar történelmet évtizedekig úgy tanították Erdélyben, mint az a fiatal lakatos, akit az orvosi rendelő sarkában láttam: a hosszú várakozás alatt az ölébe szorított cseperedő gyermek fülébe suttogetta a hét vezér nevét. Az anyaországban pedig - tisztelet a kivételnek - elfelejtették megtanítani a nagyhatalmak által szétszaggatott országon kívül élő magyarság szeretetét, az együvé tartozást, az országon kívül született régi nagyjaink tiszteletét: Ady Endre, Alvinczi Péter, Ambróczy Béla, Apáczai Csere János, Apafi Mihály, Apor Vilmos, Arany János, Asbóth Oszkár, Bakfark Bálint, Bakócz Tamás, Barabás Miklós, Barcsai Ákos, Baróti Szabó Dávid, Bartók Béla, Bánffy Dénes, Bánffy Miklós, Báthory István, Benedek Elek, Bethlen Gábor, Bihari Sándor Bocskai István, Bod Péter, Bolyai Farkas, Bolyai János, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámuel, Broczky Károly, Budai Nagy Antal, Csatay Lajos, Csontvári Kosztka Tivadar, Csernátory Lajos, Csiky Gergely, Deák Péter, Degré Alajos, Dévai Bíró Mátyás, Dózsa György, Dsida Jenő, Forgács Mihály, Gábor Áron, Gyulai Pál, Heltai Gáspár, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás, Hunyady Sándor, Iványi Grünwald Béla, Jendrassik Jenő, Jósika Miklós, Kaffka Margit, Kazinczy Ferenc, Kántor Gerzsonné, Károli Gáspár, Kemény Zsigmond, Klapka György, Klebelsberg Kuno, Knorr Alajos, Konkoly-Tege Gyula, Kós Károly, Koréh Endre, Koszta József, Kozma Miklós, Kölcsey Ferenc, Köllő Miklós, Körösi Csoma Sándor, Lendvai Márton, Lónyai Menyhért, Márton Áron, Mikes Kelemen, Oláh Miklós, Orbán Balázs, Paál László, Pázmány Péter, Szász Károly, Szervátiusz Jenő, Székely Bertalan, Szigligeti Ede, Szilágyi Dezső, Szilveszter János, Tamási Áron, Teleki Sándor, Tóth Árpád, Tótfalusi Kis Miklós, Ugron Gábor, Wass Albert, Wesselényi Miklós, Almásy László, Dóczy Lajos, Esterházy Pál, Endresz György, Hatvan Ferenc, Liszt Ferenc, Huszty Zakariás, Illés József, Illésházy István, Kitaibel Pál. Folytathatnánk a határon kívül született vagy élő mai nagyjainkkal. Vajon azok, akik nemmel szavaznak december ötödikén, megtagadják eleinket, nagyjainkat?! Hihetetlen, hogy mégis akadnak olyanok, akik tagadásra biztatnak. Azokat biztatják erre, akik a romániai rendszerváltás idején, amikor még el sem ült a fegyverek ropogása, friss kenyeret osztogattak a kolozsvári Mátyás szobor körül jobbra váró lakosságnak. Azokat akarják megingatni, összetartozásunk érzését kiölni belőlük, akik a Keleti pályaudvarra érkező menekült barátaimat igaz magyaros vendégszeretettel magukhoz invitálták, és hónapokig segítették, amíg munkához, lakáshoz jutottak a mesésnek hitt Magyarországon. A hatalomvágyban elnemzetlenült politikusoknak egyszer már sikerült félrevezetniük az összmagyarság fogalmát nem ismerőket, a magyarigazolványért folytatott vitában, amikor külügyminiszeri szájából hangzott el a fenyegetés: huszonnégy millió romániai özőnlik a Duna-Tisza közé. (Akkor már kevesebb volt Románia összlakossága.) Aztán a választások idején, a kevésbé tájékozott egyszerű anyaországi magyar ember - Magyarország szavazóinak valamivel több, mint fele - betevő falatját féltve a magukat megváltóknak kikiáltókra szavazott. Most is az emberi irigységre alapozzák ijesztgetésüket, és arra buzdítják a kisemberek hadát, hogy számoljanak, mibe kerül az igen, mennyi mindennel lesz kevesebb az anyaországiaknak, ha megindul a magyar hazába vándorlók milliós serege. „Majd inkább segítünk, szemléletet váltunk a külmagyarság támogatásában.” Pirulva és értetlenül áll az erdélyi magyar az ilyen beszéd hallatán. Csontjáig pirul akkor is, amikor az erdélyi magyarság nevében a magyar költségvetésből százalékot kér az életét adományokra építő erdélyi politikus. Lehorgasztott fővel áll minden eddig átirányított pénz hallatán, hiszen a becsület úgy kívánja, hogy az anyaországi támogatást valahogyan, valamikor vissza kell fizetnie. Ha gyengén fejlett, ha mindenféleképpen leromlott az erdélyi magyar, ha önbecsülése törpült az elszenvedett elnyomás alatt, a magyarsághoz tartozás tudata nélkül lábra miként állhat? Az anyaországi magyaroknak tudniuk kell, hogy minden

híresztelés ellenére, a pénznél is fontosabb az erdélyiséget tudatosan valló magyarnak az, hogy tiltott magyarságát kézzelfoghatónak tudja, bizonyíthassa ország-világ előtt. Igent! Ennyit kér ünnepélyesen: ősei jussán - az anyaországból saját hibáján kívül kirekesztett magyar. Ki hát a magyar? Erről szavaz majd az ország: Igennel! Ha magyar! Ennél borongósabb merengést indíthat millió nemzettársunkban a magyarsága fölött Damoklész kardjaként függő decemberi nem. Bizakodjunk Vörösmartyval: „Az nem lehet...”

Erdélyi Napló, 2004. november 16.

Érmelléki barangolás

Félig svéd unokám nem látott még borpincét, bort sem ivott, hiszen még csak ezen a nyáron érettségizett. - Ugorjunk át Pirbe, ajánlotta házigazdánk, akit Tasnádon a városi közgazdálkodás mérnökének tisztelnek, de nekem csak Józsi, mert fogadott fiamnak nevezhetem, hiszen, amikor egyetemi hallgató fiam katonai szolgálata közben elhunyt, beleegyezett, hogy családba fogadjuk, nálunk fejezte be a műszaki egyetemet. Nyaranként tasnádi ikerházukban töltök egy-két hetet, maradék könyveim és a helyi termálfürdő között megosztom időm, és alkalomadtán kirándulunk mindenfelé az Érmeléken, ahol mindig van látnivaló. Az idén sem történt másként, és örömmel tapasztaltam, hogy Tasnád nagyokat lép a városiasodás útján, fejlődik a környék is szépen. Ezt lemérhető abban is, hogy történelmi kegyhelyeink eddigi elhanyagoltságán mindenfelé van erő és anyagi a változtatásra. Erről jegyeztem fel sietve, szóval és képpel néhány örvendetes dolgot. De Szilágypér előtt, (a helyiek Órinek mondják) akár más alkalmakkor is, nem mulasztottuk el beugorni a főúttól hat kilométerre eső, a régi nevén Érmindszentre, ma Ady Endre nevét viselő faluba, ahol mindig akad valami újdonság neves költőnk szülőháza körül. Most például restaurálják az Ady kúriát. A szülőház nádfedélét újrafedték, falait tapasztják, de megújul az egész telek, lassan civilizálódik a hely, alkalmassá válik arra, hogy akár népes csoportok is látogathassák. Az örömben üro, hogy az az emlékház előtt üres telken már nem parkolhatnak a kocsik, mert azt jogosan ugyan, de nem dicsérhető módon, megkaparintotta egy a falu értelmiségei között számon tartott család. Kétkedéssel használjuk az értelmiségei jelzöt, hogy érthetlenségünket hangsúlyozzuk, hiszen cseppnyi belátással felajánlhatták volna községi tulajdonnak azt a három autóbusz által elfoglalható, évtizedek óta üresen álló területet, s így az emlékház részeként ott kialakítandó parkolóhely az emlékház nemes célját szolgálhatta volna. Kicsinyes gondolkodásuktól pirul a látogató. Szögesdróttal elkerítve, zöldseges kertnek használják. Nem írhatom ide a nevüket, mert sehogy sem illene Ady Endre neve mellé. Nagykároly és benne a Károlyi kastély meglepetés. Legalábbis nekem, aki olyan elhanyagoltan láttam, hogy aztán évekig kerültem, mert amúgy is tele voltam szomorúsággal. Most pedig élet van benne és a környékén is. Sűrűn kattintgattam fényképezőgépet. Ugyanaz az ötletgazdagság mutatkozik itt is, mint a Szatmárnémetiben, a megyeközpontban, ahol egy sétálóutcában, kötömbökre erősített táblán, a város híres embereinek neve olvasható. Nagykárolyban szobra van Petőfinek és Kafka Margitnak, a parkban. A megújuló arborétumban pedig Károlyi Mihály impozáns bronzszobra a park díszé. A sétányokon európai költők ismertetőjével táblák, egy öreg fára erősített üveges szekrényben, ajándéknak és közös használatra könyvadományok sorakoznak. Az olvasás a csendes parkba való szórakozás. A mai kastély elődjét 1482-ben Károlyi László kezdte el építeni, amikor Mátyás királytól engedélyt kaptak köház építésére. 1592-ben az eddigi négyszögletes épületet Károlyi Mihály erősítette meg a török elleni harcok idején. A négyszintes épületet egykor háromszög alapú, dísztoronyokkal, fedett belső udvarral és boltozatos pincével látták el. 1894-ben gróf Károlyi István újból átalakíttatta a kastélyt Ybl Miklós tervei alapján; neogótikus-neobarokk stílusú hétornyos, árokkal körülvett lovagvárrá, melyet széles sáncárok vett körül. A belső restaurálás fényes ünnepekre, előadásokra alkalmassá tették a

kastélyt. Rendben a lovarda épülete, vendéglője is van a parknak. Szilágypér, Érendréd és Szalacs között fekvő település, nevét az oklevelek 1205-1235 között említették először Perl néven a váradi káptalan oklevelében.

Szilágypér a trianoni békeszerződés előtt Szilágys vármegye Tasnádi járásához tartozott. Tasnádtól 12 kilométer, útja még javításra vár. Péren a XX. század elejének adatai szerint úgy a magyarok, mint az oláhok is sujtásos magyar dolmányt, nadrágot, csizmát és pörge magyar kalapot viseltek. Télen a férfiak fehér vagy fekete gubát is. A leányok többnyire kontyot viseltek, csinos csonthajtúkkal, leeresztett hajjal kevesen jártak. Az asszonyok leginkább báránnyőrrel bélelt, rókaprémes posztóbundában jártak télidőben.

Mi is az érmellék? Ahol Kölcsey bölcsője ringott, ahonnan Ady elindult, hogy az életfolyama belefusson a „szent nagy Óceánba”, ott van az Érmellék kiterjedt, dús legelőivel, a péri szőlőskertek édes nedűt termő vesszeivel. Ahol Petőfi először pillantotta meg a Júliáját, ahol Rákóczi zászlai a porba hullottak és ahol nyaranta aranysárga színbe öltözik a táj - sokféle nép, nyelvek, vallások, hagyományok, ízek kavalkádja. Tasnádtól 12 km-re fekszik, autóúton megközelíthető. Szilágypérben a bortermesztés történelmi hagyománnyal rendelkezik. A régi időkben a lakosság 80%-a a bortermesztésből élt meg, míg a másik része a gyümölcs termesztésből. A szilágypéri bor jó minősége már a múlt század elején is híres volt pl. a két világháború között Bécsbe és Budapestre is szállították a helyi borokat. Az utóbbi időben jelentős mértékben megnövekedett a nemes szőlőültetvények száma, és az itt készített boroknak megvan a piaca - az ország más részeiből állandó vásárlók látogatnak ide.

A legismertebb szilágypéri borok: a királylányka, az olasz rizling, fehér sauvignon, fehér leány, cabarnet sauvignon, traminer, furmint hárslevél, szürkebarát, az 1000 fürtű, a bakador. A szilágypéri borászok jó kapcsolatokat ápolnak a Tokaj Hegyaljai borászokkal, valamint az Andrassy pincével, évente több találkozót is szerveznek a tapasztalatcsere érdekében. Az idei szilágypéri borversenyről alaposan lekéstünk, mert azt minden év márciusának első péntekén rendezik, nemcsak helybeliek és környékeliek részvételével, de Szatmárcsekéről és Tokajból is küldöttségek érkeznek az eseményre. A szilágypéri pincesorokon betértünk a nekünk ismerősbe, mert ott nemcsak vezetőknek, a tasnádi Bendel Józsinak, de nekünk is barátunk látott vendégül. Évekkel ezelőtt svédországi bormérő szerszámokat hoztunk a gazdának, mert a jó borhoz ma már jó szerszámok, mindenféle fokológ és mérőeszközök kellenek. Talán ezek a mérőeszközök is, de legfőképpen a pincemester hozzáértése megtették hatásukat. Ma, hála az Európai Unió országok határ menti kapcsolatainak, a különféle tapasztalatcsereknél, a minőséget részesítik előnyben a mezőgazdaságban is. Nem csatlakoztunk a kóstoló alkalmával a legjobb fehér borokat ízlelgettük, az összest királyi italnak éreztük, mesterét alig győztük dicsérni.

Tasnádon apró lépésekben, de évről-évre korszerűsödik a termálfürdő. Az egyik nagymedencéjét háromba osztották, mindig tiszta a gyógyító víz. Az orvosi ellátás egy Kolozsivárról ingázó balneológus, és dr. Schmith Ottó helyi orvos végzi, öslakosként ő a tasnádi németek szervezetének elnöke. A múlt század 30-as éveinek végén mintegy kétezer fő sváb származású lakosa volt Tasnádnak. A balneológiai kezelés többféle elektroterápiás felszerelését szakavatott személyzet kezeli. Lacika-Vasile gyúró gyakorlott ember. A közeli szállodákban egyre több a gyógykezelésre beutalt. Hideg vizes medence is van. A dombvonulatra épült Tasnád egyre szebb. Innen jó időben a sokfelé átjárható határon át látni, itt kezdődik a nagy magyar alföld.

Ismételten

Borúlátók bizakodása

Magyarországi társadalomkutató vendégeik körében az erdélyi értelmiségiek legjobbjai a napirenden szereplő szerteágazó elméleti kérdések fölé mindegyre a gyakorlati teendők gumihálóját vonták. Onnan próbálták elősegíteni - minden irányban elrugaszkodva - a betekintést a különféle elméleti spekulációk, meredek következtetések, erőltetett magyarázatok és bukfencek megfogalmazóinak gondolatmenetébe. Eme gondolatmeneteknek a társadalmi elvárásoknak megfelelően valamilyen jövőkép felrajzolását kellett volna célozniuk. A műhelybeszélgetés haszna többnyire az volt, hogy a látszólagos kötetlenség ellenére - a modernizáció, a demokrácia és a nemzeti azonosság háromszögében zajlott a gondolatcsere -, a megélt társadalmi gyakorlat nyújtotta és az elméleti következtetésekhez szükséges példákat, a távoli jövőkép felrajzolásától mindegyre a mai teendőkig sodródott az észokok diktálta feladatok felvázolásának igénye. Végül - és ez természetes - az ilyen véleménycserék sem szülnék csalhatatlan recepteket a világ megváltására. A Mi a teendő?-re válaszolni szándékozók a jóindulatú próbálkozások szintjéig jutnak: a világ bonyolult; az élet nem egyéb átláthatatlan, sokszor akarattal zavarossá tett, értelmetlen folyamatnál; az emberiség kísérletek csődjénél egyebet nem produkált és sohasem volt még ilyen bonyolult és beláthatatlan az emberi jövő, mint most, az új évezred küszöbén. A modernizációt félteni kell a nemzeti azonosságtudat erősödésétől; a nemzetben, nemzetiségben gondolkodók a demokrácia akadályozóivá válhatnak; a világ etnikai felaprózódása előreláthatatlan akadályokkal gátolhatja a fejlődést; a nemzeti pártok az elszigetelődésbe hajtják a kisebbségeket; a korszerűsödésbe rohanó világ nehezen szenved a kisközösségek akaratlanul is mindent lassító - mert körültekintőbben megalapozó - ténykedéseit...

A csapkodó gondolatok káoszában, az elméletek magasságában szédületes minden következtetés. De a teendők felszínére visszarántott elképzelések és a sürgető mai kérdések sem leegésztik az apokaliptikus pesszimizmust és az erőltetett optimizmus minden fajtáját. Egész sor magyarországi szociológus gondolatgazdag és problémafelvető előadása után, a hazaiak csupán olyan adalékok felmondására vállalkoztak, amelyek a társadalmi megismerés további hiányosságait mutatták; és azt, hogy aprólékos helyzetismeret nélkül nem is lehet valós következtetésekkel aládúcolni és hasznosítani az általánosításokat. Az új helyzetfelismerést szorgalmazza a különféle kisebbségek átalakulásának folyamata, az új kisebbségek megjelenése, és ezt követően a megfelelőbb célirányos összefogás, az újabb szövetségek lehetősége. Ki gondolta volna például azt, hogy az egykor határozottan magyarellenes görög katolikus egyházzal szót értenek a romániai magyarok képviselői? És hogy a nemzeti parasztpárt is megértőbb a hatalomnál a magyarság kérdéscinek megválaszolásában?

Magyarországi szociológusok hajlantosak arra, hogy a romániai magyarok szövetségét etnikai különállásként fogják fel. Féltenek bennünket a kényszerített egység jármától, amely a bezárkózásba vezetve, a baladó világ modernizációjától való elmaradásunkat szükségtelenül tovább növelné, és ez menthetetlenül a kis népek süllyesztőjébe vezetné az erdélyi magyarságot. Megnyugtatósul részünkről elhangzott, miszerint az RMDSZ, sokarcú szövetség, egyesíti - többek között - a kereszténydemokratákat, szabadelvűeket és az újbaldalt is. Ha lefejtjük e megnyugtatósnak szánt tájékoztatásról mindazt, ami jóindulatú óhajítás csupán, bizony nem sokkal maradunk. Az RMDSZ politikai erejét nem szabad túlbecsülnünk. És a keretében létrejött irányulások, frakciókat valós mértékkel mérve működésükről alig van tudomásunk -, látnunk kell, hogy bizony alig valamivel többek ezek néhány tucat ember vállalkozásánál. Az, ami az RMDSZ-ből hiányzik, ezekben a különféle dolgokban különvéleményt bejelentő csoportokban sincs meg. Ez pedig nem más, mint az, amit minden párt-

csoportosuló lényeginek tart, s nélküle nem boldogul: a tömegalap. Mindazonáltal a romániai magyarság ösztönszerűen újra és újra biztosítja képviselőjét az ország törvényhozó szerveiben, a napi politikában. Ezzel, ha politikai hovatartozását nem is, de magyarságtudatát fényesett igazolja a romániai magyarság. A mindig piszkos - nálunk az erkölcs bomlásával arányosan szennyes - politika területén az RMDSZ képviselői által küzd, és küzdőképességének eredményességét akár megtartó erőnek is nevezhetjük. De végül megmaradásunkat nem a többnyire légvárharcnak beillő küzdelme eredményeitől várhatjuk, hanem attól az önépítő munkától, amelynek szükségszerűségét már egyre többen világosan látják és segítik. Önismeretünk elmélyítése, történelmünk ismerete, civilizációs szintünk szakadatlan növelése, a legkülönbözőbb kisközösségek megteremtése révén válhat csak valóra az a fajta együttműködés, mely a szövetséget élő szervezetté alakíthatja a jelenlegi egyszeri-választási-szolgálat helyett. E felismerést követően jó irányban folyik a szervezeti alapok kialakításának munkája, többnyire az önszerveződés spontán igényei szerint. A kisközösségek irányított szervezése - szomszédközösségek, lakóházi csoportok, a kolozsvári hagyományokhoz igazodva, tízes csoportok kialakítása - egyre inkább nyilvánvalóan szükségessé válik, ha a kisközösségi együttlétet a családépítés, a művelődés és a kellemes szabadidő szolgálatában megfelelő tartalommal kitölthetőnek gondoljuk. Amíg a szövetség a politikai elit kiválasztásakor támasztéknak használja csupán a tagságot, és nem az erdélyi magyarság megmaradásának népművelő és népművelő teendőire fekteti a hangsúlyt, addig kisközösségeink szervezése várat magára. Látnunk kell, hogy a szövetség lefelé való terjeszkedésének és építkezésének immár eljött az ideje. Annál is inkább, mert az elcsitult személyi küzdelem utáni kiegyensúlyozott vezetés erre lehetőséget teremtett, ezt szorgalmazza. Ahol ez még fenntartásokba ütközik, ott valószínűleg a szövetség felaprózódásától való félelmet kell eloszlatni és a szervezéssel járó hatalmas munkától való ódzkodást kell a célt tisztázva csökkenteni.

Az erdélyi magyarság szerveződésének kérdései meglepő azonosságot mutatnak a világpolitikában makroméretekből bekövetkezett változásokkal. Európa térképe, fél évszázaddal a II. világháború után újra változott. Magukra találtak az elnyomott nemzetiségek, a világ növekvő felaprózódásának vagyunk tanúi, és ez a folyamat valószínűleg eltart még jó ideig. Mindez világosan mutatja: a népek és országok újabb egyesülés előtt állnak. Európa egyesülése régóta napirenden szerepel már, és minden nehézség ellenére megállíthatatlan folyamatnak látszik. Merészebb elképzelések szerint a világ egyesülése is jó úton halad. Azt hiszem, nem szorul bővebb magyarázatra az, hogy mindenféle egyesülés előfeltételeként előbb az elkülönülés, az etnikumok esetében a népek magukra találása folyamatának kell lejátsszódnia. Ugyanis, ha ezt a folyamatot a mindig csak megközelíthető, de egyre tökéletesíthetőbb demokrácia jegyében képzeljük el, a kisközösségeknek előbb meg kell fogalmazniuk a megmaradásukhoz szükséges törvényeket és kialakítaniuk ennek gyakorlatát, kidolgozniuk önépítésük módszereit. Teljes önazonosulás nélkül, az emberi szabadság gyakorlata nélkül a kis népek, a nemzetiségek egyesülésének nincs értelme. Az egyenlőtlenségből eredően a későbbiek folyamán indukált erők állandó bajforrások lehetnek mindenféle együttlétnek, együttműködésnek. A már egyesült európai országokban is éppen elég példát találunk arra, hogy talán előbb kellett volna ott a különféle etnikai, vallási stb. csoportosulásokba tartozók igényeivel számolni.

A világ darabokra való széthullásának félelme alaptalan. A felaprózódással egyidejűleg fellép és működik az összetartó erő. Az örökké sántító hasonlatokkal ezt a tényt csak ködösíthetnénk. A folyamat lényege talán abban áll, hogy a nemzeti kiteljesedést, illetőleg a kisebbségi lét szorításának feloldását felvállalják-e a demokratikus szabályai szerint mindig a maguk hasznára, de sohasem a mások kárára a nemzetek, és a polgárok civilizációs szintjének növelésével képesek-e véghezvinni mindenik nép vagy anyaországától elszakított nemzet-töredék átmentését a zsarnokságból az új egyesülésbe. Az európai egyesülés tartósságát abban látom, hogy földrésünk kisebb közösségei is közvetlenül kapcsolódhatnak a központhoz

Korszerű világunk az ilyenfajta összekapcsolási módra már rég lehetőséget talált és teremtett az óriási kapacitású komputerekkel és információs központokkal. A függetlenségre törekvő emberi elme „egyenest” kapcsolódva éli az emberiség életét. Az információáramlásban szükségtelen az óvatosságból lassító nyakatekert demokratizmus. A parancsuralmi rendszerek alatt egyesített birodalmak után a demokrácia ereje tartott és tart össze hatalmas országokban sokféle nemzetiséget. Ezek kapcsolata a nagy egészet irányító központhoz csak meghatározott, különféle nagyságú egységek útján volt lehetséges. Az európai egyesülés magasabb szinten valószínűleg a kis országokat és nemzetiségeket sokirányú kötődéseikkel együtt is képes lesz egyenlő jogokkal az irányítás legfelsőbb szintjéhez kötni. Ezért nem elleneznünk kell a felaprózódást, hanem elősegítenünk -, hogy etnikai és más egységekként, a legkeményebb magig lebontva az együvé tartozásunkat, sejtként kapcsolódjunk a központhoz. Az agyközpont és a sejtek kapcsolata mutat ilyen szerveződési formát, amelyben a jelzések áramlása igényeink szerint egyszer majd az emberi szervezetben és a társadalomban is a meglévőnél sokkal gyorsabb lehet.

Visszatérve az erdélyi magyarság ügyeire - a túlzást szemléltetőeszközként is használva - nemcsak az RMDSZ politikai színezetű csoportosulásait tartom igenelhetőnek, hanem a kisközösségek kialakításával akár az atomizálásig megvalósított elkülönülést is. Ezt szemléltetem azzal, hogy a négy esztendővel ezelőtt megalakított Erdély Pártra felhívom most is a figyelmüket. Ennek a pártnak elnöke, titkára és egyben tagja is magam vagyok. Egyszemélyes pártom megfellebbezhetetlen előnyökkel rendelkezik, amennyiben a máshol ízléstelen belső harc dúlása töretlen egységemet nem hántja, a vezet pozíciókért folytatott könyöklés, veszés, áskálódás és a viszketegséggel hasonlatos szereplési vágnak cselekedeteimben nyoma sincs, és nem is lehet, mert szerény célkitűzéseim között élenjáró helyen szerepel, hogy megközelítőleg kétmillió hasonló párt létrehozását minden erőmmel elősegítsem. Minden ilyen egyszemélyes párt célja: itt megmaradni! Hagyományainkhoz visszanyúlva: itt és most. Többet akarva: itt és mást! De örökké kérdezve: itt és mit?! A kérdés megválaszolásában nagyjából egyetértünk az RMDSZ-szel. Egyetértésünket pedig nem néma szemlélődésben, nem búsmagyarkodásban, urambátyám-klikkek ajnározásában, a másokat „le se köpöm”-szerű magatartásban, hanem kitartó önépítésben, múltunk, hagyományaink, történelmünk, szokásaink stb. megismerésében és az egész életet követelő családepítésben juttatjuk kifejezésre. Minden Erdély Pártnak tudnia és hinnie kell abban, hogy megmaradásunk alapja a család, a szomszédság, a tömbházcsoport, s ha nem esik túl messzire: a tömbházi közösség. Családiaság hangulatát nyújthatják még a különféle egyesületek, klubok, körök, amelyek kisközösségeiben azonos érdeklődésnek életakarátukat erősíthetik a mások szolgálatában is. Tartozhatunk továbbá egy kedvünkre szerkesztett családi lap olvasóinak közösségébe is, amennyiben ez a lap a családban reánk háruló nevelési feladatok ellátásában segítségünkre van.

Erdély Pártom kidolgozta egy ilyen, különösen a szórvány-magyarság és a külföldre szakadt magyarság köreiben hasznosítható különféle jogos vagy mondvacsinált elkülönülésüket sem sértő családi lap tervét (a családban örökölt magyarságtudatot, a nyelvet, a történelem stb. ismeretek szükségességét mindannyian igeneljük), és a világ négy égtája felé ismertetését mindenhova elküldve, e lap megvalósításához nemcsak a magyarországi intézmények, hanem a kivándoroltak támogatását is szívesen látná és várja. Erdély Pártom szorgalmazta, és különféle fórumokon igényli olyan tematikai elgondolással kigondolt könyvkiadás gyakorlatát, amely elsősorban az erdélyi magyarság önismeretének és műveltségében a világháború óta történt lemaradását próbálná széles körű olvasóközönségével bepótoltatni. Ilyen céllal - előbb minden támogatás nélkül - mostanában immár némi egyházi, EMKE és a magyarországi Ady Endre Sajtóalapítvány támogatásával, a NIS kiadó nagylelkű gondozásában jelenik meg az Erdélyi Kiskönyvtár, amely mindenféleképpen népkönyvtár akar lenni, s ha jelentőségét megértik és támogatják a romániai magyarság tehetős intézményei (soha 4-5 tojásnál nem szabad

drágábbnak lennie egy füzetnek), minden bizonnyal jó szolgálatot tesz majd az egyre szegényedő és műveltségében is kisebbedő népnek az előttünk álló küzdelmes években. Az Erdélyben való gondolkodást ajánlva, Pártom együttérzést, együttműködést, együttgondolkodást kíván, a személy szerint kiutalt ellenszenv mellőzésével, a közös munkálkodás idejére, annál is inkább, mert az a meggyőződése, hogy az utálatig elmenő rokonszenvhány csak a legkritikább esetekben szembesítésekből és szókimondásból, sokkal inkább csupa szóbeszédből, rosszindulatú áskálódásokból és a káderező hajlamúak kitalációinak nyüzsgítéséből ered. A klikkezők kishitűek. A közösség szolgálatában minden magyar ember felülemelkedhet a személyi torzskódásokon. Ha erre képtelen, akkor Erdély Pártja menthetetlenül megbukik. De mindig marad belőle elég, és áldásosan működik majd továbbra is sok százezer és millió. Egymásrautaltságunkra, itt Erdélyben is, a szükség törvénye figyelmeztet. Különállva, de nemzetiségünk nagy kérdéseiben mindig és mindenben összefogva biztosíthatjuk csak megmaradásunkat.

Az emberiség története során bekövetkezett csődsorozathoz - a pesszimistákat követve - az erdélyi magyarság átkos hagyományait is hozzátehetnénk. A széthúzást, a gáncsokkodást, az irigységet, az apák vétkéért fiúkra kiosztott bosszút, és az évezredvégen nemes egyszerűségű becsületünket mindegyre beborító balkáni aljasság elburjánzását. De mi sem vagyunk jobbak már „Deákné vásznánál”! De olyan kezdetek előtt állunk, olyan új lehetőségeket gyűjt az egyébként sokoldalúan mindnyájunkat kínzó sors, amely a jelen és a következő évek katarzisában emberi létünk kiteljesedésének reményével kecsegtet. Elkoptatott eszmék és eredménytelen próbálkozások utáni szobordöntögető korban is életértelmet keres az ember. A jót úgy kaptuk a rosszhoz, hogy nekünk elnemzetlenítésünkért kell ma is minden erőfeszítésünkkel küzdenünk.

A világ kimozdításához az ókorban egyetlen fix pont is elegendő lett volna. Közös nevezőnkre rátalálva, ha optimálisabbak nem, de mindenképpen célirányosak lehetünk. A számunkra kiszabott életidőhöz képest, a naponta próbált nemzetrész, ha kisebbségben is zajlik sanyarú élete „megérhet és megélhet” még hosszú, termékeny és boldogabb évszázadokat.

Félálmos gondolatok

Az emlékezés és a képzelet az idő meghosszabbítása. Múltba és a jövőbe visz. A letűnt időt visszahozza az emlékezés. Álmunkban, félálomban és nyitott szemmel, agytekevénnyekben működő vetítőkön, ki tudja mely késztetésekre, hangokra, illatokra, elhangzott vagy felidézett szavakra, és mozdulatokra éltünk pillanatokkal mérhető történései elevenednek meg keverve, másítva: szereplőiben magunkra, másokra és sohasem látott alakok egyvelegére csodálkozhatunk, hangos képek, képkeverékek, hosszabb, rövidebb snittek pergése ébreszt állítólagos pihenésünkből.

Menekülnöm kell a felejtésbe, fordulok mások oldalára, azt mondják, szívedre feküdtél, ezért rossz az álmod, pedig a legtöbbször azt sem tudom mit álmodtam. Annyi bizonyos, hogy furcsa lehetetlenségek környékeznek olykor: gép nélkül repülök, madaraknál is könnyebben, verekszem sok ismeretlennel, vagy egykori megutált, látni már egyszer sem akart, hűtlen szeretőmet csókolom kéjesen. Illetlen játékot játszik velem akaratlagosan, hangos, zenei aláfestésekkel tálalt képek, képsorok egyvelegével egész leélt életem minden tapasztalata. Ebből próbál sietve összevágni számomra elképzelhető jövőt, vén kuruzsló lakik bennem, aki mert eleresztem magam, nem vagyok résen, képekben és abszurd történetekben jóslásaival fáraszt, bolondít, nyugtalanít. Az ördög sem viszi el, az is lehetséges, hogy ő maga az ördög.

Az Isten jó. Jó lehet az ember is. Nála is jobb. A fiak dolga túlhaladni teremőit. Nála jobbak lehetünk, mert nem sújtunk le senkire haraggal, nem gerjesztünk félelmet, nem engedjük, hogy imádjanak, netán könyörögjenek nekünk.

Őseink kazár bölcsességével, az istenek családi hagyományainak tiszteletével az agg Álmos vérét ontották, hogy ereje utódjaiba szálljon az új hazában. A mai eszmétlen világból kivezető út ilyen gyökeres változtatásokat parancsol majd a kereszténységből való továbblépéshez, annak megőrző meghaladásához, tudományos tökéletesítéséhez.

Erdély Párt

Ismerek egy már régebben külföldre kitántorgott embert, aki megunván, hogy útlevele alapján mindenütt románnak tartották, úgy ügyeskedett, hogy új papírjaiba születési helyéül nem Cluj-t, nem Kolozsvárt, hanem Klausenburgot írtak, Románia helyett pedig Siebenbürgent. Ezután, amikor hazalátogatott, idegennek nézték, angolul szóltak hozzá a határon, és megkülönböztetett figyelemmel kezelték. Nem az előnyökért, hanem az elrománosításunk ellen tiltakozva, magam is régóta azt vallom, hogy erdélyi vagyok. És ha még egyszer be kell lépnem valamilyen pártba, az csakis az Erdély Párt lehet. Ha nincs ilyen párt, sürgősen alakítanunk kell. Mi sem könnyebb ennél, hiszen elképzelésem szerint ebben a pártban nem lesz tülekedés a vezetőségi helyekért, a pártszékházért sem kell kilincselni a helytartóknál, a tagsági díj beszédese sem lesz körülményes dolog, és a frakciók közötti küzdelemtől is mentes lesz ez a párt. Mert az Erdély Pártot egyszemélyes pártnak képzelem. Aki szereti Erdélyt, az haladéktalanul bejegyzzi magának ezt a pártot.

Az Erdély Párt nem kirakatpárt. Célkitűzései között például olyan magasztos dolgok szerepelnek, mint értékeink megőrzése, hagyományainknak továbbéltetése, megújítása. Erdélyt belepte a sanyarú korok guanója. Váraink, városaink, műemlékeink romokban - hogy az erdélyi élet károsodásairól ne is beszéljünk. Többynelvűségünk odavan, németeink elmentek, zsidóinkat kiűldözték-eladták. Erkölcünk romlott, emberségünk íratlan szokásai széthányva. Még híres erdélyi konyhánkat is kiszorították. Munkaszervezés, közellátás, városkép, tisztaság, fény, pontosság és megszoríthatatlanul sok más minden károsodott nyomukban. Ami Erdélyben történt, az eltelt fél évszázadban, az felér egy honfoglalással. A balkáni életmód szennyes árja átsapott a Kárpátokon és fejünk felett. Az Erdély Párt legfőbb teendője, hogy szigorú önvizsgálattal megtisztítsa önmagát, és értékeink megbecsülésére szoktasson.

Transsylvaniaicus

I lie you Csilla!

Tessék ezt kiírni pirossal és piros szívvel hófehér trikóra. Nyomtassuk öles betűkkel, jól látható táblákra, amelyeket helyezünk el útkanyarokba és magas házak tetejére. Írjuk kijárat ajtónk belső felére, hogy mielőtt kilépünk a zord életbe, lássuk és egész nap gondoljunk rá. Vessük az eszünkbe ezt a nevet, ne felejtsük a legapróbb dolgainkban sem...

Honnan ez a nagy szerelem, amelyre szeretném rábeszélni szíves mindannyiunkat? Ki ez a Csilla? És miért nem tartom meg a magam Marilyn Monroe-jának, ideáljának, bálványának? Egyszerű. Azért, mert mindannyiunk szeretetére méltó! Ő a legjobbjaink közül való: Best of Erdélyi Magyar! Így, a mostani lehetséges legfelső fokban. Még akkor is, ha fogalmam sincs arról, hogy szőke vagy barna, kékszemű vagy kökényszemű, formás lábú, csinos, karcsú, pipacsképű, eperajkú, szép járású, vagy mindezek ellentétéhez közelálló ismertetőjegyekkel rendelkezik-e ez a lány? A szép az, hogy tulajdonképpen alig ismerem Csillát. Sohasem

láttam. Még képről sem. És mégis! Szébbet, jobbat nála csak elképzelni tudok, de az élet most rácáfolt a végtelen képzeletre is. A kolozsvári állatorvosira jelentkezett az idei felvételin, ahol kérte hogy magyarul tanult tantárgyakból magyarul írja vizsgadolgozatát. Elutasították. És ő angyali természettel megáldva elment a vizsgára és magyarul írta dolgozatát. És Tóthpál Csilla bejutott a főiskolára. Egyszerűen. Élt a jogaival. Mindannyian tudjuk, hogy nekünk, romániai magyaroknak voltak és lesznek jogaink. Mégis, elrománosításunk lélegzetvételnyi szünetekkel vagy anélkül hét évtizede folyik. Tessék csak elképzelni, hol lennénk, ha ehhez a lányhoz hasonlóan mind a kétféleképpen mindig és mindenütt élnénk jogainkkal! Dicséretünk kell mindenkit, aki most és a jövőben is ezt cselekszi. Egyébként nincs más választásunk: Csillákká leszünk vagy elveszünk.

Családi lapot

Jó három esztendeje, mondhatnám így is, hajdanán, legnagyobb és legunalmasabb napilapunk román katonatiszti pályáról avansált, „örökös” főszerkesztőjének jámbor igyekezetemben azt ajánlottam, hogy csináljunk családi lapot. Rövid gondolkodás után, amelyre azért volt szüksége, hogy magában hivatalos nyelvre fordítsa magyarul tett ajánlatomat, kategorikusan nemmel válaszolt. Pedig akkor mar, hű fullajtárai segítségével, régóta egy család lapját csinálta, amennyiben belső utasítása az volt, hogy minden tizenöt sor szöveg után be kell írni a cikkekbe a diktátor nevét. Megszámolták, hogy egyetlen lapszámban kétszáznál többször is előfordult a hön szeretett neve. Nem ilyen lapra gondolok most, amikor a családi lap kialakításának igényét ajánlom a tisztelt olvasó figyelmébe.

Fél éve a magam pénzén járom a kerek világot, és ujjongásaim rövid szüneteiben szomorúan tapasztaltam, hogy mindenütt olyan fajtámbelivel találkozom, aki valamilyen okból nemcsak elkülönül, nemcsak elhatárolja magát, hanem annak magyar virtust mutató rendje-módja szerint gyűlöli szülőhazájabeli társát. Mindenütt vannak egymással szót nem értő emigráns csoportosulások. Megoszlanak a magyarok aszerint, hogy a világháború előtt, annak végén, ötvenhatban vagy később emigráltak, elkülönülnek az anyaországiak, az erdélyiek, a katolikusok, a reformátusok, az értelmiségiek és a kevésbé értelmesek... Egyben azonban meg-egyezhettek. Abban, hogy otthon a családban, ápolniuk kell anyanyelvüket, hagyományainkat. Ehhez pedig nincs jobb eszköz az idősebbekhez, a fiatalokhoz és a gyerekekhez is szóló családi lapnál. (Olyan majdnem politikamentes családi újságra gondolok, amely rendszeres lapszemlével tájékoztatná olvasóit a szülőföldjükön történelekről, lelki gondozást nyújtana felekezetek szerint, olvasmányt hozna, szórakoztatna, nevelne folytatásos regénnyel, tárcanovellával, olvasmányos történelemmel nemzeti hőseink példamutatásának ismertetésével, nőknek, fiataloknak, gyerekeknek nyújtana segítséget, egymás nevelésére szoktatna, anyanyelvi tudásunkat pallérozná és gazdagítaná.) Nem folytatom családi laptervezetemet. Mindenfelé szétküldtem a világba, bízom benne, hogy egyszer majd megvalósíthatóvá érik valahol.

Az itthoni bajokra sem tudok a családépítésnél jobb orvosságot. Ebben, úgy hiszem mindnyájan, nemre, foglalkozásra, iskolázottságunkra ide vagy ide-oda tartozásunkra való tekintet nélkül egyetértünk. Ne intézzük el ezt a dolgot azzal, hogy „van erre lapunk”, és ifjúsági meggyereklapjaink is megjelennek még. A családnevelés nem időnkénti, hanem mindennapi kell hogy legyen. És a kispénzű emberek lesznek ezután is többségben. Azok, akik legfennebb egy lapot járatnak. Azt, amelyikből mindenben eligazítást remélnék, amelyben az olvasmányt és szórakoztatva nevelést találnak. Ugyancsak három éve fültanúja lehettem annak a ma is szívemet bizsergető jelenetnek, amikor orvosi kezelésre várva, fiatal munkás, suttyogva a hét vezérről mesélt elsőosztályos gyermekének. Csaknem elfelejtettük, hogy nekünk is van történelmünk, vannak nagynevű elődeink, példaképeink, tanulságos mondáink és legendáink,

szokásaink, régi városaink, beszédes épületeink. És van környezetrajzunk, magyarul érthető földrajzaink. A kérdés az, hogy miként pótoljuk be évtizedes elmaradásunkat ezen a területen is? Hány generációval kell számolnunk, akik rokkant identitástudattal kerültek az életbe? Hány erdélyi magyarral, aki mesterségesen sorvasztott gyökérrel nem leli önmagát a forrongó időben? A politikai csatározások fölötti mérgelődés helyett forduljunk a magunkat gyarapító nevelés kérdései felé! Ma, a jót akaró az olvasó szíves figyelmébe ajánlja, hogy keresse a lapokban, és a kibontakoztatható közművelődésben mindazt, amit kis- és nagycsaládja hasznára fordíthat hiszen bizonyára tudva-tudja: az erdélyi magyarságnak alapjában kell megerősödni ahhoz hogy a további megpróbáltatások próbáit is kiállja.

Zöld csillag

Elemibe a görög kereskedők által a váron kívül 1796-ban befejezett ortodox templom nevét viselő Görögtemplom utcából a főtérszéki Kismester utcai iskolába jártam. A szocialista diktatúra alatt Prahovei utca. Teljességgel hiányzik innen a hegyvidéki panoráma és az olajkútak. Mit mutathat az utca új neve? Semmi egyebet a „regátból” nyakunkba ültetett párttisztviselők nosztalgiájánál. A rendszer-változás után a város legrégebbi, 1800-ban épített román templomát építtető Ion Bob püspök nevére nevezték el.

Társam az első padban egy vezna, galambszelíd, okos kisfiú, naponta megosztotta velem bőséges és mindig finom tízórait. Háború volt. Értelmetlen és megmagyarázhatatlan dolgok történtek Padtársam kimaradt. Állítólag látták még egyszer az iskola környékén, amint anyját kézen fogva botorkált és nagy erőfeszítéssel próbálta eltakarni a ruhájára varrt sárga csillagot.

Most döbbenek rá, hogy több, mint félévszázada magányos vagyok.

Akkor nem tudtam milyen szörnyűség történt a padtársammal. Most tudom, hogy megfosztottak jóbarátomtól.

A miértre nem tudok válaszolni. De érzékeny vagyok, nagyon érzékeny, minden emberi kapcsolatot tipró, az embereket nyelvük, nemzetiségük, fajuk, vallásuk szerint megkülönböztető praktikákra. Nem szívleltem a „vér- és rögvalóságos” magyarkodást, és „a világ legokosabb, legrégebb és legműveltebb” jelzőkkel sajátmagukat elhalmozó nagyromániás hőzöngést. Tudjuk, hova vezetnek az ilyen elbizakodottak. A csak három színt, a csak egy nyelvet ismerők és elismerők tettei.

Én még tudom, hol volt városunkban a gettó, ahonnan a sárga csillagosokat a krematóriumba vonatoztatták. És tudom, hogy az ultranacionalizmus olyan embereket alakít, akik, ha nem engedünk az elrománosításnak, felvarratják a mellünkre az erdélyi magyarokat megkülönböztető zöld csillagot. Ne szépítsük a dolgokat: már régóta viseljük megkülönböztetésünk jeleit. Már csak a csillag hiányzik.

Ha van és lesz csillag - legyen zöld! Igen, a reménység végett, hogy hétköznapijaink gettózásnak beillő helyzeteiben, a képletesen szűrődróttal elkerített megkülönböztetés helyein nem a jámbor önfeladást kell választanunk, hanem a józanul gondolkodó, minden fajtát tisztelő erdélyi ember segítő kezét az eltorzultak elleni összefogásban.

Kékesi üzenete

Számolom a tűlevelű fákat a hétszintes házhoz tartozó gyepes területen. Ötvenen felül abba hagyom.

Az öregúr könnyű szerelésben, hónaljba fogott gereblyével áll, és a múltra gondol.

- Akkor is így álltam a lapátra támaszkodva. Mert kímélnünk kellett magunk... Rögtön rám szólt a tizedes: „Maga mit hőmérőzik ott, Kékesi?” A munkaszolgálatot is kibírtam. Szerencsém volt, túléltem.

Különben becsületes neve Blau. Nem változtatta sem Kékesire, sem Albastrura. Teniszezni szeretett és römizni. Felsőrész-készítő volt a cipőgyárban. Gyűlésekre nem járt, így aztán a népi demokrácia „nem jött be neki”. Másfél évtizedig kilincsel, amíg elhagyhatta az országot.

- Rosszat senkinek sem tettem. Egy hibám volt: zsidónak születtem! Mindent otthagytam. Szülőföldet, barátokat. Mindent.

Kék a szeme, olyan mint a fölöttünk sziporkázó februárvégi atlantai égbolt. Elérzékenyülten is száraz az öregúr szeme.

- Ha visszamész, mondd meg nekik, hogy Blau nem haragszik rájuk ... Azt üzenem. És tényleg nem haragszom ...

Előszedték a fűnyíró gépet. Mindenütt rendnek kell lennie, az öregúr az unokáit várja. Szép az idő. Élete is felhőtlen. Ahogyan ezt mondani szokták: összejött neki! És itt, Amerikában ez semmiképpen sem jelent kivételt.

Kötelelet kapott Kolozsvár

Az egykori jereváni rádió stílusában így magyarázhatjuk ezt: Nem kötélről, hanem a neve szerint kötélverőről van szó, és nem kaptuk, hanem választották. Igaz viszont az, hogy minket vernek miközben a polgármester „köti az ebet a karóhoz” fogadkozva hogy rendet csinál. Tetteit, ténykedéseit árgus szemmel figyeli ez a jobb sorsot érdemlő város, és már arról is mindenféle következtetések születtek, hogy hivatalba lépése előtt „fejtágításra” ideggyógyászati kezelésben részesült, illetőleg csak folytatta hosszú ideje tartó kezelését, amelynek eredményeképpen nyugodtan elkezdhetné négy évre gondolt áldásos munkáját. Hogy ezzel megnyugtatta vagy sem a város polgárait, arra egy pártatlan közvélemény-felmérés adhatna választ. Sajnos, Kolozsváron nincs pártatlan ember. Sőt annyira pártos a világ, hogy a pártokat és pártocskákat (értsd klikkeket), lehetetlen összeszámolni, összebékíteni, összeterelni és összeérteni. Ezért aztán tökéletesen ránk illik a mondás: Isten nem ver bottal!

De kötéllal már igen!

Régi szocreál újságírás szabálya szerint kezdjük el a pozitívumokkal: Kolozsváron aszfaltozák az utcákat! Ez így megnyerően hangzik, egyenesen szenzációnak számít, hiszen úgy kell a városnak az aszfaltozás, mint részeg embernek az elvonókúra, lánynak a gyermekágy, könnycseppnek a kisírt szem. Annyi az igaz belőle, hogy az utcák csillagsok és tengermély gödrét aszfaltdugókkal tömködik. A polgárok költségére persze, mert a polgármester törvénytelen-ségtől sem visszariadva hétszáz lej útdót szabott ki minden személygépkocsi tulajdonosra. Sok ez vagy kevés? Majd megmutatja az Inflációcska nagyságos asszony, ez a hárpia és vén bestia, aki naponta ezresekkel trillázva a „tűzhely”-esek tüzétől fél talán legkevésbé: Nem is ez, hanem inkább a magyarok ilyen-olyan „megkötöztetése” a városatya legfőbb gondja. Nyilván ettől lesz szebb és gazdagabb Kolozsvár. Attól, ha polgárai egynyelvűek, egynemzetiségűek, egyöntetűek, egyáltatóak lesznek és egyemberként követik a város legszeretettebb fiát! Hova? Mostanában gyakorta hallani a kérdést: vajon honnan jött ide ez az ember? A kérdésben azért van jó adag értetlenkedés, mert a polgármester első intézkedései között szerepel a magyar nyelvű feliratok leparancsolása, bárhol is legyenek azok.

A Szent Mihály templom bejáratával szembeni üzlet a Szent Mihály Kft. tulajdona. E név előtt állhat a „magazin” megjelölés, utána az „üzlet” szó nem! Felszólítást kapott néhány

magyar nyelvű iskola, hogy intézményének magyar nyelvű jelölését rögtön eltávolítsa. Mi következik ezután? Sajnos tudjuk! A régi román világban és az újnak és szocialistának nevezettben is különféle intézkedésekkel tiltották a magyar nyelv használatát.

A kereskedelmi és az üzleti életben ez fokozatosan valósult meg. Ebből nem akarnak jöttányit sem engedni a demokráciára ország-világ előtt patetikusan esküdöző „testvéreink”. „Ha csak fele annak a törekvésnek, hogy magyar feliratokat és cégtáblákat románra cseréljenek ki... hasznos közigazgatási intézkedések tételére fordítottatott volna, a magyarok áldanák a gondviselést, amely az új uralkodókat adta nekik. Így 1920-ban az Amerikai, Unitárius Bizottság, amely pártatlanul vizsgálta a kisebbségek jogát nálunk. Bizony mondom áldanánk most mi is a mi uralkodónkat. De nem tehetjük. A Monitorul Oficial 1937. február 18. számában megjelent az akkori közigazgatási törvény végrehajtási utasítása, mely szerint „az elnevezések, jelzések és cégjegyzések csak román nyelven történhetnek”, de a kolozsvári Közigazgatási bíróság Kimondta, hogy a kétnyelvű cégtáblák használata megengedhető. Mit tettek a román hatóságok? Egyszerű. Nem vették figyelembe a bíróság döntését. 1938-ban rendőrök keresték fel a kolozsvári házakat és üzleteket és kötelezvényt íratnak alá! „Alulírott kötelezem magam, hogy február 1-jétől kezdődően kizárólag csak az állam nyelvén megfogalmazott feliratú cégtáblám és reklámtáblám lesz.” Kiderült, hogy a polgármester hivatalosan nem tud a dologról. Ugyanazon év augusztusában a kormány megengedte a cégfeliratokban a román nyelv kötelező használata mellett a kisebbségi nyelv használatát is. De akkor már kinek volt pénze és bátorsága újra kétnyelvű feliratot készíteni? Keveseknek. Ahogyan most is csak keveseket érint a jelenlegi polgármester intézkedése. Mert Kolozsváron már rég nem „magyarkodnak” a magyarok. Csupáncsak remélnek. Abban reménykednek, hogy a meghirdetett demokráciában és Romániának „Európához való minden időkben való tartozásába” talán majd belefér valahogyan a többnyelvűség, és a többnyelvűségbe a mi „barbár” nyelvünk is, amelyen minden idők legnagyobb Romániájában emberi jogainkra méltán, és jogainkra joggal hivatkozva panaszkodni fogunk. Egyébként városatyánkra célozva az egyik román barátom, még csak nem is suttogva, azt mondta, hogy „kötve hiszi, hogy ilyen ember kibírja a négy év szolgálatot”. Szép dolog a hit, a remény és a szeretet. De azért az óvatosakra is hallgassunk: ne hagyjunk föl még a kötélről való csüggedéssel!

Felszólás

A DEMOKRATIKUS SZÖVETSÉG kongresszusát megelőzően elkerülhetetlen, hogy valamilyen fórumon a tagok kibeszéljék magukból kételyeiket, és a közösségi együttgondolkodás lehetőségét próbálva, tanácsokkal lássák el a vezetőséget. Ezt nemcsak a szövetséghez való tartozásuk bizonyítékaként, természetes jogaik révén teszik, hanem a közösség erejében is bízva. És ha az ilyen alkalmak nem éppen kristálytisza vonalvezetésűek, nem olyan szervezettek, mint a pártállam idején megrendezett kirakat-tanácskozások, ezen nincs mit csodálkoznunk. Okoskodások és bölcsködések is elhangzanak ilyenkor? Bizonyára. Elhangzanak, megméretnek, elvéreznék és megmosolyogtatnak, feltehetően a felszólaló és a közösség későbbi okulására. Így van ez jól. Mégis akad olyan, aki ezen felháborodik, és úgy fogalmaz, hogy lám, kitanítják a demokratikus szövetség vezetőit a politikára! Nem hiszem, hogy egy valóban demokratikus szövetség vezetőinek szükségük volna az ilyen fullajtárhangos zörgő védelmezésre.

Az RMDSZ - benne van a nevében - demokratikus szövetség. Szószólóinak szájából számtalanszor elhangzott, hogy nem akármilyen, hanem a romániai magyarságot minden oldalúan építeni óhajtó szervezet. A politikai kultúra kialakítása is feladatai köze tartozik. És ez a gyakorlatban még sokáig a bölcsködők, a szószátyárok, a katedrán kívüliek zűrzavarosságával társul. Nem leinteni kell őket, hanem máskor és másokat is szólásra bírni. Vállalva a dolog

ódiumát, és azt, hogy követőket is szerzek, most mindjárt kijelentem, hogy szerintem az RMDSZ legfontosabb feladata itt, és most nem a politikai csatározás, hanem a közművelődés építése, az erdélyi magyarság családra, kisközösségekre támaszkodó, iskolákra, egyesületekre, egyházakra, intézményekre számító növelése. Ez olyan hatalmas és elsődleges munka, amelyhez kevés minden anyagi és szellemi erőnk. Ezt nagyon aprólékosan kell megszervezni, és minden erővel, kitartóan folytatni, hiszen végül is ezen múlik megmaradásunk. Képviselőink a politikai életben kimondják akaratainkat, hangoztatják jogainkat, de eredményre alig számíthatunk. A mi legjobb védelmezőnk: az önépítés. Ehhez az egész RMDSZ munkája szükséges. Az EMKE most alakult: kiépítése határozott és gyors kell, hogy legyen! Különben a jó fél éve megalakult ESZC-hez hasonlóan, helyben topog majd. Pedig nagyon kell a közművelődést elősegítő könyv, a családi lap, Erdély történetét ismertető mű, népszerű földrajz, nagyjainkról szóló ismertetés... A gazdálkodásra is tanítani kellene az erdélyi magyarságot. Úgy tűnik, szabad utat kapott immár a hegyvidéki gazdálkodás és turizmus kiépítése. Mindehhez saját bankra lenne szükségünk. Az RMDSZ erős külügyi osztályának lehetne a feladata, hogy Nyugaton élő, készséges barátainkat ehhez és sajátos beruházásainkhoz megnyerje. És csakis az RMDSZ-től várhatjuk azt a végre ország-világ előtt rendkívül fontos teendőt, hogy a romániai magyarok megszámlálását elvégezze. Másfelől kettő és fél millióig emlegetik rossz és jóakaróink számunkat, és az ország lakosságának olykor már csak hét körüli százaléka vagyunk. Ha nem ismerjük és ismertetjük, történelmünket, nincs történelmünk. Ha nem tudjuk hegyeink és folyóink nevét a magunk nyelvén megnevezni, nincs hazánk. Ha nem tudjuk, hányan vagyunk, örökké lekicsinyelnek. Felszólalás ez? Dehogy! Ha ötleteim nem is újak, ha esetleg benne vannak már a teendők lajstromában, minden hang, szóljon az fölfelé vagy vissza, a nyilatkozó azonosulását is jelenti közös dolgainkkal. És most annyi, de annyi a munkánk, hogy egyvalaki távolmaradását is előbb-utóbb megéreznénk.

Hallgatni meddig?

Idővel az emberben felgyűlnek az emlékek. Amikor aztán tapasztalataink tárházának falait feszítik, összeválogathatunk belőlük némi bölcsességet. Minél idősebb valaki, annál bölcsőbb?

Sem idősnek, sem bölcsnek nem érzem magam. Ezért aztán a magam emlékei mellé begyűjtöm a másokét is. Nagy mennyiségű és sokféle anyagból az asztalosnak is könnyebb a műbútorkészítés. Lássunk most néhány, a műtörténelem-alkotást szemléltető emléket. A levonható tanulság birtokában hétköznapijaink bosszúságait is jobban értjük.

Nagymenő mesélte évtizeddel ezelőtt, nagy pohár vodka mellett, hogy hatalomhoz közel álló párttörténész minőségében megengedhette magának a közvetlenkedést Daicoviciu Constantin (volt Szilárd) akadémikussal, a dák kontinuitás elméletének akkor szolgálatos atyaistenével. Ünnepi fogadáson, konyakozás közben és csak úgy mellékesen említette az állítólag ügyvéd-ből történészre avanzsált rektornak, hogy birtokába került egy Szebenben készült csinos fényképfelvétel, amelyen Daicoviciu doktor jól felismerhetően a fasiszták egyenruhájában feszít egy korabeli hazafias gyűlés elnökségében. Az akkor már minden téren befutott professzor szelíden mosolygott a fiatal történészre és atyaián vállon veregette. „Fiatal barátom! Majd megtapasztalod, hogy mily sokféle furcsaságot rejteget még közelmúltunk történelme... A fontos az, hogy minket igazol az élet!”

Kiüldözött kolléganőm írja levelében: „... még él az a nemzedék - a mienk -, melynek jelen kellett lennie Daicoviciu pártegyetemi előadásain. Az egyik alkalommal zsúfolt és lelkes hallgatóság előtt szól: «Népünk igazán megérdemli, hogy... dicsőséges történelme legyen. És én ezért mindent megteszek!» Példának aztán elmondta, hogy ő találta ki a Sarmisegetuza ne-

vet. Mivelhogy «adatolt» történelemre van szükségünk. Hosszasan bizonygatta, hogy őelőtte ez a megnevezés sehol sem olvasható... Azt hiszem, ez a vallomása nagy baki volt. Később nagyon is megbánta! És mi hallgatunk az ilyen emlékekkel! Védekezünk, és mea culpázunk!...”

Végül a magam emléke a kolozsvári történelmi múzeum közelében bronzba merevült „láng-lelkű” történész hazafiról. Hazai tévéközvetítéseink kezdetén, a magyar adásban láttam. Sohasem felejttem el, amint ezt mondta: „A dák kontinuitás elmélete nem bizonyított. Nincsenek bizonyítékaink. De szívemben érzem, hogy igaz! És ezt érzi minden igaz román ember!” Magyarul mondta, és közben a szívére tette a kezét.

Eltelt néhány évtized, ledaráltuk életünk nagy részét, és régóta tartó sokoldalú propaganda szintjére emelt közoktatás nemzedékekbe oltotta az őslakostudatot, és ezzel együtt az előbbivalossággal járó nagymemzeti gögöt! Mi lesz, ha kiderül - mert a zsoldos történészek ellenére is mindig kiderül a tudományos igazság! -: a 2053 év mese, az őshonosság csupán vágyálom?! Akkor mire építik majd az akarnokok felsőbbrendűségük tudatát, elrománosításunk hetven éve folytatott gyakorlatát? Az erdélyi magyar és német városok nemzetiségi összetételének roham léptekben történt erőszakos megváltozását?

A világ ma már nem a *Ki volt itt előbb?* kérdésre válaszolva akar egyenlő jogokat biztosítani a különböző nemzetiségűeknek. Az erdélyi magyarságnak sem ezért fontos a történelmi múlt tisztázása, hanem „csupán” a tudományos igazságért, melyet fel-felhorgadó emlékeink szerint, annak idején tétován, nem az örök igazságok megfellebbezhetetlenségével kezeltek a nemzeti állam kialakítására esküdő hazafiak.

A mi dolgunk az emlékezés. De mostanában a jó románokkal folytatott beszélgetésekben sem téma a történelem, hiszen iskolában beszajkózott tudásukkal fennakadnak a rólunk eddig elhallgatott történelmi adatok és tények özönén. Ezért, amikor azt mondják jóakaróim, hogy hallgatnom bölcsőbb lett volna, nem vitatkozom. Szép halkan, a tőlem telhető bölcsességgel kérdelem: hallgatni?

Még meddig?!

Ki kell használnunk minden lehetőséget

Az Erdélyi Kiskönyvtár rovatszerkesztőjének nyilatkozata

Hagyományaink mutatják, hogy minden ínséges időben füzetekben, kiskönyvekben olcsón ajánlották az olvasnivalót. A mi helyzetünk sem sokkal jobb, mindaz első és a második világháború utáni idők „könyvesinálóié”. Egyetlen előnyünk (ma még) a cenzúra eltörlése. Ki kell használnunk minden lehetőséget hagyományaink ápolására. Megmaradásunk egyik fontos eszköze: könyveink folyamatos megjelentetése. Ezért könyvsorozatunk a következő témakörök tervezésével indul:

1. Mai tárgyú olvasmány, regény, novella. (Biró György, érdekes atlétikai edző életregényével kezdünk. Bálint Tibor kerek egész részt ígért most születő nagyregényéből. Ezután novella-válogatás és mai témájú kisregény következik.)

2. Időszerű publicisztikai írások gyűjteményét adjuk közre egy-egy kiskönyvben (Tibori Szabó Zoltán Teleki Béláról írt esszét, Cseke Péter, az Erdélyi Fiatalok-ról és Balázs Ferencről, mai társadalmi kérdésekről elmélkedik, Orbán Ferenc irodalmi ihletettséggű, olvasmányos kispublishisztikái is a mában gyökereznek. Heredi Gustáv lírai önvallomást ír a nemzeti kisebbségek közérzetéről. Transsylvanicus írásainak gyűjteménye az újra előről és alulról elkezdett erdélyi önépítés szükségességét bizonygatja.)

3. Az erdélyi ritkaságok sorában közöljük Bölöni Farkas Sándor halálának 150. évfordulója alkalmából az amerikai útirajzáról híres naplóját, Kolozsvár leírását 1734-ből, Erdély történeti kronológiáját, Tinódi Lantos Sebestyén dalaiból és Kővári László várainkat, népviseletünket, szokásainkat bemutató könyveiből válogatást, Nagy Mór versbe szedett leírását a „kincses” városról, Gazda Ferenc visszaemlékezéseit börtönéveire, Tar Károly tíz évvel ezelőtti tematikus naplóját elrománosításunkról, Erdélyi sors gyűjtőcím alatt pedig többek között elmagyarosodott örményeinkről olvashatunk majd.

4. Kézikönyvek. Az Erdélyi Kiskönyvtár a Romániai Magyar Nyelvvédő Szótárral indul. Kevertnyelvűségünk kiigazításának eszközéül ajánljuk ezt a kézikönyvet rendszeres használatra és bővítésre. További kézikönyv készül helytelen kifejezéseinkről, magyartalan mondatalkotásunkat javítandó. Összeállítunk Bölcsességtárat, Illemszótárt, Erdély történeti kronológiáját, Viccgyűjteményt, Román-magyar társalgási zsebkönyvet.

Mintegy félszáz kötet anyagát gyűjtöttük össze. Azt szeretnénk, hogy kiskönyveink a lehető legolcsóbban kerüljenek piacra. Ennek érdekében szerzőink közül többen is lemondtak anyagi járandóságukról. Igyekszünk a lehető legnagyobb mértékben lefaragni könyveink költségeit. Bízunk benne, hogy hasznos olvasnivalót nyújthatunk a könyvszeretőknek, és a sorozat példányszámának növekedésével ráfizetés nélkül dolgozhatunk.

Az Erdélyi Kiskönyvtár gazdája: a NIS Kiadó, Kolozsvár, Dacia utca 3. szám, szerkesztője: Sztranyicki Mihály, műszaki szerkesztője: Y. Szabó Gyula. Rövidesen kapható lesz az első három könyv:

1. Romániai Magyar Nyelvvédő Szótár,
2. Tar Károly (Transsylvania): Erdélyért kiáltok,
3. Biró György, aliász Kutya nekifutásai és kutyagolásai a mindig rózsás sportpályákon és a babértalanul is egyetlen életben.

Spanyolviasz keménykötésben

Korszakalkotó bejelentést kell tennem: a könyvkiadás nem kifizetődő! Ne tessék most azon lovagolni, hogy nincs mit kezdenünk ezzel a köztudomású ténnyel, meg hogy hagyjuk a vitát a kultúra üzletén kívüliségéről. Közelítsük a témát napjaink felől, hátha okosabbak leszünk. Mert látnunk kell, hogy korunkban, ha nem is üzlet a könyvkiadás, de olyan szükséglet, amelyről nem mondhat le a múltját és magát tisztelő, a szebb jövőt is vigyázó romániai magyar ember.

Az ínséges idők szükséglete arra késztet, hogy valamiféleképpen meghatározzuk, mi az, amire most feltétlenül szükségünk van, mi az, ami most fontosabb a könyvek tengeréből. Mert a könyv emberei abból, hogy nem kifizetődő a könyvkiadás, nem feltétlenül azt a következtetést vonják le, hogy beszüntetik áldásos tevékenységüket. Az motoszkál a fejükben, hogy az olvasás szokására továbbra is építhetnek. „Az nem lehet, hogy ne kelljen a szép és jó könyv!” És tiszteletre méltó, nemes kitartással újabb köteteket jelentetnek meg, ízlésükben bízva kedvelt íróikra esküsznek, olyan művekkel rukkolnak elő, amelyek értéke egyenes arányban áll a kiadásra fordított csillagászati összeggel. A papír ennyi, a munkadíj annyi, a terjesztés annyi, amennyi. Így hát csakis ennyi és ennyi lehet a könyv ára. A számolásból éppen csak a vásárlóerőt felejtik ki. Azt, hogy a könyv már réges-régen nem fér bele abba a bizonyos vásárlókosárba, amelybe az átlagkeresetű román polgár kenyérből, cukorból, húsból és tésztaneműből is egyre kevesebbet tehet. Drága a könyv, de akármilyen drága, még mindig nincs belőle elég. A választékra gondolok.

Ha majd telve lesznek könyvesboltjaink, és bármikor tetszésünk szerint vásárolhatjuk a magyar és a világirodalom klasszikusainak könyveit, ünnep lesz minden könyvvásár. Várnunk és remélnünk kell ezt az időt. (Már kérdés, hogy kibírja-e addig a könyvkiadás és a könyvkereskedelem?) Az anyagilag szilárd beruházók a szép, tartalmas és színvonalas könyvek kiadását pártolják. Az ilyen könyvek értéke nem csökkenhet, a bibliofil kiadásoké, akár az érdekes bélyegeké, hovatovább növekszik. És ha elmúlnak az ínséges idők, a könyvbőségben csupa élvezet lesz az olvasó ember élete. Feltéve, hogy marad benne még némi olvasási kedv. Mert az olvasás szokását csakis állandó gyakorlattal tarthatjuk meg, esetleg kissé átalakítva korszerűsíthetjük: a képernyőről való olvasást választva a kötetbe fűzött papírlapok helyett...

A mához visszakanyarodva, és megerősödve a rendszeres olvasás szükségességének tudatával, nem kerülhetjük meg könyvkiadásunk lényegi kérdését: mit kell most az olvasó kezébe adnunk? Ebben az is bennefoglaltatik, mit vásárol meg az olvasó könyveink közül, és az is, hogy mennyit áldoz e szükségletére. Ebből a szempontból meg kell különböztetnünk „időszerű”, hasznos könyvet és szórakoztató olvasmányt. Ez utóbbi kategóriából egyre nyomasztóbban „javul” az ellátás, a Magyarországról átcsapó ponyvadömping káros hatását tapasztaljuk, de hinnünk kell az olvasók minden rétegében évtizedek óta élő hiányérzetben, amely történelmünk, önismeretünk, civilizációs lemaradásunk pótlására serkent minden romániai magyar embert. Véleményem szerint olvasóink akkor áldoznak inkább könyvvásárlásra, ha eddig tiltott íróink műveire, évtizedek óta tiltott könyveinkre bukkannak az üzletekben. És akkor, ha olcsó, mai szükségletet kielégítő, hasznos, nevelő jellegű könyvet adunk a kezükbe. Ezért, a könyvek fontossági sorrendjét latolgatva, ki kell mondanunk, hogy jelenleg nem az íróközpontú, hanem a tematikai központú könyvkiadásnak van létjogosultsága. Nyilvánvaló, hogy a sikeres író neve jó üzlettel kecsegtet a könyvkiadásban. Ez mindig is így volt, a jövőben sem lesz másként. Az is valószínű, hogy a sikeres író éppen azért ír sikeres könyveket, mert nagyon is jól tudja, milyen témájú könyvet vár tőle az olvasó. Sajnos, sikeres íróinkat egy kezünk ujjain megszámlálhatjuk. Az újonnan jelentkezett fiatalokat is. Ennyit az irodalomról, amely könyvkiadásunk kisebb részét foglalkoztatja.

A könyvek számát tekintve a nagyobb részt a népszerűsítő, a szak- és nevelő jellegű könyvek jelentik. Ennek hasznosságát, úgy hiszem, senki sem tagadja. És látnunk kell, hogy az effajta, tematikailag hiánypótló könyv iránt van igény, és ezt az igényt az ésszerűség követeli. Tudatosítása a közművelődés egyik célkitűzése, hiszen csak így hozhatjuk be a népnevelésben tapasztalható lemaradásunkat. Ez a tematikájában irányított könyvkiadás elsősorban nem üzleti jellege, hanem szolgálatának hasznossága miatt fontos. Ha szükségességét érzi és érti a romániai magyarság, ha tudatosítjuk benne, hogy nyelvében, kultúrájában, hagyományaiban megmaradnia csakis tanulással lesz képes, akkor nemcsak könyvek, hanem könyvsorozatok sikerére is joggal számíthatunk a jövőben. Azt minden könyvkiadó tudja, hogy a könyvsiker minden időben, még ebben az inflációs világban is jó üzlet lehet.

Amikor elindítottam útjára az *Erdélyi Kiskönyvtár* sorozatot, a remélt siker és a jó üzlet mellett a nyilvánvaló szükséglettel számoltam. Nehéz időkben füzet-sorozatokot olvasott a nép. A múlt században az *Olcsó Könyvtár* számozott füzeteinek száma megközelítette vagy túl is haladta az ezret.

A jó szándék vezetett, hogy újra föltaaláljam a spanyolviaszt. Három-négy tojás áráért kézikönyvet, közírást, olvasmányt, erdélyi érdekességet és gyakorlati tanácsokat tartalmazó füzet-sorozatot kell forgalomba hoznunk, lehetőleg nagy példányszámban, amely mindenki által elérhetően a közművelődés eszköze lehet. Mint ilyen, ez a könyvsorozat kiérdemelheti az EMKE védnökségét.

Az Erdélyi Kiskönyvtár - jövőre havonként egyszer, később kétszer megjelenő, előfizetéses könyvsorozatként - jó szolgálatot tehet a már nagyon régóta esedékes erdélyi magyar népművelésben.

Rák és klikk

Nemsokára bevezetjük az orvosgyógyászatban a *made yourself* (csináld magad) módszert, és nemcsak a folyamatos hányingert, a politikai mocsárgáz-mérgezést, a heveny vértódulásokat és a letargikus állapotot próbáljuk gyógyítani magunkon kísérletezve, hanem a különféle rákos és AIDS-betegségeket is. Látni kell, hogy közösségeink rákfeneje: a klikk. Nem új betegség, de rohamos terjedése ma is beláthatatlan pusztításokra képes. Gyógyítására nincs szakorvoslat, nincs módszer, nincs is igazán igény? Mert a klikkezés a vérünkben van. Kórokozója az önzés. Az önzés klikkekben hatványozódik és burjánzik, mint akármelyik társadalmi betegség. Terjed minden szinten, mindenféle közösségben. Ez a vírus megvakítja az embert. A fertőzöttek csak klikken belül látnak, hallanak és mondanak véleményt, nyújtanak segítséget. Csakis egymásnak, egymásért. Kifelé nincs szavuk, nincs szemük, nincs kedvük véleményt mondani, segítséget nyújtani. A klikktag kifelé rezzenéstelen arcú, befelé mosolygós és segítőkész. Tagtársairól jó véleményét nem titkolja. Befele lelkes, kifelé zord. Ha klikkjét bántják, kérlelhetetlen, kíméletlen, halálosan elszánt, küzdeni tudása bámulatos. Az ilyen sohasem gondolta végig Dsida Jenő szép sorát: „Mindig magunkért, sohasem mások ellen!”

A klikkbetegség az élethez szükséges közösségérzés látszatával kábít. Megnyugtat, miközben eltávolít a valóságos közösségtől. A klikk-szolgálat sohasem közösségszolgálat. Mert egy klikk tagjainak elhatárolódása még nem a gabona ocsútól való megtisztulásának folyamatát mutatja, hanem valamely önző érdek szolgálatát. A klikkben az önmegtisztulás nem cél és nem is lehetséges a tagok egymást ajnározó gyakorlata miatt. A klikk ahhoz a góchoz hasonlatos, amely begyullad, gyorsan kiterjed, és az egészséges szervezetet olykor halálosan megbetegíti.

Felsorolhatatlanul sok helyen, számos formában és céllal klikkekkel tele a világ. Sekélyes és önző célok elérésére szövetkezett embercsoportokat találunk munkahelyen, üzemekben, intézményekben, szervezetekben. A klikk tagjai egymást javasolják magasabb beosztásba, jobb fizetésre, kiküldetésre. Szerkesztők klikken belül kérnek írást, hoznak ki könyvet. Szervezetekben egymást segítik a vezetőségbe. A bővített familiarizmus betegsége lengi be egyre sivatározó életünket. Úgy tűnik, ennek a kórnak sincs meg orvossága.

Ahhoz, hogy erdélyiségünkben másokat nem bántva megmaradhassunk, az egyéni felelőségre kell áthangolnunk életvitelünket, napi teendőink tömkelegét. Hazánk, hazafiságunk, otthonunk, anyanyelvünk, szabadságunk gondja az, ami rövidre szabott életünkben minket valóban összeköthet. És ezt nem oldhatja meg egyetlen klikk sem. Meg a mai nagymenők sem. A nagy összefogást továbbra is sikerrel gyakorolva gyógyulhat szörnyű betegségünk. A klikkek helyébe nemes célt követő kisközösségeink terjeszkedhetnek tovább, magunkat gyógyító áldott orvoslásunk eredményeképpen: amikor a hidegen villanó értelem szikéjével kivágjuk magunkat a klikkek elbecstelenítő langyos melegéből igaz nemzetiségiszolgálatunk sokszorosán elárvult küzdőterére.

A magyarság becsülete

Különböző korokban más és más tulajdonságok jelentették a lényeges részt a nemzetiség meghatározásában. Vérségi kötelék, politikai, gazdasági kapcsolatok, vallási hovatartozás, nyelv és történelem váltak fontossá a jellemzők közül, amelyek összeget felmutatva egyik nemzetet megkülönböztették a másiktól. A mi esetünkben a becsület fontosságát hangsúlyoznám. Mégpedig Széchenyi szellemében. A legnagyobb magyar egy akadémiai beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelv csupán alkotórésze a nemzetiségnek. Nyelvünket akárki eltanulhatja. Minket is kötelezhetnek az állam nyelvének tökéletes elsajátítására. Erőltethetik anyanyelvünk korlátozott használatát: sokféle más tulajdonságunk révén mégis megmaradunk magyarnak. Évekig titkos naplomba jegyeztem elrománosításunk tényeit; ma ezt nyíltan tesszük, a hatalom akár régen, főleg az összegezésről, az elkerülhetetlen általánosításról fél, ezért támadja tiszteletbeli elnökünk szókimondását. Mert elrománosításunkhoz legalább olyan csendre van szüksége, amilyen a diktatúra idején volt. A sunyiságot a trójai faló megalkotása óta sem szokta meg az emberiség. Eljött az az idő, amikor nem hajbókolunk, nem hozsannázunk, hanem - akár tetszik, akár nem - kimondjuk az igazságot.

Így kell kialakítanunk **magyarosítási** politikánkat is. Ne örvendjenek a kifejezésnek a WC-szájúak, itt most a magyarok magyarosításáról van szó! Még csak nem is nyelvvédelemről, amelynek szükségességét, azt hiszem, mindnyájan látjuk - s amely a nagy hazafi szerint „kuruzslóként csak külsőleg hat ... zsinórt varr, s mindent veres, zöld és fejjérel eltarkít” -, hanem általánosan emberi dologról: a becsületről.

Ha a becsület kötelességtudás, akkor tudnunk kell, hogy a mai, még mindig sanyarú időkben a romániai magyarság feladata a becsületesség őrzése, a felülemelkedés, a tolerancia, de az egyenesség, a szókimondás, a minden körülmények közötti bátorság is. Erdély két világ közötti ütközőpont. Megmaradtunk a török ellenében és a tatárdúlás után. Igaz, egyik sem akart ránk telepedni: csak kiszípolozni, kirabolni, feldúlani házainkat. Századunk akarnokai azonban mást terveztek és végeznek immár hetven esztendeje. Nem is csak etnikai tisztogatás ez, hanem bizonyított asszimiláció. Hadd ne soroljam a világszerte ismert és állításomat bizonyító statisztikákat.

Nekünk van Széchenyink, aki józanul ítélkezett a népszerűség-hajhászó, szenvedélyektől elborult magyar agyak fölött. Talán már megszületett mai román alteregója, hogy európaibb vizekre irányítsa hazánk túlbuzgó hazafiai is. Egyelőre az országosan leromlott erkölcs, a korrupció, a lépten-nyomon érezhető linkség, az átverés, a mohóság tombol. Töröktől, tatártól megmenekültünk - ettől miként szabadulunk?! Csakis szorgalmasan gyarapított műveltséggel, napi tettekben megnyilvánuló példamutató becsületességgel. A becstelenségtől való szigorú elhatárolódással. Vigyázat! Romos helyeken járunk! Erkölcsünk, magatartásunk módszeres bombázása után és közben gondoljunk megmaradásunkra! És arra, hogy nem mindegy, miből építjük újra régi önmagunkat.

Az ember hivatása

A gyermeknapon jutott eszembe, hogy a hivatástudat olyan lehet, mint a szentlélek, amely meglep, és azután tudjuk mi a dolgunk. Aki pedig tudja, mi a dolga ezen a világon, annak olyan az élete, ahogyan ezt az én szeretett és a sors ajándékaként Király nevet viselő nagybátyám gyakorta és nagyon találóan mondta: „Hát ennél jobb se kell!” Egy harminchárom esztendővel ezelőtt felfedezett költőre bukkantam az egykori romániai Ifjúságunk 1981. október 11-én megjelent számának IM-mellékletében. A vers címe: *Monológ*, alcíme: *Mese a felnőtteknek gyermeknapra*. A szerző a gyermekekért esd, s kíván nekik szebb tavaszt... Egy másik rövidebb verséből, amelyben csend és a magány „üget”, a szerző közérzetéről kapunk szomorú képet. A verssorok előtti bemutatkozásban írja a szerző: „*Kolozsváron születtem*

1959-ben, Csíkszeredában nevelkedtem, itt is érettségiztem. Jelenleg villanyszerelőként dolgozom. De szerintem ez mind lényegtelen. A fontos az, hogy szeretem az embereket, a természetet, a valóságot és hogy mindennekfelett három dolgot hiszek és vallok: az élet szép, élni jó és mindenképpen érdemes. Ez ad nekem erőt a munkához és az íráshoz. Mindezt elég nehéz önéletrajznak nevezni, de talán többet mond rólam, mintha csak adatokat közöltem volna.” Akkoriban az egyetlen magyar ifjúsági lap Irodalom-Művészet mellékletét hárman szerkesztették, közülük azt hiszem Hadházi Zsuzsa fedezte fel a szerzőt. A következő IM-számban még egy versét közli, amely az akkoriban ugyancsak bátor fogalmazás szerint az őszi-, de főként a politikai helyzeten elembertelenedő idők szomorúságai miatti „megverselhetetlen valóságban” született. A legendás Ifjómunkás Matiné egyik előadásáról írott beszámolójában ugyancsak Hadházi Zsuzsa írta, hogy nem egy hadvezért, hanem többek között Böjte Csaba versét tapsolta lelkesen a közönség. A három vers mondandójának összecsendüléséből nem nehéz kikövetkeztetni, hogy szerzőjükben olyan magas fokú hivatástudat lobog, amelynek kijelölt célja van, kihívása az örömszerzés, az emberek számára hasznos cselekvés. Ha ez a három feltétel egyszerre teljesül, akkor nagyon-nagyon valószínű, hogy megtaláltuk a hivatásunkat, az áhított dharmát. Ez a szanszkrit szó szűkebb értelmezésben a helyes egyéni életutat és kötelességteljesítést jelenti. Aki ezen az úton jár, mindig megtalálja hivatását. Erre biztat a bibliai tanítás is: „Mert aki kér, mind kap, és aki keres, talál, és a zörgetőnek megnyitják.” (Mt 7,7-8.) Steve Jobs korunk nagymenője figyelmeztetését is érdemes megjegyeznünk: „Az időd véges, úgyhogy ne vesztegesd el arra, hogy valaki más életét éled! Ne engedd, hogy mások véleménye túlharsogja a saját belső hangodat! De ami a legfontosabb: legyen elég bátorságod a szívedre és a megérzéseidre hallgatni!” Költőnk, ezelőtt harminchárom esztendővel, mintha már tudta volna ezt is. És az azóta eltelt évtizedekben, immár országok és a nagyvilág előtt bizonyította, hogy hivatását megtalálva, példamutató gyermekmentő szolgálatának él. Költőnk ma már annyira közismert és áldott szerzetes, hogy nem kell bemutatnunk:

Monológ

(Mese a felnőtteknek gyermeknapra)

Bevetették a földet

Kék gálickővel

Kék gálickővel

Szegény emberekkel

A dérfalú szíveken át-átsívít

Egy tévelygő megkövesedett jajjj

A fáradt szívekbe sajtolt közöny

Mint diót a csonthéj körülveszen

Makacs előítéletből kipréselt méreg

Tengerén úszik a nagy sárga hal

Hátán mint göröngy a bukó nap alatt

hever a lapos FÖLD

Körben a szájtáti csillagok

Mint halott körül a sirató asszonyok

Négy tüskére kifeszítve

Fölöttünk ott dagad az ég

Fényét lopta jórészt reményből

Lophatta volna tengerek mélyéből

Mi vagyunk ha vagyunk azért vagyunk

Hogy faljuk a földet Mint nyüvek a döglött egereket

- HA - HAZUDSZ?! HAZUDSZ?!

Ne engedjétek hozzá a kisdedeket

- az ártatlan gyermekeket

és ne ó jó ne hallgassátok -

Hisz hajdan - áldás loccsant a földre

S lettünk hogy legyen ki tréfáljon a fénnel

Ki huncutul emlékébe lopja a csillagok fénycsóvját

Legyen ki megmutassa az égitesteknek mi a béke

Mit tud építeni nyolc milliárd kéz Önmagától

Önmagának

bárkinek ha szüksége van rá

Mindabból amit Földre lopott az élet

A mindenség örök derűjéből

Harmatos hajnalt feleselő csibe hangját

Bambán bőgő borjat

Ringó csípőjű asszonyok haján pergő fényfogakat

A fákat

Suhanó patakok hátát hasító pizstrángokat

A gazdag őszt - csüdig hó alá temetett csendet

Piroskát - a hárászkendős mesét

A legtisztábbat a tisztaság szülőanyját

A SZERETET

- igen - igen - ó mondd -

Ember emberke - igen ó mondd ebből mi igaz

Ó mondd - miért égnék a madarak a kőolaj-fáklyákban

az emberek cölöphöz kötve?

benzinnel leöntve fahasábok közé rakva?

hol vagy nap - ????

fényed alatt ezüst halakként cikáznak a vadmadarak

városnyi élet terhével gyomrukban

hol vagyunk mi????

kik fölvonulunk

mint jól idomított vérebek

hurrázva hurrázunk a főtereken

ártatlanul-álmosan

Mit bizonyítunk emberek?

Önnön karjainkból kinőtt erőnket?

Agyunkra tokosodott fejünket?

megyünk az úton

puskatus kezünkben

lábunk alatt porzik

a szülőföld a kedves

a kedves hon marad

s mi megyünk játszani

halált játszani felnőtt módra

Örült módra - ó - ó gyermekek

nevetni és sírni tudó kisdedek

gyermekek engem hallgassatok

lehet hogy ez mind-mind nem igaz

de én mégis nektek esdem a vigaszt

Gyermekek gyermekek osszátok a tavaszt
osszátok osszátok
Ami még megmaradt

Magány

Csönd -
üget -
bennem -
üget -
patája kopog
a csontig égett cseppköveken
- körülöttem a táj
loccsanás percében megfagyott
fölfordított tenger
mely úgy is maradt
támaszkodva egy jéggé dermedt
víztölcsér oszlopfőre
- halak mint patyolatra mosott ingem
a búzaszemek köztük a napsugarak
az ég gyémántján megtörve
bíbor varázst borítanak a dermedt fellegekre
- de ez a halak világa
a jéggé dermedt tenger alatt
csönd van s mályvaszínű sötét
csak a csönd lova üget
üget - - - üget!...

Egyszerű vers az őszhöz

ősz
nyíltvilág
kis villanás - ellobban
beleolvad elmúlt őszeink
emlékműsorába
a holnap
tarthatatlanul zuhan
s mi építkezünk váltjuk magunkat
naponként emlékekre
milyen nehéz az elmúlás
maró kételyek közt
nincstelen pusztában
visszajáró lelkiismeretfurdalással
csak még
még csak egy szót
rongy kibice az átváltozásnak
meddig bírom a hajnalok pengését
élve a megfoghatatlant
a csendes változást
csodákat álmokat teremtve magamat

kezemből kiperegnek a magvak
az álmok
őszi vetés
vetem soronként magamat
a holnap arat
ujja közt szétmorzsolja a szőlőszemeket
kacag
és tovább megyek
egy megverselhető tél felé
egy megverselhetetlen valóságban

Porosodó hagyományunk, avagy a csödbement Erdélyi Szépmíves Céh története és tanulságai

Olyan időket élünk, amikor a Hagymányt nagybetűvel kell írunk. A hagyomány jogi fogalomként az öröklési jog alá tartozik. Hagymány alatt az elődök örökségéből azokat a cselekvéseket, dolgokat értjük, amelyeket nemzedékről nemzedékre változatlan formában tesznek és készítenek az adott társadalom tagjai szociokulturális öröklés (beleszületik az egyén az adott társadalomba és tovább viszi ősei hagyományait) alapján. A hagyományok az adott társadalom értékrendjét, világszemléletét tükrözik. A hagyományok tisztelete, azok továbbvitele nemzedékről nemzedékre az őseink és a magunk tisztelete, megbecsülése. Tartást ad a becsületre, szeretetre, egymás tiszteletére, emberségre. Erősíti az együvé tartozás érzését jóban, örömben és bajban. A hagyományok őrzése nem csak a családok, barátok kötelékeit erősíti, hanem egy nagyobb közösséghez való tartozás hitvallása is. A Hagymány az örökösök kötelezettsége.

Az európai kultúrában a szó eredetileg két jelentéstartalommal rendelkezik. A latin traditio és a superstitio kifejezések egyaránt a hagyományra utalnak, ámde a két kifejezés jelentésrétege eltér egymástól. A legtöbb európai nyelvben a hagyományt jelentő tradíció (pl. angol: tradition, francia: tradition, német: die Tradition, spanyol: tradición) alapját a latin tradere (átadni) igéből képzett traditio képezi. A traditio a rómaiak számára a nemzedékről nemzedékre tovább-örökítendő javak átadását jelentette. Ma ezt a jelentésréteget értik közkeletűen a hagyomány kifejezés alatt.

Az újjászületést képzelő, a *Belső ösvényen* sétálgató lámák a művészetek, tudományok, hétköznapi élet sokféle hagyományaihoz kötődnek, mert vallják, hogy az élő hagyományban örököljük meg az erőt, amely életünk minden mozzanatát a belső utazásunk részévé teheti.

A jelen pillanat varázslata, és a jelen pillanat, a „most” átélése az a híd, amely a múlt bölcsességét összeköti jelenünkkel - olvassuk Chögyam Trungpa idevágó gondolatát.

„Minden ember ismerje és becsülje saját műveltségét, hagyományait és azok szerint éljen boldogan. Azokat feladni nincs értelme. A magyarok kövessék a magyar szokásokat hibátlanul, és a többi nép is a sajátjait... Minden nép ragaszkodik saját műveltségéhez, és abban érzi jól magát... Ez természetes, hiszen műveltségünk az azonosságunk, az éniünk része. A vallással is így vagyunk. Tehát mindenki azt kövesse, arra támaszkodjon, ami iránt bizalma van.” (Láma Ngawang Rinpoce)

Nekünk, magyaroknak, elfeledett hagyományaink felfedezése létszükséglet. Ha nem ezt tesszük, eleinte észrevétlenül, később visszavonhatatlanul kisebbedünk. A magunk felejtése gyökértelenségünkhöz vezet, elődeink tapasztalatai nélkül alkotó energiánk jelentős része ablakon kidobott érték.

Másfél évtizede ilyen meghatározások kerülgetnek, amikor a helikoni és különösen a Kós Károly által reánk hagyott örökségünkre, az Erdélyi Szépmíves Céh folytatásának megkezdett és magyarázat nélkül cserbenhagyott erőfeszítéseire gondolok.

Mit reánk hagytak erdélyi nagyjaink

Az 1924-ben indult Erdélyi Szépmíves Céh könyvkiadói vállalkozásról számos méltatás, kultúrtörténeti megemlékezés, dokumentumkötet, méltató publicisztika, beszámoló és újsághír jelent meg. Alapításának közeledő századik évfordulója előtt érdemes volna összegyűjteni mindet, amelyek tanulsággal szolgálhatnak mai művelődési teendőink jobb, hasznosabb, átgondoltabb gyakorlatában.¹

Az évszázaddal ezelőtti első világháború után az erdélyi magyarság megmaradásának érdekében a román állam erőszakos asszimilálása ellen számos kezdeményezés született a magyarság intézmény-rendszerének kiépítése érdekében. „Az ókirályságbeli bizantinizmus és az erdélyi román sovinizmus voltak a román kisebbségi politika alaptényezői. Ezek a tények még felfokozták és kisebbségellenes élt adtak annak a természetesen vérbő nacionalizmusnak, ami a területét meghatványozott fiatal állam nemzeti öntudatát amúgy is hevítette. A román kis- és nagypolgárság tehát adottságainál fogva sovinizta volt s amilyen gátlás nélkül szívott fel egészen a gazdasági válságig minden idegent, aki román akart lenni, olyan idegengyűlölettel fordult minden olyan réteg felé, amely megítélése szerint idegen test volt a román államban.” - írja Mikó Imre *Az erdélyi magyarság sorsa a világháború után*² című tanulmányában. A trianoni szerződés aláírása után megindult politikai szerveződés eredményeként, a Kós Károly alapította *Kalotaszegi köztársaság*, majd 1921-ben zászlót bontott Erdélyi Néppárt után egy hónapra, a Kolozsváron alakult Magyar Szövetség, s végül az 1922. december 28-án a romániai magyarságot tömöríteni kész Országos Magyar Párt alakult. Ez a közéletben lebegő politikai akarat hozta létre azokat a művelődési intézményeket és haladó írói csoportosulásokban fogant kiadványokat, amelyek közül kiemelkedő szerep jutott az Erdélyi Szépmíves Céhnek.

Nagyváradon Ady-barátok 1919 júniusában *Tavaszt* és *Magyar Szó* címmel két rövidéletű folyóiratot indítanak. Marosvásárhelyen feltámad a *Zord Idő* a Kemény Zsigmond Társaság folyóirata. Munkatársai között dicsőszentmártoni, galgói, kolozsvári, nagyenyedi, székelyudvarhelyi, temesvári írókat találunk. Kolozsváron a Végvári-versek kétségbeesett hangját, a munkára, az ellenállásra készítő, Kós Károly, Paál Árpád és Zágoni István által fogalmazott *Kiáltó Szó* biztatása váltja fel. Az *Ellenzék* és a *Keleti Újság*, maga köré tömörítette az erdélyi magyar szellemiség legjelentősebb erőit. De volt a *Vasárnap* és a *Vasárnapi Újság*, az *Erdélyi Szemlét* folytató *Pásztortűz*, megjelent a *Tizenegyek Antológiája* és a Dienes László alapította, majd Gaál Gábor által szerkesztett *Korunk*. 1920-ban jelentős nyomdaipari vállalatnak bizonyult a Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt.³

Ebben az időszakban is jelentek meg Erdélyben szórványosan magyar könyvek. Az írók többnyire maguk gondoskodtak előfizetők gyűjtésével a könyvük megjelenéséhez szükséges anyagiakról. A nyomdák az gyűjtőíveken aláírásukkal szereplők számának függvényében kialakított példányszámú könyvek, könyvecskék előlegezett nyomtatását vállalták. Ennek ellenére az erdélyi irodalmi művek színvonala vetekedett a magyarországi kiadványokéval.

„Ennek az erdélyi magyar irodalomnak a középpontjában az 1926. évtől kezdődően az erdélyi írók szabad és független munkaközössége, az Erdélyi Helikon, valamint a magyar könyvek kiadvállalata, az Erdélyi Szépmíves Céh állott, bár különösen az időszak második felében igen jelentős a Helikonon kívüli, főként baloldali irányzatú írók tevékenysége is.”⁴

Kemény János marosvécsi kastélyban elhangzott figyelmeztetését Hunyady Sándor jegyezte le: *„Harag nélkül, politika nélkül. Mert én azt hiszem, ha valaki művész és magyar, nem szabad mérni, hogy miféle sáncon áll, és micsoda lobogót emel...”*

Ha Erdélyben ezt nekünk ideig-óráig sikerült elérnünk, mindig nagy, maradandó dolgok születtek. Jó volna, ha erre sűrűbben rádöbbenének a magyar szervezkedés emeleti magasságain székelők, és lennebb, és mindenütt a népes alagsorban, a foszlányosodott szórványokban sínylődők..

A Céh megalakulásától eltelt több mint kilenc évtized megengedi és megköveteli e kiemelkedően sikeres intézmény teljes körű és elfogulatlan vizsgálatát.

Nyilvánvaló, hogy a trianoni helyzetben, a Céhbe tömörült alkotók a megértés, a másság iránti türelem és tisztelet szellemében az összetartozást hirdették, de a legtisztább irodalmi és műveltségi célokat szolgálva nem sikerült feloldaniuk a világnézeti kérdéseket. Ezért a társadalmi kérdésekre érzékeny és a konzervatív beállítottságú tagjai közötti küzdelmük olykor szakadásokhoz vezetett.⁵

Hagyományaink továbbéltetése szempontjából fontos, hogy követésre méltó példáink kritikai vizsgálatáról se felejtszünk meg.⁶ Jelentőségüket ilyenformán tovább erősíthetjük, továbbéltetésükhöz, alkalmazásukhoz, mai mércénkhez igazítva juthatunk az elődeink által alkotott javakhoz. E célból fontosnak tartanám a Céh első húsz évében, az 1990-ben újraindított, ötesztendei haldoklása idején és a napjainkban kelt különféle vélemények, kritikai írások összegyűjtését és elemzését.

A Céh általam összeállított *Emlékkönyvébe* ezért iktattam mutatóban néhány több interjút, részletekbe menő visszaemlékezést és Gaál Gábor idevonatkozó írásait is.⁷

Paál Árpád, Kós Károly, Zágoni István, Nyíró József, Ligeti Ernő és Kádár Imre 1924 márciusában jelentette meg a Keleti Újságban az Erdélyi Szépmíves Céh körlevelét. A következő bevezetőt olvashatjuk a körlevél bevezetőjében:

„A ma már súlyos értéket képviselő erdélyi magyar irodalom életében eseményt jelentő terv indult útjára, melyet a kultúránk iránti nagy nemes gond és ideálisan magas szempontok hívtak életre. A megvalósulás stádiumában lévő tervnek messzi kiható és üdvös jelentősége kétségtelen. (...) Az alábbi bejelentést szellemi életünknek hat kiváló képviselője írja alá, aki-
nek egyénisége és munkássága a legkomolyabb érték, és biztosítéka az önzetlen és gyönyörű
gondolat áldásos megvalósulásának.”

Az Erdélyi Szépmíves Céh gazdag és sikeres tevékenysége meghatározta az erdélyi irodalom arculatát. Céltudatos vállalkozás volt, az alapítók így fogalmaztak:

„Minden művészetek között az emberi és nemzeti társadalomnak legfontosabb és semmi más által nem pótolható, kultúrára nevelő, kultúrát fenntartó és fejlesztő művészete éppen az iro-
dalom. Kisebbségi sorsunkban pedig ennél is súlyosabb dolog: nemzeti nyelvünknek, nemzeti
kultúránknak, tehát nemzeti öntudatunknak az iskolán kívüli és azon túl szinte egyetlen
védelmi és építő eszköze, nemzeti életlehetőségünk fő pillére. Az impériumváltás irodalmi
életfolyamatunkat egy csapással megállította. Ezt alapjából lehetett csupán felépítenünk.”

A mai rendszerváltás utáni időkre is érvényes megállapítás ez, amely politikánál előbbre
mutatóan kijelöli tennivalóink dandárját ma is.

Timișoara háza

Az erdélyi köveiben:
azok a lakások, amelyek
édesanyjainkhoz kicsit
erdélyhez vagy saját
is mindig, hisz édesek voltak
Kós Károly

Győr (XV. sz.)
Háromszéki magyar templom

hiszem, hogy erdélyben
nagyobb szükség lesz
számunkra Budapestben
Kós Károly

Kálváriai háza, a parasztház

Kós kapu Károlyon
Kós Károly rajza

A körlevélben Kós Károly lelkes elszántsága, fanatikus hite izzik. Két évtized alatt sokoldalú-
an sikeres vállalkozássá fejlesztette a Céhet. Sokoldalúsága, politikai tisztánlátása, szervező-
képessége, munkabírása, egyenessége és bátorsága tették alkalmassá vezető szerepének ellá-
tására. A Céh akkor vált igazán példamutatóvá, amikor első köteteinek megjelentetése után a
Berde Mária sugalmazta és Kemény János kezdeményezte Helikon írói közösség szolgálatába
állt.

A Helikon első marosvécsi találkozásán, 1926. július 16-ai délutáni ülésén, Tamási Áron jegyzőkönyvi beszámolójából tudjuk, hogy Kádár Imre könyv- és folyóirat-kiadásról és terjesztésről tartott előadásának végén az Erdélyi Szépmíves Céhet, alapítóinak a nevében felajánlotta a Helikon szabad írói közösség céljaira. Az Erdélyi Szépmíves Céh ekkortól válik az erdélyi irodalom arculatát meghatározó intézménnyé.

Tizennégy könyvsorozatában, évenként 8-17 kötetben (1925 - 5, 1926 - 4, 1927 - 8, 1928 - 15, 1930 - 8, 1931 - 10, 1932 - 7, 1933 - 7, 1934 - 7, 1935 - 7, 1936 - 7, 1937 - 5, 1938 - 6, 1939 - 6, 1940 - 6, 1941 - 7, 1942 - 8, 1943 - 6, 1944 - 3) 132 művet (64 regény, 23 verses-, 18 rövidpróza, 11 esszé és tanulmány, 6 dráma, valamint 2-2 emlékirat, önéletrajz, útirajz és fordításkötet) adott ki. Sorozaton kívül: 3 mű, 4 kötetben. Az ajándékkönyvek, alkalmi népszerűsítő könyvek és kalendáriumok száma kilenc. Az Erdélyi Szépmíves Céh könyveinek számát illetően más eredmények is napvilágot láttak különféle közleményekben attól függően, hogy számoltak, vagy nem néhány lappangó kiadvánnyal is. Vita Zsigmond 164+4+8-cal, tehát 176 és 14 Erdélyi Helikon kiadvánnyal számolt ...⁸ A legvalószínűbb az, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh fennállásának huszonegy esztendeje alatt összesen 144 művet adott ki, 180 kötetben.⁹

A Céh könyveinek elbírálása számos vitát gerjesztett. Néhány elutasított könyv címe: Bárd Oszkár verskötete, Berde Mária: *Szentségvivők*, az Erdélyi Magyar Írói Rend létrejöttének egyik oka. Megjelent: *Szentségvivők*. Erdélyi regény. I-II. /Oradea-Nagyvárad/, [1934.] Az Erdélyi Magyar Írói Rend kiadása. /Kálvin kny./ 20 cm. I. 194 l.; II. 235 l.), Bözödi György: *Székely bánja*, (22 fényképfelvétellel. Tizenhét erdélyi fiatal író kiadása. /Cluj/ [Kolozs-vár], /1938. Tip. Gloria./ 261 l., 5 mell. 23 cm. [Családi neve: Jakab György.] és Budapesten, 1939-ben), Méliusz József: *Város a ködben*, (1969-ben jelent meg), Tamási Áron: *Czímeresek*. (Megjelent 1931-ben az író saját kiadásában, Kolozsváron.)

A Céh jelentős írói: Áprily Lajos, Balázs Ferenc, Bánffy Miklós, Bárd Oszkár, Bartalis János, Berde Mária, Dsida Jenő, P. Gulácsy Irén, Horváth István, Jékely Zoltán, Kacsó Sándor, Karácsony Benő, Kemény János, Kiss Jenő, Kós Károly, Kuncz Aladár, Kuncz Aladár, Ligeti Ernő, Makkai Sándor, Markovits Rodion, Molter Károly, Nyíró József, Reményik Sándor, Szántó György, Szemlér Ferenc, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza, Tavaszy Sándor, Wass Albert neve még él irodalmi köztudatban.

Máig jelentősek Áprily Lajos: *Vers vagy te is*, Balázs Ferenc: *Zöld árvíz*, Bánffy Miklós: *Erdélyi történet* című regénytrilógiája, Bartalis János: *Föld a párnám*, Berde Mária: *Seherezáde himnusza* - versek, Földindulás - regény, Dsida Jenő: *Nagycsüttörtök és*

Angyalok citeráján, Hunyady Sándor: *Diadalmas katona*, Kacsó Sándor: *Lélekvesztőn*, Karácsony Benő: *Pjotruska*, *Utazás a szürke folyón*, *Új élet kapujában*, *Napos oldal*, Kemény János: *Kokó és Szokrátesz*, Kiss Jenő: *Kormos üvegen*, *Napforduló*, Kós Károly: *Varjú nemzetség*, *Kalotaszeg*, *Az országépítő*, *Budai Nagy Antal* című színműve, *Erdély*, Kuncz Aladár: *Fekete kolostor* - regény, Makkai Sándor: *Magyart fa sorsa*, *Ördögszekér*, *Egyedül*, *A magunk revíziója*, *Táltoskirály*, Meschendörfer Adolf: *Corona*, Molter Károly: *Metania RT.*, Tibold Márton, Nyíró József: *A sibói bölény*, *Isten igájában*, *Kopjafák*, *Székelyek*, *Mádéfalvi veszedelem*, Reményik Sándor: *Romon virág*, *Magasfeszültség és Egészen* verskötetei, Szenteleky Kornél: *Isola Bella*, Szerb Antalnak a Helikon irodalomtörténeti pályázatán díjat nyert könyve: *Magyar irodalom-történet*, Tabéry Jenő: *Vértorony*, *Emlékkönyv*, Tamási Áron: *Ábel trilógiája*, *Három játék* - színművek, Tompa László: *Hol vagy, ember?*, Wass Albert: *Farkasverem*, *Titokzatos őzbak*, *Mire a fák megnőnek*.

És így tovább, irodalomtörténészek és kritikusok által ajánlott és méltatott műveket sorolhatunk, kinek-kinek ízlése szerinti sorrendben.

Az ESZC igyekezett a legkülönbözőbb olvasói igényeknek eleget tenni, miközben sohasem tévesztette szem előtt fogadott célját, amit az első marosvécsi találkozó I. számú határozatának 1. pontjában leszögezett: „A romániai magyar kisebbség nemzeti jövője megköveteli, hogy vezetői a kulturális élet törekvéseire helyezték át tevékenységük súlypontját. A népnevelés, az irodalom és a művészet problémáit kell a kisebbségi élet első vonalába állítani, amelyek egyenrangúak a politikai természetű célokkal. Szükséges tehát, hogy ezek a célok és ezeknek a szellemi és erkölcsi erőknek természetes képviselői és védelmezői fokozott mértékben vonassanak be a magyarság sorsának intézésébe. Ők azok, akik a velünk együtt élő nemzetek kultúráival szakadatlan kapcsolatban állva, a legeredményesebben tudják megteremteni a békés politikai és gazdasági együttműködés lelki feltételeit is.”

A Kós Károly irányította kiadó 1928 májusától Erdélyi Helikon címmel folyóiratot is indított.¹⁰

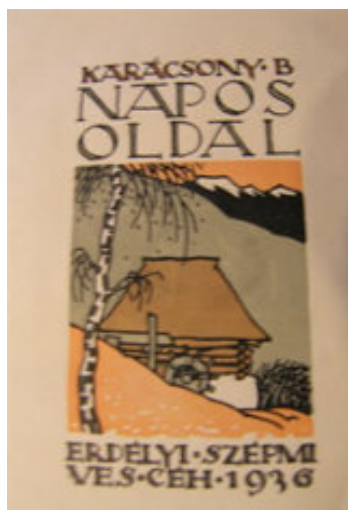
A Szépmíves Céh betéti társasággá alakult, részjegyesei erdélyi magyar írók voltak. Kereskedelmi társasággá alakulva az intézménynek nem volt vagyona, a könyvsorozatok költségeit a pártoló tagok és az előfizetők állották, akiknek a szép kivitelezésű kiadványaikat a külföldi könyveknél sokkal olcsóbbnak ígérte és adta a kiadó. A Céh dokumentumaiból kitűnik, hogy az indításhoz szükséges alapot a pártoló tagok adományai biztosították és az a váltó, amit sztánai tehermentes házára a Lapkiadó igazgatójának kérésére Kós Károly adott.

„*Indulásunk után két évvel, 1926-ban azt a fedezeti váltót már el is lehetett tépni!*” - nyilatkozta egy későbbi interjúban Kós Károly.

Szépmíves Céh betéti társaság 1 000 000 lej alaptőkével alakult, amely 100 darab egyenként 10 000 lej névértékű részjegyből áll.

200 000 lej forgótőkéjét kölcsönből biztosította. Felvetődött, hogy céljainak megfelelően saját nyomdát alakít, de ez a túlzott kiadások miatt, Kós szerint nem volt ésszerű, ezért hat kolozsvári nyomda ajánlatát kérték.

Az 1925-ben P. Gulácsi Irén *Hamueső* című kötetével indult sorozatban a 23.-nak megjelent Székely Jenő: *Csehi család* című regényével bezárólag a Lapkiadó Rt., a 24-37 számúakat a Minerva Rt., a 38-61. számúakat a Concordia Rt., a 62-136. számúakat pedig ismét a Minerva Rt. nyomtatta.¹¹

A Céh sikeres működésére csodálkozva, nem feledhetjük íróik, szervezőik, tagjaik, pártolóik, előfizetőik és minden munkatárs szövevényes és mégis átlátható emberi kapcsolatrendszeit, gyümölcsöző együtt munkálkodását, közös célra összpontosított együttműködésüket. A teendők halmazának keresztmetszetéből felsorolhatatlanul sok apró intézkedés, jóindulatú cselekvésre, bizalomépítő kezdeményezésre volt szükség, ahhoz, hogy a könyvek elkészüljenek és eljussanak rendeltetési helyükre. Két évtizedes sziszifuszi munkával a Céh tagjainak száma folyamatosan növekedett. A magyarországi előfizetők megbecsülésére készült aranykönyv 28.000 nevet tartalmaz. Foglalkozásuk szerint a legkülönbébbek: jómódú polgárok, tanárok, tisztviselőktől, vasutasok és egyszerű falu emberek ezrei kapták és őrizték büszkén a sorszámmal ellátott, s így egyedinek minősíthető kiadványokat. Színes propaganda füzetek, díszoklevelek, találkozók, könyvvásár: megfelelő, mai szemmel korszerű marketing rendszer biztosította a jó kapcsolatot az olvasókkal. A Céh nemes céljait továbbélve, ezekre is figyelnie kell annak, aki ma könyvet ajánl.

A könyv műveltséghordozó termék, vagy inkább szolgáltatás? Eleink, úgy tetszik, fegyvernek, vagy orvosságnak készítették, hogy az igazságtalanság súlya alá kényszerített erdélyi magyarságot segítsék a megmaradásban. Az eltelt évszázadok arra tanítanak, hogy ez állandó feladatunk. Az Erdélyi Szépmíves Céhből adódó tanulságokat felhasználni, törekvéseit nem folytatni - mindenkor magunk ellen elkövetett bűn.

Tartozom egy vallomással

Személyesen alig ismertem. Olvastam műveit, számos alkalommal megfordultam közelében, személyes varázsában többször is fürödhettem, tisztelettel csodáltam és fiatal barátjának éreztem magam miután egyik könyvét a tőle mindenben megszokott tömörséggel dedikálta. „*Tar Károlynak Kós Károlytól*” Ennyi az ajánlás. De ezt előbb kétszer is leírta gyönyörű kalligrafikus betűivel annak az újságpapírnak a szélére, amibe könyvét csomagoltam. Tömörség és alaposság. Tanítása a példamutatás volt.

Néprajzos fiával, aki apjától örökölt nevét, tudományos népismereti kutatásainak elismeréséül dr. rövidítéssel díszíthette baráti kapcsolatban voltam, az erdélyi mézeskalácsról írt könyvemet az apjától örökölt gondossággal lektorálta. Fia - Kós Károly unokája - bizalmába fogadott, gyakran átugrott hozzánk, szomszédok voltunk a kolozsvári Györgyfalvi-lakónegyed rengetegében. Miután a Donát-negyedből az idős Kós házaspár egy Széchenyi téri tömbházba költözött, és délutáni sétára az árnyas Sétatér felé araszolgattak megdöbbenő szép összefogódzásban, bemutattam őket első osztályos fiamnak, s kértem őrizze meg ezt az erdélyiek

kedves öregemberét emlékezetében, mert minden bizonnyal szüksége lesz rá, és példamutatását, mint féltet kincset, tovább kell adnia majd az utánunk jövőknek is.

A rendszerváltáskor Kántor Lajos vezetésével a megyei RMDSZ-t szerveztük. A tagtoborzást végző huszonhét tagú bizottság vezetőjeként, először Gyaluban jártam, ahol a fűtetlen Kultúrházban összegyűltek előtt Kós Károly könyvéből olvastam részleteket:

„Le kell vonnunk a tanulságot; szembe kell néznünk a kérlelhetetlenül rideg valósággal, és nem szabad ámítanunk magunkat. Dolgoznunk kell, ha élni akarunk, és akarunk élni, tehát dolgozni fogunk. De csak magunkban ezen túl, magunkért!... Ezeresztendősi erdélyi szerszámokkal, próbált, ősi erőnkkel új utakat kell vágnunk, de magunknak csupán. Régi szerszámokkal új fegyvereket kell kovácsolnunk, a lerakottaknál, az összetörteknél, a kezünkben kicsavartaknál jobbakat. Senki sem fog segíteni minket; de akkor senki se is sajnáljon minket.... Építenünk kell! A mi igazságunk: a mi erőnk. Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak. A bátraknak kiáltok hát, a harcolni akaróknak, a kötelességtudóknak, a látni akaróknak, az előre-nézőknek. Álljanak elő, ne szégyenkezzenek, ne duzzogjanak. Az Élet nem vár, az Élet rohan. Kiáltó szómmal ezt kiáltom!”

1921-ben fogalmazott mondatainak fogantja volt 1989-ben is. Gyaluban és egész Erdélyben.

1990-ben, már nyugdíjasként, közművelődést szervező önkéntes munkásként, többek között a Svédországból hazalátogató Dusa Ödön maratoni szavalóestjének szervezését és rendezését vállaltam az általunk alapított egykori Zsebszínház körüli küzdelemben alakult együttműködésünk folytatásaként. A műsorfüzetbe Szöcs Gézától kértem közönséget biztató sorokat. Egy őszi napon a Szabadság napilap felé tartva, a Jókai utcán futottam össze Gézával. Ötletgazdagságát bizonyítva az Erdélyi Szépmíves Céh újraindításának lehetőségeit osztotta meg velem.

- Kós Károlyod van-e? - kérdeztem, azt sugalmazva, hogy rendkívül nagy fába vágja a fejszéjét. Költői kérdés volt. Mert, hiába törtük a fejünk, környezetünkben Kós Károlyhoz hasonlót, egyet sem találtunk. Akkor valami belső készítésre, a kivagyiskodás nagyképűségét sikeresen elhessegetve magamtól, de mégis félve kérdeztem: - Tar Károly jó lesz? Mosolyogtunk. Vidámodásomban az is benne volt, hogy ne gondoljon rá komolyan. Aztán eljött az a novemberi nap, amikor Tom Lantos amerikai szenátor a bolyai Egyetem visszaállításával biztatta a Kolozsvári Állami Magyar Színház termét zsúfolásig megtöltő hallgatóságot. Utána a Céh újraalakítását kezdeményezte Szöcs Géza. Kijelentette, hogy a Céh újraindítását nem szabad a meglévő, és az erdélyi magyarság megmaradása érdekében küzdelmes részt vállaló Kriterion ellenében cselekednünk. Domokos Gézára várva, az Erdélyi Szépmíves Céh írói közösségéből az egyetlen Erdélyben élő Kiss Jenő tartott minket óra hosszan szóval. Mások mellett, örömmel, álltam az új Céh szolgálatába.

Nem fűtött becsvágy, nem kívántam politikai karriert, anyagi érdek nélkül vállaltam szervezői munkát miközben sűrűn megjelenő vezércikkeimért és más írásaimért sem kértem, és nem kaptam honoráriumot, hiszen akkor még hittem, hogy nyugdíjam zavartalan életet biztosít a jövőben. Minden igyekezetemmel azon voltam, hogy Kós Károly nyomában járjunk. Azt gondoltam, hogy ha neki és társainak sikerült, és élünk kimeríthetetlenül bő tapasztalataival, nekünk is sikerülnie kell hozzá hasonlóan, nem akármilyen, hanem a Balogh Edgár-iasan kissé fellengzősnek hangzó, de az új körülményekhez igazodva valódi, a magyar művelődést serkentő „népszolgálatot” végeznünk.

Az Erdélyi Szépmíves Céh újraindulása

Temeşova ház

Az erdélyi kövekben:
A kolozsvári állami románok
édesanyjátához kisny
erdélyhez magyarságot
is mutatgatásuk szíveit
kés kártya

Jelenar 180. sz.
Marosvásárhely magyar templom

hiszenhoggy-erdélyben
nagyvesszűséget lesz
szám-művelésűtől
kés kártya

Károlyasziget háza és pusztaságokba

László Kinga háza

Hiszenhoggy-erdélyben

Jelen voltam a Céh újraindításának ötleténél és meghívót kaptam¹² az alakuló gyűlésre, de 1990. november 24-én amúgy is ott voltam a Kolozsvári Állami Magyar Színházban, mert Dusa Ödön előadói estjének ügyeit intéztem. Nagyüzem volt a színházban. Délelőtt a nézőtér megtelt érdeklődővel, a szép könyvek ügye sok embert vonzott, de meghirdetett rendkívüli műsor miatt csaknem egész nap zsúfolásig megtelt a nézőtér, tele volt az előcsarnok és a színház előtti téren is megbolydult méhkaszhoz hasonlított. (A továbbiakban az újraalakított Céh öt éves tevékenységéről, személyes részvételem jogán, a Céh dokumentumainak felhasználásával, a sajtóban megjelent emlékezésekből merítve, amennyiben lehetséges, elfogulatlanul és a tanulságok érdekében néhol részletekbe menően kívánok beszámolni.) Délután Lantos Tamás amerikai képviselővel találkozott Kolozsvár magyarságával. Sámi László az Emberjogi Liga képviseletében kitüntetett négy ellenállót. Utána Illyés Kinga versműsora következett, este pedig Dusa Ödön a színház javára belépőjegyes verselőadó estje keltett ugyancsak teltházas érdeklődést.

Akkor kezdődő személyes kötődésemről a Céhhez néhány írásomban és emlékirataimban részletesen szóltam.¹³ A Céh szervezése, tapogatódzó útkereséssel, megfelelő szervező nélkül, elkedvetlenítő téblábolással indult. Az elnökre nem számíthattunk, az RMDSZ titkáraként idejét lefoglalta a Céhnél fontosabb politikai küzdelem. Az elnökég tagjai is többfelé orientálódtak a lázas magánérdektől vezérelt társadalmi pozícióharcban. Az ilyen többkulacos nyüzsgésben a látszatszolgálók száma ijesztően megsaporodott, többen megcsömörölve a törtétek hadától visszahúzódtak a felelős szerepvállalástól. A kolozsvári napilap szerkesztőivel jó kapcsolatban, a céhet népszerűsítő önkéntes sajtófelelősként próbáltam magamat hasznossá tenni a Céhnél. De nézeteltéréseim az önjelölt vezetők ráérős ügyintézése miatt elmérgesedett, amikor nehezményezték, hogy beharangozó írásomat nem cenzúrázhatták.

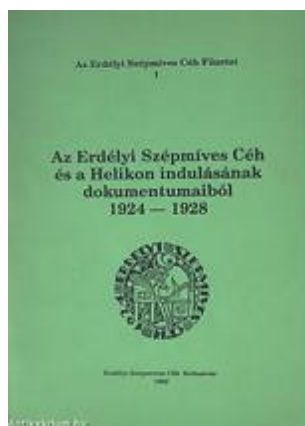
Kifogásoltam, hogy a Céh ügyeit nem az alapszabályzatban foglaltak szerint¹⁴ intézik, összemossák a magyar-örmény szervezet és a Kereszténydemokrata Párt ügyeivel, és az ESZC

építését elhanyagolják. Mielőbbi átlátható nyilvántartás végett szorgalmaztam a pénzekkel való elszámolást, hivatásos pénztáros alkalmazását. Elleneztem, mert korainak találtam, az ismerőseikkel betöltendő fizetett állások létrehozását. Kidolgoztam a Céh felépítésének féléves és a könyvkötészet megszervezésének tervét. Megterveztem, és két grafikussal ellenőriztettem a tagságot elismerő oklevelet. Áadtam a Pusztai Péter Montrealban megtelepedett grafikus által kérésemre a hagyományokat tükröző és világszínvonalúan korszerű, a Céh jelenkori íróinak sorozata számára készült könyvborítója tervét.

1991 elején amerikai rokonlátogatásra utaztam és elnöki megbízással vállaltam, hogy külföldön toborzok tagokat a Céhnek. Erről az RMDSZ-el is láttamozott, több aláírással, pecsétes megbízólevelet kaptam.¹⁵ Kikötésem az volt, hogy pénzt nem veszek át, azt az utánam küldött bankszámlánkra fogják befizetni amerikai barátaink. Három hónapig Atlantában és Montrealban hiába vártam a Céh bankszámlaszámára. Fél száz levelet írtam az amerikai magyar közösségeknek, egyházaknak, lapoknak, barátaimnak, ismerőseimnek. Válaszukból bizonyítható, hogy az amerikai magyarok nagy érdeklődéssel fogadták az erdélyi nemzettársaik művelődésszervezői erőfeszítéseit.¹⁶ Lelkes támogatásukról biztosítottak, pénzüket is rám bízták volna, de kikötöttem, hogy ennek hivatalos formában kell történnie. (Hazatérésem után 150 dollárt küldött Csiha Kálmán püspök úrral a Torontói Magyar Alap, amit elismervénnyel (ez akkoriban nem volt szokásban, amiből aztán számos személyeskedő vita és rágalomhadjárat keletkezett) átvettem/átadtam a Céhnek.)

A Céh elnöke, az RMDSZ titkáráként politikai teendők sokaságával küszködött, a megindult és egyre erélyesebb párton belüli küzdelem, amelyből a Domokos Géza vezette bukaresti vezetőréteg ellenében és a magyarság ügyeit kolozsvári központtal elképzelő Szőcs Géza csoport versengéséből, ahogyan szokott lenni, a harmadik fél, a marosvásárhelyiek kerültek ki győztesen.

Molnos Lajos egyik vihart kavart írásában szóvá tette, hogy az RMDSZ vezetősége „emeleti magasságában” megfélekedzik az „alagsorban” élő tagságról. Belső körökben köztudomásúvá vált, hogy egyik vezető beosztású embere a művelődésre szánt valutában érkezett anyaországi támogatást egy évre lekötött banki betétben hozzáférhetetlenné tette. A megszámlálhatlanul érkezett sokoldalú támogatásokról (könyvtárak, nyomdai felszerelések, irodai felszerelések, számítógépek) nem készült üvegzséb-szerű elszámolás, az egymáselleni kételkedők és a rosszindulatú rágalmozók csatározásai a korabeli sajtóból rekonstruálható. Ebben a hangulatban a művelődés ügyei háttérbe szorultak.

A Céh ügyvezető elnökségi tagjainak erejét meghaladta a sokfelé irányulás. Mózes Huba irodalomtörténész, köz- és magánhasznúan sietve beindította, de Magyarországi költözésével magára hagyta a maga által szerkesztett Az Erdélyi Szépmíves Céh Füzetei sorozatot, amelyből végül négy szám jelent meg. Sietősen, a teljesség igényével megközelítőleg sem, inkább csak kirakatcéllal készültek. A szükséges Céhet ismertető és támogatóit toborzó propaganda-

füzetek kívánalmainak nem feleltek meg, az újraindult Céhről nem adtak felvilágosítást, s így legfeljebb a kuriózumok közé sorolhatók.

1. Az *Erdélyi Szépmíves Céh és a Helikon indulásának dokumentumaiból*, 1924-1928, 2. *Tükör előtt*. Képek és iratok Dsida Jenő hagyatékából, 3. *A nemes magyar jádzó társaság jelenti*. Válogatás régi magyar színlapokból, 4. *Térképlapok Kolozsvár történetéből*.¹⁷

A sorozat burkolt célja tudtommal az volt, tartsa a lelket a Céh fizető tagjaiban, akik befizetett pénzükért hiába várták az ígért köteteket. Az ESZC a sajtóban közzétett levelében Az Erdélyi Szépmíves Füzetek sorozaton kívül a következő műveket ígérte: *Kós Károly: Az országepítő*, Szent Istvánról szóló regénye, második könyvünk *Kiss Jenő: Ithaka messze van*, a második világháborút idéző regénye. A további sorrendet kialakítása a szerkesztőbizottság határozatára várt.¹⁸

A Glória nyomda dokumentációjából kideríthető, hogy az előfizetők pénzéből készült füzetek ára nem állt arányban hasznosságukkal. Én a Helikon találkozók elhatározott és sajnos csak erkölcsileg támogatott, de Kacsó Sándor által 17. kiadványig jutott *Hasznos Könyvtár* mintájára képzelt sorozatot javasoltam, ami, szelíden fogalmazva, elkerülte az elnökség figyelmét.

Kiderült, hogy azért nem lehet bankszámlánk, mert távollétem hónapjaiban nem sikerült bejelenteniük a Céhet. Ehhez minisztériumi jóváhagyásra volt szükség. Kiss Jenő tiszteletbeli elnököt magánlevél megírására biztattam, aki Horváth Andor segítségét kérte az ügyben. Kiderült, hogy ő a Céh újraalapítóinak névsorát nem tartotta elég reprezentatívnak. Valóban nem sok személyiség akadt a névsorban, de azzal érveltem, hogy a lista nyitott és természetesen meg kell nyernünk az üggyhöz a romániai magyarság minden jeles képviselőjét. Saját költségemen utaztam az engedélyért fővárosba. A következő héten az alkalomhoz illően szerény, de ünnepélyes keretek között Keresztes Zoltánnal átvehettük az Erdélyi Szépmíves Céh hivatalos bejegyzésről szóló okiratot. Itt jegyzem meg, hogy a Céh nem könyvkiadóként, hanem közhasznú, non profit kultúregyesületként bejegyzett. A 86/1991-es bírósági határozatról felhívásban értesítettük a tagságot.¹⁹

A Szabadság napilap szerkesztőinek jóvoltából első oldalas írásban, majd oldalas összeállításban jeleztem az érdeklődőknek az eseményt.²⁰

Szorgalmaztam az 1991 óta megígért közgyűlés összehívását és a befolyt előfizetésekkel és, csekély adományokkal való elszámolást. Kidolgoztam a Céh felépítésének féléves és a könyvkötészet megszervezésének tervét.²¹ Javasoltam, hogy pályázatok alapján tervezzük meg a Céh évenkénti sorozatait.²²

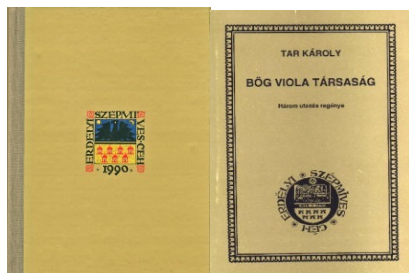
De a rágalmozások miatt abbahagytam önkéntes tevékenységemet az ESZC-nél. Az általam javasolt olcsó népkönyvtári füzetssorozat tervét a kiadói jogot szerzett Nistor Gáspár a NIS elektronikai vállalkozás tulajdonosa segítségével beindítottam, szerkesztetem az *Erdélyi Kiskönyvtár* sorozatot, amelynek hasznáról az olvasni szerető kispénzű emberek Svédországba távozásomig megjelent kötetekből meggyőződhetnek. Ingyen és bérmenten, Sztanyiczki Mihály segítségével összeállítottam a *Romániai magyar nyelvvédő szótárat*, és másféléves munkával ugyan csak vele, a fölöttébb szükséges Erdélyi Történeti Adattárt helyettesítő, *Erdély történeti kronológiát*, amelynek kézírata a nagyváradi Erdélyi Híradó szerkesztőség környékén kallódik.

A másodszori újraindulás

Szöcs Géza kérésére és megbízólevelével²³ 1995 elején tértem vissza a Céhez.

(Itt kell megjegyeznem, hogy előtte való évben az Erdélyi Lap- és Könyvkiadó felelős vezetője nyomdába adta *Bög Viola Társaság* című fényszedéssel nyomdakészen, a Céh kiadásra

váró tartalékkönyvek között szereplő, Kiss Jenő által is támogatott munkámat. Számomra nyilvánvaló, hogy döntésükben nemcsak a regényhármasmról mondtak kedvező véleményt, hanem ezzel kívánták szorgalmazni visszatérésemet a Céhhez. Mózes Huba egyik írásában²⁴ nyilvánvaló rosszallással, magyarországi zárkózottságában a Céh ügyeinek nem ismeretében, tévesen állítja, hogy a Céh ügyeinek intézőjeként adtam ki saját könyvemet. Egyébként ezzel a váddal illethette volna Kós Károly és Kiss Jenőt és magát is, hiszen egyikük sem húzódott saját műveiket kiadni a régi Céh, illetve az 1990-es évek elején indult új Céh első könyv-(füzet)sorozatában. Könyvem kiadásának nem volt anyagi vonzata, nem járt vele honorárium, fényszedését baráti alapon újságíró barátom Nits Árpád végezte.)

Keresztes Zoltán ügyvezető elnöki helye megüresedett, miután már az azelőtti esztendőben egyedül maradt a Céh vezetésében (társai felmondás, vagyis szó nélkül távoztak az összekuszált ügyek súlyosbodása láttán) és szélütés következtében lebénult. A teendők átvételéért többször jártam nála, de a fizető tagok, szitkozódó és fenyegető panaszleveleinél egyébbel nem szolgálhatott. A Céh kevéske pénzének egy részéből könyvnyomtatáshoz szükséges papírt vásárolt, a maradékot felélték, kifolyt a kezük közül.

Mit tehettem? Előlről kellett kezdenem mindent. Folytattam ott, ahol az első nekifutás önjelölt vezetői megakadályoztak tervszerű munkámban.

Elsikkadt az a tény, nem kapott megfelelő hangsúlyt, hogy az akkori körülmények között, az újraindított Céhet nem jelenthettük be hasznot hajtó könyvkiadóként, hanem a nagyobb tevékenységi területet átfogó közművelődési intézményi formát kellett választanuk, hogy elkerüljük a pénzügyi formaságokkal és adókötelezettséggel nehezebben járható utat.

Szervezetlenség és tagok tájékoztatásának hiánya miatt egyre másra érkeztek a levelek, amelyben a sérelmezettek nyomdafestéket nem tűrő hangon követelték az elnöktől a Céh pénzügyi helyzetének ismertetését. A régi vezetőségből ezt senki sem vállalta, sietve széledtek.

Miként nyerhettem volna meg újra a könyvbarátok bizalmát? Nincs más célravezetőbb dolog a nyíltságnál. Ezt vallottam és vallom ma is. Körleveleimet minden erdélyi magyar lapnak megküldtem és anyagiak híján háromszázat a fizető tagoknak címezve a magam költségén borítékoltam.²⁵

Hirdettem írásban és különféle találkozókon szóban is, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh újraindítása olyan hagyományt követő vállalkozás, amelyből az erdélyi magyarság csakis nyerhet. Az eleink által ebben felhalmozott erkölcsi haszon anyagilag is kiaknázható, és olyan vállalkozássá nőheti ki magát, amelynek haszonélvezője végül is az erdélyi magyarság kell, hogy legyen és lesz is bizonyára, hiszen kulturális és civilizációs lemaradásunk megszüntetésében könyveink segítsége nélkül nem sokra megyünk. És miközben magunkra gondolunk, adhatunk is valamit, valami sajátosat a világnak, amelynek megbecsülését a magunk erejéből kell elérnünk az elkövetkező talán javuló időkben, a jövőben is. A sajtóban közzétett írásokban, az alapító tagok és pártoló tagok segítségét kérve, új önkéntes munkatársakkal indítottam újra az ezer valahány tagot számláló könyvbarátok megrekedt toborzását. Első dolgom a tagság panaszleveleinek megválaszolása. Ezt nyilvánosan is megtettem, amikor a levelekből válo-

gatva például a szentjóni Székely Etelka tanítónő levelét nyilvánosságra hoztam és megválasztam a kolozsvári napilapban.²⁶

Körleveleimben és minden a Céh működésével kapcsolatos kérdés tisztázásakor mellett érveltem, hogy a Céh minden ügyét fizetetlen önkéntesek viszik előre, abból a megfontolásból, hogy ez a nagy múltú és - mondhatjuk bátran - világhírű vállalkozás *nem egy vagy néhány emberé, hanem olyan ápolásra méltó hagyományunk, amit kár és vétek volna elhanyagolnunk. A Céh a miénk - erdélyi magyaroké.* Kevesen értették, hogy nem könyvkiadó vállalat vagyunk, hanem hasznos nem hajtó közművelődési szervezet, ahol a tagságnak, demokratikus módon beleszólása kellett, hogy legyen a közösség ügyeibe. Ennek megfelelően sorra alakítottam a városi, községi fiókszervezeteket, ahol tagjaink vezetőséget választottak és megkezdtek a helyi kulturális életben való részvételüket.²⁷

Alulról, fölfelé így nyilvánosság előtt kezdődött és zajlott aztán elszámolással járt a Céh minden pénzügye.²⁸ Napról-napra egyre többen jelentkeztek és önkéntesként segítettek a tagtoborzásban. Százhuszonöt fiókszervezetet terveztem,²⁹ ebből rövid idő alatt félszáznál több hivatalosan is megalakult, vezetőséggel és kis könyvtárral, amit a Céhnek adományozott könyvek szétszétásával folyamatosan gyarapítottunk. Fiókszervezeteinket könyvtár létesítésére biztattam. Olyan kiskönyvtár-hálózat kiépítésére gondoltam, amellyel a falusi könyvtárak egyre csökkenő magyar könyv állománya miatt fokozatosan növelhettük volna a lakosság olvasási kedvét, hiszen a Céh fiókjainak kiskönyvtárai csupa új kiadványokból álltak és gyarapodtak folyamatosan.³⁰ A Sétatér melletti, nem tudni miért a bukaresti Cismigiu parkról elnevezett utca 1/14 alatti, a katolikus egyháztól kapott háromszobás felújított földszinti lakásban nyitottunk az egyház által felszentelt irodát. A Céh elnökének felesége segítségével, néhány stílbútorral rendeztük be. Mutató üvegszekrénybe helyezem el a Kiss Jenő által rendelkezésünkre bocsájtott teljes Erdélyi Szépmíves Céh könyveinek eredeti kiadású kötetét.³¹ Az adománylevélbe ezért kerültek a Kiss Jenővel közösen fogalmazott feltételek és unokájának, Márton Zoltánnak a neve, hogy az utánam következő felelősök kötelessége maradjon az elszámolás. (Kiss Jenő halála után még inkább felelősnek érzem magam ennek a nagybecsű örökségnek a sorsáért. Svédországba távozásom után, évenként legalább egyszer igyekeztem érvényt szerezni a megállapodásnak, de csalódnom kellett, a Céh ügyeit intézők hanyagsága miatt, Kiss Jenő könyvtárát megdézsmálták. Végül a Svédországból visszatelepült Márton Zoltánt többször is megkértem, számoltassa el a felelősöket, ne engedje elkallódní a könyveket, vegye vissza és őrizze mindaddig, amíg újra lehetőség nyílik közhasznú intézményes megőrzésükre. Megígérte.)

Takács Gábor grafikus készséges és önzetlen segítségét is említenem kell: Megtervezte a Céh új, kerek emblémáját, amit a Feleki Károllyal megrajzoltatott hagyományost idéző embléma mellett használtunk, földszinti irodánkhöz vezető kanyargós utat jelöltük vele falba építetten is, de huszonvalahányat a fiókszervezetek is kaptak belőle. Kérésemre tervezett kitűzőnket is a maga költségén készítette rézlemezről. Önkéntes toborzóinkat leptük meg figyelmességünknek ezzel az apró jelével. Gyakran saját kocsimon tett körutjainkon, ahol lehetőség volt irodalmi estet, felolvasásokat tartottunk. Lászlóffy Csaba baráti támogatásának köszönhetem az ilyen legsikeresebb találkozókat. Nagyváradon, Zilahon, Szilágycsehn, Szilágysomlyón stb. ... felsorolhatatlan, hányfelé jártunk. Még Szentjónban is voltunk, ahol akkor 14 tagunk volt és a plébánia a Céh helyi fiókjának adományozta saját könyvtárát. Mindenütt ismerőseink vártak és segítettek. Hasznát láttam annak, hogy újságíróként és művelődési felügyelőként több mint három évtizedig rendszeresen jártam az erdélyi városokat és falvakat. Önkéntesek százai segítettek. Megtisztelőnek éreztem, hogy ebben az időszakban naponta bejött hozzánk gróf Bánffy István az általa beszervezettek adataival és a begyűjtött pénzzel. Szakavatott pénztáros is került Antonné Krebsz Edit személyében. Unokaöcsémet Tar Attilát rávettem, hogy számítógépes kimutatást készítsen gyorsan gyarapodó tagjaink adataival, s mert kocsija

volt, utazó ügynöki és fiókjaink felügyelőjeként megbízó levéllel is elláttam. Fokozatosan sikerült kialakítanom állandó ügyintézőink csoportját, akik majd, a könyvkiadás beindulásával fizetett tisztviselőként biztosították volna a Cég zavartalan működését. Minden módon igyekeztünk a fiókszervezeteknek önállósodását elősegíteni. A régi tagok mellé még legalább ezer ember csatlakozott. Akkoriban nálunk még újdonságnak számító számítógépes nyilvántartásunk naprakészen mutatta a tagság számának gyarapodását. A Céh önkéntes tisztviselőcsoportja hét tagból állott Helyettesemül Eszényi Noémit³² kértem és készítettem fel a céh adminisztratív vezetésére, körleveleimen³³ az ő aláírása is szerepel, alkalmas volt arra, hogy átvegye tőlem a tagság folyamatos tájékoztatását és a fiókszervezeteinkkel való kapcsolattartást.

1995 március 15-e ünnepére, Tonk István, a református nyomda igazgatójának hathatós segítségével jelent meg színes Alapítótagsági oklevelünk, amelybe a régi Céh két változatban készült emblémája mellett az 1990-es évszámmal jelzett új emblémát is beterveztem. A szöveg díszes betűit Feleki Károly készítette. Fontosnak tartottam, hogy az alapító tagok számára készülő számozott példányok számát is rögzítsük az oklevélen. Wass Albert a 3-as számú oklevelet kapta. Magamnak a 13. számot jegyeztem be, tartva attól, hogy akinek ez a szám jut, nem szívesen fogadja a babonák miatt. Ugyanekkor készültek tagsági igazolványaink is. Ezzel kívántam állandósítani és a tagok által is követhetővé tenni a befizetésüknek megfelelően könyvjárandóságuk nyilvántartását. Ha adminisztrációnknak olajozottan működik, kitartó munkával, sikerült volna minden panaszt orvosolnunk.

Ma sem vagyok okosabb, mint akkor, azt hiszem mindenki számára világos volt, hogy a Céh könyvkiadása nem valósulhat meg csupán a tagok által befizetett díjakból, még akkor sem, ha a rohamos inflációban első sorozatunk díját 20 000 lejre emeltem. (Az infláció miatt az Erdélyi Kiskönyvtár sorozat könyveinek árát tojásokban számoltam.) A Céh léte attól az ígért támogatástól függött, amely elengedhetetlen volt az induláshoz, és amit a Szöcs Géza körül kialakult léghör miatt nem kaptunk meg.

Könyvkiadás ma sincs meg támogatás nélkül. Mert a könyvkiadás nem kifizetődő. Tehát nem üzlet. Ha pedig nem volt üzlet, hanem az erdélyi magyarság közügye, akkor kimondható, hogy elmaradt támogatása politikai hiba volt. A vezetők közötti ellentétek harca miatt újra az „alagsorban lakók” szenvedtek hiányt. Ez a hiány, mert nehezen, esetleg csak évtizedek múlva kimutatható, nem zavarta a vezetőket. Mi több, felelősségre vonásukkal sem megyünk sokra. Az elmulasztottakat ebben az esetben nehéz, csaknem lehetetlen pótolni.

Kapkodtam mindenfelé, hogy jobb belátásra bírjak, akit lehet. Sütő Andrástól, kértem segítséget, akinek baráti tanácsait köszönhettem a Napsugár szerkesztésében és az Erdélyi Kis-

könyvtár indításakor is. De Sütő András nem kívánt részt vállalni a tisztázatlan körülményekről elhíresült „vállalkozásban”, amit sohasem tekintettem vállalkozásnak, hanem fontos közügyünknek. Éppen ezért kértem minden neves írónk támogatását. Csakhogy a hatalmi harcban nemkívánatosá vált, kolozsvári vezetésű RMDSZ-t támogató egykori főtitkár mellőzésével a mi „csecsemőnket” is sikerrel kidobták bölcsőjével, szülőjével, lelkes támogatóival együtt.

Pomogáts Béla volt akkor a Magyar Írószövetség elnöke. Magyarországi tagtoborzó gyűjtőívünk mellé írt szövegem tele volt bizakodással.

Fontosnak tartottam a régi Céh másik, akkor még élő írójának virtuális jelenlétét is, ezért már az Egyesült Államokban jártamkor megérdeklődtem címét. Levelezésünkből közöltem az Emlék-könyvemben. Leveleiből áradt az őszinte biztatás és kezdeményezésünk elismerése. Csodáltam szüntelen lelkesedését Erdélyért. Elfogadott íróársának, fáj mondvacsinált üldöztetése, amely meggátolta abban, hogy valamikor is hazatérjen.³⁴ Hamvai itt vannak Erdélyben, titokban kell őriznünk. Annyira megfélemedezett akkor róla Erdély és az anyaország is, hogy még a tiszteletet követelő kilencvenedik születésnapján is csak holmi vadásztársaság köszöntötte. Nem tamáskodott, feltételek nélkül „belekeveredett” ügyünkbe, támogatott, mert tudta, ha közös ügyünkről van szó, akkor az fontos, az az elsődleges.

Szőcs Géza mindenféle anyagi ügyek intézésére Kónya Sándort bízta meg. A Mátyás király utcában, a Röser Antikvárium épületének átalakítása idején, az emeleten volt ideiglenes irodája, onnan intéztem magam is a céh ügyeit, amíg megnyithattuk irodánkat. Kónya Sándor, úgy tudom, Marosvásárhelyről ingázott. Tőle vártam a nyomdai munkákért járó pénz átutalását, anélkül a nyomda nem kezdte meg első sorozatunk³⁵ tervezett könyveinek nyomtatását.

A Bánffy trilógia megjelenését az Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó Kft. Biztosította, 300 000 forintért megvásárolta a Kern nyomdában kiadott trilógia kiadási jogát. Kimásoltattam és összegyűjtöttem Bánffy Miklós összes a régi Céh könyveihez készített illusztrációit, hogy a nyomdai kivitelezésben felülmúlhatatlan kiadványt még gazdagabbá, egyedülállóan szebbé tegyem. Ha ezt a könyvet sikerült volna kihoznunk, bizonyára sokat segített volna véget vetni a tagság jogos felháborodásának és újabb tagokat toborozni a világ minden részén.

A Reményik Sándor emlékkönyv végül 1998-ban jelent meg Kisgyörgy Réka gondozásában. Ekkoriban körlevelekkel tartottam a „lelket” tagjainkban, akiknek száma a pártoló tagokkal együtt meghaladta a 2600-at.

Nagy reményeket fűztem a Budapesten megalakított fiókhhoz. Fiatal vezetősége alkalmas volt arra, hogy könyvterjesztésünket kiterjesszük az anyaországra. Ötvenezer előfizetőre számítottam. Az oktatás- és művelődésügyi minisztérium ajánlását reméltük, amelyben közkönyvtárak, az állami oktatás intézetei stb. figyelmébe ajánlja a céh magyarországinál olcsóbb és erdélyien sajátos könyveit.

Az *Emlékkönyvet* vállalt hat hónapomból, végül kilenchónapos intézői munkám közben állítottam össze. Képekkel és mellékletekkel, másolásra alkalmas átlátszó famentes (paus) papíron, tehát nyomdakészen leadtam a kolozsvári Glória nyomdába. Kós Károly idejében minden ötödik esztendőben készült egy a Céh munkáját bemutató, a könyvkiadó munkájával elszámoló kötet. Ezt a hagyományt volt szándékomban követni. Az egyik régi emlékkönyv 28.000 magyarországi előfizető nevét tartalmazza, fedőlapján pedig, a különleges oklevél-szerű borítón, Kós Károly jellegzetes betűivel annak az olvasónak a neve áll, akinek ezt a díszes könyvet a Céh megküldte. Ez nyilván 28.000 kézzel címzett kötetet jelentett. Merthogy eleink nagy becsben tartották a könyvkiadót pártoló tagságot. Ezt szerettem volna magam is. Ezért terveztem és állítottam össze ezt a könyvet. Ez a kötet képezte volna a Céh belföldön és külföldön egyaránt fiókszervezetekbe tömörült tagsága további növelésének alapját. Sajnos,

nem futotta időből, el kellett jönnöm, ott kellett hagynom Kolozsvárt, Erdélyt, hogy új életet kezdjek unokáim szolgálatában.

Reméltem, és azóta is remélem, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh történetét dokumentumokban bemutató összeállításom, amely többek között tartalmazza a Céh által kiadott könyvek ki egészített címtárát, a Céh íróinak rövid szócikkekbe tömörített életrajzi adattárát is, egyszer majd napvilágot lát. Hiszen ahhoz, hogy intézőségem idején a munkatársaimmal toborzott kétezerhatszáznyi pártoló tagon kívül, Erdélyben, Magyarországon és a világ legkülönbözőbb országaiban továbbiakat is megnyerjünk az Erdélyi Szépmíves Céh továbbéltetése ügyének, nagy szükség lenne egy ilyen, a Céhet teljességre törekvő ismertetőre.

Sajnos, az anyagiak hiánya miatt, az ESZC-nek ez a beígért könyve sem jelenhetett meg. Svédországból időnként hazatérve hiába szorgalmaztam megjelenését, erre azóta sem került pénz. Közben eltelt újabb hét esztendő. A Céh mindenféle nehézségei, mellőztetése ellenére még él egy darabig. Kevés könyvei közül említésre méltó a Reményik Sándor Emlékkönyv, amit a költő barátai Járosi Andor kezdeményezésére még 1944-ben kezdtek el szerkeszteni. Kisgyörgy Réka, az ESZC utánam következő tisztségviselője ígért beszámolóját munkájáról elmulasztotta, így a Céh néhány küzdelmes évét nehéz lesz dokumentálni. Írása lehetett volna a lehetne a teljesebb kötet harmadik fejezete. Erdélyi Szépmíves Céh 1924-1944 és 1990-1995 részek után magától értődően következnie kellene az 1995-2000, majd a 2000-2005 közötti évekről szóló beszámolóknak, dokumentumoknak.

Egy rövid ideig Szócs István vállalta az elnöki címet, végül Orbán János Dénesnek nyakába szakadt a Céh minden elhanyagolt ügye, őt is hiába kértem, hogy befejezze munkámat. Kántor Lajos ígérete tovább élteti bennem a reményt, hogy a Magyar Elektronikus Könyvtárból letölthető, kötetbe gyűjtött írásokból és megismerésre mindenkor érdemes, dokumentumokból álló Céh tanulságos története hasznosításra kerül.

Mózes Huba a Helikon és az erdélyi Szépmíves Céhről írott egyik szűkszavú írásában, a valóság teljes mellőzésével szült félmondatában, hogy senkit se bántson, így indokolja a Céh csődjét: „...a társadalmi átalakulás akkori körülményei nem kedveztek a Kós Károly-i modell alkalmazásának.” Pedig az akkori közélet várakozásokkal és csalódásokkal telített időszakában elsikkadt hagyomány folytatásának körülményeit az apolitikus szemlélő is a népszolgálatról sűrűn megfélekedező, főként egyéni érdekeikért a visszataszítóan piszkos politikai csatározásoknak tudta, és tapasztalta az erdélyi magyarság közügyeinek kárára.

Összefoglalóként különvéleményes vallomásom

A sok munka között elrepült 1995 nyara. Esténként, amikor hazaértem, nem a televíziót néztem, hanem a feleségem urnáját, s azon „tanakodtunk, hogy menjem, vagy maradjak? Nyugdíjazásom előtt mindig a közszolgálatot tartottam feladatombnak. De rendre elveszítettem családtagjaimat, rokonaimat és unokáim nevelése mindennél fontosabbá vált számomra. Ugyanakkor visszatartott, hogy munkámat, amely a legalázatosabb szolgálat volt, fölöttébb fontosnak és értelmesnek tartottam.

Mi lehet szebb, mint nagy elődeink nyomában járni. Az *Emlékkönyv* összeállításához elolvastam és kijegyzeteltem mindent, ami az Erdélyi Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh történetében fontosnak tartottam. Izgalommal figyeltem, mit, hogyan tervezett és vitt véghez Kós Károly, hogy megnyerje az olvasókat az akkoriban is elengedhetetlenül szükséges erdélyi könyvkiadás támogatására. Az Emlékkönyvem kiadásának ötletét is tőle kaptam, hiszen rendszeresen megjelentetett ilyen, a Céh munkáját ismertető beszámoló köteteket. A Tabéry Géza által írt olvasmányos beszámolója megvolt a könyvtáramban. Az *Aranykönyvet*, amelybe 28 000 magyarországi előfizető nevét közölte, Kiss Jenőnél lapoztam végig, ámulva azon,

ahogyan a rangos nagy nevek mellett számos egyszerű iparos, vasutas és sokféle munkás neve sorakozik a Céh nagyszerű szervezőjének lelkesítő köszönetnyilvánítása után. Amikor 1979-ben megvásároltam Marosi Ildikó: A Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája című köteteit és beleolvastam a különféle levelekbe és a helikoni találkozók jegyzőkönyvébe, nem gondoltam, hogy valamikor is hasznát veszem. Ámulattal olvastam újra a Céh újraalakulásakor, akár egy tankönyvet. Érdekelt a Céhet kívülről bírálók véleménye, ezért előszedtem Gaál Gábor és mások írásait is, hogy megközelítőleg teljes képet nyújtsak olvasóinknak a Céh fogadtatásáról és működéséről. Kerestem az ellenvéleményeket, a hibákat, azokból okulhat igazán az ember. Felkaptam a fejem a Kacsó Sándor indította Hasznos Könyvtár rövid történetén: a Helikon erkölcsi támogatásával tizenhét füzet vagy kiskönyv kiadásáig jutott. Anyagi támogatás nélkül eleink sem mentek sokra.

Újraalakult Céhünk élete is az anyagiaktól függött. Nyilvánvalóvá vált, hogy az induláshoz szükséges tőke hiányában, csak az alapító és pártoló tagjaink befizetéseiből kapott pénzből nem sokra megyünk. Hitelre vagy vissza nem térítendő támogatásra lett volna szükségünk. Miután nyomdába adtam hat kötetből álló első sorozatunkat,³⁵ kiderült, hogy a nyomtatáshoz húsz millió lejre lett volna szükségünk. Szöcs Géza révén számíthattunk az RMDSZ támogatására és anyaországi adományokra. Nem avattak be, nem is nagyon érdekelt, hogy miféle más anyagi lehetőségekkel számolhattunk. A Céh elnöke az anyagiak intézését szakemberre bízta, feltételeztem, hogy bizonyos befektetésekkel már rendelkeztek. (A Mátyás király utcai épületre, a Fürdő utcai valamint a Sétatéri katolikus házban megnyílt székhelyünkre és más általam nem ismert befektetésre gondolok.)

A Glória nyomda jövedelmezőségét nem kockáztathatta a Céh hat kötetből álló első sorozata nyomtatásának hitelezésével. Ha ekkor az RMDSZ vezetői belátták volna, hogy a Céh megmaradása közügy, nőtt volna a könyvkiadásunk iránti bizalom, talán hitelt is kaptunk volna. De a Kolozsváron alakult és már a választáskor marosvásárhelyi vezetést támogató politikusok segítségével áttelepített Erdélyi Könyves Céh, amelynek nevét magam javasoltam, mellőzte hagyományápolás szempontjából fontos Céhünket. A régi és nyilván anyaországi segítséggel alakított új erdélyi magánkiadók a maguk pecsenyéjét sütögették. Vezetőik magukat gondolták megváltónknak, szentek ők, akiknek akár az Egyetem utcából elköltöztetett szoborcsoporthoz alakjai, mind „maguk felé hajlik a kezük”. A nyilvánvaló mellőzést Szöcs Géza egyik az Erdélyi Lap- és Könyvkiadó segítségével kiadott könyvünk utolsó oldalán nyíltan kimondta, hogy ez a kiadvány is az akarnokok ellenében, nem segítségükkel, hanem akadályoztatásuk ellenére jelent meg. Egyedül a zsoboki tanárkorában riportommal népszerűsített Kötő Jóskát sikerült belátásra bírnom a vezetők közül, amikor aláírta egyik tagtoborzó körlevelünket.

Bíztam abban, hogy a hitel nem marad el, hiszen távlatilag mindenképpen kifizetődő vállalkozásnak indultunk. Kós Károly mindössze kétszáz támogatóval indította a könyvkiadást, de a háttérben olyan jeles és vagyonos emberek álltak, mint Bánffy Miklós, Kemény János és mások. A Céh betéti társaságként indult egy millió lej alaptőkével. Csupán húsz darab, érdeklődő magánembereknél elhelyezett részjegy ára négy millió lejt ért, tehát volt mivel indulni, már az első szerző regényéért (Makkai Sándor: Ördögszekér) honoráriumot kapott. Az induláshoz az kellett, hogy a nyomdatulajdonos elfogadja biztosítékként a Kós Károly által aláírt adóslevelet, amit később összetéphettek, amikor a Céh anyagi ügyei biztos, becsületes és kiszámítható módon haladtak. Kós Károly sikeresen megküzdött a jobbról és balról támadókkal. Báró Bánffy Ferenchez írott levelei tanúskodnak erről. Arról panaszkodott, hogy hétesztendeje minden kezdeményezését megtámadták függetlensége miatt, és nem áttalottak zsidókérdést, felekezeti gyűlölet belekeverni bojkottálásra biztató felhívásaikba.

Milyen furcsa, hogy valami hasonló történt velünk is, akik az első helikoni találkozó szellemében a romániai magyar kisebbség jövője érdekében a kulturális élet törekvéseire kívántuk

helyezni tevékenységünk súlypontját, a népnevelést az irodalom és művészet kérdéseit egyenrangúnak gondoltuk a politikai célokkal. Az is figyelemreméltó, hogy Kós Károly is a Céh indulása után, a nehézségek és akadályoztatások miatt, újraalakulásról beszélt.

Nem szeretném az a látszatot kelteni, hogy a Céh lábra állításáért semmit sem kaptam. Nem kaptam ugyan fizetést, adományt, díjat, vagy kitüntetést, csak az elvégzett munka örömét és megbecsülést, de csakis azoktól, akik ismertek, akik bíztak bennem. Kedves emlékként őrzöm munkatársam köszönőlevelét.³⁶ És kaptam minden mást, amit nem pénzzel mérnek. Ennél többre nem számítottam. Esetleg némi megértésre azért, hogy távozásom után, rajtam kívül álló okokból megkezdett munkám félbe maradt. Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen. A fiatalok, akiket helyembe állítottam, nem érthették be a „dicsőséggel”, amit közügyeink intézői amúgy is elfelejtettek csepegtetni legalább, nekik munkára volt szükségük, amiből megélhetőségüket biztosíthatták. A héttagú hivatal szétszéledt. Az utánuk következők, ideig-óráig dobantónak használva a Céh ügyeinek közmunkában való végzését, enyhén szólva felelőtlenül dolgoztak. Amikor nem találták benne a maguk hasznát, továbbálltak.

Meggyőződésem, hogy a mi Céhünk a politika áldozatául esett. Már amennyiben politikának nevezhetjük az RMDSZ vezetőinek áldatlan torzsalkodását. Kívülállóként látnom kellett, hogy az erdélyi magyarság politikai képviselőinek a bukaresti, kolozsvári és marosvásárhelyi csoportjai közötti, a kívülről kapott anyagiak megkaparintásáért folytatott küzdelmében, a tagság bábszerepre kényszerítésével, a népművelés támogatásáról, enyhén szólva, némileg megfeledkeztek.

Nem lehet igaz az, hogy Kós Károly nélkül jövőtlen az ESZC. Az újraalakuláskor nem akadt közöttünk olyan, aki Kós Károly elszántságával és kitartásával irányította volna jobb sorsra érdemes egyesületünket. Szöcs Géza dicséretre méltó kezdeményezése az anyagiak posványában lebegve visszatetszést keltett.

Ez a nyereség-mentes vállalkozás nagyobb figyelmet érdemelt volna 1990-ben, ma és nagyobb figyelmet érdemelne a jövőben is. Mert az ESZC egyike azon hagyományainknak, amelyre nagy szüksége van és lesz az erdélyi magyarságnak, ha megmaradásának valóságos feltételeit végiggondoljuk. Olyan kezdeményezés ez, amely nemcsak a szellemieket tekintően hasznos, hanem anyagiakban is kifizetődő. Mert, ha nincs is Kós Károlyunk, a dolgok ismétlődésének rendjéből eredően a Céh hagyományainak hasznosításával folyamatosan előbbre léphet

Az Erdélyi Szépmíves Céh ismételt újraindítását továbbra is igenelnünk és támogatnunk kell, hiszen olyan hagyományt követő vállalkozás, amelyből az erdélyi magyarság csakis nyerhet. Az eleink által ebben felhalmozott erkölcsi haszon anyagilag is kiaknázható, és olyan vállalkozássá nőheti ki magát, amelynek haszonélvezője végül is az erdélyi magyarság kell, hogy legyen és lesz is bizonyára, hiszen kulturális és civilizációs lemaradásunk megszüntetésében könyveink segítsége nélkül nem sokra megyünk. És miközben magunkra gondolunk, adhatunk is valamit, valami egészen sajátosat a világnak, amelynek megbecsülését a magunk erejéből kell elérnünk az elkövetkező talán javuló jövőben is.

Jegyzetek:

1. Ezt elősegítendő átadtam Erdélyi Szépmíves Céh 1924-1944, 1990-1995 Emlékkönyvem (Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest, MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>) kéziratát és a magyarországi dr. Sohár István, valamint fia gyűjteményéből kapott és minden más általam gyűjtött és megőrzött másképanyagot, valamint levelezésemből a hasznosíthatót, abban a reményben Kántor Lajosnak, hogy alkalomadtán a Céhről teljesebb és gazdagabban, hagyományainkhoz méltóbb köntösben, gazdagon illusztrált kötetet szerkeszthessen. Számos dokumentum közül figyelemre méltó: Tabéry Géza 1930. Emlékkönyv. Erdélyi Szépmíves Céh, Kolozsvár. (IV. sorozat, 18.), Mózes Huba. Az Erdélyi

Szépmíves Céh és a Helikon indulásának dokumentumaiból. 1924–1928. Erdélyi Szépmíves Céh, Kolozsvár. (Az Erdélyi Szépmíves Céh füzetek - 1, 1992.)

2. Mikó Imre Az erdélyi magyarság sorsa a világháború után
http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf3487.pdf

3. Tibori szabó Zoltán, Újvári Mária: A kolozsvári Minerva története és bibliográfiája (1920-1948)

4. Sohár Béla: Az Erdélyi Szépmíves Céh által tagjai részére juttatott illetménykönyvek néhány problémája - Ághegy folyóirat, 33-34 szám, 4545-4563 oldal

5. Uo.

6. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest, MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>

7. Uo.

8. Vita Zsigmond: Az Erdélyi Szépmíves Céh könyvsorozata, 1925-1944, és Marosi Ildikó: A helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája (1924-1944), Kritérium Könyvkiadó, Bukarest, 1979, második kötetének függelékében 302-312 oldal

9. Marosi Ildikó: A Helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája (1924-1944) című könyve első kötetének előszavából: „A Szépmíves Céh húszéves kiadói mérlege műfajonként nagyon nagy eltéréseket mutat, ami valószínű a kor általános olvasói elvárásaival is magyarázható. A Céhnél megjelent 66 regény, 22 verskötet, 19 novellaskötet, antológia, úti kép, 16 tanulmány-, visszaemlékezés-kötet, 6 színmű, 1 népmese gyűjtemény, 1 tájszótár.”

Dr. Sohár István magyarországi könyvgyűjtő részletes számításai szerint: „A VI. sorozatból a 72. sorszámú kiadvány hiányzik. Abból a körülményből azonban, hogy a 71. sorszámú kiadványnak a sorozatszám VII/15-16. és a 73. Sorszámú könyv sorozatszám VI/17-18., arra kell következtetni, hogy a sorszámozásnál tévedés történt és 72. sorszám alatt könyv nem jelent meg. A VII. sorozatból a 82. sorszámú ugyancsak hiányzik, azonban a 81. sorszámú kiadvány sorozatszám VII/11., a 83. sorszámú kiadvány pedig VII/12-13., s így minden valószínűség szerint 82. sorszámú kiadvány szintén nem jelent meg. A VIII. sorozatban VIII/1-2. szám alatt 87. sorszámmal jelent meg az első kiadvány, holott a VII/23-24. sorozatszámú kiadvány sorszáma ugyancsak 87. volt. Eszerint két kiadvány is szerepel 87. sorszámmal jelölve. Amint ezekből kitűnik, a 164 sorszám alatt megjelent XIV sorozat összesen 163 könyvet tartalmazott. Említettük azonban már, hogy Budapesten a Genius könyvkiadó vállalat kiadásában 1934. évben megjelent két kötetben Makkai Sándornak a Sárga vihar című regénye ugyanolyan félpergamen kötésben, mint a Szépmíves Céh abban az időszakban megjelent kiadványai. A Szépmíves Céh pártoló tagjai ezeket is illetménykéntként megkapták, de ezek a könyvek sorszámozva nincsenek, sem az 1934. évi VII. vagy VIII. sorozatban nem szerepelnek. Így ténylegesen a teljes sorozat 165 kötetből állott.

Az Erdélyi Helikon magyarországi barátai részére készült és 1937. évben kiadott Aranykönyv az Erdélyi Szépmíves Céh által kiadott sorozathoz tartozónak említi ugyan Szántó György Aranyágacska és Makkai Sándor Holt tenger című könyvét is. Ez azonban tévedés, mert azok a Szépmíves Céh által kiadott sorozatban nem jelentek meg.

Az Erdélyi Szépmíves Céh kiadásában így módon 21 év alatt összesen 53, döntő többségében élő erdélyi magyar író 136 műve jelent meg, 165 díszes kiállítású, jó papírra, kitűnően olvasható élénk fekete festékekkel nyomott kötetben. Megemlíthetjük még, hogy Kolozsvárott 1935. évben a kiadó megjelölése nélkül, az Erdélyi Szépmíves Céh által kiadott félpergamen kötésű kiadványokkal azonos kötésben megjelent egy fametszet sorozat. A szerzőjét Béla Gy. Szabóként említi, a megjelenési helyet „Claudiopoli”-ként tünteti fel. Címe: Liber Misericordiae. Ex libris-szel, sor- vagy sorozatszámozással ellátva és számozva nincsen. Arra nincs adat, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh pártoló tagjai illetménykéntként megkapták volna.

(íj.) Sohár István magyarországi könyvgyűjtő fia felhívta a figyelmem arra, hogy az Erdélyi Szépmíves 1931. éves kalendáriumában új kiadványsorozatot ígért olvasóinak Erdélyi városok és vidékek címmel. „Az Erdélyi Szépmíves Céh támaszkodva műpártolóinak, előfizetőinek és olvasóinak bizalmára, és annak a sikernek ösztönzésére, amely kiadványainak hírére jóval Erdély határain túl vitte, igyekszik kiadói programját kiszélesíteni. Folyóiratának, az Erdélyi Helikonnak immár diadalmas „beérkezése” után, közelebbi kiadói terve egy esszé- vagy portré-sorozat kiadása, amely Erdély magyar városairól és vidékeiről élvezetes, színes, Erdély legjobb szépíróinak tollával megrajzolt képeket fog adni. Ezeknek az esszéknek illusztrálására Erdély legjobb grafikusait kérte fel.... Erdélyi városképek (Kolozsvár, Enyed, Nagyvárada, Marosvásárhely, Brassó), ill. Kolozsvár.

Ez a könyv, Erdélyi köszöntő címmel, amelyhez a következő ismertetést olvashattuk: „Ebből a könyvből kizárólag bibliofil kiadású, sorszámmal ellátott példányok készültek. Ez az 1133. számú, géppel számozott

példány. Lapszámozáson belül Kós Károly 9 egész oldalas linómetszetével. Kiadói, festett, illusztrált halinakötésben, eredeti hártypapír védőborítóval. (Bp.), 1938. (Révai ny.). 118 p., 1 sztl. lev.” A könyvben Bánffy Miklós, Dsida Jenő, Kós Károly, Makkai Sándor, Nyíró József, Tamási Áron aláírása volt olvasható, amiből következik, hogy szorosan kötődik az ESZC-hez. Az Erdélyi városképek c. könyvet a Révai - vélhetően az ESZC-től függetlenül is - megjelentette. (Sohár Béla: Az Erdélyi Szépmíves Céh által tagjai részére juttatott illetménykönyvek néhány problémája - Ághegy folyóirat, 33-34 szám, 4545-4563 oldal)

10. Marosi Ildikó: A helikon és az Erdélyi Szépmíves Céh levelesládája (1924-1944, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979 ; Mózes Huba 90 éve alakult az Erdélyi Szépmíves Céh - Kolozsvár 1000 éve A 2000. október 13-14-én rendezett konferencia előadásai. Erdélyi Múzeum Egyesület, Magyar Közművelődési Egyesület;

11. Tibori szabó Zoltán, Újvári Mária: A kolozsvári Minerva története és bibliográfiája (1920-1948), 103. oldal.

12. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest, <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>, 190-192 oldal

13. A Céh alakulására a színpadi elnöki asztal mellett Kiss Jenő neves költőnk, a régi ESZC szerkesztője, az Erdélyi Helikon írói munkaközösségének az országban maradt utolsó élő tagja és Szócs Géza, az újralakítás ötletének kigondolója foglalt helyet. Mindketten ráérősen beszéltek a Céh hagyományairól, az újralakulás szükségességéről, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy megvárjuk az elnökségbe meghívott, a bukaresti repülő késése miatt hiányzó Domokos Gézát, a Kriterion Könyvkiadó akkori igazgatóját. Érkezésekor számos felszólalóval folyt a vita. Az igenlők mellett konzervatívok is akadtak: „Minek nekünk új könyvkiadó, amikor ott van a kipróbált Kriterion?” Egyesek úgy tüntették fel a dolgot, mintha a Kriterion ellenében alakulna újra az ESZC. Szócs Géza ennek ellenkezőjét hangsúlyozta már a Domokos Gézára való várakozás óráiban. Győztek az újat akarók, akik közül a külföldről hazaérkezett és menedzsmenttudását sejtető Koszta István és a hosszú ideig az antikvárium könyvellőreként, majd a kolozsvári könyvlerakatban dolgozó Keresztes Zoltán tűnt a jelenlévők számára hozzáértő ügyintézőnek. Koszta István a gyakorlati teendőket vázolta. Keresztes Zoltán felszólalása után végig állva maradt, hogy ilyenformán beleszólásra készen legyen. Az elhúzóditó vitát Bálint Júlia színpadra lépése szakította meg, aki önként ajánlkozott az alapító tagsággal járó összeg összegyűjtésére. A közösen megállapított egyénenkénti összeg háromezer lej volt. A jegyzőkönyvvezetők üresen hagyott asztalánál rögtön megkezdte a gyűjtést. A feliratkozók lelkesedését nagyban növelte, hogy Csiha Kálmán református püspök példamutatón tízezer lejjel iratkozott fel.

Az alakulás utáni napokban Koszta István erélyesen látott a szervezéshez, de már az első megbeszélésünkön Keresztes Zoltán kirohant ellene munkamódszerét elítélő minősítésekkel. Koszta ekkor összecsomagolta irományait, és táskaszámítógépét kézbe kapva továbbállt. Csíkszeredában tette magát hasznossá lapkiadást beindító munkájával. Szócs Géza és Kiss Jenő engem is meghívott a vezetőségbe, amelynek kialakításában a hangadó Keresztes Zoltán és Bálint Júlia voltak. Az ülésen, amit a Pavlov (Fürdő) utcai RMDSZ székházzal átellenbeli tömbház első emeleti lakásában tartottuk, elnökségből, gondnoki testületből, ellenőrzőbizottságból és szerkesztőbizottságból álló vezetőséget alakítottunk. A Szabadság napilapban való közzétételére a névsor Keresztes Zoltán és Bálint Júlia elnökségi tagok vitték, ahol önkényesen megváltoztatták. A nyilvánosságra került névsornak nem tulajdonítottunk fontosságot. Bevett szokás volt akkoriban, hogy a különféle elnökségekbe, a fontosabb közügyekkel kapcsolatos nyilatkozatok aláíróinak sorába olyan közismert és köztiszteltetben állókat is feltüntetnek, akik később ezt hallgatólagosan elismerték. (Lásd a rendszerváltozás kezdeteikor sietve született felhívásokat.) A továbbiakban Keresztes Zoltán alelnöki, majd rövidesen felvett ügyvezető elnöki címmel megkezdte a Céh bejegyzésével járó formaiságok intézését. Napi gondjaink között a legfontosabbak: bankszámlát és irodát nyitni. A gondnoki testület tagjaként, minden ülésünkön szorgalmaztam az összegyűjtött adományok elszámolását, mert az önkéntes pénztáros, akinek labilis pénzkezelési szokása köztudomású volt és erről kölcsönzőjeként magam is meggyőződtem hetekig késlekedett. Kitámadással védekezve az akkoriban szokásos módon sértegetett. A bankbejegyzéstől ezért távolt tartottam magam, és elleneztem azt is, hogy ügyeinket csoportba verődve intézzük, mert kiderült, hogy az elnökség tagjai a Céh ügyintézésével összekeverve a magyar-örmény szervezet gondjait is magukra vállalják. Székhelyért csoportosan bolyongtunk a városban, és kiderült, hogy elsősorban az örmény egyesület igényeinek megfelelőt keresünk. Lassanként kimaradtam az ilyenformán eredménytelen ügyintézésből.

Lásd Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest, <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>; Tar Károly: Faragott fájdalom: Elrománosításunk naplója / Tar Károly Kolozsvár: NIS Kiadó, 1995; Tar Károly: Voltam - Harmadik könyv. - Ezer kilométerekkel - kéziratban.

14. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest, <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>, 196-197 oldal

15. Uo. 206 oldal

16. Uo. 214-215 oldal

17. Mózes Huba: Az Erdélyi Szépmíves Céh és a Helikon indulásának dokumentumaiból, 1914-1928. Az Erdélyi Szépmíves Céh füzetek- 1. Erdélyi Híradó Lap- és könyvkiadó. Készült a Glória nyomdában, Kolozsvárt, 1992. És Mózes Huba: Az Erdélyi Helikon és a Nyugat - www.forrasfolyoirat.hu/0909/mozes.pdf

18. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest. MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926/> 236 oldal

19. Németh Júlia: Újjáalakulás vagy folytatás? Szabadság, 1990. november 27; Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh, Szabadság 1991. május 31. És az azonos című, a Céhet a hivatalos bejegyzések bemutató külön oldalon, Szabadság, 1991. június 7.

20. Uo.

21. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest. MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926/> Az ESZC levele. 199 oldal

22. Uo.

23. Uo. 221

24. Mózes Huba: Az Erdélyi Helikon és a Nyugat www.forrasfolyoirat.hu/0909/mozes.pdf

25. Tar Károly: Erdélyi Szépmíves Céh - Emlékkönyv - 1924-1944 -- 1990-1995. Ághegy Könyvek, Közdok. Budapest. MEK: <http://mek.oszk.hu/01900/01926/>, 221-22 oldal

26. Uo. 222-223

27. Uo.

28. Uo. „Kérjük, hogy az RMDSZ mellett alakult és ezután alakulandó ESZC fiókszervezetek és kirendeltségek, válasszanak vezetőséget maguknak (elnök, titkár, pénztáros), ezt és tagságuk névsorát közöljék az ESZC-vel, s a 86/1991-es bírósági határozat és szabályzat alapján kezdjék meg működésüket: írják össze az alapító, pártoló és füzet-előfizető tagokat, a begyűjtött összeget pedig sürgősen juttassák el a Céh címére.

29. Uo. 231

30. Uo. 239

31. Uo. 224-225

32. Uo. 222 - Eszényi Noémi, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Erdélyből toborzott évfolyamán végzett 1994-ben. Társait a főiskola rektora és az a székelység elől Kolozsvárról menekült Varró János író, szerkesztő és egyetemi tanár kérésére indítottam a Főiskolára. Hazatérve nem taníthattak, mert a román állam nem ismerte el diplomájukat. Eszényi Noémi frissen szerzett tudásával, irodalmi érdeklődésével, kitűnő szervezési képességgel rendelkezett a Céh ügyeinek vezetésére. Munkáját eredményesen végezte Svédországba távozásom után is. Mind a hét betanított munkatársamat, közös megegyezéssel kialakított juttatást biztosító, elnöki aláírással és pecséttel ellátott munkaszerződéssel hagytam ott, ezzel biztosítva munkám folytatását. Egy-két hónapig fizetés nélkül dolgoztak mielőtt végleg elhagyták a Céh irodáját.

33. Uo. 227

34. Levélváltás Wass Alberttel:

Tisztelt Wass Albert! Alig negyedórája fejeztem be az Erdélyi Szépmíves Céh új Emlékkönyvének összeállítását és máris befejezetlennek, csonkának érzem. Hiányzik belőle Wass Albert visszaemlékezése, üdvözlője, biztatása. Az, aki Amerikában is képes volt Szépmíves Céhet alapítani, tudom, lélekben velünk van és lesz örökké. Ezért kérem, gondoljon reánk, írjon nekünk valamit az újraalakult, újraindított Erdélyi Szépmíves Céhnek első Emlékkönyvébe, amelyet első könyvsorozatunk végén, az esztendő utolsó hónapjában szándékozunk napvilágra segíteni.

Céhünk Szócs Géza kezdeményezéséből 1990 őszén indult egy olyan napon, amikor alakuló gyűlésünk végén maga Tom Lantos lépett a Kolozsvári Magyar Színház színpadára. Akkor azt kérdeztem író-társamtól, Szócs Gézától: Kós Károlyod van-e? Költői kérdés volt. Nem vártam rá rögtön választ. De az eltelt néhány évben sajnos rájöttünk, hogy egyetlen Kós Károly sincs közöttünk. Gézát elragadta a politika, engem a rágalmazás kényszerített kispadra. Az idén azonban látva a Céh romlását, hiszen hozzá nem értők, kalandorok kezébe került, akik pénzre, címre vágytak, s az irodalomhoz semmi közük - újra előálltam és fél éves szervezőmunkával, immár elmondhatom, hogy rendbe tettem a nyilvántartást, fiókszervezeteket alakítottam szerte Erdélyben, és igyekszem külföldön is barátokat szerezni. 1991 januárjában rokonlátogatáson Amerikában jártam, leveleimmel sokfelé bekopogtam, de nem elég sok helyre ahhoz, hogy máig tapintható jele volna az amerikai magyarok együttérzé-

sének. Hazatérve magam jelentettem be és tettem hivatalossá a Céhét, amely nem könyvkiadó, hanem irodalom-pártoló szervezet, amely mivel nem hoz hasznót, adót nem fizet. Könyveinket az Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó adja ki, amelynek felelős vezetője Szőcs Géza. Magyarországi segítséggel élünk és eddig három könyvet jelentettünk meg: Kós Károly: Az országépítő, Kiss Jenő: Ihatka messze van, és Tar Károly: Bög Viola Társság. Most adtam nyomdába Bánffy Miklós trilógiáját. Ezután Reményik összes versei következnek, majd az Emlékkönyv, amit a Céh történetének ismertetése végett magam állítottam össze. A következő sorozat is csak 6-8 könyvből áll majd. Ebből három-négy a régi Céh íróinak munkáiból, a többi a mai erdélyi írók munkái.

Eddig tagjaink száma több mint 1600. Sajnos, egy sem tehetős ember, mint annak idején, amikor 100-200 mecénás eltarthatta a Céhét. Éppen ezért hoztam össze az Emlékkönyvet, hogy Magyarországra és a nyugati országokra is kiterjesszük toborzó munkánkat. 1940 előtt a Céhnek huszonnyolcezer magyarországi tagja volt. Most intézmények (egyházi közösségek, iskolák, könyvtárak, klubok, irodalmi körök, alapítványok stb.) jelentkezését várjuk. Dísztagjaink között szerepel Göncz Árpád, Csoóri Sándor, Sütő András, Kányádi Sándor, Habsburg Ottó stb. Megdöbbenéssel vettem észre, hogy Wass Albert hiányzik a névsorból. Kiss Jenő, aki rokonom, úgy tudja, hogy ő az egyedüli élő Helikonos.

Azt mondják, hogy akinek halálhírét költik, sokáig él! Adja a Fennvaló! Kérem, fogadja el tiszteletbeli alapítótagsági okiratunkat. Ezt az oklevelet a Céh hagyományainak megfelelően évekkel ezelőtt elkészítettem, de csak most sikerült kihoznom Szőcs Géza anyagi támogatásával. Második kérésem a következő: Melyik könyvét szeretné viszontlátni Céhünk kiadásában? Tudom, hogy csaknem minden könyvének témája Erdélyhez kötődik, kérem, könnyítse meg választásunkat. Válaszát várva, jó egészséget kívánva, tisztelettel köszöntöm Szőcs Géza elnökünk és Kiss Jenő tiszteletbeli elnökünk nevében is. Kolozsvár, 1995. május 20. Az ESZC intézője

Tisztelt Wass Albert!

Nagy örömünkre írásod megérkezett. Hálásan köszönjük. Már kiszedtük és elhelyeztük Emlékkönyvünkben. A helyi lap, amelynek a változáskor a Szabadság nevet adtuk (inkább a Kolozsvári Híradó vagy valami hasonló nevet kellett volna adnunk, hogy városunk magyar neve megmaradjon), valószínűleg lehozza, még mielőtt könyvünk a jövő év elején megjelenik. Az első könyvsorozat befejezését csupán anyagi gondjaink akadályozzák...

„mint bükkerdőn a névtelen varázs,
mikor deresre sápadt már az ősz
és hervadás jön, őszi hervadás.”

Hulló levelek című versedben írtad 1927-ben ezeket a sorokat. Fájdalmas élet a miénk. Akkor is, most is ugyan-ezt érezzük, de mostani írásod mégis biztatás: hinnünk és remélnünk kell. A hiányzó Kós Károly helyett fél év alatt rendbe szedtük a Céh dolgait, egyre-másra alakulnak fiókszervezeteink, a panaszokat orvosoltuk, a pénzzel elszámoltunk, szerkesztőséget alakítottunk és a küszöbön álló országos közgyűléssel vezetőséget választunk. „A mór megtette kötelességét...” Mivel minden hozzátartozóm meghalt - szüleim, fiam, feleségem -, egyetlen lányomhoz igyekszem Svédországba, Benjamin unokám nevelését vállaltam, de tervem, hogy onnan szervezem a Céh külföldi fiókszervezeteit. Stockholmban, Malmöben, Münchenben, Passauban, Ulmban stb. alakulnak ilyen fiókok. Amerikában Montrealban, Torontóban, Atlantában, New Yorkban is. Kérlek, add át idevágó tapasztalataidat, segítőtársaid címét stb.

Múltkori levelemben kértem, hogy jelöld meg, melyik könyved megjelenését tartod fontosnak II. sorozatunkban?! Továbbá sürgősen szükségünk lenne fényképedre. Az Emlékkönyvbe életrajzi adatokat is beiktattam, onnan hiányzik a fotód.

Még egy kérésem van: beleegyezésed kérem ahhoz, hogy közgyűlésünkön Kiss Jenő mellett az Erdélyi Szépírók Céh tiszteletbeli elnökéül javasoljunk. Soraidat, írásodat számosan örömmel vették, szereplésed a Duna tévében emlékezetes.

Írásod másolatát elvittem Kiss Jenő bátyámnak, akihez nemcsak a Céh ügye, hanem rokoni szálak is kapcsolnak. Levelét mellékelem. Egészséget, munkabírást kívánva, emlékezetedbe idézem, hogy „a vénember nem öregember” és szellemi jelenlétedre most is nagy szükségünk van sziszifuszi küzdelmeinkben.

Kolozsvár, 1995. október 10. Tisztelettel üdvözlöl: az intéző

Wass Albert Emlékkönyvbe kért írása:

Csak az nem vész el, ami örökkévaló

Ezeresztendő történelmünk sok viharában megtanulhattuk már, hogy minden elveszhet: vagyon, család, élet, még a föld is kifordulhat lábunk alól, s kegyetlen sorsunk jeges lejtőjén világrészek távolába sodródhatnak. Mindent elveszíthetünk, csak egyet nem: azt, ami örökkévaló.

De mi lehet örökkévaló ebben a villámgyorsan változó világban? Az emberi lélek s mindaz, amit ez a szó magába foglal. Ezt még a világégek szörnyűségei se tudják kiirtani belőlünk. Mert a lélek örökkévaló. Nincs se helyhez, se időhöz kötve. Elpusztíthatatlan. Mert a lélek: Isten tükröződése bennünk, emberekben. Ez azt jelenti, hogy a Nagy Alkotó, Világ és Élet Teremtője és Ura belénk tükrözte saját képmását s ennél fogva örökösei lettünk annak a lelki és szellemi örökéletnek, ami úgy ezen a világon és még ezen túl is az egyetlen élő örökkévalóság!

Krisztus urunkat latrok kínozták, és latrok gyilkolták meg és mégis örökkévaló és örökértékű minden szava, amit kimondott. Ezt az örökkévalóságot nem irthatja ki semmiféle hatalom. A mi erdélyi magyar örökségünk is hasonló ehhez s ennek tudatát hordozzuk magunkban, lelkünkbe zárva s ez a tudat végzi bennünk a „csoda dolgokat”.

Ezek a gondolatok rezzentek meg bennem, amikor hírt vettem az Erdélyi Szépmíves Céh újjászületésének. A lélek él, mert Isten képét tükrözi még mindig. Szent örökséget őriz magában. S ennek a léleknek üzenem: legyetek továbbra is hűségesek ahhoz, mely bennetek él és világítja előttek az utat. Egy pillanatra se feledjétek el, hogy mindannyian, kik ebben a szövetségben vagytok, Isten tükröződését hordozátok magatokban. Legyetek tehát mindig hűségesek ehhez a lelki tükörképhez, mert ebben van az örök élet ígérete Erdély magyarjai számára. Gondozzátok tehát hűséges szívvel és igaz szeretettel, amíg csak éltek és még azután is! Az Úristen kegyelme és bátorító ereje legyen tivéletek minden időben. Wass Albert

Kedves Károly Öcsém!

Hálás szívvel köszönöm az oklevelet, amit nem érdemeltem meg ugyan, de őrizni fogom, amíg csak élek, ami remélhetőleg nem tart sokáig. Nem jó megvénülni.

Küzdelmeidhez Isten segítségét kérem. Ő velünk volt eddig is, Veletek lesz ezután is!

Fényképekkel egy kis bajom van. Kevés akad. De itt küldök egyet, öt évvel ezelőtt készült, a magyar követség megbízottja (jó zsidó neve van) átad egy „arany érmet” abban a reményben, hogy ez befogja a számat. Ebben azonban csalódott az ártatlan.

Ami a könyveket illeti, azoknak minden „jogát” átadtam a rólam elnevezett alapítványnak, mely traktorokat küld székelőföldre. Minden még megmaradt pénzem is arra ment. Ha „templom egere” nem is lettem, „templom patkányának” még beillenek.

Hogy mit lehetne kiadni tőlem? Politikai okok miatt csak kettő jöhet számításba: Erdők Könyve, vagy A költő és a macska (elbeszélések). Ne törődjétek a copyrighttal, azt elintézem.

Küzdelmeitekben természetesen veletek vagyok és leszek, amíg élek, és azután is. A többi jókívánsággal már baj van. Ebben az évben többet öregedtem, mint azelőtt tíz év során. Írásomon, sajnos, meg is látszik.

Szeretettel köszönt:

Ui. A másik kettő a képen tábornok fiam, Huba, született Kolozsvárt, és a felesége. Kivághatod őket, ha szükséges. 1995 nov. 1. Wass Albert sk.

35. Az újjáalakult Erdélyi Szépmíves Céh könyvsorozata.

I. sorozat

1. Kós Károly: Az országépítő. Az ESZC-nél 1934-ben megjelent kétkötetes történeti regény hasonló kiadása egy kötetben, 280 o., készült a kolozsvári Glória nyomdában, kötés: Vura József kisiparos. (Elfogyott.)

2. Kiss Jenő: Ithaka messze van. Vallomás helyett krónika. Megjelent 13 ív terjedelemben, A5 méretben, 1992-ben a Glória nyomdában. 215+VIII o., kötve és fűzve.

3. Tar Károly: Bög Viola Társaság. Három utazás regénye. A nyomdai munkálatokat a kolozsvári Misztótfalusi Sajtóközpont végezte 1995-ben. 216+VIII o. 1000 példány fűzve. 2000 példány kötési munkálatait a kolozsvári Glória nyomda végezte.

4. Reményik Sándor: Válogatott munkák. (Nyomdában.)

5. Bánffy Miklós: Erdélyi történet. Az ESZC-nél 1934-ben, 1937-ben és 1940-ben megjelent öt kötetes regény újrakiadása egy kötetben, 848 o. (Nyomás alatt.) A kötet mellékletében összegyűjtöttük Bánffy Miklósnak a régi Erdélyi Szépmíves Céh könyveiből vett illusztrációit.

6. Emlékkönyv. Az Erdélyi Szépmíves Céh 1924-1944 és 1990-1995. Összeállította Tar Károly. 13 ív terjedelemben, 70 melléklettel. Fűzve és kötve

II. sorozat

Az 1995-ben választott Igazgatóság által megbízott szerkesztőbizottság alakulása és ajánlása alapján 6-8 könyv, amelynek megközelítőleg fele az ESZC régi sorozatában megjelent művek újrakiadása lesz.

36. Köszönőlevél

A bordó színű kartonlapra ragasztott, a Céh pecsétjével ellátott, dőlt Garamond betűkkel gépelt szöveget, helyettesem Eszényi Enikő és minden munkatársam aláírta. Munkámért senkitől sem vártam köszönetet. Meleg baráti búcsúztatásom meglepetés volt. „Ezúton szeretnék köszönetet mondani munkatársaim és a magam nevében az Erdélyi Szépmíves Céh intézőjének, az írónak és az embernek, Tar Károlynak. Köszönet mindazért, amit a Céh ügyeiért tett, azért az emberközeli hangnemért, amellyel hozzánk szólt, hitért, amit próbált bennünk éltetni, hogy szembenézni tanítson közönnyel és csalódottsággal. Tette mindezt közös ügyünkért, a szép hagyaték őrzéséért, irodalmunk éltetéséért. Mindezt példás módon. Irányítói tevékenységét, tudását, oly módon gyakorolta, hogy öröm volt vele dolgozni. Köszönet mindazért, amit tanulhattunk tőle, hogy megismerhettük szép emberi tartását. Megértésére, kedves humorára éppúgy szükségünk volt, mint komoly céltudatosságára. Egyéniségével többet adott, minthogy meg lehetne köszönni, de mivel szavainkon kívül nem sok gazdagságunk van, vegye szívesen a köszönetet, amit a szó próbál megközelíteni. Sebestyén Zita”

Toldalék

Részletek Emlékirataimból (Tar Károly: Summa - Harmadik könyv- Ezer kilométerekkel - kéziratban és a MEK-en: <http://mek.oszk.hu/12700/12720/>), amelyben a kilencvenes évek politikai hangulatát idézem:

„Kiss Jenő reám bízott kéziratai között találtam egy színjátékot, amely a két világháború közötti erdélyi falu, anyaországból titkon támogatott iskolaépítésének kálváriájáról szól. Nyílt állami támogatásról akkor és a mi időnkben sem beszélhettünk. Megbízható emberek segítségére volt szükség ahhoz, hogy a más államok ügyeibe való be nem avatkozás vádját elkerüljék. A színdarabban a falu arisztokratája kapta az iskolaépítésre szánt pénzt, amit az elszámoltatástól nem tartva, rövid idő alatt, könnyedén elvert. Elkeserítően hasonló módon úszott el sokféle pénz, és másféle anyagi támogatás a rendszerváltásunk utáni időkben is. Nyilatkozatok is megjelentek a korabeli sajtóban arról, hogy a kapott pénz az erdélyi magyarságé. A nagymenők értelmezésében könnyen és cinikusan magukat gondolták az erdélyi magyarok helyébe.

A hármastorzalkodásból végül egy kolozsvári választáskor a marosvásárhelyiek kerültek ki győztesként, kijátszott kártyáikkal a klikkszellemet erősítve mindent vittek. A klikkszellemet azért említtem, mert ehhez társítható az íratlan szabály: nem az ügyszolgálat, hanem a csoportba tartozó személy kiléte a fontos. Szöcs Géza kikerült az RMDSZ vezetőségéből, kezdeményezései, amelyek közül számosat ma is közérdekűnek mondhatunk, nem kaptak támogatást..... Emlékszem a romániai magyar írók nagy lelkesedéssel rendezett rendszerváltás utáni marosvécsi találkozójára. A nagyszerű ebéd után a helyi tisztelt úr jóvoltából a gyülekezeti teremben tanácskoztunk. Kiderült, hogy a megvalósítások terén nincs mit összeszámolnunk irodalmi és művészeti életünkben. Arról folyt a diskurzus, hogy a következő kellemes találkozót hol tartjuk majd. Egy ember akadt, akinek eszébe jutott a lényeg. Kiss János azt kérdezte: Miért? Miért kell, miért érdemes ismét találkozunk? Nem kapott rá feleletet. Szöcs Gézára sem figyelt a zömében vásárhelyi fullajtárokkal tele terem. Rögtön utána kiábrándultan, a nélkül távozott, hogy indokolta volna ezt másféle dolgai elsőbbségével. Amikor szót kaptam és részletesen beszámoltam az Erdélyi Szépmíves Céh újraalakítása utáni küzdelmeinkről, az egész Erdélyt behálózó fiókjaink alakulásáról. Tüntetően kikapcsolták a felszólalásokat rögzítő magnót, Szöcs Géza emberének néztek, tehát nem érdemlem meg a figyelmet. Hiába hangsúlyoztam, hogy a Céh nem egy emberé, hanem mindannyiunkké, hol, ha nem Marosvécsen kellene ezzel behatóan foglalkozni”

„Egy esztendeig fontolgatott döntésem, miszerint unokám(im) nevelésére Svédországba költözöm, nem jelentette eltávolodásomat az Erdélyi Szépmíves Céhtől. Tudatosan úgy építettem fel a Céhet, hogy az távozásom után is működőképes legyen. Féléves munkát vállaltam, ami kilenc hónapig, majd esztendőnél is hosszabbra sikeredett. Megbízólevéllel indultam Svédországba, a Céh Erdélyen és Magyarországon kívüli terjesztését vállaltam, miután Eszényi Noémi személyében vezetőt neveltem, akit hét tagú adminisztráció élén, világos feladatokkal hagytam magam helyett, hogy fiatalos lendületével nálamnál is jobban végezze a Céh jó mederbe terelt ügyintézését. Ennek egyetlen feltétele az volt, hogy fizetett alkalmazottaként dolgozhassanak. Addig ugyanis kérésemre önkéntesként dolgoztak, annak reményében, hogy a Céh beindulásával fizetett álláshoz jutnak. Megbeszéltem a dolgot Gézával. Egy délután, amikor sikerült otthon találunk, külön-külön fogadta munkatársaimat, hogy megegyezzenek havonkénti fizetésükben. Mindenikük kezébe vállalt feladataikat tartalmazó szerződést adtam. Az összeget az akkoriban nálunk használatos valutában, kelet-német márkában, Géza írta, miután aláírásával látta el a szerződést. Azt is megbeszéltem velük, hogy amennyiben valamilyen okból elmaradna a fizetésük, akkor szerződés alapján a begyűjtött adományokból és tagdíjakból részesedjenek a pénztáros által ismert szabályoknak megfelelő elszámolással.

- Nyugodt lelkiismerettel távozhatok - mondtam Gézának, amikor a szerződéskötés szükségességét magyaráztam. Fel sem vetődött, hogy a szerződések betartása miatt anyagi gondjai megnövekedtek volna. Távozásom körülményeit megbeszélve az is szóba került, hogy addigi munkámért, az innen-onnan szóban és írásban kapott erkölcsi elismerés mellett semmit sem kaptam és feleségem halála után, egy nyugdíjból a megnövekedett rezsiköltségek mellett egyre kevesebb pénzem volt megélhetésemre.

- Kérjél... - biztatott Géza, feltehetően azért, mert nem akart megsérteni valamennyi összeggel, amivel munkámat értékelnie kellett.

- Nem lényeges - hessegettem el biztatását. Feleségem barátnőjével, Regéczi Annával, már megegyeztünk, hogy távozásom után kiadja lakásomat, s így megszabadulok annak rezsiköltségeitől, a bevételt pedig könyveim kiadására fordíthatom.

Sokféle feltételezés keringett akkoriban Szöcs Géza pénzügyeiről. Annyit tudok erről, hogy kezdeményezéseihez pénzre volt szüksége. Nem tudhatom miféle alapokból, juttatásokból, adományokból fedezte költségeit, de azt igen, hogy lapjai: az Erdélyi Napló, az Előretolt Helyőrség, Lap- és Könyvkiadója, fiatal tehetségek külföldi iskoláztatása tetemes összegeket követelt. Ahol csak tudott, segített. Emiatt gyakran pénzhiánnyal küszködött. Többször is előfordult, benzinre sem volt pénze, tölem elfogadta a kölcsönt.”

A különféle levelek, felhívások, igazoló iratok, a díszes oklevelek a Céh hagyományait követve fogalmazott köszönő díszleveleink aláírásakor jelölöm kellett, hogy milyen címen teszem a dolgom. Elődeim szívesen vállalták az alelnöki, az igazgatói, sőt vezérigazgatói címet, amelyeket én túlzásnak neveztem, és következetesen az *intéző* megjelölést használtam. És az első perctől kezdve azt is intéztem, hogy helyemet legyen kinek átadnom. Művelődési felügyelő koromban, az Ifjúsunkás Matiné szervezésekor, majd az RMDSZ Kolozs megyei szervezőbizottság vezetőjeként vagy talán még jóval korábban, a Duna - Fekete-tengeri csatorna felszámolására kijelölt bizottság titkáráként tapasztaltam, hogy nem esik nehezemre a sokféle figyelés, a csoportmunka irányítása és olyanféle számonkérése, amely még inkább célirányossá teszi a közösségi munkát.

Interjú a Céhről

Riporter: Mi a helyzet az Erdélyi Szépmíves Céhhel? Alakulása utáni tevékenységéről egyre kevesebb hírt kaptunk, terveiről, belső életéről, gondjairól az idén semmi pontosat nem tudunk. Amikor 1990 novemberében a Kolozsvári Állami Magyar Színházban, Szöcs Géza kezdeményezésére, lelkes hangulatú gyűlésen kimondtuk az Erdélyi Szépmíves Céh újraalakulásának szükségességét, senki sem gondolta, hogy a vállalkozás legfőbb nehézsége az újraszervezésre alkalmas ember hiánya lesz. Fél évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a Céh hivatalos bejegyzéséről hírt adhassunk. Mi történt azután?

Tar Károly: Még azelőtt megkezdődött a belső torzszalkodás, helyezkedés és harc, na nem az elvégzendő töménytelen aprómunkáért, hanem a fizetett állásokért. Elleneztem, hogy egymást kinevezve fizetett állásokba kerüljünk abban a szervezési szakaszban, amikor az alapító és pártoló tagoktól begyűlt pénz összege mindössze 60900 lej volt. Egyetértés közöttünk nehezen született, és ha megegyeztünk, az csak látszólagos volt... Befejeztem még azt a felmérést, amely a Céh könyveinek bekötésére alkalmas műhely felállítását mérlegelte; még kardoskodtam amellet, hogy a nyomdai megbízást legalább három javaslat alapján ítéljük oda - aztán visszavonultam. Ugyanúgy, mint azt egy volt párttitkár hazug és pimaszkodó rágalmazásakor tettem, amikor az RMDSZ megyei szervezési osztályát hagytam ott a rágalmozottak keserű szájjával. Mindezek ellenére meggyőződése, hogy az, aki itt nálunk dolgozni, szolgálni akar, talál magának munkát. És mert én sohasem szolgáltam klikkeket, a Céhnél javasolt és megkezdett füzet sorozat megvalósításába kezdtem; közérdeket szolgáló munkában haragot nem tartottam. Népkönyvtárat terveztem és indítottam.

Riporter: Az ESZC kiadta Kós Károly és Kiss Jenő egy-egy könyvét és három füzetet. A Kiss Jenő könyvét immár csaknem egy éve nem tudja bekötetni, a három füzet pedig inkább bibliofil gyűjtőknek való érdekesség, mint jelenkori hasznos, netán a népnevelést szolgáló kiadvány. Lesz folytatás?

T. K.: Az Erdélyi Szépmíves Céhet nem lehet, nem szabad leírni, elfelejteni. Véleményem szerint az ESZC megmaradt vezetői végül igen sokat markoltak. Titulusokból is. Így aztán a Céh ügyei, ahogyan az már történni szokott, két szék közt a pad alatt maradtak. Egy időben három elnöke (tiszteltbeli, újraalapító, ügyvezető) volt a Céhnél, olykor pedig két párt, etnikai szervezet és magánkiadások ügyei kavardtak a vezetők fejében, mert itt is, ott is elnökséget, alelnökséget, főszerkesztőséget és mindenestől teendőket vállaltak. Végül Keresztes Zoltán kezében összpontosultak a teendők. A begyűlt pénz gyorsan elfogyott. Az egyedül maradt ügyvezető aztán egészségi helyzetére hivatkozva visszavonult. Tavaly megkeresett és visszahívott. Mondom, hogy közügyekben az ember nem lehet sértődékeny, de azért nem vállaltam ezt a különben közhasznú munkát, mert a Céh anyagi helyzete tisztázatlan. A közpénzekkel gazdálkodóknak időnként kötelességük elszámolni. Ezt a Céh immár csaknem három éve elmulasztotta. A kezdet kezdetén javasoltam, hogy első füzetünk végén rövid írásban számoljunk be a tagságnak a begyűlt pénzről, a szervezésben megtettekről és terveinkről. Távozásom után ezt

senki sem igényelte. Az említett oldalas bemutatkozásba is csak az összegyűjtött összeget írhattam be, mert fél év alatt nem készült ellenőrizhető kimutatás arról, hány alapító és pártoló tagunk van. Pedig a továbbfolytatáshoz elengedhetetlenül szükséges a visszakapcsolás. Az ESZC szabályzata különben kimondja: „Az egyesület vezetősége felelős a pénzalapokkal és az egyesület vagyonával való gazdálkodásért (V. fejezet, 3. pont). Az Igazgatótanácsnak a szabályzat értelmében évenként össze kellett volna hívnia a közgyűlést, hogy az elfogadja működését. Ez nem történt meg. Az 1991. március 22-én meglepően kis létszámú közgyűlés által létrehozott vezetőség köztudomásúan ideiglenes volt. Összeállításunkban is közöltük, hogy a szabályzat értelmében kialakítandó fiókszervezetek és kirendeltségek küldöttjeinek részvételével legkésőbb 1991. október 30-án közgyűlést tartunk, amelyen vezetőséget választunk. Emlékeztetnem kell arra, hogy az ESZC olyan kulturális szervezetként alakult, amelynek a helyi kultúra terjesztésében, szimpóziumok, kollokviumok és könyvkiállítások szervezésében is szerepe kell, hogy legyen. A szervezet felépítésének időrendi tervét és a sürgős teendőket egy kb. negyven oldalas beadványban elnökünknek benyújtottam. Figyelemre sajnos nem méltathatta. Valószínűleg más elfoglaltsága miatt. Más, írásban adott javaslatomat és a Montrealban élő Pusztai Péter grafikusművészől kapott, a helyi tévében is bemutatott, a jelenkori erdélyi magyar írók könyvsorozata számára felajánlott borítótervét sem alkalmazhatta...

Mindenben a Céh ügyeinek átláthatóságára törekedtem. Hiszem, hogy az újraindítás újraindulásakor is ez a teendő. Ezért az alapító és pártoló tagok számára olyan kalotaszegi varrottas rajzolatú névre szóló elismervényt terveztem (két neves grafikusművész közreműködésével), amelyből kitűnik a tag által befizetett összeg és az a sorsszám, amit a Céhtől kapott könyvei viselnek. Ebből sem lett semmi. Ellenben a tagok sorrendjét önkényesen és kivételező módon megmásították a szervezők, azt sem biztosítva, hogy az alapítóknak juttatott második könyv ugyanazt a sorsszámot viselje majd, mint az első. Ezen lehet még segíteni. Sokkal nehezebb a közpénzzel való gazdálkodás módját megváltoztatni. Pedig köztudomású, hogy Keresztes Zoltán akkor vásárolt a Céh számára nagymennyiségű papírt, amikor még olcsó volt. De egyrészt a tagtoborzás és a fiókszervezetek hálózatának hiánya, a könyvkiadói munka visszafogottsága, másrészt a Céh szabályzatának semmibevétele miatt a tagság kirekesztése a szervezet építéséből, áldatlan állapotba juttatták a Céhet. Vagyonának (kb. egy-két millió - 1992-ben a mainál tízszeres értékű - lejről lehet szó) elértéktelenedését csakis a Céh gyors felfejlesztésével lehetett volna megelőzni. Beadványom éppen ezt - a gyors felfejlesztést - szorgalmazta 1991 nyarán. És ezt kellene átgondolni, újratervezni a következő év elejéig.

Nyilvánvaló, hogy nem vádaskodással, személyeskedő torzsalkodással kell és lehet talpra állítani az Erdélyi Szépmíves Céhet. A szabályzatban lefektetett célkitűzések, az átlátszóságnak a hiánya, az egyszerű ésszel is átlátható teendők évekre szóló elnapolása amúgy is minősítő tények. Semmiféle tolerancia, semmiféle összefogás szükségessége nem odázhathatja el a közösségi ügyek elszámolását. A magyarság: becsület. Ez pedig azt kívánja, hogy ha más nem, akkor a vezetést vállalók maguk kéri az ellenőrzést. Az ESZC-ről belföldön és külföldön egyaránt hirdetem, hogy olyan vállalkozás lesz, amely nem „haszonleső társaság”, nemcsak adományokra számít, de valamit akar és tud adni hagyományainkból a világnak. Ezt most is komolyan gondolom. De másként kell csinálni. Rajtam is csattan, ezért elmondok egy konkrét esetet. Több külföldit biztattam, támogassa az ESZC-t. Különösképpen az intézmények hozzájárulását próbáltam megnyerni, hiszen ez egyféle védettséget is biztosíthat számunkra és az egyének kedvét is növelheti, ha mondjuk, a montreali Bethlen Gábor Irodalmi és Baráti Kör, vagy a svédországi Protestáns Egyház, avagy az Amerikai Magyarok Országos Szövetsége belép tagjaink sorába. Megjegyzem, hogy a régi ESZC magyarországi tagjainak több tízezres számát külön könyvben publikálták egykoron, és tudjuk, hogy iskolák, könyvtárak sokasága tartozott a Céh támogatói közé.

A torontói Magyar Alap elnöke 150 dollárt ajánlott fel a Céhnek, de nem vettem át a pénzt, mert itthoni meggyezésünk szerint azt az Amerikába utánam küldendő bankszámlára akartam átutaltatni. Három hónapig vártam a bankszámlaszámot - hiába. Kohári József doktor úr, a Magyar Alap elnöke utánam küldte a pénzt, amit átadtam a Céhnek. Eltelt két év és a torontói Magyar Alap nemhogy könyvet, de még egy füzetet sem kapott a Céh kiadványaiból. Barátaimnak a magam pénzén postáztam külföldre a nekik járó könyveket és három füzetet. Tudom, hogy a Magyar Alap 150 dollárjából futna postaköltségre is. Mi több, nemrég nálunk járt a torontói magyar színtársulat. A könyvtartozást velük is el lehetett volna küldeni. Kohári úr nekem panaszkodott többször is, én továbbítottam a panaszát, és leveleimben megértését kértem. Nemrég levelet kaptam tőle: „Az Erdélyi Szépmíves Céh reputációját nehéz lesz újrafényesíteni... Bármely javulás történne, számíthatok közvetítéssel a Magyar Alap támogatására.” További támogatásának indítója az az őszinteség lehet, amelyet kiértelt leveleimből. Az Erdélyi Szépmíves Céh hazai alapító és pártoló tagjai is ilyen őszinteségre, nyíltságra, segítségkérésre várnak, és biztos vagyok benne, hogy az ESZC ügyét kisegítik majd a kátyúból. Persze az is kellene, hogy elbalkanizálódott életünkben néhányan közülünk Kós Károly i módon „magunkért és nem mások ellen” vállalják a vezetést.

Riporter: Konkrét módon, hogyan képzeled az újraindulást?

T. K.: Demokratikus módon. Az induláskor meghirdetett gondnoki testület érvényesítse az ESZC szabályzatában előírtakat. Kezdenek mindent előlről. Bízsanak meg fiatal hivatásos intézőt a Céh szervezésével. Az EMKE valamely alapítvány támogatásával segítse a Céh szervezeti kialakulását. Kós Károly egykori számításai szerint 250 pártoló adományaiból jutott olcsó könyvek kiadására is. Fél éves kemény munkával most is összegyűjthető a pártolók akkora tábor, hogy a régi ESZC könyvek hasonló kiadását folytatni, a jelenkori erdélyi írók sorozatát pedig elkezdni lehessen.

Óvjuk az Erdélyi Szépmíves Céhet

Nem lehet igaz az, hogy Kós Károly nélkül jövőtlen az ESZC. Az újraalakuláskor nem akadt közöttünk olyan, aki Kós Károly elszántságával és kitartásával irányította volna jobbsorsra érdemes egyesületünket. Szöcs Géza dicséretre méltó kezdeményezése az anyagiak posványában lebegve visszatetszést keltett. A nyereségmentes vállalkozás nagyobb figyelmet érdemelt volna 1990-ben, ma és nagyobb figyelmet érdemelne a jövőben is. Mert az ESZC egyike azon hagyományainknak, amelyre nagy szüksége van és lesz az erdélyi magyarságnak, ha megmaradásának valóságos feltételeit végiggondoljuk. Olyan kezdeményezés ez, amely nemcsak a szellemieket tekintően hasznos, hanem anyagiakban is kifizetődő. Mert, ha nincs is Kós Károlyunk, a dolgok ismétlődésének rendjéből eredően a Céh hagyományainak hasznosításával folyamatosan előbbre léphet. Kós Károly idejében előbb az Athenaeummal majd a Révai-testvérekkel kötött szerződése tette anyagilag is sikeres vállalkozássá. Akkor 28 000 magyarországi pártoló tagja volt a Céhnak. Most félszázezernél több pártolóra számíthatunk. De szervezésükre eddig még nem fordítottunk elég gondot. A Céh ügyeinek megrekedése után, amikor mondvacsinált ügyvezetői félreálltak, kilenc hónapig önkéntes intézőként, jóra való emberek lelkes csoportjával sikerült rendbe szednem a Céh szénáját. A szerénytelenség ódiáját magamra vállalva elmondhatom, hogy közel állunk ahhoz a sikeralaphoz, amelyről aztán a választott új vezetőség irányításával a Céh a rendes kerékvágásba juthat. Első könyvsorozatunk könyvei nyomdába kerültek, tagjaink száma 2600-ra gyarapodott. Megkezdjük fiókszervezeteink, szám szerint 126, építését, megnyílt e lehetősége annak, hogy a világ minden országában, ahol magyarok élnek, baráti köröket alakítsunk. A Szöcs Géza elleni támadások megghiúsították annak lehetőségét, hogy a kolozsvári Glória nyomdába adott könyveinket ott megjelentessük.

Miután családi okokból intézői munkámról le kell mondanom, abbamaradt a magyarországi fiókszervezeteink szervezése is. Ennek lényegét abban a minisztériumi ajánlásban látom, amely arra serkenti majd a különféle közintézményeket (iskolákat, könyvtárakat, klubokat, egyesületeket stb.), hogy lépjenek tagjaink sorába. Szerény anyagi hozzájárulásukkal, aránylag olcsó erdélyi magyar könyvekhez juthatnak, erkölcsi támogatásuk pedig az erdélyi magyarság megmaradását segítheti. Valahogyan úgy, ahogyan ez Kós Károly idejében történt. Nyilvánvaló, hogy ehhez néhány magyarországi könyvkiadó segítségére is szükség lesz.

Kérek mindenkit, aki igyekezetünkben döntéshozó, ne hallgasson az egymáselleni küzdelembe, a különféle intrikákba bonyolódottak táborára, hanem a közérdeket szem előtt tartva segítsen. Az ESZC soha sem volt egyetlen emberé vagy csoportosulásé, hanem mindig és a jövőben is a magyar művelődés önzetlen szolgálatának az érdeke, kell, hogy legyen. Ajánlom ezt megfontolásra minden magunkat megtartó igyekezetünket értő és szerető könyvbarát szíves figyelmébe.

Merre tart az Erdélyi Szépmíves Céh?

Ismertető írás napilapokból

Eddig nem sokan tudták, talán még az ESZC tagjai sem tapasztalták azt, hogy a Céh a szabályzatában lefektetettek szerint irodalompártoló szervezet. Tehát nem könyvkiadó, hanem szerte a világon megalakítható olyan kisközösség-láncolat, amely az erdélyi magyar irodalom mindenféle pártolását tűzte célul. Folyamatos tevékenységének csak egyik módja az, hogy a két világháború közötti egykori Céh hagyományainak megfelelően nevét adja könyvsorozatainak megjelenéséhez. Nem anyagi hasznot hajtó szervezkedés. De összegyűjti a könyvbarátok pénzét és az Erdélyi Híradó Lap- és Könyvkiadó Kft. segítségével keménykötésben, ex libris-sel ellátott, sorszámozott könyveit eljuttatja tagjainak, a fűzött példányokból pedig vásárolhatnak az érdeklődők. Az Erdélyi Híradó felelős vezetője Szócs Géza. Ugyancsak ő az Erdélyi Szépmíves Céh elnöke, hiszen 1990 decemberében kezdeményezte és újjáalakította a mondhatjuk bátran nagynevű intézményt. Szabályzata alapján azt is kimondhatjuk, hogy az ESZC nem egyvalakié, nem is egy csoporté, hanem mindannyiunké, az egész erdélyi magyarságé. A megmaradásunkért valóban dolgozók, akik ezt alaposan átgondolták, tudják, hogy hagyományaink ápolásával, műveltségünk gyarapításával, civilizációs szintünk európaihoz való közelítésével szolgálhatjuk leginkább kitűzött célunkat. Ha ehhez azt is hozzágondoljuk, hogy az utóbbi években megfogyatkozott értelmiségünket kevésbé, de az egyszerű embereket annál inkább féltethetjük a beolvadástól, nyelvünk és sajátos kultúránk elvesztésétől, akkor biztos állíthatjuk, hogy mindenféle műveltségtápláló kisközösségre nagy szükségünk van és lesz az elkövetkezőkben is.

Sajnos, a Céh újraindulásakor ez nem tudatosodott eléggé a vezetőkben. Így elmaradt annak a fiókszervezet-hálózatnak a kialakítása, amely élő, öntevékeny szervezatként fokozatosan növelte volna nemcsak a könyvbarátok, hanem egyetlen szóba sűrítve, az irodalom-pártolók számát.

Amikor fél évre elvállaltam a Céh ügyeinek intézését, az 1991-ben benyújtott szervezet-felépítési javaslatomat kezdtem meg gyakorlatba ültetni. Ma már mindenfelé alakulnak a Céh fiókszervezetei. A lehetséges ESZC-fiókszervezetek száma 125. (Lásd a mellékelt helység-névsort.) Ezekben a helységekből csaknem mindenütt van néhány ESZC-tag. És a Céh eddig döcögő adminisztrációja, gyenge könyvkiadói munkája ellenére mindenütt van igény és akarat a jó és szép könyvre, illetve az irodalom-pártoló munkára.

Álljon itt egyetlen példa ennek bizonyítására. Szilágycsehben Vida Györgyné volt az idei tavaszig az egyetlen tagunk. Segítségével és a különféle intézmények vezetőinek a megértésével ma már tizennyolcan vannak. Mert ha egyénenként nem könnyű összegyűjteni a második sorozatra hozzávetőlegesen kiszámított hússzezer lejt, az egyházi közösségek, az iskolák, a könyvtárak, a magyarság politikai és kulturális szervezeteinek könnyebb ezt az összeget elkülöníteniük ahhoz, hogy a könyvsorozatot ott tudhassák tagjaik keze ügyében. Intézmények példamutató erejét is mérlegre tettük ezzel, és nem csalatkoztunk. Könyveink végén ott található tagjaink névsora.

A Céh küszöbön álló országos közgyűlésén a fiókszervezetekben megválasztott küldöttek olyan értő és felelős vezetőket kell hogy válasszanak, akik a nemrég rendbe tett adminisztrációját és terveit tovább tökéletesítik; még szorosabbra fűzik a fiókszervezetek kapcsolatát az EMKE többi kulturális szervezetével; érdekes és hasznos programajánlatokkal látják el a tagságot; a véglegesített első könyvsorozat könyveit idejében eljuttatják az előfizetőknek, és a külföldi tagok toborzásáról sem feledkeznek meg, hiszen a jobb gazdasági körülmények között Magyarországon és Nyugaton élő magyarok hozzájárulásával kell megvalósítanunk a hazai olcsókönyvek kiadását és terjesztését, ahogyan ezt annak idején Kós Károlyék is cselekedték. A közeljövőben megalakulnak fiókszervezeteink Bécsben, Essenben, Ulmban, Münchenben, Malmöben, Stockholmban, Montrealban, Torontóban, New Yorkban és másutt is. Merjük remélni, mindenféle hasznos, kellemes és örömtelítő lesz a munkájuk.

Leköszönő levél az Erdélyi Szépmíves Céh tagjaihoz

Február elején körlevélben, amelyet segítőkész lapok is közöltek, a Céh egyik alapító tagjaként intézői minőségben arra vállalkoztam, hogy fél esztendő alatt irodalompártoló szervezetünk kiépítését szorgalmazom. Most, amikor kilenc hónap után családi okokból megbízatásomat Szócs Géának visszaadom, kötelességemnek érzem, hogy számot adjak igyekezetemről, eredményeinkről és a további teendőkről is szóljak. Kilenc hónap alatt gyermek születik. A Céh újjászületéséhez sajnos ez az idő kevésnek bizonyult. Kitűzött legfőbb célom, a Céh közgyűlésének összehívását nem értem el, mert ezt kötni kellett egy-két valóban szép és értékes könyv megjelentetéséhez. Eredményeink a következők: az újjaalakult Erdélyi Szépmíves Céh első könyvsorozatának négy könyve nyomdába került. Harmadik könyvünk kötött példányai a napokban elkészülnek, megkezdhetjük eljuttatásukat a Céh tagságához. A Reményik, a Bánffy és az Emlékkönyv a kolozsvári Glória nyomdában nyomásra készen áll.

A Céh működésének alapját a fiókszervezetek képezik. A felbecsült lehetséges fiókszervezeteknek csaknem a fele megalakult, hamarosan összeáll. Könyvadományainkkal mindenütt egy-egy bővíthető kiskönyvtárat alakíthattak ki maguknak. A fiókok megválasztották küldötteiket a közgyűlésre, a folyamatos toborzó munkát folytatnak, és biztosítják számítógépes nyilvántartásunkhoz az adatokat. Felkutattuk és orvosoltuk a Céh tagjainak panaszait. Névre szóló oklevélben biztosítottuk tagjainkat arról a jogukról, hogy a jövőben mindig ugyanazon számmal jelölt könyvpéldányt kapjanak. Megnyílt és működik a Céh központi nem kis anyagi ráfordítást igényelt irodája, ahol minden érdeklődő folyamatos eligazítást kaphat a Céh ügyeiről. A második könyvsorozatot Lászlóffy Csaba költő, író és szerkesztő vezetésével négytagú szerkesztőség készíti elő a megválasztandó szerkesztőbizottság jóváhagyására várva. Elkészült egyik új emblémánk, jelvényünk. Tartottunk néhány sikeres író-olvasó találkozót.

Munkámban számosan segítettek. Igyekeztem mindenben nyilvánosságot biztosítani kezdeményezéseinknek. Ebben kevés kivétellel segített a hazai magyar sajtó, különösképpen a kolozsvári Szabadság, ahol az Erdélyi Szépmíves Céh híreiből rovatunk rendszeresen megjelent és tájékoztatta öt megyében élő tagjainkat. Köszönet illeti az EMKÉ-t, amely elfogadta és támogatja munkánkat. Külön köszönetet érdemelnek mindazok, akik velem együtt önkéntesen álltak a Céh mellé, dacolva az évekig tartó mozdulatlanságából eredő rossz hírével: Erdélyi Etelka (Szentjobb), Vida Györgyné és Molnár Kálmán (Szilágycseh), Szegedi László, Kolozsvári Zsuzsanna (Nagyvárad), Röser Ferenc, Takács Csaba, Bánffy István (Kolozsvár), Bendel Márta (Tasnád), Gazda József (Kovászna), Bitay Ödön, Páljános Mária (Sepsiszentgyörgy), Regéczi Éva (Arad), Boros Ernő (Nagykároly), Lendvay Éva, Ménesi Erna (Brassó), Papp Géza (Margitta), Máriás József (Szatmárnémeti), Csepei Mária, Simonfy Irén (Zilah) és felsorolhatatlanul sokan mások. Olyanok, akik hisznek abban, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh mindannyiunké és fontos erdélyi hagyományaink, amit elhanyagolnunk nem szabad, továbbéltetése mindenképpen érdemes és szükséges. Ez alkalommal mondok köszönetet közvetlen munkatársaimnak: Eszényi Noéminek, aki a Közgyűlés jóváhagyásával intézői munkakörömet ezután betölti; Sebestyén Zitának, aki a kolozsvári fiók titkári és pénztárosi munkája mellett állandó szolgálatával a fiókszervezetek tagjainak érdeklődésére is válaszol, Tar Szilárd Attilának, aki a számítógépes nyilvántartást kidolgozta és vezeti. Gáncsokodókkal és a csakis saját érdekeikre figyelő értetlenkedőkkel, klikkszellemtől feltüzelt rosszindulatúakkal is találkoztunk, akik sohasem tenni, inkább valakit vagy valakit „enni” akarnak. „Magyar átkos” igyekezetükről eredményeink láttán fognak leszokni.

A Céh tagjainak száma ebben az évben eddig több százal gyarapodott. Az Erdélyi Szépmíves Céhnek jelenleg 1959 tagja van. Idei bevételeink összege: 5100000 lej. Nyomdai munkákra

4610000 lejt, adminisztrációra 2200000 lejt költöttünk. A bevételnél nagyobb kiadásokat, a Reményik és a Bánffy-kötet több millió lej értékű mesterpéldányait, a központi székház felújításának tetemes költségeit Szöcs Géza, az ESZC elnöke biztosította.

A Céh gyors felfejlesztésére a könyvnyomtatás egyre növekvő költségeivel számolva több millió lejre volna szükségünk. Ne várjuk ezt adományokból, alapítványoktól. Toborozzunk több tagot, kérjünk fel intézményeket (magyarországiakat és külföldieket is) arra, hogy fizeszenek elő a világpiacnál olcsóbb könyveinkre. A régi Céh 28000 magyarországi pártoló tagot számlált. Mi elérhetnénk a félszázezret is, ha Emlékkönyvünkkel felhívjuk a Céhre a figyelmet. Ezt a könyvet bérmentve összeállítottam és nyomdába adtam. Ennyire futott erőmből. Kérem az előbb utóbb összeülő Közgyűlést, hogy olyan Igazgatóságot válasszon, amely a Céh építését fokozottabb ütemben folytatja, és a szép kivitelű, drága könyvek mellett nagyobb példányszámú, olcsó kiadásúakkal áll a megmaradásunkat szolgáló népművelés szolgálatába. Ha a Közgyűlés erre érdemesnek talál, a jövőben inkább a külföldi fiókszervezetek kialakításában tehetem magamat hasznossá. Meggyőződésem, hogy az Erdélyi Szépművés Céh hagyományát éltetni lehet és kell.

Mindannyiunk hasznára.

Kolozsvár. 1995. október 31.

Az Erdélyi Kiskönyvtár folytatásáért

Újabb köteteket szerkesztek, amelyeket az Ághegy Könyvek sorozatában való megjelenés mellett a félbemaradt Erdélyi Kiskönyvtárt gyarapítva az erdélyi olvasók figyelmébe ajánlok.

Húsz esztendővel ezelőtt, amikor a rendszerváltás nyomán újra lehetőség adódott a magyar művelődés valóságos mértékű szolgálatára, akadt egy naiv szerkesztő, aki elődeink példáiból erőt merítve és az időszerű szükség parancsának engedve olcsó népkönyvtári sorozatot álmodott. A nagy E és kis k betűből alakított, számozott, az addig tiltott, harsogóan zöld színben pompázó vékony könyvek (inkább füzetek) hátlapján ez állt:

MINDEN ROMÁNIAI MAGYAR CSALÁD OLCSÓ KISKÖNYVTÁRA.

A könyvsorozat hirdetéseiben pedig figyelemfelkeltő volt az ígélet. Az Erdélyi Kiskönyvtár köteteinek ára sohasem lehet drágább négy-öt tojás áránál! Inflációs évek voltak, ehhez kellett igazodnia a sorozatszerkesztőnek, aki olvasmányt, publicisztikát, erdélyi érdekességeket és kézikönyvet kívánt az egyszerű emberek kezébe adni. Azoknak a magyaroknak készült a sorozat, akiktől a hatalom tiltotta történelmünk, földrajzi nevein használatát, a nagyjainkra emlékezést és nyelvünk pallérozását sem nézte jó szemmel.

A szerkesztő igyekezete találkozott egy nemzeti érzését nem titkoló, sikeres vállalkozó mérnökemberével: nem a haszonszerzés hajtotta őket, hanem a sokszor elfelejtett, de az erdélyiekben örökségként élő népszolgálat. A nép pedig nekik is a Tamási Áron fogalmazásában nem osztályokat jelentett, hanem az erdélyi magyarságot. Legközelebbi példának a helikoni írók tizedik tanácskozásán, Kacsó Sándor által javasolt *Hasznos könyvtár* sorozatot gondolták, és abban reménykedtek, hogy kezdeményezésük szükségességét igenelve mindenfelé értő és segítő társakra találnak az akkori megbolydult világban.

Első kiadványunkat a szükség sürgette. A szerkesztő jó társra találtam a könyvszerkesztő, Sztranyiczki Mihályban, és erőfeszítésünk gyümölcseként megszületett a Románia Magyar Nyelvvédő Szótár, amely elrománosodásunknak és kevertnyelvűségünk állított gátat örökös nyelvvédelemre szólítva az olvasót a következő indoklással:

„Az a magyar ember, aki megalakította már a maga egyszemélyes Erdély Pártját, és ezzel búcsút mondott a nálunk különösen piszkos politikának, az értelmes aprómunkában keres elfoglaltságot, és talál megnyugvást, hiszen maradásunk szempontjából itt ma mindnyájunknak rengeteg hasznos teendője van. A közművelődésben mindenekelőtt. És nyelvünk tisztántartásának mindnyájunkra kiterjeszthető kötelességében.”

„A nyelv fontosabb az alkotmánynál is. Új alkotmányt szerezhetsz a nemzet, de új nyelvet nem, mert akkor már megszűnt magyarnak lenni.” Pintér Jenő fél évszázaddal ezelőtt több kiadásban is megjelent Magyar Nyelvvédő Könyvéből, Felsőbüki Nagy Páltól az idézet, amely most nagyon reánk illik. A politikában nincs mit keresnünk, de mert nyelvében él a nemzet, nem többet, hanem mindent meg kell tennünk rohamosan románosodó nyelvünk védelmében. Mi, akik „adunk egy telefont”, „vesszük a buszt”, „vizsgát adunk”, „kilincsbe csukjuk az ajtót”, a bulletinnek, az aviznak, az aprobálásnak, az aprovizionálásnak, a doszárnak, a bonnak, a borderónak, az apartamentnek, az audenciának, a balkonnak, a szkárának, a blokknak, a csentrálénak, a datálásnak, a depónak, a deputátnak, a dezinfektálásnak, az exámennek (és így tovább) már alig használjuk a magyar megfelelőjét, be kell látnunk, hogy ez így nem mehet tovább! Hemzseg beszédünkben a román és más idegen szó. Ha ötven évvel ezelőtt szükség volt egy nyelvvédő könyvre, amely többször 10-25 ezres példányszámban elfogyott, ma egy ilyen zsebkönyv megjelentetése felér egy megváltással. Fél évszázaddal ezelőtt sem volt erre pénz, és valószínűleg még sokáig papírhíánnyal küszködnek a nyomdák. Pintér Jenő, aki előbb a kereskedőknek; aztán az iparosoknak nyomtattatott nyelvvédő füzeteket, végül könyvét a maga költségén jelentette meg. Pénz akkor sem volt; de munkatársainak száma meghaladta a félszázat. És a szerzőnek jutott ereje arra, hogy ne csak a gyakori magyartalanságokat, az elburjánzott idegen kifejezéseket gyűjtse szótárba, hanem ilyen aranymondásokkal is biztassa kézikönyve gyakori használatára a „művelt közönséget”:

„Amely nemzetnek nyelve nincs, annak nincs hazája, csak szállása; nincs hazafisága, mert nincs hazája. És csak a szerencsés időknek tudhatni be, hogy az ilyen nem-nemzetet, hanem csoportot, a másik nemzet el nem nyeli. Nem a föld, nem a folyók tartják össze a nemzetet, hanem a nyelv.” Higgyünk Kisfaludy Sándornak, és ne bizakodjunk a szerencsés időkben.

A sorozat indulását a Magyar Újságírók Szövetségének elnökeként is erdélyi Bodor Pál köszöntötte előszavában.

A sorozat kötetei, a kezdeti csekély támogatás után, a szerzők költségén kerültek nyomdába, a szerkesztést ingyen végeztem. Anyagi eszközök hiányában a kötetek terjesztése megoldhatatlan volt, ennek ellenére a sorozat jó fogadtatásban részesült, és megfelelő nyilvánosságot kapott a médiában: többek között Dávid Gyula is méltatta televízióban.

A népkönyvtár fontosságának tudatában ötven tervezett könyvet tartalmazó tervvel Sütő Andrást is felkerestem, aki baráti segítségét ígérve, további munkára biztatózott. Két esztendő alatt, a lelkes Nistor Gáspárnak, a NIS Kiadó tulajdonosának segítségével, 22 számozott könyvet ért meg az Erdélyi Kiskönyvtár (lásd a kötetek hátlapján). Öttel többet, mint a Hasznos Könyvtár, amely a helikoni írók erkölcsi támogatása ellenére kiszenvedett. Ugyanilyen sors várt az Erdélyi Kiskönyvtárra is. (Külön elemzést érdemelne, hogy miként sikkadt el egy ilyen, napnál világosabb, alulról jövő, közhasznú kezdeményezés.)

Némi betekintést adhat erre az a másik, még ma is időszerűnek mondható kezdeményezésem. Köztudomású volt, hogy az erdélyi magyarság megmaradásáért folytatott küzdelemben nagy jelentőségű múltunk, történelmünk ismerete. Ennek gyors orvossága, magától érthetően az a javított *Történeti kronológia* lett volna (lenne), amely helyreállítaná az Kriterion Könyvkiadó kiadásában 1976-ban megjelentetett, erősen cenzúrázott munkát, és napjainkig tartóan tartalmazná mindazokat a jelentős történelmi dátumokat és adatokat, amelyek nélkülözhetetlenek alapfokú műveltségünk pótlásában. Sürgős teendő volt ez az ezerkilencszázas évek elején.

Sztranyiczki Mihály segítségével a Magyar Tudományos Akadémia Történelem-tudományi Intézetének Magyarország történeti kronológiája című négykötetes munkájának engedélyezett kivonatolásával és egész sor munkatárs közreműködésével összeállítottam és kiadásra előkészítettem az *Erdélyi Történeti Adattárat*.

1994 elején a kötet előszavában ezt írtam:

„Az elmúlt évtizedekben a hatalom történelmi tudatunkból törölni szándékozott az erdélyi magyarság múltját. Évezrede élnek magyarok Erdélyben. Vívódásunk, küzdelmünk olyan történelmi tapasztalat, amely nélkül tudatos megmaradásunkért folytatott küzdelmünkben kevesebbek vagyunk és tovább kisebbsítésünket el nem kerülhetjük. Ezért sürgősen pótolnunk kell mindazt, amit történelmünkől elhallgattak és feledésre ítétek.

Nagy szükség van ma a történelemkönyvekre, történelmi regényekre, történelmünket népszerűsítő írásokra.

De figyelembe véve kisebbségi létünkben fölénk nehezedő, az erdélyi magyarsággal nem számoló, csak a többségek nemzeti büszkeségét gyarapító, mindenkor a politikához igazított hazai történelemírást, jelenlegi helyzetünkben a legcélravezetőbbnek történelmünk adatainak és tényeinek ismertetését gondoljuk. Rengeteg adat egyszerűen hiányzik köztudatunkból. Jórészt fejedelmeink nevét sem ismerjük, példaképeink cselekedeteiről, az erdélyi civilizációt megteremtő igyekezetükről is hallgatni kellett.

Meggyőződésünk, hogy a történelmi igazság visszaállítását leginkább egy tudományos megalapozottságú Történelmi Kronológia szolgálhatná, amelyet magyar, román, és angol nyelven is kiadnának. A sajtóban néhányszor már szóvá tettem ezt a nyilvánvaló igényt. Remélhetőleg történészeink belátható időn belül elkészülnek Erdély Történeti Kronológiájának megírásával. Ennek az akadémiai szintű és valószínűleg terjedelmesebb munkának az elkészültéig, mi az iskolai oktatás és népművelő történelemnépszerűsítés céljára ajánljuk az érdeklődők figyelmébe az *Erdélyi Történelmi Adattárat*, amelyet Magyarország Történelmi Kronológiája, és más forrásművek felhasználásával állítottunk össze.

Kézikönyvünk Erdély történetének fontosabb adatait és tényeit időrendben nyújtja, politikai és kultúrtörténeti eseményeket rögzít, a függelékben pedig felsorolja az államfők, fejedelmek, vajdák nevét, és jelzi uralkodásuk idejét. Eltekintettünk a személy- és helységnevmutatóktól, amelyek a gyors kiadást hátráltatták volna. Térképeket sem közlünk, hogy elkerüljük az ezek láttán már unalomig üzött rágalmakat. Reméljük, hogy az összeállításban alkalmazott tényeszerű, a tudományos magyarázatokban is mértéktartó közléssel jó szolgálatot teszünk a történelmünkről tárgyilagos véleményt kialakítók egyre bővülő taborának.”

A kötet kéziratát előbb az egyik neves történelemtudósunkra bízták az összeállítók, aki egy esztendei gondolkodás után az önkéntesen, minden anyagi juttatás nélkül dolgozóktól szerződésben lefektetett juttatást kért, hogy a munkát egyetemi hallgatóira bízva ellenőriztesse. A szerkesztő visszavette tőle a kéziratot, és számos helyen biztatókra találva, előbb egy fotós erdélyi képeivel díszített, majd számos társszerzőkkel megjelentethető kiadásba is beleegyezett. Végül egy hetilap anyagi támogatását ígérte, de anyagiak hiányában elfektette a kéziratot, amelynek végleges és javított példánya kézen-közön eltűnt.

1995-ben a kötet szerkesztője családi okokból Svédországba telepedett le, munkája kárba veszett, mert kezdeményezése is elhalt.

Ma is szükség volna történelmi kronológiánkra. A hiányt pótolja némiképpen az a tankönyvsorozatba található időrendi táblázat, amelyet *A magyarság rövid története* címmel, Lászlóffy Csaba és Varga Domokos jegyzett és a Tinivár jelentetett meg anyaországi támogatással az ezerkilencszázas évek végén.

Az Erdélyi Történeti Adattár fiaskójától eltekintve az Erdélyi Kiskönyvtár kezdeményezés sikeresnek mondható, és újrakezdése hasznos lehet, amennyiben a jövőben nemcsak erkölcsi támogatókra talál.

Az újraindulást azért kezdeményeztem, mert a svédországi *Magyar Liget* (<http://magyarliget.hhrf.org>) névvel családi lap, majd *Ághegy* (<http://aghegy.hhrf.org>) címmel skandináviai magyar irodalmi és művészeti folyóiratot évtizede szerkesztve, műhelyünkben eddig huszonnyolc *Ághegy Könyv* látott napvilágot. Mivel a könyvsorozat szerzői többnyire erdélyi eredetűek, s írásaik témája szülőföldjükön is olvasmányélményt jelent, magától értetődőnek találtam, hogy ezek az Erdélyi Kiskönyvtár borítójával a félbe maradt sorozatot gyarapítsák.

(Így jelent meg Tóth Ildikó és Tar Károly néhány könyve.)

Erdélyi e-könyves Céhet (EeC)

Aki emlékszik még az Erdélyi Szépmíves Céhre, látta, olvasta és talán gyűjtötte vagy gyűjti máig becses könyveit, áldja Kós Károly nevét. Akik még emlékeznek arra a két évtizeddel ezelőtt újraindított szépreményű vállalkozásra, amelynek elindítói és népes közmunkát vállalók tábora erején felül megpróbálta továbbvinni az erdélyi magyar irodalmat leginkább pártoló, céltudatos népkönyvtári szolgálatra elkötelezett könyvkiadás páratlan hagyományát, azok ma sem nyugodhatnak bele ennek a nemes kezdeményezésnek végelgyengülés után bekövetkezett kimúlásába. Egyike vagyok azoknak, akik kicsik arra, hogy az újraalakult Céhet még egyszer feltámaszthatják, de nagyok abban a hitben, miszerint jó hagyományaink szelleme mindig is itt köröz fejünk felett, mindaddig, amíg újból életre kelhet.

Az erdélyi „Lehet, mert kell!” szelleme ez.

Piszkos politika és egymásellen feszülés okozta a Céh halálát. A nyomdába adott első sorozat hat könyvének nem jutott nyomdafesték, mert az ehhez szükséges pénz, valahol, feltehetően a mindenkori korrupció konyhájának szakácsai között az ismeretlen tettes(ek) áldozati füstjeként úgymond az „erdélyi magyarság” fohászait gazdagította. Van már emeleten élő felsőbb rétegünk. Évtizedek előtt szólt a krónikás a gazdagok és a szegények között egyre mélyülő anyagi és erkölcsi sánccról, amelyre nem szokás, nem lehet hidakat verni. Idézek immár éppen két évtizeddel ezelőtt fogalmazott, szinte ma is érvényes kételkedéseimből:

„Szétharsogott szándékaink szerint vígan és ellenállhatatlanul menetelünk az egykor rothadt-nak tudott kapitalizmusba. Úgy tűnik, visszafordult az idő.

Eszménydarabok, istenített férfiak szobrai, szanaszét hevernek a porban, vagy a különleges céllal létesített újvilági panoptikumokban várják a jövő emberének rácsodálkozó pillantásait. Az átmenet mindig is nehéz volt. Ma sem leányálom. Még kísértének megszokott sablonjaink, a gondolkodásunkba belevert „örökigazságok”, a sokféle vörös fonal, melyeket követnünk kellett. A mai nagy társadalmi bolydulásban az irányt tévesztett kisember elbizonytalanodik, ide-oda kapkod és ősi szokás szerint először szitkozódni tanul a felülkerekedettek szája íze szerint.

Furcsa, de gyakran előfordul, hogy a régi „urak” tajtékozó szófröcskölésének mintájára, most haragosára, ilyen-olyan ellenfelére, vagy az irigylésre méltó talpraesettekre, a saját fejükkal gondolkozókra is rámondják a kommunista, a párttitkár, az aktivista, a besúgó, a szekus jelölést. A bűdös kulák, a rohadt kapitalista, a munkásnyomorító tulajdonos, a kizsákmányoló földesúr, a zsíros bankár, az úrhatnám polgár helyett ma ezek a megbélyegzések a divatosak. Ezt kell szeretni, ezt kell használni. Jelzőket is csatolnak ezekhez.

Különben a demokráciára esküszünk most is! Aztán majd adnak nekünk demokráciát mindenféle jelzőstől, amelyben nem lesz hiány ezután sem... Néhány generáció óta átmeneti korban élünk. Az átmenet lényege: a kisember összébbr húzza a nadrágszíját. És jólétről meg valamiféle elfogadható új eszményről álmodozik. Az átmeneti időkben sokféle zavarosság kering, elfogadható, nagy tömegekre ható eszmény nincs sehol. Marad a hit. Már nem divat a bigott katolikus, a vastagnyakú kálvinista, az elvakult szektás jelölés. De visszatért az istentől, a tőle elrugaszkodott, a hitetlen, az ateista, a lelkiekben elnyomorult megkülönböztetés. Már értelembe és érzelembe szúr, hogy ki a keresztyén és ki keresztény. Hogy sajnós Golgotánkról, ahova nemzetiségünket vonszoljuk sok sebből vérezve, és ahol az állami vallásként tisztelt ortodoxia koronás fői szobroznak felsőbbrendűségük hitében ne is szóljunk.

Megkülönböztetnek. Osztanak és osztódnak. Táborokra szakadozunk? Még ezt sem tesszük. Inkább atomizálódunk. Egyedekre bomlunk és széthasogatásunkból nem szabadul fel társadalmat építő energia. Egyelőre hiányzanak a mérőműszereink, amelyek hasonlóságunkat, egymáshoz tartozásunkat hibátlanul kimutatnák. Újból primitív módon folyik megméréseink: magyar magyarral szövetkezik, román a románval és így tovább. Primitív világban ez a célszerű. Nekünk a megmaradásra való kevéske lehetőség diktálja a szeparatizmust. Nekik a nemzetépítésben évszázados elmaradás. És így tovább. Így történik ez szomszédjainknál és a „harmadik világháborút” elkezdett minden országban, ahol a változatosság kedvéért nem országok között, hanem országon belül irtják egymást a harmadik évezred eljövendő civilizáltóságát nem érdemlő emberek.

Abban hiszek, hogy megméréseink egyre inkább nem bőrünk színe, nemzetiségünk, vagy vallott és hitt eszményeink szerint történik majd, hanem erkölcsi hovatartozásunk mérlegelésével. A civilizáltak mondott euró-amerikai világ - az információk gyors áramlása és a fejlődő turizmus eredményeképpen - egyre inkább megismeri világunk másik és népesebb részét, annak sok ezer éves kultúráját és a másféle népek sajátos lelki életét. Például a buddhizmus igazságistenítését, és merít belőle. És a civilizáció terjed és eszményeink, hitünk és erkölcsünk tisztulásának folyamata felgyorsul. A javuló világban aztán jobb lesz az ember is. Mindenhez van és lesz mércénk. A mostani átmeneti időkben, amikor majd alábbhagy az elhatárolódást még egy (szemét)lapáttal megtoldó szitkozódás és sárfröcskölődés, megerősödik a ma még mindent elsimítani akaró atyáskodó álszelídséggel tüntető tolerancia. Egymást mérő műszereink akkor majd nem liberális, keresztyén demokrata, szocialista, kommunista stb. megnevezést (bélyeget) sugallnak, hanem például az igazságost és az igazságtalant, a becsületest és a becsületlent, a rendest és a rendetlent, a munkást és a dologkerülőt, a szókimondót és a hazudót segítenek felismerni.

És egyre inkább felismerjük majd a szegények és a gazdagok közötti különbséget is. Ha egy kicsit is odafigyelünk, ma sem nehéz megkülönböztetnünk a letűnt szocialistának és kommunistának nevezett rendszerből különféle képpen startolt emberek közötti különbségeket. Semmiképpen sem vehetjük egy kalap alá azokat, akik villához, nyaralóhoz, kocsihoz, nevetségesen olcsó áron bútorhoz és akkori szolgálataik fejében sok egyébhez jutottak, azokkal, akik az eszmébe vetett téves hitük ellenére megőrizték becsületük, távol maradtak a „nagy kondértól”, a harácsolástól, nem kértek a csakis kiváltságosoknak kijáró, államilag is támogatott különféle előnyökből. Ilyenformán akad még előljáró, aki a régi hatalomnak, az ún. proletárburzsoáziának megbecsült tagjaként kapott villában él, és onnan indul naponta az új demokrácia, a privatizálás stb., de még nemzetiségi jogaink megvédéséért folytatott csatákba. És lassan kiderül, hogy voltak és vannak olyan a régi világban igazságtalanul „elnyomott” értelmiségiek is, akik (nem most, és nem saját pénzükön, hanem a diktatúra alatt és állami költséggel) összejárták a fél világot, és összehordott vagyonkájukból van mit aprítaniuk a tejbe, miközben sanyargatottságukról legendákat mesélnek. Ezzel ellentétben még közöttünk élnek azok az egyszerű nyíltan baloldali érzelmű polgárok, akiknek néhány „plecsnin” kívül

anyagiakban semmit, lelkiekben csupán csalódást hozott a régi világ. Ők azok, akiket még véletlenül sem engedtek túllépni a vasfüggönyön. Aztán tudunk olyan „elnyomott” írókról, akik milliókkal kényszerültek „kitántorogni” Romániából. És olyanokról is, akik Trabantba préselt pelenkákkal, csecsemővel, csupán némi váltóruhával vágta ki magát a zsarnokság embertelen szorításából.

Erkölcsei mércénk mutatja, hogy nem mindegy ki, mikor és hogyan gazdagodott és gazdagodik meg. Hihetünk-e abban, hogy a letűnt erkölcstelen világban a mostani butikosok és sok más „föld alól” előteremtett pénzek többnyire nómenklaturista gazdáinak életcélja máról holnapra megváltozott és ezután csakis becsületes lesz a versengés?!

A szegény és a gazdag - itt nálunk: Erdélyben - erkölcsi kategória is. Olyanforma megkülönböztetés ez, amit az állhatatosan dolgozó és a törtető, a közösségi érdeket szem előtt tartó és azt semmibe vevő, a vizet prédikáló és bort vedelő embertársaink meghatározásakor használunk, hogy egyiket a másikkal soha össze ne tévesztik.

Az ismétlődő történelem spirálján sodródva az embertársainkra aggatott jelzők lassan lekopnak és előkerül a húsba vágó szegény-gazdag párhuzam hol dicsekedő, hol gyűlölettel telítődött használata. És ezek után már csak erre figyel igazán az anyagiakban ínséges és a lelkiekben szegény egyaránt.

Átmenet: szegények és gazdagok - Szabadság, 1992. február 15. És Magyar dolgok, Erdélyi kiskönyvtár 22. szám, 50. oldal, NIS Könyvkiadó, Kolozsvár.

Az újraalakult Erdélyi Szépmíves Céh háromezret megközelítő becsapott hívőinek fájdalommal közelítve reménykedem az előrelépés lehetőségében. Nem a szemléletváltásban. Hanem abban, hogy lesznek, akik olyan ésszerű népszolgálatra alkalmas kiadványokkal rukkol elő, amelyek végre valódi, a Kacsó Sándor által gondozott és 17. számig jutott, a Helikon anyagi támogatása helyetti erkölcsi támogatásával elgyengült egykori Hasznos Könyvtár és a rendszerváltás hajnalán, a NIS cégnél általam indított és anyagi támogatás híján harmincvalahány szerény kötetig jutott Erdélyi Kiskönyvtár tapasztalatait hasznosítva, mindenben új, korszerű népkönyvtár-sorozatot biztosítanak az erdélyi és a világ minden részében egyre gyarapodó magyarság számára.

Ennek megvalósítása már jelenleg is adott, a jövőben pedig előreláthatóan a nyomtatott könyveket fokozatosan felváltó elektronikus kiadványokkal elérhető. Kell lennie olyan pénzembernek, aki olyan e-könyveket forgalmaz, amelyekben könnyűszerrel, akár ezer kötet hasznos tudnivalót, gyerekeknek, iskolásoknak, fiúknak és lányoknak, asszonyoknak és férfiaknak, idősek és érdeklődési körüknek megfelelően különféle olvasóknak válogatott tartalmú könyveket forgalmaz. Jelenleg többnyire külön vásárolható e-könyv és olyan hozzávaló program, amely segítségével ez az elektronikai eszköz a kívánt tartalommal feltölthető. Elképzelhető, hogy a jövő könyvüzleteiben nem könyveket, hanem egyetlen e-könyvben (szakosított) könyvtárakat vásárolhatunk. Az elektronikai eszköz értéke pedig csak akkora lesz, mint a nyomtatott könyvek keményfedele. Akik szeretik a könyvet, jó emberek - tartja a lényegre összpontosított közmondás. Ha szegények is, de gazdagok a megszerzett tudás és a kellemesen eltöltött szabadidő által. A régi népkönyvtárak milliós példányszámait az elektronika segítségével bővíthetjük világunkat megváltó mennyiséggé. Nyilvánvaló, hogy sárgolyónkon érdemi változás a fejekben, hitek és eszmék kavalkádjában, csak akkor jöhet létre, ha a műveltség kosarából mindenki egyformán, társadalmi biztatásra egyre többet, merít.

A különféle lottók nyereményeit látva, a ritka szerencséseknek ajánlom ezt az ötletet, talán akad olyan ember, aki átlátja ennek égető szükségességét. Az államügyekben forgolódóknak az ilyesmire nem futja mindig drága idejükből. A népszolgálat a valóság mezején fonnyadt virág, a maguk zászlait lengető hordószónokok gomblyukába való. De mégis! Egyszer valamikor felhagyunk majd a vak csüggedéssel. És látva látni fogunk.

Percnyi félelem

Gyöngysor az éden kényszerképzetéből: Holdkóros tavaszban remény lüktet a mellkasban. Rohadni kettesben vigyorogva. A boldogság veszélyes állapot. Rühellt áhítatban nászéjszakát játszani. Csukott halánték remeg. Lepedőn evickélő vékony sziluettű bálna. Tévécsatornákon elbambult tömeg lábvizben. Letaglózó zenezuhany a megsemmisítésben. Súlyos bosszúságpelyhek a sors kezében. Ma- és újjászületés vágya. A honfoglalók csillogó tekintete. Néma zenében ráncok rejtett értelme. Haja fűszál kiégett fehér prérin. Törmelékből egészhet hazudni törzsi türelemben. Megosztani az ágyat, a gondjainkat nem. Kiszáradt tengerfenéken kagylóban kotyog az idő. Bennünk folyó fárasztó utazás. Őseink fülesbaglyok. Lakók az anarchia állapotában. A többi csak közönyös fényzőn. Morbid eszmeiség ellenkozmetikája az érett arcosítás jovialis tételében. Szökés életformában imbolyogva a divatnak megfelelően. Létmederben tudathordalék.

A halmazállapota felől megközelíteni a félelmet költői gondolat. Így feltárható az a képzeletbeli kés által okozott fájdalom, amely agyunkba hatol, amikor onnan tiltott gondolatokat, a meghaladott társadalmi gyakorlat elleni lázadást próbálja kimetszeni. A félelem halmazállapota gyakorta olyan szilárd falakhoz hasonlatos, amelybe fejünket beleverjük és beleverik, amelyeket nem sikerül megmáshoznunk, mert visszahúznak a hatalom emberei, az áporodott gyakorlatok, a sunyi szokások, a teljes életet gátló minden mesterséges akadály és csapda. Életünk így gyakorta kifolyik kezünk közül, elfolynak éveink, lelkünkben kongó ürességek maradnak, és céltalanságunkat közlekedőedényhez hasonlatos mutatói jelzik: félelmünk mindenkor csak addig emelkedhet, amíg hőköléseink és bénaságig elfolyó akaraterőnk. Elszállnak legjobb gondolataink, bátorságunk a másként gondolkodásra, a hasznos cselekvés izmainkat feszítő gözei is elpárolognak a beláthatatlan semmibe, ahonnan valamiért jöttünk, amiért a biológia törvényei szerint élnünk érdemes. A félelem halmazállapotának szilárdsága hasít fájdalmainkba és megtöbbszörözi azt. A cseppfolyós erkölcs és a légiesített életérzésben eluralkodott félelem különleges, nehezen megfogható és leírható halmazállapotának közegében peregnek le különféle történéseink, lehetséges életünk töredékei.

Az /ami akkor történt/ ami történt/ami holnap tört...../ fájdalmas tanulság. A változás perceitől kezdve, a reánk támadó falkába gyűlt kételyek ellenére, a végső megtisztulásig mai és holnapi kötelességünk. Mindaddig, amíg magyarnak lenni az egymástól való félelem sápasztó betegségében nemcsak állapot, hanem igaz magatartás lesz. A kiút, akár a regényben közhelyes, de igaz: az utánunk jövőket kell eligazítanunk múltunkban és jelenünkben. Általuk léphetünk a felemelt fejűek paradicsomába.

Az ember alapvetően közösségre vágyik, folyamatosan közlendője van, ki kell beszélnie magából bánatát, meg kell osztania másokkal örömét. Atomizálódásunk gyógyításának világméretű eszköze a világháló. Ahogyan elődeink mesélő kedvéből, a közlés minőségi formájaként született az irodalom, az internetes kapcsolattartás rohamos fejlődésével, a villámlevelezés mellett kialakult sokféle formájú szövegcsere: csetelés, blogozás stb. Várható volt, hogy mennyiségében felmérhetetlenül nagyszámú közlés minőségi előrelépést eredményez. Az internetes világban a pletyka formája a csetelés, a világhálón kialakuló új prózai műfaj a blogregény. Érdekessége, hogy akár régi lapokban és folyóiratokban megjelenő regényt, itt is folytatásokban kapja az olvasnivalót az érdeklődő, és rögtön beleszólhat, véleményezheti az írást. A könyvkiadók elkeserítő számokkal bizonyítják, hogy egyre kevesebben olvasnak könyvet. Ez igaz. De egyre többen olvasnak internetes írásokat. Azt hiszem forradalmi változás tanúi vagyunk. Ha akarjuk, ha nem, használnunk kell az internetet. Hasonlóan ahhoz, amikor az agyagtáblák helyett papírszra írták a betűket, vagy amikor a kézi szedésről a gépi szedésre tértek át a nyomdák, most az elektronikus hordozókra rójuk szövegeinket, érdeinket

pusztító kilós köteteinket cseréljük zsebben hordozható ezer kötetes könyvtárra, az e-könyvre. Az e-könyvekbe való pedig számítógépen születnek és már a szövegek születésekor a nyilvánosság elé kerülhetnek. A blogregény a legfiatalabb irodalmi műfaj, születése várható volt, hiszen egyszerre kitágítja a regényírás és a befogadás lehetőségeit. „A szerző a szöveg publikálása után is változtathat rajta, az olvasó hozzászólhat, javaslatokat tehet, együttműködhet a szerzővel. A szöveg tehát interaktív és folyamatosan alakulóvá válhat, ha úgy tetszik, folyamatosan létrehozhatja önmaga iterációját, de multimédia jelleget is ölthet, és elméletileg az egész világháló a regény része lehet. Az internet, ami otthont ad a blogregénynek, és ami nélkül ez nem létezne, a hiperlink segítségével lábjegyzetté redukálódhat. Vagy más blogok, más blogregények linkjeinek beszúrásával elérhetővé válhat az, ami nyomtatásban elképzelhetetlen, ti. hogy egyetlen regényben végtelen számú regény kapjon helyet. Mindezek persze csak lehetőségek, amik még kiaknázásra várnak.

Képzeld el, ahogyan a Mén földjén uralkodó Vérmarót világa megelevenedik. Uralkodását és általában az uralkodást a felületesek, de még inkább az egykori fullajtárok sietnek múlt időbe tenni, miközben mindenféle vasfüggönyök le- és felhuzigálásában izzadva segédkeznek. Ne bizakodjunk el tehát, mert csupáncsak egy az igazság, amit egyelőre a pesti földalatti Blaha Lujza-téri állomásán a vezetőnek állított sín pár melletti visszapillantó-tükör hátlapjára ácserezve rótt fel korunk névtelen bölcse: „Minden út Kómába vezet!” A dolgok ma már ilyen egyszerűek. Egyetlen betűvel világot változtathatunk, régi igazságokat újakkal cserélhetünk fel.

Évezredünk vezető műfaja a groteszk lesz. Nemcsak az irodalomban, hanem az emberi megnyilvánulás mindenféle területén. Valamennyi tettünkben és álmunkban megtalálhatók lesznek a groteszk jegyei. Fizetőeszközünk is használjuk majd. Az euró helyett bevezetik a groteszkot. Az aprót, a százast és az ezres GROTESZKET is. Csillagpor fedezettel még a dollárt is lehengetli majd. Látom, és mások megélik. És akkor a groteszk újból diadalmaszkodik, megint játszani fogják a Kolozsvári Magyar Színház színpadán is! Groteszk live. Kísérjük meg érzékelteni, hogy mi a groteszk. (Arról, hogy honnan, merre tart ez az irodalomban is ősidőktől lecsapódott jelenség, talán majd máskor és más helyen, ahol több a papír, olcsóbb a nyomda, kékebb az égbolt és nemcsak a járás - hanem jó Bertoltunkat parafrázálva -, még a lélegzés is könnyebb, mint itt nálunk.) A groteszk magyar apukája, akit magunk között nyugodtan nevezhetünk Pistinek annyira Örkenyes volt, hogy amint tehetett, úgy tiltakozott mindenféle önkényes (ugye, hogy micsoda különbség produkálható egyetlen betű változtatásával) gyakorlat ellen. Figyelt, látott, amit látott, de nem akart csupán félisten lenni. Bertoltunkat tisztelve - egyidősök lévén egyszerűsítéseit imádván azt hiszem, nyugodtan nevezhetem Bertnek - Pistici tudta, hogy „Aki képes kinevetni magát: félisten.” Aki egésznek hiszi magát, annak jóval nehezebb a sorsa, reggeltől estig röhögni kell önmagán. A mi Pistink ezzel szemben csak egyik szemével vigyorgott. A másikkal vegyeskedett: kilúgozott mindent, ami valóságábrázolását elködösíthette volna. Kísérletezései alapján velünk is elfogadtatta mint lehetséges sorrendváltoztatást, hogy olykor alul van a sörhab, aztán következik a sör. Alul a moslékos élet, fölötte a jóteknő halál. Minden tettünkben buborékként, akár a borszéki vízben a széndioxid, fölfelé igyekszünk az elmúlás titkos régióiba. Ha nem közeledne rendőrbiztosnál is pontosabban a halálunk, bizony mondom, nem lennénk egyebek lusta állatnál.

Néhány szó a magyarságról

Azt hiszem, a nevem is kötelez arra, hogy a világ magyarságának szükséges összefogását - ezt a csontig rágott témát - itt is szóvá tegyem. Merthogy Tar fia vagyok, úgy tetszik Tar fia Koppány ivadéka, hagyománytisztelő őse, és legalább hatszáz éve kolozsvári, a gyulaféher-

vári bástyára is kitűzött Koppány dögevőktől marcangolt egynegyedének keserű siratója, Pokoljáró Tar Lőrincék késői rokona, Mikes Kelemen bátyánkat jóakarattal utánzó erdőelvi, akit a kegyetlenül is kegyes gondviselés svéd földre vetett félvér unokáim magyarságában való megmaradásra, igaz feltámadásra. Ennyit magamról. A kivagyiskodás bűnét pedig azzal hessegetném el magamtól, hogy ezeréves államiságunk ünnepi évében, a világunkat megalkotó Szent Istvánt áldva, nem feledkezhetünk meg a Koppányokról és a Vazulokról sem. Miért tartom ezt éppen most felettébb szükségesnek? Azért, mert a magyar közéletben, de a szórványokban élő magyarság között is befészkelődött, szívósan kitartó egymásellenesség végül is Szent István és Koppány ellentétére vezethető vissza. Az újítók, a magasabb műveltséghez hasonló, a már-már önmagukat feladók, az ősit, az őseket tisztelő, és folytatni makacsul akarók, a régi törvényeket hűen megtartók, a hagyományokhoz foggal és körömmel ragaszkodók örök ellentéte ez. Még akkor is, ha ez első látásra mindig is életre menő vetélkedés a hatalomért, amelyet később a jóindulatú utódok történészei eszmék palástja mögé rejtenek. Négy és fél esztendeje élek nyugaton, és újságíró mesterségem szokásával figyelem az ott élő magyarok többnyire egymást sanyarító életvitelét. Úgy tűnik, kicsiben újra és újra ismétlődik a történelem. A torzsalkodásban a közösségtől elidegenített és elidegenedett magyarok, családokra és sok esetben egyénekre széthulltan tengetik magyarságuk. Kitartóak az egymásellenességben. Az 56-osok, az „előbb jöttek” az erdélyiek, a vajdaságiak, és más csoportok között például még most is divat a mondvacsinált halálos ellenségek elleni küzdelem. Tapasztaltam, hogy a hallomásokra alapuló, éppen ezért megfellebbezhetetlen megbélyegzés és kirekesztés lassan több száz tagból álló közösséget is bomlaszt. Látnunk kell, hogy a nyugaton élő magyarság legalább háromnegyed része elzárkózik, „nem keveredik” semmiféle magyar közösséggel. Nem működik a józan belátás, az ésszerű felülemelkedettség, de még keresztyén megbocsátás sem. Ez nyilván nemcsak a sértettek halálos sértettségét mutatja, hanem olykor délibábos meggyőződésüket abban, hogy ilyenformán atomizálódva könnyebben beleilleszkedhetnek a befogadó ország többségi népességébe. Példaként megemlíthetem, hogy a magyarok nemzeti önfeladását hivatalosan is dicséretesnek minősítik a svédek. Mindez még akkor is igaz, ha a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége, a világ többi országába szakadt magyarság egyesületeihez viszonyítva, példamutatóan összefogja, és a megmaradás felé tereli a céltudatos magyarokat. Számomra megdöbbentő az, hogy számos magyar közösség belső élete, a tagok torzsalkodása, széthúzása, kiközösítéseik csaknem ugyanolyan természetűek, mint amilyeneket a Magyarok Világszövetségének háza táján szokásosak.

Mindezekből arra következtetek, hogy az ellentétek eredője a Szent István-Koppány-féle szembenállás. A megújulás és a hagyományokhoz való ragaszkodás közötti józan középútat kellene követnünk. És ehhez talán éppen most, ezer éves államiságunk ünnepi évében az őseket is ki kellene békítenünk. Ha ez sikerülne, azt is bizonyítanánk, hogy a nyugathoz való idomulásunk ezer évében maradt még valami szókimondó nyíltságunkból, sajátos gondolkodásmódunkból, magyar becsületünkben. Visszatérni a vérszerződéses magyar becsülethez - ez lehetne a Világszövetség egyik aprólékos ismertetést érdemlő jelszava.

Erdélyi tapasztalataim is mondatják velem, hogy közös célt kell megneveznünk. Olyant, amelyben vonzóerejű mágnes van, amely minden magyart képes megtartó cselekedetre ösztönzi. A rendszerváltás után, a csömörletes hatalomvágyás légkörében, a különféle nagylelkű anyagi segítségek harácsolásában mutatott farkas természetű egyének ijesztő morgásviharában megalakítottam az egyszemélyes Erdély Pártot, és hirdetem: legalább két millió ilyen pártra lesz szükség ahhoz, hogy a történelem elnemzetlenítő viharában magyarnak megmaradjunk. A mikéntre pedig azt válaszoltam, hogy hagyjuk már, amennyire lehet, hagyjuk a politikát, fordítsuk erőnk jórészt a műveltségünkben bekövetkezett félévszázados lemaradás

pótlására. Ezt gondoltam közös célnak. Morgás, csámcsogás és befeketítő fröcskölődés volt a válasz.

Az eltelt évtizedben öröndetes jelek mutatják, hogy a közért valóban tenni kész vezetők már ebbe az irányba haladnak. Az összmagyarság előtt pedig nincs magasztosabb és gyakorlatiasabb cél, mint az, hogy nyelvünkben megmaradjunk. Ez mindenütt a családépítés részeként szükséges, a tudatos szellemi építés függvényeként. Ez a kisközösségek dolga. Naponta alakulnak és bomlanak kisközösségeink, mert tagjaik előtt még nem elég világos, hogy összetartozásuknak és egyetértésüknek megfelelően egyetlen célkitűzésük legyen: anyanyelvünk ápolása. Olyan cél ez, amely felülemelkedni segítheti a politikai és vallási meggyőződésben, műveltségben és viselkedési szokásokban másságot mutató anyaországi és az ország határain kívül rekedt vagy kivándorolt magyarokat.

A Magyarok Világszövetségének éppen ez az alapvető feladata. És ha ezt pártoktól és kormányoktól, tehát politikától függetlenül teszi, már csak a megfelelő eszközt kell megteremtenie, ahhoz, hogy nemes célját megvalósítsa. Követve a gondolatsort és azt a szükségszerű igényt, hogy a Világszövetség minden magát magyarnak valló egyént egyesítsen, magyar népszámlálással felérő javaslat a személyenként egy dolláros tagdíj bevezetésének gondolata. Következő szinten, a magyar családokban oldani kellene a jócskán felgyülemlett tájékoztatatlanságot, segíteni őket az önnevelésben és a nevelésben.

Ezt szolgálhatná egy az egész világon terjesztendő *magyar családi lap*. Ennek tervét évtizede kidolgoztam és különféle lapokban, kiadványokban, körlevelekben terjesztettem. Lényege az, hogy politikamentesen szóljon a család minden tagjához, és szórakoztatva szolgálja a nemzeti tudat megtartását. Nyelvápolás, olvasmányos, történelem, gyerekeknek, fiataloknak, nőknek, különféle jövő kedvtelések hódolójának szerkesztett oldalak és állandó rovatok tennék kedvelté ezt a családi lapot, amelynek előfizetési díja benne foglaltatna az egy vagy több dolláros tagdíjban. Ugyanis a tagdíjnál is jobban szolgálná így az összetartás igényét. Mert nemcsak adni, hanem inkább kapni szeret minden ember. Ebben a havonta megjelenő lapban a Világszövetség külön oldalon rendszeresen tájékoztathatná a világ minden sarkában élő magyarokat legfontosabb ügyeiről, és valóban összefoghatna mindannyiunkat közös céljaink érdekében. Kipróbáltam ezt minden segítség nélkül, amikor *Magyar Liget* néven néhány délsvédországi város magyarjait összefogásra buzdítva lapot indítottam. A *Magyar Liget* lényege, az hogy írásra, anyanyelvünk ápolására szoktatja, - a világhálón is megtalálható lap - fokozatosan gyarapodó olvasó táborát.

A magyarok családi világlapjának terjesztése ma már nem okozhat gondot. Patrubby Miklós javaslata, miszerint meg kell hódítanunk a világhálót - korszakalkotó lehet. A magyarok családi világlapja a világhálóról letölthető, és tagszervezetei által nyomtatott formában is terjeszthető. A jövő pedig még ennél egyszerűbb megoldásokat kínál egy ilyen családi lap gyors terjesztéséhez. Nem felkészülni erre annyit jelentene, hogy nem számolunk a jövőnkkel. Magyarságunk építésében, akár az élet többi dolgában, az önmagából építkezést, vagyis a nanotechnológia törvényeit hasznosítva lehetünk korszerűek. Gyorsan gyarapodó ismereteink a világháló segítségével terjednek. Meghódítani annyit jelent, mint végtelen mezőin nyargalászva, de egymáshoz is közelebb kerülve, önmagunk alkotó kifejlését magyarként higgyük. A mítoszok üllőjén csattanó ismeretek kalapácsa alatt alakul sorsunk. És „Az Élet szent okból élni akar...” S kit Magyarországról dobott ki a sors annak ezerszer is akarnia kell! Kiálthatunk erre háromszoros vagy a svédeknel a királyokhoz illően többszörös éljent. De ha nem teszünk rá vérszerződéses komolysággal becsületes magyar fogadalmat, magyarnak sem itt az anyaországban, sem szerteszórtan a nagyvilágban, a következő, még inkább gyorsuló évezredben, meg nem maradunk.

Mi a magyar - 2?

Ezt a kérdést nemcsak a nehéz időkben, hanem naponta kellene magunknak feltennünk.

Hangsúlyosan, éppen hetven esztendeje, amikor a magyar magyarra mutatott, „mint rossz, gyöngé, hamis, beteges magyarra”, a Magyar Szemle Társaság neves tagjai - Babits Mihály, Bartucz Lajos, Echardt Sándor, Farkas Gyula, Gerevich Gyula, Kerecsényi Dezső, Keresztury Dezső, Kodály Zoltán, Ravasz László, Szekfü Gyula, Viski Károly, Zolnai Béla és Zsirai Miklós - fogalmazták meg feleletüket a Szekfü Gyula szerkesztette, méltán nagy visszhangot keltett, és ma is figyelemre méltó, a kérdéssel azonos című kötetükben.

A Mi a magyar? időszerűségét nemcsak a kötet megjelenésének közelgő évfordulója, hanem az a korszakváltás teszi parancsolóan szükségessé, amit országunk Európai Unióba való belépése ró a magyarságra. Szekfü Gyula ma is találó megfogalmazásában azért, hogy: „...ön-tudatosra tegye az emberekben magyarságukat és megóvjá őket a tévelygéstől, az illúzióktól, az ingoványba süllyedéstől”. Mert az európai közösséghez való tartozás újabb köteleességeket jelent nemzetiségünk, sajátosságaink, hagyományaink őrzésében. A tudatosan vállalt magyarság továbbélésének kötelezettsége indokolja ma is, hogy tudományos vizsgálattal, újabb elemzések alapján válaszoljunk a kérdésre.

Úgy tűnik, túl vagyunk már a magyar romlás századán, ha az elmúlt századot, vagy századokat, ha kárpát-medencei történelmünket tekintjük, és valamilyen új élet kapujában állunk, mintegy tizenöt millióan, az európai nemzetekkel való egyesülés kavalkádjában újabb megpróbáltatások előtt, amikor illik tisztáznunk, mit viszünk magunkkal a nagy közösségbe, mihez tartjuk magunkat a magunk megőrzése és a másokkal való állandósuló kapcsolatokban. A begubódzódástól, az ostoba elzárkózottságtól, nemzetiségünk, nyelvünk, jellemünk, szokásaink feladásáig terjedő skálán szólhat hagyományaink hatyúdala. Amennyiben hagyományainkon szellemi javainkat értjük, a legértékesebb javainkat féltő aggodalom környékezik minket, s teszi kikerülhetetlenné, hogy nemzeti önismeretünk kérdésére időnként körültekintő, jövőt mutató választ keressünk.

Kérdés az is, hogy kik folytatják majd ezt a munkát, kik lépnek az egykori Magyar Szemle Társaság köré csoportosultak nyomába.

A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, a mai magyar művelődésre is kiterjedő „sanyarú” időkben, egy esztendeje keresi identitászavarának orvoslását. Anyagi támogatásának fogyatkozásával, előjáróinak köre is zsugorodott, választmányi tagjai is jobbára már csak a még nem eléggé megszokott levelezésre szorítkozhatnak, közösségi munkára lendületesebb vezetés híján az eddigieknél kevésbé foghatók. De mert tagjai magyarságszolgálatukban elkötelezettek, képesek a szemléletváltásra, a megújulásra, új stratégiájuk kidolgozására.

Komlós Attila (volt ügyvezető elnök) ilyen irányú javaslatával egybehangzóan, a Társaság választmányi tagjaként javasoltam, hogy munkánk középpontjába álljon az összmagyarság önismeretét elősegítő, hagyományait megőrző, művelődését felmérő olyan tanácsadó tevékenység, amelynek eredményeképpen évenként egyszer a köztársasági elnöknek, a miniszterelnöknek és az Akadémia elnökének címzett jelentést készítsünk és hozzunk nyilvánosságra. Magyarságunk megtartásának hogyanját mutató legidősebb teendőink évenkénti felsorolása a civil nyilvánosság előtt valószínűleg nem marad válasz nélkül, minden bizonnyal serkentőleg hat ebben a sziszifuszi, az egész népet illető munkában. E feladat elvégzésére keresve sem találunk alkalmasabb közösséget a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságánál. Közel kétszáz, többnyire a tudományos életben tevékeny, a művelődés különféle területein és a közügyekben is jártás elnöksége és tagjainak, az anyaországi, a kárpát-medencei, az Európai Unió országaiban és nemcsak nyugaton, hanem külföldön mindenütt élő magyarok nemes szolgálata lesz ez a nem hétköznapi munka. Meggyőződésem, hogy a

Társaság választmányi tagjai szavazatával indult, és elnökség irányításával felgyorsítható tevékenységhez a gyakorlati teendők előszámlálásával, további javaslatok megfogalmazásával juthatunk előbbre.

Ettől az indíttatástól vezéreltetve javasolom, hogy folytassuk a két-három emberöltővel ezelőtt indult gondolatcserét, adjunk a mai ismeretekre, tudományos kutatásokra támaszkodó, kötetbe foglalható választ a Mi a Magyar? kérdésre. A társaság elnöksége, amely megegyezik a Nyelvünk és Kultúránk folyóirat szerkesztőbizottságával, többféleképpen bizonyíthatóan alkalmas arra, hogy e kötet kovásza, szervezője, szerkesztője és kiadója legyen.

Az új Mi a magyar? kötet mielőbbi megjelentetésének szükségességét hangsúlyozva, a kérdés új körüljárását, szerintem, a következő tartalmi okok indokolják:

Öntudatosabb és erősebb magyarságot

Kell-e a magyarságért a létet, illetve a létért a magyarságot feláldozni? A Ravasz László által megfogalmazott kérdés ma már nemcsak a kisebbségi, a szórványokban élő magyarokra vonatkozik. Az bezárkózottság, majd az egyetemesülés (globalizáció) parancsának engedelmeskedve az anyaországban is nyilvánvalóan megmutatkozik, - csak az nem látja, aki nem akarja -, hogy önmagunk feladásának következményei csorbítják magyarságunkat. Lemérhető, hogy az elszakított országrészekben élő magyarság inkább ragaszkodik sajátosságaihoz, mint az anyaországban. Ennek felismerhető oka az, amit a „teher alatt nő a pálma” költői megfogalmazás alatt értünk. A Széchenyi által megfogalmazott feladatot, miszerint „Magyarország nem volt, hanem lennie kell”, még nem teljesítettük. Sem alanyi, sem szellemi téren. Mert ehhez az összmagyarság szellemi együvé tartozása is szükséges. Mennyire igaz az, hogy hazánkat nem azért szeretjük, mert szép, hanem azért, mert a miénk! Otthon kell lennünk a hazában! A kérdés azért bonyolult, mert a magyarok egyharmada a határon kívül él, és számuk a jövőben tovább növekszik. A magyarság, mint érték, egységességének függvényében mutatkozhat meg.

Babitsi gondolat, hogy önmagunkra eszmélésünk életfeladat. Kilétünkről megbizonyosodni, szembenézni azzal, hogy mik vagyunk, és mi van bennünk, kikerülhetetlen az ilyen történelemfordító időkben. „Ezer évet éltünk már e honban, s alig-alig jutott még eszünkbe mód-szeresen vizsgálni magyarságunk jelentését és jelentőségét. A nagy szótár... magyar-érzésünk önmegértéséhez még nem készült el.” Nemzeti tudatunk bizonytalansága betegségként már kikezdte népünk. Intő jel, az anyaországiak csúfosra sikerült népszavazásában a legfájdalmasabb: a határon túliak iránti érdektelensége. A kór megelőzését elmulasztottuk, elhanyagoltuk, ezt beismerve kell ezután gyógyítanunk magunk. Innen a mai tükörtartás fontossága, kikerülhetetlensége. És nem az akármilyen tüköré, amelyben főként a „mit jelent magyarnak lenni?” kérdését látjuk, mint, amikor szédítő kútba nézünk, hanem az utolsó évtizedekben átélt magyar sors nyersmérlegét mutató öneszményítés nélküli, igazmondó tükörré van szükségünk. Ha tükröződik benne káprázatmentesen valóságos képünk, valóságos világunk, ha nem látjuk meg benne mindenféle hibáink szeméttelpeit, és hanyagul elszórt, útszélre hányt rendetlenségeinket, a továbbiakban is magunkkal kell cipelnünk őket, és tovább rontjuk közérzetünket és a nemzetközi életben rólunk kialakult, kedvezőtlen képet.

Nyelvünk mindenekelőtt

Babits Mihály *A magyar jellemről* című írásában a magyar nyelv sajátosságaival, európai különlegességével is foglalkozik. Zsirai Miklós *Nyelvünk alkata* című tanulmányában Ravasz Lászlót idézve figyelmeztet, hogy nekünk a nyelvünk a legfőbb kincsünk, fontosabb, mint a föld, vagy mint a történelmünk, „leghűbb képünk, mert nem nyelvünk olyan, mint mi, hanem

mi vagyunk olyanok, mint a nyelvünk.” Mai nyelvünk állapotát ezért is fölöttébb szükséges kritikusan szemügyre vennünk, hiszen benne valóban megláthatjuk a magunk eltorzult arcát.

Szavaink kevésbé halványak, mint más immár „elhasznált” nyelvek szavai, „átlátszóak”, és „aki magyarul gondolkodik, nem gondolkodik sémákban.” Jellemünkhöz tartozónak véltük, hogy inkább kételkedő, mint cselekvő nép vagyunk, de nem cinikusak, hanem józanul azok. Jó volna, ha ezek a régi állítások ma is igaznak bizonyulnának. Ennek kevés a valószínűsége. De bármennyire is elmarasztaló legyen, a jövőben folyamatosnak ajánlott tudományos vizsgálódás, hasznáért időnként mindenképpen meg kell tennünk, mert csak így derülhet ki nyelvápolásunkat körvonalázó teendőink súlya és sürgőssége.

Meg kellene vizsgálni, miben változtunk ezen a téren is az eltelt három emberöltő súlya alatt. Merre halad nyelvünk dicséret friss képszerűsége, európai egyénisége? Kérdőjeles már az is, amit tudományos kutatás nélkül is érzékelhetünk. Mi az oka a fenyegetően terjedő zagyva-nyelvűségünknek? Mi az egykori latin és német hatást felülmúló, se nem angol, se nem magyar keveréknyelv eluralkodásának orvossága? Miért használunk annyi nyelvi sémát, gondolkozásnélküliségünket mutató sablont, szavaink értelmével ellentétes, divatszót? Miért hallgatólagosan elfogadott szabály, hogy nyelvünket nem érdemes különleges odafigyeléssel pallérozni, mert a nyelv olyan, mint a minőségi villanyborotva, megbízhatóan öntisztító? (Lehet, hogy csak engem bánt már az, hogy a *pár* kifejezésünk a *néhány* helyére tolakodott, amelynek, az értelmező szótár szerint csak másodlagos jelentése. Utánanéztam, már Jókai is -sűrűn- így használta. Pedig még ma is, néhány kisvárososunkban a *pár tojás*, éppen kettő, mint ahogyan az *ifjú pár* sem *pár ifjú*, hanem csakis kettő, amióta a többnejűséget, legalábbis hivatalosan, még a törzsi életünkben elhagytuk. Ha engedünk szavaink értelemváltoztató gyakorlatának, akkor horribile dictu az is elképzelhető, hogy a *kedves párom* kifejezést a *kedves néhányom*-mal helyettesítjük, amely a házasságot könnyelműen felfogók között valószínűbb. És az is zavar, hogy örökösen *odahaza* és *idehaza* az otthon és az itthon neve, és hogy a szajkózott *Elnézést!* is említsem, amelynek mondandójában hibánk beismerése csak halványan van jelen. A bocsánatkérést száműztük, elnézett hibáink pedig halmozódnak, mert ha mindent elnézhetnek nekünk, semmi okunk arra, hogy javítsunk magunkon. Ez már annyira sablon, hogy a francia filmek szereplőinek *pardon!*, az olaszok *scusi!*, az angol *excuse me!* kifejezését is csakis „elnézést”-ként halljuk vissza a filmekből, a tévéből. Úgy tűnik, a magyarok nem hajlandók bocsánatot kérni. És az is meggondolkoztató, hogy nem minden divatos sablonkifejezés kopik ki egyhamar a köznyelvből, némelyik állandósul, nyelvészeink sorolhatnák szavainkat, amelyek jelentéstartalma fogyatkozott, átalakult, netán ellentétesé vált.)

Nyelvünk őreinek elbátortalanodása lehet az oka, annak, hogy félévszázaddal ezelőtt a magyar ember csak gyereket *csinált*, ma elterjedt a választékosság hiányát mutató cselekvés-megnevezés, a *csinál* homálya alá minden belefér, ilyenformán mintha valamiféle ádáz verseny folyna, agyatlan divat kelne lábra azért, hogy az eleink által használt szókészletünkből mindössze néhány százat vagy ezret használjunk. „Zolnai Béla megállapítása, hogy jó szándékú nyelvújításunk is, az idegen gondolkodás szolgálai utánzásával, hozzájárult nyelvünk németesítéséhez. Ezt a betegséget nyögjük ma is, az angolból átvett szokással, a segédigék sokszor fölösleges használatával például. Svéd-magyar unokámmal naponta kell megküzdenem, hogy kigyomlálja ezt magyar beszédéből. („Én tudok menni veled... én tudom látni a kocsit... a ...*keresztül* meggondolatlan és feltűnő gyakoriságú használata stb., stb.)

És még mennyi sok minden a teendő magyar kiejtésünk idegenségeinek megtisztításában. „A nyelv is énekel, a zene pedig beszél” állítja Kodály Zoltán. E kettő pedig összefügg, a nyelv zenei eleminek tudatosítása, közelebb visz a magyar zene világához. „Születése még senkit sem tesz magyarrá. Azért is meg kell dolgozni.” Ehhez pedig művelődni kell. Nézzünk hát

körül: Mi a Magyar a kultúrában? Harc vagy béke ázsiai hagyományaink és a nyugati kultúra között, amelynek átjárhatóságát ezer éve erőltetjük.

A beözönlő idegen szavak ellenére szegényedik a nyelvünk, és vele együtt jellemünkben is sorvad mindaz, amit magyarnak tartottunk. Ha ezt ezeréves országunk levegője táplálta, („képzeletünk színgazdagsága, méltóságteljes nyugodtságunk, lényegét tömörítő hajlamunk, tiszta, egyenes beszédünk” stb.) és megmérettetésünk hiányjeleket mutat, valószínűleg baj van a „levegőnkkel”.

A Mi a magyar? kérdésre adott őszinte feleletekből majd mindig kitetszik, hogy nemesítésünkért gyökeres változtatásokra lesz szükség, egész népünkre ható változtatásokat követel az idő.

De lássuk, hogy mi mindent kínálnak még gondolatcserére a kötet szerzői.

Határtalan hazában

Ma más kell, hogy legyen haza fogalmunk, mint az egykor volt. A Kárpát-medence magyar földje most újra kitárulóban, a régiók, a határokon átlépve újra közösségformáló erejüket mutatják. De még elkerüli a társadalom figyelmét a régi Magyarországon kívül élő azon másfélmillió honfitárs sorsa, akik még nyelvükben vagy egyre inkább már csak emlékeikben hordják a haza fogalmát. Rendre otthon lesznek más hazában, vagy a *hordozható haza* kifejezéshez szoktatják maguk, mert valahol otthon kell lenniük a világban. A haza éltető figyelme nélkül nemzeti érzéseik halványulnak, elhalnak, s ezt emberileg a maguk kárán teszik, az anyaország szempontjából pedig veszteségről kell beszélnünk. Belenyugvással elterjedt a gondolat, miszerint a hazánktól távolabb, a „külföldön” élő magyarok harmadik nemzedékére már nem számíthat az anyaország. Vizsgálatra érdemes, hogy honnan ez a lemondás. Az emberiséget számos titokzatos betegség rágja, de a kutatók sohasem adták fel, ezek okozóit, gyógyításának módját keresni. A határon kívülre menekült, ott rekedt magyarok maguk őrzésére ne volna a felgyorsult civilizáció fantasztikumot tágító körülményei között orvosság? A svédországi Lundban, kétezer kilométernyire szülővárosomtól, hamarabb olvasom kedvenc napilapomat az Interneten, mint amikor otthoni előfizetője voltam, hiszen a postás legalább 12-20 órával később kézbesítette, s ráérősen teszi ma is. Ilyenformán feltehetném Ady kérdését: Én nem vagyok magyar? De kirekesztettségemet, kirekesztettségünket elvégezte az emberi irigységet felvert piszkos politika, közömet szülőhelyemhez elálllja a kisszerűség, és a *kaparj kurta, neked is lesz*, harácsolásra buzdítás gyakorlata. Szemléletváltás szükséges ehhez is, bel- és külföldön egyaránt. „A magyar pártoskodás egészen különös valami, sajátos formákkal és jellegzetes motívumokkal” - írja nagy költőnk, és a megalkuvást, a „struccpolitikát”, a jogfenntartást és a bujdosást jelöli meg eredményeként. Ez utóbbira megjegyzi, hogy „a magyar a saját hazájában is bujdosó”, és hogy türelmes nép vagyunk. Látnoksága késztesen alapos vizsgálatra, hiszen türelmetlenségünk, civódó, útszéli viselkedésünk immár világismertté vált. Az erdélyi magyar félévszázaddal ezelőtt még viselkedni, becsületet tanulni látogatott el az anyaország fővárosába, aztán apránként, kénytelenül fel kellett felfedeznie, hogy a balkáni viselkedés csápjai, a megbízhatatlanság, a mellébeszélés, a tolvajlás legyalulta azt a magaslatot, amelyre jó volt felnéznie. Ma már az erdélyi ember nem ül taxiba Pesten, nem jár vendéglőbe, mert átejtik, és a „maga mit szórakozik itt velem” ökölrázókat megcsömörlötten kerüli. A két emberöltővel ezelőtti anyaországit „pökhendinek” nevezte az erdélyi ember, aki ezt éppen úgy megvetette, mint a hegyeken túli oltyánok kivagyiságát, balkáni modorukat. Ma a kötekedő bunkóság sűrűsödő tömegeivel találkozva, maga is utánozza, s ha teheti még túl is tesz rajta, mohón utánzó törtetésében. A egykori magyar bátorság, harciasság és lovagiasság elfajzott maradékát örököltük, a nemes küzdőszellem hiányát a magyar sportban sem a magasra emelt lécz fölött uraljuk, hanem inkább a tisztességes győzelem

helyett átveréssel. (Lásd ajzószeres botrányaink.) A Mi a magyar a sportban? kérdés újabb adalék lehetne vizsgálódásunk kötetének tágításában.

A magyarság külföldi rossz hírnevét a honfoglaláskor a rabló hadjáratok alapozták, most vajon mik öregbítik rossz hírnevünk, és milyen tettek, milyen kiemelkedő események és emberek javítják egykori megítélésünk?

Példaképnek mi maradt a magyar hazában? Érdemes volna előszámlálni jót, rosszat.

A hazaszeretet iskolái

A hazaszeretet alapja az otthon, a család. Innen nyerjük szellemünk nyíltságát, szemlélődő fölényünket, fegyelmezettségünket, alkotásra késztettségünket. Riasztó számok mutatják a magyar családi élet bicegését, amputáltságát a gyakori válások miatt. Hiányzik ennek megdöbbentő módon való nyilvánosságra hozatala, amely a magunkba nézést serkentené, és újból felelevenítené ősi hagyományainkat. A közösségi együttélés új, emberi formáit kell hagyományaink alapján népszerűsíteni.

A közösségek összetartozásának eddig legfontosabbnak tartott kifejezője a nemzeti öntudat, amely a nemzeti önismereten alapszik. „A nemzetről szóló képzetek nem élnek a maguk teljes világosságával, mélységével és gazdagságával a közösség minden tagjában” - állapította meg egykor Keresztury Dezső. Ha ehhez a családot, az iskolát, a templomot, az egész társadalmat, és az egész országot elmarasztaló megjegyzéstől eltelt időben bekövetkezett tudatos és kétségtelenül „sikeres” elnemzetlenedés szocialista éveit is odaszámítjuk, a lerombolt nemzeti tudat építését az alapoknál kell kezdenünk. Az alap pedig a család, az iskola és így tovább. De ehhez a felnőttnevelést is ugrásra kellene készíteni. Örök kérdés: ki neveli a tanítókat?

Hol van az a lelkiismeretből fakadó belső ösztönösség, amit egykor a kisebbségben szenvedő magyarok között, egy gyermekorvosi várakozóban tapasztaltam: a kisfiával várakozó apa csemetéje fülébe súgva tanította a magyarok hét vezérének akkoriban szigorúan tiltott névsorát. Mi készíthette erre a cselekedetre? Bizonyára családjából vagy egykori tanítójától kapta az indíttatást. Ehhez képest, a nemzeti öntudat mai kialakításának vérszegény módzatait is sokallják egyesek, hiszen életük a pénzről, a szórakozásról, elhatalmasodott önzésekről és az értelmetlenül átviharzott élet évekről szól.

Ha magyarázatot keresünk hígmagyarságunk eredőjére, nem kerülhetjük el a családneveinkben is mutatkozó idegeneredetiség tényét, sem azt, hogy génjeink vizsgálatából kiderült, hogy Magyarországon, a lakosság alig néhány százaléka magyar eredetű. Csak fel kell ütni a telefonkönyvet ahhoz, hogy erről meggyőződjunk. Az évszázadok óta nálunk gyakori névváltoztatókkal együtt, kis túlzással, állíthatjuk, hogy Magyarország nem magyar. (Lásd még: *A nevekről és a Magyarország nem magyar! című írásaimat a Magyar dolgok című kötetben, Erdélyi kiskönyvtár, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2002*) De, mert elfogadott gyakorlat szerint, ki-ki olyan nemzetiségű, amilyennek vallja magát, és a magyarság számos kiemelkedő egyénisége, akikre méltán lehetünk büszkék, bevallottan idegen származású, bántó következtetésekre nem juthatunk. De nem kerülhetjük meg azt a lelkiismereti kérdést, amely szerint az ősök tiszteletén alapuló hazaszeretet örökös kétséget támaszthat az idegenekben: ha megtagadják, ha megváltoztatják nevük, őseiket tagadják meg. A kettős önazonosság létráján kapaszkodva, a magyar becsület azt sugallja, hogy az ezer éve országunkba fogadottak, őseiket tisztelve, vállalják magyarságukat. Egyetlen példa, beszédes bizonyítéka annak, hogy csak ilyenformán hiteles hazaszeretetünk. A Stockholmban élő, világhíres Klein professzor, lehetett volna Budapesten Kiss, svéd földön Liten vagy akármilyen nevű, de világpolgárként is kitartott magyar zsidósága mellett. Feleségével együtt végzett, sok évtizedes tudományos kutatómunkája mellett a magyar irodalom jeles ismerője és terjesztője, egész estét betöltő versmúsora, nem-

rég pedig a nagy Karinthy írófiával, a Nagykövetségen folytatott nyilvános beszélgetésével is bizonyította törzsgyökeres magyarságát. Bizonyítja, hogy családjából, iskolájából kelt hazaszeretete életre szólóan kíséri második hazájában is. Mi a magyar az ilyen emberben? Az, mi talán a legfontosabb, és éppen ezért egyetemes emberi tulajdonság: a becsület.

A magyar meghatározásának lényege a becsületből fakadó nemzet-szolgálat, „a romlott haza megtartása és védelme”. Ehhez nem kis- vagy nagymagyaroknak kell lennünk, hanem összetartóknak. A „széjjeltartást”, ezeréves tényét sem kerülhetjük meg, gondolkoznunk kell feloldásának módzatain. A magyar politika elfogulatlan elemzése lehetne tárgya egyik kötetbe való tanulmánynak. Ha kiderülne belőle a Széchenyi megállapítása szerinti meghatározó igazság: „semmi szebb vonzódás nem köt anyaföldjükhöz, mint egyedül jövedelmeik pontos elvárása”, mérlegelhetnénk mindnyájunk valóságos hazaszeretét, erkölcsi értékét.

Keresztury Dezső figyelmeztet, hogy már az ő idejében a kor két út elé állította a magyar polgárt: légy méltó jobbik önmagadhoz, múltadhoz, vagy változtasd meg nyelvedet, környezetet, öltözködet, boldogulj gátlástalanul, ahogyan tudsz. Nyilvánvaló, hogy napjaink Magyarországa melyik úton törtet kicsinyes célok felé. A magyarosodás és a magyarkodás évtizedeiben észlelt útkeresés mai nyomai világosan láthatóak, s ma is fellelhetőek, a különféle álarcban mutatkozó érdekhazafiságban. Eltitkolni nem érdemes, bevallani kell a jövő érdekében.

A hazaszeretet a nemzet szellemi közösségében erősödhet. Ha megszüntethető a nép és eszményei között tátongó szakadék, ha sikerül az egész nemzetet a kornak megfelelő műveltségszintre emelni. Elképzelésekben, tervekben ezen a téren sincs hiány, de a tetteket összeszámolva kevesellhetjük ezeket. És örökösen hiába hivatkozunk gazdasági mutatóink elégtelen voltára. Fel kell figyelniük a jobb életkörülményeket felmutató társadalmak műveltséghiányának jeleire is. Ebbe beletartozónak véljük az emberiség mutatóit is. A jövőt idézhetjük Illyés Gyula szavaival: „A magyar az, akinek jellemzésére azt mondhatjuk el, amit a tökéletes emberről gondolunk.” A magyarság önmegtagadással lépett Európába. Mostani elfogadtatásához a ráakodott embertelenségek tudatos elhagyását követeli a józan ész.

Kényes dolgaink

A Mi a magyar? kérdés mai megválaszolásakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a tudomány legújabb eredményeit, vizsgálódásait, az új elméleteket földünk, életünk és az élőlények folyamatos átalakulásáról, a világmindenségről, az emberi agyról, a lélekről, a mágiáról, a kollektív tudatról, az élet keletkezéséről, a halálról és még annyi mindenről, amivel az elmúlt évtizedekben okosodtunk. Hihetünk abban is, hogy az anyag és a lélek eredője a fény, ebbe még az értelmünkkel fel nem fogható világ, a tudatalattink és Teremtő is belefér, de amikor a magyar lélekről beszélünk, meg kellene magyaráznunk a lélek eddiginél tágabb jelentését. És azt is, hogy elképzelhető a lélek anyagi eredete is.

Ha kutakodásainkat a magyarság mibenlétéről, nem a fogalmak tisztázásával kezdjük, ha nem a tudomány legújabb eredményeinek ismeretében fogannak iránymutató dolgozataink, akkor a különféle tanulmányok szerzői, nem sokban haladhatják meg Mi a magyar? egykori szerzőit, nem rajzolhatják fel jövőbe mutató valós teendőinket.

Mögöttes beszéd nélkül, magyaros szókimondással, érthető egyszerűséggel írott vizsgálódásokból ért a nép, s talál magának követésre méltót a tiszta beszédből. Az elzárkózás az újtól, ezen a téren is, az európai és a világkultúrához vezető utunk gátja, s végül nemzeti vonásainkat sorvasztó lehet.

Ha napra készen nem ismerjük értékeinket, miként őrizzuk meg őket? (Lásd még: Györffy István *A néphagyomány és a nemzeti művelődés, A magyar táj- és népismeret könyvtára, Bp.,1939*)

Magyarságunk megbecsülésének fogyatkozó jeleit látnunk kell életünk legapróbb dolgaiban is. A kivagyiskodást sugalló, semmire sem ráérő életünkben, a félműveltség hordóiról zagyválók szívesen mellőzik érthető magyar szavainkat idegen kifejezésekkel helyettesítve, fitogtatják ragadós idegenmajmolásukat. Őket nem Széchenyi magyarságot gazdagító szabadelvűsége vezeti: „mutassunk az idegen, a minket gazdagító, s az anyanyelvvel majd-majd összeforrandó szó iránt éppen annyi vendégszeretetet, mint amennyivel régi magyar szokás szerint fogadjuk a jövevényt”, hanem a saját nyelvünk értékeinek felületes ismerete, lebecsülése. (Lásd a szoftver, hardver stb. kifejezések érthetetlen elterjedését) Pedig jó példáért nem kellene messzire mennünk. Finn nyelvtestvéreink ragaszkodása anyanyelvükhöz példás, minden új dolog megnevezésére keresnek megfelelőt, miközben nem restek a kisebbségben élő svédok nyelvét és az angolt is használni feliratokban, a legapróbb dolgokban, még a busz- vagy villamosjegyeken is. Nem tévesztik össze a több-nyelvűségekre való törekvést a legfentebb rétegnyelvként használható zagyvanyelvűséggel. Az időnként felkapott idegen kifejezések közül, íme egy mostani: Feltűnő gyakorisággal hallok a rádióból, hogy az innovációkért mi mindent tesznek a műszakiak és az Innovációs Hivatal, merthogy az innováció jövője... stb. Megfoghatatlan, hogy miért jobb, miért kifejezőbb az innováció az újítás szavunknál, amit már csak elvétve hallani a magyar hivatalnokok, közemberek és politikusok szájából. Különösen furcsa, hogy számos közintézményünk megnevezésében előszeretettel használnak idegen kifejezéseket. Kinek jók ezek a fontoskodó nevek. Kár, hogy sikeresnek ítéltető, a városi üzlet- és cégnevek szabályozása nem terjed ki a különféle hivatalok és intézmények nevének felülvizsgálatára, érthetőségének javítására, magyarosítására is. Itt van például egy egészen friss példa, a nemrég alakult Antikorrupciós Koordinációs Testületet. Miért kell az ilyen megnevezésekben túltengnie az idegenszavúságnak? Az embernek az az érzése támad, hogy az ilyen hivatalokban betolakodó idegenek ülnek és hatalmaskodnak. Példák sokaságával bizonyíthatnánk, hogy nyelvünk lebecsülése ma is betegségünk. Ennek szakavatott bizonyítása, a jövevénytiszta szavak mértékletes, indokolt befogadása nyelvészeink irányításával lehetne folytatása annak az egész társadalomra kiterjedő javítószándékú igyekezetnek, amelynek eredményeképpen magyarságunkat megfelelően gazdagíthatnánk, az eddig lezajlott népies-magyarság vagy európai magyarság vitában, hogy a természetes, a népi élethez kapcsolt beszédünkben megmaradjon, ami magyar: a szemléletesség, az életesség, a képes beszéd.

A magyar írók mutatnak erre jó példát, irodalmunkban, „a szolgálattevés irodalma”, mutatkozik a magyar jellem is, amely Farkas Gyula hetven évvel ezelőtti megállapítása szerint „története során sokat romlott, de nem ismeri a hízelkedést, a csalfaságot, az álnokságot, az emberi becsület áruba bocsátását.” Rózsás, hízelgő kép. Hol vagyunk már ettől?! Mindenképpen felülvizsgálatra érdemes téma ez is. A magyar jelleg felolvadni látszik a délibáb erkölcsünket szétfoszlató társadalmi viharokban. Ady riasztó jövendölése szerint: A Duna-táj bús villámhárító, / Fél-emberek, fél-nemzetecskek / Számára készült szégyen-kaloda.

Talán az európaiság levegője hozhat javító változást ezen a téren is.

Kényes kérdés az is, hogy a határtalanságra való törekvés eredményei kitágították a magyarság fogalmát, amennyiben az anyaországiak egyre többet tudnak, jobban megismerik a „végeket”, a székelőket, a csángókat például. Tudományos kutatók génvizsgálatából kiderült, hogy a székelők csak néhány százalékan magyar eredetűek. A gatyás, kieresztett ingű, mejjeskeptáros, tarkacsikos szövött övvel mutatkozó moldovai csángókat nem könnyű befogadni a magyar népviseletűek társaságába. De a kevertnyelvűségük alól kibukkanó ősi magyar szavaink megőrzéséért az eddigiéknél is nagyobb figyelmet érdemelnek. Évszázados

elnyomásban csodával határosan megmaradt magyarságuk példamutató lehet az elkövetkező nyugatra való beolvadás erőltetett menetében. A Mi a magyar? meghatározásához közelítő néprajzi elemzéskor nem feledkezhetünk meg róluk.

Kodály Zoltán írja a kötetben közölt *Magyarság a zenében* című tanulmányában, hogy „Az értelmiség kivetkőzött a magyar nyelvből, elidegenedett a magyar zenétől. Ha találkozik vele: idegennek érzi. El lehet, hinni, hogy őszintén. Akár asszimilált, akár „törzsökös”, nem közvetlen folytatása a népnek, nem él benne a nép kultúrája, mint felnőttben a gyermek, más a lelke, nem érti a nép beszédét, zenéjét, baját, örömét.” Ezen törvényszerűen jó irányban változtatott az idő, de még messze vagyunk a „honfoglaló lélek újjászületésétől”. De mai tudásunkra alapozva, ideje lenne többet, tudományosabbat tudni a magyarságba beolvasztottak mibenlétéről, és a lélektani kutatások fényében a magyar „lélek” alakulásáról. Hogyan kell értelmeznünk ma az a kitételt, mely szerint „Nem lehet magyar, aki nem iszik a magyar kultúra csodaforrásából”. És, hogy „lelki magyarságunk többet ér, mint a vér.” Van-e, lehet-e ehhez valamennyire kimutatható szomjúság az évszázadok óta befogadottakban? Mert a szentistváni idegen befogadásból merített új ösztönzés mellett az volt az elfogadott, hogy az idegen hatást károsnak vélték, ha nem tudtuk őket a magunk képére formálni. Tehát magunknak idegen országban beilleszkedést, az idegeneknek pedig nálunk beolvadást ajánlunk? Miért és mit prédikálunk?!

Pedig jól tudjuk, hogy a őseink a különféle törzsek megtelepedésükkor azok önállóságát tiszteletben tartották. Az erdélyi szászok története is ezt példázza. Az ilyen felemáság csorbítja magyarságunkat a mai cigánykérdésben is. A Mi a magyar a cigányságban? vizsgálatával, áldatlan helyzetük emberséges megoldásához is közelebb kerülhetnénk.

Távolodó szórványok

Méltatlan az összmagyarság külföldre szakadt részével történő jelenlegi felületes bánásmód. Úgy tűnik, hogy magyarságuk ápolása immár nem országérv, egyre hivatalosabbá válik az a nézet, miszerint a más hazába jutottak harmadik generációja, így is, úgy is beolvadásra van ítélve. Innen az a gyakorlat, amely nem számol velük, sorsára hagyja őket. (*Lásd még: Nagy Károly Szigeteket, szórványokat is megtartó haza, határtalan hazában, EKE - Stockholm, 2000*)

A határon kívüli magyarok megkülönböztetése céljából értelem-szerűen vannak kárpát-medenceiek, az Európai Unió országaiban élők és külföldiek, akik nemcsak nyugaton, hanem a világ legkülönbözőbb országában élnek. Az EU-ban és külföldön élők, nemcsak számukat illetően illeti megkülönböztetés, hanem többnyelvűségüket, jártasságukat, kapcsolataikat tekintve is értékesek. Munkájukkal, világnyelvűségükkel, de pusztán jelenlétükkel is az anyaországot, a magyarság ismeretségét szolgálják. Kapcsolatuk a szülőhazával nem lehet csupán gazdasági érdek, nyelvük és hagyományaink ápolása az anyaország nyilvánvaló érdeke. Az, hogy Mi a magyar? külföldön több figyelmet érdemel, és tetteket, amelyek a magyar műveltség külföldi fenntartását szolgálják. Hinnünk kell abban, hogy akármekkora, az ezt szolgáló beruházás, kamatostól megtérül a jövőben. A külföldi magyarság minden egyes tagja, az anyaország rendkívüli nagykövete. Mindezt hangsúlyozottan és ismételten kellene a közvélemény elé tárni, ahhoz, hogy ezen a téren is szemléletváltásra bírjuk a különféle rövidlátó hivatalokat.

Tudatában vagyunk annak, hogy a magyarság nyelvi közösségre alapuló lelki és kulturális közösség. Függetlenül attól, hogy hol élnek azok, akik politikai, vallási és állampolgársági különbözőségük ellenére, a történelem során eltérő állami keretekbe kerülve, más nyelvi közösséget vállaltak, joguk és egyben önként vállalt kötelességük az, hogy magasabb szinten ápolhassák vagy tanulhassák a magyar nyelvet.

A magyar politikában több ízben megfogalmazott igény szerint, tizenötmilliónyi magyar érdekében kell cselekednünk. Az innen kiinduló gondolatsornak el kell jutnia ahhoz, hogy az anyaország, a kárpát-medencei magyarságon túlmenően, a nyugati régió szóróványaiban élő magyarságnak az anyanyelvi és hagyományörző gondjait is felvállalja.

A magyar nyelv európai nyelv, az Európai Unió egyik hivatalosa nyelve.

Ebből következik, hogy a világ bármely részében élő magyarok anyanyelvének és kultúrájának megőrzése és gyarapítása, különös tekintettel az anyaországra, a Kárpát-medencében élőkre, és az Európai Unió országaiban megtelepedettekre is, állandó feladatunk.

Az Európai Unió tagjaként, nemcsak a lehetőségeink, hanem a jogaink és kötelességeink is megnövekedtek. A Barcelonában, 1996-ban a Nyelvi Jogok Világkonferenciája által elfogadott Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata alapján, a magyar nyelvet beszélők többségének nyelvi korszerűsödése olyan államokban folyik, amelyek az európai közösséghez tartoznak, idegen szavainkat a velük folytatott társas kapcsolatokból, eredményes nyelvi együttműködésünk révén nyerjük, és a nyelvhasználatnak az egyének szabad cselekvése eredményeképpen hasznosítjuk, de ugyanakkor lehetőséget kell teremtenünk arra, hogy a világ bármely részén élő nyelvtársaink a magyar nyelv magasabb szintű változatait is elsajátíthassák. Ebben az iskolai oktatásnak, a közösségek anyanyelvi nevelésének és a tömegközlésnek rendkívüli a felelősége. Nemcsak a magyarországi és a kárpát-medencei magyar iskoláknak, hanem az unióbeli régiókban működőknek is feladatuk, hogy elősegíthessék a különböző régiókban élőknek az anyaországi magyar nyelvközösséghez való szorosabb kapcsolódását, önzonosságuk erősítését.

A nyugati és az unióbeli szóróványokban folyó anyanyelvi oktatás felületes vizsgálatából is kikövetkeztethető, hogy színvonala elmaradt a hazai iskolákban folyó munka színvonalától, nehezen felel meg a mai követelményeknek, a szülők elvárásainak. A nyugati régiók magyar iskoláinak a munkájába közvetlen beleszólása nem volt, nem is lehetett a magyar szakembereknek, de az unióbeli régiókban folyó oktatás színvonalának emelése érdekében, az EU parlamentjében és a különféle szerveződéseiben, bizottságaiban tevékenykedő magyar képviselők és tisztviselők segítségével, megtalálhatják annak a módjait, hogy az uniós országokban élő magyarok anyanyelvi oktatásának és művelődésének, az eddigieknél hatásosabb segítői legyenek. Elképzelhető, hogy az uniós országok közös egyetértésben oldják majd meg a maguk anyanyelvi oktatásának szakmai és szervezési kérdéseit az unió minden államában, és ezzel az eddiginél magasabb minőségi színvonalra emelik országukban a különféle nyelvek, más uniós országokban pedig, a saját nyelvük oktatását. Nem tűnik elfogadhatatlannak az a felfogás, miszerint a magyar anyanyelv az EU országaiban való tanításának szakkérdései a magyar szakminisztérium illetékességi körébe tartozzanak. Ennek a szemléletváltásnak nem lehet gátlója a mások belügyeibe való be nem avatkozás elve, hiszen a felek közös érdekében a szövetségi országban történik, és mindenütt a színvonalas nyelvtanulást, a művelődést szolgálja.

Külön vizsgálódást érdemelne a magyar zsidó értelmiség tetemes hozzájárulása műveltségünk kialakításában. Tanulságos két évezredes megmaradásuk mikéntje, amely számos dologban követésre érdemes. Egy Izraelben megtelepedett újságíró társamtól tudom, hogy időszámításunk első évszázadáinak végén, amikor Jeruzsálem romjai még füstölögtek, az iskola és imaház alapító Ben Zákáj kezdeményezésére, az életben maradt tudós rabbik olyan vallási törvénykódexet dolgoztak ki, amely a későbbiekben kiegészítve láthatatlan falként emelkedett a világban szétszórt zsidóság védelmére. Ezek a törvények segítették és segítik mai is okos beilleszkedésüket, élenjárásukat az élet legkülönbözőbb területén, a legkülönbözőbb szokású országokban. A törvény eredményességét bizonyítja, hogy zsidóságukat nem kellett feladniuk. Kézenfekvő, hogy magunk is próbálkozzunk a szóróványban élő magyarok tízparancsolatával:

1. Beilleszkedni igen, beolvadni nem!
2. Ne szégyelld anyanyelvedet.
3. Nemzeti ünnepeinket megtartsd.
4. Tiszteld gazdaországod szokásait, végy át belőle mindent, amit jónak látsz és ismertesd néped hagyományait.
5. Vegyesházasságban is beszélj gyermekeiddel anyanyelveden.
6. Három éves korától tanítsd anyanyelveden írni, olvasni gyermekeid.
7. Keresd honfitársaidat. Szoktasd hozzátartozóidat rendszeres anyaországi látogatásra.
8. Kerüld a zagyvanyelvet. Havonként olvass legalább egy könyvet, hetenként legalább egy oldalt (levelet, naplót, stb.) írd anyanyelveden.
9. Rendszeresen hallgass anyanyelveden rádióműsort, nézz anyanyelvű tévét.
10. Imádkozz anyanyelveden.

Az ilyen vagy hasonló kitételek elterjesztése, ha nem használ, nem árt alapon, sokat segíthet a magára hagyott külföldi magyarság életében. Az anyaország valamely megfelelő intézményének - mint például a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - de egyházi, iskolai, művelődési intézmények ajánlásával és terjesztésében tudatosíthatná teendőinket magyarságunk megőrzésében.

Ha elmarad a határon túli magyarság támogatása, ha nem érzi kellőképpen a haza éltető figyelmét, marad a „csakazértis” elszántsága és dühe, amely a legutóbbi katarzisos népszavazás után, számos értelmiségi kínos megbotránkoztatással magyarságának megtagadásával válaszolt. Volt, akik visszamondták magyar kezdeményezésű tudományos ülésen való részvételüket, vagy magyar nevüket megváltoztatták. Pedig a józanésznek inkább ama román fejedelem határozottságát kellett volna és kellene mutatnia, aki „ha ti nem akartok engem, én akarlak titeket” üzenetével tett tanúbizonyságot népe mellett.

Intők Reményik Sándor hatvanhat évvel ezelőtt *Mi a magyar?* című, verssorai:

„Magyarok voltak Magyarország nélkül,
Magyarok vannak Magyarország nélkül,
Magyarok lesznek Magyarország nélkül.
Mert az országnál mélyebb a magyarság,
Mert test az ország és lélek a nép -”

Ez akarjuk?!

A magyar jelleget az idő és a hely szülte és alakítja ma is. Nem vagyunk jobbak vagy rosszabbak másoknál. Csak másak. Összeboronálásunk folyamatában egyre hasonlatosabbak más nemzetekhez. A lényeg az, hogy jó tulajdonságainkat megőrizzük. S mert a nemzeti jelleg alakítható, szegényedését vagy kiteljesülését vigyáznunk szükséges. Idegenek, idegen hatások, politikák rombolhatják. Hóman Bálint görög, szír, arab és nyugati források alapján a honfoglaló magyarokat így jellemzi: „szabadságot szertő, jogait ismerő, idegenekkel szemben óvatos, körültekintő, sőt körmönfont, de alapjában nyíltszívű és egyenes, de sokszor álhatatlan, az élet küzdelmeiben bátor, munkabíró, nélkülözést tűrő, de a jólétet, a pompát kedvelő, hallgatag és szófukar, de mulatozás közben kedélyes”. Embere válogatja. Hasonló erényekkel

bármelyik európai nemzet büszkélkedhet. Nagyon mélyre kellene ásunk, hogy általánosan elismert sajátosságainkból újat előbányássunk.

A skandináviai országokba befogadott magyarok jellegzetes tulajdonságai között elsőként a szorgalmuk említhetjük. De ezt a tulajdonságukat, hasonulva az őslakossághoz néhány keményen ledolgozott esztendő után, leginkább új állampolgárságuk megszerzésével, rendre feladják, gondolkodásmódjuk lassul, elkényelmeskednek, művelődésigényük sem gyarapszik, közösségi szellemük elsorvad. Változtatni ezen otthonról kaphatnának ösztönzést. És régi hagyományaink felelevenítésével és alkalmazásával javíthatnának egyre sanyarúbb közérzetükön.

Itt van például a magyar szervezkedés ősi módszere a tizedesek rendszere, az egymássegítés magyarság által sikeresen gyakorolt módozata. (*Lásd még; Tar Károly: Magyar szerveződés, Szabadság, 2004; Tar Károly: Magyar dolgok, Erdélyi Kiskönyvtár 22, NIS Kiadó, Kolozsvár, 2002*)

László Gyula, a honfoglaló magyar nép életét bemutató könyvében, (*A honfoglaló magyarok élete, Püski, Budapest, 1997*) bizonyítja, hogy a magyar nagycsalád neve, a szláv *család* jövevényszó megjelenéséig, a *nép, had, nem, ág* kifejezések csoportjába tartozó *falú* volt, amelyben a 10-es rendszer volt érvényben. Eleink mágikus erőt tulajdonítottak a tízes számnak. A falu tíz tagjának képviselőjében a kiválasztott, akár tízes próbát is tehetett a kisközösség tisztaságának bizonyítására. Ha a templomtól távolabb eső falu népe valamiért nem mehetett templomba, „mégis egy közülük menjen el mindnyájuk képében”, szól Szent László egyik parancsolata. A 10, 100, 1000, 10.000-es rendszer a keleti népek hadseregszervezésének alapja volt, és nyomai megtalálhatók Szent István és Szent László törvényeiben. Ilyenformán a tízes egységbe tartozó családok egybetelepítésével, „Szent István egyszerre szolgálta az ország katonai érdekeit és az egyházi szervezetet.” Mert hagyományainkban elevenen élt a gondolat, hogy a vezető, a fejedelem, a későbbiekben pedig a király, nem a föld ura, hanem a nép vezetője. Régi közösségsszervezetünkben az ember volt a fontos, és ezt tükrözi tízes rendszerünk is. Első királyunk tízfalunként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendők szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, Debrecenben, Kőszegen, Szombathelyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak ennek visszaállításával.

A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét. „Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről ... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggódás és tetterkésztség mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználatlanul hagyni vétség a nemzet-

közösség ellen.” Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa tanulmányozásra, alkalmazásra vár. Az életközösségek tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvésképtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat. Otthon és a szórványban élő magyarok szervezkedésének megújítását jelenthetné a tizedes módszer vizsgálata. Vajon annyira megváltozott volna gondolkodásunk, hogy ne fogadná vissza e mélyen demokratikus szervezési formát. A testvértelen nemzet tudatából végleg kikerült volna a szomszéd (utca, falu, község, járás, megye, ország), a természetes határon belüliek gondja, baja, élete? A nemcsak vérségi kapcsolatokkal épített „nagycsaládok” összetartozásának gyakorlata?

Szekfü Gyula a „dolgok önmagát” néző politikai magatartást ajánlotta annak idején az érzelmi politika, a gyűlölködés helyett. Az örökös viszály magyar átkát nekünk kellene végre megváltoztatnunk „a szétbomló ország, az egymás ellen agyarkodó nép” jelleme ellenére, amelynek eredetét a nyugatra került keletiségünknek köszönhetjük Koppány óta.

A nemzeti gondolat egységét nem elég áhítoznunk, de megteremtenünk kellene, hogy nemzetfenntartó és országvédő ősi tulajdonságunkat visszaállítsuk és ne legyünk, Zrínyi figyelmeztetése ellenére „a nemzeteknek és magunknak, ellenségünknek” prédájává. Jellemünk alakította történelmünk és történelmünk visszahatott jellemünkre. Meggyőző példának itt van az elmúlt félévszázad, amellyel nem vagyunk képesek, leszámolni. Pedig ugyancsak tanulságos volna egykoron, amikor máig érő hatásait bevalljuk, elismerjük, kijavítjuk. A nevelés, a nemzeti nevelés sem elegendő ehhez, mert úgy vagyunk vele, mint a szülővel, aki „foglalkozik” gyermekével, ahelyett, hogy minden mozdulatára ügyelve példát mutatva neki. Széchenyivel előszámlálhatjuk nemzeti vétkeinket, de ha nem felülről kezdjük az orvoslást: a vezető réteg betegsége fertőzi, mert mindig is megfertőzte a magyarságot. A magyarság társadalmi kettészakadása, a katolikus-protestáns ellentét sem járt emberséges társadalmi hatással, és meghirdetett osztályharcaink célját feledő diktatúra sem vált javunkra, nemzetellenességével, jókora lapáttal, okozta mai siralmas állapotunkat. Hazafiságunk formáinak kialakítását és irányítását jobb híján, jó ideje, a maguk szája íze szerint, a jövevények befolyásolják, diktálják.

Vissza tehát, újra csak vissza kell térnünk a „paraszti józanészhez”, népi kultúránk egyesítéséhez, amely az önismeretre építhető magyar szellemiség alapja.

A Mi a magyar? kérdésre adott mai felelet az eddigieknél szélesebb körüljárást igényel. Japán, évszázad alatt európai műveltségű állammá vált, anélkül, hogy nemzeti hagyományait feladta volna. Vagy éppen azért, mert ápolja. Nekünk is, hányféle területen található sajátosságunkat illene előszámlálni a magunk megváltoztatása végett?! Az élőnyelv, a tudományok, az irodalom, a művészetek, a néprajz, népszokások, a népi tudás, gazdálkodás, a honvédelem, az iskola, a zene, a tánc, a játékok, a viseletek, az építkezés mellett, a műemlékek, a sport, a konyha, a háziipar és még sok más terület nyújt izgalmas és felemelő tudást mindarról, amit a hagyományátadás és -átvétel végeláthatatlan folyamatában elsajátítva, a magunk és az utánunk következők életét, magyarságunktól megszabottan, a világ többi nemzeteihez hasonlóan, a legtermészetesebb útra, a velük azonos holnapokba terelhetünk.

Magyar nyilvántartás

(Újsághír) Jövő év elején elkezdődhet az összmagyar regiszter kialakítása, a kezdeményezéssel a világ minden pontján élő magyarok identitását szeretnék megerősíteni - mondta Semjén Zsolt nemzetpolitikáért felelős miniszterelnök-helyettes.

A regiszteren - hadd ne kövessük a pesti hivatalnok nyelvet, azokat, akik semmi pénzért nem írnák az újítást, a találmányt másként csakis innovációnak - és nevezzük a szóban forgó

kezdeményezést összmagyar nyilvántartásnak, amellyel nemcsak megszámllátásunkhoz léphetünk közelebb, hanem Magyarországról szóló üzenetekkel, irodalmi művekkel gazdagodhatunk, ha megadjuk villámposta-címünket (a gyengébbek kedvéért: e-mail). A kezdeményező első lépés ként a magyar szervezetekhez fordul majd, és kéri, hogy ismertessék a magyar nyilvántartás lehetőségét, és fogadja, hogy a csatlakozók üzeneteit, javaslatait szívesen fogadják, oda-vissza működne a kapcsolattartás. „Olyan államokban van hasonlóra példa, amelynek tagjai közül sokan élnek szétszórta a világban. Az emigráció magyarságát, a magyar nyelvű üzenetekon kívül pedig, az adott ország nyelvén is érdemes megkeresni, hiszen az Egyesült Államokban, Kanadában, Ausztráliában a harmadik, negyedik, ötödik nemzedék nem beszéli olyan szinten a nyelvet, hogy az irodalmi műveket nehézség nélkül megértsék. Számukra angol nyelven is eljuttatnák az üzeneteket. Semjén Zsolt elmondta: nyitottak arra is, hogy ha valakiben csak pislákol a magyar identitás, vagy csak szimpatizál a magyar ügygel, akkor ők is megkaphassák az üzenetet. A kormányfő kereszténydemokrata helyettese kiemelte: a regiszter (nyilvántartás) gondolata abból a természetes igényből következett, hogy megerősítsék magyarságukban azokat a szétszórtságban élő magyarokat is, akiknek nincs lehetőségük az anyaországgal a közvetlen kapcsolattartásra. Kitért arra is, hogy ha a magyar nemzet valamely részét sérelem éri, mint a szlovák nyelvtörvénynél történt, akkor a regiszter(nyilvántartás) segítségével a világ magyarságát tájékoztatják, és segítségét is kérhetik. Akinek nagyobb a befolyása, írjon cikket a Washington Postba, akinek kisebb, az a helyi falu értesítőjébe - mondta példaként. Így lehetőség nyílik arra, hogy a magyar ügy mellett mozgósítsák az egyetemes magyarságot - hangsúlyozta Semjén Zsolt. Az internetalapú regiszter (a világhálós nyilvántartás) működéséről kifejtette: minimális költséggel megoldható, már most nagy az érdeklődés iránta, számos társadalmi felajánlás érkezett azoktól, akik vállalták, hogy segítenek az üzenetek elkészítésében, fordításában. Civilszervezetek kezdeményezték, hogy minden év februárjának utolsó napja legyen a Szórványmagyarság Napja. A Magyar Liget örömmel üdvözli és támogatja a kezdeményezést, annál is inkább, mert immár két évtizede szorgalmazza megszámllálásunkat, összeírásunkat, önkéntes bejegyeztetésünket. És erre tett javaslatot a svédországi magyar egyesületek tagjainak mozgósítása céljából, hogy magyarságukat ne tétlenül, hanem mindnyájunk tevékeny hozzájárulásával őrizhessük, ápoljuk. Megkezdte például a lundi és a malmői magyarok összeírását. Nekünk, skandináviai magyaroknak nem megoldhatatlan feladat ez, hiszen az eniro nyilvántartása segítségével könnyűszerrel megtudhatjuk, laknak-e magyar nevűek tömbházunkban, utcánkban, városunkban. Most, hogy ezt anyaországunk is támogatja, talán erőt veszünk magunkon, és a magyar egyesületeink segítségével elkezdhetjük ezt az összefogásunkat is nagyban erősítő munkát, felfedezhetjük nemzettársainkat, rátalálhatunk régi barátainkra, ismerőseinkre, kapcsolatot építhetünk, amelyek haszna beláthatatlanul segítségünkre lehet magyarságunk megtartásában. Íme néhány rész régebbi, a lapban és más különböző kiadványokban megjelent írásaiból.

Magyar népszámllálást!

A munkát megszámllálásunkkal kezdhethnénk. Az anyaország nemrég lebonyolított népszámllálása magától értődően kínálta ezt a feladatot. Hallottunk fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámlláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné. Ebben az olyan magas civilizációs szintet elért országban, mint Svédország, most új lehetősé-

gei nyíltak. Fiatal munkatársaim javaslatára kipróbáltam azt a keresőt, amelybe a magyar családi neveket, majd a magyar keresztnéveket, gyakoriságuk táblázatának felhasználásával rendre beírva, nemcsak postacímüket, telefonjaik számát kaptam meg pillanatok alatt, hanem lakóhelyük térképén azt a pontot is láthatom, ahol laknak. Azok, akik bátrabbak voltak, valószínűleg nincs takargatnivalójuk, mesterségüket, villámposta-címüket is megadták. Örömmel konstatálhattam, hogy az évekkel ezelőtt végzett telefonkönyves felméréséből valószínűsített számadatok valósak. Városomban és a hozzátartozó kisebb helységeiben közel ezer magyar lélek él. Csámcsogni való adatok sorában például az is kiderült, hogy éppen ezer Éva szépsége teszi kellemessé a lundi férfiak ünnep- és hétköznapijait. Két nap alatt félezer „magyar ismerősre” tettem szert. Ehhez még hozzá kell adnom a házasság, vagy más okból nevet változtatókat, a gyerekeket, vagyis inkább csak a csecsemőket, akiknek még nincs telefonjuk. A svédországi Lundban már eddig is tanulságos próbálkozás történt szomszédi magyar csoportok kialakítására a helyi magyar lap segítségével. Ennek legfőbb tanulsága az volt, hogy a magyarok összeírásához a magyar szervezet vezetőségén kívül az egész tagság munkavállalása elengedhetetlen. Éppen ez teszi még értékesebbé az egész országra terjedő összeírást, hiszen olyan munkát lehet ezzel az egyesület tagjaira bízni, amelynek végzésével belekóstolhatnak az évek óta hangoztatott Tudnunk kell egymásról! jelszó gyakorlatába. Tessék csak elképzelni, ha mind a harmincöt svédországi magyar egyesület tagsága kap majd valamennyit ebből a feladatból, ez felér egy országos eredményes tagtoborzás kezdetével, a sikerélmények pedig mindnyájunkban erősítik a hovatartozás érzését. Elsősorban a nyugdíjasokra és a számítógépes munkát játszva végző gyermekekre, a fiatalokra kellene bízni ezt a munkát. „Nem lehet!” - hallok a tétlenségre szoktatottak sajnálkozó elutasítását. Aztán áradatként jön, hogy ezért vagy azért nem lehet. Egyszer egy tevékeny vállaltvezető irodájában ezt olvastam a szembetűnő feliratról: Ha valamit nem akarsz megtenni, száz okot is kitalálsz, hogy miért nem lehet. „Lehet vagy nem lehet?”, „Mi nem lehet?”, „Hogyan lehet?” - a két világháború közötti sorsmérlegelő erdélyi vitából idézett írások címsorának végén bennem mindig felhorgad Reményik Sándor felkiáltójel nélküli mondata: Lehet, mert kell. Tömegalap nélkül, félkarú óriás sem lehet a magyar szervezkedés. Megszámláltatásunkkal kezdődhetne minden elképzelt összefogás. Hozzávetőleges számítások szerint Svédországban minden háromszázadik ember magyar. De csak minden hatodiknak-hetediknek van valamilyen kapcsolata magyar egyesülettel. Lundban, ebben a 134 nemzetiséget számoló egyetemi városban csupán minden tizedik szerepel a magyar egyesület nyilvántartásában. Itt negyven gyermek és fiatal kíván anyanyelvén is tanulni, de a kisgyermeket és az óvodáskorúakat, szülők összefogásával a vasárnapi Magyar óvoda okítja, tanítja magyarul is játszani. A magyar egyesületek vezetősége serkenthetné a tagokat az összeírás, később pedig az önkéntes és tiszteletbeli tizedesi megbízatás elvállalására. A kialakított csoportok második évi működése kezdetén aztán a tízes szervezet (tíznel több vagy kevesebb) tagjai megerősíthetik tisztségében a tizedest, vagy újat választhatnak a közösség szolgálatára.

A tízes és a többiek

Időszerű nemzetmegmentő feladatainkat nem hagyhatjuk csupán a magától alakult, rendszertelenül működő kiscsoportokra, rokoni, baráti társaságokra. A külhoni magyarságnak az anyaországiaknál inkább tudnia kell egymásról, segítenie kell egymásnak, szervezkednie kell. Időszerű nemzetmentő feladatainkhoz nem elegendőek a magától alakult rokoni és baráti társaságok, a magyar szervezetek havonként vagy még ritkább előforduló egykét órás cselekményszegény együttlétei, az istentiszteleti áhítatok, az évenként vagy még ritkábban megrendezett választásokon a kézfelemelések, az előadóknak kijáró tapshoz való hozzájárulások. Több kell a fiatalok és a gyermekek nyári táboroztatásánál, az évenként egykét magyar bálnál, a nemzeti ünnepekről való megemlékezésnél is. Szervezkedésünk

kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai nagy feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet. (Lásd: Dr. Müller Rezső: A székely tizedesek. Debreceni Szemle, 1939. 1. szám, Dr. Zolnai Lajos: Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tíz házgaárdák. Debreceni Szemle, 1939, 3. szám, Vámszer Géza: Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szórvány. Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1942, Csizmadia Andor: Tizedesek és fertálymesterek, Dunántúli szemle, 1942. 1-2. szám. Csizmadia Andor: A kolozsvári tizedesek, Nép- és családvédelem II, 1942. 8. szám, Csizmadia Andor: Fertálymesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében, Szociális Szemle, III. 1942. 46. szám, Puskás Lajos: Tizedesség és a kolozsvári tizedesek, Kolozsvár, 1942, Csörtán Márton: A kolozsvári tízes szervezet, Hitel, Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1943, 4. szám.) A régi magyar gyalogságnál minden tized alja nép élén egy-egy tizedes állott. Első királyunk tíz falvanként rendelte el a templom-építést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendőik szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. A német városjogi hatásnak tulajdoníthatóan később előtérbe került a fertálymesteri megbízatás, de talán éppen demokratikus voltuknál fogva megmaradtak a tizedes szervezetek is. A tizedesek megbízható és tiszteletbeli összekötők voltak a polgárság és a hatóság között. Tíz tízes szervezet élén a fő tizedes állott, később hadnagyok, utca kapitányok sorakoztak a ranglétrán, és részt vettek a városi tanácsban. A fertálymesterek (városnegyedi vezetők) főként rendészeti teendőket láttak el, összeírásokat végeztek, közvetítették és felügyelték a tanács rendelkezéseit. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, de Debrecenben, Kőszegen, Szombathelyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak a fertálymesteri tisztség visszaállításával, igaz egyelőre inkább külsőségekre szorítkozva, hagyományörző kirakat jelleggel inkább, mint a lakosság mélyrétegébe hatolva, népművelői és szervezői szándékkal. A kolozsvári tapasztalatokról Csörtán Márton megállapíthatta, hogy társadalmunkat csak „a magyar lélek törvényei szerint lehet tartósan felépíteni”, a kolozsvári tizedesség nem kezdte munkáját előre elkészített „alapszabályokkal” vagy „tisztikar választásával”, hanem önzetlen munkára nevelő intézményként, amely a régi katonai és a későbbi közigazgatási jelleggel szemben nemzetnevelő feladatokat vállalt. És mint ilyen a legsikerültebb magyar pedagógiai mozgalomból a cserkészlet eszméiből is sokat átvett olyannyira, hogy munkáját tragikus haláláig maga Teleki Pál is jóakarató figyelemmel kísérte. A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét. „Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggodás és tettekrevalóság mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználhatlanul hagyni vétség a nemzetközösség ellen.” Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa ma is alkalmazásra vár. Olyan vezetőkre, akik megválasz-

tásukkal nem szédülnek a mindentudók, a mindent maguk végzők, a mindent maguk diktálók sajnálni való átlagember szintjére, hanem a nehezebbet választva a cselekvés tanítómesterét hagyják a legszélesebb alapokon érvényesülni. A kolozsvári tizedes szervezeteknek a társadalom legkülönbözőbb fokán állókat sikerült közös nevezőre hoznia, a közösségi feladatok végzésében mindenki a maga által legjobban ismert területen és környezetében tevékenykedhetett. Nemcsak közös szórakozási és összejöveteli lehetőséget teremtettek, hanem a polgármester rendelkezéseit okosan értelmezve közvetítették, népjóléti munkát végeztek, rájuk bízta például a háborús szűk időkben bevezetett hatósági jegyek kiosztását is. Önkéntesen felvilágosítottak, tanácsoltak, kezdeményeztek. Arra törekedtek, hogy a magyar magyarral közösséget valóban alkosson. Havonta egyszer panasznapi mentek a polgármester elé. Hatalom nem volt a kezükben, tekintélyüket csakis érzelmi alapon érheték el. Önzetlenül, igazságosan, szolgálatkészen kellett élniük, magánéletük legbensőbb rejteteit felmutatva szereztek maguknak megbecsülést. Olyan szűrésen estek át, ahol nem számított sem az iskolázottság, sem a társadalmi állás vagy vagyonosság, hanem csakis a jó szándék, a magyar közösségért való áldozatkészség. Az volt a tizedes, aki ebből a döntő szempontból megütötte a mértéket, emberien viselkedett és tényleges munkát végzett. Puskás Lajos felmérése alapján kimutatta, hogy az általánosságban elfogadott társadalmi tényezők tíz százaléka mellett az életközösségek létrehozásának tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvés-képtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat. 1942-ben ötszáz derék tizedest tartottak nyilván Kolozsváron. Szervezettségük gyümölcseként működött az a háború utáni városi tanács is, amely a szovjet parancsokság által kiharcolt román hatóság újra bejövetele előtt rendet teremtett és tartott a városban.

Mai céljainkhoz igazítva

Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésére. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádióadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Európa után Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományörző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut, új szakasz kezdődött a nemzet-nevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye. Mindez nem sokat ér családépítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősíteni, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarság-tudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek. Azt, hogy miben is álljon a szórványmagyarság mai tizedesének szolgálata, milyen módon alakítsák ki sokféle emberi kapcsolataik ezt a tagok akarata, igénye, életvitelük körülményei határozzák meg. Az ötletek, akár az újságírás remekeinek eredői, „az utcán hevernek”. Vegyük elő a régi polgári élet szórakoztató szokásait, a nagycsaládok együttléteinek tanulságait, a meglévő, a magától alakult csoportosulások gyakorlatát. Figyeljünk egymásra, tanuljuk meg újra méltón ünnepelni barátainkat, ismerőseinket, ne csak foglalkozzunk gyermekeinkkel, unokáinkkal, hanem játszunk, gondolkozzunk együtt velük, szakítsunk időt a vidámságra, teremtsünk naponta magunknak és másoknak is örömet. Tanuljunk vitázni, ne csak beszélgetszünk, hanem cseréljünk gondolatokat, ismerkedjünk és ismertessük a magyar élet múltjának és jelenének lelket melengető történeteit. Szoktassuk magunkat az irodalom és a művészetek ismeretére, osszuk meg olvasásélményeinket, legyen közösségi feladatunk a magyarosan nyílt, tiszta és tömör beszéd. Nem lehet! - szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen

próbáltuk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődömségtől a tudatlan nemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az „egyszer élünk” filozófiákig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, egyetlen érvünk van. A jövőt kereső múlt században, a kisebbségi kérdésben folytatott erdélyi vita egyik tömör tanulságát megfogalmazó Reményik Sándorral együtt vallom, hogy „Lehet, mert kell” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindennek fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

Távoli vélemény az Erdélyi Tollról

A szakavatott elemzés oly időigényes, hogy erre csak kevesen vállalkozhatnak, de feltételezhető, hogy az átlagolvasó szintjéről megfogalmazott véleményemben is akad majd hasznosítható gondolat.

Jelzőkarók szükségesek, azért a hat kérdésben megfogalmazásakor használt véleményekből leegyszerűsítve megállapíthatom: az Erdélyi Toll olyan, öt esztendeje élő, irodalmi és művészeti folyóirat, amely szellemi otthona kíván lenni az erdélyi és világban élő minden magyar alkotónak és érdeklődőnek. Kétszázvalahány oldalas számokkal immár több ezer oldalnyi irodalmat közölt a legkülönbözőbb műfajban, munkatársainak száma százon felül, világhálón megjelenő honlapját tízezernél többen látogatják, felerészben erdélyiek. Legnagyobb nyomtatott példányszáma hatezer volt, anyagi háttéréről annyit tudni, hogy támogatatlan, sajtó-visszhangja jó, jelentős erkölcsi támogatást jelentő, jelenléte az erdélyi médiában dicséretes.

Rovatai - szerint néhány tavalyi lapszám alapján - íróközpontú, ezt szolgálja a címlapra kiemelt szerző névsora, de az évfordulók alkalmából írottak, az emlékezések, a *Sors és pálya* és az *Írói hagyatékok* rovat. A *Múza és lant* rovatban jelenkori költők, nevelő jellegű az *Anyanyelvünk épségéért* és az *Élő néphagyományok, Históriai ének, Könyveink világa. Az Erdélyi Toll - gyermekeknek* amolyan melléklet. (Erről a Napsugár volt főszerkesztőjeként majd lennebb fogalmaznék meg egy gondolatot.)

A skandináviai Ághegy - irodalmi és művészeti lapfolyam - és a Magyar Liget - a skandináviai magyarok családi lapja - szerkesztőjeként önként adódik, hogy eredményeink összehasonlítása végett az olvasóra bízom az Erdélyi Tollal való összehasonlítást, hogy elismerő méltatáson túl, a szerkesztésbeli és a lapkiadásbeli azonosságokra figyelve bizonyítást leljen arról, hogy így is lehet. Lehet pénz nélkül, szinte a semmiből, pezsgő művelődési életet gerjeszteni a céltudatos lapok körül.

Az Ághegy, a skandináviai magyar alkotók irodalmi és művészeti lapfolyama azzal a célkitűzéssel indult, hogy az északi országokban élő magyar író, költő, képzőművész, filmes, fényképész és a különféle előadóművészek közössége legyen, akik műhelyt teremtve példát kívánnak mutatni a magyar művelődés szolgálatával a tevékeny megmaradásra. A skandináv országokban félszáznál több magyar - közte néhány alkotó közösség - egyesület figyelhet rájuk, de hídszerepükkel, az északi alkotók műveinek tolmácsolásával, az otthoniak számára is hasznos betekintést kíván nyújtani a skandináv alkotók munkáiba.

Magamat idézem:

„Ez a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam néhány észak-európai országban élő számos magyar alkotó műhelye kíván lenni. Összegyűjteni óhajtja mindazokat, akik a magyarság idáig érő ágán irodalmi és a különféle művészeti alkotásaikkal *rügyeket* bontva szolgálják magyarságtudatunk erősödését.

A mi szolgálatunknak nem kedvez semmiféle elkülönülés. Az Ághegy ezért céljául tűzte ki, hogy megtöri a különböző, a többnyire mondvacsinált okokból sokfelé közénk emelt hallgatás falát. A skandináv országokban tevékenykedő magyar egyesületeknek szükségük van íróink, képzőművészeink, zenészeink, filmeseink, fotósaink és mindenféle más alkotók, értelmiségiek szolgálatára és példamutatására, hogy az itt élő magyarság anyanyelvét, sajátos műveltségét, hagyományait tudatosan megtarthassa és átörökítse az utánuk következő nemzedékekre. Ugyanakkor erősíteniünk szükséges hídszerepünket is, amit az anyaország joggal elvár tőlünk. A Svédországi Magyarok Országos Szövetsége és a Magyar Nagykövetség szervezésében a skandináviai magyar írók találkoztak, hogy ennek az igen fontos munkának részleteit, lehetőségeit megbeszéljék. A kezdeményezőknek észlelniük kellett, hogy a tenni akarás légkörében néhányan már is a cselekvés útjára léptek. Az Ághegy *Irodalom* rovata a skandináv országokban élő magyar írók munkáiból közöl, a *Rügyek* a kezdőknek nyújt közlési lehetőséget, az *Észak hírnökei* többnyire svéd, dán, norvég, finn írók műveiből született fordításokat tartalmaz, a *Páholy* színházi, a *Zene/Szó* zenei a *Képfény* filmes, fotós anyagokat tartalmaz, a *Járkáló* esszéket, az *Akik mellettünk járnak* portrékat. A *Könyv* és a *Megjegyzések* rovataink tájékoztatnak művelődési eseményeinkről. Minden számban néhány képzőművészt is bemutatunk, munkáikkal díszítjük lapunkat. A lapszámok végén kísérletet teszünk arra, hogy az északon élő különféle magyar irodalmi és művészeti alkotókat összeírjuk, névsorukat folyamatosan bővítjük.

Még a művészet a művészetért felfogást igenelőknek is el kell ismerniük, hogy a társadalmi tudat egyik formájának, a művészeteknek meghatározó szerepe volt és lesz az emberi fejlődésben. A magunk háza táján körülnézve **Szerb Antallal** valljuk: *„A közös kultúra, a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokfelé szétszórt magyart Magyarok lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát ... Amíg kultúránkhoz hűek maradunk, önmagunkhoz vagyunk hűek.”*

Ezt a fajta hűséget ösztönszerűen vállaljuk, de az értelmiségi embertől elvárjuk, hogy tudatosan példát mutasson a magunkat megtartó művelődésben. Még nagyobb várakozással tekintünk valamely művészeti ágazatban tevékenykedő alkotókra. Az írók, a művészek népszolgálatára mindig is magától érthető elvárás volt. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az anyaországiakra, hanem az abból kiszakadt alkotókra is érvényes ez. És az alkotók sorából nyelvünket megtartó és művelő sajátossága folytán ebben ma is rendkívüli szerepe van irodalmunkon belül a határon túl élő írók munkáinak is. Évszázaddal ezelőtt írta Beöthy Zsolt irodalomtörténeti előadásai gyűjteményének előszavában: *„A magyar irodalom, irodalmi értékeiben is, természeténél fogva nemzeti életet élt; a nemzet szíve irodalmában dobogott legerősebben.”*

Mert a magyar szellem folytonos volt az irodalomban. Ahhoz, hogy nyelvünkben megmaradjunk, mindenütt sokféle közösségre van szükségünk. Irodalmat és művészeteket művelő közösségre mindenképpen. Pomogáts Béla, a Magyar Írószövetség elnöke figyelmeztet a *Nyelvünk és Kultúránk* folyóirat idei első számában arra, hogy *„a nemzet több mint politikai együvé tartozás, tágasabb, mint a földrajzi és állami közösség”, mert „az ország fogalmának van egy szellemi-lelki dimenziója, amelyben nem a területnek és az államnak, hanem a történelemnek, a hagyománynak, a kultúrának és a lelki közösségnek van elsődleges szerepe.”*

Szellemi-lelki országunk építéséhez legalább „fél téglával” hozzájárulhatnak a skandináviai magyar alkotók is, ha közösséget - műhelyt - teremtve példát mutatnak a tevékeny megmaradásra. Skandináviában számos magyar alkotó él - az írással foglalkozók például, akár írószövetségi fiókot is alakíthatnának -, akik közösségben az eddiginél hathatósabban szolgálhatnak a magyar művelődést. Legyen az ősszel induló *Ághegy* című irodalmi és művészeti lapfolyam egyik szellemi tanyájuk. Nem azért, hogy azzal a bizonyos fél téglával kivagyiskodjanak. Inkább azért, hogy egymásra is hatva, egymásból erőt merítve, a tőlük telhető legmagasabb

szinten szolgálhassanak. Félszáznál több magyar - közte néhány alkotó közösség - egyesület figyelhet rájuk.

A lapfolyam megjelenési helye elsősorban a világháló (<http://aghegy.hhrf.org>), de eddig összesen ötezer-háromszáz oldalas terjedelmét, öt-öt számonként, antológiaként, nyomtatott formában és CD-lemezen is megjelentettük, hangos kiadása pedig, amíg egyetlen szerkesztője bírta erővel, az Ághegy Rádió volt: www.lifs.org

Az indulásunk óta eltelt tizennégy esztendőben műhelyépítéssel foglalkoztunk. Gyarapodó közösségünkben születésünkkel kapott tehetségünket, otthonról hozott, iskolákban ránk ragadt értékeinket és hitünket összeszedve irodalmi és művészeti alkotásainkat becsülő olvasótábort és anyagi támogatókat kerestünk és találtunk. Beruháztunk javainkból majd minden szellemi, de kevés anyagi és erkölcsi támogatásra leltünk. Pedig hangoztattuk mindenfelé, hogy tettünk közösségszolgáló indítékú: ahhoz, hogy az anyaországunkon kívül élő magyarok nyelvükben, hagyományainkban megmaradjanak, szükséges az irodalom és a művészet helyi alkotóinak a szolgálata, a példamutatása is. Az európai közösségbe beilleszkedő Magyarországon is tudják ezt, és vallják tiszteletreméltó, művelt fők szép számmal. De talán azt hiszik, hogy itt északon lazacból fonják a kerítést, és azok, akik irodalmi és művészeti alkotásra adják a fejük: milliomosok. Sajnos, nem így van. Az északra vándorolt magyarok számához viszonyítva, az itteni magyar vagy magyar származású értelmiségiek száma jelentős, de csak kivételes összefogással lesznek képesek szellemi műhelyt képező saját folyóiratot eltartani. De mivel ez az összefogás egyaránt szolgál minket és szülőhazánkat, reménykedtünk némi elismerésben és támogatásban. És szüntelenül keresgélünk az értők érvei között, és hirdetjük a Mészöly Miklós által hangoztatott „osztatlan magyar érdekek” szellemében, hogy „az európai kultúra nem más, mint soha meg nem szűnő folyamatos cseréje a kulturális értékeknek.”* Az északon fogant magyar alkotás előszámlálásával csereképességünket óhajtjuk növelni. Tisztában vagyunk azzal is: „Cserére a kultúrában csak az képes, aki értéket teremt, akinek van mit felkínálnia, és aki nyitott a Másik szavának befogadására.”**

A magyarországi és a svédországi különféle - nehezen elérhető - pályázatok hálójában vergődve egyetlen reményünk erősödött: magunkra vagyunk utalva. Így aztán, induláskor kitűzött célunk, miszerint lapfolyamunk nemcsak a világhálón, hanem legalább néhány száz példányban nyomtatott formában is megjelenjen - csak nagyon nehezen, sok üggyel-bajjal, szégyenletes anyagi körülmények között, minőségi megalkuvások árán valósulhatott meg. Azt, hogy a skandináviai magyar irodalmi és művészeti kiadvány szükség, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy köteteinkből mára már alig maradt mutatónak néhány.

Így lépünk hát - tovább. Mert kell! Mert most különösen szükséges: a skandináv országokban élő magyarok hídszerepe hangsúlyozottan fontos. És felemelő is. Mert adhatunk, mert szolgálhatunk hazánknak. A befogadóinknak éppen úgy hasznára lehetünk, mint az otthoniaknak. És ahhoz, hogy ezt az utánunk jövők is így cselekedjék: meg kell tanulniuk magyarnak maradni. Ebben segíthet, és segít az a magyar alkotóközösség, amelynek műhelye az Ághegy.

Folyamatosan összegyűjtött értékeinket azzal a gondolattal továbbítjuk olvasóinkhoz, hogy sokféleségünket igenelve, összefogásunk eredményességét bizonyíthatjuk.”

Mindez ráillik az Erdélyi Tollra is. Ha szétnézünk az anyagi gondokkal küszködő magyar irodalmi folyóiratok háza táján, a hasonló célkitűzések mellett, sejtenünk kell, hogy többnyire egy-egy csoportosulás lapjai, akiktől nem idegen a klikkszellem sem. Saját tapasztalatból tudom, hogy némelyik szerkesztő a maga kiskirályságának tudja a rábízott rovatot, beküldött írásaimra ezektől választ sem kapok. Feltételezem, hogy az ilyen szűk körre korlátozódó munkatársi kapcsolat okozója a mindig kevés honorárium, amit körein kívül nem szívesen osztogat a szerkesztő.

A nem támogatott kiadványok, mint az Ághegy, nem fizetnek, ezért ingyen letölthetők a világhálóról, csupán a nyomtatáshoz szükséges pénzt kéri az olvasótól és a támogatótól. Ezért is dicséretes az Erdélyi Toll erőfeszítése, hogy változó példányszámban, de rendszeresen megjelenik. Ki viszi hátán, ebben az anyagiaktól függő világban és meddig bírja? Ez itt a kérdés? Az Ághegy kezdeteitől fogva úgy rendezkedett be, hogy a szerzők hazafias munkában fogant írásaira számít. Tudatosítjuk, hogy az északi országok, eddig még fel nem mért számú, de százezret meghaladó magyarságának értelmisége megtermi a maga sajátos műveltségét szolgáló, életünket tükröző műveket. Amit viszont nem nélkülözhetünk: ez a *haza éltető figyelme*. E nélkül nehezen összerakható immár fél ezres alkotó közösségünk. Ezért szükségszerűen úgy alakult, hogy minden új, öt számonként nyomtatott kötetünket a skandináviai országok magyar nagykövetségeinek segítségével mutatjuk be.

Feltételezem, hogy az Erdélyi Toll méltó folytatásához nélkülözhetetlen az egyre nagyobb olvasótábor. Ehhez népszerűsítő rendezvényekre lesz szüksége, melyeket különféle művelődési intézmények és iskolák segítségével rendszerezíthet. Az erdélyi magyarság, ha szegényedik is, tudatosan áldozva, eltarthat egy olyan átfogó, múltbeli és jelenkori irodalmunkat nevelő célzattal szerkesztett folyóiratot, mint az Erdélyi Toll.

A gyermekeknek állandósított rovatra, véleményem szerint, különösen szükség van, mert az egykor európai hírességű Napsugár, személyi és anyagi szempontok miatt, megszűnt gyermekirodalmi lap lenni, s ha sajátosan erdélyi is, csak egy a többi magyar gyermeklapok között. Az Asztalos István által 1957-ben indított lap munkatársai, az író mellé állított aktivistán kívül, aki az alapító halála után átvette a főszerkesztői címet, mindnyájan költők, írók voltak. A Szivárvány címűnek tervezett, kicsiknek való lap nagy részét erdélyi gyermekirodalmi művekkel töltötték meg, kiterjedt munkatársi gárdával szerkesztették. Asztalos István, Sütő András, Méhes György, Kiss Jenő, Létay Lajos és sok már erdélyi alkotó írásai fémjelezték a lapot. Munkatársai közül kiemelkedők Bajor Andor, Kányádi Sándor, Bálint Tibor és Fodor Sándor és a lap képes arculatát teremtő, gyermekvilágot ábrázoló képzőművész közösséget alkotó Soó Zöld Margit. Ezt a hagyományt érdemes volna folytatnia az Erdélyi Tollnak, serkentve az oktatásban is hasznosítható gyermekirodalmi művek szerzőit, céltudatosan uralva a hazai gyermekirodalmi könyvek kiadását.

Ismerjük a mondást: Aki sokat markol, keveset fog. Az Erdélyi Toll a kezdeti indulására talán ráillik ez a mondás. És az összefogás iránti vállalt elkötelezettsége miatt kivívhatta a többi irodalmi lap szerkesztőinek ellenszenvét. Különösen azért, mert ezt a nemes feladatot nem dúsgazdag, hanem nincstelen kiadóként kész vállalni. Úgy vélem, ettől a vádtól megvédi anyagi lehetőségeinek korlátja. Véleményem szerint, amennyiben nevelői szempontok vezérlik, és amennyiben az iskolai irodalom-, művészettanítás és hagyományápolás szolgálatába szegődik, állandó olvasótábort nyer, és rendkívülien hasznossá teheti magát a teendőink által folyamatosan távoluló jövőben.

A mi cigányaik

Svédországban évtizeddel ezelőtt ismeretlen volt a koldus. Ezt a „mesterséget” nem művelték, legfentebb utcai zenészeket láthattunk, akik kedvükre muzsikáltak aluljárókban, földalattik várakozóhelyein, forgalmasabb utcákon, tereken. Lundban, ebben a kicsi diákvárosban, ha az évek folyamán idetévedt egy-egy adományokért könyörgő, a lakosság nem tudta mire vélni jelenlétét, hiszen a pályaudvar félreeső részén, fűtött külön vagonokban szállást, fürdési lehetőséget és ellátást kapott minden világcsavargó, az a néhány elesett ember, aki a sors kiszámíthatatlansága miatt ideig-óráig fedél nélkül maradt. A stockholmi pályaudvaron magam láttam olyan társadalmi munkást, aki a valahonnan érkezett, többnyire torzonborz külsejével

feltűnő ember mellé szegődött, ha annak szüksége volt rá, lakáshoz, segélyhez segítette. Mostanában ez nem így működik, és a svéd ember sűrűn felkapja a fejét, amikor a városközpontokban, immár két kezén nem számolhatóan, koldusinvázióval találkozunk. Kik ők? Többnyire nők, egyik-másik gyermekkel a karján, mások kartonlapra írt helytelen svéd szöveggel kéregetnek. Stockholmban élő erdélyi ismerősöm románul szólítja őket, válaszolnak is neki, és a beszélgetések végén kiderül, hogy nekik jobb itt Svédországban kéregetni, mint otthon tengődni. A koldusokról egy pillantással megállapítható, hogy többnyire ázsiai balkáni országokból vagy azon túlról jöttek. Mostanában az is nyilvánvaló, hogy vannak közöttük csoportosan szervezettek, olyasféle módon űzik mesterségüket, ahogyan azt a Kustorica filmekből ismerjük. És cigányaink jelenlétét sem hallgathatjuk el. A cigány megnevezésben ne keressünk hibát, ez évszázadok óta így ismert, nincs miért szégyelljük, nincs miért a roma névvel helyettesítsük. A történelem huncutságai miatt kisebbségünk kisebbségei ők, évszázadok óta sanyarú helyzetben lévők, akiket még mindig nem ismerünk eléggé. Pedig felzárkóztatásuk megismerésükkel kezdődhet. Az egész Európát foglalkoztató cigánykérdést, amit legutóbb a Fidesz képviselője, Járóka Livia tett messze hangzóan szóvá Strasbourghban, az Európai Parlament egyik plenáris ülésén, az ismertetésre váró magyarországi kezdeményezések teszik aktuálissá az immár itt északon is érzékelhető cigánykérdést. Keresnünk a róluk kialakult elmarasztaló beidegződések megváltoztatásának módját, felzárkóztatásuk mikéntjét. Ehhez pedig a többségnek kell alaposabb megismerésükre törekednie. Zivataros történetük megismerésének fényénél növekedhet sorsuk értéke, kultúrájuk és sajátosságaik megbecsülése és mindaz, amiben segítségükre tehetünk az elkövetkező jobbnak akart időkben. Ismertetőnkben hangsúlyosan az erdélyi cigányok történetét tárgyaljuk, sorsuk jó ideig megegyezett a magyarországi társaikéval, többségüket magyar cigányoknak tartjuk.

*

A népet nyájként terelő politikának Erdélyben már jó ideje nagy szüksége volt arra, hogy a mindent tudás birtokában csalhatatlanul leszögezze, a nemzeti államot alkotó többség az itt megtelepedők előtt már e föld lakója volt. Ezzel szemben nem titok, hogy mikor érkeztek ide a székelyek, a magyarok, a zsidók, a szászok, a svábok, a cigányok és sok másféle nemzeti-ségűek. Szerencsére a korszerű demokratizmus, amely a jelenvalóságra építi erős várát, fittyet hány mindenféle nemzeti kivagyiságnak, mindnyájunk által értelmezhető legfőbb szabálya szerint az itt lakók joga egyértelmű: itt „élünk, halnunk kell”! A kérdés lényege persze az, hogy hogyan, miként. Hangzatos kortes beszédekből jól ismerjük a testvériség elköptatott jelszavát. És a fennem hangoztatott egyenlőséget, amit a hatalom olykor úgy értelmez, hogy akik előbb jöttek, azok egyenlőbbek a többiekénél. Amiben valóban egyenlők vagyunk, az a történelmünkben megmutatkozó hasonlatosság. És a sokféleképpen reánk nehezedő sanyarú sors. A cigányoké máig erősen kiváltképpen ilyen. Mezey Barna negyedévszázada készült tanulmányából tudjuk, hogy történészek kutatásai szerint már az Árpádok korában csatlakoztak hozzánk „cigánykumpániák” formájában. II. András szentföldi hadjárata során, később IV. Béla hadakozásairól szóló beszámolóiban és Kun László idejében kelt iratokban találhatók erre utaló feljegyzések. Ugyancsak beszédesek a települések nevei is: Egyházás-Czigány létéről 1377-től maradtak fel adatok, Cigány, Zigán, Czigány nevű település nevét említik 1329-ben, 1339-ben, 1373-ban, 1381-ben és 1409-ben. Tömeges megjelenésük a 15. század elejére tehető. Zsigmond német-római császár oltalomlevelével látta el őket. Akárcsak manapság, fölbukkantak Strasbourghban 1418-ban, Párizsban 1427-ben, Krakkóban 1423-ban, Londonban 1430-ban, Rómában 1442-ben, Spanyolországban 1447-ben. Már akkor üldözték őket különleges életformájukért Itáliában, Svájcban, Angliában és egész Nyugat-Európában. Honnan jöttek? Feljegyzésekből arra következtethetünk, hogy Indiából. Egy angol hitterjesztő az Indus partján lakó Budsurádi népfelnevelés nyelvén, amely a hindu nyelv egyik dialektikusa, értett szót velük, feltehetően Kelet indiaiak, akik Ázsián és az európai Törökországon, a balkáni

országokban, Moldván és az Erdélyi Fejedelemségen át érkeztek Nyugat-Európába. Egy 1490-ből származó végrendeletben egyiptomiaknak jegyzi a cigányokat. Egy másik 1856-ban keltezett feljegyzésben arról olvashatunk, hogy a „szeretik magokat Faraó népének mondani”. 1843-ban a Pesti Hírlap egy angol utazóra hivatkozva írja: „Spanyolországban a tánczot, orosz birodalomban a női kellemet hazánkban a nemzeti zenét képviseli s mellette vályogot ver, elméskedik s lovat lop. Egy szóval ők barna földieink a bút és bajt nem ismerő cigányok.” A keleti sivár viszonyok elől menekülő és vándorló cigányság a 15. és 16. században összeütközésbe került az európai feudális monarchiákban szervezett társadalmával. Nem szívesen látták, üldözték is őket. A vérségi szervezkedésű vándorló cigányok nem tudtak megbarátkozni a jobbágyi munkával, az egyhelyben lakással. Visszafordulni nem akartak, nem tudtak, létformájukhoz leginkább a Kárpát-medence országok fejlettségének és az ott lakók befogadó életmódja felelt meg. A mohácsi vész utáni zűrzavarban a Habsburg- és törökellenes küzdelmek idején a magyar társadalom nem sokat törődött az ide-oda vándorló cigányokkal. Azt is feljegyezték róluk, hogy a másfél évszázadig tartó hódoltság idején kifejezetten hasznosak voltak, hírszolgálatukkal szolgálták a török elleni harcokat. Egyik foglalkozásuk a fémmegmunkálása volt, fegyvert készítettek, javítottak, tűzeri feladatokat vállaltak. Nekik köszönhető a lovakat sántító sulyom készítése. Ez az eszköz kicsi, de fontos elhárító fegyvere volt a korabeli hadviselésnek. A hódoltsági cigányok sokféle mestersége fontos szerepet játszott letelepedésükben. A vasművességen és zenélésen kívül voltak sátorverő, borbély, hóhér, kém, futár, kalauz, vásári felügyelő s más egyéb foglalkozásúak is közöttük. Uradalmi szolgálatba álltak, hozzávetőlegesen háromnegyed részük igyekezett letelepülni. Az egykori magyar királyság idején Erdélyben éltek a legtöbben, itt nagyobb biztonságban voltak, mint másutt. Erre utal az is, hogy folyamatosan ide áramlottak társaik a román fejedelemségekből. De sok évszázados szokásaikhoz még sokáig ragaszkodtak. Ettől kezdődően megkülönböztethetően letelepülő és vándorcigányokról szólnak a feljegyzések. Mátyás király 1487-ben privilégium-levéllel látja el a sebességi cigányokat, akiket Nagyszében erődítési munkáiért és védelméért felmentett a közmunkák alól, többen Mátyás Fekete Seregének fegyvermesterei voltak. De a mohamedán hadsereg és közigazgatás szolgálatában is sok kovács, tűzmester, golyóöntő, szegkovács, kardkovács, puskakészítő, fegyvercsiszár dolgozott. Egy 1580-as török összeírás ötvös rézművesekként és pénzhamisítókként említ cigányokat. A városszéleken megtelepülteket a céhek nem fogadták be. Debrecenben megszabták, mit dolgozhatnak: „A cigányok műve: békó, rostély, kolomp, doromb, fűrő, fogó, nyárs, iszkába, léczszeg, kapa, ásó, zszindelyszeg, zabolá. A munkát megújíthatja, fódózhatja. Szántó vasat is czéh mester hírével megcsinálhatja.” Erdélyben a vándorló cigánykovácsok kiváltságlevelet kaptak. Az idősebbek még emlékezhetnek a falvakban és városszéleken gyakran felbukkan foltozó cigányokra, ügyes munkával rézüstöt, lábost, nagy mosófazekakat is foltoztak, esőcsatornákat javítottak.

Az erdélyi fejedelemségben országgyűlések napirendjén is szerepelt a cigányügy, türelmet tanúsítottak irányukban, hiszen megbecsültek voltak a saját közösségeket alkotó aranymosók, de a városok és falvak életében résztvevők is. Közmunkákat végeztek, tatározták a középületeket, karbantartották az utakat, csatornákat tisztítottak, a kóbor kutyáktól tisztították a városokat. A magyar, a székely, a szász, a zsidó és a román lakossággal együtt békében megfértek ők is a nemzetiségek között. De a városszéli telepeiken inkább faházakban laktak, hogy bűncselekményeik esetén a magisztrátus könnyen lerombolhassa házaikat és távozásra készítse őket. A helyi lakosságtól eltérő szokásrendszerük konzerválódott már, amikor a bécsi udvar talán néhány spanyol rendelkezés mintájára felhagyott erőszakos kiűzetésükkel és az ugyancsak erőszakos letelepítésük mellett döntött. Úgy tűnt ez eredményes volt kezdetben. Mária Terézia uralkodása idején az a divatos eszme uralkodott, miszerint a kóbor cigányok veszélyessége életmódjukból adódik.

2. A feudalizmus idején a monarchia igyekezett növelni az adózók számát. Gátolta a cigányok vándorlását, letelepítésüket, beolvasztásukat szorgalmazta. Rendeletekkel tiltották meg nekik a lótartást, nem kaptak útlevelet, nem viselhették hagyományos öltözküket lerontották putriajukat, szétszakították családjaikat, a gyerekeket parasztházakhoz adták, hogy becsületet tanuljanak, a legényeket katonának kényszerítették, a cigányul beszélőket botozták. Az erőszak nyilván nem vezetett eredményre. A fentről jött rendeleteket a vármegyék nem hajtották végre, előítéletekre alapozottan a rendi-nemesi gondolkodás cigányellenességet szült, különféle túlzásokban jutott kifejezésre, a cigányság ellenállásába ütközött, ilyenformán nem sikerülhetett, nem alakulhattak át szorgalmas jobbágyokká, nem juttatták őket megfelelő lakhatáshoz, tömegesen nem térhettek át földművelésre. Úgy bántak a letelepedőkkel, mint vándortársaikkal. Nem vették figyelembe a cigányközösségek belső törvényeit (Kris), teljes fölszámolásukra törekedve a sajátos cigánykultúrát sem kímélték. A bécsi adminisztráció, a Helytartótanács keretében alakult Cigányügyi osztály rendeletei sem hoztak lényeges változást. Közben a cigánybevándorlás hatalmas méreteket öltött, a török hatalom felszámolásával a vidék betelepítésével egy időben újabb és újabb cigánycsoportok vetődtek Erdély és Magyarország földjére. Különösen a helyi szokásokat nem ismerő „oláh” cigányok beilleszkedése ment nehezen, mert viselkedésük, erkölcsük, tradícióik nagyban eltértek a hely lakosságától, mindegyre összeütközésbe kerültek velük. Különösen Bánátban garázdálkodtak, a katonaságot kellett kivezélni ellenük, hogy helyreálljon a terület közbiztonsága. Mivel ezek a cigányok kinézése megegyezett a már megtelepültekkel, a lakosság előítélettel viseltetett mindannyiuk iránt. Az ipai fejlődés következtében kiszorultak a cigánymesterségek, fölöslegessé váltak például a szegkovácsok, később pedig az edényfoltozók is. A 18. században felerősödő rendszabályozásokat követően az államhatalom folytatta a cigányok erőszakos asszimilációját, nem tettek különbséget a beilleszkedésre hajlamos és a kóbor cigányok között. A 19. században első felében a jogalkotás nem foglalkozott a cigányokkal, csupán a reformkori sajtóban találjuk nyomát annak, hogy közérdeklődés figyelmében álltak. Az 1873-as cigányszámlálás kétszázezernél több főt számolt, Maros-Torda megyében tizenegyezerrel többet, Szeged megyében pedig közel tízezerrel volt a számuk. A vármegyék és községek különböző módon bántak velük, ezért mindig oda vándoroltak, ahol kevésbé zaklatták őket. A letelepedettek lehetőségükhöz mérten ilyen-olyan házakban laktak, a kóborlók sátorozva vándoroltak. Átlagéletkoruk ennek megfelelően alacsony volt, magas a gyermekhalandóság és az analfabétizmus. A két világháború között is társadalmi segítség nélkül tengették életüket. Móricz Zsigmond írta az egyik alföldi város cigány negyedéről: „Itt egy kis házat csináltak a minap s a városi főmérnök úrnak ki kellett jönnie, hogy a lakhatási engedélyt megadja. Hát kérem, mikor bejött a Péróba, az orra elé tartotta zsebkendőjét és azt mondta: - Csak ebbe az átkozott Péróba ne kellene soha kijönni... - Így kérem... Ezt mondta...Ahelyett, hogy hívás nélkül kijönne néha, vagy a főorvos úr és ha hazamegy a városházára, azt mondaná a főíró úrnak, hogy „Barátom, abba a Péróba tarthatatlanok állapotok, segítsünk rajtuk valahogy...” Ez illene egy olyan tanult úri emberhez, nem az, hogy a zsebkendőt az orra elé tartsa és azt mondja, hogy: csak ebbe a átkozott Péróba ne kellene soha bejönni...” Az ilyen emberi hangú leírások helyett inkább ellenséges, sőt gyűlölködő hangú írások születtek, melyek szerint a cigány kártékony, minden szempontból bűnös. Az sem volt ritka, hogy fajelméleti alapon már születése pillanatától évszázadok óta elítélték a cigányokat: „Nem dolgoznak, csak szaporodnak...” Máig kísért ez a közgondolkodásra ható előítélet. A múlt század elején még ilyen meg gondolásból nem szívesen fogadták fel őket cselédnek, de még napszámosnak sem. A század közepe táján, a kor ideológiájának megfelelően élősöknek, bűnözőknek, gyilkosoknak bélyegezték őket és koncentrációs táborba kívánták őket ahelyett, hogy munkaalkalmat biztosítottak volna számukra. Ezt segítette az akkori „cigányvadító közigazgatás”. Ez vezetett oda, hogy sokuknak osztozniuk kellett a zsidóság sorsában. A cigányok még Horthy-korszak idején is vándoroltak, csavargóknak minősítették őket. Századeleji bűnelkövető számadatok-

ból kiderült, hogy míg a lakosság összbűnözése csökkent, a cigányoknál kétszeresére emelkedett a lopások, a csalások száma, négyszer többüket ítélték el. A vándorlókat állandó lakhely hiányában nem sikerült állampolgári kötelességeik teljesítésére, adófizetésre szorítani. Rászorultak a lopásra, hiszen szőnyegkészítésből, teknő-vájásból, üstfoltozásból és egyéb ilyen foglalkozásokból nem voltak képesek népes családjuk tagjait fenntartani. Mesterségeik miatt is vándorolniuk kellett. Többen a falvakon kerestek megélhetést, jómódú gazdáknál mindenek cselédek voltak, segítettek kender-áztatásnál, meszelésnél, minden kellemetlen munkát vállaltak. A múlt század elejétől a súlyosbodó munkanélküliség miatt többen koldulással próbáltak segíteni magukon. Sajnos ezt a „mesterséget” üzik most is, immár Európa szerte. Ezt próbálták a hatóságok enyhíteni a dologházakkal, gyermekvédelmi intézkedésekkel enyhíteni. A tetten ért cigányokat rendre hazatoloncolták, ha volt egyáltalán bejelentett állandó lakóhelyük. Egy csendőr ennek sajátos módjáról szólt visszaemlékezésében: „mindent csendőrnök megvan a maga körzete. Ha ezen belül cigánykaravánra találunk. Azt elverjük és a szomszéd körzet határáig kísérik. Ott a másik őrs akad rá, ez ismét elver és a szomszéd körzet határáig kíséri. És ez így megy a végtelenségig.” Számos diszkriminációs intézkedést kellett elszenvedjenek. Rendelettel korlátozták a vándoripari engedélyeket, csak a községi előljáróság hozzájárulásával vállalhattak munkát. Gyanús elemnek mondtak minden cigányt, sokszor minden ok nélkül üldözték őket. Végül 1944 júliusa és 1945 márciusa között mintegy 25-30 ezer cigányt deportáltak Magyarországon, ide tartoztak az Észak-Erdélyiek is. Becslések szerint 3-4 ezren tértek vissza, Aschwitzba és Dachaubába is jutott belőlük. Olyan polgárok is akadtak, akik az emberi egyenlőséget megtagadó cigánykódex alkotására, kitelepítésre, internálásra, kiirtására biztattak. A cigányok helyzetét nem vizsgálhatjuk kiemelve őket a társadalomból. A zsellérekkel például és a mélyszegénységben tengődő valamennyi más társadalmi rétegnek hasonló sors jutott. Egészségtelen, rossz lakásviszonyok, alacsony iskolai végzettség, magas gyermekszám volt a jellemzőjük. A munkanélküliség pedig a magyar anyanyelvűek soraiban is fokozott bűnözéshez vezetett. A cigányság a társadalom periferiájára került, de sokat veszített azért is, mert, amint ezt egy félévszázaddal ezelőtti kutató jegyzi: „a cigányság eredeti kultúrája az évszázadok, a vándorlások során megszakadt, az eredetét jellemző vonások megszűntek, ősi nyelvét nem beszéli, ősi foglalkozását nem folytatja, már nem beszélhetünk cigányságról, hanem cigánylakosságról, amely, ha még számos, az általánostól eltérő szokás- és magatartásformát mutat is, az adott társadalom szerves és kiemelhetetlen része.”

3. A kutatók többsége megegyezik abban, hogy a cigánykérdés nem oldható meg elkülönített módon, ehhez „a társadalmi viszonyok általános javítása, a népnevelés buzgó felkarolása, az erkölcstelenség korlátozása, a szegénység, a nyomor eltüntetése” szükséges. Ennek ma már kézzelfogható eredményei vannak. 1945-ben hivatalosan megszűnt a kisebbségekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés, az állam biztosítja jogegyenlőségüket, munkához, tanuláshoz, közügyekbe való beleszóláshoz. A valóságos jogegyenlőséghez a gyakorlatban még hosszú út vezet. A hátrányos helyzetben élők felzárkóztatásához többletelőnyökre lesz szükség most és a jövőben is. A háború után a cigányok többsége fel sem fogta mit jelent, mert iskolázatlansága akadályozta ebben. De egyes csoportjaik, mint például a zenész cigányok, már az előző években, egészen vendéglői szereplésük visszaszorulásáig, kiemelkedhettek a cigányság köréből, szervezkedtek, igyekeztek valóban egyenjogú polgárokká válni, kulturált lakásviszonyokat teremteni családjuk számára. A cigányok a falusi társadalom átalakítása folyamán kimaradtak a földosztásból. Az erőltetett szövetkeztetés nyomán munkalehetőséghez jutottak. Más részük, az ugyancsak erőltetett iparosítás következtében a betanított gyári munkás sorba emelkedtek, de többségük megmaradt régi életformájában és ezért a társadalom előítélete sem változott irányukban. Elkülönített lakóhelyük miatt sem léphettek magasabb civilizációs szintre. Számos helyen próbált tömbházakba költöztetésük nem vezetett eredményre, előzetes felkészítés, átnevelés nélkül ez nem is sikerülhetett. A cigánylakosság nagy

része ma is sok száz, emberi életre alkalmatlan cigánytelepen él. Évtizedek óta alkalmi munka jellegű munkát, ószerességet, hulladékgyűjtést, idénymuzsikálást vállal. Szakképzettségük sokáig alig volt, ebben iskolázottságuk akadályozta őket. Nem ismerték a családtervezést, szaporodásuk egyre nagyobb terhet jelentett, próbára tette házunk tája a társadalom teherbíró képességét. A cigánytelepek tervezett felszámolása félévszázados késéssel lassan haladt, a cigányság ma is a leghátrányosabb helyzetűek kategóriájába tartozik. A magyar társadalomkutatók számos vizsgálatot végeztek a cigánysággal kapcsolatos előítéletek feltárására és arra a következtetésre jutottak, hogy ennek legfőbb oka: nem ismerjük származásukat, életfelfogásukat, hitvilágukat, ezért minden megnyilvánulásuk gyanús. Szüleink, nagyszüleink elbeszéléseire és ítéleteire hagyatkozunk, akik, tolvajnak, hazugnak, lustának, dologkerülőnek írták le a cigányságot. Sokkal többet tudunk a négerekről, az indiánokról, mint róluk, akik közöttünk élnek. A cigány szóval együtt jár negatív megítélésük. Ismeretterjesztéssel kell változtatnunk ezen. Számos jel arra mutat, hogy felemelkedésüket a róluk kialakult negatív kép, jelenlegi tapasztalatainkra alapozott változtatásával segíthetjük. Felzárkózniuk csakis befogadásunkkal valósulhat meg. Miközben saját kulturális és művészeti hagyományaik értékeinek feltárására, megbecsülésére buzdítjuk őket, megkülönböztetett módon segítenünk kell iskoláztatásukat, szorgalmaznunk részvételüket a közéletben, a helyi gondok megoldásában. A nyáron otthon jártam és a partiumi tasnádi cigányok életében ígéretes nyomait láttam ennek az igyekezetnek. A város Cser völgyi cigány negyedében évtizeddel ezelőtt vezetékvíz sem volt, ma a családok számára kimért házhelyeken egyre takarosabb, vízvezetékes és elektromos árammal ellátott házak épülnek. A telep szélén állami óvodaház működik. Az évek óta folytatott eredményes beiskoláztatásnak köszönhetően, az általános iskolában végzetek munkát vállalhattak az egyik szatmári gyárban. Külön busz szállítja őket munkahelyükre. Az idén az első, csaknem teljes egészében cigánygyerekekből álló osztály végzett a helyi iskolában, amelyre joggal büszke a tanári kar. Összegezve, a tasnádiak elmondhatják, hogy a cigányaik felzárkóztatása, apró lépésekben, de a múlthoz viszonyítva látványosan elindult, jó irányba halad. Elképzelhető, hogy a cigányság és a lakosság egyre tudatosabb hozzáállásával az évszázadok óta rögződött előítéletek is oldódnak majd apránként az emberséges együttélés és egymást segítés szellemében.

*

A cigánykérdés iránt érdeklődők az alábbi néhány tanulmányból bővíthetik ismereteiket: BODI ZSUZSANNA Fémműves cigányok Magyarországon BAKÓ FERENC A tiszai cigányok fémművessége. Gypsy metal-work in Tiszaigaz. Néprajzi Értesítő XXXVI. BENDA KÁLMÁN Révay Péter ajánlólevele Gáspár vajda és népe számára 1608-ból. Péter Révay's Letter of Recommendation for Voivod Gáspár and his People dated 1608. Ethnographia LXXXII. BODGÁL FERENC A rézöntés technikájához. To the Technology of Copper Casting. Ethnographia LXX. A BorsodAbaúj-Zemplén megyei cigányok fémművessége. Metal-work among the Gypsies of Borsod-Abaúj-Zemplén County. Ethnographia LXXVI. 4. BÓDI ZSUZSA Magyarországi cigány összeírás a 18. században. 18th Century Gypsy Census in Hungary. Phralipe 10; BOLYKY MIKLÓS Egy régi vadászati mód. An Ancient Mode of Poaching. Vadász-Lap (aug. 5.) Mátyás király vadászlai. The Hunters of King Matthias. Vadász-Lap (jan. 5.) BOROVSKY SAMU Borsod vármegye története. A History of Borsod County. Budapest Cigány telepítés. The Settling of Gypsies. Vasárnapi Újság 51. CSORTOSI JÁNOS Adalékok a magyarországi cigányok történetéhez. To the history of Gypsies in Hungary. Századok DANKÓ IMRE Adalékok a gyulai cigányság életéhez. To the Life of Gypsies in Gyula. ERDŐS KAMILL Fódozó-cigány műhely felszerelés leírása. Cigánykovács műhelyben készített használati és dísz tárgyak leírása. Gypsy metal-workers in Hungary. Néprajzi Értesítő XLIV. A Békés megyei cigányok. Gypsies in Békés County. Gyula (A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 72.) FEKETE LAJOS Buda, Pest és Óbuda nem-mohamedán polgári lakossága 1547-ben és 1580-ban. Non-Muslim Civil Population of Buda, Pest and Óbuda in 1547 and 1580. Budapest (Tanulmányok Budapest múltjából VI.) FEKETE LAJOS - KÁLDY-NAGY GYULA Budai török számadáskönyvek. /1550-1580/ Turkish Registers of Buda. Budapest GYERGYÓI SÁNDOR Kirekesztéstől a beilleszkedésig. III. From Ostracising to Assimilation I-II. Debrecen HAVAS GÁBOR Korábbi cigány foglalkozások. Foglalkozásváltási stratégia különböző cigányközösségekben. Earlier Gypsy Occupations. Strategies of Occupational Change in Various Gypsy Communities. In.: ANDOR Mihály-HAVAS Gábor (szerk.): Cigányvizsgálatok. Budapest HEICZINGER JÁNOS A cigányok letelepítésének kezdete Fejér megyében. The

Beginning of the Settling of Gypsies in Fejér County. Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője II. Veszprém A cigány lakosság életviszonyai Fejér megyében a XVIII. században. The Conditions of Life of Gypsies in 18th Century Fejér County. Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője III. Veszprém Fejezetek a cigánykérdés alakulásáról. Chapters on the Evolution of the Gypsy Issue. Fejér megyei Történeti Évkönyv XII. HERRMANN ANTAL A vácsi cigányok. 1775. The Gypsies of Vác in 1775. Váci Közlöny 15-22; HÖGYE ISTVÁN Adatok a Zemplén megyei cigányság XVIII-XVIII. századi történetéhez. Data on the History of Zemplén County's Gypsy People in the XVII-XVIII. Century. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei XXII. HUNFALVY PÁL Magyarország Ethnographiája. The Ethnography of Hungary. Budapest JÓZSEF FŐHERCEG Az ónódi várhoz tartozó cigány jobbágyok összeírása. Registration of Gypsy Serfs Belonging to the Castle of Ónod. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle. KAHLER FRIGYES Adalékok a XVI. századi pénzhamisítás kérdéséhez. To the History of Forging Money in the 15th Century. Múzeumi Kurír 5; KÁLDY-NAGY GYULA Harács-szedők és ráják. Török világ a XVI. századi Magyarországon. Looting and the Reaya. Ottoman Domination in Hungary in the 16th Century. Budapest KEMÉNY ISTVÁN Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó; 1971-ben végzett kutatásról. Account on the Research of Social Conditions of the Gypsy Population in Hungary, carried out in 1971. Budapest KISS LAJOS A kasza a hódmezővásárhelyi ember kezén. The Scythe at the Hand the People of Hódmezővásárhely. Néprajzi Értesítő XVIII. 2; Cigányfogások Hódmezővásárhelyen. Gypsy Coat-Racks in Hódmezővásárhely. Néprajzi Értesítő XX. 1; KOLOZSVÁRI SÁNDOR - ÓVÁRI KELEMEN (szerk.) A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye. I-V. A Collection of the Legal Rules of Municipal Authorities. I- V. Budapest KOVÁCS JÁNOS A cigányok Szegeden I-III. The Gypsies in Szeged 1-111. Ethnographia VII. Szeged és népe. Szeged and its People. Szeged KRÓNIKÁS Cigány-kovács községek. Villages of Gypsy Smiths. Magyar Vaskereskedő (július 15.) LADVENICZA ILONA A csobánkai cigányok szegkovácsolása. Nail Making among Csobánka Gypsies. Néprajzi Értesítő XLVII. LEBLANCZNÉ KELEMEN MÁRIA Dokumentum. Document. Palócföld 9. 5; házunk tája LEHOCZKY TIVADAR Adatok a magyar cigányok történetéhez. Data to the History of Hungarian Gypsies. Századok 152-154. MAGYAR STATISZTIKAI KÖZLEMÉNYEK A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigány-összeírás eredményei. Results of the Gypsy Census Made on January 31, 1893-Budapest MAKKAI LÁSZLÓ I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai /1631-1648/. Economic Documents of the Estates of György Rákóczi I. Budapest MÁRKI SÁNDOR Arad megye cigányainak történetéből. On the History of Gypsies in County Arad. Ethnographia II. 4 MÉSZÁROS LÁSZLÓ Bács-Kiskun megye cigányságának történetéhez. (Az 1768-as cigány összeírás népességstatisztikai-demográfiai adatai). Additions to the History of the Gypsies in Bács-Kiskun County. (The Statistical and Demographic Data of the 1768 Census of Gypsies). In: IVÁNYOSI-SZABÓ Tamás (szerk.): Bács-Kiskun megye múltjából. I. Kecskemét (A Bács-Kiskun megyei Levéltár kiadványai II.) Délszlávok és cigányok a dunántúli hódoltság területén. South Slavic Peoples and Gypsies in the Part of the Transdanubia Occupied by the Turks. Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Értesítője II..A XVIII. századi cigányösszeírások Bács- Kiskun megyei adatai. Statistical Data of the 18th Century Gypsy Conscriptions in County Bács-Kiskun. Statisztikai Szemle 56. 3. MEZEY BARNA-POMOGYI LÁSZLÓ-TAUBER ISTVÁN A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422-1985. Documents of the Gypsy Issue in Hungary. Budapest MÓRÓ MÁRIA Anna Cigányok Baranya megyében a XVIII. század végén. Gypsies in Baranya County at the End of the 18th Century. Baranyai Művelődés 1; Mária Terézia cigány rendeletei és a Baranya megyei cigány összeírások. The Gypsy Statutes of Maria Theresia and the Censi of the Gypsies in Baranya County. Baranyai Helytörténetírás. Cigányok szabadalomlevele Mátyás királytól. Letters Patent for Gypsies by King Matthias. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 187. ORBÁN BALÁZS A Székelyföld leírása. II. A Description of Székely Country. Pest SCHWICKER, JOHANN HEINRICH Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen. Wien-Teschen SZABÓ KÁLMÁN Csöngettyű és kolomp a kecskeméti pásztorság kezén. Bells and Cattle-bells on Hands of Kecskemét Shepherds. Néprajzi Értesítő XXIV. SZABÓ LÁSZLÓ Mária Terézia 1760/61-es cigány rendelete a Jászságban. The 1760/61 Gypsy Statutes of Maria Theresia in Jászság. Jászkunság 12. 3; SZALAY BÉLA Cigánytörténeti Adatok. Data on Gypsy HistoryEthnographia XXV. 3. SZAMOTA ISTVÁN (szerk.) Harff Arnold utazása. 1496-1499. The journey of Arnold Harff. 1496-1499. In.: SZAMOTA István (szerk.): Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten 1054-1717. 119. Budapest SZILÁDY ÁRON - SZILÁGYI SÁNDOR Török-magyarokori történelmi emlékek. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. III. Historical Documents of the Turkish Occupation in Hungary. III. Pest SZOMSZÉD ANDRÁS A nógrádi cigányság története az összeírások tükrében. The Gypsies of Nógrád County in the Censi. Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve XIII. TOMKA MIKLÓS A cigányok története. A History of Gypsies. In.: SZEGŐ László (szerk.): Cigányok, honnét jöttek - merre tartanak? 3652. Budapest VELICS ANTAL (FORD.) Magyarországi török kincstári defterek. III. Turkish. Defters of the Treasury in Hungary I-II. Budapest VISSI ZSUZSANNA A Komárom megyei cigányság - egy 120 éve készült összeírás tükrében. Gypsies in Komárom County in a Census Made 120 Years Ago. Új Forrás 7. 3; ZSUPOS ZOLTÁN Az erdélyi aranymosó cigányok 1783-as összeírása. The 1783 Census of Transylvanian Gold-washing Gypsies. Néprajzi Értesítő LXVII-LXX.

Cigányokról. Bencsik Gábor Magyar Mercurius, 2009 176 oldal Kötés: kemény kötés ISBN: 9789639872035

Senki számára nem lehet kétséges, hogy ma Magyarország egyik legnehezebben megoldható problémája a cigányság és a többségi társadalom között feszülő ellentét. A megoldáshoz egymás megismerésén át vezet az út. Ezért írta több év kutatómunkájával Bencsik Gábor történész a Cigányokról című kötetet, amelyet 99, nagyrészt még soha nem publikált illusztráció tesz gazdagabbá. A kötet olvasmányos stílusban, a lehetőségekhez képest tömör megfogalmazással beszél el a cigányok történetét, ismerteti nyelvüket, szokásaikat, hagyományos foglalkozásaikat.

Holnapra

Magyar szervezkedés

Közös indok

Az egymásellenesség betegségének gyógymódja nem az elkülönülés, hanem a körültekintő közösségépítés. Ez nem holmi „kutyaharapást szőrével” gyógyítás, hanem hagyományainkra alapozott felismerés. Szomorúan tapasztalhattuk, hogy három magyar közül az egyik besúgó volt. Sokatmondó túlzásként halljuk, hogy három magyar olykor négy párt. Minden második magyart árulónak, kommunistának, pufajkásnak is neveztek már mindenkor felcsattanni kész honfitársaink. Divat volt felemelt hangon belekötni az „élő fába” is. Az egymásellenesség terjedő szokása az is, hogy levegőnek nézzük egymást. Nem tudok róla, tehát nincs is. Nem érdekel, hogy mit mond, mit ír, mit cselekszik. Csak éppen „annyira érdekel”, hogy minden lehető módon elősegítsem kirekesztését a „mi” köreinkből, a „mi” világunkból. Ezt a szokást erősíti a magas szintre emelt „mögöttes beszéd” is, amely a magyaros nyíltságnak tökéletes ellentéte. Ha mégis bekerül „közénk” a nemkívánatos, akkor távolléttemmel tüntetek. Nem keveredem, mert még „elkorpásodom”. A közösség aztán sajnálhatja hiányomat...

Az ilyenszerű viselkedés nemcsak bölcsességihiányos, hanem nemzetellenes is. A szülőhazán kívüliek nagyobbik részére persze, nem hat az ilyen nemzetpolitikai szempontú megállapítás. Ezért kénytelenek vagyunk a fenti viselkedések eredőjeként olyan általános emberi rossz tulajdonságokat is említeni, amelyek az oktondiságtól a tudatlanságig terjedve megakadályoznak bennünket a társas lényektől joggal általában elvárt társadalmi élet gyakorlatában.

Feltételezzük, hogy nemzetellenességünk nem tudatos, de magyarságtudatunk még kialakulatlan. Lefoglalnak a hétköznapi kenyérkereset ügyei, életcélunk csupán a meggazdagodás, többek akarunk lenni némely dologban legalább, mint azok a környezetünkben élők, akikre még kénytelenek vagyunk felnézni, akiket a társadalom fölébünk sorol. Megnyugtatóan magyarázzuk már magunknak törtetésünket, önzőségünket, irigységünket, kivagyiskodásainkat, mert eszünknek, alkalmazkodási képességeinknek, szorgalmunknak és vasakaratunknak megfelelően eredményesnek mondhatjuk magunk választott hazánkban. Magyarságunk sem okoz szívfájdító érzést. Nem könnyezünk a Himnusz hallatán, a piros-fehér-zöld zászló láttán nem emelkedik a vérnyomásunk, a magyarul megszólaló „idegenhez” nem vonz mágnesként az anyanyelv dallama. Szóval, ha mindent levetköztünk már, amit örökölt nemzetiségünk büszkeségként reánk hagyott, elanyagiasodott világunkban, akaratunk ellenére is, marad még egy kötelék, amellyel számolnunk mindig érdemes, hiszen örök, és pénzben is kifejezhető érték. Nyelvünkről van szó. Magyar tudásunk romolhat bármennyire is, megmarad és kama-toztatható. Jól számol, aki anyanyelvét ápolni érdemesnek, továbbadni szükségesnek tartja. Az, hogy a külföldre szakadtak második vagy a harmadik nemzedékének nagy része már nem beszél magyarul, senkit se készíthet az anyanyelvéről való lemondásra, hiszen a mostani civilizációs körülmények között az eddigieknél sokkal könnyebben megtarthatjuk, ápolhatjuk, tökéletesíthetjük azt.

A családi nyelvhasználat, a rádió, a tévé stb. mellett leginkább az anyanyelvi közösség segíthet ebben. Az ilyen közösségek magától is alakulnak, de szervezni is kell ezeket. Az idő parancsa ez.

Magyarságunk védelmére, a magyar betegségek gyógyítására szervezkednünk kell. A meglévő szervezkedések minőségén kell változtatnunk, azokat kiteljesítenünk kell, a mindannyiunktól elfogadott közös cél szemmel tartásával. A lehetetlenségig lecsupaszítva, múltunktól, politikától, önazonosságunktól és magyarságérzésünkötől is megfosztva: van olyan célunk, amely közösségkialakításra ösztönöz. Nehezen hihető, hogy a külföldön élő magyarok közül

többen is, az általunk leírt módon elnemzetlenedtek volna. Helyzetük eltűlése csakis arra jó, hogy valamiféle magot találjunk - ha parányi is -, ami összeköti A magyar szervezkedés megújításának szükségszerűségét ezzel együtt, a régóta esedékes magyar összefogás követeli. Az egyesült Európa összetartó, hagyományait felmutató és éltető magyarságot kíván. Ehhez pedig a szélszél minden irányába szétszóró magyarság korszerű szervezkedése szükséges.

Miért mást?

A kitartó belső építés hiánya teszi korszerűtlenné szervezeteinket. A megfogalmazott célok nem tagadják az alulról való építkezést, de a különféle csoportok vezetésére alkalmasnak talált, többnyire kijelölt vezetőknek sietősebb a szervezeten belüli, majd a szervezet nevében és a különféle társadalmi tisztségekért folytatott külső hatalmi harc, mint a szervezet valóságos tömegalapjának megerősítése.

A külföldi magyarság szervezeteit nagyjából három csoportra oszthatjuk. 1. A politikai hatalmi harc érdekében létesített pártok. 2. A rendezvényszolgáltatás központú szervezetek. 3. Az öntevékeny művelődési csoportok.

Mindhárom csoportban közös a magyarok összefogásának igénye, és fellelhető bennük a különféle eredményességgel végzett népművelés is, de tevékenységük nélkülözi az ott élő magyarok számához viszonyított tömegalapot.

Az erdélyi magyarok legnagyobb szervezete is ilyen tömegalap nélküli szervezet. Arra a gyakorlatban bevált tényre támaszkodik, hogy a választások alkalmával minden erdélyi magyar amúgy is magyar képviselőt választ, hiszen mástól nem várhatja sorsának rendezését. A párt anyagi helyzetét nem a tagsági díj határozza meg, hanem az állami támogatáson kívül a külföldi adományok. Ilyetén a tagság élete, szervezése, nevelése elhanyagolható. A párt belső életének azt a belső hatalmi harcot nevezhetnők, amely évtizede folyik lankadatlanul. A vezetők hallgatólagosan minden romániai magyart tagjuknak tartanak. A két világháború között működő Erdélyi Párt ezt nyíltan hirdette, de ugyanúgy megfélemlített róluk, mint mostani utódja. Azt, aki a sajtóban is szóvá tette ezt a nyilvánvaló tényt, és az „alagsori magyarság” érdekében kiállt, a tagságidegen vezetők úgy hallgattatták el, hogy maguk közé választották a „lábadót”. A szervezet szabályzatának vitájában a helyi és a megyei szervezet-hez írott javaslatok között, olyan is volt, amely lépcsőház- és tömbházcsoportok, utcaszervezetek létesítését ajánlotta a városokban, a falvakon pedig utca- és falurész csoportok alakításának szükségszerűségét látta jónak a magyarság szervezethez való megközelítésére. Az ilyen hagyományos, a magyarok életének minőségi változtatását célzó szervezési formák szóba sem kerülhettek, a személyi csatározásokra berendezkedő, önző mohósággal a vezetésre maguknak jogot tartó hangadók vitáiban. A régi kolozsvári tízes szervezetek mintájára, a népművelést, a magyaros összetartást, az „alagsorban” élők - tagsági díjuk egy részének visszatartásával - egymássegítését előíró szervezeti szabály akkor nem érdemelhetett figyelmet. Pedig az erdélyi műveltebb vezetők előtt nem volt titok a kisközösségekre alapuló társadalomnevelés módszere, a különféle Erdélyben is próbált gazda- és egyéb népi szervezetekben kialakult kisközösségekbe, alapszervezetekbe, sejtekbe való szerveződés gyakorlata.

Képzünk el egy olyan szervezetet, amelynek legfőbb célja nem a más csoportosulásokkal folytatott küzdelem, hanem a tagság maga. Évszázada újra és újra megfogalmazott igény például a magyar társadalmat tudatos nemzetté alakító közszellem kialakítása, az eddigieknél gondolkodóbb, felelősségteljesebb, a jövőt tisztábban látó, magyarabb ember kialakítása és folyamatos nevelése. Minden valamirevaló kezdetkor törvényszerűen felvetődik ennek halaszthatatlan szükségessége, a különféle szervezetek szabályzatában megtaláljuk ennek legalább nagy általánosságban megfogalmazott tételeit. Szervezeteink hallgatólagosan erre építik tevékenységüket, de a gyakorlatban megelégszenek a sokféle külsőségekkel, a látszat-

tevékenységgel és a látszatdemokratizmussal. A szervezetekben rövid idő alatt különféle szintek alakulnak ki, és az „emeletek” között többnyire csak a választások idején működik némely döcögő lift. Miközben a felső „emeleten” tartózkodó vezetőség lázas igyekezettel, látványos külsőségek vadászatával igyekszik hatalmát minél tovább meghosszabbítani, az „alagsorban” magára hagyott, némaságra, cselekvésnélküliségre kárhoztatott tagság elkedvetlenedik, lemorzsolódik. Példát erre az ország vezetésére igényt tartó különféle pártok háza táján bárhol találunk. A társadalom önszerveződése segít ezen a bajon. De a tudatos nemzetevelés, és különösen a kisebbségi léttel küzdő magyarság magamegtartása ennél többet, valóságos tevékenységet követel elsősorban az alapszinten. Mindenekelőtt az „alagsorban”. Ahhoz, hogy megmaradhassunk olyan emberi kapcsolatokat teremtő, és állandósító szervezkedésre van szükségünk, amely nem politikai, hanem nemzetművelő, és ezen belül nyelv-művelő szándékú. Olyan szervezeti életforma kialakításán kell munkálkodnunk, amely mindnyájunk közös célját kívánja az eddigieknél tudatosabban és eredményesebben úgy elérni, hogy nem ad okot semmiféle széthúzásra, hanem mindenirányúan összetartozásunkat erősíti.

A nyugati magyarság különféle szervezeteinek gyakorlatából azt látjuk, hogy többnyire nem az öntevékenységet részesítik előnyben, hanem megelégednek a rendezvényszervezői szolgáltatásokkal. A magyarok szervezettségének jó példajaként szokták emlegetni Svédországot. A magyar szervezetek itt szövetségbe tömörültek, és többnyire a központ meghívott előadóit, ilyen-olyan együtteseit fogadják. Két-három városban száznál több, máshol néha csak tizenvalahány a nézők száma. Ezt évente egy-két bál rendezésével toldják meg a helyiek. A stockholmi Magyar Ház klubrendezvényein kívül a kisvárosokban elvétve akad itt-ott egy-egy főzőtanfolyam, női testnevelő kör. Összességében inkább nézőkre, mint cselekvőkre, inkább hallgatóságra, tétlen részvevőkre számítanak a szervezők. Svédországban a körülbelüli felmérés alapján számított harmincötezer magyar közül csak minden hatodik tagja valamelyik magyar szervezetnek, a cselekvő magyarok száma alig több mint a különféle vezetőségbe jutott tagok száma. A tagság többsége, a tagdíj befizetésére korlátozza kapcsolatát a magyar szervezettel. A szervezeten kívül persze vannak kisebb-nagyobb baráti körök, rendszeresen focizó húsz-harminc tagot is számláló körök, irodalompártoló, lappártoló- és más klubszerű tevékenységre alakult csoportosulások. Az anyanyelvápoló körök, és a kölcsönös kapcsolattartást állandósító városnegyedi csoportok kialakítására tett próbálkozások a szervezetek vezetőinek érdektelensége miatt sikertelenek. Olyan is előfordul, hogy néhány tagból álló érdekcsoport, az örökös vezetés jogát a tagok módszeres elidegenítésével, szűk körű baráti körének támogatásával biztosítja érdektelen választásokon, hogy aztán az állami támogatás csekély összegét nem éppen a közösségi célokra fordítsa. A vezetők tettvágyát többnyire nem a közösség szolgálata, hanem a hatalomvágy fűti, és ehhez a szülőföldjükön látott és tapasztalt hatalomtartó, diktatórikus módszereket is megszégyenítő uralkodói magatartást követnek.

Az öntevékeny művelődési csoportok lehetnének a szervezési megújulás alapjai. Az olyan kisközösségek, amelyek valamiféle cselekvésre alakulnak. Ha magyar sajátosságaink közé sorolhatjuk a kitartó szorgalmat, a másokat is lelkesítő közös munkát - ez a tulajdonság többnyire egyenes arányban csökken a külföldre kerülés idejének növekedésével -, feltételezhetjük, hogy a jövőben nem a tagsági díj lesz a magyar szervezetekhez való tartozás alapja, hanem a magunk hasznára alakított kisközösségi együttlétek. Meghatározható lesz például bizonyos óraszám, amelynek idejét valamely magyar közösség szolgálatában töltünk el. Tessék elképzelni azt a mondjuk tízvalahány magyar emberből álló csoportot, amely egyik tagjának születésnapját rendezi. Segíthet ez a csoport egyik idősebb beteg tagjának aprólékosan megosztott látogatásában, gyerekeik játszódélutánjainak kialakításában, felügyeletében és másféle társas együttlétek szervezésében is. A különféle együttlétek és emberbaráti kapcsolatok kialakításának követendő jó példáit cserkészaink tevékenységéből is átvehetjük.

A lényeg az együttlét. Az, hogy a kisközösségekben anyanyelvüket gyakorolhassuk, gondolatot cseréljünk, hagyományainkat éltsük.

Nincs új a Nap alatt. A kisközösségek kialakításának szép egyházi példáját tapasztalhattam az egyik Atlanta-környéki kisvárosban. Az istentiszteletre összegyűlt hívek, a kávézóhelyen elhelyezett néhány számítógépes nyilvántartást végző fiatalnál jelentkeztek. Bejegyzett adataik ismeretében hasonló foglalkozással, gyermekszámmal, szabadidőben kedvelt foglalatossággal stb. rendelkező három másik családfővel és feleséggel való találkozásra felszólító levelet kaptak valamely mindannyiukhoz közeli vendéglátóhelyen. Ha rokonszenvesnek találták egymást, megállapodtak valamely rendszeres együttlétben, ahol már a gyerekek is megjelentek, és folytathatták az ismeretséget kölcsönös vendéglátással. Azoknak, akiknek valamilyen okból nem tetszett a társaság, következő alkalommal újrapróbálkozhatott a számítógépes nyilvántartás és az egyházi kapcsolatteremtő szolgálat önkénteseinek segítségével.

Az ilyen kisközösségek a magyar családi életben is a rokoni és baráti kapcsolattartás révén alakulnak. Ezeket bővítve, a magánosokat is bekapcsolva, a szomszédolást kialakítva léphetne nagyot tömegalapjainak megteremtésében minden külhoni magyar szervezet.

A tízes és a többiek

Időszerű nemzetmegmentő feladatainkat nem hagyhatjuk csupán a magától alakult, rendszertelenül működő kiscsoportokra, rokoni, baráti társaságokra. A külhoni magyarságnak az anyaországiaknál inkább tudnia kell egymásról, segítenie kell egymásnak, szervezkednie kell. Időszerű nemzetmentő feladatainkhoz nem elegendők a magától alakult rokoni és baráti társaságok, a magyar szervezetek havonként vagy még ritkább előforduló egy-két órás cselekvényszegény együttlétei, az istentiszteleti áhítatok, az évenként vagy még ritkábban megrendezett választásokon a kézfelemelések, az előadóknak kijáró tapshoz való hozzájárulások. Több kell a fiatalok és a gyermekek nyári táboroztatásánál, az évenként egy-két magyar bálnál, a nemzeti ünnepekről való megemlékezésnél is.

Szervezkedésünk kipróbált hagyományos gyakorlatát kellene mai nagy feladatainkhoz igazítanunk. Újból fel kellene támasztanunk az ősi magyar katonai szervezetre visszavezethető tízes szervezetet. (Lásd: Dr. Müller Rezső: A székely tizedesek. Debreceni Szemle, 1939. 1. szám, Dr. Zolnai Lajos: Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tíz házgazdák. Debreceni Szemle, 1939. 3. szám, Vámszer Géza: Szakadát. Egy Szeben megyei magyar szórvány. Erdélyi Enciklopédia, Kolozsvár, 1942, Csizmadia Andor: Tizedesek és fertálymesterek, Dunántúli szemle, 1942. 1-2. szám. Csizmadia Andor: A kolozsvári tizedesek, Nép- és családvédelem II, 1942. 8. szám, Csizmadia Andor: Fertálymesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében, Szociális Szemle, III. 1942. 4-6. szám, Puskás Lajos: Tizedesség és a kolozsvári tizedesek, Kolozsvár, 1942, Csörtán Márton: A kolozsvári tízes szervezet, Hitel, Nemzetpolitikai Szemle, Kolozsvár, 1943, 4. szám.)

László Gyula, a honfoglaló magyar nép életét bemutató könyvében (A honfoglaló magyarok élete, Püski, Budapest, 1997) bizonyítja, hogy a magyar nagycsalád neve, a szláv *család* jövevényszó megjelenéséig, a *nép, had, nem, ág* kifejezések csoportjába tartozó *falú* volt, amelyben a 10-es rendszer volt érvényben. Eleink mágikus erőt tulajdonítottak a tízes számnak. A falu tíz tagjának képviselőjében a kiválasztott, akár tüzes próbát is tehetett a kisközösség tisztaságának bizonyítására. Ha a templomtól távolabb eső falu népe valamiért nem mehetett templomba, „mégis egy közülük menjen el mindnyájuk képében”, szól Szent László egyik parancsolatja. A 10, 100, 1000, 10.000-es rendszer a keleti népek hadseregszervezésének alapja volt, és nyomai megtalálhatók Szent István és Szent László törvényeiben. Ilyenformán a tízes egységbe tartozó családok egybetelepítésével, „Szent István egyszerre szolgálta az ország katonai érdekeit és az egyházi szervezetet.” Mert hagyományainkban elevenen élt a

gondolat, hogy a vezető, a fejedelem, a későbbiekben pedig a király, elsősorban nem a föld ura, hanem népének a vezetője. Régi közösségszervezetünkben az ember volt a fontos, és ezt tükrözi tízes rendszerünk is.

A régi magyar gyalogságnál minden tized alja nép élén egy-egy tizedes állott. Első királyunk tíz falvanként rendelte el a templomépítést. Később a különféle települések szervezkedésében, a városok életében jelentős szerepet kapott a tízes szervezet, amely régi katonai szigorából engedve a polgári teendők szervezésére alkalmasnak szelődött. Az ősi szervezetben tíz család vagy ennél több is, tizedet alkotva teljesíti katonai kötelezettségét, de együtt végeznek közös munkában útjavítást, kutak tisztítását és más közmunkát. Az élén álló tizedes legfőbb kötelessége volt számon tartani a vezetése alatt álló közösséget. Ha valamelyik családjában baj történt, segített. A tizedes rendszerint a legtekintélyesebb családfő volt, évenként választották azt, akire az egész közösség hallgatott. A német városjogi hatásnak tulajdoníthatóan később előtérbe került a fertálymesteri megbízatás, de talán éppen demokratikus voltuknál fogva megmaradtak a tizedes szervezetek is.

A tizedesek megbízható és tiszteletbeli összekötők voltak a polgárság és a hatóság között. Tíz tízes szervezet élén a főtizedes állott, később hadnagyok, utca kapitányok sorakoztak a ranglétrán, és részt vettek a városi tanácsban. A fertálymesterek (városnegyedi vezetők) főként rendészeti teendőket láttak el, összeírásokat végeztek, közvetítették és felügyelték a tanács rendelkezéseit. Jakab Elek, Kolozsvár történetírója szerint: „A városnak negyedekre felosztása tizedesi és kapitányi intézményekre, szép és egészséges alkotása volt a régi századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és dicsőség között eltelt múltnak, mire büszkén gondolhat a mai nemzedék, s azt fejleszteni, a korhoz idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet és a magyar nemzeti érdek követeli.” A székelységben, Kolozsváron, de Debrecenben, Kőszegen, Szombathelyen, Győrött, Egerben, Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Szegeden, Kecskeméten és másutt működő tízes szervezetek az ezernyolcszázad évek végéig fennmaradtak. Kolozsváron a második világháború éveiben néhány esztendőre felújíthatták nemzetvédelmi céllal. Napjainkban, Egerben próbálkoznak a fertálymesteri tisztség visszaállításával, igaz egyelőre inkább külsőségekre szorítkozva, hagyományörző kirakat jelleggel inkább, mint a lakosság mélyrétegibe hatolva, népművelői és szervezői szándékkal.

A kolozsvári tapasztalatokról Csorján Márton megállapíthatta, hogy társadalmunkat csak „a magyar lélek törvényei szerint lehet tartósan felépíteni”, a kolozsvári tizedesség nem kezdte munkáját előre elkészített „alapszabályokkal” vagy „tisztikar választásával”, hanem önzetlen munkára nevelő intézményként, amely a régi katonai és a későbbi közigazgatási jelleggel szemben nemzetnevelő feladatokat vállalt. És mint ilyen a legsikerültebb magyar pedagógiai mozgalomból a cserkészlet eszméiből is sokat átvett olyannyira, hogy munkáját tragikus haláláig maga Teleki Pál is jóakarátú figyelemmel kísérte. A becsület, a tisztesség, a nyíltság az adott szó szentsége és más magyar sajátosságnak akart jók mellé ma is hozzáírhatjuk a közszolgálat hitét.

„Ahol hosszú kisebbségi élet volt a tanítómester, ott beszélni lehet már közösségi gondolatról, szolgálatot vállaló jó szándékról, magánember és hatóság közötti együttműködési törekvésekről... felelősségvállalásról. Rengeteg cselekvési vágy él az emberekben. Az egymásért való aggodás és tetterekészség mind olyan kincsek, amelyeket a társadalmi közösség javára kihasználhatatlanul hagyni vétség a nemzetközösség ellen.” Puskás Lajos hat évtizeddel ezelőtti tanácsa ma is alkalmazásra vár. Olyan vezetőkre, akik megválasztásukkal nem szédülnek a mindentudók, a mindent maguk végzők, a mindent maguk diktálók sajnálni való átlagember szintjére, hanem a nehezebbet választva a cselekvés tanítómesterét hagyják a legszélesebb alapokon érvényesülni.

A kolozsvári tizedes szervezeteknek a társadalom legkülönbözőbb fokán állókat sikerült közös nevezőre hoznia, a közösségi feladatok végzésében mindenki a maga által legjobban ismert területen és környezetében tevékenykedhetett. Nemcsak közös szórakozási és összejöveteli lehetőséget teremtettek, hanem a polgármester rendelkezéseit okosan értelmezve közvetítették, népjóléti munkát végeztek, rájuk bízta például a háborús szűk időkben bevezetett hatósági jegyek kiosztását is. Önkéntesen felvilágosítottak, tanácsoltak, kezdeményeztek. Arra törekedtek, hogy a magyar magyarral közösséget valóban alkosson. Havonta egyszer panasznapra mentek a polgármester elé. Hatalom nem volt a kezükben, tekintélyüket csakis érzelmi alapon érthették el. Önzetlenül, igazságosan, szolgálatkészen kellett élniük, magánéletük legbensőbb rejtekeit felmutatva szereztek maguknak megbecsülést. Olyan szűrésen estek át, ahol nem számított sem az iskolázottság, sem a társadalmi állás vagy vagyoni helyzet, hanem csakis a jó szándék, a magyar közösségért való áldozatkészség. Az volt a tizedes, aki ebből a döntő szempontból megütötte a mértéket, emberien viselkedett és tényleges munkát végzett. Puskás Lajos felmérése alapján kimutatta, hogy az általánosságban elfogadott társadalmi tényezők tíz százaléka mellett az életközösségek létrehozásának tizedesi munkáját egyszerű emberek végezték, az a magyar tömeg, akit mostanában cselekvésképtelenségre kárhoztat a meggondolatlan és elmaradott vezetők kicsinyes felfogásából eredő gyakorlat. 1942-ben ötszáz derék tizedest tartottak nyilván Kolozsváron. Szervezettségük gyümölcseként működött az a háború utáni városi tanács is, amely a szovjet parancsokság által kiharcolt román hatóság újra bejövetele előtt rendet teremtett és tartott a városban.

Mai céljainkhoz igazítva

Gondoljunk csupán legnagyobb közös feladatunkra, anyanyelvünk továbbéltetésének szent kötelességére. Arra, hogy megfellebbezhetetlen törvénynek ismerjük el, és belenyugszunk a határon túl élő magyarok második-harmadik nemzedékének nyelvvesztésére. Valóban ne lenne ellenszere?! Most, amikor a magyar rádióadásokat a világháló segítségével hallgathatjuk, és Európa után nemsokára Amerikában is nézhetünk magyar tévéadást, villámpostánkon bármilyen magyarul megfogalmazott hír, hagyományörző anyag, nevelési tanács, irodalom, kép és hang pillanatok alatt birtokunkba jut. Az új évezreddel új szakasz kezdődik a nemzetnevelésben is. Magyarságunk megőrzése egyre inkább nem fogcsikorgató nehézségek között zajlik, a civilizációs szintünk emelkedésével saját elhatározásunk és kitartó munkálkodásunk függvénye. Mindez nem sokat ér családépítés nélkül. Nemcsak a valóságos magyar családokat szükséges erősíteni, hanem a családias kisközösségeket is, amelyekben nyelvünkkel együtt élettapasztalatainkat, magyarságtudatunkat is stafétabotként átadhatjuk az utánunk következőknek.

A munkát megszámolásunkkal kezdhetnénk. Az anyaország idején népszámlálása magától értődően kínálja ezt a feladatot. Halottunk ilyen fogadkozásokról, kezdeményezésekről. Eredménytelenségük mutatja, hogy külföldön ehhez lakóhelyenként, utcákként, városokként, országrészenként és országosan is összefogás szükséges. Nem elég elővenni a magyar szervezetek összeírásait, nem elég kijegyzetelni a telefonkönyveket. Széles körű kutatásba kellene kezdenünk. És ez az „alagsorokat” is megmozdító munka lehetne a tízes szervezetek kialakításához vezető első lépés. Ez az összeírás abban is hasonlíthatna az otthoni népszámláláshoz, hogy személyes kapcsolatfelvételt jelentene. Ha esztendeig tartana, akkor is megérné.

A svédországi Lundban tanulságos próbálkozás történt szomszédi magyar csoportok kialakítására a helyi magyar lap segítségével. A legfőbb tanulság az volt, hogy az magyarok összeírásához a magyar szervezet vezetőségén kívül az egész tagság munkavállalása elengedhetetlen. A vezetőség serkenthetné a tagokat az összeírás, később pedig az önkéntes és tiszteletbeli tizedesi megbízatás elvállalására. A kialakított csoportok második évi működése kezdetén

aztán a tízes szervezet (tíznel több vagy evesebb) tagjai megerősíthetik tisztségében a tizedest vagy mindig új tagot választanak a közösség szolgálatára.

Azt, hogy miben is álljon a szórványmagyarország mai tizedesének szolgálata, milyen módon alakítsák ki sokféle emberi kapcsolataik ezt a tagok akarata, igénye, életvitelük körülményei határozzák meg. Az ötletek, akár az újságírás remekeinek eredői, „az utcán hevernek”. Vegyük elő a régi polgári élet szórakoztató szokásait, a nagycsaládok együttléteinek tanulságait, a meglévő, a magától alakult csoportosulások gyakorlatát. Figyeljünk egymásra, tanuljunk meg újra méltón ünnepelni barátainkat, ismerőseinket, ne csak foglalkozunk gyermekeinkkel, unokáinkkal, hanem játszunk, gondolkozzunk együtt velük, szakítsunk időt a vidámságra, teremtsünk naponta magunknak és másoknak is örömet. Tanuljunk vitázni, ne csak beszélgessünk, hanem cseréljünk gondolatokat, ismerkedjünk és ismertessük a magyar élet múltjának és jelenének lelket melengető történeteit. Szoktassuk magunkat az irodalom és a művészetek ismeretére, osszuk meg olvasásélményeinket, legyen közösségi feladatunk a magyarosan nyílt, tiszta és tömör beszéd.

Nem lehet! - szól az elhamarkodott kishitű ellenkezés. Igaz, sokszor és sokféleképpen próbáltunk már. Úgy tűnik minden ellenünk esküdött. A nemtörődömségtől a tudatlan nemzetlenedésig, a magunk felejtésétől az anyagiak utáni fékezhetetlen vágy hajszolásáig, az emberiséget általában sújtó atomizálódástól az egyszer élünk filozófiáig. Mindezekkel és egyebekkel, amelyek emberségünk kurtítják, egyetlen érvünk van. A jövőt kereső múltszázadban, a kisebbségi kérdésben folytatott erdélyi vita egyik tömör tanulságát megfogalmazó Reményik Sándorral együtt vallom, hogy „Lehet, mert kell!” És mert kell, akaratból is nagy kell hozzá: a mindennek fölötti józansággal csiholt közös magyar akarat.

Titoktéka

Nemrég Tasnádon jártam, ahol kedves barátom őrzi könyvtáram megmaradt részét s kézirataimat. Egy irattartóban találtam azt a névsort, amely egyik könyvem mostoha sorsának eddigi, tanulságos titkát őrzi. Kolozsvári eleink gyakorlatából tanulva, *Tótágas pillanatok* című, groteszk egyperceseim kiadását szorgalmazva indítottam előjegyzési listát 1992-ben. A rendszerváltás után, tíz könyvem kiadásának támogatására jelentkeztem egy összeírásakor. Kész könyveim között volt regény, napló, kispróza, színjáték, szociográfia, riport, illemjavító könyv és lírai receptkönyv is. A hivatal nehezítette ezt a számot, mert úgy értelmezte, hogy mások hátrányára, egyszerre mind a tíz könyvemet akarom megjelentetni. Szándékom az volt, hogy az anyagi lehetőségek és a könyvpiac igényeinek mérlegelésével válogassanak addig titkolt és mellőzött műveimből. A vége az lett, hogy az irodalmi értékét tekintve kevésbé jelentős képes receptkönyvemnek ítélték olyan kevés támogatást, amelyből kiadni lehetetlen volt, utána pedig Erdélyben, a mai napig, egyetlen könyvem sem részesült támogatásban.

A továbbiakban könyvkiadóknál kopogtattam, hogy bizonyítsam, van kereslet könyveimre. Előjegyzési ívet indítottam, elsőként a múltban nyilván kiadhatatlan egyperceseim megjelentetésére. A Dacia Könyvkiadómál addig megjelent könyveim jó fogadtatására alapozva, ezt a kiadót jelöltem meg az előjegyzési íven. Házaltam, ahogyan ez hajdanán is szokás volt elszegényedett erdélyi íróink életében, de segítettek svédországi és magyarországi barátaim is. Több mint ezer kötetet igényeltek kolozsvári, marosvásárhelyi, élesdi, csíkszeredai, szatmári, tasnádi, beszercei, nagyvárad, brassói, enyedi stb. lelkes olvasóim, és ezt aláírásukkal vállalták. Magam is lelkesedéssel vittem a névsort a kiadónak. Akkor nem értettem, nem tudtam, miért nem vállalták, miért nem volt kifizetődő könyvem kiadása. Vittem tovább, az akkori legismertebb kiadónkhoz. Nem kellett. Az általam alapított Erdélyi Kiskönyvtár

köteteinek nyomtatásakor aztán nyilvánvalóvá vált, hogy ezer biztos vásárló által várt, tehát ezernél nagyobb példányban bármely könyv kiadása kifizetődő. Más, ki nem mondott oka volt máig tartó elutasításomnak. Nem tolakodtam. Mint, ahogyan nem tolakszik az a kollegám sem, akinek olvasmányos könyvei sem jelenhetnek meg, hiába tartozik a Magyar Elektronikus Könyvtárban sorakozó csaknem tízezer más szerző közül a legolvasottabbak közé. (Az Ághegy folyóiratnak nyújtott értő miniszteri támogatás maradékából mutatóba, kis példányszámban *csakazértis* megjelentettem egyet az Ághegy Könyvek sorozatában. Ízelítőt adtam írásaiból, hogy az olvasók tudják kit mellőznek azok, akik a támogatások odaítélésében hivatalból pártatlansággal tartoznak)

A történethez tartozik, hogy *Tótágas pillanatok* című könyvem végül is Szöcs Géza jóvoltából, anyai támogatással, 1993-ban mégiscsak megjelent az Erdélyi Lap- és Könyvkiadónál. Fülszöveggént négy mondatot írtam: *Ez a kötet 1984 óta vár megjelenésre. A diktatúra után közel ezer olvasom aláírásával hiába sürgette kiadását. Felírom a kor falára: Olvasóimtól továbbra sem elnézést várok... A késedelemért viszont bocsánatukat - soha a nyájias tolerancia mögül sunyító új-káderesekét - kérem.*

A kötet néhány írása az anyaországban, az alábbi pedig az Utunk főszerkesztőjének távollétében, Szilágyi István bátorságának köszönhetően jelenhetett meg *Vízhányó dosszié* címmel.

A kötet megjelenésekor arra már nem volt erőm, hogy a terjesztést is magamra vállalva, eljuttassam az előjegyzettek címére a könyvet. Egy másik kiadó vezetője, aki indoklás nélkül nem vállalta a kiadást, a megjelenéskor azzal „vigasztalt” hogy az ilyen módon kiadott könyvek amúgy sem jönnek számításba az irodalom nyilvántartásában. Vigasztalásul elmondhatom, hogy megelégszem a Magyar Elektronikus Könyvtárban is olvasható könyvem gyarapodó olvasótáborának elismerésével.

A könyvet Feleki Károly illusztrálta, borítója egy amerikai folyóirat címlapját is megjárt szenzációs rajzának felhasználásával készült. A rajzoló fizetsége mindössze száz darab tiszteletpéldány volt.

Két évtized telt el. A könyv megjelenése körülményeinek titkát most azért kell felfednem, mert az akkori rohanó időkben nem volt érkezésem mindnyájuknak külön-külön megköszönni jóindulatukat, szeretetüket.

Most a világháló segítségével, a megőrzött előjegyzési listákból is kikövetkeztethető közlésükkel és némi tanulsággal, névre szólóan pótolhatom ezt. Tisztelet az olvasónak!

Még egy titok

„Minden kiderült... Menekülj!” Eltorzított, suttogó hang a telefonkagylóból. A hívott fél valamelyik kollegánk volt. A hecc kedvéért ott sündörögtünk körülötte, s figyeltük, amint elsápad, dadog vagy dühösen lecsapja a telefont. Fiatal újságíró koromban kedvelt szórakozásunk volt az efféle próbatétel. Többnyire találó volt a feltételezés, mert már akkor is igaz volt, hogy hármunkból egyik besúgó. De a hívott fél hirtelen beálló sápadtságát az olyasféle nyílt titkok is okozták, miszerint az illető íróasztalából rohamosan fogy egy Dacia vásárlására kapott kenőpénz, vagy a párttitkár újságírónak csapnivaló felesége az őt mindenben készségesen segítő szerkesztőségi titkárra vészesen hasonlító fiat szült.

Naiv módon hittük, hogy egyszer valamikor valóban minden kiderül.

Emberi természetünkől adódik: hisszük, hibáink fedve maradnak, a mások hibái pedig kitudódnak. Mindenféle sejtések mérgezik hétköznapijainkat. A rágalmak viszont be nem gyógyuló sebeket okoznak mindnyájunknak. Megbocsájtással kenegetjük ezeket a sebeket mindhalálig.

Élt Tasnádon egy tiszteletreméltó bölcs sváb ember, aki druszájául fogadott, és jókedvében, harag nélkül mondta: „Vesszen az ellenségünk!” Könnyen mondhatta, mert nem volt egyetlen ellensége sem a kisvárosban, kívánságának nem volt foganatja. Apám bölcsessége, ha erről a tőről fakadt is, más volt. Nyolcvanas éveiben, minden születésnapján, nevetve állapíthattuk meg, hogy ellenségeit túlélte.

Húsz esztendővel ezelőtt, szilveszterkor írást kért tőlem a bukaresti magyar napilap. Sietve arról írtam, hogy mi, a sajtó emberei, csak a magunk lelkiismeretvizsgálatával léphetünk a rendszerváltás utáni közéletbe. Megneveztem, és kicsi betűkkel írtam néhány pártaktivistaként főszerkesztői székbe juttatott nevét. A velük való együttműködést nehezen elképzelhetőnek tartottam. A „Löre” néven emlegetett fővárosi napilap utódaként, a régi, kondukátorhű főnök helyébe, annak jobb keze került, akiről köztudomású volt, hogy amikor megjelent újságírói körökben, elhallgattak kollegák. Ajánlott lelkiismereti vizsgálatom, enyhén szólva, nem talált tetszésre a szerkesztőségben. Egy hónapig fektették írásomat, közben a főszerkesztő ismételtén arra, kért, hogy töröljem néhány jó ismerősenek nevét a cikkemben példának szánt felsorolásból. És mert erre nem voltam hajlandó, a cikk megjelenése utáni napon, a lepedő-nagyságú lapban, féloldalas, szalagcímmel ellátott „leleplező” írást tett közzé. Az írást az egykori szerkesztőségi párttitkár jegyezte. Aki ismerte őt, tudta, hogy támadó írásával magát kívánta menteni. Terjedelmes cikkében a lelkiismereti vizsgálat szükségességét meg sem említette. Bő lére engedett rágalmaira néhány sorban válaszoltam. Mások bővebben írtak védelmemben. De keveselltem barátaim mellettem való kiállását, nem tették, mert akkor bárki bárkit büntetlenül befeketíthetett. Némi töprengés után lemondtam az RMDSZ megyei szervezőcsoportjának vezetéséről, fiatalabb kollegámat állítottam a magam helyébe, és a művelődésszervezésben, valamint a könyvkiadás területén tettem magam, nyugdíjasként, ellenszolgáltatás nélkül végzett önzetlen munkával, hasznossá. Lelkiismereti vizsgálódásunkkal, tisztelet a kivételnek, azóta is tartozunk.

A napokban kaptam a hírt, hogy rágalmazóm, jóval túl a nyolcvan, elhunyt. Egy írószövetségi választáskor láttam utoljára. Oda szólt nekem, hogy „most már felejtsd el a történeteket”. Nem kért bocsánatot. Így aztán, nem volt miről beszélnünk. Titkát magával vitte: azt a rágalmazó írást aláírta, de nem ő, nagy részben mások követték el. Sejttem, hogy kik. Maradjon ez az én titkom.

Egyszer minden kitudódik.

Kedvüinkre való minden évszak, amikor az idő is kiderül.

Csángók a tenger közelében

Részlet a múlt század hetvenes éveiben írt, az Ifjúmunkásban és 1983-ban, Szerelmes földrajz című riportkötetemben megjelent (Arany Dobrudzsa) riportomból. Tasnádon még néhány riportképet, képeket is őrzök ezekről a csángókról

Öregek mesélik - gyermekkorukban nagyszüleiktől hallották -, hogy Dobrudzsa dombjait valamikor erdők borították, de a kapzsi gazdák esztelenül irtották, vágták, amíg nyoma sem maradt. Nehéz elhinni, hogy olyan messzire a múltba láthat az emlékezet. Azok az erdők inkább csak az itt lakók vágyaiban léteztek. Dobrudzsa dombjait most cseresznye-, barack-, alma- és diófaerdők borítják. Termésük a korszerűsödő mezőgazdaságot dicséri. A közelmúlt történelme megváltoztatta a táj földrajzát is.

Milyen e táj embere? Kik e gazdag föld lakosai? Évtizedekkel ezelőtt elég volt Konstanca tíz perc alatt bejárható központjában megfordulni, feltűnt, hogy sokféle nemzetiségű a lakosság. Macedónok kínálták a kagylós törésű, juhtejből készített joghurtot, törökök a selymes, utánoz-

hatatlanul finom fagyaltokat és a lisztből erjesztett húsítót, a brágát. A lipovánokat napszitta arcukról, bodor szakállukról messziről felismertük. Tatárok nemcsak Mangálián és Medgidíán, hanem sokfelé, kicsi falvakban éltek. Ma is vannak vagy harminc ezren. Ferde vágású szem, csillogó fekete haj, a nők bokáig érő selyembugyogója volt a jellemzőjük. A korszerűsödés, az iparosodás és a városiasodás persze összemosza a ruházatban, viselkedésben megnyilvánuló különbségeket a nemzetiségek között is. Csupán az elmúlt évben húsz ipari létesítménnyel gyarapodott Konstanța megye. Hajót, kőolajtermékeket, gyapjúterméket, étolajat, sört, pepsit, cementet, textilneműt, élelmiszert készítenek itt többek között. A főváros után Constanța megye fejlődése a leglátványosabb. Ha ideszámítjuk a tengerpart mentén hatvan kilométernél is hosszabb szállodasort és napozó, meg pihenőhelyeket, Dobrudzsa aranykorát említeni nem a hasonlat kedvéért, hanem a valóság megnevezéseként jogos és érthető.

Az ország minden részéből találunk itt megtelepedett embereket. Konstanca hatalmas fejlődése értük és mindennapi munkájuk nyomán valósult meg.

Harminc évvel ezelőtt sok székely fiú szolgált a tengerészeknél, de a civilek között is megszólaltak egy-egy magyarul mondott csúnya szóért. Kevesen tudják, hogy még csángókból is van néhány kis falura való a Konstancáról Tulcea felé vivő országút mentén.

Az út fölött betonteknőben folyik a Duna vize. Mögötte tábla: 2 kilométeres út visz be Ojtuzra. Az elnevezésnek persze semmi köze a hasonló nevű Kárpát-szoroshoz. De annál több a csángókhoz.

- Mi Bákó mellől jöttünk ide, Lujzikalugorból - feleli kérdésünkre Kuna Mihály az egyik kicsi ház nyári konyhája körüli reggeli gyülekezetből. Luizi-Calugăra ma is létező Bakó megyei helység. Fél évszázaddal ezelőtt Domokos Pál Péter Barát népének fordította a falu nevét. Nyolcszáz csángó-magyar családot talált ott. „Bogdánfalvától délre, a Szeret jobb partján fekvő falvakat megismerve, utamat az attól északra fekvő Luizi-Calugara felé irányítottam. Luizi hallomásom szerint lengyel szó, és népet jelent. Meggondolva, hogy a lengyel papok gyakoriak ezen a területen, különösen a régebbi időkben, elhihető, hogy lengyel szerzetes nevezhette így el... Benéztem a kalugari temetőbe is, ahol rengeteg fakeresztet szebbnél szebb ... neveket olvashattam. Itt említem meg, hogy a kalugari csángók a csíksomlyói pünkösdi búcsúra - régebben - igen nagy számban jöttek. A csíkiak nagy kalapú csángóknak hívták őket...”

- Az történt, hogy jó néhány háborúban megfordult ember nálunk már nem jutott földhöz. Összeszövetkeztek, csináltak egy kérvényt, hogy a Bărağanon juttassák őket földhöz. Sokat jártak a fővárosba a kérés miatt. Végül tévedésből vagy hogyan, ezt a területet jelölték ki nekik. Százhatvan család költözött ide, köztük az én szüleim is. Apró gyerek voltam. Emlékszem, négy évig kínlódtunk. A kukoricacső csak akkorára nőtt, mint a tyúk nyaka. Szikes, semmi föld volt itt, hiába dolgoztunk, nem adott termést. Rendre visszamentek innen az emberek. Palkó József, Pál Anton és még néhányan maradnak itt rajtunk kívül. Aztán a harmincas években újra visszajöttek többen is. Most van itt vagy százhusz csángó család.

Kuna Mihály kék szemű, hetvenhez közeledő, sokat látott ember. Gyerekkorában két elemi járt. A faluban nem volt iskola. Ügyes, munkásember lévén, sokfelé dolgozott. Leginkább a kőműves mesterséget szerette. Házát is maga építette. Nyolc gyerek apja. A nagyobbik fia kőműves. János, aki segít testvérei felsorolásában, a közeli kőbányában gépkocsivezető.

- Anna férjhez ment. Bălcescuiban lakik. Házuk van. Dumitru ugyancsak sofőr. A legtöbbre a később világra jöttek viszik. Az egyik lánytestvérem másodéves az egyetemen. Hidrotechnikát tanul. A legkisebb a cernavodai mezőgazdasági líceumban tanul.

Reggel van. Állunk a kerítésnél, és minden mozdulatunkra legyek fekete serege mozdul.

- Történhetett valami az irtószerrel, hogy az idén nem fogott a legyeken - mondja az öreg Kuna. - Különbön itthon sem rossz a fiataloknak. Híres juhtenyészetünk van. Többször voltunk országos elsők már. Ügyes, szorgalmas emberek dolgoznak itt, élenjárók vagyunk. Utat is építenek, annyira elismernek...

Kérésemre magyarra fordítják a szót. János mondja, hogy a szülei egymás között mindig anyanyelvükön beszélnek.

- No, apám, szóljunk, beszéljünk valamit, hogy kifejezzük magunkot... - biztatja János az apját. Aztán lassan, mint a csermely, megered magyar nyelven a beszélgetés. Nagyon széke-lyes hangsúllyal, de számomra megdöbbenően érthetően beszél az öreg Kuna. Szabadkozik, hogy már sokat felejtett, pedig Erdélyben is megfordult, és volt alkalma az ottaniakhoz igazítania anyanyelvének szavait. A fia is azt állítja, hogy katonáskodás idején a székely fiúkkal igen jól megértette magát. Írni, olvasni magyarul egyikük sem tud. Magyar nyelvű könyv soha nem járt még a kezükben.

- Biza, mi akkor a nyelvünket adtuk a megélhetésért - gondolkodik el az öreg, és nem tudom, miért, többször is kérdi az „oficér” magyar megfelelőjét.

- Tiszt - mondom mindannyiszor. Mondja utánam. Ízlelgeti a szót. Vajon mire gondolt?

János bemutatja feleségét. Călărași-ból való a fiatalasszony. A csatornánál kapott munkát. Călărași-on épül a fémipar újabb fellelővára, kapcsolatát a külvilággal a csatornán közlekedő hajók biztosítják.

- Most jó nekünk. Kocsit küldenek értünk. Percnyi pontossággal érkezik, „la scară”. Hogy milyen hatással van a csatorna építése a mi életünkre? Munkát ad. Ez nagyon, nagyon... fontos. És közelebb hozza hozzánk a világot!

Úgy tűnik, Kunáékat végleg befogadta ez a vidék. És a gyors gyarapodásban, az emberibbé alakuló körülmények között otthon érzik magukat.

Tar Károly: Szerelmes földrajz, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1983

Mi, múltvezredbeliek, avagy nyugodjam békében

Baljós figyelmeztetés volt, miszerint három újságíró közül az egyik bizonyosan besúgó, de ezzel nem gondoltam, amikor az időnként kilógtunk László Fricivel és Pálfi Mircsával kávézni a szerkesztőséghez közeli cukrászdába. Máskor többedmagunkkal tettük ezt. Éppen ötven éve történt. Főszerkesztőnk, a munkásosztály tiszteletének ígézetében elrendelte akkoriban a reggeli hét órás munkakezdést. Három esztendei katonáskodás után a megszokás korán kelővé tett, a reggeli tíz kilométeres mezei futás pedig frissé, de daczból is, rendszeresen reggel hatkor, a szerkesztőségben voltam. Nyolcig írtam valamit a másnapi lapba, utána mehettem kávézni és onnan valamelyik gyárba, ahol az ipari rovat munkatársainak témája, sokféle értelemben, a porban hevert.

Előző nap a szerkesztőségi főtitkár bizalmasan megsúgta, hogy Mircsa lehet a besúgó. Mircsa barátom volt, együtt jártam vele a fémipari technikumba, nevét akkor még úgy írta, ahogy most én teszem, később románosodott, születésekor elvesztett anyja jussán és az idő parancsa szerint lett Mircea. Magam beszéltem rá, hogy otthagyja a fúrómarógépet a gyárban, kellett a munkáskáder a lapnál. A neve is előnyös volt, magyar lapnál szívesen látták a káderek, s néhány év teltével még a pártalapszervezet titkárhelyettesi címével is megkínálták.

Kávéztunk. Aztán kértem Mircsát, kísérfen el egy darabon. A főtéren hellyel kínáltam egy padon. A szigorú tekintetű, igazságos király árnyékában mondtam el, mivel gyanúsítják és

kérdeztem engedett-e a szekusok kérésének? Tudta, hogy engem tizenhét évesen kínáltak kapitányi ranggal, külföldi kémszolgálattal, merthogy jó családból származtam. Apám bölcs ember volt. „Nem így akartuk” mondta szűkszavúan és reám bízta a döntést. Mircsa felháborodott. Az egyenes beszéd ma sem tetszik.

Másnap behívott a főszerkesztő, mosolyogtam magamban, amikor szüleimről, közérzetemről és egyebekről kérdezett, mint hangsúlyozta, barátilag. Untam a beszélgetést, szoltam, hogy amennyiben a Mircsa ügyében hívott, az nem rá, hanem reánk tartozik, merthogy ő a barátom, a főszerkesztő pedig csak főnököm. Így szereztem egyszerre két haragost.

Mircsával kibékültünk. A főszerkesztővel ez nem sikerült.

Pedig a kezdeti időkben többek között azért tiszteltem, mert maga is szerkesztőségi kerékpáron járt, hivatalos ügyeit intézendő, a várost. A lap akkor két terepjáróval és a hozzárendelt sofőrökkel rendelkezett. Néhány év elteltével, amikor beletanult a hatalommal járó előnyökbe, ugyancsak főszerkesztő feleségével és népes családjával homlokráncolás nélkül kirándulgatott a szerkesztőségi autón. Riportomat, amelyen kiskorú széki lányok törvénytelenes pesztrálkodásáról írtam elfektetette, mert maga is iskolaköteles széki lányt alkalmazott. Végső kiábrándulásom az éberségünk megerősítése érdekében elrendelt egyik vasárnapi szolgálatomkor következett be. A főszerkesztő szobájában kellett őriznem a telefont. Magamnak írtam valamit, papírom elfogyott, egy fiókban lapuló irattartón a főszerkesztő nevét olvastam. Neve mellett áthúзва régi neve állott. Hosszú, németes neve volt, keresztnéve is régies, az irattartóból az is kiderült, hogy az egyik szombatos faluból származott. Nem szeretem a nevüket változtatókat. De Gaspar Hertel, Franz Hertel, Petrovics, Eminovics, Kosh és annyi nagy magyar eredeti nevét ugyanolyan tisztelettel ejtem ki, mint magyarosított nevüket. Szerkesztőségünkben számosan voltak akkor nevüket változtatók. Olyan is volt, aki hatalomhoz igazodva ezt többször is megtette. Lelke rajta, gondoltam főszerkesztőmről. De később, amikor egy párttörténész dokumentumaiba betekinthesem, és nevét a háború utáni Magyar Népi Szövetség megszűntetését végrehajtó megbízottként viszontláttam, tiszteletem elpárolgott. Nyilvánvaló, hogy a pártfeladat végrehajtásért kapta a főszerkesztői széket.

Apám valamikor a Magyar Népi Szövetség aktivistája volt. Ez akkor is kiderült, amikor az RMDSZ kolozsvári szervezésekor, a szomszédok belépési nyilatkozatait egy idős embertől átvettem, és ő azon csodálkozott, hogy a Magyar Népi Szövetségbe való belépésekor is velem azonos nevű szervező fogadta. Gyakran úgy voltam én apám ellen, hogy mellette álltam. Később aztán, ezért hagytam főszerkesztőm titkárnőjénél újságírói igazolványomat, és léptem le a laptól köszönés nélkül, mert elegendő lett mindenből. De ez egy másik történet.

Kurkó Gyárfásra egy brassói kocsmában találtam. Egyoldalú beszélgetést folytattam vele, mert elnézett fölöttem, és a börtönévei alatt rászózott szótlansággal elnézett akkor már mindenki fölött. Így sohasem tudta meg, hogy utódai közül az utolsó áruló a főszerkesztőm volt.

Történetem szereplői már nem élnek. Nem tisztom az ítélkezés. Könnyíték magamon, amikor leteszem ezt a titkom, és nyugalommal nyugtázom, hogy micsoda furcsa időket éltünk mi, múltvezredbeliek.

Többnyelvűségben

Gaál Zoltán sokoldalú. Zeneszerző, zeneművész, verseit két nyelven írja, sokféleképpen kertész, animátor és rengeteg más dolog mellett még táncolni is tud. Ne próbájuk szétválasztani ezeket a tulajdonságokat. Titok hogy, amikor verset ír, a kályhától, a zenétől, gazdag - magyar vagy a svéd - nyelvéből indul ki, esetleg kertészkedik és valamilyen sajátos ritmusra rakosgatja magát elénk és mozgatja fantáziánkat. Meggyőződésem, hogy amikor verset ír,

dallamot szül, és hol anyanyelvének, hol pedig félévszázada használt második nyelvének szavait használja építőanyagként. Valamiféle irodalmi Guinness rekordok könyvébe való az ő teljesítménye, de lehetséges, hogy a több- vagy a sok(k) - kultúrájú jövő világában lesz majd mindennapi az ilyen teljesítmény. Nevezhetjük Gaál Zoltának ezeket a verseit fordításnak? Már csak ezért sem, mert nem tudhatjuk, hogy melyik nyelven szülte őket, ha némely sorok magyarul, más részek pedig svédül buggyantak ki fejéből.

Nemrég Brömollában a Magyar Kultúra skandináviai lovagjai bált rendeztek. Ott láttam táncolni Gaál Zoltánt. Angyalkával ringatózott, aki Lőrincz Borg Ágnes tizenéves leánya.

Angyalka anyja az Ághegy felfedezettje, az Ághegy Könyvek sorozatban két könyve jelent meg. Az egyikben magyar, a másikban svéd verseit gyűjtöttük össze. Nem kevertük, mert még annyira hihetetlennek tűnt, hogy egyiket magyarból, másikat svédből fordította, többet pedig csaknem azonos időben, mondhatta, egyszerre írta.

Ha van kettős identitás, íme, lehetséges ilyen kétfelé kommunikáló kettős alkotás is.

Egy másik kezdő versírónk anyanyelvét csiszolgatja, de franciául is tanul, nemrég pedig kétszer is megfordult Kínában. Kétkedve fogadtuk, öndicsérettől sem mentes lelkendezését, miszerint, az angolt is beszámítva, immár öt nyelven, egyelőre még szűk körben aratott elismeréssel, sikerrel próbálkozott versírással.

Mi történik?! Egyetemesedünk?

Lehet majd olyan Kosztolányink, aki nemcsak fordít, hanem maga is ír kínai és japán verseket?

Mindenfelé, így az irodalomban is, alagutak, hidak, átjárók épülnek. Talán sétatutak is, amelyeken, ha tudatos odafigyeléssel barangolunk, kedvünkre pazarul színes lélekszirmok nyílnak.

Tanú

Jártam Bözödön. Kétszer is Frici vitt oda. Szó nem esett a büntetésről, amiért ott egy egész esztendőket kellett eltöltenie. Lehet, csak iskolai esztendő volt, s az elviselhetőbb, mert a nyári vakáció kurtítja, s ennek ígézetében telnek a tanárok napjai is, amikor lehet nekik mindenféle magas- és távolugrást, meg több thál észt tanítani. Merthogy. (Ezt most törölnöm kell, mert direkt megkért Frici, hogy felejtsem el a hogyokat, a merthogyot pedig mindenképpen.) Szóval, ha már Vásárhelyen jártam, és kutyahússággal követtem Fricit a füstös kávézóba, szerkesztőségekbe, a Bözödi Gyurka iránti tiszteletben sem tágítottam mellőle. Tanácsára nyomban felkerestük, kocsiba tuszkoltuk és vittük Bözödre.

Akkor még semmit sem tudtam. Szégyellem, de bevallom, akkor még ezt sem tudtam. Mármost azt, hogy semmit sem tudunk. Most már tudom. Ez is valami, s ezért érdemes volt félévszázadot gürcölni.

De arra tisztán emlékszem, nagy tisztelettel néztünk fel Bözödi Gyurkára. Nem emlékszem, olvastam-e tőle ezt-azt, vagy csak olyanformán tiszteltem, mint manapság is szokás, a különféle csacska beszédek készpénznek venni, hittem másoknak, akik nagyra tartották, s akikhez tartozni akartam.

Bözödi Gyurka, talán éppen olyan idős lehetett, mint most jómagam mostanság. Bözödi házában nem a maga írásaival, könyveivel traktált, hanem levette a polcra első regényemet, akkor még egyetlen könyvem. Olvastam, mondta, s a megtiszteléstől, meg a szégyentől egyszerre éget a pofám. Ma is ég egy kicsit, amikor lemaradok a fiatal zsenik könyveinek

olvasásában. Mert, ha a magasugrást elsajátították is, a másokra figyelési órákról lógtak. Nem szeretném magamra haragítani mindet, azért szükségesnek tartom megemlíteni a mások ingét, ne vegyék magukra.

Mostanság, egyébként stb. (törlendő), mi Fricivel, megelégszünk két-három olvasóval. Ha véletlenül egyik bőzödi volna, az lenne igazán nagyszerű. Bözöd, az igen. Sejttem, hogy több ilyen hely van a világon. Még akkor is Bözöd, ha más a neve. Mindnyájunknak kell, hogy legyen Bözödjé, ahol a történetek olyan természetes észrevétlenséggel csobognak időtlenül, mint a csöndes baráti beszélgetések szoktak az ingyenes Skype-on.

Kettes

Miért rendeződött két elkülöníthető részre az emberi agy, a dió, a szilva? Miért csak ellentétével egységes a világ? Miért van fenn és lenn, mély és magas, hideg és meleg, közel és távol, szép és csúnya, okos és buta, jó és rossz? Miért múlik kettőn a boldogság? Miért osztható kettőbe az idő, a világ, az élet? Miért voltak és vannak szegények és gazdagok? A magunk mögött hagyott két kettessel jelölt év sem hozott megnyugtató választ örök kérdéseinkre. A kettes számrendszerben a számítógépbe tárolt roppant nagy tudásunk sem elegendő ehhez. Csak azt tudjuk, hogy még mindig nagyon keveset tudunk. Az emberiség úgy is két részre osztható, hogy vannak, akik szerencsésen olyan környezetbe születtek, ahol a tudás fájáról a legkíváncsiabb gyümölcsökkel táplálkoznak, míg mások az állati eszmélésnél alig valamivel magasabb szinten tengetik életüket. A tudatosan alkotó, a teremtő emberiség kiművelése folyik. De terv született arra is, hogy a hat milliárdból úgymond a fejlődést akadályozó legalább kettőt elpusztítsunk. Kettősségünk határtalan. A bölcsen építkező természet ellenében örökösen két táborban egymás ellen küzdünk. Világ emberei egyesüljete! Paradicsomi, teljesíthetetlen jelszó. Mire az évek számát csupa kettessel jelöljük, akkora sem megvalósítható. Különbözik egy újabb felfedezés szerint Kr. u. időszámításunk hamisított. A jelenben kell pontosan és szépen élnünk.

Hóvirág, lányok, asszonyok...

Mit mutat a naptár? Hevet, havat, sorjázó napokat... Vízkeresztet, farsangot, Bálint - napot, Nőnapot és a nekünk mindennél fontosabb Március 15-ét! A szabadság napját. És az örök kérdést: Mit kezdünk a szabadságunkkal?! Erre a legfőbb kérdésre kell felelünk április eleji állampolgári szavazatunkkal is. Égre nézünk, talpra állunk, sóhajtozunk, csodálkozunk, mindig más világra kíváncsiak vagyunk. Évszázadok óta: Szebb jövőbe! Talán észre sem vesszük, hogy megelégedettség nélkül élünk, olykor pedig apró sikereinket szajkózzuk, hátha ettől még inkább gyarapodunk. Mint a fűszál növekszik akarata. Jöhet vihar, jeges eső, országos orkán és helyi csetepaték sora, beborul és felhős a homlokunk, betakar a gond - aztán minden tavasz mindent elintéz, kivirul az ember, virágoznak a gyerekek, a lányok és az asszonyok, mindent kezdetünk elől, próbálunk a tiszta vízű folyóhoz hasonlítani, amelynek tükrében magunkat mesésnépnek látjuk, köveket mozdítunk, életünk szemetét sodorjuk, a mindig tisztának akart kép megpillantásának reményében. Hát ez se szép?! Itt a tavasz, kinyílt a téltemető, hófehérségével példát mutat a megtisztulásra a hóvirág, szentek sorjázhatnak türelmet hintve a szegények és a gazdagok pénzes zsákokból emelt barikádjai fölött, mulatunk ezzel farsangi ricsajozásainkon, hinnünk kell, hogy a világ előre megy, soha sincs más hátra, mint előre, viccelődünk közhelyesen és magunkba tekintve beismerjük, hogy jól van ez így, ilyen volt és lesz ezután is az életünk. S mert időnként leginkább ilyenkor, mert erre ösztönöz minden tavasz, belegondolunk egyetlen életünk miben valóságába, újra és újra rádöbbenünk,

hogy „...iparkodnunk kell, hogy az időt hasznosan töltsük, különben barmok gyanánt, dicsőség nélkül fogunk az életből kimúlni”. Bizony, bizony... Apáczai uram sohasem rest, minden kezdetkor, tavasszal is figyelmeztet katedrájáról, serkent az idővel, legfőbb valutánkkal való helyes gazdálkodásra, a pénzforgatásból nyerészkedő bankárok ellenében, az emberi lét legfontosabb parancsának teljesítésére: az alkotómunkára, amely egyedüli üdvöztőnk. A tavasz alkotja a nyarat és szüli a termést, amelyet a mindig gazdagnak kívánt minden őszön betakaríthatunk, Földeken és szellemi mezőkön szárba szökken ilyenkor az előttünk járók vetése. Zöldell, zöldell már minden határon átívelő határtalanság...

Az éden kényszerképzete, avagy őseink a fülesbaglyok

A fogalmazás pontossága és szépsége. A szöveg súlya és fajsúlya. A történetek közeli és távlati. A mesélés lendülete és céliránya. A „kifakult és kiürült világ” lenyomata. A hasonlatok elszabadult költőisége. A páratlanság hatványozottsága. Rideg valóságsszemlélet és lírai homály. Premier plán, vágás, panorámázás saját tengely körül. Párhuzamos vágta és szubjektív kamarajáték. Kényszerképzet és kényszeredetten megélt valóságábrázolás. Alakzatzuhag, technikai virtuozitás, magas esztétika. Sokszínűség, érzékletes nyelvhasználat. Emeletekre osztott történetek között gyorsliftezés, néhol tandem, máshol önreflexió. Idegeken átdarált történelem, groteszké torzult szemlélet. Képzeletünk kapuit szélesre táró fejleményekben megforgatott hősök, akikkel kell, lehet, vagy nem lehet együtt éreznünk. Csupa idegfeszültségben kinyílt lélek, rohanó jelenünkben lélegzetállító pszichikailag expandált szereplő, akikben magukra ismerhetünk. Magas műveltek ízléseinek tárháza. Kifinomult párbeszédgyöngyösortok. Fülledtségnélküli, szépen fogalmazott együttlétek. Mélyenszántó kirándulások a társadalomszemléletbe. Kitartó pászta műveltségdomboldalokon. Csupa gyógyító erejű hangulat, arányos figyelmeztető vallomás. Valóságstartalommal tömött képzelet. Tudományos jellemzés történet-kavalkádban. Történetek konvencionális értelem nélkül. Olvasottak dicsérete, látszólag magától érthető idézetek okossága. Látomássorban tébláboló történetek titkokra várnak. Mozaikkockákon siklik a történet vörös fonala a végtelenből kiszakított puszták felé. Tudatalattiból fölsejlő érzéki alakzatok robosztus rajzolata. Földlökéses szerelmek káprázata, rendszert veszélyeztető átlagemberek fölhorgadása. Vergődő világ vándorai. Folytathatnám a kötet végéig és azon túl más könyvekben megjelent szövegeiből vett eszenciákkal érzékeltetve írásainak egyedi hangulatát.

Holdkóros tavaszban remény lüktet a mellkasban. Rohadni kettőben vigyorogva. A boldogság veszélyes állapot. Rühellt áhítatban nászéjszakát játszani. Csukott halánték remeg. Lepedőn evickéló vékony sziluettű bálna. Tévécsatornákon elbambult tömeg lábvizben. Letaglózó zenezuhany a megsemmisítésben. Súlyos bosszúság-pelyhek a sors kezében. Ma- és újjászületés vágya. A honfoglalók csillogó tekintete. Néma zenében ráncok rejtett értelme. Haja fűszál kiegészített fehér prélin. Törmelékéből egészhet hazudni törzsi türelemben. Megosztani az ágyat, a gondjainkat nem. Kiszáradt tengerfenéken kagylóban kotyog az idő. Bennünk folyó fárasztó utazás. Őseink fülesbaglyok. Lakók az anarchia állapotában. A többi csak közönyös fényözön. Morbid eszmeiség ellenkozmetikája az érettarcúsítás jovialis tételében. Szökés életformában imbolyogva a divatnak megfelelően. Létmederben tudatlan hordalék. És így tovább...

Ezek a felcsípett gyöngyök *Az éden kényszerképzete* című kötet egyik kisregényéből valók.

És ami ritkaság: ezek egy nagyon termékeny író művei. Színvonal és termékenység. Úgy tűnik ez is lehetséges. Éppen csak tehetség, áldott kényszerűség, éltető akarat kell hozzá. Mindez együtt volt Lászlóffy Csabában. Az elmúlt évtizedben nem tudnám megszámolni hány prózai kötete jelent meg.

A Félelem halmazállapota című könyvét így dedikálta nekem:

Tar Károlynak és mindazoknak, akik nem éltek túl ezt a „halmaz-állapotot.”

Következő kötetében pedig emlékeztet:

A félelem halmazállapota után is változatlan „állapot”-ban, köz- és kényszerállapotban. Ez a mi örökségünk, kedves barátom. L.Cs.

Úgy érzem, ez a mondat nemcsak nekem, hanem minden olvasójának szól.

Véres forradalmak ideje

Van egy emlékezetes dátum Európa történelmében. Könnyű megjegyezni, mert az egyes után sorba következnek a számok: 1879. A francia forradalom esztendeje. Mindent megtudhattok róla a Wikipédiában. Most csak annyit, hogy hármassá jelszava ma is időszerű: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség (Liberté, Égalité, Fraternité) És hogy ez is, mint sok más népi megmozdulás végül diktatúrába fulladt. A forradalmakat az elégedetlenség szüli. Akkor a szegények hátán élt a papság és a nemesség. Mutatja ezt egy korabeli karikatúra. Mindig az volt a baj, hogy a társadalom két nagy csoportra volt osztható: szegényekre és gazdagokra. És amikor a szegények nagyon elszegényedettek, a gazdagok pedig nagyon gazdagokká váltak, „megtelt a pohár”, az éhezők fellázadtak. Az európai fejedelmek gazdagok voltak. Összefogtak és „rendre” tanították a szegényeket. Persze az idők folyamán engedniük kellett egy kicsit a népre osztott terhekből, a világ lassacskán így fejlődött. Az osztrák-magyar monarchiában sem volt ez másként. A francia forradalom és Napóleon leverése után, itt I. Ferenc uralkodott, mégpedig országgyűlés nélkül, mert így könnyebb volt olyan rendeleteket hozni, amit a magyarok nehezen szenvedtek, nem volt ínyükre. Így ment ez évekig, hiába volt a vármegyék ellenállása. Végül 1825-ben kénytelen volt összehívni a magyar rendek országgyűlését Pozsonyba, amely akkoriban Magyarország része volt, ma Szlovákia fővárosa. Megjelent ezen az országgyűlésen egy merész huszártiszt, aki, mert sokfelé megfordult a világban, járta a magyar földet is, és látta az ország rettenetes elmaradottságát. Az országgyűlés követői éppen azt vitatták, hogy miként lehetne lendíteni valamit a magyar nyelv és művelődés ügyén. Eléjük állott és kijelentette, hogy egyévi jövedelmét felajánlja egy magyar tudóstársaság létesítésére. Gróf Széchenyi István volt ez a kapitány, gazdag ember. Azon magyar nemesemberek közé tartozott, akik belátták, hogy változtatniuk kell a magyar életen, mert a fejlődésnek kerékkötője a jobbágyi sors, a szegénység, a kulturálatlansága. Az ilyen magyar nemesek többségben voltak, és Európában példamutató módon azt hirdették, hogy a forradalmat nagyobb szabadsággal meg lehet előzni. Széchenyi ma is híres hidat építtetett, nemzeti kaszinót létesített, pártolta a lótenyésztést. Könyveket írt, amiben a polgári életmód alakítására buzdítja honfitársait. Emberi, de hasznos tettek mondja a jobbágyok felszabadítását. Mindenkinek egyenlő jogokat követel a törvény előtt.

A jó eszmék csak lassan hódítottak tért, évtizedek teltek, amíg örökös küzdelemben a bécsi udvarral változtatni lehetett valamiképp a nép sanyarú sorsán. Üldözték a változtatások kezdeményezőit. Perbe fogták Wesselényi Ferencet is, Széchenyi barátját, Kossuth Lajost, aki újságjában hirdette a haladást szolgáló gondolatokat három esztendőre fogságra vetették. Mindenek ellenére egyre növekedett a szabadelvűek tábora. 1840-ben törvény született arról, hogy a jobbágyok megválthatják szabadságukat a földesuraktól. Végre latin helyett magyarul lehetett szólni az országgyűlésen és szabadon engedték a politikai foglyokat. Kossuth is szabadult, a börtönben megtanult angolul és olaszul, lelkesen írta cikkeit továbbra is az egyetemes magyar nemzet kialakítása érdekében a Pesti Hírlapban. Széchenyi, akit Kossuth nevezett a „legnagyobb magyarnak”, sokallta a hirtelen újításokat. A nemzet Kossuth pártjára

állt, őt tekintette vezérének. Az 1847-48-as országgyűlés kimondta a vallási egyenlőséget, a sajtószabadságot, az anyaországnak Erdéllyel való egyesülését. Felirat született, amit hajón vittek Bécsbe a király elé. Közben Bécsben a nép megelegette az elnyomást, kitört a forradalom. Március 15-én Pesten az ifjúság kezdeményezte a vér nélküli forradalmat. Petőfi megírta a *Talpra magyart!* Az ebben az évben született magyar alkotmányt a magyar arisztokrácia nemeslevelének nevezik a történészek, mert a minden időkben óhajtott haladás szolgálta.

Következett a hősies magyar szabadságharc. Mint minden forradalom, ezt is az uralkodók ellen, az elkövetkező nemzedékek érdekében, életek feláldozásával vívta a nép.

Prágai séta

Akár hányadszor is nézelődünk a cseh fővárosban, mindig marad bámulni való. Mindig feltűnik valami új, valami varázslatos, amiért érdemes itt töltenünk néhány napot. Az idősebb ember itt is összehasonlítással él, s örül, ha a régit az újjal összehasonlítva fejlődést tapasztal.

Prágában ma több a turista, mint bármikor. Még tél elején is zibonganak az utcák, a terek, zümmögő legyek rajához hasonlóan, hol összegyűlnek valamilyen látványosság körül, hol pedig szétrebbenek, ki-ki a maga terve szerint kutakodva a város történelmi nevezetességei között. A Vencel télen oda-vissza sétálva másfél kilométer a bámulni való. Dél-amerikai zenészek ritmusára táncol a párás levegő, az Újváros közepén ferdeszemű, erősen kozmetikált asszony ül a levegőben, egy kíváncsi néző kezével tapogatja alatta a semmit, a nő alatt morcos arcú férfi lábait maga alá húzva, kinyújtott karja végén vékony botot tart, ehhez kapcsolódik a látszólag bóbiskoló flegmás képű amazon. Fizikai képtelenség. A ráérősök addig várnak, amíg mutatójuk végén óriási vászonzsák mögött titkos szobrukat lebontják a vállalkozók. Ez némi csalódást okoz, a fizikában jártasak tudják a megoldást: valószínűleg az alsó figura ellensúlyként tartja a bot végén, díszes és rikítóan színes ruházat alatt rejtett könnyű fémszerkezetet, amelyen látszólag levegőben ül a hipnotizáltságot megjátszó nő.

A világhíres tér másik végén, a Nemzeti Múzeum épületén óriási Vaclav Havel, Csehország első elnöke óriási portréja. Halála után három esztendővel is a prágaiak között él. A szenteknél is nagyobb érdeklődés kíséri. Sorba és körbejártuk a templomokat, mert nehezen találtuk a bejáratukat, éttermek, szállodák, hivatalok kapui melletti folyósokon lehet egyik-másikba bejutni, látogatási idejük megszabott. A várban viszont a pompázatos Szent Vitus székesegyházba, tekintélyes belépődíjat fizetve özönöl a tömeg. Van mit csodálni. Impozáns homlokzatát órákig csodálhatjuk. A közeli Szent György szobor itt csak egy a sok érdekesség közül. Másolata a kolozsvári Farkas utcai református templom és a régi Ref. Kollégium környezetében hangulatosabb, ott van igazán helyén.

A prágai várat a Károly hídon át közelítve tapasztaltuk, hogy a hídon sorakozó harminc szobor egyre patinásabb, avagy kormosabb, cserélgetik őket, akár a Nepomuki Szent János szobra alatt sorakozó ajándéktárgyakat árusítókat. Nem hagyjuk ki az Óvárosi tér szentjeit sem, minden órában mutatják magukat az Óratoronyból az alatt tömörülő tömegnek. Gombostűt sem lehet itt leejteni. A mutatót divat videón hazavinni. Alatta, kicsit odébb, Laci-konyhák sorakoznak. Hatalmas nyárson forgó sonkák és az aránylag olcsó juhtúrós sztrapacska hívogat. Néhány évtizeddel ezelőtt a tér egyik sörözőjében kilencikszes bácsika ült az ajtóval szembeni asztalnál. Neki kijárt az ingyen sör. Egyféle önkéntes reklám emberként állta a kíváncsiskodók tekintetét. Két vagy három esztendővel később családotól csodálni mentük Prágát, akkor is ott bóbiskolt a szimpatikus bácsi. Most hiába kerestem. Kedvem és korom miatt magamat képzeltem helyébe. Nem az ingyen sörért. Sört inni mindenütt lehet és kell Prágában. Ha nem volna olcsó sör, mondják, hogy a prágaiak, rögvest utcára vonulnának. És akkor nagy baj kerekedne, mert hagyományukhoz tartozik a defenesztrálás. De bizonyára

nemcsak hivatalnokokat dobigálnának ki az ablakokon, hanem a városi utcák kövezetét felszedve köveket is hajigálnának sörtelen mérgükben. Prága minden utcáját sajátosan apró márvány és gránit kőkockákkal borították. Emléül hoztam egyet. Egyik fele sima, másikon, amelyik homokba kerül alig kivehetően kutyát ábrázoló domborúság található. Talán a prágai ebek tiszteletére. Olyanokra, amelyeket annó dacumál Svejksétáltatott ezeken a kockaköveken. Valamikor régen a Kehely vendéglőben őrizték a derék katona és légypiszkos portrén a császár emlékét. Nem tudom miért a Román utcában volt ez a vendéglő. Egyszer ott sramli zene mellett hatalmas tányér krumplis pogácsát ettünk előételnek, amelyre csúszott a sör. Hiába kerestük a Kehelyt. A kis utcákon és hajlított tereken a GPS is této vázott. Az okos telefonhoz okos használók is kellenek. Az Óvárosban fényes, de patinátlan, mert ez nem is volt neki, korszerű Svejks vendéglő hirdeti, hogy a prágaiak nincsenek oda a város régi polgárait kifigurázó világhíres íróért. Búsulásra azét nincs okunk, mert kitűnő kiszolgálásban volt részünk az U Fleku-ban, ahol évszázadok óta, a vendéglő melletti sörfőzdében készítik a barna sört. Negyven évvel ezelőtt két szaki dolgozott a régi, de modernizált gyárban és 14 fokos volt a sör, amelynek habjában megállt a ceruza. Ma 13 fokos a sör, de ez is megárt a svéd turistáknak, akik „elengedett kormányval” egy-két pohárka Becherova után fogyasztják. Prága aranyváros. Akinek van aranya, azoknak aranyosabb. De itt az egyszerű polgárnak is az az érzése támad, hogy jó Európában élni. Prága fényes. Prága a gyönyörű, Prága a drága... évtizedekkel ezelőtt tapasztaltuk, hogy a cseh kisvárosban és a cseh falvakban minden olcsóbb, van knédli és koromfeketésre sűrűsödött pörkölt, amire vitán felül csúszik a sör. Ezért föld alá merészkedtünk, a metró, amit mintha titkolnának Prágában, csak sápadt színű nyíllal jeleznek, és kirobogtunk találomra a külvárosba, Vysocanyba, ahol találtunk egy otthonos kisvendéglőt, okos telefonunkkal csehül cseh ételeket kértünk és söröket. Minden pazar volt és olcsó, de kissé csehül jártunk a krumplis fánkkal, mert már nem a régi, mert nyersen reszelt burgonyából készült és a vártnál telítettebb volt olajjal, amiben sütötték. Itt talákoztunk cseh kisemberekkel, akik otthon ülés helyett ráérősen söröznek és társalognak azon a nekünk furcsán hangzó nyelven, amit néhány nap teltével megkedvel az ember, wurlitzer hangja árad belőle Dvorák szláv rapszódijának és Hrabal fúvósainak hangja, Pepin bácsi mesélőkedve és kapriciói, anyás szőkeségeinek vidám, a látogatót sokáig kísérő, visszatérésre csábító lágy fuvallata.

Üzenetem Mátyás király lovának gyomrában a jövő századnak

A Regestrum Hungarorum de civitate Clusvar névlajstroma szerint családom, az 1453-ban történt első népszámláláskor már a város lakója volt. A Fejér, a Fekete, a Fodor, a Jó, a Kövér, a Nagy, a Nagylábó, a Segges, a Szőke, a Vak, a Veres nevűek között jegyezték a Tar családot is, amelynek utolsó leszármazottja vagyok. Kisgyerekkoromban a Karolina tér sarkán laktunk. A mellettünk húzódó kicsi utcán, egy lélegzetvételnyi futással naponta eljutottam Mátyás király szülőházának sarkáig, hogy az ólomkeretes ablakon át megpillanthassam az Igazságos mesébe illő csizmáit.

Sétáink, főtéri korzózásaink - gyerekkortól családalapításom utánig is - a Fadrusz szobor körül mindennaposak voltak. Ez a szobor, minden mondandójával, művészi miliójével életem része, meghatározója. Benne van írásaimban is. 1995 óta élek Svédországban. Amikor, évenként legalább egyszer, unokáimmal együtt hazatérek, első utam a Főtérrre vezet. Ülök a szobor alatt, és a *Meghalt Mátyás király, oda az igazság!* mondás igazát latolgatom. Kell annak lenni valahol! Fadrusz világhíres alkotásának hirdetni ezt, még sok-sok évszázadon át.